

ព្រះ

អង្គកថា

ភាសាចារឹក

សុត្តន្តបិដក

ខុទ្ទកនិកាយោ

នេត្តិប្បករណ

។ នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយ

នេត្តិប្បករណ-អដ្ឋកថា

គន្ថាវម្ភកថា

មហាការុណីកំ នាមំ, ព្រាយ្យសាគរចារគុំ;
វន្តេ និបុណកម្ពីរវិចិត្រនយទេសនំ។

វិជ្ជាបរណសម្បជ្ជា, យេន និយ្យន្តិ លោកតោ;
វន្តេ តមុត្តមំ ធម្មំ, សម្មាសម្ពុទ្ធបូជិតំ។

សីលាធិគុណសម្បជ្ជោ, បីតោ មគ្គជលេសុ យោ;
វន្តេ អរិយសង្ឃំ តំ, បុញ្ញក្ខេត្តំ អនុត្តរំ។

វន្តនាជនិតំ បុញ្ញំ, ឥតិ យំ រតនត្ថយេ;
ហតន្តរាយោ សព្ពត្ថ, ហុត្វាហំ តស្ស តេជសា។

បីតី អាកដ្ឋមាទេន, ចិរំ សទ្ធម្មនេត្តិយា;
ធម្មរក្ខិតនាមេន, បេរេន អភិយាចិតោ។

បទុមុត្តរនាថស្ស, ចាទមូលេ បវត្តិតំ;
បស្សតា អភិធិហារំ, សម្បត្តំ យស្ស មត្តកំ។

សំខំត្តំ វិភជន្តានំ, ឯសោ អគ្គោតិ តាធិនា;
បរិភោ ឯតទគ្គស្មី, យោ មហាសាវកុត្តមេ។

ធម្មភិញ្ញោ វសិប្បត្តោ, បភិន្ទបដិសម្ពិទោ;
មហាកក្ខាយនោ ជេរោ, សម្ពុទ្ធន បសំសិតោ។

តេន យា ភាសិតា នេត្តិ, សត្តារា អនុមោធិតា;
សាសនស្ស សទាយត្តា, នវុត្តស្សត្ថវណ្ណានា។

តស្សា គម្ពីរញ្ញាលោហិ, ឌីកាហោតព្ភភាវតោ;
កិញ្ញាបិ ទុក្ខរា កាតុំ, អត្ថសំវណ្ណានា មយា។

សហ សំវណ្ណានំ យស្មា, ធរតេ សត្តសាសនំ;
បុព្វាចរិយសីហានំ, តិដ្ឋតេវវិនិច្ឆយោ។

តស្មា តមុបនិស្សាយ, ឌីកាហោត្វាន បញ្ចាបិ;
និកាយេ បេជកេនាបិ, សំសន្និត្វា យថាពាលំ។

សុវិសុទ្ធមសំកិណ្ណំ, និបុណាត្ថវិនិច្ឆយំ;
មហាវិហារវាសីនំ, សមយំ អវិលោមយំ។

បមាទលេខំ វុទ្ធត្វា, ចាឡី សម្មា និយោជយំ;
ឧបទេសំ វិភាវេន្តោ, ករិស្សាមត្ថវណ្ណានំ។

ឥតិ អត្ថំ អសង្កិណ្ណំ, នេត្តិប្បករណស្ស មេ;
វិភជន្តស្ស សក្កច្ចំ, និសាមយថ សាធរោតិ។

តត្ថ កេនជ្ជន នេត្តិ? សទ្ធម្មនយនជ្ជន នេត្តិ។ យថា ហិ តណ្ហា សត្ត
កាមាទិករំ នយតីតិ “ភវនេត្តិ”តិ វុច្ចតិ, វេមយម្បិ វេនេយ្យសត្ត អរិយធម៌
នយតីតិ សទ្ធម្មនយនជ្ជន “នេត្តិ”តិ វុច្ចតិ។ អថ វា នយន្តិ តាយាតិ នេត្តិ។
នេត្តិប្បករណេន ហិ ករណាភូតេន ធម្មកថិកា វេនេយ្យសត្ត ទស្សនមគ្គ
នយន្តិ សម្មាបេន្តិតិ, នីយន្តិ វា ឯត្ថ ឯតស្មី បករណេ អធិដ្ឋានភូត
បតិដ្ឋាបេត្វា វេនេយ្យា និព្វានំ សម្មាបិយន្តិតិ នេត្តិ។ ន ហិ
នេត្តិឧបទេសសន្និស្សយេន វិនា អរិបរិសុត្តត្តារពោធា សម្ភវតិ។ តថា ហិ
វុត្ថំ - “តស្មា និព្វាយិតុកាមេនា”តិ អាទិ។ សព្វាបិ ហិ សុត្តស្ស អត្តសំវណ្ណាន
នេត្តិឧបទេសាយត្តា, នេត្តិ ច សុត្តប្បកវា, សុត្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធប្បកវន្តិ។

សា បនាយំ នេត្តិ បករណបរិច្ឆេទតោ តិប្បកេនា ហារនយបដ្ឋានានំ
វសេន។ បឋមញ្ញំ ហារវិចារោ, តតោ នយវិចារោ, បច្ឆា បដ្ឋានវិចារោតិ។
ចាឡិវវត្តានតោ បន សង្កហវារិភាគវាវសេន ធុរិដា។ សព្វាបិ ហិ នេត្តិ
សង្កហវារោ វិភាគវារោតិ វារទ្ធយមេវ ហោតិ។

តត្ថ សង្កហវារោ អាទិតោ បញ្ចហិ គាថាហិ បរិច្ឆិដ្ឋោ។ សព្វោ ហិ
បករណត្ថោ “យំ លោកោ បូជយតេ”តិ អាទិហិ បញ្ចហិ គាថាហិ
អបរិគ្គហិតោ នាម នត្តិ។ ននុ ចេត្ថ បដ្ឋានំ អសង្កហិតន្តិ? នយិទមេវ ទដ្ឋព្ពំ,
មូលបទគ្គហលោន បដ្ឋានស្ស សង្កហិតត្តា។ តថា ហិ វក្ខតិ - “អដ្ឋាស
មូលបទា កុហិ ទដ្ឋព្ពា សាសនបដ្ឋានេ”តិ។ មូលបទបដ្ឋានានិ ហិ
អត្តនយសង្ខារត្តិការិយ អញ្ញមញ្ញំ សង្កហិតានិ។

វិភាគវារោ បន ឧទ្ទេសនិទ្ទេសបដិទ្ទេសវសេន តិវិដោ។ តេសុ “តត្ថ
កតមេ សោឡស ហារា”តិ អារភិត្វា យាវ “ភវន្តិ អដ្ឋាស បទានី”តិ អយំ
ឧទ្ទេសវារោ។ “អស្សាទានីនវតា”តិ អារភិត្វា យាវ “តេត្តិសា ឯត្តិកា នេត្តិ”តិ

អយំ និទ្ទេសវារោ។ បដិនិទ្ទេសវារោ បន ហារវិភង្គវារោ ហារសម្មាតវារោ
នយសមុជ្ជានវារោ សាសនបដ្ឋានវារោតិ ចតុត្ថោទោ។ តេសុ “តត្ថ កតមោ
ទេសនាហារោ”តិ អារភិត្វា យាវ “អយំ បហានេន សមារោបនា”តិ អយំ
ហារវិភង្គវារោ។ តត្ថ “កតមោ ទេសនាហារសម្មាតោ”តិ អារភិត្វា យាវ
“អនុចាទិសេសា ច និព្វាននាត្ថ”តិ អយំ ហារសម្មាតវារោ។ ឯត្ថាហា -
ហារវិភង្គហារសម្មាតវារាវនំ កី នាណករណាត្ថិ? វុច្ចតេ - យត្ថ អនេកេហិបិ
ឧទាហរណសុត្តេហិ ឯកោ ហារោ និទ្ទិសីយតិ, អយំ ហារវិភង្គវារោ។ យត្ថ បន
ឯកស្សី សុត្តេ អនេកេ ហារា សម្មាតត្ថិ, អយំ ហារសម្មាតវារោ។ វុត្តញ្ញេតំ
បេជកេ -

“យត្ថ ច សព្វេ ហារា, សម្មាតមាណា នយន្តិ សុត្តត្ថិ;
ព្យញ្ញនិធិបុព្វត្ថា, សា ភូមិ ហារសម្មាតោ”តិ។

នយសមុជ្ជានសាសនបដ្ឋានវារិភាគោ ចាកដោ ឯវ។ សាសនបដ្ឋានវារោ
បន សង្កហារាវេ វិយ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសវារេសុបិ ន សរូបតោ ឧទ្ធជោតិ។ ឯត្ថាហា -
“ឥទំ នេត្តិប្បករណំ មហាសាវកភាសិតំ, ភគវតា អនុមោទិត”ន្តិ ច កថមេតំ
វិញ្ញាយតីតិ? ចាឡិតោ ឯវ។ ន ហិ ចាឡិតោ អញ្ញំ បមាណាតំ អត្ថិ។ យា ហិ
ចត្វហិ មហាបទេសេហិ អវិរុទ្ធា ចាឡិ, សា បមាណំ។ តថា ហិ អគរហិតាយ
អាចរិយបរម្បរាយ បេជកោបទេសោ វិយ ឥទំ នេត្តិប្បករណំ អាកតំ។ យទិ
ឯវំ កស្មាស្ស និទានំ ន វុត្តំ។ សាវកភាសិតានម្បិ ហិ សុភសុត្ថ- (ធី. និ. ១.៤៤៤
អាទយោ) អនុជ្ជណសុត្ថ- (ម. និ. ១.៥៧ អាទយោ) កក្ខាយនសំយុត្តាធិនំ និទានំ
ភាសិតន្តិ? នយំទំ ឯកន្តិកំ។ សាវកភាសិតានំ ពុទ្ធភាសិតានម្បិ ហិ ឯកច្ឆានំ
បដិសម្ពិទាមគ្គនិទ្ទេសាធិនំ ធម្មបទពុទ្ធវិសាធិនញ្ច និទានំ ន ភាសិតំ, ន ច
តាវតា តានិ អប្បមាណំ, ឯវមិធាបិ ទដ្ឋព្ពំ។

និទានញា នាម សុត្តន្តវិទយានំ ធម្មកណ្ណាការិកឧបាលិត្តរាជីហិ
មហាសាវកេហេវ ភាសិតំ, ឥនញា មហាសាវកភាសិតំ, ខេរំ មុញ្ញិត្វា
អនញ្ញវិសយត្តា ឥមិស្សវិចារណាយាតិ កិមេតេន និទានគវេសនេន,
អត្តោយេវេត្ថ គវេសិតញោ, យោ ចាឡិយា អវិរុទ្ធាតិ។ អថ វា ចាឡិយា
អត្តសំវណ្ណាធាភាវតោ ន ឥមស្ស បករណស្ស វិសុំ និទានវចនកិច្ចំ អត្ថិ,
បដិសម្ពិទាមគ្គនិទ្ទេសាធិនំវិយាតិ ទដ្ឋព្ភំ។

ឥនានិ ឯតស្មី បករណេ នានប្បការកោសល្លត្ថំ អយំ វិភាគោ វេទិតញោ
- សព្វមេវ ចេតំ បករណំ សាសនបរិយេដ្ឋិភាវតោ ឯកវិធំ, តថា
អរិយមគ្គសម្មាទនតោវិមុត្តិវសតោ ច។ ព្យញ្ញនត្តវិចារភាវតោ ធុរិធំ, តថា
សង្គហវិភាគភាវតោ ធម្មវិនយត្តសំវណ្ណានតោ
លោកិយលោកុត្តរត្តសង្គហណតោ រូចារូបធម្មបរិក្ខាហកតោ
លក្ខណលក្ខិយភាវតោ បវត្តិនិវត្តិវចនតោ សភាគវិសភាគនិទ្ទេសតោ
សាធារណសាធារណធម្មវិភាគតោ ច។

តិរិធំ បុគ្គលត្ថយនិទ្ទេសតោ តិរិធកល្យាណវិភាគតោ
បរិញ្ញត្ថយកថនតោ បហានត្ថយបទេសតោ សិក្ខត្ថយសង្គហណតោ
តិរិធសំកិលេសវិសោធនតោ មូលគីតិអនុគីតិសង្គីតិភេទតោ
បិដកត្ថយត្តសំវណ្ណានតោ ហារនយបដ្ឋានប្បភេទតោ ច។

ចតុត្ថិធំ ចតុប្បដិសម្ពិទាវិសយតោ ចតុនយទេសនតោ
ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធគម្ពីរភាវតោ ច។ បញ្ចវិធំ អភិញ្ញេយ្យាទិធម្មវិភាគតោ
បញ្ចក្ខន្ធនិទ្ទេសតោ បញ្ចគតិបរិច្ឆេទតោ បញ្ចនិកាយត្តវិវរណតោ ច។ ធម្មិធំ
ធម្មារម្មណវិភាគតោ ធម្មជ្ឈត្តិកពាហិរាយតនវិភាគតោ ច។ សត្តវិធំ
សត្តវិញ្ញាណដ្ឋិតិបរិច្ឆេទតោ។ នវិធំ សុត្តាធិនវដ្តនិទ្ទេសតោ។ ចុទ្ធសវិធំ

សុត្តាន្តបិដកកថាខណ្ឌកថា។ សោធន្តរសិទ្ធិ អដ្ឋវិសតិវិធីញា
សាសនបដ្ឋានប្បភេទកថា។ ចតុរាសីតិសហស្សវិធំ
ចតុរាសីតិសហស្សធម្មក្ខន្ធវិចារការតោតិអាទិនា នយេន បករណវិភាគោ
វេទិតញា។

តត្ថ សាសនបរិយេដ្ឋិការតោតិ សកលំ នេត្តិប្បករណំ
សិក្ខត្តយសង្កហស្ស នវដ្ឋស្ស សត្តសាសនស្ស អត្តសំវណ្ណានាការតោ។
អរិយមគ្គសម្មាទនតោតិ ទស្សនភូមិការតោតិសម្មាទនតោ។
វិមុត្តិរសតោតិ សាសនស្ស អមតបរិយោសានត្ថា វុត្ថំ។
ព្យញ្ញនត្ថវិចារការតោតិ ហារព្យញ្ញនបទកម្មនយានំ ព្យញ្ញនវិចារត្ថា
អត្ថបទអត្ថនយានំ អត្ថវិចារត្ថា វុត្ថំ។ សង្កហវិភាគភាវោ បរតោ អាវិ
ភវិស្សតិ។ ធម្មវិនយត្ថសំវណ្ណានតោតិ សកលស្សបិ បរិយត្តិសាសនស្ស
ធម្មវិនយការតោ វុត្ថំ។ លក្ខណាលក្ខិយការតោតិ នេត្តិវចនស្ស លក្ខណត្ថា
ឧទាហរណសុត្តានញ្ញាលក្ខិយត្ថា វុត្ថំ។ សភាគវិសភាគនិទ្ទេសតោតិ
សមានជាតិយា ធម្មា សភាគា, បដិបក្ខាវិសភាគា, តំវិចារការតោតិ អត្ថោ។
សាធារណសាធារណធម្មវិភាគតោតិ
បហានេកជ្ជសហជេកជ្ជតាទិសាមញ្ញេន យេ ធម្មា យេសំ ធម្មានំ នាមវត្ថាទិនា
សាធារណា តត្ថិដុរតាយ អសាធារណា ច, តំវិភាគតោ ធុរិជន្តិ អត្ថោ។

បុគ្គលត្ថយនិទ្ទេសតោតិ ឧក្សដិតញ្ញអាទិ បុគ្គលត្ថយនិទ្ទេសតោ។
តិវិធកល្យាណវិភាគតោតិ អាទិកល្យាណាទិវិភាគតោ។
មូលគីតិអនុគីតិសង្កឹតិភេទតោតិ បឋមំ វចនំ មូលគីតិ, វុត្ថស្សេវ អត្ថស្ស
សង្កហកាថា អនុគីតិ, តំតំសុត្តត្ថយោជនវសេន វិប្បកិណ្ឌាស្ស បករណស្ស
សង្គាយនំ សង្កឹតិ, សា ថេរស្ស បរតោ បវត្តិតាតិ វេទិតញ្ញា, ឯតាសំ តិស្សន្តំ

កេតតោ តិវិជន្តិ អត្តោ។ បញ្ចក្ខន្ធនិទ្ទេសតោតិ
រូបាធិបញ្ចក្ខន្ធសីលាធិបញ្ចធម្មក្ខន្ធនិទ្ទេសតោ បញ្ចវិជន្តិ អត្តោ។
សុត្តានិដ្ឋានវិភាគតោតិ លោកនោសមាហានំ អលោកានោសមាហានំ
កាយវេទីមនោកម្មានំ សទ្ធាធិបញ្ញាទ្រិយានញ្ច វសេន ចុទ្ធសវិជស្ស
សុត្តានិដ្ឋានស្ស វិភាគវចនតោ ចុទ្ធសវិជន្តិ អត្តោ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យន្តិ ន
បបញ្ចាតំ។

១. សង្គហវាវរណ្ណានា

ឯវំ អនេកកេតិកត្ថេ នេត្តិប្បករណោ យទិទំ វុត្ថំ “សង្គហវិភាគវាវរសេន
ធុរិជ”ន្តិ, តត្ថ សង្គហវារោ អាទិ។ តស្សបិ “យំ លោកោ បូជយតេ”តិ អយំ
គាថា អាទិ។ តត្ថ យន្តិ អនិយមតោ ឧបយោគនិទ្ទេសោ, តស្ស “តស្ស”តិ
ឥមិនា និយមនំ វេទិតព្ពំ។ លោកោតិ កត្តនិទ្ទេសោ។ បូជយតេតិ
កិរិយានិទ្ទេសោ។ សលោកថាលោតិ កត្តវិសេសនំ។ សនាតិ កាលនិទ្ទេសោ។
នមស្សតិ ចាតិ ឧបចយេន កិរិយានិទ្ទេសោ។ តស្សតិ សាមិនិទ្ទេសោ។ ឯតន្តិ
បច្ចត្តនិទ្ទេសោ។ សាសនវរន្តិ បច្ចត្តនិទ្ទេសេន និទ្ធិជ្ជធម្មនិទស្សនំ។ វិទូហិតិ
ករណវចនេន កត្តនិទ្ទេសោ។ ញ្ញយ្យន្តិ កម្មវាចកកិរិយានិទ្ទេសោ។
នវរស្សតិ “តស្ស”តិ និយមេត្វា ទស្សិតស្ស សរូបតោ ទស្សនំ។

តត្ថ លោកិយន្តិ ឯត្ថ បុញ្ញាបុញ្ញានិ តត្ថិចារកោ ចាតិ លោកោ, បជា,
សត្តនិកាយោតិ អត្តោ។ លោក-សន្តោ ហិ ជាតិសទ្ធតាយ សាមញ្ញវសេន
និវរសេសតោ សត្តេ សង្គណ្ហាតិ។ កិញ្ញាបិ ហិ លោកសន្តោ សង្ខារភាជនេសុបិ
ទិដ្ឋប្បយោកោ, បូជនកិរិយាយោគ្យក្ខតតាវសេន បន សត្តលោកវចនោ ឯវ
ឥធម គហិតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បូជយតេតិ មានយតិ, អបចាយតីតិ អត្តោ។

លោក ចាលេន្ទ្រីតិ លោកចាលា, ចត្តារោ មហារាជាដោយ លោកិយា បន
ឥន្ទ្រយមវរុណកុវេរា លោកចាលាតិ វរុណ្ឌិ។ សហ លោកចាលេហ្មីតិ
សលោកចាលោ, “លោកោ”តិ ឥមិនា តុល្យាធិករណំ។ អថ វា
ឥស្សរិយាធិបច្ឆេន តំតំសត្តលោកស្ស ចាលនតោ រក្ខណតោ
ខត្តិយចតុមហារាជសក្កសុយាមសន្តសិតសុនិម្មិតបរនិម្មិតវសវត្តិមហាព្រា
ហ្មាធយោ លោកចាលា។ តេហិ សហ តំតំសត្តនិកាយោ សលោកចាលោ
លោកោតិ វុត្តោ។ អថ វា “ទ្វេមេ, ភិក្ខុវេ, សុក្កា ធម្មា លោក ចាលេន្ទ្រ”តិ (អ. និ.
២.៩; ឥតិវុ. ៤២) វចនតោ ហិរេត្តប្បធម្មា លោកចាលា។ តេហិ សមន្មាគតោ
លោកោ សលោកចាលោ។ ហិរេត្តប្បសម្បន្នា ហិ ចាបគរហិនោ សប្បុរិសា
ធម្មច្ឆន្ទវន្តតាយ ភគវតិ បូជានមក្ការបរា ហោន្តិ។

សនាតិ សត្តកាលំ វត្តិញ្ចេវ ធិវា ច, សនាតិ វា ភគវតោ ធរមានកាលេ
តតោ បរញ្ច។ អថ វា សនាតិ អភិនិហារតោ បដ្ឋាយ យាវ សាសនន្តរធានា,
តតោ បរម្យិ វា។ មហាភិនិហារតោ បដ្ឋាយ ហិ មហាពោធិសត្តា ពោធិយា
និយតតាយ ពុទ្ធជ្រុតតា សនេវកស្ស លោកស្ស បូជនីយា ចេវ វន្តនីយា ច
ហោន្តិ។ យថាហ ភគវា សុមេធភូតោ -

“ធិបត្តរោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
មម កម្មំ បកិត្តត្វា, ធិក្ខណំ ចាទមុទ្ធវិ។

“យេ តត្ថាសុំ ជិនបុត្តា, បធិក្ខណាមកំសុ មំ;
នេវា មនុស្សា អសុរា ច, អភិវាទេត្វាន បក្កមុ”ន្តិ។ (ពុ. វិ. ២.៧៥-៧៦);

នមស្សតិ បាតិ កេចិ កេសញ្ចិ បូជាសក្ការាធិនិ ករោន្តាបិ តេសំ
អចាកដគុណតាយ នមក្ការំ ន ករោន្តិ, ន ឯវំ ភគវតោ,

យថាភូតអពុគ្គតកិត្តិសទ្ធតាយ បនភគវន្តំ សនេវកោ លោកោ បូជយតិ
ចេវ នមស្សតិ ចាតិ អត្ថោ។ “សទា នមនុស្សោ”តិ កេចិ បឋន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។
តស្សតិ យំ សនេវកោ លោកោ បូជយតិ ចេវ នមស្សតិ ច, តស្ស។ ឯតន្តិ
ឥទានិ វត្តព្ពំ ពុទ្ធិយំ វិបរិវត្តមានំ សាមញ្ញេន ទស្សតិ។ សាសនវរ្ម័ន្តិ តំ សរូបតោ
ទស្សតិ។ តត្ថ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កបរមត្ថេហិ យថាវហំ សត្តេ សាសតិ
វិនេតិ ឯតេនាតិ សាសនំ, តនេវ ឯកន្តនិយ្យានជ្ជន
អនញ្ញសាធារណគុណតាយ ច ឧត្តមជ្ជន តំតំអភិបត្តិតសមិទ្ធិហេតុតាយ
បណ្ឌិតេហិ វរិតព្ពតោ វា វរំ, សាសនមេវ វរន្តិ សាសនវរំ។ វិទូហិតិ
យថាសភាវតោ កម្មកម្មជលានិ កុសលានិភេទេ ច ធម្មេ វិទន្តិតិ វិទូ,
បណ្ឌិតមនុស្ស, តេហិ។ ញាតព្ពំ, ញាណាមវហិតិ វា ញេយ្យំ។ នវវស្សតិ
បុរិសវស្ស, អគ្គបុគ្គលស្សតិ អត្ថោ។

ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យោ

អនញ្ញសាធារណមហាករុណាសព្ពញ្ញតញ្ញាណាទិគុណាវិសេសយោគេន
សនេវកេន លោកេន បូជនីយោ នមស្សនីយោ ច ភគវា អវហំ សម្មាសម្ពុទ្ធា,
តស្ស លោកេ ឧត្តមបុគ្គលស្ស ឯតំ ឥទានិ អម្ពេហិ
វិភជិតព្ពហារនយបដ្ឋានវិចារណាវិសយភូតំ សាសនំ
អាទិកល្យាណាទិគុណាសម្បត្តិយា វរំ អគ្គំ ឧត្តមំ
និបុណញ្ញាណគោចរតាយ បណ្ឌិតវេទនីយមេវាតិ។ ភគវតោ ហិ វចនំ
ឯកគាថាមត្តម្បិ
សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទខន្ធាយ តនធាតិ ជ្រៀយសតិបដ្ឋានាទិសភាវធម្មនិទ្ធារណ
ក្ខមតាយ
សោឡសហារបញ្ចនយសោឡសអដ្ឋវិសតិវិធមបដ្ឋានវិចារយោគ្យភាវេន ច
បរមគម្ពីរំ អត្ថតោ អគាធជារំ សណ្ឋាសុខុមញ្ញាណាវិសយមេវាតិ។ តេនេវាហ

- “បញ្ជីវត្ថុស្សង្ស័យ ធម្មា, នាយំ ធម្មា ធុប្បញ្ញស្ស” តិ (ជី. និ. ៣.៣៥៨; អ. និ. ៨.៣០)។ អថ វា ភក្កវតោ សាសនំ បរិញ្ញាគមេន លក្ខណាវពោធិប្បដិបត្តិយា សុញ្ញតមុខាធិហិ ឌុកាហិតពុត្តា អវិញ្ញនំ សុបិនន្តេនបិ នវិសយោ ហោតីតិ អាហា - “វិទូហិ ញ្ញេយ្យ” តិ។ តថា ច វុត្ថំ - “ឯតុវិញ្ញ បុរិសោ” តិអាធិ។

អថ វេ បន “តំ តស្ស សាសនវ” តិ បឋង្គិ, តេសំ មតេន យំ-សន្នោ សាសន-សន្នេន សមាធាធិករណោតិ ទដ្ឋញ្ញោ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ យំ សាសនវំ សលោកចាលោ លោកោ បូជយតិ នមស្សតិ ច, តំ សាសនវំ វិទូហិ ញ្ញាតពុត្តិ។ ឥមស្មញ្ញ នយេ លោកចាល-សន្នេន ភក្កវាបិ វុត្ថតិ។ ភក្កវា ហិ លោកគ្គតាយកត្តា និប្បវិយាយេន លោកចាលោ, តស្មា “តស្ស” តិ លោកចាលស្ស សត្តនោតិ អត្ថោ។ សលោកចាលោតិ ចេត្ត លោកចាល-សន្នោ គុណីភូតោបិ សត្តវិសយត្តា សាសន-សន្នោបេក្ខតាយ សាមិកាវេន សម្ពុទ្ធវិសេសក្ខតោ បធានក្ខតោវិយ បដិទ្ធិទ្ធសំ អវហតីតិ។

កងំ បន សយំ ធម្មស្សមី ភក្កវា ធម្មំ បូជយតីតិ? នាយំ វិរោធា។ ធម្មគរុនោ ហិ ពុទ្ធា ភក្កវន្តោ, តេ សព្ពកាលំ ធម្មំ អបចាយមាណាវ វិហារន្តីតិ។ វុត្ថញ្ញោតំ - “យំនូនាហំ យាយំ ធម្មា មយា អភិសម្ពុទ្ធោ, តមេវ ធម្មំ សក្កត្វា គរុំ កត្វា ឧបនិស្សង្ស វិហារេយ្យ” តិ (សំ. និ. ១.១៧៣; អ. និ. ៤.២១)។

អបិ ច ភក្កវតោ ធម្មបូជនា សត្តសត្តាហប្បដិបត្តិអាធិហិ ធិបេតញ្ញា។ ធម្មស្សមីតិ ច ធម្មេន សនេវកស្ស លោកស្ស សាមីតិ អត្ថោ, ន ធម្មស្ស សាមីតិ។ ឯវម្បិ នមស្សតីតិ វេនំ ន យុទ្ធិតិ។ ន ហិ ភក្កវា កញ្ញា នមស្សតីតិ, ឯសោបិ និទ្ទោសោ។ ន ហិ នមស្សតីតិ បទស្ស នមក្ការំ ករោតីតិ អយមេវ អត្ថោ, អថ ខោ គរុករណេន តន្តិទ្ទោ តប្បោណោ តប្បញ្ញាវេតិ អយម្បិ អត្ថោ លព្ពតិ។ ភក្កវា ច ធម្មគរុតាយ សព្ពកាលំ ធម្មនិទ្ធិចោណាបញ្ញាវភាវេន

វិហារតីតិ។ អយញ្ច អត្ថោ “យេន សុទំ ស្វាហំ និច្ចកប្បំ វិហារមី” តិ (ម. និ.
១.៣៨៧) ឯវមាធិហិ សុត្តបទេហិ ធិបេតញ្ចោ។ “វិទូហិ នេយ្យ” តិ បិ ចាថោ, តស្ស
បណ្ឌិតេហិ សបរសន្តានេសុ នេតព្ពំ ចាបេតព្ពន្តិ អត្ថោ។ តត្ថ អត្តសន្តានេ
ចាបនំ ពុជ្ឈនំ, បរសន្តានេ ពោធនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឯវំ ភគវតោ សនេវកស្ស លោកស្ស បូជនីយវន្តនីយភារោ
អគ្គបុគ្គលភារោ ច វុច្ចមានោ គុណវិសិដ្ឋតំ ធិបេតិ, សា ច គុណវិសិដ្ឋតា
មហាពោធិយា វេទិតញ្ចោ។ អាសវក្ខយញ្ញាណបទដ្ឋានញ្ចោ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ
សព្វញ្ញតញ្ញាណបទដ្ឋានញ្ចោ អាសវក្ខយញ្ញាណំ “មហាពោធិ” តិ វុច្ចតិ។ សា
អវិបរីតធម្មទេសនតោ តថាគតេ សុប្បតិដ្ឋិតាតិ វិញ្ញាយតិ។ ន ហិ
សវាសននិវរសេសកិលេសប្បហានំ អនាវរណាញ្ញាណញ្ចោ វិនា តាធិសី
ធម្មទេសនា សម្ពុតិ។ ឥច្ចស្ស ចតុវេសារដ្ឋយោគោ។ តេន
ទសពលធម្មសាធារណាញ្ញាណអដ្ឋារសាវេណីកពុទ្ធជម្ពាធិសកលសព្វញ្ញគុ
ណាចារិប្បវ បកាសិតា ហោតិ។ ឯតាធិសី ច គុណវិភូតិ មហាករុណាបុព្វដ្ឋមំ
អភិនិហារសម្បត្តិ បុរស្សំ កត្វា សម្មាទិតំ សមត្តិសចារមិសដ្ឋាតំ
បុញ្ញញ្ញាណសម្ពារមន្តរេន ន ឧបលព្ពតីតិ ហេតុសម្បទាបិ អត្ថតោ វិភាវិតា
ហោតីតិ ឯវំ ភគវតោ តីសុបិ អវត្តាសុ សព្វសត្តានំ
ឯកន្តហិតប្បដិលាភហេតុភូតា អាធិមជ្ឈបរិយោសានកល្យាណា និវរសេសា
ពុទ្ធកុណា ឥមាយ កាថាយ បកាសិតាតិ វេទិតព្ពំ។

ទុតិយនយេ បន យស្មា សិក្ខត្តយសង្កបំ សដលំ អរិយមគ្គសាសនំ តស្ស
អារម្មណភូតញ្ច អមតធាតុំ តទទិគម្ពចាយញ្ច បុព្វភាគបដិបត្តិសាសនំ
តទត្ថបរិធិបនញ្ច បរិយត្តិសាសនំ យថារហំ សទ្ធាភិសមយវសេន
អភិសមេន្តោ ស្វាគ្គាតតាធិគុណវិសេសយុត្តតំ មនសិករោន្តោ សក្កច្ចំ

សវននារណាបរិបុត្តាធិបិ បរិចយំ ករោត្តោ ច សនេវកោ លោកោ បូជយតិ
 នាម។ លោកនាថោ ច សម្មាសម្ពោធិប្បត្តិយា វេនេយ្យានំ សក្កច្ចំ ធម្មទេសនេន
 “អរិយំ វោ, ភិក្ខុវេ, សម្មាសមាធិ ទេសេស្សមិ” (ម. និ. ៣.១៣៦; សំ. និ. ៥.២៨;
 បេជកោ. ២២), “មគ្គានជ្ជន្តិកោ សេដ្ឋោ” (ធជ. ប. ២៧៣; កថា. ៨៧២; នេត្តិ. ១២៥;
 បេជកោ. ៣០), “យាវតា, ភិក្ខុវេ, ធម្មា សម្ពុតា វា អសម្ពុតា វា, វិរាគោ តេសំ
 អគ្គមក្ខាយតិ” (ឥតិវុ. ៩០; អ. និ. ៤.៣៤), “ខយំ វិរាគំ អមតំ បណ្ឌិតំ” (ខុ. ចា.
 ៦.៤; សុ. និ. ២២៧), “ឯកាយនោ អយំ, ភិក្ខុវេ, មគ្គោ សត្តានំ វិសុទ្ធិយា” (ធិ. និ.
 ២.៣៧៣; ម. និ. ១.១០៦; សំ. និ. ៥.៣៦៧), “ធម្មំ វោ, ភិក្ខុវេ, ទេសេស្សមិ
 អាធិកល្យាណា” ត្ថិអាធិបិ (ម. និ. ៣.៤២០; នេត្តិ. ៥) វចនេហិ ថោមនេន ច
 បូជយតិ នាម។ តស្មា សាសនវស្ស បូជនីយភារោ ឥធន វុច្ចមានោ
 អនវសេសតោ ធម្មគុណោ ធិបេតិទិ យេ អរិយភារាទយោ និយ្យានាទយោ
 ខយវិរាគាទយោ មទនិម្មទនាទយោ អសម្ពុតាទយោ ស្វាគ្គាតតាទយោ
 អាធិកល្យាណាតាទយោ ច អនេកេហិ សុត្តបទេហិ បវេទិតា អនេកេ
 ធម្មគុណា, តេ និវសេសតោ ឥមាយ កាថាយ បកាសិតាទិ វេទិតញ្ច។

យស្មា បន អរិយសច្ចប្បជិវេជនេន សមុគ្គជិតសម្មាហាយេវ បរមត្ថតោ
 បណ្ឌិតា ពាល្យាទិសមតិក្កមនតោ, តស្មា ភាវិតលោកុត្តរមគ្គា
 សច្ចិកតសាមញ្ញជលា ច អរិយបុគ្គលាវិសេសតោវិទូទិ វុច្ចន្តិ។ តេ ហិ
 យថាវុត្តសាសនវំ អរិបរិតតោ ញាតុំ នេតុញ្ច សបរសន្តានេ សក្កណ្ឌន្តិទិ
 អជ្ជអរិយបុគ្គលសមូហស្ស បរមត្ថសង្ឃស្សបិ ឥធន គហិតត្តាយេ
 សុប្បជិបន្នតាទយោ អនេកេហិ សុត្តបទេហិ សំវណ្ណិតា អរិយសង្ឃគុណា,
 តេហិ និវសេសតោ ឥធន បកាសិតាទិ វេទិតញ្ច។

ឯវំ បឋមកាថាយ សាតិសយំ រតនត្ថយគុណាបរិធិបនំ កត្វា ឥទានិ -

“សព្វថាបស្ស អករណំ, កុសលស្ស ឧបសម្បទា;
សចិត្តបរិយោធបនំ, ឯតំ ពុទ្ធាន សាសន”ន្តិ។ (ធី. និ. ២.៩០; ធជ. ប. ១៨៣;
នេត្តិ. ៣០, ៥០, ១១៦, ១២៤) -

វេទនតោ សង្ខេបតោ សិក្ខត្តយសង្កបំ សាសនំ, តំ បន សិក្ខត្តយំ
ញាណវិសេសវិសយភាវកេនតោ អវត្តាកេនតោ ច តិវិធំ ហោតិ។ កថំ?
សុតមយញាណគោចរោ ច យោ “បរិយត្តិសទ្ធម្មា”តិ វុច្ចតិ។
ចិន្ដាមយញាណគោចរោ ច យោ អាការបរិវិតក្កនិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្ធិហិ
គហេតញ្ញាការោ វិមុត្តាយតនវិសេសោ “បដិបត្តិសទ្ធម្មា”តិ វុច្ចតិ។
វិបស្សនាញាណាទិសហគតោ ភាវនាមយញាណគោចរោ ច យោ
“បដិវេធសទ្ធម្មា”តិ វុច្ចតិ។ ឯវំ តិវិធម្បិ សាសនំ សាសនវរុទ្ធិ បទេន សង្កណ្ឌិត្វា
តត្ថ យំ បឋមំ, តំ ឥតរេសំ អធិកម្មចាយោតិ សព្វសាសនមូលភូតំ អត្ថនោ
បករណស្ស ច វិសយភូតំ បរិយត្តិសាសនមេវ តាវ សង្ខេបតោ វិភជន្តោ
“ទ្វាធស បទានី”តិ គាថមាហ។

តត្ថ ទ្វាធសាតិ គណនបរិច្ឆេទោ។ បទានីតិ បរិច្ឆេទធម្មនិទស្សនំ។ តេសុ
ព្យញ្ញនបទានិ បដ្ឋតិ អត្ថោ ឯតេហិតិ បទានិ។ អត្ថបទានិ បន បដ្ឋន្តិ ព្រាយន្តីតិ
បទានិ។ ឧកយម្បិ វា ឧកយថា យោជេតព្ពំ ព្យញ្ញនបទានម្បិ អវិបរីតំ
បដិបដ្ឋិតព្ពត្តា, អត្ថបទានំ ឧត្តវិវិសេសាធិកមស្ស ការណភាវតោ, តានិ
បទានិ បរតោ ចាឡិយញ្ញោវ អារិ ភវិស្សន្តីតិ តត្ថេវ វណ្ណាយិស្សាម។
អត្ថសូចនាធិអត្ថតោ សុត្តំ។ វុត្តញ្ញោតំ សង្កហេសុ -

“អត្ថានំ សូចនតោ, សុវុត្តតោ សវនតោ ជ សូចនតោ;

សុត្តាណ្ណ សុត្តសភាគតោ ច, ‘សុត្ត’ន្តិ អក្ខរាត”ន្តិ។ (ហារ. អដ្ឋ.
១.បឋមមហាសង្ក្ខតិកថា; ធី. និ. អដ្ឋ. ១.បឋមមហាសង្ក្ខតិកថា; ធន. ស.
អដ្ឋ. និទានកថា);

តទេតំ តត្ថ សុត្តបិដកវសេន អាគតំ, ឥធ បន បិដកត្ថយវសេន
យោជេតព្ពំ។ “ធានស បទានិ សុត្ត”ន្តិ វុត្តំ, យំ បរិយត្តិសាសនន្តិ អត្ថោ។ តំ
សព្ពន្ធិ តំ “សុត្ត”ន្តិ វុត្តំ សកលំ ពុទ្ធវចនំ។ ព្យញ្ញនព្វា អត្ថោ ចាតិ ព្យញ្ញនព្វោវ
តទត្ថោ ច។ យតោ “ធានស បទានិ សុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ -
អត្ថសូចនាទិតោ សុត្តំ បរិយត្តិធម្មោ, តព្វា សព្ពំ អត្ថតោ ធានស បទានិ ធន
ព្យញ្ញនបទានិ ចេវ ធន អត្ថបទានិ ចាតិ។ អថ វា យទេតំ “សាសនវរ”ន្តិ វុត្តំ, តំ
សព្ពំ សុត្តំ, បរិយត្តិសាសនស្ស អធិប្បតត្តា។ អត្ថតោ បន ធានស បទានិ,
ព្យញ្ញនត្ថបទសមុទាយភាវតោ។ យថាហា - “ព្យញ្ញនព្វា អត្ថោ ចា”តិ។ តំ
វិញ្ញេយ្យំ ឧភយន្តិ យស្មី ព្យញ្ញនេ អត្ថេ ច វចនវចនីយភាវេន សម្ពន្ធ
សុត្តវេហារោ, តទុកយំ សរូបតោ វិញ្ញាតព្ពំ តត្ថ កតមំ ព្យញ្ញនំ កតមោ
អត្ថោតិ? តេនេវាហា - “កោ អត្ថោ ព្យញ្ញនំ កតម”ន្តិ។

ឯវំ “សាសនវរ”ន្តិ វុត្តស្ស សុត្តស្ស បរិយត្តិការំ តស្ស ច
អត្ថព្យញ្ញនបទភាវេន វេទិតព្ពំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្ស បរិចយុចាយំ
នេត្តិប្បករណំ បទត្តវិភាគេន ទស្សេត្តំ “សោឡសហារា”តិ គាថមាហា។

តត្ថ សោឡស ហារា ឯតិស្សាតិ សោឡសហារា។ បញ្ចនយា
អដ្ឋាវសមូលបទាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ អថ វា សោឡស ហារា
សោឡសហារា។ ឯវំ ឥតវត្ថាបិ។ ហារនយមូលបទានិ ឯវំ ហិ សង្ខេបតោ
វិត្ថាវតោ ច ភាសិតានិ នេត្តិតិ។ សាសនស្ស បរិយេដ្ឋិតិ សាសនស្ស
អត្ថបរិយេសនា, បរិយត្តិសាសនស្ស អត្ថសំវណ្ណនាតិ អត្ថោ, សកលស្សេវ វា

សាសនស្ស អត្ថវិចារណាតិ អត្ថោ។ បដិបត្តិបដិវេជេបិ ហិ នេត្តិនយានុសារេន
អធិគច្ឆន្តិតិ។ មហាកថាននាតិ កថោតិ បុរាតនោ ឥសិ, តស្ស
វិសាលដ្ឋានកូតោយំ មហាថេរោ “កថានោ”តិ វុច្ចតិ។ មហាកថានាតិ បន
បូជារចនំ, យថា មហាមោគ្គល្លានាតិ, “កថាយនគោត្តនិទ្ទិដ្ឋា”តិបិ ចាថោ។
អយញ្ច កាថា នេត្តិ សង្គាយន្តេហិ បករណាត្ថសង្គណ្ឌានវសេន ឋបិតាតិ
ធម្មញ្ញា។ យថា ចាយំ, ឯវំ ហារវិភង្គវារេ តំតំហារនិទ្ទេសនិគមនេ “តេនាហ
អាយស្មា”តិអាទិវចនំ, ហារាទិសមុទាយកូតាយំ នេត្តិយំ ព្យញ្ញនត្ថសមុទាយេ
ច សុត្ថ កី កេនវិចិយតីតិ វិចារណាយំ អាហា - “ហារា
ព្យញ្ញនវិចយោ”តិអាទិ។

តត្ថ សោឡសបិ ហារា មូលបទនិទ្ទារណាមន្តវេន ព្យញ្ញនមុខេនេវ សុត្ថស្ស
សំវណ្ណានា ហោន្តិ, ន នយាវិយ មូលបទសង្ខាតសភាវធម្មនិទ្ទារណាមុខេនាតិ
តេ “ព្យញ្ញនវិចយោ សុត្ថស្ស”តិ វុត្ថា។ អត្ថនយា បន យថាវុត្ថអត្ថមុខេនេវ
សុត្ថស្ស អត្ថសម្បដិបត្តិយា ហោន្តិតិ អាហា - “នយា តយោ ច សុត្ថត្ថោ”តិ។
អយញ្ច វិចារណា បរតោបិ អាគមិស្សតិ។ កេចិ “នយោ ចា”តិ បឋន្តិ, តំ ន
សុន្ទរំ។ ឧកយំ បរិគ្គហិតន្តិ ហារា នយា ចាតិ ឯតំ ឧកយំ សុត្ថស្ស
អត្ថនិទ្ទារណាវសេន បរិសមន្តតោ គហិតំ សព្វថា សុត្ថ យោជិតំ។ វុច្ចតិ សុត្ថំ
វេទតិ សំវណ្ណាតិ។ កេចំ? យថាសុត្ថំ សុត្ថានុវបំ, យំ សុត្ថំ យថា សំវណ្ណាតត្ថំ,
តថា សំវណ្ណាតីតិ អត្ថោ។ យំ យំ សុត្ថន្តិ វា យថាសុត្ថំ, សព្វំ សុត្ថន្តិ អត្ថោ។
នេត្តិនយេន ហិ សំវណ្ណាតុំ អសក្កណោយ្យំ នាម សុត្ថំ នត្ថិតិ។

ឥនានិ យំ វុត្ថំ - “សាសនវរិវិទូហិ ព្រោយ្យ”ន្តិ, តត្ថ នេត្តិសំវណ្ណានាយ
វិសយកូតំ បរិយត្តិធម្មមេវ បការន្តវេន និយមេត្វា ធស្សេតុំ “យា ចេវា”តិអាទិ
វុត្ថំ។

តត្ថ អត្ថសុ កតបរិច្ឆេទោ ព្យញ្ញនប្បពន្ធា ទេសនា, យោ ចាថោតិ វុច្ចតិ។
តទត្ថោ ទេសិតំ តាយ ទេសនាយ បពោធិតត្ថា។ តទុកយញ្ច
វិមុត្តាយ តនសីសេន បរិចយំ ករោន្តានំ អនុបាទាបរិទិព្ពានបរិយោសានានំ
សម្បត្តិនំ ហេតុការតោ ឯកន្តេន វិញ្ញេយ្យំ, តទុកយវិទិមុត្តស្ស វា ព្រោយ្យស្ស
អការតោ តទេវ ទ្វយំ វិញ្ញេយ្យន្តិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ យា ថេវ... បេ... វិញ្ញេយ្យន្តិ។
តត្រាតិ តស្មី វិជាននេ សាធនតព្វេ, និច្ឆាទេតព្វេ ចេតំ ភុម្មំ។ អយមាទុបុត្តិ
អយំ វក្ខមាណា អនុបុត្តិ ហារនយានំ អនុក្កមោ, អនុក្កមេន វក្ខមាណា
ហារនយាតិ អត្ថោ។ នវិវិធសុត្តន្តបរិយេជ្ជិតិ សុត្តានិវេសនេ នវុត្តស្ស
សាសនស្ស បរិយេសនា, អត្ថវិចារណាតិ អត្ថោ។ សាមិអត្ថ វា ឯតំ បច្ចត្តំ
នវិវិធសុត្តន្តបរិយេជ្ជិយា អនុបុត្តិ។ អថ វា អនុបុត្តិ ករណតេ បច្ចត្តំ។ ឥទំ
វុត្តំ ហោតិ - យថាវុត្តវិជាននេ សាធនតព្វេ វក្ខមាណាយ ហារនយាទុបុត្តិយា
អយំ នវិវិធសុត្តន្តស្ស អត្ថបរិយេសនាតិ។

ឯត្ថាហា - កថំ បនេត្ត គេយ្យដ្ឋានីនំ សុត្តភារោ, សុត្តភារេ ច តេសំ កថំ
សាសនស្ស នវុត្តភារោ។ យញ្ច សង្កហេសុ វុច្ចតិ “សកាថកំ សុត្តំ គេយ្យំ,
និក្កាថកំ សុត្តំ វេយ្យាករណ”ន្តិ, តថា ច សតិ សុត្តដ្ឋមេវ នសិយា។ អថាបិ វិសុំ
សុត្តដ្ឋំ សិយា, មដ្ឋលសុត្តានីនំ (ឧ. ចា. ៥.១ អាទយោ; សុ. និ. ២៦១ អាទយោ)
សុត្តដ្ឋសង្កហោ នសិយា, តាថាការតោ ធម្មបទានីនំ វិយ, គេយ្យដ្ឋសង្កហោ វា
សិយា, សកាថកត្តា សកាថាវគ្គស្ស វិយ, តថា ឧកតោវិភង្គានីនំ
សកាថកប្បទេសានន្តិ។ វុច្ចតេ -

សុត្តន្តិ សាមញ្ញវិធិ, វិសេសវិធយោ បរេ;
សនិមិត្តា និវុត្តត្តា, សហតាញ្ញេន នាញ្ញតោ។

សព្វស្បថ ហ៊ី ពុទ្ធវចនស្ស សុត្តន្តិ អយំ សាមញ្ញវិធី។ តថា ហ៊ី “ឯត្ថកំ
តស្ស ភគវតោ សុត្តាគតំ សុត្តបរិយាបន្នំ (ថា. ១២៤២), សាវត្ថិយា
សុត្តវិភង្កេ, សកវាទេ បញ្ច សុត្តសតានី” តិអាធិវចនតោ
វិនយាភិធម្មបរិយត្តិវិសេសេសិ សុត្តវេហារោ ធិស្សតិ។ តទេកទេសេសុ បន
គេយ្យទយោ វិសេសវិធមយោ តេន តេន និមិត្តេន បតិដ្ឋិតា។ តថា ហ៊ី
គេយ្យស្ស សកាថកត្តំ តញ្ញវនិមិត្តំ។ លោកេបិ ហ៊ី សសិលោកំ សកាថកំ
ចុណ្ហិយគន្ធិ គេយ្យ” ត្ថិវនន្តិ។ តាថាវិវហោ បន សតិ បុច្ឆិទ្វាវិស្សជ្ជនភាវេ
វេយ្យករណស្ស។ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនញ្ញ “ព្យាករណ” ត្ថិវុច្ឆតិ។ ព្យាករណមេវ
វេយ្យករណត្ថិ។ ឯវំ សន្តេ សកាថកាធិនម្បិ បញ្ញាវិស្សជ្ជនវសេន បវត្តានំ
វេយ្យករណភាវេ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ, គេយ្យធិសញ្ញានំ
អនោកាសភាវតោ “តាថាវិវហោ សតី” តិវិសេសិតត្តា ច។ តថា ហ៊ី
ធម្មបទាធិសុ កេវលំ តាថាពន្ធនុ សកាថកត្តេបិ
សោមនស្សញ្ញាណមយិ កតាថាយុត្តេសុ “វុត្តញ្ញេត” ត្ថិអាធិវចនសម្ពន្ធនុសុ
អព្ពតធម្មបទិសំយុត្តេសុ ច សុត្តវិសេសេសុ យថាក្ខមំ
តាថាឧទានតីវុត្តកអព្ពតធម្មសញ្ញា បតិដ្ឋិតា, តថា សតិបិ តាថាពន្ធនាវេ
ភគវតោ អតីតាសុ ជាតីសុ ចរិយានុភាវប្បកាសកេសុ ជាតកសញ្ញា។
សតិបិ បញ្ញាវិស្សជ្ជនភាវេ សកាថកត្តេ ច កេសុចិ សុត្តន្តេសុ វេទស្ស
លភាបនតោ វេទល្អសញ្ញា បតិដ្ឋិតាតិ ឯវំ តេន តេន សកាថកត្តាធិនា
និមិត្តេន តេសុ តេសុ សុត្តវិសេសេសុ គេយ្យធិសញ្ញា បតិដ្ឋិតាតិ
វិសេសវិធមយោ សុត្តន្តតោ បវេ គេយ្យទយោ។

យំ បនេត្ត គេយ្យធិនិមិត្តវហិតំ សុត្តំ, តំ សុត្តន្តំវិសេសសញ្ញាបរិហារេន
សាមញ្ញសញ្ញាយ បវត្តនតោតិ។ ននុ ច សកាថកំ សុត្តំ គេយ្យំ, និក្កាថកំ សុត្តំ
វេយ្យករណត្ថិ សុត្តន្តំ ន សម្ពវតីតិ ចោទនា តទវត្តា ឯវាតិ? ន តទវត្តា,

សោធិតត្តា។ សោធិតត្តា បុព្វេ កាថាវិរហោ សតិ បុច្ឆាវិស្សន្ននភារោ
វេយ្យាករណស្ស តញ្ញាវនិមិត្តន្តិ។ យញ្ញ វុត្ថំ - “កាថាភាវតោ មង្គលសុត្តាធិនំ
សុត្តន្តសង្គហោ ន សិយា”តិ, តម្បី ន, និរុទ្ទ្យត្តា។ និរុទ្ទ្យា ហិ មង្គលសុត្តាធិសុ
សុត្តភារោ, ន ហិ តានិ ធម្មបទពុទ្ធវិសោធយោ វិយ កាថាភាវេន បញ្ញាតានិ,
កិន្ត សុត្តភាវេនេវ។ តេនេវ ហិ អដ្ឋកថាយំ “សុត្តនាមក”ន្តិ នាមគ្គហាលំ
កតំ។

យំ បន វុត្ថំ “សកាថកត្តា កេយ្យង្គសង្គហោ វា សិយា”តិ, តទបិ នត្តិ, យស្មា
សហតាញ្ញេន។ សហ កាថាហិតិ ហិ សកាថកំ។ សហភារោ ច នាម អត្ថតោ
អញ្ញេន ហោតិ, ន ច មង្គលសុត្តាធិសុ កាថាវនិមិត្តោ កោចិ សុត្តប្បទេសោ
អត្ថិ។ យោ សហ កាថាហិតិ វុច្ចយ្យ, ន ច សមុទាយោ នាម កោចិ អត្ថិ។ យទបិ
វុត្ថំ - “ឧកតោវិភង្គាធិសុ សកាថកប្បទេសានំ កេយ្យង្គសង្គហោ សិយា”តិ,
តទបិ ន អញ្ញតោ។ អញ្ញា ឯវ ហិ តា កាថា, ជាតកាធិបរិយាបន្នត្តា។ អតោ ន
តាហិ ឧកតោវិភង្គាធិនំ កេយ្យង្គភារោតិ ឯវំ សុត្តាធិនំ អង្គានំ
អញ្ញមញ្ញសង្គរភារោ វេទិតញ្ញោ។ យស្មា បន សព្វម្បី ពុទ្ធវចនំ យថាវុត្តនយេន
អត្តានំ សូចនាធិអត្ថេន សុត្តន្តេវ វុច្ចតិ, តស្មា វុត្ថំ - “នវិវិធសុត្តន្តបរិយេដ្ឋី”តិ។

សង្គហាវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ឧទ្ទេសវាវវណ្ណានា

១. ឯវំ សង្គហាវារេន សង្ខេបតោ ទស្សន្តេ ហារាធយោ ឥនានិវិភាគេន
ទស្សេតុំ “តត្ថ កតមេ សោឡស ហារា”តិ អាធិទេសនា អារទ្ធា។ តត្ថ តត្ថាតិ
យំ វុត្ថំ - “សោឡសហារា នេត្តិ”តិ, តស្មី វេចនេ, តិស្សំ វា កាថាយំ, យានិ
ហារនយមូលបទានិ ឧទ្ធឯនិ, តេសូតិ អត្ថោ។ កតមេតិ បុច្ឆាវចនំ។ បុច្ឆា ច

នាមេសា បញ្ចវិទា អធិដ្ឋជាតនាបុត្រា ធិដ្ឋសំសន្តនាបុត្រា វិមតិច្ឆេននាបុត្រា
អនុមតិបុត្រា កថេតុកម្មតាបុត្រាតិ។ តាសុ អយំ កថេតុកម្មតាបុត្រា។
សោឡសាតិ គណានវសេន បរិច្ឆេទោ។ តេន នេសំ ន តតោ ឧទ្ធុំ អដោ ចាតិ
ឯតបរមតំ ធស្សេតិ។ សា ចេតបរមតា បរតោ អារិ ភវិស្សតិ។ ហារាតិ
គណានវសេន បរិច្ឆេទានំ សាមញ្ញតោ ធស្សនំ។ ទេសនាវិចយោតិអាទិ
សរុបធស្សនំ។

តត្ថ កេនជ្ជេន ហារា? ហរិយន្តិ ឯតេហិ, ឯត្ថ វា សុត្តតេយ្យធិវិសយា
អញ្ញាណសំសយវិបល្លាសាតិ ហារា, ហរន្តិ វា សយំ តានិ, ហរណាមត្តមេវ វាតិ
ហារា ជលូបចារេន។ អថ វា ហរិយន្តិ វេហរិយន្តិ
ធម្មសំវណ្ណកធម្មបដិក្កាហកេហិ ធម្មស្ស ធានគ្គហណាវសេនាតិ ហារា។ អថ
វា ហារាវិយាតិ ហារា។ យថា ហិ អនេករតនាវលិសមូហោ ហារសង្ខាតោ
អត្តនោ អវយវក្ខតរតនសម្មស្សេហិ សមុប្បជ្ឈនីយមានហិលាទសុខោ ហុត្វា
តទុបកោគីជនសរីរសន្តាបំ និទាយបរិឡាហុបជនិតំ រូបសមេតិ, វេមេតេបិ
នាវាវិធបរមត្តរតនប្បពន្ធា សំវណ្ណានវិសេសា អត្តនោ
អវយវក្ខតបរមត្តរតនាធិគមេន សមុប្បាធិយមាននិព្ពុតិសុខា
ធម្មបដិក្កាហកជនហធយបរិតាបំ កាមរាគាទិកិលេសហេតុកំ
រូបសមេន្តិតិ។ អថ វា ហារយន្តិ អញ្ញាណាធិនំ ហារំ អបគមំ ករោន្តិ
អាចិត្តន្តិតិ វា ហារា។ អថ វា សោតុជនចិត្តស្ស ហរណតោ រមណតោ ច ហារា
និរុត្តិនយេន, យថា - “ភវេសុ វន្តគមនោ ភគវា”តិ (វិសុទ្ធិ. ១.១៤៤; ចារា. អដ្ឋ.
១.១ វេរញ្ញកណ្ណាវណ្ណានា)។ អយំ តាវ ហារានំ សាធារណតោ អត្ថោ។

អសាធារណតោ បន ទេសីយតិ សំវណ្ណីយតិ ឯតាយ សុត្តត្ថោតិ ទេសនា,
ទេសនាសហចរណតោ វា ទេសនា។ ននុ ច អញ្ជេបិ ហារា ទេសនាសង្ខាតស្ស

សុត្តស្ស អត្ថសំវណ្ណានតោ ទេសនាសហចារិនោវាតិ? សច្ចមេតំ, អយំ បន
ហារោ យេតុយ្យេន យថាវុត្តវសេនេវិញ្ញាយមាណោ ទេសនាយ សហ ចរតីតិ
វុត្តព្ពតំ អរហតិ, ន តថា បរេ។ ន ហិ
អស្សនាធិនវនិស្សរណាធិសន្តស្សនវហិតា សុត្តទេសនា អត្ថិ។
អស្សនាធិសន្តស្សនវិការីនលក្ខណោ ចាយំ ហារោតិ។

វិចីយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា បទបញ្ញាធម្មោ, វិចីតិ ឯវ វា តេសន្តិវិចយោ។
ចាឡិយំ បន វិចីនតីតិ វិចយោតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោ។

យុត្តិ ឧបបត្តិសាធនយុត្តិ, ឥធ បន យុត្តិវិចារណា យុត្តិ
ឧត្តរបទលោបេន “រូបភវេ រូប”ន្តិ យថា, យុត្តិសហចរណតោ វា។ ឥធាបិ
ទេសនាហារេ វុត្តនយេន អត្ថោ វិត្ថារេតញ្ចោ។

បទដ្ឋានន្តិ អាសន្នការណំ, ឥធាបិ បទដ្ឋានវិចារណាតិអាធិ វុត្តនយេនេវ
វេទិតព្ពំ។

លក្ខិយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា ឯកលក្ខណោ ធម្មា អវុត្តាបិ ឯកវចនេនាតិ
លក្ខណំ។

វិយូហីយន្តិ វិភាគេន បិណ្ឌីយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វាតិ ព្យូហោ។ និព្ពចនាធិនំ
សុត្ត ទស្សិយមាណំ ចតុន្នំ ព្យូហោតិ ចតុព្យូហោ, ចតុន្នំ វា ព្យូហោ ឯត្ថាតិ
ចតុព្យូហោ។

អារដ្ឋីយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា សភាគាវិសភាគា ច ធម្មា, តេសំ វា អារដ្ឋនន្តិ
អារដ្ឋោ។

វិភជ័យន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា សាធារណសាធារណានំ
សំកិលេសវោធានធម្មានំ ភូមិយោតិ វិភត្តិ, វិភជនំ វា ឯតេសំ ភូមិយោតិ វិភត្តិ។

បដិបក្ខវសេន បរិវត្តិយន្តិ ឥមិនា, ឯត្ថ វា សុត្ថេ វុត្តធម្មា, បរិវត្តនំ វា
តេសន្តិ បរិវត្តនោ។

វិវិធំ វចនំ ឯកស្សេវត្ថស្ស វាចកមេត្តាតិ វិវចនំ, វិវចនមេវ វេវចនំ, វិវិធំ
វុច្ឆតិ ឯតេន អត្ថោតិ វា វិវចនំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

បកាវេហិ បភេទតោ វា ញាប័យន្តិ ឥមិនា, ឯត្ថ វា អត្ថោតិ បញ្ញត្តិ។

ឌីតារីយន្តិ អនុប្បវេសីយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា សុត្តាគតា ធម្មា
បដិច្ចសមុប្បាទាធិស្វតិ ឌីតរណោ។

សោដ័យន្តិ សមាដ័យន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា សុត្ថេ បទបទត្ថបញ្ញារម្មាតិ
សោធនោ។

អធិដ្ឋយន្តិ អនុបវត្តិយន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា សាមញ្ញវិសេសក្ខតា ធម្មាវិនា
វិកប្បេនាតិ អធិដ្ឋានោ។

បរិករោតិ អភិសង្ខរោតិ ជលន្តិ បរិក្ខារោ, ហេតុ បច្ចយោ ច, បរិក្ខារំ
អាចិក្ខតីតិ បរិក្ខារោ, ហារោ, បរិក្ខារវិសយត្ថា បរិក្ខារសហចរណតោ វា
បរិក្ខារោ។

សមារោប័យន្តិ ឯតេន, ឯត្ថ វា បទដ្ឋានាធិមុខេន ធម្មាតិ សមារោបនោ។
សព្ពត្ថ ច ភាវសាធនវសេនាបិ អត្ថោ សម្បវតីតិ តស្សបិ វសេន យោជេតព្ពំ។

តស៊ូរតិ យថាវុត្តស្ស ហារុទ្ទេសស្ស។ អនុគីតីតិ វុត្តស្សវុត្តស្ស
សុខគ្គហណាត្ថំ អនុបច្ឆា គាយនគាថា, តាសុ ឱសានគាថាយ អត្ថតោ
អសំកិណ្ណាតិ បទត្ថេន សង្ការហិតា, តេន យទិច្ចិ កេចិ ហារា អញ្ញាមញ្ញំ
អវិសិជ្ជាវិយ ទិស្សន្តិ, តថាបិ តេសំ អត្ថតោ សង្ការេ នត្ថិតិ ទស្សេតិ។ សោ ច
នេសំ អសង្ការេ លក្ខណានិទ្ទេសេ សុចាកដោ ហោតិ។ ឯតេសញ្ញេវាតិ ឯតេសំ
សោឡសន្នំ ហារាវនំ។ យថា អសង្ការេ, តថា ចេវ ភវតិ។ កី ភវតិ? វិត្តារតយា
វិត្តារេន។ នយវិត្តិ នយេន ឧទាយេន ញាយេន វិភាគោ។ ឯតេន តំ ឯវ
អសង្កិណ្ណាតំ វិភាវេតិ។ កេចិ “វិត្តារនយា”តិ បឋន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ, អយញ្ច គាថា
កេសុចិ ចោត្តកេសុ នត្ថិ។

២. ឯវំ ហារេ ឧទ្ទិសិទ្ធា ឥនានិ នយេ ឧទ្ទិសិតុំ “តត្ថ កតមេ”តិ អាទិ វុត្តំ។
តត្ថ នយន្តិ សំកិលេសេ វោធានានិ ច វិភាគតោ ញាយេន្តិតិ នយា, និយន្តិ វា
តានិ ឯតេហិ, ឯត្ថ វាតិ នយា, នយនមត្ថមេវ វាតិ នយា, និយន្តិ វា សយំ
ធម្មកថិកេហិ ឧបនិយន្តិ សុត្តស្ស អត្ថបរិចយត្ថន្តិ នយា។ អថ វា នយា វិយាតិ
នយា។ យថា ហិ ឯកត្តាទយោ នយា សម្មា បដិវិជ្ឈិយមាណា
បច្ចយបច្ចយុប្បន្នធម្មានំ យថា ក្កម
សម្ពន្ធវិភាគព្យាចារិវហានុបដលភាវទស្សនេន អសង្ករតោ
សម្មតិសច្ចបរមត្ថសច្ចានំ សភាវំ បវេទយន្តា បរមត្ថសច្ចប្បដិវេធាយ
សំវត្ថន្តិ, ឯវមេតេចិ កណ្ណាសុក្កសប្បដិភាគធម្មវិភាគទស្សនេន
អវិបរីតសុត្តត្តារពោធាយ អភិសម្ពុណាត្តា វេនេយ្យានំ ចតុសច្ចប្បដិវេធាយ
សំវត្ថន្តិ។ អថ វា បរិយត្តិអត្ថស្ស នយនតោ សំកិលេសតោ យមនតោ ច នយា
និវុត្តិនយេន។

នង្គិយាវដ្តោតិអាទីសុ នង្គិយាវដ្តស្ស វិយ អាវដ្តោ ឯតស្សាតិ នង្គិយាវដ្តោ,
 យថា ហិ នង្គិយាវដ្តោ អន្តោបិតេន បធានាវយវេន ពហិទ្ធា អាវដ្តតិ, ឯវមយម្យិ
 នយោតិ អត្តោ។ អថ វា នង្គិយា តណ្ហាយ បមោទស្ស វា អាវដ្តោ ឯត្តាតិ
 នង្គិយាវដ្តោ។ តីហិ អវយវេហិ លោភាទីហិ សំកិលេសបក្ខេ អលោភាទីហិ ច
 វោធានបក្ខេ បុក្ខលោ សោភនោតិ តិបុក្ខលោ។
 អសន្តាសនជវបរក្កមាទិវិសេសយោគេន សីហោ ភគវា, តស្ស វិក្កិឡិកំ
 ទេសនាវចីកម្មត្ថតោវិហារោតិ កត្វាវិបល្លាសតប្បដិបក្ខបរិទីបនតោ
 សីហស្ស វិក្កិឡិកំ ឯត្តាតិ សីហាវិក្កិឡិកោ, នយោ។
 ពលវិសេសយោគទីបនតោ វា សីហាវិក្កិឡិកតសទិសត្តា នយោ
 សីហាវិក្កិឡិកោ។ ពលវិសេសោ ចេត្ត សទ្ធាទិពលំ, ទសពលានិ ឯវ វា។
 អត្ថនយត្ថយទិសាភាវេន កុសលាទិធម្មានំ អាហោចនំ ទិសាលោចនំ។ តថា
 អាហោចិតានំ តេសំ ធម្មានំ អត្ថនយត្ថយយោជនេ សមានយនតោ អង្គុសោ
 វិយ អង្គុសោ។ តាថាសុ លញ្ឆេតិ បកាសេតិ សុត្តត្ថន្តិលញ្ឆកោ, នយោ ច សោ
 លញ្ឆកោ ចាតិ នយលញ្ឆកោ។ គតាតិ ញ្ញាតា, មតាតិ អត្តោ។ សោ ឯវ វា
 ចាថោ។ សេសំ វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។

៣. ឯវំ នយេបិ ឧទ្ទិសិត្វា ឥធានិ មូលបធានិ ឧទ្ទិសិតុំ “តត្ថ កតមាទី”តិអាទិ
 អាវទ្ធិ។ តត្ថ មូលានិ ច តានិ នយានំ បដ្ឋានភាគានញ្ច បតិដ្ឋាភាវតោ បធានិ ច
 អធិគម្ភចាយភាវតោ កោដ្ឋាសភាវតោ ចាតិ មូលបធានិ។
 កោសល្លសម្ពុតដ្ឋេន, កុច្ឆិតានំ វា ចាបធម្មានំ សលនតោវិទ្ធិសនតោ, កុសានំ
 វា រាគាទីនំ លវនតោ, កុសាវិយ វា លវនតោ, កុសេន វា ញ្ញាលោន លាតព្ពតោ
 បវត្តេតព្ពតោ កុសលានិ, តប្បដិបក្ខតោ អកុសលានិ តិ បទត្តោ វេទិតព្ពំ។

ឯវំ គណនបរិច្ឆេទតោ ជាតិកេតោ ច មូលបទានិ ទស្សត្វា ឥទានិ
សរុបតោ ទស្សន្តោ សំកិលេសបក្ខំយេវ បឋមំ ឧទ្ទិសតិ “តណ្ហា” តិអាទិនា។
តត្ថ តសតិ បរិតសតីតិ តណ្ហា។ អវិន្ទិយំ វិន្ទិតិ, វិន្ទិយំ ន វិន្ទិតិ អវិជ្ជា,
វិជ្ជាបដិបក្ខាតិ វា អវិជ្ជា។ លុព្ពន្តិ តេន, សយំ វា លុព្ពតិ, លុព្ពនមត្តមេវ វា សោតិ
លោកោ។ ទោសមោហេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អសុភេ “សុភ” ន្តិ បវត្តា សញ្ញា
សុភសញ្ញា។ សុខសញ្ញាទីសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្តោ វេទិតញ្ញា។ សង្កហន្តិ
គណនំ។ សមោសវណាន្តិ សមោរោបនំ។

បច្ឆន្តិកធម្មេ សមេតីតិ សមថោ។ អនិច្ចាទីហិ វិវិដេហិ អាការេហិ
បស្សតីតិ វិបស្សនា។ អលោកាទយោ លោកាទិបដិបក្ខតោ វេទិតញ្ញា។ អសុភេ
“អសុភ” ន្តិ បវត្តា សញ្ញា អសុភសញ្ញា, កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ។
សញ្ញាសីសេន ហិ ទេសនា។ ឧក្ខសញ្ញាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឥទំ ឧទ្ធានន្តិ ឥទំ វុត្តស្សេវ អត្ថស្ស វិប្បកិណ្ឌាការេន នស្សីតុំ អទត្វា ឧទុំ
ទានំ រក្ខណំ ឧទ្ធានំ, សង្កហវចនន្តិ អត្តោ។ “ចត្តារោវិបល្លាសា” តិបិ ចាថោ។
កិលេសភូមីតិ សំកិលេសភូមិ សព្វេសំ អកុសលធម្មានំ
សមោសវណាដ្ឋានត្តា។ កុសលានំ យានិ តីណិ មូលានិ។ “កុសលានី” តិបិ
បឋន្តិ។ សតិបដ្ឋានាតិ អសុភសញ្ញាទយោ សន្ធាយាហា។ ឥន្ទ្រិយភូមីតិ
សន្ធាទីនំ វិមុត្តិបរិចាចនិព្រ័យានំ សមោសវណាដ្ឋានត្តា វុត្តំ។ យុជ្ឈន្តិតិ
យោជីយន្តិ។ ខោតិ បទប្បវណោ, អវជារណាត្ថ វា និចាតោ។ តេន ឯតេ ឯវាតិ
ទស្សតិ។ អដ្ឋារសេវាតិ វា។ មូលបទាតិ មូលបទានិ, លិង្គវិបល្លាសោ វា។

ឧទ្ទេសវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. និទ្ទេសវារវណ្ណានា

២. ឯវំ ឧទ្ទិដ្ឋេ ហារាទយោ និទ្ទិសិតុំ “តត្ថ សង្ខេបតោ”តិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ តត្ថាតិ តស្មី ឧទ្ទេសថាបេ។ សង្ខេបតោ នេត្តិ កិត្តិតាតិ សមាសតោ នេត្តិ ប្បករណំ កថិតំ។ ហារនយមូលបទានញ្ញា សរូបទស្សនំ ឧទ្ទេសថាបេន កតត្ថិ។ ឯត្ថ ច ហារនយានំ -

សាមញ្ញតោវិសេសេន, បទេត្តាលក្ខណំ កមោ;
ឯត្តាវតា ច ហេត្វាធិ, វេទិតញ្ញា ហិវិញ្ញាណ។

តេសុ អវិសេសតោវិសេសតោ ច ហារនយានំ អត្តោ ទស្សិតោ។
លក្ខណាធិសុ បទ អវិសេសតោ សព្វេបិ ហារា នយោ ច យថា ក្លមំ
ព្យញ្ញនត្ថមុខេន នវុត្តស្ស សាសនស្ស អត្ថសំវណ្ណនលក្ខណា។ វិសេសតោ បទ
តស្ស តស្ស ហារស្ស នយស្ស ច លក្ខណំ និទ្ទេសេ ឯវំ កថយិស្សម។ កមាធិនិ
ច យស្មា នេសំ លក្ខណេសុ ញ្ញាតេសុ វិញ្ញាយ្យានិ ហោត្តិ, តស្មា តានិបិ
និទ្ទេសតោ បរតោ បកាសយិស្សម។

ហារសង្ខេបោ

១. យា បទ អស្សនាធិនវតាតិអាទិកា និទ្ទេសតាថា, តាសុ
អស្សនាធិនវតាតិ អស្សនោ អាធិនវតាតិ បទវិភាគោ។ អាធិនវតាតិ ច
អាធិនវោ ឯវំ។ កេចិ “អស្សនាធិនវតោ”តិ បឋន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។ តត្ថ
អស្សនិយតីតិ អស្សនោ, សុខំ សោមនស្សញ្ញា។ វុត្តញ្ញាតំ - “យំ, ភិក្ខុវេ,
បញ្ចាទានក្ខន្ធន្តេ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ សុខំ សោមនស្សំ, អយំ បញ្ចាសុ
ឧទាទានក្ខន្ធន្តេសុ អស្សនោ”តិ (ម. និ. ១.១៦៦; សំ. និ. ៣.២៦)។ យថា ចេតំ សុខំ
សោមនស្សំ, ឯវំ ឥដ្ឋារម្មណម្យិ។ វុត្តម្យិ ចេតំ - “សោ តទស្សនេតិ តំ
និកាមេតី”តិ “រូបំ អស្សនេតិ អភិទន្ទតិ, តំ អារត្ត រាគោ ឧប្បជ្ឈតី”តិ (បដ្ឋា.

១.១.២២២), “សំយោជនីយេសុ, ភិក្ខុវេ, ធម្មេសុ អស្សនានុបស្សិនោ” តិ (សំ. និ. ២.៥៣) ច។ អស្សនេតិ ឯតាយាតិ វា អស្សនោ, តណ្ហា។ តណ្ហាយ ហិ ការណភូតាយ បុគ្គលេ សុខម្បិ សុខាវម្ពណម្បិ អស្សនេតិ។ យថា ច តណ្ហា, ឯវំវិបល្លាសាបិ។ វិបល្លាសវសេន ហិ សត្តា អនិជ្ជម្បិ អារម្មណំ ឥដ្ឋាការេន អស្សនេត្ថិ, ឯវំ វេទនាយ សព្វេសំ តេភូមកសម្ពាទានំ តណ្ហាយ វិបល្លាសានញ្ច អស្សនវិចារោ វេទិតញ្ច។

កថំ បន ទុក្ខាទុក្ខមសុខវេទនានំ អស្សននីយតាតិ? វិបល្លាសតោ សុខបរិយាយសញ្ញាវតោ ច។ តថា ហិ វុត្ថំ - “សុខា ខោ, អារុសោ វិសាខ, វេទនា បិតិសុខា វិបរិណាមទុក្ខា។ ទុក្ខា វេទនា បិតិទុក្ខា វិបរិណាមសុខា, អទុក្ខមសុខា វេទនា ញ្ញាណសុខា អញ្ញាណទុក្ខា” តិ (ម. និ. ១.២៦៥)។ តត្ថ វេទនាយ អជ្ជសតបរិយាយវសេន, តេភូមកសម្ពាទានំ និក្ខេបកណ្ណារូបកណ្ណាវសេន, តណ្ហាយ សំកិលេសវត្ថុវិភង្កេ និក្ខេបកណ្ណោ ច តណ្ហានិទ្ទេសវសេន, វិបល្លាសានំ សុខសញ្ញាទិវសេន ធាសដ្ឋិទិដ្ឋិតវសេន ច វិភាគោ វេទិតញ្ច។

អាទីនវោ ទុក្ខា វេទនា តិស្សោបិ វា ទុក្ខតា។ អថ វា សព្វេបិ តេភូមកា សម្ពាទ អាទីនវោ។ អាទីនំ អតិរិយ កបណំ វាតិ បវត្ថតីតិ ហិ អាទីនវោ, កបណាមនុស្សោ, ឯវំសភាវា ច តេភូមកា ធម្មា អនិច្ចតាទិយោគេន។ យតោ តត្ថ អាទីនវាទុបស្សនា អារទ្ធិវិបស្សកានំ យថាភូតនយោតិ វុច្ចតិ។ តថា ច វុត្ថំ - “យំ, ភិក្ខុវេ, បញ្ចាទានក្ខន្ធា អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា, អយំ បញ្ចសុ ឧទានក្ខន្ធនេសុ អាទីនវោ” តិ។ តស្មា អាទីនវោ ទុក្ខសច្ចនិទ្ទេសភូតានំ ជាតិយាទីនំ អនិច្ចតាទីនំ ធាតុត្តាលីសាយ អាភារាទញ្ច វសេន វិភជិត្វា និទ្ធិសិតញ្ច។

និស្សរតិ ឯតេនាតិ និស្សរណំ, អរិយមគ្គោ។ និស្សរតិ វា និស្សរណំ
និព្វានំ។ ឧកយម្បិ សាមញ្ញនិទ្ទេសេន ឯកសេសេន វា “និស្សរណា” ង្គិ វុត្ថំ។ បិ-
សន្តោ បុរិមានំ បច្ឆិមានញ្ច សម្បណ្ណានត្តោ។ តត្ថ អរិយមគ្គបក្ខេ
សតិបដ្ឋានាទីនំ សត្តត្តិសពោធិបក្ខិយធម្មានំ កាយានុបស្សនាទីនញ្ច
តទន្តោគធភេទានំ វសេន និស្សរណំ វិភជិត្វា និទ្ទិសិតព្ពំ។

និព្វានបក្ខេ បន កិញ្ចាបិ អសម្ពុតាយ ធាតុយា និប្បវិយាយេន វិភាកោ
នត្ថិ។ បរិយាយេន បន សោចាទិសេសនិរុចាទិសេសភេទេន។ យតោ វា តំ
និស្សជំ, តេសំ បដិសម្ពិទាមគ្គេ (បដិ. ម. ១.៣) ទស្សិតប្បភេទានំ ចក្ខាទីនំ ជន្នំ
ទ្វារានំ រូចាទីនំ ជន្នំ អារម្មណានំ តំតំទ្វារប្បវត្តានំ ជន្នំ ជន្នំ
វិញ្ញាណាជស្សវេទនាសញ្ញាចេតនាតណ្ហាវិតក្កវិចារានំ បថវិធាតុអាទីនំ ជន្នំ
ធាតុនំ ទសន្នំ កសិណាយ តនានំ អសុភានំ កេសាទីនំ ទូត្តិសាយ អាការានំ
បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ ទ្វាទសន្នំ អាយតនានំ អដ្ឋារសន្នំ ធាតុនំ លោកិយានំ ឥន្ទ្រិយានំ
កាមធាតុអាទីនំ តិស្សន្នំ ធាតុនំ កាមភវាទីនំ តិណ្ហំ តិណ្ហំ ភវានំ ចតុន្នំ
លាណានំ អប្បមញ្ញានំ អារុប្បានំ ទ្វាទសន្នំ បដិច្ចសមុប្បាទផ្កានញ្ចាតិ ឯវមាទីនំ
សម្ពុតធម្មានំ និស្សរណាភាវេន ច វិភជិត្វា និទ្ទិសិតព្ពំ។

ជលន្តិ ទេសនាជលំ។ កី បន តន្តិ? យំ ទេសនាយ និច្ឆាទីយតិ។ ននុ ច
និព្វានាធិគមោ ភគវតោ ទេសនាយ និច្ឆាទីយតិ។ និព្វានញ្ច “និស្សរណា” ង្គិ
ឥមិនា វុត្ថមេវាតិ? សច្ចមេតំ, តញ្ច ខោ បរម្បរាយ។ ឥធបន បច្ចក្ខតោ
ទេសនាជលំ អធិប្បតំ។ តំ បន សុតមយញ្ញាណំ។
អត្ថធម្មវេទាទិអរិយមគ្គស្ស បុព្វភាគប្បដិបត្តិភូតា ធម្មិសុទ្ធិយោ។ យញ្ច តស្មី
ខណោ មគ្គំ អនភិសម្ពណ្ណាន្តស្ស កាលន្តវេ តទធិគមការណាភូតំ
សម្បត្តិភវហេតុ ច សំយា។ តថា ហិ វក្ខតិ - “អត្តានុទិដ្ឋិ ឧបាច្ច, ឯវំ មច្ចតរោ

សិយាតិ (សុ. និ. ១១២៥; កថា. ២២៦; ចូឡនិ. មោឃរាជមាលាវបុត្តា ១៤៤,
មោឃរាជមាលាវបុត្តានិទ្ទេស ៨៨; នេត្តិ. ៥; បេជគោ. ២២) ឥទំ ជល"ន្តិ, "ធម្មា
ហវេ វក្ខតិ ធម្មចារិន្តិ ឥទំ ជល"ន្តិ (ជា. ១.១០.១០២-១០៣; ១.១៥.៣៨៥) ច។ ឯតេន
នយេន ទេវេសុ ច មាណុសេសុ ច

អាហុវណ្ណាពលសុខយសបរិវារអាធិបតេយ្យសម្បត្តិយោ ឧបជិសម្បត្តិយោ
ចក្កវត្ថុសិរី នេវរជ្ជសិរី ចត្តាវិ សម្បត្តិចក្កានិ សីលសម្បទា សមាធិសម្បទា
តិស្សោវិជ្ជា ធម៌អភិញ្ញា ចតស្សោ បជិសម្ពិទ្ធា សាវកពោធិ បច្ចេកពោធិ
សម្មាសម្ពោធិតិ សញ្ញាបិ សម្បត្តិយោ បុញ្ញសម្ភារហេតុកា ភគវតោ
ទេសនាយ សាធម្មតោតាយ ជលន្តិ វេទិតញ្ច។

ឧទាយោតិ អរិយមគ្គបទដ្ឋានភូតា បុព្វភាគប្បជិបទា។ សា ហិ បុរិមា
បុរិមា បច្ឆិមាយ បច្ឆិមាយ អធិគម្ភចាយការតោ បរម្យរាយ
មគ្គនិព្វានាធិគមស្ស ច ហេតុការតោ ឧទាយោ។ យា ច បុព្វេ
វុត្តជលាធិគមស្ស ឧទាយបជិបត្តិ។ កេចិ បន "សហវិបស្សនាយ មគ្គោ
ឧទាយោ"តិ វុទ្ធន្តិ, តេសំ មតេន និស្សរណាន្តិ និព្វានមេវ វុត្តំ សិយា។ ជលំ វិយ
ឧទាយោបិ បុព្វភាគោតិ វុត្តំ សិយា, យំ បន វក្ខតិ "សព្វេ ធម្មា...ខេ....
វិសុទ្ធិយាតិ (ធម. ប. ២៧៩; ថេរគា. ៦៧៨) អយំ ឧទាយោ"តិ។ ឯត្ថាបិ
បុព្វភាគប្បជិបទា ឯវ ឧទាហជាតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ។ យស្មា បន "តេ បហាយ
តវេ ឱយន្តិ ឥទំ និស្សរណា"ន្តិ អរិយមគ្គស្ស និស្សរណាការំ វក្ខតិ។ អរិយមគ្គោ
ហិ ឱយតរណាន្តិ។

អាណត្តិ អាណារហស្ស ភគវតោ វេនេយ្យជនស្ស ហិតសិទ្ធិយា "ឯវំ
បជិបជ្ជាហិ"តិ វិធានំ។ តថា ហិ វក្ខតិ "សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្ស,

មោឃរាជាតិ (សុ. និ. ១១២៥; កថា. ២២៦; នេត្តិ. ៥; បេជគោ. ២២; ចូឡនិ.
មោឃរាជមាលាវបុត្តា ១២២, មោឃរាជមាលាវបុត្តានិទ្ទេស ៨៨) អាណត្តិ" តិ។

យោគីនន្តិ ចតុសច្ចកម្មជ្ជានការវនាយ យុត្តប្បយុត្តានំ វេនេយ្យានំ,
អត្តាយាតិ វចនសេសោ។ ទេសនាហារោតិ ឯតេសំ យថាវុត្តានំ អស្សនាធិនំ
វិភជនលក្ខណោ សំវណ្ណានាវិសេសោ ទេសនាហារោ នាមាតិ អត្តោ។ ឯត្តាហា
- កី បនេតេសំ អស្សនាធិនំ អនវសេសានំ វចនំ ទេសនាហារោ, ឧទាហរ
ឯកច្ឆានន្តិ? និវសេសានំយេវ។ យស្មីញ៉ា សុត្ត អស្សនាធិនំវិនិស្សរណានិ
សរូបតោ អាគតានិ, តត្ថ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ យត្ថ បន ឯកទេសេន អាគតានិ, ន វា
សរូបេន។ តត្ថ អនាគតំ អត្តវសេន និទ្ធាវេត្វា ហារោ យោជេតញ្ចោ។ អយញ្ច
អត្តោ ទេសនាហារវិភជ្ជេ អាគមិស្សតីតិ វេន ន បបញ្ចតោ។

២. យំ បុច្ឆិតន្តិ យា បុច្ឆា, វិចិយមាណាតិ វចនសេសោ។ វិស្សន្តិតំ អនុគីតីតិ
ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ វិស្សន្តិតន្តិ វិស្សន្តិនា, សា
ឯកំសព្វាករណានិវសេន ចតុត្ថិដំ ព្យាករណំ។ ច-សន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធានត្តោ, តេន
គាថាយំ អវុត្តំ បទាធិ សង្កណ្ឌាតិ។ តា បន បុច្ឆាវិស្សន្តិនា កស្សាតិ អាហា
“សុត្តស្ស” តិ។ ឯតេន សុត្ត អាគតំ បុច្ឆាវិស្សន្តិនំ វិចេតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ យា ច
អនុគីតីតិ វុត្តស្សេវ អត្តស្ស យា អនុ បុច្ឆា គីតិ អនុគីតិ, សង្កហគាថា, បុច្ឆាយ
វា អនុរូចា គីតិ។ ឯតេន បុញ្ញាបរំ គហិតំ។ ព្យាករណស្ស ហិ បុច្ឆានុរូបតា វេន
បុញ្ញាបរំ អធិប្បេតិ។ យា “បុច្ឆានុសន្ធិ” តិ វុច្ឆតិ។ បុរិមំ “សុត្តស្ស” តិ បទំ
បុញ្ញាបេក្ខន្តិ បុន “សុត្តស្ស” តិ វុត្តំ។ តេន សុត្តស្ស និស្សយក្ខតេ អស្សនាធិកេ
បរិគ្គណ្ឌាតិ។ ឯត្តាវតា វិចយហារស្ស វិសយោ និវសេសេន ទស្សតោ
ហោតិ។ តថា ច វក្ខតិ វិចយហារវិភជ្ជេ “បទំ វិចិនតិ... បេ... អនុគីតី
វិចិនតិ” តិ។

តត្ថ សុត្ថ សព្ទេសំ បទានំ អនុបុព្វេន អត្ថសោ ព្យញ្ញនសោ ច វិចយោ
បទវិចយោ។ “អយំ បុច្ឆា អធិដ្ឋជាតនា ធិដ្ឋសំសន្តនា វិមតិច្ឆេននា
អនុមតិបុច្ឆា កថេតុកម្យតាបុច្ឆា សត្តាធិដ្ឋនា ធម្មាធិដ្ឋនា ឯកាធិដ្ឋនា
អនេកាធិដ្ឋនា សម្មតិវិសយា បរមត្ថវិសយា អតីតវិសយា អនាគតវិសយា
បច្ចុប្បន្នវិសយា” តិអាទិនា បុច្ឆាវិចយោ វេទិតញ្ញោ។ “ឥទំ វិស្សជ្ជនំ
ឯកំសព្វាករណំ វិភជ្ជព្វាករណំ បដិបុច្ឆាព្វាករណំ វេបនំ សាវសេសំ
និវសេសំ សឧត្តរំ អនុត្តរំ លោកិយំ លោកុត្តរ” តិអាទិនា វិស្សជ្ជនវិចយោ។

“អយំ បុច្ឆា ឥមិនា សមេតិ, ឯតេន ន សមេតី” តិ បុច្ឆិតត្ថំ អាទេត្វាវិចយោ
បុព្វេនាបរំ សំសន្តិត្វា ច វិចយោ បុព្វាបរវិចយោ។ “អយំ អនុគីតិ វុត្តត្ថសង្គហា
អវុត្តត្ថសង្គហា តទុកយត្ថសង្គហា កុសលត្ថសង្គហា
អកុសលត្ថសង្គហា” តិអាទិនា អនុគីតិវិចយោ។ អស្សនាទីសុ សុខវេទនាយ
“ឥដ្ឋាវម្ពណានុកវេនលក្ខណា” តិអាទិនា, តណ្ហាយ
“អារម្មណគ្គហណាលក្ខណា” តិអាទិនា, វិបល្លាសានំ
“វិបរីតគ្គហណាលក្ខណា” តិអាទិនា, អវសិដ្ឋានំ តេភូមកធម្មានំ
“យថាសកលក្ខណា” តិអាទិនា សព្ទេសញ្ញា ធាវិសតិយា តិកេសុ
ធាចត្តាលីសាធិកេ ច ទុកសតេ លព្វមានបទវសេន
តំតំអស្សនត្ថវិសេសនិធារណំ អស្សនវិចយោ។

ទុក្ខវេទនាយ “អធិដ្ឋានុកវេនលក្ខណា” តិអាទិនា, ទុក្ខសច្ចានំ
“បដិសន្ធិលក្ខណា” តិអាទិនា, អធិច្ចតាទីនំ អាទិអន្តវន្តតាយ អធិច្ចន្តិកតាយ
ច “អធិច្ចា” តិអាទិនា សព្ទេសញ្ញា លោកិយធម្មានំ
សំកិលេសភាគិយហានភាគិយតាទិវសេន អាទិនវុត្តិយា ឱការនិធារណេន
អាទិនវិចយោ។ និស្សរណាបទេ អរិយមគ្គស្ស អាគមនតោ

កាយានុបស្សនាធិបុត្តភាគប្បដិបទាវិភាគវិសេសនិទ្ទារណាវសេន និព្វានស្ស
យថាវុត្តបរិយាយវិភាគវិសេសនិទ្ទារណាវសេនាតិ ឯវំ និស្សរណាវិចយោ។
ផលាធិនំ តំតំសុត្តនេសនាយ សាធនតព្ពដលស្ស តទុចាយស្ស តត្ថ តត្ថ
សុត្តវិធីវចនស្ស ចវិភាគនិទ្ទារណាវសេនវិចយោ វេទិតញោ។ ឯវំ
បទបុច្ឆាវិស្សជ្ជនបុព្វាបរាដុគីតិនំ អស្សនាធិនញាវិសេសនិទ្ទារណាវសេនេវ
វិចយលក្ខណោ “វិចយោ ហារោ”តិ វេទិតញោ។

៣. សព្ទេសន្តិ សោឡសន្តិ។ ភូមីតិ ព្យញ្ជនំ សន្ធាយាហា។ ព្យញ្ជនញ្ចិ
មូលបទានិវិយ នយានំ ហារាណំ ភូមិ បវុត្តិដ្ឋានំ, តេសំ ព្យញ្ជនវិចារការតោ។
វុត្តញ្ចិ - “ហារោ ព្យញ្ជនវិចយោ”តិ, បេដកេបិ ហិ វុត្តំ - “យត្ថ ច សព្ទេ ហារោ,
សម្បតមាណ នយន្តិ សុត្តត្ថំ។ ព្យញ្ជនវិធិបុប្ផត្ថា”តិ។ គោចរោតិ សុត្តត្ថោ។
សុត្តស្ស ហិ បទត្ថន្ទារណាមុខេន ហារយោជនា។ តេសំ ព្យញ្ជនត្ថានំ។
យុត្តាយុត្តបរិក្ខាតិ យុត្តស្ស ច អយុត្តស្ស ច ឧបបរិក្ខា។
“យុត្តាយុត្តិបរិក្ខា”តិបិ ចាថោ, យុត្តិអយុត្តិនំវិចារណាតិ អត្ថោ។ កបំ បន
តេសំ យុត្តាយុត្តជាណា? ចត្វហិ មហាបទេសេហិ អវិរុដ្ឋនេន។ តត្ថ
ព្យញ្ជនស្ស តាវ សភាវនិវុត្តិភារោ អធិប្បតត្ថវាចកភារោ ច យុត្តភារោ។
អត្តស្ស បន សុត្តវិនយធម្មតាហិ អវិលាមនំ។ អយមេត្ថ សង្ខេហោវិត្តារោ
បន បរតោ អាវិ ភវិស្សតិ។ ហារោ យុត្តិតិ និទ្ធិដ្ឋោតិ ឯវំ សុត្ត ព្យញ្ជនត្ថានំ
យុត្តាយុត្តការវិភាវនលក្ខណោ យុត្តិហារោតិ វេទិតញោ។

៤. ធម្មន្តិ យំ កិញ្ចិ សុត្តាគតំ កុសលាធិធម្មមាហា។ តស្ស ធម្មស្សាតិ តស្ស
យថាវុត្តស្ស កុសលាធិធម្មស្ស។ យំ បទដ្ឋានន្តិ យំ ការណំ,
យោនិសោមនសិការាធិ សុត្ត អាគតំ វា អនាគតំ វា សម្ភវតោ និទ្ទារេត្វា
កថេតព្ពន្តិ អធិប្បាយោ។ ឥតីតិ ឯវំ, វុត្តនយេនាតិ អត្ថោ។ យាវ សព្ទធម្មាតិ

យត្តកា តស៊ី សុត្ត អាគតា ធម្មា, តេសំ សព្វេសម្បិ យថានុរូបំ បទដ្ឋានំ
និទ្ទារេត្វា កថេតព្ពន្ធិ អធិប្បាយោ។ អថ វា យាវ សព្វធម្មាតិ សុត្តាភតស្ស
ធម្មស្ស យំ បទដ្ឋានំ, តស្សបិ យំ បទដ្ឋានន្តិ សម្ពុតោ យាវ សព្វធម្មា
បទដ្ឋានវិចារណា កាតព្វាតិ អត្ថោ។ ឯសោ ហារោ បទដ្ឋានោតិ វេសុត្ត
អាគតធម្មានំ បទដ្ឋានភូតា ធម្មា តេសញ្ច បទដ្ឋានភូតាតិ សម្ពុតោ
បទដ្ឋានភូតធម្មនិទ្ទារណាលក្ខណោ បទដ្ឋានោ នាម ហារោតិ អត្ថោ។

៥. វុត្តម្ហី ឯកធម្មតិ កុសលាទិសុ ខន្ធាទិសុ វា យស្មី កិស្មីញ្ចំ ឯកធម្មេ,
សុត្ត សរូបតោ និទ្ទារណាវសេន វា កថិតោ។ យេ ធម្មា ឯកលក្ខណា កេចីតិ
យេ កេចិ ធម្មា កុសលាទិការេន រូបក្ខន្ធាទិការេន វា តេន ធម្មេន
សមាណលក្ខណា។ វុត្តា ភវន្តិ សព្វេតិ តេ សព្វេបិ កុសលាទិសភាវា,
ខន្ធាទិសភាវា វា ធម្មា សុត្ត អវុត្តាបិ តាយ សមាណលក្ខណតាយ វុត្តា ភវន្តិ
អានេត្វា សំវណ្ណានាវសេនាតិ អធិប្បាយោ។ ឯត្ថ ច ឯកលក្ខណាតិ
សមាណលក្ខណា វុត្តា។ តេន សហចារិតា សមាណកិច្ចតា សមាណហេតុតា
សមាណផលតា សមាណាម្មណាតាតិ វេមាទីហិ អវុត្តានម្បិ វុត្តានំវិយ
និទ្ទារណំ វេទិតព្ពំ។ សោ ហារោ លក្ខណោ នាមាតិ វេសុត្ត អនាគតេបិ ធម្មេ
វុត្តប្បការេន អាគតេវិយ និទ្ទារេត្វា យា សំវណ្ណានា, សោ លក្ខណោ នាម
ហារោតិ អត្ថោ។

៦. នេវុត្តន្តិ និវុត្តំ, បទនិព្វចន្តិ អត្ថោ។ អធិប្បាយោតិ ពុទ្ធានំ សាវកានំ វា
តស្ស សុត្តស្ស ទេសកានំ អធិប្បាយោ។ ព្យញ្ញនន្តិ ព្យញ្ញនេន, ករណោ ហិ ឯតំ
បច្ចត្តំ។ កាមញ្ច សព្វេ ហារោ ព្យញ្ញនវិចយា, អយំ បនវិសេសតោ
ព្យញ្ញនទ្វារេនេវ អត្ថបរិយេសនាតិ កត្វា “ព្យញ្ញន”ន្តិ វុត្តំ។ តថា ហិ វក្ខតិ -
“ព្យញ្ញនេន សុត្តស្ស នេវុត្តញ្ច អធិប្បាយោ ច និទានញ្ច បុព្វាបរាទុសន្តិ ច

គវេសិតញ្ច"តិ។ អថាតិ បទប្បវណ្ណមត្តំ។ ទេសនាធិនានន្តិ និទនាតិ ជលន្តិ
និទានំ, ការណំ, យេន ការណេន ទេសនា បវត្តា, តំ ទេសនាយ បវត្តិនិមិត្តន្តិ
អត្ថោ។ បុញ្ញបរាទុសន្ធិតិ បុព្វេន ច អបរេន ច អនុសន្ធិ។ "បុញ្ញបរេន សន្ធិ"តិប
ចាហោ, សុត្តស្ស បុព្វភាគេន អបរភាគំ សំសន្តិទ្វា កថនន្តិ អត្ថោ។
សន្តិទិវសេន វា បុញ្ញបរក្ខតេហិ សុត្តន្តរេហិ សំវណ្ណិយមាណស្ស សុត្តស្ស
សំសន្តំ បុញ្ញបរាទុសន្ធិ។ យញ្ច បុព្វបទេន បរេនស្ស សម្ពន្ធនំ, អយម្បិ
បុញ្ញបរាទុសន្ធិ។ ឯសោ ហារោ ចតុព្យហោតិ ឯវំ និព្វេននិព្វាយាទីនំ ចតុន្ត
វិការណលក្ខណោ ចតុព្យហោ ហារោ នាមាតិ អត្ថោ។

៧. ឯកម្ពី បទដ្ឋានេតិ ឯកស្មី អារម្ភធាតុអាទិកេ បរក្កមធាតុអាទិនំ
បទដ្ឋានក្ខតេ ធម្ម ទេសនារុទ្ធោ សតិ។ បរិយេសតិ សេសកំ បទដ្ឋានន្តិ តស្ស
វិសភាគតាយ អគ្គហណេន វា សេសកំ បទដ្ឋាននំ អាសន្នការណត្ថា
បទដ្ឋានក្ខតំ កោសដ្ឋានិកំ ធម្មន្តំ បរិយេសតិ បញ្ញាយ គវេសតិ, បរិយេសិត្វា
ច សំវណ្ណនាយ យោជេន្តោ ទេសនំ អារដ្ឋតិ បដិបក្ខេតិ វិរិយាម្ពាទិមុខេន
អារទ្ធសុត្តំ វុត្តនយេន បទដ្ឋានិវសេន និទ្ទិសន្តោ ទេសនំ បដិបក្ខតោ អារដ្ឋតិ
នាម។ អារដ្ឋោ នាម សោ ហារោតិ ទេសនាយ គហិតធម្មានំ
សភាគវិសភាគធម្មវសេន អារដ្ឋនលក្ខណោ អារដ្ឋោ ហារោ នាមាតិ អត្ថោ។

៨. ធម្មន្តិ សភាវធម្មំ, តំ កុសលាទិវសេន អនេកវិធំ។ បទដ្ឋានន្តិ យស្មី
បតិដ្ឋិតេ ឧត្តរិ គុណវិសេសេ អធិគច្ឆតិ, តំ វិសេសាធិគមនការណំ។ ភូមិន្តិ
បុប្ផនភូមិ ទស្សនភូមីតិ ឯវមាទិកំ ភូមី។ វិភជ្ជតេតិ វិភាគេន កថេតិ។
សាធារណេតិ ទស្សនបហាតញ្ចាទិនាមវសេន វា
បុប្ផនសោតាបន្នាទិវត្ថុវសេន វា សាធារណេ អវិសិដ្ឋេ សមាទេតិ អត្ថោ។
វុត្តវិបរិយាយេន អសាធារណោ វេទិតញ្ច។ នេយ្យវិភត្តិតិ យថាវុត្តធម្មាទីនំ

វិភជនោ អយំ ហារោវិភត្តិតិ ញាតញ្ចតិ អត្ថោ។ តស្មា សំកិលេសធម្មេ
វោធានធម្មេ ច សាធារណាសាធារណតោ បទដ្ឋានតោ ភូមិតោ ច
វិភជនលក្ខណោ “វិភត្តិហារោ”តិ ទដ្ឋព្ភំ។

៩. និទ្ទិដ្ឋតិ កថិតេ សុត្តេ អាគតេ, សំវណ្ណិតេ វា។ ភាវិតេតិ យថា
ឧប្បន្នសទិសា ឧប្បន្នាតិ វុច្ឆន្តិ, វេ ភាវិតសទិសេ ភាវេតញ្ចតិ អត្ថោ។
បហំនេតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ បរិវត្តតិ បដិបក្ខតិ វុត្តានំ ធម្មានំ យេ
បដិបក្ខា, តេសំ វសេន បរិវត្តតីតិ អត្ថោ។ វេ និទ្ទិដ្ឋានំ ធម្មានំ បដិបក្ខតោ
បរិវត្តនលក្ខណោ “បរិវត្តនោ ហារោ”តិ វេទិតញ្ចោ។

១០. វិវិធានិ ឯកស្មីយេវ អត្ថេ វេចនានិវិចនានិ, វិវេចនានិ វេវ វេវេចនានិ,
បរិយាយសន្មាតិ អត្ថោ។ តានិ វេវេចនានិ។ ពហ្វនីតិ អនេកានិ។ តុ-សន្មោ
អវជារណោ។ តេន ពហ្វ វេវ បរិយាយសន្មា វេវេចនហារយោជនាយំ កថេតញ្ចា,
ន កតិបយាតិ ទស្សេតិ។ សុត្តេ វុត្តានីតិ នវិវិធសុត្តន្តសម្ពុតេ តេបិជកេ
ពុទ្ធវចនេ ភាសិតានិ។ ឯត្ថាបិ តុ-សន្មស្ស អត្ថោ អានេត្វា យោជេតញ្ចោ, តេន
ចាឡិយំ អាគតានិយេវ វេវេចនានិ គហេតញ្ចានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯកធម្មស្សាតិ
ឯកស្ស បទត្ថស្ស។ យោ ជាតាតិ សុត្តវិទូតិ យថា “សប្បិស្ស ជាតាហិ”តិ វុត្តេ
“សប្បិវាវិចារេហិ, សប្បិទេហិ, ទេថា”តិ វា អាណាបេតីតិ អត្ថោ, វេ យោ
សុត្តកោវិទោ ធម្មកថិកោ ឯកស្ស អត្ថស្ស ពហ្វបិ បរិយាយសន្មេវិចារេតិ
វិភាវេតិ យោជេតីតិ អត្ថោ។ វេវេចនោ នាម សោ ហារោតិ តស្ស អត្ថស្ស
វុត្តប្បការបរិយាយសន្មយោជនាលក្ខណោ វេវេចនហារោ នាម។ តស្មា
ឯកស្មី អត្ថេ អនេកបរិយាយសន្មយោជនាលក្ខណោ “វេវេចនហារោ”តិ
វេទិតព្ភំ។

១១. ធម្មន្តិ ខន្ធជិដម្ពំ។ បញ្ញត្តិហិរិ បញ្ញាបនេហិ បកាវេហិ ញាបនេហិ,
អសន្តរតោ វា បេបនេហិ។ វិរិដាហិរិ ជិត្តេបប្បកវាទិវសេន អនេកវិដាហិ។
សោ អាការោតិ យោ ឯកស្សេវត្ថស្ស ជិត្តេបប្បកវាបញ្ញត្តិអាទិវសេន
អនេកាហិ បញ្ញត្តិហិ បញ្ញាបនាការោ។ ញោយោ បញ្ញត្តិ នាម ហារោតិ
បញ្ញត្តិហារោ នាមាតិ ញាតញោ។ តស្មា ឯកេកស្ស ធម្មស្ស អនេកាហិ
បញ្ញត្តិហិ បញ្ញាបេតញ្ញាការិការវលក្ខណោ “បញ្ញត្តិហារោ”តិ វេទិតព្ពំ។

១២. បដិច្ចប្បាទោតិ បដិច្ចសមុប្បាទោ។ ឥន្ទ្រិយខន្ធតិ ឥន្ទ្រិយានិ ច ខន្ធា ច។
ធាតុអាយតនាតិ ធាតុយោ ច អាយតនានិ ច។ ឯតេហិរិ យោ ទ្វាទសបទិកោ
បច្ចយាការោ យានិ ច ទ្វាវិសតិឥន្ទ្រិយានិ យេ ច បញ្ចក្ខន្ធា យា ច អដ្ឋាវស
ធាតុយោ យានិ ច ទ្វាទសាយតនានិ, ឯតេហិ សុត្ត អាគតបទត្ថមុខេន
និទ្ធាវិយមាណេហិ។ ឌីតរតិ យោតិ យោ សំវណ្ណានានយោ ឌីតាហាតិ,
បដិច្ចសមុប្បាទាទិកេ អនុបវិសតីតិ អត្ថោ។ ឌីតរណោ នាម សោ ហារោតិ
យោ យថាវុត្តោ សំវណ្ណានាវិសេសោ, សោ ឌីតរណាហារោ នាម។ ច-សន្នេន ចេត្ត
សុញ្ញតមុខាទីនំ កាថាយំ អវុត្តានម្យិ សន្និហោ ទដ្ឋញោ។ ឯវំ
បដិច្ចសមុប្បាទាទិមុខេហិ សុត្តត្ថស្ស ឌីតរណាលក្ខណោ ឌីតរណោ ហារោ
នាមាតិ វេទិតព្ពំ។

១៣. វិស្សន្តិតម្ពីតិ ពុទ្ធាទីហិ ព្យាកតេ។ បញ្ចោតិ ញាតុំ ឥន្ទ្រិកេ អត្ថោ។
កាថាយន្តិ កាថាវុត្តោ។ ឥន្ទញោ បុច្ឆន្តា យេកុយ្យេន កាថាពន្ធវសេន បុច្ឆន្តិតិ
កត្វាវុត្តំ។ យមារញ្ញាតិ សា បន កាថាយំ អត្ថំ អារព្វ អធិកិច្ច បុច្ឆិតា, តស្ស
អត្ថស្ស។ សុទ្ធាសុទ្ធបរិក្ខាតិ បទំ សោធិតំ, អារម្មោ ន សោធិតោ, បទញោ
សោធិតំ អារម្មោ ច សោធិតោតិ ឯវំ បទាទីនំ សោធិតាសោធិតការិវាហោ។

ហារោ សោ សោធនោ នាមាតិ យថាវុត្តវិចារោ សោធនោ ហារោ នាម។ ឯវំ
សុត្តេ បទបទត្ថបញ្ញាវម្ពានំ សោធនលក្ខណោ “សោធនោ ហារោ”តិ វេទិតព្ពំ។

១៤. ឯកត្តតាយាតិ ឯកស្ស ភារោ ឯកត្ថំ, ឯកត្តមេវ ឯកត្តតា, តាយ
ឯកត្តតាយ។ ឯក-សន្តោ ចត្ត សមាទសទ្ធិបរិយាយោ, តស្មា សាមញ្ញេនាតិ
អត្ថោ។ វិសិដ្ឋា មត្តា វិមត្តា, វិមត្តាវ វេមត្ថំ, តស្ស ភារោ វេមត្តតា, តាយ
វេមត្តតាយ, វិសេសេនាតិ អត្ថោ។ តេ នវិកប្បយិតព្ពាតិ យេ ធម្មា “ទុក្ខំ
សមុទយោ”តិ អាទិនា សាមញ្ញេន, “ជាតិ ជរា កាមតណ្ហោ ភវតណ្ហោ”តិ អាទិនា
វិសេសេន ច សុត្តេ ទេសិតា, តេ “កិមេត្ត សាមញ្ញំ, កោ វា វិសេសោ”តិ ឯវំ
សាមញ្ញវិសេសវិកប្បនវសេន នវិកប្បយិតព្ពា។ កស្មា?
សាមញ្ញវិសេសកប្បនាយ វោហារភារេន អនវជ្ជានតោ
កាលទិសាវិសេសាទិនំ វិយ អបេក្ខាសិទ្ធិតោ ច។ យថា ហិ “អដ្ឋ ហិយ្យោ
ស្មេ”តិ វុច្ចមានា កាលវិសេសា អនវជ្ជិតសភាវា “បុរិមា ទិសា បច្ឆិមា ទិសា”តិ
វុច្ចមានា ទិសាវិសេសា ច, ឯវំ សាមញ្ញវិសេសាបិ។ តថា ហិ “ឥទំ ទុក្ខំ”ន្តិ
វុច្ចមានំ ជាតិអាទិអបេក្ខាយ សាមញ្ញម្បិ សមាទំ សច្ចាបេក្ខាយ វិសេសោ
ហោតិ។ ឯស នយោ សមុទយាទីសុបិ។ ឯសោ ហារោ អធិដ្ឋានោតិ ឯវំ
សុត្តាគតានំ ធម្មានំ អវិកប្បនវសេន សាមញ្ញវិសេសនិទ្ធារណលក្ខណោ
អធិដ្ឋានោ ហារោ នាមាតិ អត្ថោ។

១៥. យេ ធម្មាតិ យេ អវិជ្ជាទិកា បច្ចយធម្មា។ យំ ធម្មន្តិ យំ សង្ខារទិកំ
បច្ចយុប្បន្នធម្មំ។ ជនយន្តីតិ និព្វត្តន្តិ។ បច្ចយាតិ សហជាតបច្ចយភារេន។
បរម្មរតោតិ បរម្មរ បច្ចយភារេន, អនុបសន្តានយជនវសេន បច្ចយោ
ហុត្វាតិ អត្ថោ។ ឧបនិស្សយកោជិ ហិ ឥនាធិប្បតា។ បុរិមស្មី អវសិដ្ឋោ
បច្ចយភារោ។ ហេតុមវកង្ខយិត្វាតិ តំ យថាវុត្តបច្ចយសង្ខាតំ

ជនកាធិភេទនិម្មំ ហេតុំ អាកឡិក្ខា សុត្តតោ និទ្ទារេត្វា យោ
សំវណ្ណានាសម្ព័ន្ធតោ, ឯសោ ហារោ បរិក្ខារោតិ ឯ សុត្ត អាគតធម្មានំ
បរិក្ខារសម្ព័ន្ធតោ ហេតុបច្ចយេ និទ្ទារេត្វា សំវណ្ណានលក្ខណោ បរិក្ខារោ
ហារោតិ អត្ថោ។

១៦. យេ ធម្មាតិ យេ សីលាធិធម្មា។ យំមូលាតិ យេសំ សមាធិអាទីនំ
មូលភូតា, តេ តេសំ សមាធិអាទីនំ បទដ្ឋានភាវេន សមារោបយិតញ្ញាតិ
សម្ពុន្នោ។ យេ ចេកត្តា បកាសិតា មុនិនាតិ យេ ច
រាគរិរាគាចេតោវិមុត្តិសេក្ខដលកាមធាតុសមតិក្កមនាទិសន្តា
អនាគាមិដលត្ថតាយ ឯកត្តា ពុទ្ធមុនិនា បរិធិបិតា, តេ
អញ្ញមញ្ញវេចនភាវេន សមារោបយិតញ្ញាតិ សម្ពុន្នោ។ សមារោបនព្វេត្ថ
សុត្ត យថាវុត្ថវសេន និទ្ទារណាវសេន វា គយ្ហមានស្ស សិក្ខត្តយសម្ព័ន្ធតស្ស
សីលាធិក្ខន្ធត្តយស្ស បរិយាយន្តរិការីនមុខេន ការីនាចារិប្បិកថនំ,
ការីនាចារិប្បិ ច បហាតព្ពស្ស បហានេនាតិ បហានសមារោបនាបិ អត្ថតោ
នស្សិតា ឯវ ហោតិ។ ឯស សមារោបនោ ហារោតិ ឯស សុត្ត អាគតធម្មានំ
បទដ្ឋានវេចនការីនាបហានសមារោបនវិចារណាលក្ខណោ សមារោបនោ
នាម ហារោតិ អត្ថោ។

នយសង្ខេបោ

១៧. ឯវំ គាថាពន្លវសេន សោឡសបិ ហារេ និទ្ទិសិត្វា ឥនាទិ នយេ និទ្ទិសិតុំ
“តណ្ហញ្ញា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ តណ្ហញ្ញា អវិជ្ជម្បិ ចាតិ សុត្ត អាគតំ អត្ថតោ
និទ្ទារណាវសេន វា គហិតំ តណ្ហំ អវិជ្ជញ្ញា យោ នេតីតិ សម្ពុន្នោ។ យោ
សំវណ្ណានាវិសេសោ តំ នេតិ សំកិលេសបក្ខំ ចាបេតិ សំកិលេសវសេន សុត្តត្ថំ
យោជេតីតិ អធិប្បាយោ។ សមថេនាតិ សមាធិនា។ វិបស្សនាយាតិ បញ្ញាយ,

យោ នេតិ វោធានបក្ខំ ចាបេតិ, តថា សុត្តត្ថំ យោជេតីតិ អធិប្បាយោ។ សធូហិ
យោជយិក្ខាតិ នយន្តោ ច តណ្ហា ច អវិជ្ជា ច ភវមូលកត្តា សមុទយសច្ចំ,
អវសេសា តេក្ខមកធម្មា ទុក្ខសច្ចំ, សមថវិបស្សនា មគ្គសច្ចំ, តេន បត្តព្វា
អសម្ពុតធាតុ និរោធសច្ចន្តិ វេ ឥមេហិ ចត្វហិ សធូហិ យោជេតិ។ អយំ នយោ
នន្ទិយាវដ្ឋោតិ យោ តណ្ហាវិជ្ជាហិ សំកិលេសបក្ខស្ស សុត្តត្ថស្ស
សមថវិបស្សនាហិ វោធានបក្ខស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ
សំវណ្ណានាវិសេសោ, អយំ នន្ទិយាវដ្ឋោ នយោ នាមាតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច នយស្ស
ភូមិ កាថាយំ “នយោ” តិ វុត្តា, តស្មា សំវណ្ណានាវិសេសោតិ វុត្តំ។ ន ហិ
អត្ថនយោ សំវណ្ណានា, ចតុសច្ចបដិវេធស្ស អនុរូចោ បុព្វភាគេ
អនុភាហានយោ អត្ថនយោ។ តស្ស បន យា ឧក្ខដិតញ្ញអាទិនំ វសេន
តណ្ហាទិមុខេន នយភូមិវចនា, តត្ថ នយវោហារោ។

១៨. អកុសលេតិ ទ្វាទសចិត្តប្បាទសង្កហិតេ សព្វេបិ អកុសលេ ធម្មេ។
សមូលេហិតិ អត្ថនោ មូលេហិ, លោភធានសមោហេហិតិ អត្ថោ។ កុសលេតិ
សព្វេបិ ចតុក្ខមកេ កុសលេ ធម្មេ។ កុសលមូលេហិតិ កុសលេហិ
អលោភាទិមូលេហិ យោ នេតិ។ នយន្តោ ច កុសលាកុសលំ
មាយាមរិចិអាទយោវិយ អក្ខតំ ន ហោតីតិ ក្ខតំ។ បជយជាទយោវិយ ន
សម្មតិសច្ចមត្តន្តិ តបំ។ អកុសលស្ស ឥដ្ឋិចាកតាភាវតោ កុសលស្ស ច
អនិដ្ឋិចាកតាភាវតោវិចាកេ សតិ អវិសំវាទកត្តា អវិតបំ នេតិ។
វេមេតេសំ តិណ្ណាម្បិ បធានំ កុសលាកុសលវិសេសនតា ទដ្ឋព្វា។ អថ វា
អកុសលមូលេហិ អកុសលានិ កុសលមូលេហិ ច កុសលានិ នយន្តោ អយំ
នយោ ក្ខតំ តបំ អវិតបំ នេតិ, ចត្តាវិ សច្ចានិ និទ្វារេត្វា យោជេតីតិ អត្ថោ។
ទុក្ខាទិនិ ហិ ពាធកាទិភាវតោ អញ្ញាថាភាវតាវេន ភូតានិ, សច្ចសភាវត្តា
តថានិ, អវិសំវាទនតោ អវិតថានិ។ វុត្តញ្ញោតំ ភគវតា “ចត្តាវិមាទិ, ភិក្ខុវេ,

តថាធិ អវិតថាធិ អនញ្ញាថាធិ” តិ (សំ. និ. ៥.១០៩០)។ តិប្បក្ខលំ តំ នយំ អាហូតិ
យោ អកុសលមូលេហិ សំកិលេសបក្ខស្ស កុសលមូលេហិ វោទានបក្ខស្ស
សុត្តត្ថស្ស ចតុសច្ចយោជនមុខេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណានាវិសេសោ, តំ
តិប្បក្ខលំ នយន្តិ វទន្តិ តិ អត្ថោ។

១៩. វិបល្លាសេហិ តិ អសុភេ សុភន្តិ អាទិនយប្បវត្តេហិ ចត្វហិ
វិបល្លាសេហិ។ កិលេសេ តិ កិលិស្សន្តិ វិពាធិយន្តិ តិ កិលេសា, សំកិលិដ្ឋធម្មា,
សំកិលេសបក្ខន្តិ អត្ថោ។ កេចិ “សំកិលេសេ” តិ បិ បឋន្តិ, កិលេសសហិតេ តិ
អត្ថោ។ ឥន្ទ្រិយេហិ តិ សទ្ធាធិហិ ឥន្ទ្រិយេហិ។ សទ្ធម្មេ តិ បដិបត្តិបដិវេជសទ្ធម្មេ,
វោទានបក្ខន្តិ អត្ថោ។ ឯតំ នយន្តិ យោ សុភសញ្ញាធិហិ វិបល្លាសេហិ
សកលស្ស សំកិលេសបក្ខស្ស សទ្ធិន្ទ្រិយាធិហិ វោទានបក្ខស្ស
ចតុសច្ចយោជនវសេន នយនលក្ខណោ សំវណ្ណានាវិសេសោ, ឯតំ នយំ នយវិទូ
សទ្ធម្មនយកោវិទា, អត្ថនយកុសលា ឯវ វា សីហាវិក្កិឡិ តំ នយន្តិ វទន្តិ តិ
អត្ថោ។

២០. វេយ្យាករណេស្វតិ តស្ស តស្ស អត្ថនយស្ស យោជនត្ថំ កតេសុ
សុត្តស្ស អត្ថវិស្សន្តនេស្វតិ អត្ថោ។ តេនេវាហ “តហី តហី” ន្តិ។
កុសលាកុសលា តិ វោទានិយា សំកិលេសិកា ច តស្ស តស្ស នយស្ស
ទិសាក្ខតធម្មា។ វុត្តា តិ សុត្តតោ និទ្ធាវេត្វា កថិតា។ មនសា វោលោកយតេ តិ
តេ យថាវុត្តធម្មេ ចិត្តេនេវ “អយំ បឋមា ទិសា អយំ ទុតិយា ទិសា” តិ អាទិនា
តស្ស តស្ស នយស្ស ទិសាការេន ឧបបរិក្ខតិ, វិចារេតី តិ អត្ថោ។
“ឡិលោកយតេ តេ អពហី” តិ បិ ចាហោ។ តត្ថ តេ តិ តេ យថាវុត្តធម្មេ។ អពហី តិ
អព្ពន្ធនំ, ចិត្តេ ឯវា តិ អត្ថោ។ តំ ឧទិសាលោចនំ អាហូតិ ឡិលោកយតេ តិ ឯត្ថ
យទេតំ ឡិលោកនំ, តំ ទិសាលោចនំ នាម នយំ វទន្តិ។ ឧ-តិ ច និចារតោ

អវិជ្ជារណោ។ តេន ឡិលោកនមេវ អយំ នយោ, ន កោចិ អត្ថវិសេសោតិ
ធស្សេតិ។

២១. ឡិលោកេត្វាតិ បឋមាធិធិសាការេន ឧបបរិក្ខេត្វា។ ធិសាលោចនេនាតិ
ធិសាលោចននយេន ករណាភូតេន។ យេន ហិវិធិនា តស្ស តស្ស អត្ថនយស្ស
យោជនាយ ធិសា ឡិលោកីយន្តិ, សោវិធិ ធិសាលោចនន្តិ វំ វា ឯត្ថ អត្ថោ
ធន្នញ្ញោ។ ឧក្ខិបិយាតិ ឧទ្ធវិក្ខា, ធិសាក្ខតធម្មេ សុត្តតោ និទ្ធាវេត្វាតិ អត្ថោ។
“ឧក្ខិបិយ យោ សមាទេតី”តិបិ បឋន្តិ, តស្សត្ថោ - “យោ តេសំ ធិសាក្ខតធម្មានំ
សមាទយនំ ករោតី”តិ។ យន្តិ វា កិរិយាបរាមសនំ។ សមាទេតីតិ សមំ, សម្មា វា
អាទេតិ តស្ស តស្ស នយស្ស យោជនាវសេន។ កេ បន អាទេតិ? សព្វេ
កុសលាកុសលេ តំតំនយធិសាក្ខតេ។ អយំ នយោតិ សមាទេតីតិ ឯត្ថ យទេតំ
តំតំនយធិសាក្ខតធម្មានំ សមាទយនំ, អយំ អន្តុសោ នាម នយោតិ អត្ថោ។
ឯតញ្ច ទ្ធិយំ “វោហារនយោ, កម្មនយោ”តិ ច វុច្ចតិ។

២២. វំ ហារេ នយេ ច និទ្ធិសិក្ខា ឥនានិ នេសំ យោជនក្កមំ ធស្សេត្តោ
“សោឡុស ហារា បឋម”ន្តិអាធិមាហា។ តត្ថ បឋមំ សោឡុស ហារា
“យោជេតញ្ញា”តិ វចនសេសោ។ ហារសំវណ្ណានា បឋមំ កាតញ្ញា
ព្យញ្ញនបរិយេដ្ឋិការតោតិ អធិប្បាយោ។ ធិសាលោចនតោតិ ធិសាលោចនេន,
អយមេវ វា ចាថោ។ អន្តុសេន ហិវិ ហិ-សន្តោ និចាតមត្តំ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

ទ្វាទសបទំ

២៣. ឥនានិ យេសំ ព្យញ្ញនបទានំ អត្ថបទានញ្ច វសេន ទ្វាទស បទានិ
សុត្តន្តិ វុត្តំ, តានិ បទានិ និទ្ធិសិក្ខុ “អក្ខរំ បទ”ន្តិអាធិមាហា។ តត្ថ
អបរិយោសិតេ បទេ វណ្ណោ អក្ខរំ បរិយាយវសេន អក្ខរណតោ

អសញ្ញាណតោ។ ន ហិ វណ្ណាស្ស បរិយាយោវិជ្ជតិ, អថ វណ្ណាតិ កេនជ្ជន
វណ្ណា? អត្ថសំវណ្ណានជ្ជន។ វណ្ណា ឯ ហិ ឥត្តរខណតាយ អបរាបរកាវេន
បរត្ថោ បទាទិកាវេន គយ្ហមានោ យថាសម្ពុទ្ធំ តំ តំ អត្ថំ វេទតិ។ ឯកក្ខរំ វា បទំ
អក្ខរំ, កេចិ បន “មនសា ទេសនាវាចាយ អក្ខរណតោ អក្ខរ”ន្តិ វេទន្តិ។

បទន្តិ បដ្ឋតិ អត្ថោ ឯតេនាតិ បទំ, តំ នាមបទំ អាឡាតបទំ ឧបសគ្គបទំ
និចាតបទន្តិ ចតុត្ថំ។ តត្ថ “ជស្សោ វេទនា ចិត្ត”ន្តិ ឯ ឯវមាទិកំ សត្វប្បធានំ
នាមបទំ។ “ជុសតិ វេទយតិ វិជានាតិ”តិ ឯវមាទិកំ កិរិយាបធានំ អាឡាតបទំ។
កិរិយាវិសេសគ្គហណនិមិត្តំ “ប” ឥតិ ឯវមាទិកំ ឧបសគ្គបទំ។ កិរិយាយ
សត្វស្ស ច សរូបវិសេសប្បកាសនហេតុភូតំ “ឯវ”ន្តិ ឯវមាទិកំ និចាតបទំ។

ព្យញ្ញនន្តិ សង្ខេបតោ វុត្ថំ បទាទិហិតំ អត្ថំ ព្យញ្ញយតិ តិ ព្យញ្ញនំ, វាក្យំ។ តំ
បន អត្ថតោ បទសមុទាយោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បទមត្តសវនេបិ ហិ អធិការាទិវសេន
លព្ពមានេហិ បទន្តវេហិ អនុសន្ធានំ កត្វាវ អត្ថសម្បជិបត្តិ ហោតិ តិ វាក្យមេវ
អត្ថំ ព្យញ្ញយតិ។ និរុត្តិ តិ អាការាទិហិតំ និព្ពចនំ និរុត្តិ។

និទ្ទេសោតិ និព្ពចនវិត្ថារោ និវសេសទេសនត្ថា និទ្ទេសោ។ បទេហិ វាក្យស្ស
វិភាគោ អាការោ។ យទិ ឯវំ បទតោ អាការស្ស កោវិសេសោតិ?
អបរិយោសិតេ វាក្យេ អវិភជ្ជមានេ វា តទវយវោ បទំ។ ឧច្ចារណាវសេន
បរិយោសិតេ វាក្យេ វិភជ្ជមានេ វា តទវយវោ អាការោតិ អយមេតេសំ
វិសេសោ។ ធម្មំ វេចនំ ធម្មវេចនំ។ អាការោ ធម្មវេចនំ ឯតស្សាតិ អាការធម្មវេចនំ,
ព្យញ្ញនបទំ។ ឯត ច ព្យញ្ញនន្តិ ឥមស្ស បទស្ស អនន្តំ វុត្ថព្ពំ អាការបទំ
និទ្ទេសបទានន្តំ វេទន្តេន “អាការធម្មវេចន”ន្តិ វុត្ថំ, បទានុបុត្តិកំ បន ឥច្ឆន្តេហិ តំ
ព្យញ្ញនបទានន្តមេវ កាតព្ពំ។ តថា ហិ វត្ថុតិ “អបរិមាណា ព្យញ្ញនា
អបរិមាណា អាការាតិ, ព្យញ្ញនេហិ វិវតិ អាការេហិ វិភជតិ”តិ ច។ កេចិ បន

“អាការបទព្យញ្ជននិរុត្តិយោ ច និទ្ទេសោ”តិ បឋន្តិ។ ឯត្តារ ព្យញ្ជនំ សព្វន្តិ
យានិមាទិ អក្ខរាទិនិ និទ្ទិដ្ឋានិ, ឯត្តកមេវ សព្វំ ព្យញ្ជនំ, ឯតេហិ អសង្កហិតំ
ព្យញ្ជនំ នាម នត្ថិតិ អត្ថោ។

២៤. សង្គាសនាតិ សំខិត្តន កាសនា។ បកាសនាតិ បឋមំ កាសនា,
កាសីយតិ ធិបីយតីតិ អត្ថោ។ ឥមិនា ហិ អត្ថបទទ្ធយេន អក្ខរេហិ
វិភាវិយមាទោ អត្តាការោ គហិតោ។ យស្មា អក្ខរេហិ សុយ្យមាទេហិ
សុណន្តានំ វិសេសវិធានស្ស កតត្តា បទបរិយោសានេ បទត្ថសម្មជិបត្តិ
ហោតិ។ តថា ហិ វត្ថុតិ “តត្ថ ភគវា អក្ខរេហិ សង្គាសេតិ បទេហិ
បកាសេតីតិ, អក្ខរេហិ បទេហិ ច ឧក្សាដេតី”តិ ច។

វិវរណាតិ វិត្តារណា។ វិភជនា ច ឧត្តានិកម្មញ្ញ បញ្ញត្តិ ច
វិភជនុត្តានិកម្មបញ្ញត្តិ។ តត្ថ វិភជនាតិ វិភាគករណំ, ឧភយេនាបិ
និទ្ទិសនមាហា។ ឥធម បុរិមនយេនេវ ព្យញ្ជនាការេហិ និទ្ទិសីយមាទោ
អត្តាការោ ទស្សិតោតិ ទដ្ឋព្វំ។ ឧត្តានិកម្មំ ចាកដករណំ។ បការេហិ ញ្ញាបនំ
បញ្ញត្តិ។ ទ្ធយេនាបិ បដិនិទ្ទិសនំ កថេតិ។ ឯត្ថាបិ និរុត្តិនិទ្ទេសសង្គតេហិ
ព្យញ្ជនបទេហិ និទ្ទិសីយមាទោ អត្តាការោ វុត្តោ, យោ បដិនិទ្ទិសីយតីតិ វុច្ចតិ។
ឯតេហិតិ ឯតេហិ ឯវ សង្គាសនាទិវិនិមុត្តស្ស ទេសនាត្ថស្ស អភាវតោ។
អត្ថោតិ សុត្តត្ថោ។ កម្មន្តិ ឧក្សដនាទិកម្មំ។ សុត្តត្ថេន ហិ ទេសនាយ
បវត្តិយមាទេន ឧក្សជិតញ្ញាអាទិវេនេយ្យានំ ចិត្តសន្តានស្ស
បពោធនកិរិយានិព្វត្តិ។ សោ ច សុត្តត្ថោ សង្គាសនាទិអាការោតិ។ តេន វុត្តំ -
“អត្ថោ កម្មញ្ញ និទ្ទិដ្ឋ”ន្តិ។

២៥. តីណីតិ លិង្គិបល្លាសេន វុត្តំ, តយោតិ វុត្តំ ហោតិ។ នវហិ បទេហិតិ
នវហិ កោដ្ឋាសេហិ។ អត្ថោ សមាយុត្ថោតិ អត្ថោ សម្មាយុត្ថោ នវីនា វត្ថុតិ។

សត្វស្បៀង ហ៊ី ពុទ្ធវិចារស្ស ចតុស្សត្ថប្បកាសនតោ អត្តនយានញា
ចតុស្សត្ថយោជនវសេន បវត្តនតោ សញ្ញា ចាឡិអត្ថោ
អត្តនយត្ថយសង្កហិតោ សង្កាសនាធិអាការវិសេសវុត្តិ ចាតិ។

២៦. ឥនាធិយថាធិទ្ធិដ្ឋនេសនាហារាធិកេ នេត្តិប្បករណស្ស បទត្ថ
សុខគ្គហណាត្ថំ កណានវសេន បវិច្ឆិទ្ធិត្វា ទស្សន្តោ “អត្តស្ស” តិអាធិមាហ។
តត្ថ ចតុត្ថិសាតិ សោឡស ហារា ធិ ព្យញ្ញនបទាធិទ្វេ កម្មនយាតិ វរំ
ចតុត្ថិស។ ឧកយន្តិ ធិ អត្តបទាធិ តយោ អត្តនយាតិ ឥទំ នវវិធំ យថាវុត្តំ
ចតុត្ថិសវិធិញាតិ វតំ ឧកយំ។ សង្កលយិត្វាតិ សម្មិណ្ឌោត្វា។
“សន្នេបយតោ” តិបិ ចាថោ, វកតោ ករោន្តស្សតិ អត្ថោ។ វត្តិកាតិ
វតប្បមាណា, ឥតោ វិធិមុត្តោ កោចិ នេត្តិបទត្តា នត្តិ អត្ថោ។

វរំ តេត្តិសបទត្តាយ នេត្តិយា សុត្តស្ស អត្តបរិយេសនាយ យោ
“សោឡស ហារា បឋម” ត្ថិ នយេហិ បឋមំ ហារា សំវណ្ណាតញ្ញាតិ ហារនយានំ
សំវណ្ណាតញ្ញាតិ ទស្សិតោ, ស្វាយំ ហារនយានំ ទេសនាត្ថមេនេវ សិទ្ធា។ វរំ
សិទ្ធិ សតិ អយំ អារម្មោ ឥមមត្តំ ធិបេតិ - សព្វេបិមេ ហារា នយា ច ឥមិនា
ទស្សិតត្ថមេនេវ សុត្តសុ សំវណ្ណានវសេន យោជេតញ្ញា, ន ឧប្បជិចាជិយាតិ។

កី បទត្ថ ការណំ, យទេតេ ហារា នយា ច ឥមិនាវ កមេន ទេសិតាតិ?
យទិបិ នាយមនុយោកោ កត្តចិ អនុក្កមេ និវិសតិ, អបិ ច ធម្មទេសនាយ
និស្សយជលតទុចាយសរីរក្ខតានំ អស្សនាធិនំ វិការនសការត្ថា បកតិយា
សត្វសុត្តានុវចាតិ សុវិញ្ញាយ្យការតោ បរេសញ្ញា សំវណ្ណាតិវិសេសានំ
វិចយហារាធិនំ បតិដ្ឋាការតោ បឋមំ ទេសនាហារា ទស្សិតោ។

បទបុត្តាវិស្សជ្ជនបុត្តាបរាជុគីតីហិ សទ្ធិ ទេសនាហារបទត្ថានំ
បរិចយសភាវតាយ តស្ស អនន្តរំ វិចយោ។ តថា ហិ វក្ខតិ “បទំ វិចិនតិ... បេ...
អាណត្តិ វិចិនតិ អនុគីតិ វិចិនតិ” តិ។

វិចយេន ហារេន បរិចិតានំ អត្ថានំ យុត្តាយុត្តិវិចារណា យុត្តាតិ
យុត្តិវិចារណាភាវតោ វិចយានន្តរំ យុត្តិហារោ វុត្តោ។ តថា ហិ វក្ខតិ -
“វិចយេន ហារេន វិចិនិត្វា យុត្តិហារេន យោជេតព្ព” តិ។

យុត្តាយុត្តានំ យេវ អត្ថានំ ឧបបត្តិអនុបំ ការណាបរម្បរាយ
និទ្ទារណាលក្ខណំ បទដ្ឋានចិន្តនំ កត្តព្ពន្ធិ យុត្តិហារានន្តរំ បទដ្ឋានហារោ
ទស្សិតោ។ តថា ហិ វក្ខតិ - “យោ កោចិ ឧបនិស្សយោ យោ កោចិ បច្ចយោ ច,
សព្ពោ សោ បទដ្ឋាន” តិ។

យុត្តាយុត្តានំ ការណាបរម្បរាយ បរិគ្គហិតសភាវានំ យេវ ច ធម្មានំ
អវុត្តានម្បិ ឯកលក្ខណតាយ គហណំ កាតព្ពន្ធិ ទស្សនត្ថំ បទដ្ឋានានន្តរំ
លក្ខណោ ហារោ វុត្តោ។ តថា ហិ លក្ខណាហារវិភង្កេ “អវិជ្ជាបច្ចយា
សន្និការ” តិ អាទិនា បដិច្ចសមុប្បាទំ ទស្សេត្វា “ឯវំ យេ ធម្មា
ឯកលក្ខណា” តិ អាទិ វុត្តំ។

អត្ថតោ និទ្ទារិតានម្បិ ធម្មានំ និព្វចនាទីនិ វត្តព្ពានិ, ន សុត្តេ សរូបតោ
អាគតានមេវា តិ ទស្សនត្ថំ លក្ខណានន្តរំ ចតុព្យុហោ វុត្តោ។ ឯវត្ថិ
និវសេសតោ អត្តាវពោធា ហោតិ, ឯវព្វោ កត្វា “យទា ហិ ភិក្ខុ អត្ថស្ស ច
នាមំ ជានាតិ ធម្មស្ស ច នាមំ ជានាតិ តថា តថា នំ អភិនិរោបេតិ” តិ
អនវសេសបរិយាទានំ វក្ខតិ។ តថា “បុនប្ប្នំ កត្តមុបេតិ” តិ ឯត្ថ “យេ

ជរាមរណេន អង្គិយីតុកាមា ភវិស្សន្តិ, តេ ភវិស្សន្តិ ភោជនេ មត្តញ្ញោ
ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារា"តិអាទិនា សម្មាបដិបត្តី អធិប្បាយភារេន វក្ខតិ។

និព្វចនាធិប្បាយនិទានវចនេហិ សទ្ធិ សុត្តេ បទត្តានំ
សុត្តន្តរសំសន្ននសម្ពុត្តេ បុញ្ញាបរិចារេ ទស្សិតេ តេសំ
សភាគវិសភាគធម្មន្តរាវជ្ជនំ សុខេន សក្កា ទស្សេតុន្តិ ចតុព្យហានន្តរំ អារដ្ឋោ
វុត្តោ។ តេនេវ ហិ "អារម្ភេន និក្ខមថា"តិ គាថាយំ
អារម្ភនិក្ខមនពុទ្ធសាសនយោគជុននេហិ វិរិយសមាធិបញ្ញាទ្រិយានិ និទ្ធាវេត្វា
តទនុយោគស្ស មូលំ "បមាទោ"តិ សុត្តន្តរេ ទស្សិតោ បមាទោ អារដ្ឋិតោ។

សភាគវិសភាគធម្មាវជ្ជនេ និយោជិតេ សាធារណសាធារណាវសេន
សំកិលេសវោទានធម្មានំ បទជ្ជានតោ ភូមិតោ ច វិភាគោ សក្កា សុខេន
យោជិតុន្តិ អារដ្ឋានន្តរំ វិភត្តិហារោ វុត្តោ។ យតោ វិភត្តិហារវិភដ្ឋេ "កតមេ
ធម្មា សាធារណា? ទ្វេ ធម្មា សាធារណា, នាមសាធារណា វត្ថុសាធារណា
ចា"តិ អារភិត្វា "មិច្ឆត្តនិយតានំ សត្តានំ អនិយតានព្វា សត្តានំ
ទស្សនប្បហាតញ្ញា កិលេសា សាធារណា, បុព្វជ្ជនស្ស សោតាបន្នស្ស ច
កាមរាគព្យាបាទា សាធារណា"តិអាទិនា សភាគវិសភាគបរិយាយវន្តេយេវ
ធម្មេ វិភជិស្សតិ។

សាវជ្ជានវជ្ជធម្មានំ សប្បជីភាគាភាវតោ តេសំ វិភាគេ កតេ សុត្តាគតេ
ធម្មេ អកសិរេន បដិបក្ខតោ បរិវត្តេតុំ សក្កាតិ វិភត្តិអនន្តរំ បរិវត្តនហារោ
វុត្តោ។ តថា ហិ "សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិ និដ្ឋិល្អា ភវតី"តិ
បដិវិភត្តសភារេ វេ ធម្មេ បរិវត្តនហារវិភដ្ឋេ ឧទាហរិស្សតិ។

បដិបក្ខតោ បរិវត្តិតាបិ ធម្មា បរិយាយវចនេហិ ពោធិតត្ថា, ន សុត្ត
អាគតាយេវាតិ ទស្សនត្ថំ បរិវត្តនានន្តរំ វេវចនហារោ វុត្តោ។

ឯវំ តេ ធម្មា បរិយាយសទ្ធតោបិ វិភាវិតា ហោន្តិតិ បរិយាយតោ
បកាសិតានំ ធម្មានំ បភេទតោ បញ្ញត្តិវសេន វិភជនំ សុខេន សក្កាញាតុន្តិ
វេវចនហារានន្តរំ បញ្ញត្តិហារោ វុត្តោ។ តថា ហិ សុត្ត អាគតធម្មានំ
បរិយាយបញ្ញត្តិវិភាគំ សុពោធនញ្ច បញ្ញត្តិហារវិភដ្ឋេ វក្ខតិ។

បភាវបរិញ្ញាធិបញ្ញត្តិវិភាគមុខេន បដិច្ចសមុប្បាទសទ្ធាធិធម្មវិភាគេ
កតេ សុត្ត អាគតធម្មានំ បដិច្ចសមុប្បាទធិមុខេន អវជារណំ សក្កា
ទស្សេតុន្តិ បញ្ញត្តិអនន្តរំ ឌីតរណោ ហារោ វុត្តោ។ តថា ហិ “ឧទ្ធុអនោ”តិ កាជំ
ឧទ្ធុសិទ្ធា “វិប្បមុត្តោ”តិ បទេន អសេក្ខំវិជ្ជំ និទ្ធាវេត្វា “វិជ្ជប្បទា
អវិជ្ជានិរោធា”តិអាធិនា បដិច្ចសមុប្បាទំ ឧទាហរិស្សតិ។

ធាតាយតនាធិសុ ឌីតាវិតានំ សុត្ត បទត្ថានំ បុច្ឆាវម្ពវិសោធនំ សក្កា
សុខេន សម្បទេតុន្តិ ឌីតរណានន្តរំ សោធនោ ហារោ វុត្តោ។ តថា ហិ វក្ខតិ -
“យត្ថ ឯវំ សុទ្ធា អារម្មោ, សោ បញ្ញាវិស្សន្តិតោ ភវតី”តិអាធិ។

វិសោធិតេសុ សុត្ត បទបទតេសុ តត្ថ លត្តមានសាមញ្ញវិសេសភារោ
សុករោ ហោតីតិ ទស្សេតុ សោធនានន្តរំ អធិដ្ឋានោ ហារោ ទស្សិតោ។
សោធនោ ហិ អធិដ្ឋានស្ស ពហូបកាវោ, តតោ ឯវំ ហិ “យថា យថា វា បន
បុច្ឆិតំ, តថា តថា វិស្សន្តិយិតត្ថ”ន្តិ វក្ខតិ។

សាមញ្ញវិសេសភូតេសុ សាធារណសាធារណេសុ ធម្មេសុ បវេទិតេសុ
បរិក្ខារសម្ពាស្ស សាធារណសាធារណវបស្ស បច្ចយហេតុរាសិស្ស
បភេទោ សុវិញ្ញយេតិ អធិដ្ឋានានន្តរំ បរិក្ខារោ វុត្តោ។ តថា ហិ វក្ខតិ

“អសាធារណលក្ខណៈ ហេតុ, សាធារណលក្ខណៈ បច្ច័យ។ យថា ក៏
ភវេ, យថា អន្តរស្ស និព្វត្តិយា ព័ជំ អសាធារណំ, បថី អាចោ ច
សាធារណា” តិអាទិ។

អសាធារណ សាធារណ ច ការណ៍ ទស្សនៈ តស្ស អត្ថនោ ជលេសុ
ការណាការោ តេសំ ហេតុផលានំ បភេទតោ ទេសនាការោ
ភាវេតព្ពបហាតព្ពធម្មានំ ភាវនាបហាវនានិ ច និទ្ធាវេត្វា វុច្ចមានានិ សម្មា
សុត្តស្ស អត្ថំ តថត្តាវពោធាយ សំវត្ថន្តិតិ បរិក្ខារាទន្តំ សមាហេបនោ ហារោ
ទស្សនៈតិ។ ឥទំ ហារានំ អនុក្កមការណំ។

នយានំ បន វេនេយ្យត្ថយប្បយោជិតត្តា អត្ថនយត្ថយបទេសស្ស
តទនុក្កមេនេវ នន្ទិយាវដ្ឋានំ តិណ្ឌំ អត្ថនយានំ កមោ វេទិតញ្ចោ។
ឧក្សដិតញ្ញាអាទយោ ហិ តយោ វេនេយ្យា នន្ទិយាវដ្ឋានយោ បយោដេន្តិ។ តស្មា
តេ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសបដិនិទ្ទេសាវិយ យថាក្កមំ តេសំ ឧបការាយ សំវត្ថន្តិតិ។
តថា ហិ នេសំ ចត្តារោ ធម៌ អដ្ឋ ច មូលបទានិទ្ធិដ្ឋា។ ឥតវស្ស បន នយទ្ធិយស្ស
អត្ថនយត្ថយស្ស ភូមិយា អាលោចនំ តស្ស តត្ថ សមាទយនញ្ញាតិ ឥមិនា
ការណោ ឧទ្ទេសក្កមោ វេទិតញ្ចោ។ ន ហិ សក្កា អនោលោកេត្វា
សមាទេតុន្តិ។

ឯតបរមតា ច ហារានំ ឯត្ថកេហិ បការវិសេសេហិ
អត្ថនយត្ថយសហិតេហិ សុត្តស្ស អត្ថោ និទ្ធាវិយមនោ វេនេយ្យានំ
អលមនុត្តរាយ បឋមាយ ភូមិយា សមធិគមាយាតិ វេទិតញ្ចោ។
ទស្សនភូមិសមនុប្បត្តិអត្ថា ហិ នេត្តិប្បការណទេសនាតិ។ អថ វា
ឯតទន្តោគធាត្ថា សព្វេសំ សុត្តស្ស សំវត្ថន្តិវិសេសានំ ឯត្តាវតា ហារានំ

ធម្មញ្ញ។ យត្តកា ហិ សុត្តស្ស សំវណ្ណានិវេសសា, សព្វេតេ
នេត្តិឧបទេសាយត្តាតិ វុត្តោវាយមត្តោ។

តថា ហិ យេ កេចិ សុត្តស្ស សំវណ្ណានាបកាវា និទ្ទិសីយន្តិ។ សេយ្យចិទំ -
សុត្តស្ស សមុជ្ជានំ វត្តព្ពំ, អធិប្បាយោ វិភាវេតព្ពោ, អនេកធា បទត្តោ
សំវណ្ណាតព្ពោ, វិទិ អនុវាទោ ច វេទិតព្ពោ, វិរោធា សមាធាតព្ពោ, អនុសន្និយា
អនុបំ និគមេតព្ពន្តិ។ តថា សុត្តស្ស បយោជនំ បិណ្ឌាត្តោ បទត្តោ អនុសន្និ
ចោទនា បរិហារោ ច អត្ថំ វេទន្តេន វត្តព្ពាតិ។ តថា
ឧចោគ្គាជបទិវគ្គហបទត្តចាលនាបច្ចុបដ្ឋានានិ វត្តព្ពានីតិ។

តថា តិស្សោ កថា ឯកនាឡិកា ចតុរស្សា និសិទ្ធវត្តិកា។ តត្ថ ចាឡិ វត្ថា
ឯកេកបទស្ស អត្ថកថនំ ឯកនាឡិកា នាម។

បដិបក្ខំ ទស្សត្វា បដិបក្ខស្ស ឧបមំ ទស្សត្វា សបក្ខំ ទស្សត្វា
សបក្ខស្ស ឧបមំ ទស្សត្វា កថនំ ចតុរស្សា នាម។

វិសភាគធម្មវេសនេវ បរិយោសានំ គត្វា បុន សភាគធម្មវេសនេវ
បរិយោសានកមនំ និសិទ្ធវត្តិកា នាម។

ភេទកថាយ តត្ថកថាយ បរិយាយវេចនេហិ ច សុត្ថំ សំវណ្ណាតព្ពន្តិ ច
ឯវេមាទយោ។ តេសម្មិ ឯត្ថវ អវរោធា, យស្មា តេ ឥធ
កតិបយហារសង្កហិតាតិ។

នយានំ បន យស្មា ឧក្សជិតញ្ញាអាទយោ តយោ ឯវ វេនេយ្យា
សច្ចាភិសមយភាគិនោ តទត្ថាយ ច អត្ថនយទេសនា, តស្មា សតិបិ
សំកិលេសវោទានធម្មានំ យថាវុត្តមូលបទភេទតោ វុឡ្ហត្វា វិភជិតព្ពប្បការេ

តថា មូលបទានិ អវុឌ្ឍត្វា វេនេយ្យត្ថយវសេនេវ ឯតបរមតា វុត្តា។ នវសុ
នវសុ ឯវ ហិ មូលបទេសុ សព្ពេសំ សំគិលេសវោទានធម្មានំ អន្តោគធាវតោ
ន តានិ វុឌ្ឍតញ្ញានិ វេនេយ្យត្ថយាធិការតោ ន ហាបេតញ្ញានីតិ នយានំ
ឯតបរមតា ធម្មញ្ញា។

កម្មនយានំ បន អាហារាចនសមាធយនតោ អញ្ញស្ស បការន្តរស្ស
អសម្ពុវតោ ឯតបរមតា។ ហេតុធីតិ ឯត្ថ អាទិសន្នេន
ជលភូមិឧបនិសាសភាគវិសភាគលក្ខណនយាធយោ បរិគ្គហិតា។ តេសុ
ហេតុតិ ការណំ, យោ ធម្មោតិបិ វុច្ចតិ, សោ បន បច្ចយភាវេន ឯកវិដោ។
ការកោ សម្មាបកោតិ ធុរិដោ។ បុន ការកោ ញាបកោ សម្មាបកោតិ
តិវិដោ។ ហេតុហេតុ បច្ចយហេតុ ឧត្តមហេតុ សាធារណហេតុតិ ចតុព្វិដោ។
បច្ចយធម្មោ កុសលោ អកុសលោ សន្នោ អរិយមគ្គោតិ បញ្ចវិដោ។ តថា
សភាគហេតុ អសភាគហេតុ អដ្ឋត្ថិកហេតុ ពាហិរហេតុ ជនកហេតុ
បរិក្កាហកហេតុ សាធារណហេតុ អសាធារណហេតុ សមនន្តរហេតុ
បរម្មរហេតុ សហជាតហេតុ អសហជាតហេតុ សាសវហេតុ
អនាសវហេតុតិអាទិនា អនេកវិដោ ចាតិ វេទិតញ្ញា។

ជលម្បិ បច្ចយុប្បន្នភាវេន ឯកវិដំ។ អធិគន្ធព្វតោបិ
សម្មាបកហេតុវសេន ជលបរិយាយោ លព្ពតីតិ និព្វត្តតព្ពអធិគន្ធព្វការតោ
ធុរិដំ។ ញាបេតព្ពនិព្វត្តតព្ពបត្តព្វតោ តិវិដំ។
បច្ចយុប្បន្នវិចាកកិរិយាវចនត្ថនិព្វានវសេន បញ្ចវិដំ។ សភាគហេតុនិព្វត្តំ
អសភាគហេតុនិព្វត្តន្តិ ឯវមាធិវសេន អនេកវិដញ្ញាតិ វេទិតព្ពំ។ តថា
លោកិយំ លោកុត្តរន្តិ។ តត្ថ លោកុត្តរំ ចត្តារិ សាមញ្ញដលានិ។ លោកិយដលំ

ធុរ្តិដំ កាយិកំ មានសញ្ញា។ តត្ថ កាយិកំ បញ្ចាទ្វារិកំ, អវសិដ្ឋំ មានសំ។ យញ្ញា
តាយ តាយ សុត្តន្តេសនាយ សាធនតត្ថំ, តទិបិ ជលន្តិ។

ភូមិភិ សាសវភូមិ អនាសវភូមិ សង្ខតភូមិ អសង្ខតភូមិ ទស្សនភូមិ
ការណភូមិ បុព្វជ្ជនភូមិ សេក្ខភូមិ អសេក្ខភូមិ សាវកភូមិ បច្ចេកពុទ្ធភូមិ
សម្មាសម្ពុទ្ធភូមិ ឈានភូមិ អសមាហិតភូមិ បដិបជ្ជមានភូមិ បដិបន្នភូមិ
បឋមាភូមិ យាវ ចតុត្ថិភូមិ កាមាវចរភូមិ យាវ លោកុត្តរភូមិភិ ពហុវិជ្ជា។
តត្ថ សាសវភូមិ បរិត្តមហគ្គតា ធម្មា។ អនាសវភូមិ អប្បមាណា ធម្មា។
សង្ខតភូមិ និព្វានវដ្ឋា សព្វេ សភាវធម្មា។ អសង្ខតភូមិ អប្បច្ចយា ធម្មា។
ទស្សនភូមិ បឋមមគ្គជលធម្មា។ ការណភូមិ អវសិដ្ឋមគ្គជលធម្មា។ បុព្វជ្ជនភូមិ
ហ័ណមជ្ឈិមា ធម្មា។ សេក្ខភូមិ ចត្តារោ អរិយមគ្គធម្មា ហោជ្ជិមា ច តយោ
ជលធម្មា។ អសេក្ខភូមិ អគ្គជលធម្មា។ សាវកបច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធជម្មា
សាវកាធិភូមិយោ។ ឈានភូមិ ឈានធម្មា។ អសមាហិតភូមិ ឈានវដ្ឋិតា
ធម្មា។ បដិបជ្ជមានភូមិ មគ្គធម្មា។ បដិបន្នភូមិ ជលធម្មា។ បឋមាធិភូមិយោ
សហ ជលេន ចត្តារោ មគ្គា អបរិយាបន្នា ធម្មា “បឋមាយ ភូមិយា
បត្តិយា” ភិអាទិវចនតោ។ កាមាវចរាធិភូមិយោ កាមាវចរាធិធម្មា។ យេ ច ធម្មា
តេសំ តេសំ ហារនយានំ បតិជ្ជានភាវេន សុត្តេសុ និទ្ធារិយន្តិ, តេបិ ភូមិយោភិ
វិញ្ញាតញ្ញា។

ឧបនិសាភិ ពលវការណំ, យោ ឧបនិស្សយបច្ចយោភិ វុច្ចតិ។ យញ្ញា
សន្ធាយ សុត្ត “ឧក្ខបនិសា សទ្ធា សទ្ធិបនិសំ ‘សីល’ន្តិ យាវ វិមុត្តបនិសំ
វិមុត្តិញ្ញាណទស្សន”ន្តិ វុត្ថំ។ អបិ ច ឧបនិសាភិ តស្មី តស្មី សមយេ សិទ្ធិន្តេ
ហធយភូតំ អព្ពន្ធពំ វុច្ចតិ។ ឥធាបិ នេត្តិហធយំ, យំ សម្មា បរិគ្គណ្ឌន្តា
ធម្មកថិកា តស្មី តស្មី សុត្ត អាគតធម្មមុខេន សព្វហារនយយោជនាយ

សមត្ថា ហោត្តិ។ ក៏ បនេតំ នេត្តិហាធយំ? យទិទំ ឯតស្សេវ តេត្តិសវិធស្ស
បករណបទត្ថសោឡសស្ស អដ្ឋវិសតិវិធបជ្ជានវិភង្គសហិតស្ស វិសយោ
សហ និមិត្តវិភាគេន អសង្ករតោ វវត្តិតោ។

សេយ្យដិទំ - ទេសនាហារស្ស អស្សនាធយោ វិសយោ, តស្ស
អស្សនាធិវិការណលក្ខណត្ថា។ តស្ស អស្សនោ សុខំ សោមនស្សន្តិ
ឯវមាធិវិភាគោ, តស្ស និមិត្តំ ឥដ្ឋារម្មណាធិ, អយញ្ច អត្ថោ
ទេសនាហារវិចយហារនិទ្ទេសវណ្ណនាយំ វិត្តារតោ បកាសិតោ ឯវ។ សុត្ត
អាគតធម្មស្ស សភាគវិសភាគធម្មាវដ្ឋនវិសយោ អារដ្ឋហារោ,
តទុកយអារដ្ឋនលក្ខណត្ថា។ សុត្ត អាគតធម្មានំ បច្ឆនីកធម្មវិសយោ
បរិវត្តនហារោ, បដិបក្ខធម្មបរិវត្តនលក្ខណត្ថា។ បទដ្ឋានបរិក្ខារេសុ
អាសន្នការណំ ឧបនិស្សយការណញ្ច បទដ្ឋានំ, ហេតុ បរិក្ខារោតិ
អយមេតេសំ វិសេសោ។

សភាគវិសភាគធម្មា ច តេសំ តេសំ ធម្មានំ អនុកូលបដិកូលធម្មា
យថាគ្គមំ វេទិតញ្ច។ យថា - សម្មាធិដ្ឋិយា សម្មាសង្កប្បោ សភាគោ,
មិច្ឆាសង្កប្បោ វិសភាគោតិ ឥមិនា នយេន សព្វំ សភាគវិសភាគតោ វេទិតញ្ចំ។

លក្ខណត្ថិ សភារោ។ សោ ហារនយានំ និទ្ទេសេ វិភាវិតោ ឯវ។

យំ បនេតំ ហេតុអាធិវិសេសវិនិមុត្តំ ហារនយានំ យោជនានិពន្ធនំ, សោ
នយោ។ យថាហា - លក្ខណហារេ “ឯវំ យេ ធម្មា ឯកលក្ខណា កិច្ចតោ ច
លក្ខណតោ ច សាមញ្ញតោ ចា”តិអាធិ។ តថាវិចយេន ហារេន វិចិនិត្វា
យុត្តិហារេន យោជេតញ្ចតិ។ តថា សោធនហារាធិសុ សុទ្ធា អារម្មោ ហោតិ,

សោ បញ្ជាក់វិស្សន្ទ្រតោ ភវតីតិ ឯវមាធិ។ ឯកត្តាធយោបិ នយា ឥធនយោតិ
គហោតញ្ច។

ឯវំ ហេតុជលាធិនិ ឧបធារេត្វា នេសំ វសេន តត្ថ តត្ថ សុត្ថ
លត្តមានបទត្ថនិទ្ទារណាមុខេន យថាលក្ខណំ ឯតេ ហារា នយា ច
យោជេតញ្ច។ វិសេសតោ បន បទដ្ឋានបរិក្ខារា ហេតុវសេន។
នេសនាវិចយេ ចតុព្យាបាសមារោបនា ហេតុជលវសេន។ តថា
វេវចនបញ្ញត្តិឌីតរណសោធនា ជលវសេនេវាតិ កេចិ។ វិភត្តិ ហេតុភូមិវសេន។
បរិវត្តោ វិសភាគវសេន។ អារវដ្ឋោ សភាគវិសភាគវសេន។
លក្ខណាយុត្តិអធិដ្ឋានា នយវសេន យោជេតញ្ចតិ។ ឯត្តាវតា ច យំ វុត្ថំ -

“សាមញ្ញតោ វិសេសេន, បទត្ថោ លក្ខណំ កមោ;
ឯត្តាវតា ច ហេត្វាធិ, វេទិតញ្ចា ហិ វិញ្ញាណ”តិ។

អយំ គាថា វុត្ថត្ថា ហោតិ។

និទ្ទេសវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. បដិទ្ធិទ្ទេសវារវណ្ណានា

១. ទេសនាហារវិភង្គវណ្ណានា

៥. ឯវំ ហារាធយោ សុខគ្គហណាត្ថំ គាថាពន្ធុវសេន សរូបតោ និទ្ធិសិទ្ធា
ឥនានិ តេសុ ហារេ តាវ បដិទ្ធិទ្ទេសវសេនវិភង្គតុំ “តត្ថ កតមោ
នេសនាហារោ”តិអាធិ អារទ្ធុំ។ តត្ថ កតមោតិ កថេតុកម្មតាបុច្ឆា។
នេសនាហារោតិ បុច្ឆិតព្ពធម្មនិទស្សនំ។ កិញ្ចាបិ នេសនាហារោ និទ្ទេសវារេ

សរូបតោ ធន្ស្រតោ, បដិទិទ្កេសស្ស បនវិសយំ ធន្សេន្តោ
“អស្សុទាធិនវតា”តិ កាបំ ឯកទេសេន បច្ឆាមសតិ។ អយំ ទេសនាហារោ
បុញ្ញបរាបេក្ខោ។ តត្ថ បុញ្ញបេក្ខត្ថ “កតមោ ទេសនាហារោ”តិ បុច្ឆិត្វា
“អស្សុទាធិនវតា”តិ សរូបតោ ធន្ស្រតស្ស និគមនំ ហោតិ។ បរាបេក្ខត្ថ បន
“អយំ ទេសនាហារោ កី ទេសយតី”តិ ទេសនាកិរិយាយ កត្តនិទ្ទេសោ
ហោតិ។ តេន ទេសនាហារស្ស អន្ធត្ថសញ្ញតំ ធន្ស្រតិ។ ទេសយតីតិ
សំវណ្ណាតិ, វិត្តាវេតីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ អនេន ទេសេតព្ពធម្មំ សរូបតោ ធន្សេន្តោ “អស្សុទ”ន្តិអាធិមាហា,
តំ បុព្វេវុត្តនយត្តា ឧត្តានមេវ។ តស្មា ឥតោ បរម្មិ អវុត្តមេវ វណ្ណាយិស្សម។
“កត្ថ បន អាគតេ អស្សុទាធិកេ អយំ ហារោ សំវណ្ណាតី”តិ អនុយោគំ
មនសិកត្វា ទេសនាហារេន សំវណ្ណាតព្ពធម្មំ ធន្សេន្តោ “ធម្មំ វោ, ភិក្ខុវេ,
ទេសេស្សមី”តិអាធិកំ សព្វបរិយត្តិធម្មសង្គាហកំ ភគវតោ ធធក្កទេសនំ
ឯកទេសេន ធន្ស្រតិ។

តត្ថ ធម្មន្តិ អយំ ធម្ម-សន្តោ
បរិយត្តិសង្ខសមាធិបញ្ញាបកតិបុញ្ញាបត្តិញ្ញេយ្យាធិសុ ពហុសុ អត្ថេសុ
ទិដ្ឋប្បយោគោ។ តថា ហិ “ឥធន, ភិក្ខុ, ធម្មំ បរិយាបុណាតី”តិអាធិសុ (អ. និ.
៥.៧៣) បរិយត្តិធម្ម ធន្ស្រតិ។ “ទិដ្ឋធម្មោ បត្តធម្មោ”តិអាធិសុ (ធិ. និ. ១.២៩៩;
មហាវ. ១៨) សន្ធន។ “ឯវំធម្មា តេ ភគវន្តោ អហេសុ”ន្តិអាធិសុ (ធិ. និ. ២.១៣,
១៤៥) សមាធិម្ហិ។ “សច្ចំ ធម្មោ ធិតិ ចារកោ”តិ ឯវំអាធិសុ (ជា. ១.១.៥៧;
១.២.១៤៧-១៤៨) បញ្ញាយំ។ “ជាតិធម្មានំ, ភិក្ខុវេ, សត្តាន”ន្តិ ឯវំអាធិសុ (ធិ. និ.
២.៣៩៨; ម. និ. ១.១៣១) បកតិយំ។ “ធម្មោ ហវេ វត្ថុតិ ធម្មចារិ”ន្តិអាធិសុ (ជា.
១.១០.១០២; ១.១៥.៣៨៥) បុញ្ញោ។ “ចត្តារោ ចារាជិកា ធម្មា”តិ ឯវំអាធិសុ (ចារា.

២៣៣) អាបត្តិយំ។ “កុសលា ធម្មា អកុសលាធម្មា”តិអាទីសុ (ធជ. ស.
តិកមាតិកា ១) ព្រៀយ្យ។ ឥធិ បន បរិយត្តិយំ ទដ្ឋព្រោតិ (ម. និ. អដ្ឋ.
១.មូលបរិយាយសុត្តន្តវគ្គោតិ; ធជ. ស. អដ្ឋ. ចិត្តប្បាទកណ្ឌា ១; ពុ. វិ. អដ្ឋ. ១.១)។

វោតិ បន អយំ វោ-សន្តោ “ហន្ត ទានិ, ភិក្ខុវេ, បវារេមិ វោ”តិ (សំ. និ. ១.២១៥)
ឯត្ថ ឧបយោគត្ថ អាគតោ។ “សន្និបតិទានំ វោ, ភិក្ខុវេ, ទ្វយំ
ករណីយ”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ១.២៧៣) ករណត្ថោ។ “យេ ហិ វោ អរិយា
បរិសុទ្ធកាយកម្មន្តា”តិអាទីសុ បទប្បវេណា។ “អាហេចយាមិ វោ,
ភិក្ខុវេ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៧.៧២) សម្មទានត្ថោ។ ឥធិ បន ឥធិ ឥធិ ឥធិ ឥធិ
ទដ្ឋព្រោតិ។

ភិក្ខុនសីលតាទិគុណាយោគេន ភិក្ខុ, ភិក្ខុកិលេសតាទិគុណាយោគេន វា។
អថ វា សំសារេ ភយំ ឥត្ថន្តិទិ ភិក្ខុ។ ភិក្ខុវេតិ តេសំ អាលបនំ។ តេន តេ
ធម្មស្សវនេ និយោដេន្តោ អត្តនោ មុខាភិមុខំ ករោតិ។ ទេសេស្សមីតិ
កថេស្សមិ។ តេន នាហំ ធម្មស្សវតាយ តុម្ពេ អញ្ចំ កិញ្ចិ កាវេយ្យមិ,
អនាវរណាញាណេន សត្តំ ព្រៀយ្យធម្មំ បច្ចក្ខកាវិតាយ បន ធម្មំ
ទេសេស្សមីតិ ឥទានិ បរិវត្តិយមាណំ ធម្មទេសនំ បដិដាសាតិ។
អាទិកល្យាណាន្តិអាទីសុ អាទិម្ហ កល្យាណំ អាទិកល្យាណំ,
អាទិកល្យាណាមេតស្សាតិ វា អាទិកល្យាណំ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ
នយោ។ តត្ថ សីលេន អាទិកល្យាណំ។ សមាធិនា មជ្ឈេកល្យាណំ។ បញ្ញាយ
បរិយោសានកល្យាណំ។ ពុទ្ធសុពុទ្ធតាយ វា អាទិកល្យាណំ។ ធម្មសុធម្មតាយ
មជ្ឈេកល្យាណំ។ សង្ឃសុប្បដិបត្តិយា បរិយោសានកល្យាណំ។ អថ វា
ឧក្សដិតញ្ញវិនយនេន អាទិកល្យាណំ។ វិបត្តិតញ្ញវិនយនេន មជ្ឈេកល្យាណំ
នេយ្យបុគ្គលវិនយនេន បរិយោសានកល្យាណំ។ អយមេវត្ថោ ឥធិធិប្បតោ។

អត្ថសម្បត្តិយា សាត្រំ។ ព្យញ្ជនសម្បត្តិយា សព្វញ្ជនំ។
សង្គាសនាធិនអត្ថបទសមាយោគតោ វា សាត្រំ។
អក្ខរាធិនព្យញ្ជនបទសមាយោគតោ សព្វញ្ជនំ។ អយមេវត្ថោ ឥធាធិប្បតោ។
ឧបនេតញ្ញាភាវតោ ឯកន្តេន បរិបុណ្ណាន្តិ កេវលបរិបុណ្ណំ។ អបនេតញ្ញាភាវតោ
បរិសុទ្ធាំ។ សីលាធិបញ្ចធម្មក្ខន្ធាវិបូរិយា វា បរិបុណ្ណំ។ ចតុរោយនិត្តរណាយ
បរត្ថិយា លោកាមិសនិរបេក្ខតាយ ច បរិសុទ្ធាំ។ ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ ឧត្តមំ ព្រហ្មនំ វា
សេដ្ឋានំ អរិយានំ ចរិយំ សិក្ខត្តយសង្គហំ សាសនំ ព្រហ្មចរិយំ
បកាសយិស្សមិ បរិធិបយិស្សមីតិ អត្ថោ។

ឯវំ ភគវតា ទេសិតោ បកាសិតោ ច សាសនធម្មោ យេសំ អស្សនាធិនំ
នស្សនវសេន បវត្ថោ, តេ អស្សនាធម្មោ ទេសនាហារស្ស វិសយភូតា យត្ថ
យត្ថ ចាបេ សវិសេសំ វុត្ថោ, តតោ តតោ និទ្ធាវេត្វា ឧទាហរណាវសេន
ឥធានេត្វា ទស្សេត្ថំ “តត្ថ កតមោ អស្សនោ” តិអាធិ អារទ្ធាំ។ តត្ថ កាមន្តិ
មនាបិយរូចាធិ តេភូមកធម្មសម្ពាតំ វុត្ថកាមំ។ កាមយមានស្សតិ ឥច្ឆន្តស្ស។
តស្ស ចេតំ សមិជ្ឈតីតិ តស្ស កាមយមានស្ស សត្តស្ស តំ កាមសម្ពាតំ វុត្ថ
សមិជ្ឈតិ ច, សចេ សោ តំ លភតីតិ វុត្ថំ ហោតិ។ អទ្ធា បីតិមនោ ហោតីតិ
ឯកំសេន តុដ្ឋចិត្តោ ហោតិ។ លទ្ធាតិ លភិត្វា។ មទ្ធាតិ សត្តោ។ យទិច្ឆតីតិ យំ
ឥច្ឆតិ។ អយមេត្ថ សន្នេចោ, វិត្តារោ បន និទ្ទេសេ (មហានិ. ១) វុត្ថនយេន
វេទិតញោ។ អយំ អស្សនោតិ យាយំ អធិប្បាយសមិជ្ឈនា ឥច្ឆិតលាភេ
បីតិមនតា សោមនស្សំ, អយំ អស្សនេតត្ថតោ អស្សនោ។

តស្ស ចេ កាមយានស្សតិ តស្ស បុគ្គលស្ស កាមេ ឥច្ឆមានស្ស, កាមេន
វា យាយមានស្ស។ ធន្តជាតស្សតិ ជាតតណ្ហាស្ស។ ជន្តនោតិ សត្តស្ស។ តេ
កាមា បរិហាយន្តីតិ តេ វុត្ថកាមា កេនចិ អន្តរាយេន វិនស្សន្តិ ចេ។

សល្លវិទ្ធោវ រុប្បតីតិ អថ អយោមយាទិនា សល្លេនវិទ្ធោវិយ បីឡិយតីតិ
អត្ថោ។ អយំ អាទិនវោតិ យាយំ កាមានំវិបរិណាមញ្ញថាភាវា កាមយានស្ស
សត្តស្ស រុប្បនា ទោមនស្សប្បត្តិ, អយំ អាទិនវោ។

យោ កាមេ បរិវេជ្ជតីតិ យោ ភិក្ខុ យថាវុត្ត កាមេ តត្ថ ធន្តរាគស្ស
វិក្ខម្ហនេន វា សមុច្ឆិន្ទនេន វា សត្តភាគេន វេជ្ជតិ។ យថា កី? សប្បស្សេវ បទា
សិរោតិ, យថា កោចិ បុរិសោ ជីវិតុកាមោ កណ្តាសប្បំ បដិបថេ បស្សិត្វា
អត្តនោ ចាទេន តស្ស សិរំ បរិវេជ្ជតិ, សោមំ...បេ... សមតិវត្តតីតិ សោ ភិក្ខុ
សត្តំ លោកំវិសរិត្វា បិតត្តា លោកេវិសត្តិកាសម្ពាតំ ឥមំ តណ្ហំ សតិមា
ហុត្វា សមតិក្កមតីតិ។ ឥទំ និស្សរណាន្តិ យទិទំវិសត្តិកាសម្ពាតាយ តណ្ហាយ
និព្វានាម្ពណោន អរិយមគ្គេន សមតិវត្តនំ, ឥទំ និស្សរណំ។

ខេត្តន្តិ កេទារាទិខេត្តំ។ វត្តន្តិ យវវត្តអាទិវត្តំ។ ហិរញ្ញំ វាតិ
កហាបណាសម្ពាតំ សុវណ្ណាសម្ពាតញ្ច ហិរញ្ញំ។ វា-សន្តោវិកប្បនត្ថោ, សោ
សត្តបទេសុ យោជេតញ្ចោ។ គវាស្សន្តិ កាវោ ច អស្សេ ចាតិ គវាស្សំ។
ធាសចោរិសន្តិ ធាសេ ច ចោរិសេ ចាតិ ធាសចោរិសំ។ ជិយោតិ ឥត្តិយោ។ ពន្ធតិ
ញាតិពន្ធវោ។ បុដ្ឋ កាមេតិ អញ្ជេបិ វា មនាបិយរូចាទិកេ ពហូ កាមគុណោ។
យោ នរោ អនុគិដ្ឋតីតិ យោ សត្តោ អនុ អនុ អភិកម្ពតិ បត្តតីតិ អត្ថោ។ អយំ
អស្សនោតិ យទិទំ ខេត្តាទីនំ អនុគិដ្ឋនំ, អយំ អស្សនេតិ វត្តកាមេ ឯតេនាតិ
អស្សនោ។

អពលា នំ ពលីយន្តិ ខេត្តាទិកេន កាមេ អនុគិដ្ឋន្តំ តំ បុគ្គលំ
កុសលេហិ បហាតត្តត្តា អពលសម្ពាតា កិលេសា ពលីយន្តិ អភិកវន្តិ,
សទ្ធាពលាទិវិរហេន វា អពលំ តំ បុគ្គលំ អពលា កិលេសា ពលីយន្តិ, អពលត្តា
អភិកវន្តិ អត្ថោ។ មទ្ធព្ពេនំ បរិស្សយាតិ ឯនំ កាមគិទ្ធិ កាមេ បរិយេសន្តំ

រក្ខត្តញ្ច សីហានយោ ច ចាកដបរិស្សយា កាយទុច្ឆរិតានយោ ច
អចាកដបរិស្សយា មទ្គន្តិ។ តតោ នំ...បេ.... ទកន្តិ តតោ តេហិ
ចាកជាចាកដបរិស្សយេហិ អភិភូតំ តំ បុគ្គលំ ជាតិអាទិទុក្ខំ សមុទ្កេ ភិទ្ទនាវំ
ឧទកំរិយ អន្លេតិ អនុគច្ឆតិ អត្ថោ។ អយំ អាទីនវោតិ យាយំ
តណ្ហាទុច្ឆរិតសំកិលេសហេតុកោ ជាតិអាទិទុក្ខានុពន្លោ, អយំ អាទីនវោ។

តស្មាតិ យស្មា កាមភិទ្ធស្ស វុត្តនយេន ទុក្ខានុពន្លោវិជ្ជតិ, តស្មា។ ជន្ធិតិ
សត្តោ។ សនាសតោតិ បុព្វត្ថាបរវត្ថំ ជាគរិយានុយោគេន សតោ ហុត្វា។
កាមាទិ បរិវជ្ឈយេតិ វិក្ខម្ពនវសេន សមុច្ឆេនវសេន ច រូចាទីសុ វត្ថុកាមេសុ
សត្តប្បការំ កិលេសកាមំ អនុប្បនេន្លោ កាមាទិ បរិវជ្ឈយេ បដហេយ្យ។ តេ
បហាយ តេ ឱយន្តិ ឯវំ តេ កាមេ បហាយ តប្បហានករអរិយមគ្គេនេវ
ចតុត្ថិធម្មិ ឱយំ តេយ្យ, តវិគុំ សក្កុណោយ្យាតិ អត្ថោ។ នាវំ សិទ្ធាវ ចារគូតិ
យថា បុរិសោ ឧទកគ្គហណោន គរុការំ នាវំ ឧទកំ ពហិ សិញ្ញាត្វា លហុកាយ
នាវាយ អប្បកសិរេនេវ ចារគូ ភវេយ្យ, ចារំ គច្ឆេយ្យ, ឯវមេវ អត្តការំ នាវំ
កិលេសូទកគរុកំ សិញ្ញាត្វា លហុកេន អត្តភាវេន ចារគូ ភវេយ្យ, ចារំ និព្វានំ
អរហត្តប្បត្តិយា គច្ឆេយ្យ អនុចាទិសេសាយ និព្វានធាតុយា បរិនិព្វានេនាតិ
អត្ថោ។ ឥទំ និស្សរណាន្តិ យំ កាមប្បហានមុខេន ចតុរោយំ តវិទ្ធា
អនុចាទិសេសាយ និព្វានធាតុយា និព្វានំ, ឥទំ សព្វសម្ពុតនិស្សរណតោ
និស្សរណាន្តិ។

ធម្មោតិ ធានាទិបុព្វធម្មោ។ ហវេតិ និចាតមត្តំ។ រក្ខតិ ធម្មចារិទ្ធិយោ តំ
ធម្មំ អប្បមត្តោ ចរតិ, តំ ធម្មចារី ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកកេនេន ធុរិធម្មោបិ
អនត្តតោ រក្ខតិ ចាលេតិ។ ធម្មំ មហន្តិយេវ វស្សកាលេតិ វស្សកាលេ ទេវេ
វស្សន្តេ យថា មហន្តិ ធម្មំ កុសលេន បុរិសេន ធារិតំ តំ វស្សតេមនតោ រក្ខតិ។

តត្ថ យថា តំ ធនំ អប្បមត្តា ហុត្វា អត្តានំ រក្ខន្ធនំ ធានេន្តព្វា វស្សាទិភោ រក្ខតិ,
ឯវំ ធម្មាបិ អត្តសម្មាបណ្ឌិធានេន អប្បមត្តា ហុត្វា ធម្មចរិយាយ អត្តានំ
រក្ខន្ធយេវ រក្ខតិ តិ អធិប្បាយោ។ ឯសា... បេ... ចារី តិ ឯតេន វុត្តមេវត្ថំ
ចាកជតវំ ករោតិ, តំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។ ឥទំ ជលន្តិ ទិដ្ឋជម្មកេហិ
សម្បរាយិកេហិ ច អនត្តហិ យទិទំ ធម្មស្ស រក្ខណំ វុត្ថំ រក្ខាវសានស្ស ច
អព្ពុទយស្ស និច្ឆាទនំ, ឥទំ និស្សរណំ អនាមសិទ្ធា ទេសនាយ និព្ពត្តតព្ពតាយ
ជលន្តិ។

សព្វេ ធម្មាតិ សព្វេ សង្ខតា ធម្មា។ អនត្តាតិ នត្ថិ ឯតេសំ អត្តា
ការកវេទកសភារោ, សយំ វា ន អត្តាតិ អនត្តាតិ។ ឥតី តិ ឯវំ។ យទា
បញ្ញាយ បស្សតី តិ យស្មី កាលេ វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេន្តោ
អនត្តានុបស្សនាសង្ខតាយ បញ្ញាយ បស្សតិ។ អថ និព្ពិន្ទតិ ទុក្ខតិ អថ
អនត្តានុបស្សនាយ បុព្វេ ឯវំ អនិច្ចតាទុក្ខតានំ សុបរិទិដ្ឋត្តា
និព្ពិនានុបស្សនាវសេន វិបស្សនាគោចរក្ខតេ បញ្ចក្ខន្ធទុក្ខេ និព្ពិន្ទតិ និព្ពេទំ
អាបដ្ឋតិ។ ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយាតិ យា វុត្ថលក្ខណា និព្ពិនានុបស្សនា
សព្ពកិលេសវិសុទ្ធសតោ វិសុទ្ធិសង្ខតស្ស អរិយមគ្គស្ស អច្ចន្តវិសុទ្ធិយា វា
អមតធាតុយា មគ្គោ ឧបាយោ។ អយំ ឧបាយោតិ យទិទំ
អនត្តានុបស្សនាមុខេន សព្ពស្មី វដ្ដស្មី និព្ពិន្ទនំ វុត្ថំ, តំ វិសុទ្ធិយា
អធិគមហេតុការីតោ ឧបាយោ។

“ចក្ខុមា... បេ... បរិវដ្ឋយេ” តិ ឥមិស្សា កាថាយ អយំ សង្ខេបត្តោ - យថា
ចក្ខុមា បុរិសោ សរីរេ វហន្តោ វិសមាទិ ភូមិប្បទេសាទិ ចណ្ណតាយ វា វិសមេ
ហត្ថិអាធយោ បរិវដ្ឋតិ, ឯវំ លោកេ សប្បញ្ញោ បុរិសោ សប្បញ្ញតាយ
ហិតាហិតំ ជានន្តោ ចាចានិ លាមកានិ ទុច្ឆរិតានិ បរិវដ្ឋយ្យាតិ។ អយំ

អាណត្តិតិ យា អយំ “ចាចានិ បរិវេន្ទេតញ្ចានី”តិ ធម្មរាជស្ស ភកវតោ អាណា,
អយំ អាណត្តិតិ។

ឯវំវិសុំវិសុំ សុត្តេសុ អាគតា ជល្លចាយាណត្តិយោ ឧទាហរណភាវេន
ទស្សេត្វា ឥទានិ តា ឯកតោ អាគតា ទស្សេត្តំ “សុញ្ញតោ”តិ តាថមាហ។

តត្ថ សុញ្ញតោ លោកំ អវេក្ខស្ស, មោយរាជាតិ អាណត្តិតិ “មោយរាជ,
សព្ពម្បី សម្ពារលោកំ អវសវត្តិតាសល្លក្ខណាវសេន វា
តុច្ឆការវសមនុបស្សនវសេន វា សុញ្ញាតិ បស្ស”តិ ឥទំ ធម្មរាជស្ស វេចនំ
វិធានការវតោ អាណត្តិ។ សព្ពទា សតិកិរិយាយ តំសុញ្ញតាទស្សនំ សម្បជ្ជតីតិ
“សទា សតោតិ ឧចាយោ”តិ វុត្តំ។ អត្តានុទិដ្ឋិ ឧបាទ្ធាតិ វិសតិវត្ថុកំ
សក្កាយទស្សនំ ឧទ្ធវិត្វា សមុច្ឆិន្ទិត្វា។ ឯវំ មច្ចុតរោ សិយាតិ។ ឥទំ ជលន្តិ យំ ឯវំ
វុត្តេន វិធីនា មច្ចុតរណំ មច្ចុនោ វិសយាតិក្កមនំ តស្ស យំ
បុព្វភាគបដិបទាបដិបជ្ជនំ, ឥទំ ទេសនាយ ជលន្តិ អត្តោ។ យថា បន
អស្សទាទយោ សុត្តេ កត្ថចិ សរូបតោ កត្ថចិ និទ្ធារេតព្ពតាយ កត្ថចិ វិសុំវិសុំ
កត្ថចិ ឯកតោ ទស្សិតា, ន ឯវំ ជលាទយោ។ ជលាទយោ បន សព្ពត្ថ សុត្តេ
តាថាសុ វា ឯកតោ ទស្សេតញ្ចាតិ ឥមស្ស នយស្ស ទស្សនត្ថំ វិសុំវិសុំ
ឧទាហរិត្វាបិ បុន “សុញ្ញតោ លោក”ន្តិអាទិនា ឯកតោ ឧទាហរណំ កតន្តិ
ទជ្ជព្ភំ។

៦. ឯវំ អស្សទាទយោ ឧទាហរណាវសេន សរូបតោ ទស្សេត្វា ឥទានិ តត្ថ
បុគ្គលវិភាគេន ទេសនាវិភាគំ ទស្សេត្តំ “តត្ថ ភកវា”តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ ឧក្សជិតំ យជិតមត្តំ ឧទ្ធិជ្ជមត្តំ យស្ស និទ្ទេសបដិទេសា ន កតា, តំ
ជាតាតីតិ ឧក្សជិតញ្ច។ ឧទ្ទេសមត្តេន សប្បភេទំ សវិត្តារមត្តំ បដិវិជ្ឈតីតិ

អត្តោ, ឧក្សជិតំ វា ឧច្ចលិតំ ឧជ្ជបិតន្តិ អត្តោ, តំ ជាធាតីតិ ឧក្សជិតញ្ច។ ធម្មា
ហិ ទេសីយមាធា ទេសកតោ ទេសនាភាជនំ សង្គមន្តោវិយ ហោតិ, តមេស
ឧច្ចលិតមេវ ជាធាតីតិ អត្តោ, ចលិតមេវ វា ឧក្សជិតំ។ សស្សតាធិអាការស្ស
ហិ វេនេយ្យានំ អាសយស្ស ពុទ្ធាវេណិកា ធម្មទេសនា តន្ត្រីណាបតិតា វេ
ចលនាយ ហោតិ, តតោ បរម្មរាជុវត្តិយា, តត្ថាយំ ឧក្សជិតេ ចលិតមត្តេយេវ
អាសយេ ធម្មំ ជាធាតិ អវុជ្ឈតីតិ ឧក្សជិតញ្ច, តស្ស ឧក្សជិតញ្ចស្ស
និស្សរណំ ទេសយតិ, តត្ថកេនេវ តស្ស អត្ថសិទ្ធិតោ។ វិបញ្ចិតំ វិត្តាវតំ និទ្ទិដ្ឋំ
ជាធាតីតិ វិបញ្ចិតញ្ច, វិបញ្ចិតំ វា មន្តំ សណិកំ ធម្មំ ជាធាតីតិ វិបញ្ចិតញ្ច,
តស្ស វិបញ្ចិតញ្ចស្ស អាធិនវញ្ច និស្សរណញ្ច ទេសយតិ, ធាតិសង្ខេបវិត្តារាយ
ទេសនាយ តស្ស អត្ថសិទ្ធិតោ។ នេតញ្ចោ ធម្មស្ស បដិនិទ្ធិសេន អត្ថំ
ចាបេតញ្ចោតិ នេយ្យោ, មុទិន្ទ្រិយតាយ វា បដិលោមគ្គហណតោ នេតញ្ចោ
អនុនេតញ្ចោតិ នេយ្យោ, តស្ស នេយ្យស្ស អស្សាទំ អាធិនវំ និស្សរណញ្ច
ទេសយតិ, អនវសេសេត្វាវ ទេសនេន តស្ស អត្ថសិទ្ធិតោ។ តត្ថាយំ ចាឡិ -

“កតមោ ច បុគ្គលោ ឧក្សជិតញ្ច? យស្ស បុគ្គលស្ស សហ
ឧទាហជវេលាយ ធម្មាភិសមយោ ហោតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ
ឧក្សជិតញ្ច។

“កតមោ ច បុគ្គលោ វិបញ្ចិតញ្ច? យស្ស បុគ្គលស្ស សំខិត្តន
ភាសិតស្ស វិត្តារេន អត្ថំ វិភជិយមាធា ធម្មាភិសមយោ ហោតិ។ អយំ
វុច្ចតិ បុគ្គលោ វិបញ្ចិតញ្ច។

“កតមោ ច បុគ្គលោ នេយ្យោ? យស្ស បុគ្គលស្ស ឧទ្ទេសតោ
បរិបុច្ឆតោ យោនិសោមនសិករោតោ កល្យាណមិត្តេ សេវតោ ភជិតោ

បយ័រុចាសតោ ឯវំ អនុបុព្វេន ធម្មាភិសមយោ ហោតិ។ អយំ វុច្ចតិ
បុគ្គលោ នេយ្យេ”តិ (បុ. ប. ១៤៨-១៥០)។

បទបរមោ បនេត្ត នេត្តិយំ បដិវេធស្ស អភាជនន្តិន គហិតោតិ ទដ្ឋព្ភំ។ ឯត្ថ
ច អស្សាទោ, អាទីនវោ, និស្សវណំ, អស្សាទោ ច អាទីនវោ ច, អស្សាទោ ច
និស្សវណាញ, អាទីនវោ ច និស្សវណាញ, អស្សាទោ ច អាទីនវោ ច
និស្សវណាញាតិ ឯតេ សត្ត បដ្ឋាននយា។

តេសុ តតិយធម្មសត្តមា វេនេយ្យត្ថយវិនយនេ សមត្ថតាយ គហិតា,
ឥតវេ ចត្តារោ ន គហិតា។ ន ហិ កេវលេន អស្សាទេន អាទីនវេន តទុកយេន វា
កថិតេន វេនេយ្យវិនយនំ សម្ពុត្តិ, កិលេសានំ បហាជានុច្ចរេតោ។ បញ្ចមោបិ
អាទីនវាវចនតោ និស្សវណាស្ស អនុចាយោ ឯវំ។ ន ហិ វិមុត្តិវសា កគវតោ
ទេសនាវិមុត្តិ តទុចាយញ អនាមសន្តិ បវត្តតិ។ តស្មា ឯតេ ចត្តារោ នយា
អនុទូជា។ សចេ បន បទបរមស្ស បុគ្គលស្ស វសេន បវត្តំ សំកិលេសភាគិយំ
វាសនាភាគិយំ តទុកយភាគេ បិតំ ទេសនំ សុត្តកទេសំ កាថំ វា តាទិសំ
ឯតេសំ នយានំ ឧទាហរណភាវេន ឧទ្ធរតិ, ឯវំ សតិ សត្តន្ធម្មិ នយានំ គហណំ
កវេយ្យ។ វេនេយ្យវិនយនំ បន តេសំ សន្តានេ អរិយមគ្គស្ស ឧប្បាទនំ។ តំ
យថាវុត្តហិ ឯវំ នយេតិ, នាវសេសេហិតិ ឥតវេ ឥន នវុត្តា។ យស្មា បន
បេជកេ (បេជកោ. ២៣) -

“តត្ថ កតមោ អស្សាទោ ច អាទីនវោ ច?

យានិ ករោតិ បុរិសោ, តានិ អត្តនិ បស្សតិ;
កល្យាណការី កល្យាណំ, ចាបការី ច ចាបក”ន្តិ។

តត្ថ យំ កល្យាណការី កល្យាណំ បច្ចនុភោតិ, អយំ អស្សនោ។ យំ
ចាបការី ចាបំ បច្ចនុភោតិ, អយំ អាធិនវោ។

អដ្ឋិមេ, ភិក្ខុវេ, លោកធម្មា។ កតមេ អដ្ឋ? លាភោតិអាធិ (អ. និ. ៨.៦)។ តត្ថ
លាភោ យសោ សុខំ បសំសា, អយំ អស្សនោ។ អលាភោ អយសោ ទុក្ខំ និទ្ទា,
អយំ អាធិនវោ។

តត្ថ កតមោ អស្សនោ ច និស្សរណញ្ច?

“សុខោ វិចារកោ បុញ្ញានំ, អធិប្បាយោ ច ឥដ្ឋតិ;
ឱប្បញ្ច បរមំ សន្តិ, និព្វានមធិគច្ឆតិ”តិ។ (បេដកោ. ២៣);

អយំ អស្សនោ ច និស្សរណញ្ច។

ទុត្តិសិមាធិ, ភិក្ខុវេ, មហាបុរិសស្ស មហាបុរិសលក្ខណាធិ, យេហិ
សមន្មាគតស្ស មហាបុរិសស្ស ទ្វេវ គតិយោ ភវន្តិ អនញ្ញា... បេ... វិវេជន្តនោតិ
សព្វំ លក្ខណសុត្តំ, (ធិ. និ. ៣.១៩៩) អយំ អស្សនោ ច និស្សរណញ្ច។

តត្ថ កតមោ អាធិនវោ ច និស្សរណញ្ច?

“ភារា ហវេ បញ្ចក្ខន្ធា, ភារហារោ ច បុគ្គលោ;
ភារាធានំ ទុខំ លោកេ, ភារនិក្ខេបនំ សុខំ។

“និក្ខិបិត្វា គរុំ ភារំ, អញ្ញំ ភារំ អនាធិយ;
សម្មលំ តណ្ហាមព្ពយ្ហ, និច្ឆាតោ បរិនិព្ពតោ”តិ។ (សំ. និ. ៣.២២);

អយំ អាធិនវោ ច និស្សរណញ្ច។

តត្ថ កតមោ អស្សនោ ច អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច?

“កាមា ហិ ចិត្រា មគ្គា មនោរមា, វិរូបរូបេន មជេន្តិ ចិត្តំ;
តស្មា អហំ បព្ពជិតោម្ហិ រាជ, អបណ្ណកំ សាមញ្ញមេវ សេយ្យោតិ។ (ម. និ.
២.៣០៧; បេរគា. ៧៨៧-៧៨៨; បេជកោ. ២៣);

អយំ អស្សនោ ច អាទីនវោ ច និស្សរណញ្ច” តិ វុត្តំ។ តស្មា តេបិ នយា ឥធ
និទ្ទាវេត្វា វេទិតញ្ច។ ជលានិសុបិ អយំ នយោ លព្ពតិ ឯវ។ យស្មា បេជកេ
(បេជកោ. ២២) “តត្ថ កតមំ ជលញ្ច ឧទាយោ ច? សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ
សបញ្ញោ” តិ គាថា (សំ. និ. ១.២៣), ឥទំ ជលញ្ច ឧទាយោ ច។

តត្ថ កតមំ ជលញ្ច អាណត្តិ ច?

“សចេ ភាយថ ទុក្ខស្ស, សចេ វោ ទុក្ខមប្បិយំ;
មាកត្ថ ចាបកំ កម្មំ, អារិ វា យទិ វា រហោតិ។ (ឧទា. ៤៤);

ឥទំ ជលញ្ច អាណត្តិ ច។

តត្ថ កតមោ ឧទាយោ ច អាណត្តិ ច?

“កុម្ភបមំ កាយមិមំ វិទិត្វា, នក្ខបមំ ចិត្តមិទំ វេបេត្វា;
យោធនេ មារំ បញ្ញារុជេន, ជិតញ្ច រក្ខេ អនិវេសនោ សិយា” តិ។ (ធជ. ប.
៤០);

អយំ ឧទាយោ ច អាណត្តិ ច។ ឯវំ ជលានិទំ ទុក្ខវសេនបិ ឧទាហរណំ
វេទិតញ្ច។ ឯត្ថ ច យោ និស្សរណទេសនាយ វិនេតញ្ច, សោ
ឧគ្សជិតញ្ចតិអាទិនា យថា ទេសនាវិភាគេន បុគ្គលវិភាគសិទ្ធិ ហោតិ, ឯវំ

ឧត្តរជិតញ្ញាស្ស ភគវា និស្សរណំ ទេសេតីតិអាទិនា បុគ្គលវិភាគេន
ទេសនាវិភាគោ សម្ពុត្តិសោ តថា ទស្សិតោ។

ឯវំ យេសំ បុគ្គលានំ វសេន ទេសនាវិភាគោ ទស្សិតោ, តេ បុគ្គលេ
បដិបទាវិភាគេន វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “ចតស្សោ បដិបទា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
បដិបទាភិញ្ញាកតោវិភាគោ បដិបទាកតោ ហោតីតិ អាហា - “ចតស្សោ
បដិបទា”តិ។ តា បនេតា ច សមថវិបស្សនាបដិបត្តិវសេន ធុរិយា ហោន្តិ។ កថំ?
សមថបក្ខេ តាវ បឋមសមន្នាហារតោ បដ្ឋាយ យាវ តស្ស តស្ស ឈានស្ស
ឧបចារំ ឧប្បជ្ឈតិ, តាវ បវត្តា សមថភាវនា “បដិបទា”តិ វុច្ចតិ។ ឧបចារតោ
បន បដ្ឋាយ យាវ អប្បនា តាវ បវត្តា បញ្ញា “អភិញ្ញា”តិ វុច្ចតិ។

សា បនាយំ បដិបទា ឯកច្ចស្ស ទុក្ខា ហោតិ
នីវរណាទិបច្ចនីកធម្មសមុទាហរកហណាតាយ កិច្ចា អសុខសេវនាតិ អត្តោ,
ឯកច្ចស្ស តទភាវេន សុខា។ អភិញ្ញាបិ ឯកច្ចស្ស ទន្ធា ហោតិ មន្ទា
អសីយប្បវត្តិ, ឯកច្ចស្ស ឱប្បា អមន្ទា សីយប្បវត្តិ។ តស្មា យោ អាទិតោ
កិលេសេវិក្ខម្ពេន្តោ ទុក្ខេន សសម្ពាវេន សប្បយោគេន កិលមន្តោវិក្ខម្ពេតិ,
តស្ស ទុក្ខា បដិបទា ហោតិ។ យោ បន វិក្ខម្ពិតកិលេសោ អប្បនាបរិវាសំ
វសន្តោ ចិវេន អង្គចាតុភាវំ ចាបុណាតិ, តស្ស ទន្ធាភិញ្ញា នាម ហោតិ។ យោ
ឱប្បំ អង្គចាតុភាវំ ចាបុណាតិ, តស្ស ឱប្បាភិញ្ញា នាម ហោតិ។ យោ កិលេសេ
វិក្ខម្ពេន្តោ សុខេន អកិលមន្តោវិក្ខម្ពេតិ, តស្ស សុខា បដិបទា នាម ហោតិ។

វិបស្សនាបក្ខេ បន យោ រូចារូបមុខេន វិបស្សនំ អភិនិវិសន្តោ ចត្តារិ
មហាភូតានិ បរិគ្គហេត្វា ឧបាទារូបំ បរិគ្គណាតិ អរូបំ បរិគ្គណាតិ, រូចារូបំ
បន បរិគ្គណន្តោ ទុក្ខេន កសិវេន កិលមន្តោ បរិគ្គហេតុំ សក្កោតិ, តស្ស
ទុក្ខា បដិបទា នាម ហោតិ។ បរិគ្គហិតរូចារូបស្ស បន វិបស្សនាបរិវាសេ

មគ្គចាតុការណ៍ទទួលបាន ទន្ទាភិញ្ញា ឆាម ហោតិ។ យោបិ រូចារូបំ បរិគ្គហេត្វា
ឆាមរូបំ វេត្តបេន្តោ ទុក្ខេន កសិរេន កិលមន្តោ វេត្តបេតិ, វេត្តបិតេ ច
ឆាមរូបេ វិបស្សនាបរិវាសំ វេសន្តោ ចិរេន មគ្គំ ឧប្បាទេតុំ សក្កោតិ។ តស្សាបិ
ទុក្ខា បដិបទា ទន្ទាភិញ្ញា ឆាម ហោតិ។

អបរោ ឆាមរូបម្យី វេត្តបេត្វា បច្ចយេ បរិគ្គណ្ណោ ទុក្ខេន កសិរេន
កិលមន្តោ បរិគ្គណ្ណាតិ, បច្ចយេ ច បរិគ្គហេត្វា វិបស្សនាបរិវាសំ វេសន្តោ
ចិរេន មគ្គំ ឧប្បាទេតិ។ ឯវម្យី ទុក្ខា បដិបទា ទន្ទាភិញ្ញា ឆាម ហោតិ។

អបរោ បច្ចយេបិ បរិគ្គហេត្វា លក្ខណានិ បដិវិជ្ឈន្តោ ទុក្ខេន កសិរេន
កិលមន្តោ បដិវិជ្ឈតិ, បដិវិទូលក្ខណោ ច វិបស្សនាបរិវាសំ វេសន្តោ ចិរេន មគ្គំ
ឧប្បាទេតិ។ ឯវម្យី ទុក្ខា បដិបទា ទន្ទាភិញ្ញា ឆាម ហោតិ។

អបរោ លក្ខណានិបិ បដិវិជ្ឈិត្វា វិបស្សនាញ្ញាណោ តិក្ខេ សូរេ សុប្បសន្តោ
វេហន្តោ ឧប្បន្នំ វិបស្សនានិក្ខត្តំ បរិយាទិយមាណោ ទុក្ខេន កសិរេន កិលមន្តោ
បរិយាទិយតិ, និក្ខត្តញ្ចា បរិយាទិយិត្វា វិបស្សនាបរិវាសំ វេសន្តោ ចិរេន មគ្គំ
ឧប្បាទេតិ។ ឯវម្យី ទុក្ខា បដិបទា ទន្ទាភិញ្ញា ឆាម ហោតិ។ ឥមិនារុចាយេន
ឥតរាបិ តិស្សោ បដិបទា វេទិតញ្ចា។ វិបស្សនាបក្ខិកា ឯវ បនេត្ត ចតស្សោ
បដិបទា ទដ្ឋញ្ចា។

ចត្តារោ បុគ្គលាតិ យថាវុត្តបដិបទាវិភាគេន ចត្តារោ បដិបទ្គកបុគ្គលា។
តំ បន បដិបទាវិភាគំ សទ្ធិំ ហេតុចាយដលេហិ ទស្សេតុំ
“តណ្ហាចរិតោ” តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ ចរិតន្តិ ចរិយា, វុត្តិ តិ អត្តោ។ តណ្ហាយ និព្វត្តិតំ ចរិតំ ឯតស្សាតិ
តណ្ហាចរិតោ, តណ្ហាយ វា បវត្តិតោ ចរិតោ តណ្ហាចរិតោ, លោកជ្ឈាសយោតិ

អត្តោ ធិដ្ឋិចរិតោតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ មន្ទោតិ មន្ទិយំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា, តាយ
សមន្នាគតោ មន្ទោ, មោហាធិកោតិ អត្តោ។

សតិទ្រិយេនាតិ សតិយា អាធិបច្ចំ កុរុមាធាយ។ សតិទ្រិយមេវ ហិស្ស
វិសទំ ហោតិ។ យស្មា តណ្ហាចរិតតាយ បុព្វភាគេ កោសដ្ឋាភិកវេន ន វិវិយំ
ពលវំ ហោតិ, មោហាធិកតាយ ន បញ្ញា ពលវតី។ តទុកយេនាបិ ន សមាធិ
ពលវា ហោតិ, តស្មា “សតិទ្រិយមេវ ហិស្ស វិសទំ ហោតិ”តិ វុត្តំ។ តេនេវាហ -
“សតិបដ្ឋានេហិ និស្សយេហី”តិ។ តណ្ហាចរិតតាយ ចស្ស កិលេសវិក្ខម្ពនំ ន
សុករន្តិ ទុក្ខា បដិបទា, អវិសទញ្ញាណតាយ ទន្ធាភិញ្ញាតិ បុព្វេ វុត្តនយំ
អានេត្វា យោជេតព្ពំ។ និយ្យាតិ អរិយមគ្គេន វដ្តទុក្ខតោ និគ្គច្ចតិ។

ឧទត្ថោតិ ឧទអត្តោ, ឧឡារបញ្ញោតិ អត្តោ។ បញ្ញាសហាយបដិលាភេន
ចស្ស សមាធិ តិក្ខោ ហោតិ សម្បយុត្តេសុ អាធិបច្ចំ បវត្តេតិ។ តេនេវាហ -
“សមាធិទ្រិយេនា”តិ។ វិសទញ្ញាណត្ថា “ទិប្បាភិញ្ញាយា”តិ វុត្តំ។
សមាធិបដានត្ថា ឈានានំ ឈានេហិ និស្សយេហីតិ អយំ វិសេសោ។ សេសំ
បុរិមសទិសមេវ។ ធិដ្ឋិចរិតោ អនិយ្យានិកមគ្គម្បី និយ្យានិកន្តិ មញ្ញមាណោ តត្ថ
ឧស្សហាពហុលត្ថា វិវិយាធិកោ ហោតិ។ វិវិយាធិកតាយេវ ចស្ស
កិលេសវិក្ខម្ពនំ សុករន្តិ សុខា បដិបទា, អវិសទញ្ញាណតាយ បន
ទន្ធាភិញ្ញាតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ “ធិដ្ឋិចរិតោ មន្ទោ”តិអាទិនា។ សេសំ
វុត្តនយមេវ។

សច្ចេហីតិ អរិយសច្ចេហិ។ អរិយសច្ចានិ ហិ លោកិយានិ
បុព្វភាគញ្ញាណស្ស សម្មសនដ្ឋានតាយ លោកុត្តរានិ អធិបុច្ឆនតាយ
មគ្គញ្ញាណស្ស អភិសមយដ្ឋានតាយ ច និស្សយានិ ហោន្តិតិ។ សេសំ
វុត្តនយមេវ។ ឯត្ថ ច ធិដ្ឋិចរិតោ ឧទត្ថោ ឧគ្សជិតញ្ញោ តណ្ហាចរិតោ មន្ទោ

នេយ្យោ។ ឥតវេ ទ្វេបិ វិបត្តាតញ្ញតិ ឯវំ យេន វេនេយ្យត្ថយេន បុព្វេ
ទេសនាវិភាកោ ទស្សិតោ, តទេវ វេនេយ្យត្ថយំ ឥមិនា បដិបទាវិភាកេន
ទស្សិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឥទានិ តំ វេនេយ្យបុគ្គលវិភាកំ អត្ថនយយោជនាយ វិសយំ កត្វា ទស្សេត្តំ
“ឧភោ តណ្ហាចរិតា”តិអាទិ វុត្តំ។ តណ្ហាយ សមាធិបដិបក្ខត្តា តណ្ហាចរិតោ
វិសុជ្ឈមាណោ សមាធិមុខេន វិសុជ្ឈតីតិ អាហា - “សមថបុព្វដ្ឋមាយា”តិ។
“សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធិ ភាវេតី”តិ (អ. និ. ៤.១៧០; បដិ. ម. ២.១, ៣) វចនតោ
បន សម្មាធិដ្ឋិសហិតេនេវ សម្មាសមាធិនា និយ្យានំ, ន សម្មាសមាធិនា ឯវាតិ
អាហា - “សមថបុព្វដ្ឋមាយ វិបស្សនាយា”តិ។ “រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ តិ
អរហត្តជលសមាធិ”តិ សង្គហេសុ វុត្តំ។ ឥធិ បន អនាគាមិជលសមាធិតិ
វត្ថុតិ។ សោ ហិ សមាធិស្មី បរិបូរកាវីតិ។ តត្ថ វញ្ញនដ្ឋេន វាគោ។ សោ វិវដ្ឋតិ
ឯតាយាតិ រាគវិរាគា, តាយ រាគវិរាគាយ, រាគប្បហាយិ កាយាតិ អត្តោ។

ចេតោវិមុត្តិយាតិ ចេតោតិ ចិត្តំ, តទបទេសេន ចេត្ត សមាធិ វុច្ឆតិ “យថា
ចិត្តំ បញ្ញញ្ច ភាវយ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២៣)។ បដិប្បស្សន្តិវសេន បដិបក្ខតោ
វិមុច្ឆតីតិ វិមុត្តិ, តេន វា វិមុត្តោ, តតោវិមុច្ឆនន្តិ វា វិមុត្តិ, សមាធិយេវ។ យថា
ហិ លោកិយកថាយំ សញ្ញា ចិត្តញ្ច ទេសនាសីសំ។ យថាហា - “នានត្ថកាយា
នានត្ថសញ្ញោ”តិ (ធី. និ. ៣.៣៣២, ៣៤១, ៣៥៧; អ. និ. ៧.៤៤; ៩.២៤) “កី
ចិត្តោ ភ្នំ, ភិក្ខុ”តិ (ចារា. ១៣៥) ច, ឯវំ លោកុត្តរកថាយំ បញ្ញា សមាធិ ច។
យថាហា - “បញ្ញញ្ញាណិកោ សម្មាសមាធិ”តិ (វិភ. ៨០៤) ច “សមថវិបស្សនំ
យុគនទ្ធិ ភាវេតី”តិ ច។ តេសុ ឥធិ រាគស្ស ឧដិវិបច្ឆនីកតោ
សមថបុព្វដ្ឋមតាវចនតោ ច ចេតោគ្គហលោន សមាធិ វុត្តោ។ តថា
វិមុត្តិវចនេន។ តេន វុត្តំ “សមាធិយេវា”តិ។ ចេតោ ច តំ វិមុត្តិ ចាតិ

ចេតោវិមុត្តិ។ អថ វា វុត្តប្បការស្សេវ ចេតសោ បដិបក្ខតោវិមុត្តិវិមោក្ខាតិ
ចេតោវិមុត្តិ, ចេតសិ វា ជលវិញ្ញាណោ វុត្តប្បការវិមុត្តិតិ ចេតោវិមុត្តិ,
ចេតសោ វា ជលវិញ្ញាណស្ស បដិបក្ខតោវិមុត្តិវិមោក្ខា ឯតស្មិន្ទ
ចេតោវិមុត្តិ, សមាធិយេវ។ បញ្ញាវិមុត្តិយាតិ ឯត្តាបិ អយំ នយោ យថាសម្ពុរ
យោជេតញ្ចោ។

ទិដ្ឋិយា សវិសយេ បញ្ញាសទិសំ បវត្តិតិ ទិដ្ឋិចរិតោវិសុដ្ឋមាទោ
បញ្ញាមុខេន វិសុដ្ឋតិតិ អាហា - “ឧកោទិដ្ឋិចរិតាវិបស្សនា”តិអាធិ។
អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិតិ អរហត្តជលបញ្ញា។ សមថគ្គហណោន
តប្បដិបក្ខតោ តណ្ហាវិបស្សនាគ្គហណោន អវិជ្ជញ្ច និទ្ធាវេត្វា បឋមនយស្ស
ភូមិ សក្កា សុខេន ទស្សេតុន្តិ អាហា - “យេ សមថ...បេ... ហាតញ្ចា”តិ។

តត្ថ សមថបុព្វត្ថមា បដិបទាតិ បុរិមា ទ្វេ បដិបទា, ឥតរា
វិបស្សនាបុព្វត្ថមាតិ ទដ្ឋញ្ចា។ ហាតញ្ចាតិ គមេតញ្ចា, នេតញ្ចាតិ អត្ថោ។
វិបស្សនាយ អនិច្ចទុក្ខអនត្តសញ្ញាការតោ ទុក្ខសញ្ញាបរិវាវត្តា ច
អសុភសញ្ញាយ ឥមា ចតស្សោ សញ្ញា ទស្សិតា ហោន្តិ។ តប្បដិបក្ខេន ច
ចត្តារោវិបល្លាសាតិ សកលស្ស សីហាវិក្កិឡិតនយស្ស ភូមិ សុខេន សក្កា
ទស្សេតុន្តិ អាហា - “យេ វិបស្សនា...បេ... ហាតញ្ចា”តិ។

៧. ឯវំ បដិបទាវិភាគេន វេនេយ្យបុគ្គលវិភាគំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តំ
ញ្ញាណាវិភាគេន ទស្សេត្តោ យស្មា ភគវតោ ទេសនា យាវទេវ
វេនេយ្យវិនយនត្តា, វិនយនញ្ចា នេសំ សុតមយាធិនំ តិស្សន្នំ បញ្ញានំ អនុក្កមេន
និព្ពត្តនំ, យថា ភគវតោ ទេសនាយ បវត្តិការវិភាវនញ្ចា ហារនយព្យាចារោ,
តស្មា ឥមស្ស ហារស្ស សមុដ្ឋិតប្បការំ តាវ បុច្ឆិត្វា យេន

បុគ្គលវិភាគឧស្សនេន ទេសនាភាជនំវិភជិត្វា តត្ថ ទេសនាយំ ទេសនាហារំ
និយោជេតុកាមោ តំ ធស្សេតុំ “ស្វាយំ ហារោ កត្ថ សម្ពវតី” តិអាទិមាហ។

តត្ថ យស្សាតិ យោ សោ អដ្ឋហិ អក្ខណេហិ វិមុត្តោ
សោតារជានបរិយោសាធាហិ ច សម្មត្ថីតិ សមន្នាគតោ យស្ស។ សត្តាតិ
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថហិ យថាវហំ អនុសាសនតោ សត្តា។ ធម្មន្តិ
យថានុសិដ្ឋំ បដិបទ្គមាទេ អចាយេសុ អបតមាទេ ធារេតីតិ ធម្មោ, តំ ធម្មំ។
ទេសយតីតិ សង្ខេបវិត្តារនយេហិ ភាសតិ កថេតិ។ អញ្ញាតរោតិ ភកវតោ
សាវកេសុ អញ្ញាតរោ។ គរុដ្ឋានិយោតិ សីលសុតាទិគុណាវិសេសយោគេន
គរុករណីយោ។ សព្វាហារីតិ ព្រហ្មំ វុច្ចតិ សេដ្ឋដ្ឋេន សកលំ សត្តសាសនំ។
សមំ សហ វា ព្រហ្មំ ចរតិ បដិបទ្គតីតិ សព្វាហារី។ សទ្ធិំ បដិលភតីតិ
“សម្មាសម្ពុទ្ធាវត សោ ភកវា យោ ឯវរូបស្ស ធម្មស្ស ទេសេតា” តិ តថាគតេ,
“ស្វាគ្គាតោ វតាយំ ធម្មោ យោ ឯវំ ឯកន្តបរិបុណ្ណោ ឯកន្តបរិសុទ្ធា” តិអាទិនា
ធម្មេ ច សទ្ធិំ លភតិ ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។

តត្ថាតិ តស្មី យថាសុតេ យថាបរិយត្តេ ធម្មេ។ វីមំសាតិ ចាឡិយា
ចាឡិអត្ថស្ស ច វីមំសនបញ្ញា។ សេសំ តស្ស ឯវ វេវចនំ។ សា ហិ
យថាវុត្តវីមំសនេ សង្ខេបំ អនាបទ្គិត្វា ឧស្សហានវសេន ឧស្សហនា,
តុលនវសេន តុលនា, ឧបបរិក្ខណាវសេន ឧបបរិក្ខាតិ ច វុត្តា។ អថ វា
វីមំសតីតិ វីមំសា, សា បទបទត្ថវិចារណា បញ្ញា។ ឧស្សហនាតិ វីរិយេន
ឧបត្ថម្ភិតា ធម្មស្ស ធារណាបរិចយសាធិកា បញ្ញា។ តុលនាតិ បទេន បទន្តរំ,
ទេសនាយ វា ទេសនន្តរំ តុលយិត្វា សំសន្និត្វា គហណាបញ្ញា។ ឧបបរិក្ខាតិ
មហាបទេសេ ឌីតារេត្វា ចាឡិយា ចាឡិអត្ថស្ស ច ឧបបរិក្ខណាបញ្ញា។
អត្ថហិតំ បរហិតញ អាកម្ពន្តេហិ សុយ្យតីតិ សុតំ, កាលវចនិច្ឆាយ

អភារតោ, យថា ទុក្ខន្តិ។ កី បន តន្តិ? អធិការតោ សាមត្តិយតោ វា
បរិយត្តិធម្មោតិ វិញ្ញាយតិ។ អថ វា សវនំ សុតំ, សោតទ្វារាទុសារេន
បរិយត្តិធម្មស្ស ឧបដារណាន្តិ អត្តោ។ សុតេន ហេតុនា និព្ពត្តា សុតមយី។
បការេន ជានាតីតិ បញ្ញា។ យា វីមំសា, អយំ សុតមយី បញ្ញាតិ បច្ចេកម្មី
យោជេតព្ភំ។ តថាតិ យថា សុតមយី បញ្ញា វីមំសាធិបរិយាយវតី
វីមំសាធិវិភាគវតី ច, តថា ចិន្តាមយី ចាតិ អត្តោ។ យថា វា សុតមយី
ឡិមត្តិកា អនវដ្ឋិតា ច, ឯវំ ចិន្តាមយី ចាតិ ទស្សតិ។

សុតេន និស្សយេនាតិ សុតេន បរិយត្តិធម្មេន បរិយត្តិធម្មស្សវនេន វា
ឧបនិស្សយេន ឥត្តម្ពុតលក្ខណោ ករណាវចនំ, យថាវុត្ថំ សុតំ ឧបនិស្សយាតិ
អត្តោ។ វីមំសាតិអាទីសុ “ឥទំ សីលំ, អយំ សមាធិ, ឥមេ រូបាវុបធម្មា, ឥមេ
បញ្ចក្ខន្ធា”តិ តេសំ តេសំ ធម្មានំ សភាវីមំសនក្ខតា បញ្ញា វីមំសា។ តេសំយេវ
ធម្មានំ វចនត្ថំ មុញ្ញាត្វា សភាវសរសលក្ខណស្ស តុលយិត្វាវិយ
គហលាបញ្ញា តុលនា។ តេសំយេវ ធម្មានំ សលក្ខណំ អវិជហិត្វា
អនិច្ចតាធិរុប្បនសប្បច្ចយាធិអាការេ ច តក្កេត្វាវិតក្កេត្វា ច
ឧបបរិក្ខណាបញ្ញា ឧបបរិក្ខតា, តថា ឧបបរិក្ខិតេ ធម្មេ សិវិគ្គហេវិយ
ឧបជ្ជហន្តេ ឯវមេតេហិ និដ្ឋានក្ខមេ កត្វា ចិត្តេន អនុ អនុ បេក្ខណា
មនសានុបេក្ខណា។ ឯត្ថ ច យថា សុតមយី បញ្ញា យថាសុតស្ស ធម្មស្ស
ធារណាបរិចយវសេន បវត្តនតោ ឧស្សហជាតា “ឧស្សហនា”តិ វត្ថព្ពតំ
អរហតិ, ន ឯវំ ចិន្តាមយីតិ ឥធម “ឧស្សហនា”តិ បទំ នវុត្ថំ។ ចិន្តនំ ចិន្តា,
និដ្ឋានន្តិ អត្តោ។ សេសំ វុត្ថនយមេវ។

ឥមាហិ ធ្វិហិ បញ្ញាហិតិ យថាវុត្តាហិ ធ្វិហិ បញ្ញាហិ ការណក្ខតាហិ។
សុតចិន្តាមយញ្ញាលោសុ ហិ បតិដ្ឋិតោវិបស្សនំ អារកតីតិ។ “ឥមាសុ ធ្វិសុ

បញ្ញាសូ"តិបិ បឋន្តិ។ "តេហិ ជាតាសុ ឧប្បន្នាសូ"តិ វា វេទនសេសោ
យោជេតញ្ចោ។ មនសិការសម្មយុត្តស្សាតិ រូចារូបបរិគ្គហានិមនសិការេ
យុត្តប្បយុត្តស្ស។ យំ ញ្ញាណំ ឧប្បន្នតិ វុត្តនយេន មនសិការប្បយោគេន
ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិកម្ពុវិវត្តនាវិសុទ្ធិមគ្គាមគ្គញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិបដិបទាញ្ញាណទ
ស្សនវិសុទ្ធិនំ សម្ម អាទនេន វិបស្សនំ ឧស្សក្កន្តស្ស យំ
ញ្ញាណទស្សនវិសុទ្ធិសម្ពាទំ អរិយមគ្គញ្ញាណំ ឧប្បន្នតិ, អយំ ភាវនាមយី
បញ្ញាតិ សម្ពុត្តោ។ តំ បទ ទស្សនំ ភាវនាតិ ធុរិយន្តិ អាហា - "ទស្សនក្ខមិយំ វា
ភាវនាភិក្ខមិយំ វា"តិ។ យទិ ទស្សនន្តិ វុច្ចតិ, កេច តត្ថ បញ្ញា ភាវនាមយីតិ?
ភាវនាមយមេវ ហិ តំ ញ្ញាណំ, បឋមំ និព្វានទស្សនតោ បទ "ទស្សន"ន្តិ វុត្តន្តិ
សដលោ បឋមមគ្គោ ទស្សនក្ខមិ។ សេសោ សេក្ខាសេក្ខធម្មា ភាវនាភិក្ខមិ។

៨. ឥទានិ ឥមា តិស្សោ បញ្ញា បរិយាយន្តរេន ទស្សេតុំ
"បរតោឃោសា"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បរតោតិ ន អត្ថតោ, អញ្ញតោ សត្ថតោ
សាវកតោ វាតិ អត្ថោ។ ឃោសាតិ តេសំ ទេសនាឃោសតោ, ទេសនាបច្ចយាតិ
អត្ថោ។ អថ វា បរតោ ឃោសោ ឯតិស្សាតិ បរតោឃោសា, យា បញ្ញា, សា
សុតមយីតិ យោជេតញ្ចំ។ បច្ចត្តសមុដ្ឋិតាតិ បច្ចត្តំ តស្ស តស្ស អត្ថនិ សម្ពុតា។
យោនិសោមនសិការាតិ តេសំ តេសំ ធម្មានំ សភាវបរិគ្គណ្ឌនាទិនា
យថាវុត្តន ឧទាយេន បរត្ថមនសិការា។ បរតោ ច ឃោសេនាតិ
បរតោឃោសេន ហេតុក្ខតេន។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ឥទានិ យទត្ថំ ឥមា បញ្ញា ឧទ្ធជា, តមេវ វេនេយ្យបុគ្គលវិភាគំ យោជេត្វា
ទស្សេតុំ "យស្សា"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥមា ទ្វេតិ គណានវសេន វត្វា បុន តា
សុតមយី ចិន្តាមយី ចាតិ សរូបតោ ទស្សេតិ។ អយំ ឧក្សដិតញ្ញតិ អយំ
សុតមយិចិន្តាមយញ្ញាណេហិ អាសយបយោគបពោធស្ស និច្ឆាទិតត្តា

ឧទ្ទេសមត្តនេវ ជាននតោ “ឧក្សជិតញ្ញ” តិ វុច្ចតិ។ អយំ វិបត្តិតញ្ញតិ
ចិន្តាមយញ្ញាលោន អាសយស្ស អបរិក្ខតត្តា ឧទ្ទេសនិទ្ទេសេហិ ជាននតោ
វិបត្តិតញ្ញ។ អយំ នេយ្យាតិ សុតមយញ្ញាណស្សាបិ អភាវតោ និវរសេសំ
វិត្តារទេសនាយ នេតព្ពតោ នេយ្យា។

៩. ឯវំ ទេសនាបដិបទាញ្ញាណវិភាគេហិ ទេសនាភាជនំ វេនេយ្យត្ថយំ
វិភជិត្វា ឥនាធិ តត្ថ បរត្តិតាយ ភកវតោ ធម្មទេសនាយ ទេសនាហារំ
និទ្ទាវេត្វា យោជេតុំ “សាយំ ធម្មទេសនា” តិ អាទិ អារទ្ធំ។

តត្ថ សាយន្តិ សា អយំ។ យា បុព្វេ “ធម្មំ វោ, ភិក្ខុវេ, ទេសេស្សមី” តិ អាទិនា
(នេត្តិ. ៥) បដិនិទ្ទេសវាស្ស អាទិតោ ទេសនាហារស្ស វិសយភាវេន និក្ខត្តា
ចាឡិ, តមេវេត្ថ ទេសនាហារំ និយោជេតុំ “សាយំ ធម្មទេសនា” តិ បច្ឆាមសតិ។
កី ទេសយតីតិ កថេតុកម្មតាវសេន ទេសនាយ បិណ្ឌត្ថំ បុច្ឆិត្វា តំ
គណនាយ បរិច្ឆិន្ទិត្វា សាមញ្ញតោ ទស្សេតិ “ចត្តារិ សច្ចានិ” តិ។ សច្ចវិនិមុត្តា
ហិ ភកវតោ ទេសនា នត្តិ តិ។ តស្សា ច ចត្តារិ សច្ចានិ បិណ្ឌតោ។
បរត្តិបរត្តកនិវត្តិតទុចាយវិមុត្តស្ស នេយ្យស្ស អភាវតោ ចត្តារិ
អវិបរិតភាវេន សច្ចានីតិ ទដ្ឋព្ភំ។ តានិ “ទុក្ខំ សមុទយំ និរោធំ មគ្គ” តិ សរូបតោ
ទស្សេតិ។

តត្ថ អនេកុបទ្ធាវិជ្ជាជានភាវេន កុច្ឆិតត្តា
ពាលជនបរិកប្បិតតុរសុភសុខត្តភាវិវហោន តុច្ឆត្តា ច ទុក្ខំ។
អវសេសបច្ចយសមវាយេ ទុក្ខស្ស ឧប្បត្តិការណត្តា សមុទយោ។
សព្ពគតិសុញ្ញត្តា នត្តិ ឯត្ថ សំសារចារកសដ្ឋាតោ ទុក្ខរោធា, ឯតស្មី វា
អធិគតេ សំសារចារកសដ្ឋាតស្ស ទុក្ខរោធស្ស អភាវេតិបិ និរោធា,
អនុប្បាទនិរោធបច្ចយត្តា វា។ មារេន្តោ គច្ឆតិ, និព្វានត្តិកេហិ មគ្គិយតីតិ វា

មគ្គោ។ តត្ថ សមុទយេន អស្សនោ, ទុក្ខេន អាទីនវោ, មគ្គនិរោធបិ
និស្សរណំ។ ឯវំ យស្មី សុត្ថ ចត្តារិ សច្ចានិ សរូបតោ អាគតានិ, តត្ថ
យថាវុត្ថវសេន។ យត្ថ បន សុត្ថ ចត្តារិ សច្ចានិ សរូបតោ ន អាគតានិ, តត្ថ
អត្ថតោ ចត្តារិ សច្ចានិ ឧទ្ធវិទ្ធា តេសំ វសេន អស្សនោធយោ និទ្ធាវេតញ្ចា។ យត្ថ
ច អស្សនោធយោ សរូបតោ អាគតា, តត្ថ វុត្ថព្ភមេវ នត្ថិ។ យត្ថ បន ន អាគតា,
តត្ថ អត្ថតោ ឧទ្ធវិទ្ធា តេសំ វសេន ចត្តារិ សច្ចានិ និទ្ធាវេតញ្ចានិ។ ឥធម បន
អស្សនោធយោ ឧទាហរណាវសេន សរូបតោ ទស្សិតាតិ តេហិ សច្ចានិ
និទ្ធាវេតុំ “អាទីនវោ ចា”តិអាទិ វុត្ថំ។

តត្ថ “សំខិត្តេន បញ្ចចាទានក្ខន្ធា ទុក្ខា”តិ (ជី. និ. ២.៣៨៧; ម. និ. ១.១២០;
៣.៣៧៣; វិភ. ២០២) វចនតោ តណ្ហាវជ្ជា តេភូមកធម្មា ទុក្ខសច្ចំ, តេ ច
អនិច្ចាទិសភាវត្តា អាទីនវោ, ជលញ្ច ទេសនាយ សាធនត្ថំ។ តត្ថ យំ លោកិយំ,
តំ សន្ធាយ វុត្ថំ “ជលញ្ច ទុក្ខ”ន្តិ។ អស្សនោតិ តណ្ហាវិបល្លាសានម្បិ ឥច្ឆិតត្តា
តេ សន្ធាយ “អស្សនោ សមុទយោ”តិ វុត្ថំ។ សហវិបស្សនាយ អរិយមគ្គោ
ទេសនា ច ទេសនាជលាធិកមស្ស ឧចាយោតិ កត្វា “ឧចាយោ អាណត្តិ ច
មគ្គោ”តិ វុត្ថំ។ និស្សរណាបទេ ចាបិ អរិយមគ្គោ និទ្ធាវេតញ្ចោ, ន ចាយំ
សច្ចវិភាគោ អាគុលោតិ ទដ្ឋញ្ចា។ យថា ហិ សច្ចវិភង្គេ (វិភ. ២០៨) “តណ្ហា
អវសិជ្ជា កិលេសា អវសិជ្ជា អកុសលា ធម្មា សាសវានិ កុសលមូលានិ សាសវា
ច កុសលា ធម្មា សមុទយសច្ចភាវេនវិភត្តា”តិ តស្មី តស្មី នយេ តំតំអវសិជ្ជា
តេភូមកធម្មា ទុក្ខសច្ចភាវេនវិភត្តា, ឯវមិធាបិ ទដ្ឋញ្ចន្តិ។ ឥមានិ ចត្តារិ
សច្ចានិតិ និកមនំ។ ឥទំ ធម្មចក្កន្តិ យាយំ ភគវតោ ចតុសច្ចវសេន
សាមុក្កសិកា ធម្មទេសនា, ឥទំ ធម្មចក្កំ។

ឥន្ទានិ តស្សា ធម្មទេសនាយ ធម្មចក្កការំ សច្ចវិភង្គសុត្តរសេន (ម. និ.
៣.៣៧០ អាធមយោ) ទស្សេតុំ “យថាហ ភគវា” តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥទំ ទុក្ខន្តិ ឥទំ
ជាតិអាធិវិភាគំ សន្នេបតោ បញ្ចបាទានក្ខន្ធសង្កហំ តណ្ហារវដ្តំ
តេភូមកធម្មជាតំ ទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវេន ទុក្ខទុក្ខាធិភាវេន ច ទុក្ខំ
អរិយសច្ចន្តិ អត្តោ។ មេតិ ភគវា អត្តានំ និទ្ទិសតិ។ ពារាណសីយន្តិ
ពារាណសីនាមកស្ស នគរស្ស អវិទូរេ។ បច្ឆេកពុទ្ធសីលំ អាកាសតោ
ឡិក្ខណ្ឌាជ្ជានតាយ ឥសិបតនំ។ មិគានំ តត្ថ អភយស្ស ទិន្នត្តា មិគនាយន្តិ ច
លទ្ធនាមេ អស្សមេ។ ឧត្តរតិ អតិក្កមតិ, អភិភវតីតិ វា ឧត្តរំ, នត្ថិ ឯតស្ស
ឧត្តរន្តិ អនុត្តរំ។ អនតិសយំ អប្បជីភាគំ វា។ កិញ្ចាបិ ភគវតោ ធម្មទេសនា
អនេកាសុ ទេវមនុស្សបរិសាសុ អនេកសតក្ខត្តំ តេសំ
អរិយសច្ចប្បជីវេ ធម្មសម្មាទនវសេន បវត្តិតា, តថាបិ សព្វបឋមំ
អញ្ញាសិកោណ្ឌាញ្ញប្បមុខាយ អដ្ឋារសបរិមាណាយ ព្រហ្មកោដិយា
ចតុសច្ចប្បជីវេ ធីការីនីយា ធម្មទេសនា, តស្សា សាតិសយា
ធម្មចក្កសមញ្ញាតិ “ធម្មចក្កំ បវត្តិត” ន្តិ វុត្តំ។

តត្ថ សតិបដ្ឋានាធិធម្មោ ឯវ បវត្តនជ្ជេន ចក្កន្តិ ធម្មចក្កំ, ចក្កន្តិ វា អាណា។
ធម្មតោ អនបេតត្តា ធម្មញ្ញា តំ ចក្កញ្ញាតិ ធម្មចក្កំ។ ធម្មេន ញ្ញាយេន ចក្កន្តិបិ
ធម្មចក្កំ។ យថាហ - “ធម្មញ្ញា បវត្តិតិ ចក្កញ្ញាតិ ធម្មចក្កំ, ចក្កញ្ញា បវត្តិតិ
ធម្មញ្ញាតិ ធម្មចក្កំ, ធម្មេន បវត្តិតីតិ ធម្មចក្ក” ន្តិអាធិ (បដិ. ម. ២.៤១-៤២)។
អប្បជីវត្តិយន្តិ ធម្មស្សរស្ស ភគវតោ សម្មាសម្ពុទ្ធការតោ ធម្មចក្កស្ស ច
អនុត្តរការតោ អប្បជីសេធនីយំ។ កេន បន អប្បជីវត្តិយន្តិ អាហ “សមណោ
វា” តិអាធិ។ តត្ថ សមណោនាតិ បព្ពដ្ឋំ ឧបគតេន។ ព្រាហ្មណោនាតិ
ជាតិព្រាហ្មណោ។ បរមត្ថសមណាព្រាហ្មណោញ្ញា បដិលោមនចិត្តំយេវ នត្ថិ។
ទេវេនាតិ កាមាវចរទេវេន។ កេនចីតិ យេន កេនចិ អវសិដ្ឋចារិសន្នេន។

ឯត្តាវតា អដ្ឋន្ទម្បី បរិសានំ អនវសេសបរិយាទានំ ទដ្ឋព្វំ។ លោកស្មិន្តិ
សត្តលោកេ។

តត្ថាតិ តិស្សំ ចតុសច្ចធម្មទេសនាយំ។ អបរិមាណា បទា, អបរិមាណា
អក្ខរាតិ ឧប្បដិច្ចាជីវចនំ យេកុយ្យេន បទសង្កហិតានិ អក្ខរាជិតិ ទស្សនត្ថំ។
បទា អក្ខរា ព្យញ្ញនាតិ លិង្គិវបល្លាសោ កតោតិ ទដ្ឋព្វំ។ អត្ថស្សាតិ
ចតុសច្ចសង្ខាតស្ស អត្ថស្ស។ សង្ខាសនាតិ សង្ខាសិតញ្ញាការោ។ ឯស នយោ
សេសេសុបិ។ អត្ថស្សាតិ ច សម្ពន្ធសាមិវចនំ។ ឥតិបិទន្តិ ឥតីតិ បការត្ថោ, បិ-
សន្តោ សម្បណ្ណានត្ថោ, ឥមិនាបិ ឥមិនាបិ បការេន ឥទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ
វេទិតព្ពន្ធិ អត្ថោ។ តេន ជាតិអាទិភេទេន យថាវុត្ថស្ស ទុក្ខសច្ចស្ស
អនេកភេទតំ តំធិបកានំ អក្ខរបទាធិនំ វុត្ថប្បការំ អបរិមាណាតញ្ញា
សមត្ថតិ។

អយំ ទុក្ខសមុទយោតិ អយំ កាមតណ្ហាទិភេទា តណ្ហាវដ្ឋស្ស មូលភូតា
យថាវុត្ថស្ស ទុក្ខស្ស និព្វត្តិហេតុការតោ ទុក្ខសមុទយោ។ អយំ
ទុក្ខនិរោធាតិ អយំ សព្វសង្ខតនិស្សជា អសង្ខតនាតុ យថាវុត្ថស្ស ទុក្ខស្ស
អនុប្បាទនិរោធបច្ចយត្ថា ទុក្ខនិរោធា។ អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទាតិ
អយំ សម្មាធិដ្ឋិអាទិអដ្ឋង្គសមូហោ ទុក្ខនិរោធសង្ខាតំ និព្វានំ គច្ចតិ
អារម្មណាវសេន តទភិមុខីភូតត្ថា បដិបទា ច ហោតិ ទុក្ខនិរោធប្បត្តិយាតិ
ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា។ ឥតិបិទន្តិ បទស្ស បទ សមុទយសច្ចេ
អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតេហិ, និរោធសច្ចេ មទនិម្ពននាទិបរិយាយេហិ, មគ្គសច្ចេ
សត្តត្តិសពោធិបក្ខិយធម្មេហិ អត្ថោ វិភជិត្វា វេទិតព្ពោ។ សេសំ វុត្ថនយមេវ។

ឯវំ “ទ្វាទស បទានិ សុត្ត”ន្តិ កាថាយ សកលស្ស សាសនស្ស ធន្តំ
អត្ថបទានំ ធន្តញ្ញា ព្យញ្ញនបទានំ វសេន យា ទ្វាទសបទតា វុត្ថោ, តមេវ “ធម្មំ

វោ, ភិក្ខុវេ, ទេសេស្សមី" តិអាទិនា ទេសនាហារស្ស វិសយទស្សនវសេន
ធនក្កបរិយាយំ (ម. និ. ៣.៤២០ អាទយោ) ឯកទេសេន ឧទ្ទិសិត្វា
ធម្មចក្កប្បវត្តនសុត្តន (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៣; បដិ. ម. ២.៣០) តទត្ថស្ស
សង្កហិតការទស្សនមុខេន សព្ទស្សបិ ភគវតោ វចនស្ស ចតុសច្ចទេសនាការំ
តទត្ថស្ស ច ចតុសច្ចការំ វិភាវេន្តោ "ឥទំ ទុក្ខន្តិ មេ, ភិក្ខុវេ,
ពារាណសិយ" តិអាទិនា សច្ចវិភង្គសុត្តំ (ម. និ. ៣.៣៧១ អាទយោ) ឧទ្ទេសតោ
ទស្សត្វា "តត្ថ អបរិមាណា បទា" តិអាទិនា ព្យញ្ញនត្ថបទានិ វិភជន្តោ
ឆ្វាទសបទការំ ធិបេត្វា ឥទានិ តេសំ អញ្ញមញ្ញវិសយិវិសយភាវេន សម្ពន្ធការំ
ទស្សតុំ "តត្ថ ភគវា អក្ខរេហិ សង្គាសេតិ" តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ បទាវយវគ្គហធាមុខេន បទគ្គហធា, គហិតេ ច បទេ
បទត្តាវពោធា គហិតបុព្វសង្កេតស្ស ហោតិ។ តត្ថ ច បទាវយវគ្គហធាន
វិយ បទគ្គហធាស្ស, បទត្តាវយវគ្គហធានាបិ បទត្ថគ្គហធាស្ស
វិសេសាធានំ ជាយតីតិ អាហា - "អក្ខរេហិ សង្គាសេតិ" តិ។ យស្មា បទ
អក្ខរេហិ សំខិត្តេន ធិបិយមាធា អត្ថោ បទបរិយោសានេ វាក្យស្ស
អបរិយោសិតត្តា បទេនេវ បកាសិតោ ធិបិតោ ហោតិ, តស្មា "បទេហិ
បកាសេតិ" តិ វុត្តំ។ វាក្យបរិយោសានេ បទ សោ អត្ថោ វិវិតោ វិវេជោ កតោ
ហោតីតិ វុត្តំ "ព្យញ្ញនេហិ វិវិតី" តិ។ យស្មា ច បកាវេហិ វាក្យភេទេ កតេ
តទត្តោ វិភត្តោ នាម ហោតិ, តស្មា "អាកាវេហិ វិភជិតិ" តិ វុត្តំ។ តថា
វាក្យាវយវានំ បច្ឆេកំ និព្វេននិភាគេ កតេ សោ អត្ថោ ចាកដោ ហោតីតិ វុត្តំ
"និវុត្តិហិ ឧត្តានិករោតិ" តិ។ កតនិព្វេនេហិ វាក្យាវយវេហិ វិត្តាវសេន
និវសេសតោ ទេសិតេហិ វេនេយ្យានំ ចិត្តបរិតោសនំ ពុទ្ធិនិសានញ្ច កតំ
ហោតីតិ អាហា - "និទ្ទេសេហិ បញ្ញាបេតិ" តិ។ ឯត្ថ ច អក្ខរេហិ ឯវ សង្គាសេតិ តិ
អវជារណំ អកត្វា អក្ខរេហិ សង្គាសេតិយេវាតិ ឯវ អវជារណំ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវព្ពំ

សតិ អត្ថបទានំ ធានាវាក្យវិសយតាបិ សិទ្ធាហោតិ។ តេន ឯកានុសង្ខិកេ
សុត្តេ ធម្មេវ អត្ថបទានិ, ធានានុសង្ខិកេ បន អនុសង្ខិម្ហំ អនុសង្ខិម្ហំ ធម៌
អត្ថបទានិ និទ្ធាវេតញ្ចានិ។

“អក្ខរេហិ ច បទេហិ ច ឧគ្សជេតី” តិអាទិនា ព្យញ្ញនបទានំ កិច្ចសាធនំ
ធស្សេតិ។ វេនេយ្យត្ថយវិនយមេវ ហិ តេសំ ព្យាចារោ។ អដ្ឋានភាវតោ បន
សច្ចប្បដិវេធស្ស បទបរមោ ន ឥធម៌ វុត្តោ។ នេយ្យគ្គហណោនេវ វា តស្សាបិ ឥធម៌
គហណំ សេក្ខគ្គហណោនវិយ កល្យាណបុគ្គនស្សាតិ ធម្មំ។
អក្ខរេហិ តិអាទិសុ ករណសាធនេ ករណាវចនំ, ន ហេតុម្ហិ។ អក្ខរាទិនិ ហិ
ឧគ្សជនាទិអត្ថានិ, ន ឧគ្សជនាទិអក្ខរាទិអត្ថំ។ យទត្ថា ច កិរិយា សោ ហេតុ,
យថា “អន្នេនវសតី” តិ។ ឧគ្សជេតីតិ សោតាវជានំ កត្វា សមាហិតចិត្តានំ
វេនេយ្យានំ សង្គាសនវសេន អក្ខរេហិ វិសេសំ អាទហន្តោ យថា
បទបរិយោសានេ អាសយប្បដិពោធា ហោតិ, តថា យថាធម៌ប្បតំ អត្ថំ
សម្ពេបេន កថេតិ ឧទ្ទិសតីតិ អត្ថោ។ វិបញ្ចយតីតិ យថាឧទ្ទិដ្ឋំ អត្ថំ និទ្ទិសតិ។
វិត្តាវេតីតិ វិត្តាវំ ករោតិ, វិត្តាវំ កត្វា អាចិត្តតិ វា, បដិនិទ្ទិសតីតិ អត្ថោ។
យស្មា ចេត្ត ឧគ្សជេតីតិ ឧទ្ទិសនំ អធិប្បតំ។ ឧទ្ទេសោ ច ទេសនាយ អាទិ, តស្មា
វុត្តំ - “ឧគ្សជនា អាទិ” តិ។ តថា វិបញ្ចានំ និទ្ទិសនំ, វិត្តរណំ បដិនិទ្ទិសនំ,
និទ្ទេសបដិនិទ្ទេសា ច ទេសនាយ មជ្ឈបរិយោសានាតិ។ តេន វុត្តំ - “វិបញ្ចនា
មជ្ឈេ, វិត្តរណា បរិយោសាន” តិ។

ឯវំ “អក្ខរេហិ សង្គាសេតី” តិអាទិនា ធម្មំ ព្យញ្ញនបទានំ ព្យាចារំ ធស្សេត្វា
ឥទានិ អត្ថបទានំ ព្យាចារំ ធស្សេតុំ “សោយំ ធម្មវិនយោ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
សីលាទិធម្មោ ឯវំ បរិយត្តិអត្ថក្ខតោ វេនេយ្យវិនយនតោ ធម្មវិនយោ។

ឧក្សដ៏យន្តោតិ ឧទ្ទិសិយមាណោ។ តេនាតិ ឧក្សដ៏តញ្ញវិនយនេន។ វិបញ្ជិយន្តោតិ
និទ្ទិសិយមាណោ។ វិត្តារិយន្តោតិ បដិនិទ្ទិសិយមាណោ។

១០. ឯត្តារតា “ធម្មំ វោ, ភិក្ខុវេ, ទេសេស្សមី” តិ ឧទ្ទិដ្ឋាយ ចាឡិយា
តិវិធកល្យាណាតំ ទស្សេត្វា ឥនានិ អត្តព្យញ្ញនសម្បត្តិ ទស្សេតុំ “ធម្ម បទានិ
អត្តោ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តំ សុវិញ្ញយ្យំ។ “តេនាហ ភគវា” តិ អាទិនា
ទេសនាហារស្ស វិសយភាវេន ឧទ្ទិដ្ឋំ ចាឡិ និកមនវសេន ទស្សេតិ។
លោកុត្តរន្តិ អាទិ “កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធ” ន្តិ បទានំ អត្តវិវរណំ។ តត្ថ ឧបដ្ឋិតំ
សព្វវិសេសានន្តិ សព្វេសំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មសម្ពាតានំ វិសេសានំ
អធិសីលសិក្ខាធិវិសេសានំ វា ឧបតិដ្ឋនដ្ឋានំ។ “ឥទំ នេសំ បទក្កន្ត” ន្តិ អាទិនំ វិយ
ឯតស្ស សទ្ធិសិទ្ធិ វេទិតញ្ញា។ “ឥទំ វុច្ឆតិ តថាគតបទំ ឥតិបី” តិ អាទិសុ ឥទំ
សិក្ខត្តយសង្កបំ សាសនព្រហ្មចរិយំ តថាគតកន្ទហត្ថិនោ
បដិបត្តិទេសនាគមនេហិ កិលេសគហនំ ឧត្តរិត្វា គតមគ្គោតិបី។ តេន
គោចរការវនាសេវនាហិ និសេវិតំ ភជិតន្តិបី។ តស្ស
មហាវជិរញ្ញាណសព្វញ្ញតញ្ញាណទន្តេហិ អារញ្ញិតំ តេភូមកធម្មានំ
អារញ្ញនដ្ឋានន្តិបី វុច្ឆតិ តិ អត្តោ។ អតោ ចេតន្តិយតោ តថាគតបទានិកាវេន
វុច្ឆតិ, អតោ អនេនេវ ការណេន ព្រហ្មនោ សព្វសត្តត្ថមស្ស ភគវតោ, ព្រហ្មំ
វា សព្វសេដ្ឋំ ចរិយន្តិ បញ្ញាយតិ យាវទេវ មនុស្សេហិ សុប្បកាសិតត្តា
យថាវុត្តប្បការេហិ ញ្ញាយតិ។ តេនាហ ភគវា តិ យថាវុត្តត្ថំ ចាឡិ
និកមនវសេន ទស្សេតិ។

អនុចាទាបរិនិព្វានត្ថតាយ ភគវតោ ទេសនាយ យាវទេវ
អរិយមគ្គសម្មាបនត្តោ ទេសនាហារោតិ ទស្សេតុំ “កេសំ អយំ
ធម្មទេសនា” តិ បុច្ឆិត្វា “យោគីន” ន្តិ អាហា។ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានការវនាយ

យុត្តប្បយុត្តាតិ យោគិនោ។ តេ ហិ ឥមំ ទេសនាហារំ បយោជេន្តិតិ។ ឥទំ វចនំ
ទេសនាហារំ វិភង្គស្ស យថានុសង្ខិណ សម្មា ឋបិតការំ ទស្សេតុំ បករណំ
សង្គាយន្តេហិ ឋបិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តថា ហិ វុត្តំ “តេនាហា អាយស្មា
មហាកក្ខាយនោ”តិ។ និយុត្តោតិ ចាឡិតោ អស្សាទាទិបទតេត្ថ និទ្ធាវេត្វា
យោជិតោតិ អត្តោ។

ទេសនាហារំ វិភង្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. វិចយហារំ វិភង្គវណ្ណានា

១១. តត្ថ កតមោវិចយោ ហារោតិអាទិវិចយហារំ វិភង្គោ។ តត្ថាយំ
អបុព្វបទវណ្ណានា - កីវិចិនតីតិ ឯត្ថ “វិចិនតី”តិ ឯតេនវិចយសទ្ធស្ស
កត្តនិទ្ទេសតំ ទស្សេតិ។ កិច្ចំ បទត្ថស្ស ហារស្ស វិសយោ បុច្ឆិតោតិ តំ តស្ស
វិសយំ ទស្សេតុំ “បទំវិចិនតី”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បទំវិចិនតីតិ អាទិតោ បដ្ឋាយ
យាវ និកមនា សុត្តស្ស សព្ពំ បទំវិចិនតិ។ អយញ្ញាវិចយោ ធុរិយោ សទ្ធតោ
អត្តតោ ច។ តេសុ “ឥទំ ឆាមបទំ, ឥទំ អាឡាតបទំ, ឥទំ ឧបសគ្គបទំ, ឥទំ
និចាតបទំ, ឥទំ ឥត្ថិលិដ្ឋំ, ឥទំ បុរិសលិដ្ឋំ, ឥទំ នបុសកលិដ្ឋំ, ឥទំ អតីតកាលំ,
ឥទំ អនាគតកាលំ, ឥទំ វត្តមានកាលំ, ឥទំ កត្តសាធនំ, ឥទំ ករណសាធនំ,
ឥទំ កម្មសាធនំ, ឥទំ អធិករណសាធនំ, ឥទំ បច្ចត្តវចនំ, ឥទំ ឧបយោគវចនំ,
យាវ ឥទំ ភុម្មវចនំ, ឥទំ ឯកវចនំ, ឥទំ អនេកវចន”ន្តិ ឯវមាទិវិភាគវចនំ, អយំ
សទ្ធតោ បទិវិចយោ។ សោ បនាយំ បទិវិចយោ
អវិបរឹតសភារំនិរុត្តិសល្លក្ខណេន សម្បជ្ជតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អត្តតោ បទិវិចយោ
តេន តេន បទេន វត្តព្ពអត្តសំវណ្ណានា។ សចេ បទ បទំ បុច្ឆាទិវសេន បវត្តំ,
តស្ស តទត្ថស្ស ច បុច្ឆាទិភាវោវិចេតញ្ចោតិ ឥមមត្តំ ទស្សេន្តោ “បញ្ចំ
វិចិនតី”តិអាទិមាហា។

យស្មា ច សញ្ញា ទេសនាហារោវិចយហារស្សវិសយោ សុត្តស្សវិចយោតិ
កត្វា, តស្មា វុត្ថំ - “**អស្សាទំវិចិនតិ**” តិអាទិ។ យស្មា បន **អនុគីតិ** តិ ឯត្ថ
អនុរូចា គីតិ អនុគីតិ អយម្បិ អត្ថោ ឥច្ឆិតោ, តស្មា វិចិយមានស្ស
សុត្តបទស្ស អនុរូបតោ សុត្តន្តបទានិបិ អត្តន្តរវសេន វា បទុន្តរវសេន វា
អានេត្វា វិចេតញ្ញានីតិ ទស្សន្តោ “**សព្វេនវ សុត្តន្តេវិចិនតិ**” តិ អាហា។ នវ
សុត្តន្តេ តិ សុត្តកេយ្យាទិកេន វ សុត្ត, យថាសម្ភវតោតិ អធិប្បាយោ។ អយំ
វិចយហារស្ស បទត្ថនិទ្ទេសោ។

ឯវំ និទ្ទេសវារេ វិចយហារោ សង្ខេបតោ និទ្ទិដ្ឋាតិ តំ វិភាគេន និទ្ទិសិត្វា
បដិនិទ្ទេសវសេន វិភជន្តោ យស្មា បទវិចយោ សុត្តស្ស អនុបទំ បវត្តតព្ពតាយ
អតិភារិកោ ន សុករោ ចាតិ តំ អនាមសិត្វា បញ្ញាវិស្សជ្ជនវិចយេ តាវ
ទស្សន្តោ “**យថា កី ភវេ**” តិអាទិមាហា។ តត្ថ **យថា កី ភវេ** តិ យេន បការេន
សោ វិចយោ បវត្តតព្ពោ, តំ បការជាតំ កី ភវេ, កីទិសំ ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។
“**យថា កី ភវេយ្យា**” តិបិ ចាថោ។ បុន **យថា** តិ និចាតមត្តំ។ **អាយស្មា** តិ
បិយវចនំ **អធិតោ** តិ ពារីព្រាហ្មណស្ស បរិចារកក្ខតានំ សោឡសន្នំ
អញ្ញតរោ។ **ចារាយនេ** តិ ចារំ វុច្ឆតិ និព្វានំ, តស្ស អធិគម្ភចាយទេសនត្តា
កិញ្ញាបិ សព្វំ ភគវតោ វចនំ “**ចារាយនេ**” ត្ថិ វត្តព្ពតំ អរហតិ, សង្កឹតិការេហិ
បន វត្ថុកាថានុគីតិកាថាធិហិ សទ្ធិ **អធិតសុត្តាទីនំ** (សុ. និ. ១០៣៨ អាទយោ;
ចូឡនិ. អធិតមាណាវបុច្ឆា ៥៧ អាទយោ, អធិតមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ១
អាទយោ) សោឡសន្នំ សុត្តានំ ឥទំ នាមំ កតន្តិ តេសញ្ញោវ ចារាយនសមញ្ញាតិ
អាហា “**ចារាយនេ**” តិ។ កេចិ “**ចារាយនិកោ**” តិ បឋន្តិ។ តេ កិវ
តាបសបព្ពជ្ជបគមនតោ បុព្វេ ចារាយនំ អធិយន្តាវិចរីសុ។ តស្មា អយម្បិ
ចារាយនំ វត្តតិ តិ ចារាយនិកោតិ វុត្តោ។ **បុច្ឆតិ** តិ កស្មា វុត្ថំ, ននុ

បុត្តានិព្វត្តត្តា អតីតាតិ? សច្ចមេតំ, បុត្តនាការំ បនពុទ្ធិយំ វិបរិវត្តមាណំ កត្វា ឯវមាហ។

បុត្តា ច នាមេសា អធិដ្ឋជាតនាបុត្តា ធិដ្ឋសំសន្តនាវិមតិច្ឆេទនា អនុមតិបុត្តា កថេតុកម្សតាបុត្តា ឯកំសព្យាករណីយា វិភជ្ឈព្យាករណីយា បដិបុត្តាព្យាករណីយា វេបនីយា ធម្មាធិដ្ឋានា សត្តាធិដ្ឋានាតិ អនេកវិធា។ តស្មា “កិមយំ បុត្តា អធិដ្ឋជាតនា” តិអាទិនា យថាសម្ភវំ បុត្តា វិចេតញ្ច។ យថា ចេត្ត បុត្តាវិភាគោ, ឯវំវិស្សជ្ជនវិភាគោបិ វិស្សជ្ជនវិចយេ យថាសម្ភវំ វត្តញ្ច។ បុត្តាសភាគេន ហិវិស្សជ្ជនន្តិ។ ឥធម បនវិមតិច្ឆេទនំ សត្តាធិដ្ឋានំ បុត្តំ ឧទាហរិត្វា តត្ថ វិចយនាការំ ទស្សេតុំ “កេនស្ស ធិវុតោ លោកោ” តិអាទិមាហ។

តត្ថ កេនាតិ កត្តវិ ករណាវចនំ។ ស្វតិ និចាតមត្តំ, ស្វតិ វា សំសយេ និចាតោ, តេនស្ស បញ្ចស្ស វិមតិច្ឆេទនបុត្តាការំ ទស្សេតិ។ ធិវុតោតិ បដិច្ឆាធិតោ។ លោកោតិ សត្តលោកោ។ ឥច្ឆាយស្មា អជិតោតិ សន្តីតិការកវចនំ។ នប្បកាសតីតិ ន បញ្ញាយតិ។ កិស្សភិលេបនំ ព្រូសីតិ កី អស្ស លោកស្ស អភិលេបនំ វេទសិ។ “កី ស្វាភិលេបន” ធិបិ ចាថោ, តស្ស កី សុ អភិលេបនន្តិ បទវិភាគោ។

បទានីតិ បដ្ឋតិ ឯតេហិ អត្ថោតិ បទានិ, វាក្យានិ។ បុត្តិតានីតិ បុត្តាការេន វុត្តានីតិ អត្ថោ។ ឯកោ បញ្ញោតិ យធិបិ ចត្តាវិ បទានិ បុត្តនវសេន វុត្តានិ, ញាតុំ ឥច្ឆិតោ បន អត្ថោ ឯកោ ឯវាតិ “ឯកោ បញ្ញោ” តិ វុត្តំ។ តត្ថ ការណាមាហ “ឯកវត្ថុបរិគ្គហា” តិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - កិញ្ចាបិ និវារណាអប្បកាសនអភិលេបនមហាភយសដ្ឋាតា បុត្តាយ គហិតា ចត្តាពេ ឯតេ អត្ថោ, តេ បនេកំ លោកំ បតិគុណភូតា, លោកោ បទានភារេន

គហ៍តោតិ តត្ថសេន ឯកោវាយំ បញ្ញោតិ។ តេនេវាហ “លោកាធិដ្ឋាន”ន្តិអាធិ។
កោ បន សោ លោកោតិ? អាហ “លោកោ តិវិជោ”តិអាធិ។

តត្ថ វាគាធិកិលេសពហុលតាយ កាមាវចរសត្តា កិលេសលោកោ។
ឈានភិញ្ញាបរិពុទ្ធិយា រូចាវចរសត្តា ភវលោកោ។
អានេញ្ញាសមាធិពហុលតាយ វិសធិន្ទ្រិយត្តា អរូចាវចរសត្តា ឥន្ទ្រិយលោកោ។
អថ វា កិលិស្សនំ កិលេសោ, វិចាកុក្ខន្តិ អត្តោ។ តស្មា ទុក្ខពហុលតាយ
អចាយេសុ សត្តា កិលេសលោកោ។ តទញ្ញេ សត្តា សម្មត្តិភវការតោ
ភវលោកោ។ តត្ថ យេ វិមុត្តិបរិចាចកេហិ ឥន្ទ្រិយេហិ សមន្នាគតា សត្តា, សោ
ឥន្ទ្រិយលោកោតិ វេទិតព្ពំ។ បរិយាបន្នធម្មវសេន លោកសមញ្ញាតិ
អរិយបុគ្គលា ឥធន សង្កយន្តិ។

អវិជ្ជាយ និរុតោ លោកោតិ ចតុវដ្តសមន្នាគតេន អនូកាវេនវិយ
រថយជាធិធម្មសភាវប្បដិច្ចាធនលក្ខណាយ អវិជ្ជាយ និរុតោ បដិច្ចាធិតោ
លោកោ។ វិវិច្ឆាតិ វិចិត្តិច្ឆាហេតុ។ “វិវិច្ឆា មជ្ជរិយ”ន្តិ សង្កហេ វុត្ថំ។ បមាទាតិ
បមាទហេតុ។ ជប្បាភិលេបនន្តិ ជប្បា តណ្ហា អស្ស លោកស្ស មក្កជាលេចោ
វិយ មក្កជស្ស អភិលេបនំ សិលេសោតិ ព្រូមិ។ ទុក្ខន្តិ ជាតិអាធិកំ វដ្តទុក្ខន្តិ
អយំ បទត្តោ។ សេសំ ចាឡិយា ឯវវិញ្ញាយតិ។ ឥមាធិ ចត្តាវ បទានិ
បុច្ឆាគាថាយំ វុត្តានិ “ឥមេហិ”តិ វិស្សជ្ជនគាថាយំ វុត្តេហិ ឥមេហិ ចតុហិ
បទេហិ វិស្សជ្ជិតានិ។ កថន្តិ អាហ “បឋម”ន្តិអាធិ។ តេន យថាភ្នម
បុច្ឆាវិស្សជ្ជនានិ វេទិតព្ពានីតិ ទស្សេតិ។

ឥទានិ តំ យថាភ្នម បុច្ឆវិស្សជ្ជនព្វា សរូបតោ ទស្សេតុំ គាថាយ ច អត្ថំ
វិវិតុំ “កេនស្ស”តិអាធិ វុត្ថំ។ តត្ថ “នីវរណេហិ”តិ បទេន វុត្តមេវត្ថំ ចាកដំ
កត្វា ទស្សេតុំ “អវិជ្ជានីវរណា ហិ សព្ពេសត្តា”តិអាធិ វុត្ថំ។ ឯត្ថ ច

“យថាហា”តិអាទិនា សុត្តន្តរទស្សនេន ឥមស្មី បញ្ញាវិស្សន្ធនវិចយេ
អនុគីតិវិចយំ ទស្សេតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តត្ថ បរិយាយតោតិ ការណតោ។
នីវរណសម្ពាទានំ កាមច្ចន្ទាទីនម្បិ ការណភាវតោ បដិច្ចាទនភាវតោ ច
ឯកំយេវ នីវរណំ វធាមិ, ន បន អញ្ញេសំ នីវរណសភាវានំ អភាវាតិ អត្ថោ។
យថា ច អវិជ្ជាយ សតិ នីវរណានំ ភាវោ, ឯវំ អវិជ្ជាយ អសតិ ន សន្តិ
នីវរណានីតិ ទស្សេតុំ “សត្តសោ”តិអាទិ វុត្តំ។

តេនាតិ “អវិជ្ជាយ និវុតោ លោកោ”តិ បទេន។ បឋមស្ស បទស្សាតិ
“កេនស្ស និវុតោ លោកោ”តិ បទស្ស។ យុត្តាតិ យោជិតា, អនុរូចាតិ វា អត្ថោ។
ឯតេន បុច្ឆានុបតាវិស្សន្ធនស្ស ទស្សិតាតិ បុញ្ញបរិចយោ វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។
“យោ បុគ្គលោ នីវរណេហិ និវុតោ”តិអាទិនា វិវិច្ឆាបមាទានំ អវិជ្ជាយ
បច្ចយភាវំ ទស្សេតិ។ និវុតោ ឯវំ ហិ នប្បកាសតិ។ វិវិច្ឆាតិ វិចិត្តិច្ឆា។
តេនេវាហ - “វិវិច្ឆា នាម វុច្ចតិ វិចិត្តិច្ឆា”តិ។ តត្រាយំ បទសិទ្ធិ - យថា
មិច្ឆាទិដ្ឋិសម្មាទិដ្ឋិយោ “និច្ចំ អនិច្ចំ”តិអាទិនា ឯកំសក្កាហភាវេន បវត្តន្តិ, ន
ឯវំមយំ។ អយំ បន អនេកំសក្កាហភាវតោ “និច្ចំ នុ ខោ អនិច្ចំ នុ ខោ”តិអាទិនា
វិវិដំវិវុច្ចំ វា ឥច្ចតិ ឯសតីតិ វិវិច្ឆាតិ។ “សោវិចិត្តិច្ឆន្តោ”តិអាទិនា
អប្បកាសនស្ស វិវិច្ឆាបមាទានំ ការណភាវំ វិវរតិ។ សុក្កេ ធម្មេ ន
ឧប្បាទិយតីតិ ន សមាទាយ វត្តតិ។ នប្បកាសន្តិតិ តេ អត្តនោ សន្តានេ
អនុប្បាទិយមាណ កុសលា ធម្មា តំ បុគ្គលំ បកាសំ លោកេ អភិញ្ញាតំ ន
ករោន្តិតិ អត្ថោ។ អភិលីម្បតីតិ មក្កជាលេចោវិយ មក្កជំ ធារុសិលាទីសុ
បុរិសំ រូចាទិវិសយេ អល្លិយាបេតីតិ អត្ថោ។ អាសត្តិពហុលស្សាតិ
អាសត្តិពហុលស្ស។ ឯវំ អភិជប្បាតិ ករិត្យាតិ ឯវំ បរិយុដ្ឋានដ្ឋាយិនីតិ ឥមិនា
ការណេន។ តត្ថាតិ តាយ តណ្ហាយ។ លោកោ អភិលីត្តោ សិលេសេន
មគ្គិតោវិយ ហោតីតិ អត្ថោ។

កាយតិ ឯតស្មាតិ ភយំ។ មហន្តំ ភយំ មហព្ពយំ។ តេនេវាហ - “ទុក្ខមស្ស
មហព្ពយ”ន្តិ។ ទុក្ខំ ទោមនស្សន្តិ ទុក្ខមេវ វិភត្តន្តិ សព្វំ ទុក្ខំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ
“តិស្សោ ទុក្ខតា”តិអាទិ វុត្តំ។ ឌីធសោតិ កទាចិ អត្ថបក្កមមូលាយ កទាចិ
បរុបក្កមមូលាយាតិអាទិនាវិភាគេន ទុក្ខទុក្ខតាយ មុច្ឆនកាវិសេសេន
រូចាវចរា។ តថាតិ ឌីធសោ កទាចិ ករហជីតិ ឯវំ អាកខ្សតិ។

វិបរិណាមទុក្ខតាយ មុច្ឆនកា ឧបេក្ខាសមាបត្តិពហុលាវិសេសេន
អរូចាវចរសត្តា។ អប្បាពាធាតិ បទំ ទុក្ខទុក្ខតាយ មុច្ឆនស្ស ការណាវចនំ។
ធិយាយុកាតិ វិបរិណាមទុក្ខតាយ។ អរូបទេវា ហិ លោកេ វិសេសតោ
ធិយាយុកាតិ។ ឥន្ទ្រា មុច្ឆនមច្ឆន្តិកំ។ យស្មា ច ទុក្ខា វេទនាចិ សង្ខតត្តា
អនិច្ចតាធិសង្ខារទុក្ខសភាវា ឯវំ, តស្មា យតោ មុច្ឆនមច្ឆន្តិកំ, តំ
អនវសេសបរិយាទានវសេន សង្ខណ្ឌិត្វា ទស្សេតុំ “សង្ខារទុក្ខតាយ
បធា”តិអាទិមាហា។

តត្ថ ឧចាទិយតីតិ ឧចាទិ, វិចាកក្ខន្ធា កជត្តា ច រូបំ។ ឧចាទិស្ស សេសំ
ឧចាទិសេសំ, តំ នត្ថិ ឯតិស្សាតិ អនុចាទិសេសា, និព្វានធាតុ, តាយ
អនុចាទិសេសាយ និព្វានធាតុយា, ឥត្ថម្ហូតលក្ខណោ ចាយំ ករណានិទ្ទេសោ។
និព្វានធាតុតិ ច និព្វាយនមត្ថំ។ តស្មាតិ យស្មា សកលលោកព្យាបិនី
សព្វសង្ខាហិនី ច សង្ខារទុក្ខតា, តស្មា។ លោកស្សាតិ សម្ពន្ធសាមីវចនំ។ តេន
“ទុក្ខមស្ស”តិ បទស្ស អត្ថំ ទស្សេតិ។ ឯវំមេត្ថ លោកស្ស នីវរណាធិនី
អជានន្តេន, សមយន្តរបរិចយេន វា តត្ថ សំសយបក្ខន្តេន ឯកំសេនេវ
ព្យាកាតព្ពត្តា សត្តាធិដ្ឋានា បុច្ឆា កតា, សា ច អជាននស្ស, សំសយស្ស វា
នីវរណាធិវិសយតាយ ចតុត្ថិជា។ ចាឡិយំ បន នីវរណាធិនំ លោកោ
អាធារកាវេន គាថាយំ វុត្តោតិ ឯកោ បញ្ញោតិ ទស្សិតន្តិ។ អយមេត្ថ

បុត្រាវិចយោវិស្សជ្ជនវិចយោបិ អធិដ្ឋជាតិនីវិស្សជ្ជនាវិមតិច្ឆេទិនី
ចាតិអាទិនា បុត្រាវិចយេ វុត្តនយានុសារេន វេទិតញ្ចោ។

ឯវំ ឯកាធារំ បុច្ឆំ ឧស្សេត្វា ឥនានិ អនេកាធារំ ឧស្សេតុំ “សវន្តិ
សព្ពដី” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សវន្តិ តិ សន្តន្តិ។ សព្ពដី តិ សព្ពេសុ វុចាទិសុ
អាយតនេសុ។ សោតា តិ តណ្ហាទិសោតា។ កី ឯវារណាន្តិ តេសំ កី អារវណំ កា
រក្ខា។ សំវំ ព្រូហិតិ តំ នេសំ ឯវារណាសម្ពាតំ សំវំ កថេហិ។ កេន សោតា
បិដិយវេតិ កេន ធម្មន តណ្ហាទិសោតា បិដិយ្យន្តិ បច្ឆិជ្ជន្តិ តិ អយមេត្ត
បទត្តោ។ សេសំ ចាឡិវសេនេវ អារិ ភវិស្សតិ។

តេ ទ្វេ បញ្ញាតិ យទិបិ ឥមិស្សា កាថាយ បុត្រាវសេន បវត្តាយ ចត្តារិ
បនានិ ចត្តារិ វាក្យានិ។ ញាតុំ ឥច្ឆិតស្ស បន អត្ថស្ស ធុរិធគ្ហា តេ ទ្វេ បញ្ញា។
កស្មាតិ ចេ? “ឥមេហិ ពហ្វាធិវចនេន បុច្ឆិតា” តិ អាហា។ តត្ថាយំ សង្ខេបត្តោ -
ឥមេ ឯតាយ កាថាយ គហិតា អត្ថាយស្មា ពហ្វាធិ អធិកិច្ច បវត្តវចនេន
បុច្ឆិតា, តស្មា តេ ទ្វេ បញ្ញាតិ។ ឯកតោ ឧបរិ ពហ្វាតិ ហិ សាសនវោហារោ,
តមេវ បុច្ឆាយ ធុរិធគ្ហវិសយតំ វិវិវតុំ “ឯវ” តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្តោ - យាហិ
ញាតិព្យសនាទិសម្ពាតាហិ ចាលាវធាទិហិ ឯវ វា ធុត្តតិហេតុភូតាហិ
អាបនាហិ សមំ សហ, សព្ពថា វា អយំ លោកោ អាបន្នោ អដ្ឋោត្តដោ។
តំនិមិត្តេហិ ធនហិ កិលេសវត្ថុហិ សំកិលិដ្ឋោ ច, តស្ស តំ អាបន្នាការំ
សំកិលិដ្ឋាការញា ពុទ្ធិយំ កត្វា អាហា - “ឯវំ សមាបន្នស្ស ឯវំ
សំកិលិដ្ឋស្ស” តិ។ វោធាយតិ សុដ្ឋតិ ឯតេនាតិ វោធានំ, សមថវិបស្សនា។
វុដ្ឋាតិ ឯតេន និមិត្តតោ បវត្តតោ ចាតិ វុដ្ឋានំ, អរិយមគ្គោ។

អសមាហិតស្សាតិ នាធារម្ពណេសុ វិក្ខិត្តចិត្តស្ស។ សវន្តិ តិ បវត្តន្តិ។
អភិជ្ឈាតិអាទិ អសមាធានហេតុឧស្សនំ។ តេនេវាហា - “ឯវំ

អសមាហិតស្ស"តិ។ "យថាហ ភក្កវា"តិអាទិនា ឥធាបិ អនុគីតិវិចយំ
ធស្សេតិ។ សោតានំ សវនំ យេតុយ្យេន អនុរោធរសេនេវាតិ អាហា - "សវតិ
មនាបិកេសុ រូបេសូ"តិ។ ឯត្ថ ច ចក្ខាធម្មោ សោតានំ ធូរភាវេន បវត្តមាណា
ឧបចារវសេន សយំ សវន្តាវិយ វុត្តា។ ឥតិ ឯវំ។ សញ្ញាតិ សព្ពស្មា។ សព្ពថាតិ
សព្ពប្បកាវេន។ ឥទំ វោធានន្តិ ឥទំ "បរិយុដ្ឋានវិយាត"ន្តិ វុត្តំ
បរិយុដ្ឋានប្បហានំ វោធានំ។

វិស្សន្ននកាថាយ សតិ តេសំ និវារណាន្តិ វិបស្សនាសម្បយុត្តា សតិ
កុសលាកុសលានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្ទេសមាណា តេសំ សោតានំ
និវារណាន្តិ។ សោតានំ សំវរំ ព្រមីតិ តមេវ សតី សោតានំ សំវរំ ព្រមិ។
បញ្ញាយេតេ បិដិយេតិ រូបាធិសុ អនិច្ចតាធិបដិវេធសាធិកាយ មគ្គបញ្ញាយ
ឯតេ សោតា សព្ពសោ បិដិយ្យន្តិ, ឧប្បន្និតុំ អប្បធានវសេន សមុច្ឆិដ្ឋន្តិតិ អត្ថោ។

នាវិញ្ញាតិ អភិជ្ឈាទិប្បវត្តិធូរភាវេន ចិត្តសន្តានំ, បុគ្គលំ វា នាកឡតិ។
អនុសយប្បហានំ ឥធម បិដានំ អធិប្បេតន្តិ អាហា - "បញ្ញាយ អនុសយា
បហាយន្តិ"តិ។ យស្មា អនុសយនិមិត្តំ បរិយុដ្ឋានំ អនុសយាភាវេ ន ហោតិ តិ
អាហា "អនុសយេសូ"តិអាទិ។ ឥធានិ តមេវត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេន្តោ "តំ យថា
ឧន្ទវន្តស្ស"តិអាទិមាហា។ ឯត្ថាបិ សោតានំ និវារណាសម្ពាតំ សំវរំ បិដានញ្ច
អជានន្តេន តត្ថ វា សំសយិតេន ឯកំសិកត្តា ធម្មាធិដ្ឋានា បុច្ឆា កតាតិ ឥធម
បុច្ឆាវិចយោ វុត្តនយេនេវ វិស្សន្ននវិចយោ ច វេទិតញោ។

ឯត្ថ ច យេន អធិប្បាយេន "កេនស្សុ និវុតោ លោកោ"តិ កាថាយ (សុ. និ.
១០៣៨; ចូឡនិ. អធិតមាណាវបុច្ឆា ៥៧, អធិតមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ១; នេត្តិ. ៤៥)
សតិបិ និវារណាធិនំ ចតុន្នំ បុច្ឆិតព្ពកាវេ ឯកោ បញ្ញោតិ វុត្តំ។ តេន តាវ
សោតានំយេវ សំវរោ បិដានញ្ច បុច្ឆិតន្តិ សោតេ ឯកត្តវសេន គហេត្វា បុច្ឆាយ

ឯកាធិដ្ឋានការតោ ឯកោ បញ្ញាតិ វត្តតំ សិយា។ សោតានំ វា ពហុការតោ
ពហុតិ យត្តកា សោតា, តត្ថកា បញ្ញាតិ។ យេន បន អធិប្បាយេន “សវន្តិ
សត្តិ សោតា” តិ កាថាយំ (សុ. និ. ១០៤០; ចូឡនិ. អធិតមាណាវបុច្ឆា ៥៩,
អធិតមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៣; នេត្តិ. ៤៥) សោតេ អនាមសិទ្ធា សំវេរិធានានំ
វសេន “ទ្វេ បញ្ញា” តិ វុត្តំ។ តេន បឋមកាថាយំ សតិបិ និវារណាធិនំ
លោកាធារភាវេ លោកំ អនាមសិទ្ធា និវារណាធិនំ វិភាគេន ចត្តារោ
បញ្ញាតិបិ វត្តត្ថន្តិ អយំ នយោ ទស្សិតោតិ ទដ្ឋព្ភំ។

ឥនានិ យស្មា បុច្ឆន្តោ ន កេវលំ បុព្វេ អត្តនា រចិតនិយាមេនេវ បុច្ឆតិ, អថ
ខោ ទេសនាកាលេ វុត្តធម្មស្ស អនុសន្និ គហេត្វាបិ បុច្ឆតិ, តស្មា តស្ស
អនុសន្និ បុច្ឆាយ វិចេតញ្ញាការំ ទស្សន្តោ “យានិ សោតានិ” តិ កាថាយ អនន្តរំ
“បញ្ញា ចេវ សតិ ចា” តិ កាថមាហា។ តស្សយំ សង្ខេបត្ថោ - យាយំ ភគវតា
វុត្តា បញ្ញា, យា ច សតិ យញ្ញ តទវសេសំ នាមរូបំ, ឯតំ សត្តម្បិ កត្ត និរុដ្ឋតិ,
ឯតំ មេ បុដ្ឋោ បព្រហ្មតិ។

វិស្សន្តនកាថាយំ បនស្ស យស្មា បញ្ញាសតិយោ នាមេនេវ សង្កហំ គច្ឆន្តិ,
តស្មា តាវិសុំ ន វុត្តា។ អយព្វេត្ថ សង្ខេបត្ថោ - យំ មំ ត្វំ, អធិត, ឯតំ បញ្ញំ
អបុច្ឆិ - “កត្ថតំ ឧបរុដ្ឋតិ” តិ អនន្តរកាថាយំ (សុ. និ. ១០៤២; ចូឡនិ.
អធិតមាណាវបុច្ឆា ៦០, អធិតមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៥; នេត្តិ. ១១, ៤៥), យត្ថ តំ
អសេសំ ឧបរុដ្ឋតិ, តំ តេ វនាមិ។ តស្ស តស្ស ហិ វិញ្ញាណស្ស និរោធន
សហោវ អបុព្វំ អចរិមំ ឯត្ថតំ ឧបរុដ្ឋតិ, ឯត្ថវ វិញ្ញាណស្ស និរោធន និរុដ្ឋតិ,
ឯតំ វិញ្ញាណនិរោធំ តស្ស និរោធា នាតិវត្តតិ វុត្តំ ហោតិ តិ។ អយំ បញ្ញោ
អនុសន្និ បុច្ឆតិ តិ អនន្តរកាថាយំ សោតានំ បរិយុដ្ឋានានុសយប្បហានកិច្ចេន
សន្និ សតិ បញ្ញា ច វុត្តា, តំ សុត្វា តប្បហានេ បញ្ញាសតិសុ តិដ្ឋន្តិសុ តាសំ

សន្និស្សយេន ឆាមរូបេន ភវិតតំ, តថា ច សតិ វដ្តតិ ឯវ។ កត្ត នុ ខោ ឥមាសំ
សនិស្សយានំ បញ្ញាសតីនំ អសេសនិរោធាតិ ឥមិនា អធិប្បាយេន អយំ បុច្ឆា
កតាតិ អាហា - “អយំ បញ្ញោ...បេ... ធាតុ”ន្តិ។ តត្ថ អនុសន្និយតិ ទេសនា
ឯតាយាតិ អនុសន្និ។

យាយ បដិបទាយ អនុចាទិសេសំ និព្វានធាតុំ អធិគច្ឆន្តិ, តំ
ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានការវនាសម្ពាទំ បដិបទំ សហវិសយេន ទស្សេតុំ “តីណី ច
សម្ពាទី”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សម្ពាទីតិ សមេច្ច សម្ពុយ បច្ចយេហិ កតានីតិ
សម្ពាទី។ និរោធគម្ពានីតិ និរុដ្ឋនសភាវានិ។ ទុក្ខំ សមុទយោ មគ្គោតិ តេសំ
សរូបទស្សនំ។ និរោធា បន កថន្តិ អាហា “និរោធា អសម្ពតោ”តិ។ សោ ហិ
កេនចិ បច្ចយេន ន សម្ពតោតិ អសម្ពតោ។ សហវិសយេន
បហាតព្វបហាយ កសភាវេសុ អរិយសច្ចេសុ បហាយ កវិភាគមុខេន
បហាតព្វវិភាគំ ទស្សេតុំ “តត្ថ សមុទយោ”តិ អាទិ វុត្តំ។

តត្ថ អវិជ្ជាវសេសាតិ ទស្សនមគ្គេន បហិវាវសេសា អវិជ្ជាតិ អត្ថោ។
អយញ្ច សេស-សន្តោ កាមច្ចន្តោ ព្យាចាទោ មាណោ ឧទ្ធច្ឆន្តិ ឯត្ថាបិ
យោជេតញ្ចោ។ យថា ហិ អវិជ្ជា, ឯវំ ឯតេបិ ធម្មា អចាយគមនីយសភាវា
បឋមមគ្គេន បហិយន្តិ ឯវាតិ។ “អវិជ្ជានិវរសេសា”តិ បិ ចាថោ, ឯត្ថាបិ
យថាវុត្ថេសុ កាមច្ចន្តាទិបទេសុបិ និវរសេស-សន្តោ យោជេតញ្ចោ។
សាវសេសញ្ញា បុរិមមគ្គទ្វយេន កាមច្ចន្តាទយោ បហិយន្តិ, ឥតវេហិ បន
និវរសេសន្តិ។ តេធាតុកេ ឥមាទិ ទស សំយោជនានីតិ ឯត្ថ តេធាតុកេតិ
សំយោជនានំ វិសយទស្សនំ។ តត្ថ ហិ តានិ សំយោជនវសេន បវត្តន្តិ។

១២. អនញ្ញាតញ្ញាស្សាមីតិន្ទ្រិយំ អធិដ្ឋាយាតិ តំ បហាយ កំ បត្វា។ យំ
បនាតិ ឯត្ថ យន្តិ ហេតុអត្ថេ និចាតោ។ ឥទំ ខយេ ញ្ញាណន្តិ យេន ញ្ញាណេន

ហេតុត្រូវបាន “ខ័ណ្ឌ មេ ជាតិ” តិ អត្តនោ ជាតិយា ខ័ណ្ឌការ៉ា ជាតិ, ឥទ្ធិ ឯវំ
បច្ចុវេក្ខណាស្ស និមិត្តភូតំ អរហត្តជលញ្ញាណំ ខយេ ញ្ញាណំ នាម។ នាបរំ
ឥត្តត្តាយាតិ បជាតាតិ ឯត្តាបិ យន្តិ អានេតព្ពំ “យំ នាបរំ ឥត្តត្តាយាតិ
បជាតាតិ” តិ។ ឥទ្ធិ អនុប្បាទេ ញ្ញាណាន្តិ ឥតាបិ បុព្វេ វុត្តនយេនេវ
អរហត្តជលញ្ញាណាវសេន អត្តោ យោជេតព្ពោ។ អដ្ឋសាលិនិយំ (ធន. ស. អដ្ឋ.
ចិត្តប្បាទក្កណ្ណា ១៣៥-១៤២) បន “ខយេ ញ្ញាណំ កិលេសក្ខយករេ អរិយមគ្គ
ញ្ញាណាន្តិ វុត្តំ។ អនុប្បាទេ ញ្ញាណំ បដិសន្ធិវសេន អនុប្បាទភូតេ
តំតំមគ្គវដ្ឋកិលេសានំ អនុប្បាទបរិយោសានេ ឧប្បន្នេ អរិយជលេ ញ្ញាណា” ត្តិ
វុត្តំ។ ឥធន បន ឧកយម្បិ អរហត្តជលញ្ញាណាវសេនេវ វិភត្តំ។ តេនេវាហ -
“ឥមា និទ្ទេ ញ្ញាណានិ អញ្ញាតាវិជ្ជិយ” ត្តិ, “អារម្មណាសង្កេតេន ទ្វេនាមា និ
លព្ពន្ធិ” តិ ច។

អញ្ញាជ្ជិយំ ហេដ្ឋិមេសុ តីសុ ជលេសុ, ឧបរិមេសុ ច តីសុ មគ្គេសុ ឧប្បត្តិយា
បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជមានម្បិ អនញ្ញាតញ្ញាស្សាមីតិជ្ជិយំ វិយ បឋមជលុប្បត្តិយា
អគ្គជលុប្បត្តិយា អនុប្បាទនិរោធនន និរុដ្ឋតីតិ អាហា - “យព្វា
អនញ្ញាតញ្ញាស្សាមីតិជ្ជិយ” ត្តិអាទិ។ ឯតេន បហាតព្ពជម្ពា វិយ
នស្សនការីនាហិ អគ្គជលុប្បត្តិយា តទវសេសជលជម្ពាបិ អនុប្បាទនិរោធន
និរុដ្ឋតិ។ កោ បន វាទោ តេភូមកជម្ពានន្តិ នស្សេតិ, ឯកា បញ្ញា
អញ្ញាតាវិជ្ជិយត្តា។ យទិ ឯកា, កថំ ទិដ្ឋា វុត្តាតិ អាហា “អបិ ចា” តិអាទិ។
អារម្មណាសង្កេតនាតិ ខយេ អនុប្បាទេតិ ឥមាយ អារម្មណាសមញ្ញាយ។ សា
បដាននដ្ឋេន បញ្ញាតិ យា បុព្វេ សោតានំ បិដានកិច្ចា វុត្តា បញ្ញា, សា
បដាននសភាវេន បញ្ញា។ ឥតរា បន យថាទិដ្ឋំ យថាគហិតំ អារម្មណំ
អបិលាបនដ្ឋេន ឱកាហនដ្ឋេន សតីតិ។

១៣. ឯវំ “បញ្ញា ចេវ សតិ ចា”តិ បទស្ស អត្ថំ វិវិច្ឆា ឥនាទិ “នាមរូប”ន្តិ
បទស្ស អត្ថំ វិវរណ្ណោ “តត្ថ យេ បញ្ចចាទានក្ខន្ធា, ឥទំ នាមរូប”ន្តិ អាហា។
នាមរូបញ្ចវិភាកេន ទស្សន្តោ សុខគ្គហណាត្ថំ ចាកជនាមរូបមេវ វិភាវេត្ថំ
“តត្ថ យេ”តិ អាទិមាហា។ តគ្គហណេនេវ ហិ សហចរណាទិនា តទញ្ញោ
ចិត្តចេតសិការូបធម្មា ច គហិតា ហោន្តីតិ។ នាមគ្គហណេន ចេត្ត
ខន្ធត្ថយមេវ គហិតន្តិ “នាមរូបំ វិញ្ញាណសម្មយុត្ត”ន្តិ វុត្ថំ។ តំ បន រូបំ
សម្មយុត្តន្តិ? នយិទំ សម្មយុត្តបច្ចយវសេន វុត្ថំ។ បច្ឆវជនស្ស បន អវិភាកេន
គហណីយសភាវំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

គាថាយ អនុចាទិសេសា និព្វានធាតុ បុច្ឆិតាតិ តំ ចតុវិទ្ធិចាទមុខេន
អរិយមគ្គាធិកមេន បត្តព្ពន្ធិ ទស្សន្តោ ឥទ្ធិចាទការ្យនាមូលភូតានិ ឥន្ទ្រិយានិ
សតិបញ្ញាហិ និទ្ធាវេត្ថំ “តត្ថ សតិ ច បញ្ញា ច ចត្តាវ ឥន្ទ្រិយានី”តិ អាហា។
កុសលាកុសលានំ ធម្មានំ គតិយោ សមន្ទេសមាទា សតិ សិដ្ឋន្តី ឯកន្តេន
សមាធិ និទ្ធាទេតិ។ សតិគ្គហណេន ចេត្ត បរិយុដ្ឋានប្បហានំ ឥនាទិឃ្យតន្តិ
អាហា - “សតិ ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ, សតិទ្រិយញ្ច សមាធិទ្រិយញ្ច”តិ។ តថា
អនុសយសមុគ្គាតវិធាយិនី បញ្ញា សិដ្ឋមាទា នវិនា
ចតុព្ពធសម្មប្បធានវិរិយំ សិដ្ឋតីតិ វុត្ថំ - “បញ្ញា ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ បញ្ញាទ្រិយញ្ច
វិរិយទ្រិយញ្ច”តិ។

យា ឥមេសុ ចតុសុ ឥន្ទ្រិយេសូតិ ឥមេសុ សតិអាទីសុ ចតុសុ ឥន្ទ្រិយេសុ
និស្សយបច្ចយតាយ អធិដ្ឋានភូតេសុ តំសហជាតា ឯវ យា សទ្ធិហនា។
“ឥមេហិ ចតុហិ ឥន្ទ្រិយេហិ”តិបិ ចាឡិ, តស្សា ឥមេហិ ចតុហិ ឥន្ទ្រិយេហិ
សម្មយុត្តាតិ វេចនសេសោ, អារម្មណេ អភិប្បសាទលក្ខណា សន្ធា
កត្តកាមតាសភាវស្ស ធន្ទស្ស វិសេសបច្ចយោ ហោតីតិ អាហា - “យា

សទ្ធាធិបតេយ្យា ចិត្តកក្កតា, អយំ ធនូសមាធិ"តិ។ សមាហិតេ ចិត្តតិ
វិបស្សនាសមាធិនា សមាហិតេ ចិត្តេ។ ឥទំ បហានន្តិ វិក្ខម្ពនប្បហានសាធកោ
សមាធិ បហានន្តិ វុត្តោ បដហតិ ឯតេនាតិ កត្វា។ "បធាន"ន្តិបិ ចាហេ,
អត្តោតិ អត្តោ។ តថា ហិ "សមាធិ ឯកោធិ"តិ វុច្ចតិ។

"អស្សាសបស្សសា"តិអាទិនា កាយវិច្ឆិត្តសម្ពាសនសីសេន តំសមុជ្ជាបកា
វិរិយសម្ពាវ គហិតា។ តេ ហិ យាវ ភាវនាធិប្បត្តិ តាវ ឯករសេន សរណតោ
សង្គហ្មតព្ពតោ ច សរសង្គហ្ម"តិ វុត្តោ "ឯវំ មេ ភាវនា ហោតូ"តិ យថា ឥន្ទ្រតា,
តថា បវត្តិយា ហេតុភាវតោ។ តទុកយន្តិ ធនូសមាធិសម្ពាតព្វា
បធានសម្ពាវសម្ពាតព្វា វិរិយន្តិ តំ ឧកយំ។ ឧកយមេវ ហិ ឧបចារវសេន អញ្ញំ
វិយ កត្វា "ធនូសមាធិប្បធានសម្ពាវសមមន្នាគតំ ឥទ្ធិចាទ"ន្តិ វុត្តំ។ អភិទ្ទម្បិ ហិ
ឧបចារវសេន ភិទ្ទំវិយ កត្វា វេហារន្តិ, យថា "សិលាបុត្តកស្ស សរីរ"ន្តិ។

តត្ថ ឥជ្ឈតីតិ ឥទ្ធិ, សមិជ្ឈតិ និប្បជ្ឈតីតិ អត្តោ។ ឥជ្ឈន្តិ វា តាយ សត្តា ឥទ្ធា
វុទ្ធា ឧក្កំសគតា ហោន្តិតិ ឥទ្ធិ, បជ្ឈតិ ឯតេនាតិ ចាទោ, បឋមេន អត្ថេន ឥទ្ធិ ឯវ
ចាទោ ឥទ្ធិចាទោ, ឥទ្ធិកោដ្ឋាសោតិ អត្តោ។ ទុតិយេន អត្ថេន ឥទ្ធិយា ចាទោ
បតិជ្ជា អធិគម្មចាយោតិ ឥទ្ធិចាទោ។ តេន ហិ ឧបរូបវិសេសសម្ពាតំ ឥទ្ធិ
បជ្ឈន្តិ ចាបុណ្ណិ។ វិវេកនិស្សិតន្តិ តទន្តិវិវេកនិស្សិតំ សមុច្ឆេទវិវេកនិស្សិតំ
និស្សរណាវិវេកនិស្សិតព្វា ឥទ្ធិចាទំ ភាវេតីតិ អត្តោ។ តថា ហិ អយំ
ឥទ្ធិចាទភាវនាទុយុត្តោ យោគី វិបស្សនាក្ខណោ កិច្ចតោ តទន្តិវិវេកនិស្សិតំ
អជ្ឈាសយតោ និស្សរណាវិវេកនិស្សិតំ។ មគ្គក្ខណោ បន កិច្ចតោ
សមុច្ឆេទវិវេកនិស្សិតំ អារម្មណតោ និស្សរណាវិវេកនិស្សិតំ ឥទ្ធិចាទំ
ភាវេតីតិ។ ឯស នយោ វិរាគនិស្សិតន្តិអាទីសុ។

វិវេកត្តា ឯវ ហិវិរាគាធយោ, កេវលព្យោត្ត វោស្សន្តោ ធុរិដោ
បរិច្ចាគវោស្សន្តោ ច បក្ខន្ធនវោស្សន្តោ ចាតិ។ តត្ថ បរិច្ចាគវោស្សន្តោ
វិបស្សនាក្ខណោ តទន្ធិវសេន, មគ្គក្ខណោ សមុច្ឆេទវសេន កិលេសប្បហានំ។
បក្ខន្ធនវោស្សន្តោ វិបស្សនាក្ខណោ តន្និន្ធាភាវេន, មគ្គក្ខណោ
អារម្មណាករណាវសេន និព្វានបក្ខន្ធនំ។ តទុកយម្បិ ឥមស្មី
លោកិយលោកុត្តរមិស្សកេ អត្ថសំវណ្ណានាយេ យុជ្ជតិ។ តថា ហិ អយំ
បឋមិទ្ធិចានោ យថាវុត្តេន បកាវេន កិលេសេ បរិច្ចេជតិ និព្វានញ្ច បក្ខន្ធាតិ។
វោស្សន្តបរិណាមិន្តិ ឥមិនា បន វចនេន វោស្សន្តត្ថំ បរិណាមន្តំ បរិណាតញ្ច
បរិបច្ចន្តំ បរិបក្កញ្ចាតិ អត្តោ។ អយញ្ចំ ឥទ្ធិចានភាវនានុយុត្តោ យោគី យថា
បឋមោ ឥទ្ធិចានោ កិលេសបរិច្ចាគវោស្សន្តត្ថំ និព្វានបក្ខន្ធនវោស្សន្តត្ថញ្ច
បរិបច្ចតិ, យថា ច បរិបក្កោ ហោតិ, តថា នំ ភាវេតីតិ។ សេសិទ្ធិចានេសុបិ
ឯសេវ នយោ។ អយំ បន វិសេសោ - យថា ធន្តំ ជេជ្ជកំ កត្វា បរត្តិតោ សមាធិ
ធន្តសមាធិ។ ឯវំ វិរិយំ ចិត្តំ វិមំសំ ជេជ្ជកំ កត្វា បរត្តិតោ សមាធិ
វិមំសាសមាធិតិ។

១២. ន កេវលំ ចតុត្ថឥទ្ធិចានោ ឯវ សមាធិញ្ញាណមូលកោ, អថ ខោ
សញ្ញាបីតិ ធន្សេតុំ “សញ្ញា សមាធិញ្ញាណមូលកោ ញ្ញាណបុព្វត្ថមោ
ញ្ញាណានុបរិវត្តិ”តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ កស្មា សោ ឯវំ វិមំសាសមាធិតិ វុត្តោតិ?
វិមំសំ ជេជ្ជកំ កត្វា បរត្តិតត្ថាតិ វុត្តោវាយមត្តោ។ តត្ថ បុព្វភាគបញ្ញាយ
ញ្ញាណមូលកោ។ អធិគមបញ្ញាយ ញ្ញាណបុព្វត្ថមោ។ បច្ចវេក្ខណាបញ្ញាយ
ញ្ញាណានុបរិវត្តិ។ អថ វា បុព្វភាគបញ្ញាយ ញ្ញាណមូលកោ។ ឧបទាវបញ្ញាយ
ញ្ញាណបុព្វត្ថមោ។ អប្បនាបញ្ញាយ ញ្ញាណានុបរិវត្តិ។ ឧបទាវបញ្ញាយ វា
ញ្ញាណមូលកោ។ អប្បនាបញ្ញាយ ញ្ញាណបុព្វត្ថមោ។ អភិញ្ញាបញ្ញាយ
ញ្ញាណានុបរិវត្តិ វេទិតព្ពំ។

យថា បុរេតិ យថា សមាធិស្ស បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណានុបវិវត្តិភាវេន
បុរេ បុព្វេ អតីតានុ ជាតិសុ អសង្ខ្រ្កយ្យេសុបិ សំវដ្តិវិវដ្តេសុ អត្តនោ បរេសញ្ច
ខន្ធំ ខន្ធបនិពន្ធា ធុប្បជីវិជ្ឈំ នាម នត្ថិ, តថា បច្ឆា សមាធិស្ស
អនាគតំសញ្ញាណានុបវិវត្តិភាវេន អនាគតានុ ជាតិសុ អសង្ខ្រ្កយ្យេសុបិ
សំវដ្តិវិវដ្តេសុ អត្តនោ បរេសញ្ច ខន្ធំ ខន្ធបនិពន្ធា ធុប្បជីវិជ្ឈំ នាម នត្ថិតិ
អត្ថោ។

យថា បច្ឆាតិ យថា សមាធិស្ស ចេតោបរិយញ្ញាណានុបវិវត្តិភាវេន
អនាគតេសុ សត្តេសុ ទិវសេសុ បរសត្តានំ ចិត្តំ ធុប្បជីវិជ្ឈំ នាម នត្ថិ, តថា បុរេ
អតីតេសុ សត្តេសុ ទិវសេសុ បរសត្តានំ ចិត្តំ ធុប្បជីវិជ្ឈំ នាម នត្ថិតិ អត្ថោ។
យថា ទិវាតិ យថា ទិវសភាគេ សូរិយាលោកេន អន្ធការស្ស វិធមិតត្តា
ចក្កមន្តានំ សត្តានំ អាចាថគតំ ចក្កវិញ្ញេយ្យំ រូបំ សុវិញ្ញេយ្យំ។ តថា រត្តិន្ទ តថា
រត្តិភាគេ ចតុរង្គសមន្មាគតេបិ អន្ធការេ វត្តមាទេ សមាធិស្ស
ទិព្ពចក្កញ្ញាណានុបវិវត្តិតាយ ធុប្បជីវិជ្ឈំ រូចាយតនំ នត្ថិ។

យថា រត្តិ តថា ទិវាតិ យថា ច រត្តិយំ តថា ទិវាបិ អតិសុខុមំ កេនចិ
តិរោហិតំ យញ្ច អតិទូរេ, តំ សព្វរូបំ ធុប្បជីវិជ្ឈំ នាម នត្ថិ។ យថា ច រូចាយតនេ
វុត្ថំ, តថា សមាធិស្ស ទិព្ពសោតញ្ញាណានុបវិវត្តិតាយ សធាយតនេ ច នេតព្ពំ។
តេនេវាហ “ឥតិ វិវដេន ចេតសា” តិអាទិ។ តត្ថ អបរិយោនទ្ធនាតិ
អភិញ្ញាញ្ញាណាស្ស ចារិពន្ធកកិលេសេហិ អនន្តោត្តជេន, អបរិយោនទ្ធត្តា ឯវ
សប្បកាសំ ចិត្តំ។ ឯតេនេវ សមាធិស្ស ឥទ្ធិវិញ្ញាណានុបវិវត្តិតាបិ វុត្តា ឯវាតិ
ទដ្ឋព្ពំ។ បញ្ចាទ្រិយានីតិ ឥទ្ធិចាទសម្បយុត្តានិ សេក្ខស្ស បញ្ចាទ្រិយានិ
អធិប្បតានីតិ អាហ “កុសលានី” តិ។ ចិត្តសហគ្វនីតិអាទិ តេសំ
វិញ្ញាណានិរោធនេ និរោធនស្សនត្ថំ អារទ្ធា។ តថា “នាមរូបញ្ចា” តិអាទិ។ តេនេតំ

ឧស្សេតិ “ន កេវលំ បញ្ចិន្ទ្រយានិ វេ, អថ ខោ នាមរូបញ្ចវិញ្ញាណហេតុកំ
វិញ្ញាណស្ស និរោធិ និរុដ្ឋតិ” តិ។

តស្សាតិ វិញ្ញាណស្ស។ ហេតុតិ តណ្ហាអវិជ្ជាទិកោ។ អនាហារន្តិ បទស្ស
អត្តវិវរណំ។ អនភិនន្តិតន្តិ អភិនន្តនក្ខតាយ តណ្ហាយ បហិនត្តា វេ
អបត្តិតំ។ តតោ វេ អប្បជិសន្តិកំ វិញ្ញាណំ តំ និរុដ្ឋតិ។ យថា ច វិញ្ញាណំ, វេ
នាមរូបម្បិ វិញ្ញាណសម្ពាតស្ស ហេតុនោ បច្ចយស្ស ច អភារា តប្បច្ចយានំ
សម្ពារាទិនំ អភារា អហេតុ អប្បច្ចយំ។ សេសំ ចាកជមេវ។
បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវិចយោបិ វុត្តនយានុសារេន វេទិតញោ។

វេ អនុសន្និបុច្ឆម្បិ ឧស្សេត្វា ហេដ្ឋា សត្តាធិដ្ឋានា ធម្មាធិដ្ឋានា ច បុច្ឆាវិសុំ
វិសុំ ឧស្សិតាតិ ឥនានិ តា សហ ឧស្សេតុំ “យេ ច សម្ពាតធម្មាសេ” តិអាទិ
អារទ្ធី។ តត្ថាយំ បទត្ថោ - សម្ពាតធម្មាតិ អនិច្ចាទិវសេន បរិវិមំសិតធម្មា,
អរហតំ វេ តំ អធិវចនំ។ សេក្ខាតិ សីលាទិនិ សិក្ខមាណា អវសេសា
អរិយបុគ្គលា។ បុច្ឆតិ ពហូ សត្តជនា។ តេសំ មេ និបកោ ភវិយំ, បុដ្ឋោ
បព្រហ្មីតិ តេសំ សេខាសេខានំ និបកោ បណ្ឌិតោ ភូ ភគវា បដិបត្តិ បុដ្ឋោ មេ
ព្រហ្មីតិ។ សេសំ ចាឡិវសេនេវ វិញ្ញាយតិ។

១៥. កិស្សាតិ កិស្ស ហេតុ, កេន ការណេនាតិ អត្ថោ។
សេខាសេខាវិបស្សនា បុព្ពត្ថមប្បហានយោគេនាតិ សេខេ អសេខេ
វិបស្សនាបុព្ពត្ថមប្បហានេ ច បុច្ឆនយោគេន, បុច្ឆាវិជិតាតិ អត្ថោ។

វិស្សជ្ជនកាថាយំ កាមេសុ នាភិគិដ្ឋេយ្យាតិ វុត្តកាមេសុ កិលេសកាមេន
ន អភិគិដ្ឋេយ្យ។ មនសាវាលោ សិយាតិ ព្យាបាទវិតក្កាធយោ
កាយទុច្ចរិតាធយោ ច មនសោ អារិលភាវកេវេ ធម្មេ បដហន្តោ ចិត្តេន

អនាវិលោកវេយ្យា យស្មា បន អសេក្ខោ អនិច្ចតាទិវសេន សព្វធម្មានំ
បរិតុលិតត្តា កុសលោ សព្វធម្មេសុ កាយានុបស្សនាសតិអាទិហិ ច សតោ
សព្វកិលេសានំ ភិទ្ធត្តា ឧត្តមភិក្ខុការំ បត្តោ ច ហុត្វា សព្វសីលាបថេសុ
បរត្តតិ, តស្មា “កុសលោ...បេ... បរិត្តជេ” តិ អាហាតិ អយំ សង្ខេបត្តោ។

តត្ថ យំ បុច្ឆាតាថាយំ “និបកោ” តិ បទំ វុត្ថំ, តំ ភកវន្តំ សន្ធាយ វុត្ថំ,
ភកវតោ ច នេបក្កំ ឧក្កំសចារមិប្បត្តំ អនាវរណាញាណទស្សនេន ទីបេតព្ពន្ធិ
អនាវរណាញាណំ តាវ កម្មទ្វារភេទេហិ វិភជិត្វា សេខាសេខបដិបទំ ទស្សេតុ
“ភកវតោ សព្វំ កាយកម្ម” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តេន សព្វត្ថ
អប្បដិហតញ្ញាណទស្សនេន តថាគតស្ស
សេខាសេខបដិបត្តិទេសនាកោសល្យមេវ វិភាវេតិ។ តត្ថ កោ ចាតិ ក្ខ ច, កស្មី
វិសយេតិ អត្តោ។ តំ វិសយំ ទស្សេតិ “យំ អនិច្ចេ ទុក្ខេ អនត្តនិ ចា” តិ។ ឥទំ វុត្ថំ
ហោតិ - ញ្ញាណទស្សនំ នាម ឧប្បជ្ឈមាទំ “សព្វំ សង្ខតំ អនិច្ចំ ទុក្ខំ សព្វេ ធម្មា
អនត្តា” តិ ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស បន តស្មី វិសយេ យេន អប្បវត្តិ, សោ បដិយាតោតិ,
ឯតេន លក្ខណាត្តយប្បដិវេធស្ស ទុរភិសម្ភវតំ អនញ្ញាសាធារណាតញ្ញ
ទស្សេតិ។ លក្ខណាត្តយវិការនេន ហិ ភកវតោ ចតុសច្ចប្បដិវេធំ
សម្មាសម្ពោធិញ្ញ បណ្ឌិតា បដិជានន្តិ។

អញ្ញាណំ អទស្សនន្តិ តំ បដិយាតំ សរូបតោ ទស្សេតិ។
ធម្មាវម្ពណាសភាវប្បដិច្ឆាទកោ ហិ សម្មោហោ ញ្ញាណទស្សនស្ស
បដិយាតោតិ។ យស្មី វិសយេ ញ្ញាណទស្សនំ ឧប្បត្តិវហំ, តត្ថេវ តស្ស
បដិយាតេន ភវិតព្ពន្ធិ អាហា - “យំ អនិច្ចេ ទុក្ខេ អនត្តនិ ចា” តិ។ យថា ឥធម
បុរិសោតិអាទិ ឧបមាទស្សនំ។ តត្រិទំ ឱបម្ពសំសន្ននំ - បុរិសោ វិយ សព្វោ
លោកោ, តាវ ករូចានិ វិយ ធម អារម្មណានិ, តស្ស បុរិសស្ស តាវ ករូចានំ

ធន្យនំវិយ លោកស្ស ចក្ខុវិញ្ញាណាធិហិ យថាវហំ ធន្យាម្ពណាជានំ, តស្ស
បុរិសស្ស តារក្ខចានិ បស្សន្តស្សបិ “ឯត្ថកានិ សតានិ, ឯត្ថកានិ
សហស្សានី” តិអាធិនា គណនសង្កេតេន អជានំវិយ លោកស្ស
រូចាធិអារម្មណំ កថញ្ចា ជានន្តស្សបិ អនិច្ចាទិលក្ខណត្ថយានវពោធាតិ។
សេសំ ចាកជមេវ។

ឥធានិ យេហិ បទេហិ ភក្ខតា អាយស្មតោ អធិតស្ស សេខាសេខបដិបទា
វុត្តា, តេសំ បទានំ អត្ថំ វិភជិតំ “តត្ថ សេខោ” តិអាធិមាហា។ តត្ថ តត្ថាតិ
និចាតមត្តំ, តស្មី វា វិស្សជ្ជនេ។ សេខោតិ សិក្ខា ឯតស្ស សីលន្តិ សេខោ, តេន
សេខេន។ ធូសុ ធម្មសូតិ ធូវិជេសុ ធម្មសូតិ អធិប្បាយោ។ បរិយុដ្ឋានិយេសូតិ
នោសេន បរិយុដ្ឋិតេន យត្ថ បរិវត្តិតត្ថំ, តេសុ អាហាតវត្ថុសូតិ អត្ថោ។
“បដិយដ្ឋានិយេសូ” តិបិ ចាថោ, សោយេវត្ថោ។

ឯត្ថ ច គេធបដិសេធចាធនាយំ គេធនិមិត្តោ នោសោ គេធសតិ ហោតីតិ
តតោបិ ចិត្តស្ស រក្ខិតតត្ថតា និទ្ធាវេត្វា វុត្តា។ យស្មា បន ភក្ខតា “កាមេសុ
នាភិគិដ្ឋយ្យា” តិ (សុ. និ. ១០៤៥; ចូឡនិ. អធិតមាណាវបុច្ឆា ៦៤,
អធិតមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៨; នេត្តិ. ១៥-១៧) វុត្តំ, តស្មា “តត្ថ យា
ឥច្ឆា” តិអាធិនា គេធវសេន និទ្ទេសោ កតោ។ អថ វា នោសតោ ចិត្តស្ស
រក្ខិតតត្ថតា កាថាយ ធុតិយចានេន វុត្តាយេវាតិ ធន្នត្ថា។ ធុតិយចានេន ហិ
សេសកិលេសវោទានធម្មា ធន្យតា។ តថា ហិ ឧប្បន្នាធុប្បន្នភេទតោ
សម្មាវាយាមស្ស វិសយភាវេន សព្វេ សំកិលេសវោទានធម្មេ ចតុធាវិភជិត្វា
សម្មប្បធានមុខេន សេខបដិបទំ មត្តកំ ចាបេត្វា ធស្សេតុំ “សេខោ
អភិគិដ្ឋន្តោ” តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ អនាវិលសង្កប្បាតិ អាវិលានំ កាមសង្កប្បាធិនំ

អភារេន អនាវិលសង្គ្រេហ៍។ តតោ ឯ អនភិទិដ្ឋន្តោ វាយមតិ, វិរិយំ
បរត្ថេតិ។ កថំ វាយមតីតិ អាហា - “សោ អនុប្បន្នាន”ន្តិអាទិ។

តត្ថ សោតិ ឧត្តវិសេសត្ថាយ បដិបន្ទ្ខមាណោ សេក្ខោ។ អនុប្បន្នានន្តិ
អនិព្ពត្តានំ។ ចាបកានន្តិ លាមកានំ។ អកុសលានំ ធម្មានន្តិ
អកោសល្លសម្ពុតានំ ធម្មានំ។ អនុប្បនាយាតិ ន ឧប្បននត្ថាយ។ ធន្តំ ជនេតីតិ
កត្តកម្មតាសម្ពាតំ កុសលច្នន្តំ ឧប្បនេតិ។ វាយមតីតិ បយោគបរក្កមំ
ករោតិ។ វិរិយំ អារភតីតិ កាយិកចេតសិកវិរិយំ ករោតិ។ ចិត្តំ បគ្គណ្ណាតីតិ
តេនេវ សហជាតវិរិយេន ចិត្តំ ឧក្ខិបតិ។ បទហតីតិ បធានវិរិយំ ករោតិ។
វាយមតីតិអាទិនិ បន ចត្តារិ បទានិ
អាសេវនាការនាពហុលីកម្មសាតច្ចកិរិយាហិ យោជេតព្ពានិ។ ឧប្បន្នានំ
ចាបកានន្តិ អនុប្បន្នាតិ អវត្តព្ពតំ អាបន្នានំ ចាបធម្មានំ។ បហានាយាតិ
បដហនត្ថាយ។ អនុប្បន្នានំ កុសលានន្តិ អនិព្ពត្តានំ កោសល្លសម្ពុតានំ
ធម្មានំ។ ឧប្បនាយាតិ ឧប្បននត្ថាយ។ ឧប្បន្នានន្តិ និព្ពត្តានំ។ វិចិត្តាយាតិ វិចិត្តំ។
អសម្មោសាយាតិ អនស្សនត្តំ។ ភិយ្យោភាវាយាតិ បុនប្បនំ ភាវាយ។
វេបុណ្ណាយាតិ វិបុលភាវាយ។ ភាវនាយាតិ វឌ្ឍិយា។ ចារិប្បិយាតិ
បរិប្បរណាត្ថាយាតិ អយំ តាវ បទត្ថោ។

១៦. “កតមេ អនុប្បន្នា”តិអាទិ អកុសលធម្មា កុសលធម្មា ច យាទិសា
អនុប្បន្នា យាទិសា ច ឧប្បន្នា, តេ ទស្សេតុំ អារទ្ធី។ តត្ថ ឥមេ អនុប្បន្នាតិ ឥមេ
កាមវិតក្កាទយោ អសមុទាចារវសេន វា អននុភូតារម្មណាវសេន វា អនុប្បន្នា
នាម។ អញ្ញាថា ហិ អនមតត្ថេ សំសារេ អនុប្បន្នា នាម អកុសលា ធម្មា នត្ថិ។
វិតក្កត្ថយគ្គហណោញោត្ថ និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។ អកុសលមូលានីតិ អនុសយា
ឯវ សព្ពេសំ អកុសលានំ មូលភាវតោ ឯវ វុត្តា, ន លោភាទយោ ឯវ។ ឥមេ

ឧប្បន្នា អនុសយា ភូមិលទ្ធិប្បន្នា
អសមុគ្គាជិតុប្បន្នាតិអាទិឧប្បន្នបរិយាយសញ្ញាវតោ នាមវសេន ឧប្បន្នា នាម,
ន វត្តមានភាវេនាតិ អត្ថោ។ ឥមេ អនុប្បន្នា កុសលា ធម្មាតិ ឥមេ
សោតាបន្នស្ស សទ្ធានយោ សោតាបត្តិជលសង្ខិកិរិយាយ បដិបន្នស្ស
អនុប្បន្នា កុសលា ធម្មា នាម, កោ បន វាទោ បុព្វជ្ជនានន្តិ ទស្សេតិ។
កុសលសន្នោ ចេត្ត ពាហិតិកសុត្ត (ម. និ. ២.៣៥៨ អាទយោ) វិយ
អនវជ្ជបរិយាយោ ទដ្ឋញ្ញោ។ ឥមេ ឧប្បន្នា កុសលា ធម្មាតិ ឥមេ បឋមមគ្គ
សទ្ធានយោ សោតាបត្តិជលសង្ខិកិរិយាយ បដិបន្នស្ស ឧប្បន្នា កុសលា ធម្មា
នាម។

សតិបដ្ឋានការវាយ សុនិគ្គហិតោ កាមវិតក្កោតិ អាហា - “យេន
កាមវិតក្កំ វារេតិ, ឥទំ សតិន្ទ្រិយ”ន្តិ។ អនវជ្ជសុខបទដ្ឋានេន អវិក្ខេបេន
ចេតោទុក្ខសង្ខស្សយោ វិក្ខេបបច្ចយោ ព្យាចាទិវិតក្កោ សុនិគ្គហិតោតិ វុត្ថំ -
“យេន ព្យាចាទិវិតក្កំ វារេតិ, ឥទំ សមាធិន្ទ្រិយ”ន្តិ។ កុសលេសុ ធម្មេសុ
អារទ្ធវិរិយោ បរាបរាធំ សុខេន សហតីតិ វិរិយេន វិហឹសាវិតក្កោ
សុនិគ្គហិតោតិ អាហា - “យេន វិហឹសាវិតក្កំ វារេតិ, ឥទំ វិរិយន្ទ្រិយ”ន្តិ។
សមាធិអាទីនម្យិ យថាសកំបដិបក្ខប្បហានំ បញ្ញាវន្តស្សេវ ឥដ្ឋតិ ឥមមត្តំ
ទស្សេន្តោ អាហា - “យេន ឧប្បន្នប្បន្នេ”តិអាទិ។

ឯតេសំ យថាទិវិតាទំ បញ្ចន្តំ ឥន្ទ្រិយានំ សវិសយេ ជេដ្ឋកការំ ទស្សេតុំ
“សទ្ធិន្ទ្រិយំ កត្ត ទដ្ឋត្ថ”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។ តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ឥមេសព្វា សទ្ធាទីនំ
សេខានំ ឥន្ទ្រិយានំ និព្វត្តិយា សព្វេបិ សេខា ធម្មា មត្តកប្បត្តា ហោន្តិ តិ
ទស្សេន្តោ “ឯវំ សេខា”តិអាទិនា សេខបដិបទំ និគមេតិ។

១៧. ឯវំ សេខបដិបទំ វិភជិត្វា ឥនាទិ អសេខបដិបទំ វិភជិតំ “កុសលោ
សព្ពធម្មាន” ត្តិអាទិមាហ។ តត្ថ សព្ពធម្មានន្តិ ឥមិនា បទេន វុត្តធម្មេ តាវ
វិភជិត្វា តត្ថ អសេក្ខស្ស កោសល្លំ ទស្សេតំ “លោកោ នាមា” តិអាទិ វុត្តំ។ តំ
វុត្តត្ថមេវ។ កិលេសលោកេន កវលោកោ សមុទាគច្ឆតីតិ កាមាវចរធម្មំ
និស្សាយ រូចារូចាវចរធម្មេ សមុទាគមេតីតិ អត្តោ។ សោតិ សោ
មហគ្គតធម្មេសុ, បរិត្តមហគ្គតធម្មេសុ វា បិតោ។ ឥន្ទ្រិយានិ និព្ពត្តេតីតិ
សីលសមាធមោ និព្ពេកាគិយេ កត្វា វិមុត្តិបរិចាចនិយានិ សទ្ធាធីនិ
ឥន្ទ្រិយានិ ឧប្បាទេតិ។ ឥន្ទ្រិយេសុ ភាវិយមាទេស្វតិ យថាវុត្តឥន្ទ្រិយេសុ
វឡិយមាទេសុ រូចារូបបរិត្តហានិវេសេន នេយ្យស្ស បរិញ្ញា កវតិ។

ទស្សនបរិញ្ញាតិ ញាតបរិញ្ញា។ ភាវនាបរិញ្ញាតិ តិរណាបរិញ្ញា
បហានបរិញ្ញា ច។ “សា ទុរិយេនា” តិអាទិនា សង្ខេបតោ វុត្តមត្តំ “យទា ហិ
សេខោ” តិអាទិនា វិវតិ។ តត្ថ “និព្ពិទាសហគតេហិ សញ្ញាមនសិកាវេហិ” តិ
ឥមិនា ពលវិវិបស្សនំ ទស្សេតិ។ យទា ហិ សេខោតិ ចេត្ត សិក្ខនសីលតាយ
កល្យាណបុគ្គលោបិ សេខបទេន សង្កហិតោតិ កត្វា “ទ្វេ ធម្មា កោសល្លំ
គច្ឆន្តិ ទស្សនកោសល្លញ្ញា” តិអាទិ វុត្តំ។ អយមេត្ត អធិប្បាយោ - យទា
កល្យាណបុគ្គលោ បុព្វភាគសិក្ខំ សិក្ខន្តោ និព្ពិទាសហគតេហិ
សញ្ញាមនសិកាវេហិ ព្រោយ្យំ បរិជាតាតិ, តទា តស្ស តេ វិបស្សនាធម្មា
ទស្សនកោសល្លំ បឋមមគ្គញ្ញាណំ គច្ឆន្តិ សម្មាបុណ្ឌិតេន សទ្ធិ យជេន្តិ។
យទា បន សោតាបន្នាទិសេខោ វុត្តនយេន នេយ្យំ បរិជាតាតិ, តទា តស្ស តេ
វិបស្សនាធម្មា ភាវនាកោសល្លំ គច្ឆន្តិតិ។

តំ ញាណន្តិ យា បុព្វេ នេយ្យស្ស បរិញ្ញា វុត្តា, តំ នេយ្យបរិជាតនញ្ញាណំ។
បញ្ចវិវេន វេទិតព្ពន្ធិ វិសយភេទេន តស្ស ភេទំ ទស្សេតិ។ ធម្មានំ សលក្ខណោ

ព្រាណ្ឌន្ត រូបាបធម្មានំ កក្កុឡុដុសនាទិសលក្ខណោ ព្រាណំ។ តំ បនយស្មា
សត្តំ នេយ្យំ ហេតុហេតុជលភេទតោ ធុរិធមេវ ហោតិ, តស្មា “ធម្មបដិសម្ពិទា
ច អត្ថបដិសម្ពិទា ចា”តិ និទ្ទិដ្ឋំ។

បរិញ្ញាតិ តីរណបរិញ្ញា អធិប្បតា។ យស្មា បនស្ស រូបាបធម្ម
សលក្ខណតោ បច្ចយតោ ច អភិជានិត្វា កុសលាទិវិភាគេហិ តេ បរិគ្គហេត្វា
អនិច្ចាទិវសេន ជាននា ហោតិ, តស្មា “ឯវំ អភិជានិត្វា យា បរិជាននា, ឥទំ
កុសល”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ឯវំ ភហិតាតិ ឯវំ អនិច្ចាទិតោ
កលាបសម្មសនាទិវសេន ភហិតា សម្មសិតា។ ឥទំ ផលំ និព្ពេត្តន្តិតិ ឥទំ
ឧទយព្ពយព្រាណាទិកំ ផលំ បដិចាជិយា ឧប្បាទេន្តិ, និមិត្តស្ស កត្តភាវេន
ឧបចរណតោ យថា អរិយភាវករាទិ សច្ចានិ អរិយសច្ចានីតិ។ តេសន្តិ
ឧទយព្ពយព្រាណាទិនំ។ ឯវំ ភហិតានន្តិ ឯវំ បរិត្តិតានំ។ អយំ អត្ថោតិ អយំ
សច្ចានំ អនុពោធបដិវេជោ អត្ថោ។ យថា ហិ បរិញ្ញាបញ្ញា សម្មសិតព្ពធម្ម
សម្មសនធម្ម តត្ថ សម្មសនាការំ បរិជានាតិ, ឯវំ សម្មសនជលម្បិ
បរិជានាតីតិ កត្វា អយំ នយោ ទស្សិតោ។

យេ អកុសលាតិ សមុទយសច្ចមាហា។ សព្វេ ហិ អកុសលា
សមុទយបក្ខិយាតិ។ យេ កុសលាតិ មគ្គធម្មា សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ។ យទិបិ
ជលធម្មាបិ សច្ចិកាតព្វា, ចតុសច្ចប្បដិវេជស្ស បន អធិប្បតត្តា “កតមេ ធម្មា
សច្ចិកាតព្វា, យំ អសម្ព័ត”ន្តិ វុត្តំ។ អត្ថកុសលោតិ បច្ចយុប្បន្នេសុ អត្ថេសុ
កុសលោ។ ធម្មកុសលោតិ បច្ចយធម្មេសុ កុសលោ។ ចាឡិអត្ថចាឡិធម្មា វា
អត្ថធម្មា។ កល្យាណតាកុសលោតិ យុត្តតាកុសលោ, ចតុនយកោវិទោតិ
អត្ថោ, ទេសនាយុត្តិកុសលោ វា។ ផលតាកុសលោតិ
វិណាសវេជលកុសលោ។ “អាយកុសលោ”តិអាទីសុ អាយោតិ វុឡិ។ សា

អនត្តហានិតោ អដ្ឋប្បត្តិតោ ច ធុរិយា។ អចាយាតិ អវឌ្ឍិ។ សាបិ អត្តហានិតោ
អនដ្ឋប្បត្តិតោ ច ធុរិយា។ ឧចាយោតិ សត្តានំ អច្ចាយិកេ កិច្ចេ វា ភយេ វា
ឧប្បន្នេ តស្ស តិកិច្ចនសមត្ថំ វា នុប្បត្តិការណំ, តត្ថ កុសលោតិ អត្តោ។
ចីណាសវោ ហិ សព្ពសោ អវិជ្ជាយ បហីនត្តា បញ្ញាវេ បុល្លប្បត្តោ ឯតេសុ
អាហានីសុ កុសលោតិ។ ឯវំ អសេខស្ស កោសល្លំ ឯកទេសេន វិភាវេត្វា បុន
អនវសេសតោ ទស្សន្តោ “មហតា កោសល្លេន សមន្មាគតោ” តិ អាហា។

បរិនិច្ឆ័តសិក្ខុស្ស អសេខស្ស សតោការិតាយ អញ្ញំ បយោជនំ នត្ថិតិ វុត្ថំ
“ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថ” ត្ថិ។ ឥទានិ យថានិទ្ធិដ្ឋំ សេខាសេខបដិបទំ និគមេន្តោ
“ឥមា ទ្វេ ចរិយា” តិ អាទិមាហា។ តត្ថ ពោជ្ឈន្តិ ពុជ្ឈិតត្ថំ។ តំ ចតុត្ថិជន្តិ តំ ពោជ្ឈ
ចតុត្ថិជំ, ចតុសច្ចការតោ។ ឯវំ ជាតាតិ ឯវំ បរិញ្ញាភិសមយាទិវសេន យោ
ជាតាតិ។ អយំ វុច្ចតិ តិ អយំ អសេខោ សតិវេ បុល្លប្បត្តោ និប្បវិយាយេន
“សតោ អភិក្កមតិ” តិ អាទិនា វុច្ចតិ តិ។ សេសំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ឥធាបិ
បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវិចយា បុព្វេ វុត្ថនយានុសារេន វេទិតញ្ញា។

ឯត្តាវតា ច មហាថេរោ វិចយហារំ វិភជន្តោ អជិតសុត្តវសេន (សុ. និ. ១០៣
អាទយោ; ចូឡនិ. អជិតមាណាវបុច្ឆា ៥៧ អាទយោ, អជិតមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស
១ អាទយោ) បុច្ឆាវិចយំ វិស្សជ្ជនវិចយញ្ច ទស្សត្វា ឥទានិ សុត្តន្តវេសុបិ
បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវិចយានំ នយំ ទស្សន្តោ “ឯវំ បុច្ឆិតត្ថំ, ឯវំ វិស្សជ្ជិតត្ថំ” ត្ថិ អាហា។
តត្ថ ឯវន្តិ ឥមីនា នយេន។ បុច្ឆិតត្ថន្តិ បុច្ឆា កាតញ្ញា, អាចិត្តិតញ្ញា វា,
វិវេចតញ្ញាតិ អត្តោ។ ឯវំ វិស្សជ្ជិតត្ថន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សុត្តស្ស ចាតិ អាទិ
អនុគីតិវិចយនិទស្សនំ។ អនុគីតិ អត្តតោ ច ព្យញ្ញនតោ ច សមាទេតញ្ញាតិ
សុត្តន្តវទេសនាសម្ពាតា អនុគីតិ អត្តតោ ព្យញ្ញនតោ ច សំវណ្ណិយមាទេន
សុត្តន្ត សមាទា សទិសំ កាតញ្ញា, តស្មី វា សុត្ត សម្មា អាទេតញ្ញា។

អត្ថាបកតន្ត្រី អត្ថតោ អបេតំ, អសម្ពន្ធតំ វា ធនទាឡិមាធិវចនំ វិយ។
តេនេវាហ “សម្ពប្បលាបំ ភវតី” តិ។ ឯតេន អត្ថស្ស សមាទេតព្ពតាយ
ការណាមាហា។ ធុន្ទិក្ខិត្តស្សាតិ អសម្មារុត្តស្ស។ ធុន្ទយោតិ ធុក្ខេន នេតព្ពោ,
នេតុំ វា អសក្កុណោយោ។ ព្យញ្ញនុបេតន្តិ សភាវនិរុត្តិសមុបេតំ។

ឯវំ អនុគីតិវិចយំ ធស្សេត្វា និទ្ទេសវាវេ “សុត្តស្ស យោ បរិចយោ” តិ
សំខិត្តេន វុត្តមត្តំ វិភជិតុំ “សុត្តញ្ញា បរិចិនិតព្ព” តិ វត្វា តស្ស វិចិននាការំ
ធស្សេត្តោ “កី ឥទំ សុត្តំ អាហច្ឆវចន” តិ អាធិមាហា។ តត្ថ អាហច្ឆវចនន្តិ
ភគវតោ ហ៊ានករណានិ អាហច្ឆ អភិហន្តា បវត្តវចនំ, សម្មាសម្ពុទ្ធន សាមំ
ទេសិតសុត្តន្តិ អត្តោ។ អនុសន្ធិវចនន្តិ សាវកភាសិតំ។ តញ្ញា ភគវតោ វចនំ
អនុសន្ធិត្វា បវត្តនតោ “អនុសន្ធិវចន” តិ វុត្តន្តិ។ និតត្តន្តិ យថាវុត្តវសេន
ញាតព្ពតំ។ នេយ្យត្តន្តិ និទ្ទាវេត្វា គហេតព្ពតំ។ សំកិលេសភាគិយន្តិ អាធិនំ
បទានំ អត្តោ បដ្ឋានវាវវណ្ណនាយំ អាវិ ភវិស្សតិ។ យស្មា បន ភគវតោ ទេសនា
សោឡសវិទេ សាសនបដ្ឋានេ ឯកំ ភាគំ អភជន្តិ នាម នត្តិ, តស្មា សោបិ នយោ
វិចេតព្ពភាវេន ឥធនិក្ខិត្តោ។

កុហី ឥមស្ស សុត្តស្សាតិ ឥមស្ស សុត្តស្ស កស្មី បទេសេ
អាធិមជ្ឈបរិយោសានេសុ។ សញ្ញានិ សទ្ធានិ បស្សិតញ្ញានីតិ ធុក្ខេសច្ចំ សុត្តស្ស
“កុហី កស្មី បទេសេ កស្មី វា បទេ បស្សិតព្ពំ និទ្ទាវេត្វា វិចេតុំ, សមុទយសច្ចំ
និរោធសច្ចំ មគ្គសច្ចំ កុហី បស្សិតព្ពំ ធន្នតំ និទ្ទាវេត្វា វិចេតុំ” តិ ឯវំ សញ្ញានិ
សទ្ធានិ ធុទ្ធវិត្វា វិចេតព្ពានីតិ អធិប្បាយោ។ អាធិមជ្ឈបរិយោសានេតិ ឯវំ សុត្តំ
បរិចេតព្ពន្តិ អាធិតោ មជ្ឈតោ បរិយោសានតោ ច ឯវំ ឥមិនា
បុច្ឆាវិចយាធិនយេន សុត្តំ បរិចេតព្ពន្តិ អត្តោ។ ឯត្ថ ច
បុច្ឆាវិស្សជ្ជនបុញ្ញាបរាធុគីតិវិចយា ចាឡិយំ សរូបេនេវ ធស្សិតា។

អស្សុនាធិវិចយោ បន សច្ចនិទ្ទារណមុខេន នយតោ ទស្សិតោ, សោ
និទ្ទេសវារេ វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ចោ។ តត្ថិចយេនេវ ច បទវិចយោ សិទ្ធាតិ។

វិចយហារវិកង្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. យុត្តិហារវិកង្គវណ្ណានា

១៨. តត្ថ កតមោ យុត្តិហារោតិអាទិ យុត្តិហារវិកង្គោ។ តត្ថ កី
យោជយតីតិ យុត្តិហារស្ស វិសយំ បុច្ឆតិ។ កោ បនេតស្ស វិសយោ?
អតថាការេន គយ្ហមាណ សុត្តត្តាវិសយោ, តេ ហិ តេន សាតិសយំ យាថាវតោ
យុត្តិនិទ្ទារណេន យោជេតញ្ចោ។ ឥតវេសុបិ អយំ ហារោ ឥច្ឆិតោ ឯវ។ តំ បន
ភូតកថនមត្តំ ហោតិ។ យស្មា បនាយំ យុត្តិកវេសនា នាម ន មហាបទេសេន
វិជា, តស្មា យុត្តិហារំ វិកង្គេនោ តស្ស លក្ខណំ តាវ ឧបទិសិតុំ “ចត្តារោ
មហាបទេសា”តិអាទិមាហ។

តត្ថ មហាបទេសាតិ មហាអបទេសា, ពុទ្ធានយោ មហាន្តេ អបទិសិត្វា
វុត្តានិ មហាការណានីតិ អត្ថោ។ អថ វា មហាបទេសាតិ មហាឱកាសា,
មហាន្តានិ ធម្មស្ស បតិជ្ជានានីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ -
អបទិស្សតីតិ អបទេសោ, ពុទ្ធា អបទេសោ ឯតស្សាតិ ពុទ្ធាបទេសោ។ ឯស
នយោ សេសេសុបិ។ “សម្មា មេតំ ភគវតោ សុត”ន្តិអាទិនា កេនចិ អាភតស្ស
គន្ធស្ស ធម្មោតិ វា អធម្មោតិ វា វិនិច្ឆយនេ ការណំ។ កី បន តន្តិ? តស្ស តថា
អាភតស្ស សុត្តោតរណាធិ ឯវ។ យទិ ឯវំ កថំ ចត្តារោតិ?
អបទិសិតប្បភេទតោ។ ធម្មស្ស ហិ ទ្វេ សម្មាទាយោ ភគវា សាវកា ច។ តេសុ
សាវកា សង្ឃគណបុគ្គលវសេន តិវិជា។ “ឯវមមុម្ហា មយាយំ ធម្មា
បជិត្តហិតោ”តិ អបទិសិតញ្ចានំ ភេទេន ចត្តារោ។ តេនាហ -

“ពុទ្ធាបទេសោ...បេ... ឯកត្តរាបទេសោ” តិ។ តានិ បទព្យញ្ញនាទិ តិ កេនចិ
អាភតសុត្តស្ស បទានិ ព្យញ្ញនាទិ ច, អត្ថបទានិ ចេវ ព្យញ្ញនបទានិ ចាតិ
អត្តោ។ សំវណ្ណាកេន វា សំវណ្ណាជារសេន អាហារិយមាទានិ បទព្យញ្ញនាទិ។
សុត្ត ឌីតារយិតញ្ញនិ តិ សុត្ត អនុប្បវេសិតញ្ញនិ។ សន្តស្សយិតញ្ញនិ តិ
សំសន្តតញ្ញនិ។ ឧបនិក្ខិបិតញ្ញនិ តិ បក្ខិបិតញ្ញនិ។

សុត្តានិទិ ទស្សេតុំ “កតមស្មិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យស្មា ភកវតោ វចនំ
ឯកតាថាមត្តម្មិ សច្ចវិនិមុត្តំ នត្ថិ, តស្មា សុត្តតិ បទស្ស អត្តំ ទស្សេតុំ
“ចត្វសុ អរិយសច្ចេសូ” តិ វុត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន តីណិ បិដកានិ សុត្តន្តិ វុត្តំ, តំ
ឥមំ នេត្តិវចនេន អញ្ញនត្ថ សំសន្តតិ ចេវ សមេតិ ចាតិ ទដ្ឋព្ភំ។ យាវទេវ
អនុបាទាបរិទិញ្ញនត្ថា ភកវតោ ទេសនា, សា ឯកន្តេន វាតាទិកិលេសរូបសមំ
វទតី តិ វិនយេតិ បទស្ស អត្តំ ទស្សេត្តោ “វាគវិនយេ” តិ អាទិមាហា។ វិនយោតិ
ហិ ការណំ វាតាទិវុបសមនិមិត្តំ ឥទាធិប្បតំ។ យថាហា -

“យេ ខោ ត្វំ, កោតមិ, ធម្មេ ជានេយ្យាសិ, ឥមេ ធម្មា សរាគាយ
សំវត្តន្តិ នោ វិរាគាយ, សញ្ញោគាយ សំវត្តន្តិ នោ វិសញ្ញោគាយ,
អាចយាយ សំវត្តន្តិ នោ អបចយាយ, មហិច្ឆតាយ សំវត្តន្តិ នោ
អប្បិច្ឆតាយ, អសន្តជ្ជិយា សំវត្តន្តិ នោ សន្តជ្ជិយា, សង្កណិកាយ សំវត្តន្តិ
នោ បរិវេកាយ, កោសជ្ជាយ សំវត្តន្តិ នោ វិរិយាម្កាយ, ធុញ្ញតាយ
សំវត្តន្តិ នោ សុភវតាយ, ឯកំសេន កោតមិ ជានេយ្យាសិ ‘នេសោ ធម្មោ,
នេសោ វិនយោ, នេតំ សត្តសាសន’ តិ។ យេ ច ខោ ត្វំ, កោតមិ, ធម្មេ
ជានេយ្យាសិ ឥមេ ធម្មា វិរាគាយ សំវត្តន្តិ នោ សរាគាយ, វិសញ្ញោគាយ
សំវត្តន្តិ នោ សញ្ញោគាយ, អបចយាយ សំវត្តន្តិ នោ អាចយាយ,
អប្បិច្ឆតាយ សំវត្តន្តិ នោ មហិច្ឆតាយ, សន្តជ្ជិយា សំវត្តន្តិ នោ

អសន្តដ្ឋិយា បរិវេកាយ សំវត្តន្តិ នោ សង្កណិកាយ, វិរិយាម្ហាយ
សំវត្តន្តិ នោ កោសជ្ឈាយ, សុភរតាយ សំវត្តន្តិ នោ ទុត្តរតាយ, ឯកំសេន
គោតមិ ជារយ្យាសិ ឯសោ ធម្មោ, ឯសោ វិនយោ, ឯតំ សត្តសាសន” ត្ថិ
(ចូឡវ. ៤០៦)។

ធម្មតាយន្តិបទស្ស អត្ថំ ទស្សេតុំ “បដិច្ចសមុប្បាទេ” តិ វុត្ថំ។
បដិច្ចសមុប្បាទោ ហិ ឋិតាវ សា ធាតុ ធម្មជ្ជិតតា ធម្មនិយាមតាតិ (អ. និ.
៣.១៣៧) វុត្តោ។ “ធម្មតាយំ ឧបនិក្ខិបិតញ្ញានំ” តិ ឥទំ ចាឡិយំ នត្ថិ,
អត្ថទស្សនវសេន បន ឥធ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ ឯតុ ច បវត្ថី និវត្ថី តទុចាយញ្ច
ពាធកាធិការេ និយតំ បរិធិបេន្តោ សុត្ត ឱតរតិ នាម។ ឯកន្តេន
រាគាធិកិលេសវិនយំ វន្តោ វិនយេ សន្និស្សតិ នាម។ តថា សស្សតំ ឧច្ឆេទញ្ច
វន្តេត្វា ឯកត្តនយាធិបរិធិបនេន សភាវធម្មានំ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នការំ
វិភាវេន្តោ ធម្មតំ ន វិលោមេតិ នាម។

ឯវិវិដោ ច កាមាសវាធិកំ អាសវំ ន ឧប្បាទេតីតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេន្តោ “យទិ
ចត្វសុ អរិយសច្ចេសូ” តិ អាធិមាហា។ ននុ ច អនុលោមតោ បដិច្ចសមុប្បាទោ
បវត្ថិ, បដិលោមតោ និវត្ថីតិ សោ ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ អនុបវិដ្ឆោ កស្មា ឥធ
វិសុំ គហិតោតិ? សច្ចមេតំ។ ឥធ បន វិសុំ គហណំ ធម្មានំ
បច្ចយាយត្តវុត្ថិទស្សនេន អនិច្ចបច្ចយលក្ខណំ អសមត្ថបច្ចយលក្ខណំ
និវហបច្ចយលក្ខណញ្ច វិភាវេត្វា តេសំ ឧទយវន្តតា តតោ ឯវ វយវន្តតា
តទុកយេន អនិច្ចតា ឧទយព្ពយបដិបីឡនេន ទុក្ខតា អនត្តតាតិ
តិលក្ខណាសមាយោគបរិធិបនី សព្វធិដ្ឋិតតកុមតិវិទ្ធិសនី អនញ្ញាសាធារណា
សាសនសម្បត្តិ បកាសិតា ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ។

ឯត្ថ ច សុត្តំ សុត្តានុលោមំ អាចរិយវាទោ អត្ថនោមតីតិ ឥទំ ចតុក្កំ វេទិតព្ធំ
- តត្ថ សុត្តំ នាម តិស្សោ សង្កឹតិយោ អារុទ្ធានិ តិណិ បិដកានិ។ សុត្តានុលោមំ
នាម មហាបទេសា, យំ “អនុលោមកប្បិយ”ន្តិ វុច្ចតិ។ អាចរិយវាទោ នាម
អដ្ឋកថា។ អត្ថនោមតិ នាម នយក្កាហោន អនុពុទ្ធិយា អត្ថនោ បដិកានំ។ តត្ថ
សុត្តំ អប្បដិពាហិយំ, តំ បដិពាហន្តេន សត្តាវ បដិពាហិតោ ហោតិ។
អនុលោមកប្បិយំ បទ សុត្តន សមេន្តមេវ គហោតព្ធំ, ន ឥតវំ។
អាចរិយវាទោបិ សុត្តន សមេន្តោ ឯវ គហោតព្ធោ, ន ឥតរោ។ តថា
អត្ថនោមតិ, សា បទ សព្ទទុព្វលាតិ។

ឥទានិ យទត្ថំ ឥធ ចត្តារោ មហាបទេសា អាកតា, តំ ទស្សេតុំ “ចត្វហិ
មហាបទេសេហិ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យំ យន្តិ យំ យំ អត្ថជាតញ្ច ធម្មជាតញ្ច។
យុទ្ធវិភិ យថាវុត្តហិ ចត្វហិ មហាបទេសេហិ យុទ្ធវិភិ។ យេន យេនាតិ យេន
យេន ការណេន។ យថាយថាតិ យេន យេន បកាវេន។ តំ តំ គហោតព្ធំន្តិ
សំវណ្ណិយមាទេ សុត្ត អាកតេន ការណេន បសង្កេន បកាវេន ច សុត្តតោ
ឧទ្ទិវត្វា សំវណ្ណាធាវសេន គហោតព្ធំន្តិ អត្ថោ។ តេន ចតុមហាបទេសាវិវុទ្ធាយ
យុត្តិយា សុត្តតោ អត្ថេ និទ្ទាវេត្វា យុត្តិហារយោជនា កាតព្វាតិ ទស្សេតិ។

១៩. ឥទានិ តំ យុត្តិនិទ្ទាវណំ ទស្សេតុំ “បញ្ញំ បុច្ឆិតេនា”តិអាទិ អារទ្ធុំ។ តត្ថ
កតិ បទានីតិ កិត្តកានិ បទានិ។ បរិយោកាហិតព្ធំន្តិ បទស្ស អត្ថំ ទស្សេតុំ
“វិចេតព្ធំ”ន្តិ វុត្តំ។ យត្ថកានិ បទានិ យថាធិប្បេតំ អត្ថំ អភិវទន្តិ, តត្ថកានិ
បទានិ តទត្ថស្សេកស្ស ញាតុំ ឥច្ឆិតត្តា “ឯកោ បញ្ចោ”តិ វុច្ចតិ, តានិ បទ
ឯកកាថាយំ យទិ វា សព្វានិ បទានិ យាវ យទិ វា ឯកំ បទំ ឯកំ អត្ថំ អភិវទតិ,
ឯកោយេវ សោ បញ្ចោតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ “យទិ សព្វានី”តិអាទិនា។ តន្តិ តំ

បញ្ចាំ។ អញ្ញាតត្ថន្តិ អាជានិតត្ថំ។ កី ឥមេ ធម្មាតិអាទិ អាជាននាការទស្សនំ។
តត្ថ ធម្មាតិ បរិយត្តិធម្មា។ នានត្ថាតិ នានា អត្ថា។

បុច្ឆាតាថាយំ អយំ បទត្ថោ - កេនស្សញ្ញាហតោ លោកោតិ អយំ
សត្តលោកោ ចោរោវិយ ចោរយាតកេន កេន អភិហតោ វជ្ជយតីតិ អត្ថោ។
កេនស្ស បរិវារតោតិ មាលុវលតាយ វិយ និស្សិតរុក្ខោ កេន លោកោ
អន្លោត្តដោ។ កេន សល្លេន ឌុតិណ្ណោតិ កេន វិសបីតខុរប្បេន វិយ
សរីរត្ថន្តរនិមុគ្គេន សល្លេន អនុបរិដ្ឋោ។ កិស្ស ធូចាយតោតិ កិស្ស កេន
ការណេន ធូចាយតោ សន្តាបតោ លោកោ។ សនាតិ បទំ សព្វត្ថ យោជេតត្ថំ។
តេតិ ចត្តារិ បទានិ។ បញ្ញាសន្តាបេក្ខាយ បុល្លិដ្ឋនិទ្ទេសោ។ “វិស្សជ្ជេតី”តិ ឯតេន
វិស្សជ្ជនតោ តយោ បញ្ញាតិ ញាយតីតិ ទស្សេតិ។

២០. តត្ថាតិ វិស្សជ្ជនកាថាយំ ទុតិយចានេ វុត្ថា ជរា ច បឋមចានេ វុត្ថំ
មរណញ្ញាតិ ឥមាទិ ទ្វេ សង្ខតស្ស បញ្ចក្ខន្ធស្ស “សង្ខតោ”តិ លក្ខិយតិ
ឯតេហិតិ សង្ខតលក្ខណានិ។ វុត្ថញ្ញោតំ ភក្កវតោ - “តីណិមាទិ, ភិក្ខុវេ,
សង្ខតស្ស សង្ខតលក្ខណានិ។ កតមាទិ តីណិ? ឧប្បាទោ បញ្ញាយតិ, វយោ
បញ្ញាយតិ, បិតស្ស អញ្ញាចត្ថំ បញ្ញាយតី”តិ (អ. និ. ៣.៤៧; កថា. ២០៤)។ តេន
វុត្ថំ - “ជរាយំ បិតស្ស អញ្ញាចត្ថំ, មរណំ វយោ”តិ។ ឯត្ថ ច “បិតស្ស អញ្ញាចត្ថំ”ន្តិ
ឯតេន ខន្ធប្បពន្ធស្ស បុញ្ញាបរិសេសោ ឥធ ជរា, ន ខណ្ឌជ្ជិតីតិ ទស្សេតិ។
“មរណំ វយោ”តិ ឥមិនា ច “តិស្សោ មតោ, ដុស្សោ មតោ”តិ ឯវំ លោកេ វុត្ថំ
សម្មតិមរណំ ទស្សេតិ, ន ខណិកមរណំ, សមុច្ឆេទមរណំ វា។

ឥទានិ “តេ តយោ បញ្ញា”តិ វុត្ថមត្ថំ យុត្តិវសេន ទស្សេតុ “ជរាយ
ចា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ យេតុយ្យេន ជីណ្ឌាស្ស មរណទស្សនតោ ជរាមរណានំ
នានត្ថំ អសម្បជីដ្ឋមាទំ បតិ តេសំ នានត្ថទស្សនត្ថំ “គព្ពកតាបិ ហិ មីយន្តី”តិ

វុត្តំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យថាធិប្បតជវារីវហិតស្ស មរណស្ស ទស្សនតោ
អញ្ញា ជរា អញ្ញំ មរណន្តិ។ តេនេវាហ - “ន ច តេ ជិណ្ហា ភវន្តិ” តិ។ កិញ្ច
ភិយេ្យា? កេវលស្ស មរណស្ស ទិដ្ឋត្តា អញ្ញាវ ជរា អញ្ញំ មរណំ, យថា តំ
ទេវានន្តិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ “អត្ថិ ច ទេវាន” ត្ថិអាទិនា។ អនុត្តរិមនុស្សធម្មេន ច
តិកិច្ចនេន សក្កា ជរាយ បដិការំ កាតុំ, ន តថា មរណស្សាតិ ឯវម្បិ
ជរាមរណានំ អត្ថតោ នានត្ថំ សម្មជិដ្ឋិតត្ថន្តិ ទស្សេតុំ “សក្កតេវា” តិអាទិ វុត្តំ។
តត្ថ សក្កតេតិ សក្យតេ, សក្កាតិ អត្ថោ។ បដិកម្មន្តិ បដិករណំ។ ននុ ច
មរណស្សាបិ បដិការំ កាតុំ សក្កា ឥទ្ធិចាទការំនាយ វសិការេ សតីតិ ចោទនំ
មនសិ កត្វា អាហ - “អញ្ញត្រេវ ឥទ្ធិមន្តានំ ឥទ្ធិវិសយា” តិ។ វុត្តញ្ញោតំ ភគវតា
-

“យស្ស កស្សបិ, អានន្ត, ចត្តារោ ឥទ្ធិចាទា ភារិតា ពហុលីកតា
យានីកតា វត្ថុកតា អនុដ្ឋិតា បរិចិត្តា សុសមាទ្វា, សោ អាកម្ពីមាណោ
កប្បំ វា តិដ្ឋេយ្យ កប្បាវសេសំ វា” តិ (ធិ. និ. ២.១៦៦, ១៨២; សំ. និ. ៥.៨២២;
កថា. ៦២៣; ឧទា. ៥១)។

កោ បនេត្ថ កប្បោ, កោ វា កប្បាវសេសោតិ? កប្បោតិ អាយុកប្បោ,
យស្មី តស្មីញ្ចិ កាលេ យំ មនុស្សានំ អាយុប្បមាណំ, តំ បរិបុណ្ណំ ករោន្តោ កប្បំ
តិដ្ឋតិ នាម។ “អប្បំ វា ភិយេ្យា” តិ (ធិ. និ. ២.៧; អ. និ. ៧.៧៤) វុត្តំ បន
វស្សសតាទិតោ អតិរេកំ តិដ្ឋន្តោ កប្បាវសេសំ តិដ្ឋតិ នាម។ យទិ ឯវំ កស្មា
ឥទ្ធិមន្តោ ចតោវសិប្បត្តា ឱណាសវា លោកហិតត្ថំ តថា ន តិដ្ឋន្តិតិ?
ខន្ធសម្ពាស្ស ទុក្ខភាវស្ស បរិញ្ញាតត្តា អនុស្សក្កតាយ ច។
បដិប្បស្សន្ធសត្ថស្សក្កា ហិ តេ ឧត្តមបុរិសាតិ។ វុត្តញ្ញោតំ ធម្មសេនាបតិនា -

“នាភិនន្ទាមិ មរណំ, នាភិកម្ពីមិ ជីវិតំ;

កាលបញ្ច បដិកម្មាមិ, វេតនំ ភតកោ យថា"តិ។ (យេវគា. ៦៥៤; មិ. ប. ២.២.៤);

យថា ជរាមរណានំ អញ្ញមញ្ញំ អត្ថតោ នាទត្ថំ, វេទំ តេហិ តណ្ហាយ ច នាទត្ថេ ទស្សិតេ "តយោ បញ្ញា"តិ ឥទំ សិដ្ឋតីតិ តំ ទស្សេតុំ "យំ បនា"តិ អាទិមាហ។

តត្ថ យស្មា តណ្ហាយ អភាវេហិ សតិ ជរាមរណំ លព្ពតិ ខីណាសវេសន្តានេ, តស្មា អញ្ញំ ជរាមរណំ អញ្ញា តណ្ហាតិ ឥមមត្ថមាហ "ទិស្សន្តិវីតរាគា ជីវន្តាបិ មីយន្តាបិ"តិ។ ននុ ច តណ្ហាបិ ជីវនាភិជ្ជនសភាវាតិ? សច្ចំ, ន ឥទំ ជរាមរណំ ឥធាធិប្បេតន្តិ វុត្តោវាយមត្តោ។ "យទិ ចា"តិ អាទិនា ជរាមរណតោ តណ្ហាយ អនញ្ញត្ថេ ទោសំ ទស្សេតិ។ យោព្ពនជ្ជាបិ វិគតតណ្ហា សិយុំ, ន ឥទំ យុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ ជរាមរណាម្បិ សិយា ទុក្ខស្ស សមុទយោ តណ្ហាយ អនញ្ញត្ថេ សតីតិ អធិប្បាយោ។ ន ច សិយា តណ្ហា ទុក្ខស្ស សមុទយោ ជរាមរណតោ អនញ្ញត្ថេ សតីតិ ភាវោ។ ន ហិ ជរាមរណំ ទុក្ខស្ស សមុទយោ, តណ្ហា ទុក្ខស្ស សមុទយោ, តស្មា វេទិតតំ ឯតេសមត្ថតោ នាទត្ថន្តិ អធិប្បាយោ។ យថា ច តណ្ហា មគ្គវដ្ឋា, វេទំ ជរាមរណាម្បិ សិយា មគ្គវដ្ឋំ តណ្ហាយ អនញ្ញត្ថេ សតិ។ យថា ច ជរាមរណំ ន មគ្គវដ្ឋំ, តថា តណ្ហាបិ សិយាតិ អយម្បិ នយោ វុត្តោ ឯវាតិ ទដ្ឋតំ។ ឥមាយ យុត្តិយាតិ ឥមាយ យថាវុត្តាយ ឧបបត្តិយា។ អញ្ញមញ្ញាហិ តិ អញ្ញាហិ អញ្ញាហិ ការណ្ឌបបត្តិហិ អត្ថតោ ច អញ្ញត្ថំ, តទញ្ញម្បិ ព្យញ្ញនតោ គវេសិតត្ថន្តិ អត្ថោ។

ឥមេសំ ធម្មានំ អត្ថតោ ឯកត្ថន្តិ ឥមមេវត្ថំ "ន ហិ យុដ្ឋតិ"តិ អាទិនា វិវរតិ។ តណ្ហាយ អធិប្បាយេ អបរិបូរមាទេតិ ឥច្ឆិតាលាភមាហ។ តេន ឥច្ឆាតណ្ហានំ អត្ថតោ ឯកត្ថំ វុត្ថំ ហោតីតិ។ ឯតេន ន ហិ យុដ្ឋតិ ឥច្ឆាយ ច តណ្ហាយ ច

អត្ថតោ អញ្ញត្តន្តិ។ យថា ឥទំ វេចនំ សមត្ថនំ ហោតិ, ឯវំ ឥច្ឆាវិបរិយាយេ
អាហាតវត្ថុសុ កោដោ ច ឧបនាហោ ច ឧប្បជ្ឈតីតិ ឥទម្បិ សមត្ថនំ ហោតិ, ន
តថា ជរាមរណាវិបរិយាយេតិ ជរាមរណាតណ្ហានំ អត្ថតោ អញ្ញត្តម្បិ សមត្ថិតំ
ហោតីតិ ឯតមត្ថំ ទស្សេតិ “ឥមាយ យុត្តិយា” តិអាទិនា។

យទិ ឥច្ឆាតណ្ហានំ អត្ថតោ អនញ្ញត្ថំ, អថ កស្មា ភកវតា ឥមិស្សា កាថាយ
ទិដ្ឋា វុត្តាតិ? តត្ថ បរិហារមាហ “យំ បនិទ” ត្ថិអាទិនា។ តត្ថ យន្តិ
កិរិយាបរាមសនំ។ អភិលបិតន្តិ វុត្តំ យំ ឥទំ អភិលបនំ, ឥទំ ពាហិរានំ រូចាទិនំ
វត្ថុនំ អារម្មណាវសេន, អារម្មណាករណាវសេន វា យោជេតព្ពំ។ ទិហិ ធម្មេហិ តិ
ទិហិ បកតីហិ។ កា បន តា បកតិយោតិ? អប្បត្តស្ស វិសយស្ស ឯសនវសេន
ឥច្ឆា, បត្តស្ស អប្បត្តស្ស វា ចាតុកាមតាវសេន តណ្ហា, អយមេតាសំ
វិសេសោ។ យទិបិ ឯវំ, តថាបិ សព្វា តណ្ហា រូចាទិវិសយំ គិលីត្វា បរិនិជ្ឈបេត្វា
គហរោន ឯកសភាវា ឯវាតិ ទស្សេន្តោ “សព្វា ហិ តណ្ហា
អន្លោសានលក្ខណេន ឯកលក្ខណា” តិ អាហា។ ឥទានិ តមត្ថំ ឧបមាយ
បកាសេន្តោ “សព្វោ អគ្គី” តិអាទិមាហ, តំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

អយំ បន ន កេវលំ តណ្ហា អារម្មណេ បវត្តិវិសេសេន ទិហិ ឯវំ នាមេហិ
វុត្តា, អថ ខោ អនេកេហិបិ បរិយាយេហិ តិ ទស្សនត្ថំ “ឥច្ឆាឥតីបិ” តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ ឥច្ឆន្តិ តាយ អារម្មណានីតិ ឥច្ឆា។ តណ្ហាយនដ្ឋេន តណ្ហា។
បីឡាជននតោ ធុរុទ្ធារណតោ ច វិសបីតំ សល្លំ វិយាតិ សល្លំ។ សន្តាបនដ្ឋេន
ធូចាយនា។ អាកឡនដ្ឋេន សីយសោតា សរិតា វិយាតិ សរិតា, អល្លដ្ឋេន វា
សរិតា, “សរិតានិ សិនេហិតានិ ច, សោមនស្សានិ ភវន្តិ ជន្តុនោ” តិ (ធម. ប. ៣៤០)
ហិ វុត្តំ។ អល្លានិ ចេវ សិនិទ្ធានិ ចាតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ វិសត្តិកាតិ វិសតាតិ
វិសត្តិកា។ វិសជាតិ វិសត្តិកា។ វិសមាតិ វិសត្តិកា។ វិសាលាតិ វិសត្តិកា។

វិសក្កតីតិ វិសត្តិកា។ វិសំវាទិកាតិ វិសត្តិកា។ វិសំហរតីតិ វិសត្តិកា។
វិសមូលាតិ វិសត្តិកា។ វិសជលាតិ វិសត្តិកា។ វិសបរិភោគាតិ វិសត្តិកា។
វិសតាវា បនសា តណ្ហារូបេ សន្តេ គន្ធរសេ ដោជ្ជព្តេ ធម្មេ កុលេ គណេ
វិសតាវិត្តតាតិ វិសត្តិកា។

សិនេហានវសេន សិនេហោ។ នាណគតីសុ កិលមដុប្បាទនេន កិលមថោ។
បលីវេបនជ្ជេន លតាវិយាតិ លតា។ “លតា ឧប្បជ្ជ តិជ្ជតី” តិ (ធម. ប. ៣៤០) ហិ
វុត្តំ។ មមន្តិ មញ្ញានវសេន មញ្ញនា។ ទូរគតម្បិ អាគឡិទ្វា ពន្ធនជ្ជេន ពន្លោ។
អាសីសនជ្ជេន អាសា។ អារម្មណរសំ ចាតុកាមតាវសេន បិចាសា។
អភិនន្តនជ្ជេន អភិនន្តនា។ ឥតីតិ ឯវំ អារម្មណេ បវត្តិវិសេសេន អនេកេហិ
នាមេហិ គយ្ហមាណបិ សព្វា តណ្ហា អជ្ឈោសានលក្ខណេន ឯកលក្ខណាតិ
យថាវុត្តមត្តំ និគមេតិ។

បុន តណ្ហាយ អនេកេហិ នាមេហិ គហិតការមេវ “យថា ចា” តិអាទិនា
ឧបចយេន ធស្សេតិ។ តត្ថ វេវចនេតិ វេវចនហារវិតត្ថេ។ “អាសា ច បិហា” តិ
គាថាយ (នេត្តិ. ៣៧; បេជកោ. ១១) អត្ថំ តត្ថេវ វណ្ណយិស្សម។
អវិគតរាគស្សាតិអាទីសុ រញ្ញនជ្ជេន រាគោ, ធន្តនជ្ជេន ធន្លោ, បិយាយនជ្ជេន
បេមំ, បរិទហនជ្ជេន បរិទាហោតិ តណ្ហាវ វុត្តា។ តេនេវាហ - “តណ្ហាយេតំ
វេវចន” ត្ថិ។ ឯវំ យុជ្ជតីតិ ឯវំ ឥន្ទាតណ្ហានំ អត្ថតោ អនញ្ញត្តា “តយោ បញ្ញា” តិ
យំ វុត្តំ, តំ យុជ្ជតិ យុត្តិយា សង្កត្តតិ អត្ថោ។

២១. ឯវំ “កេនស្សញ្ញាហតោ លោកោ” តិ (សំ. និ. ១.៦៦) គាថាយ “តយោ
បញ្ញា” តិ បញ្ញត្តយភាវេ យុត្តិ ធស្សេត្វា ឥនានិ អញ្ញេហិ បកាវេហិ
យុត្តិគវេសនំ ធស្សេត្តោ “សញ្ញេ ទុក្ខបចារោ” តិអាទិមាហា។ តត្ថ ទុក្ខបចារោតិ
ទុក្ខប្បវត្តិ។ កាមតណ្ហាសម្ពាវមូលកោតិ

កាមតណ្ហាបច្ចុយសង្ខារហេតុកោតិ យុដ្ឋតីតិ អធិប្បាយោ។ ធិត្តិទូបចារោតិ
ធិត្តិទាបវត្ថុ កាមាណំវិបរិណាមញ្ញថាភាវា ឧប្បជ្ជមានា អនភិវតិ
ព្រាណធិត្តិទា ច។ កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលកោតិ កាមតណ្ហាយ
បរិក្ខារភូតវត្ថុកាមហេតុកោ។ តត្ថ អនភិវតិសង្ខារា ធិត្តិទា
កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលិកា, ន ព្រាណធិត្តិទាតិ សព្វោ ធិត្តិទូបចារោ
កាមតណ្ហាបរិក្ខារមូលកោតិ ន បន យុដ្ឋតីតិ វុត្ថំ។ ឥមាយ យុត្តិយាតិ នយំ
ទស្សតិ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យថា បញ្ញត្តយភាវេ យុត្តិ វុត្តា, យថា ច
ទុក្ខបចារធិត្តិទូបចារេសុ, ឯវំ ឥមាយ យុត្តិយា ឥមិនា យោគេន នយេន
អញ្ញមញ្ញេហិ ការណេហិ តំតំចាឡិប្បទេសេ អនុរូបេហិ អញ្ញេហិ អញ្ញេហិ
ហេតុហិ យុត្តិ គវេសិតញ្ញាតិ។

ឥទានិ តំ នយទស្សនំ សំខិត្តន្តិវិត្តារតោវិភជិត្វា ទស្សតុំ “យថា ហិ
ភគវា”តិអាទិ អារទ្ធា។ តត្ថាយំ សង្ខេបត្ថោ - រាគទោសមោហាចរិតានំ
យថា ក្កមំ អសុភមេត្តាបច្ចុយាការកថា រាគាទិវិនយនតោ សប្បាយាតិ អយំ
សាសនយុត្តិ។ ឯវមវដ្ឋិតេ យទិ រាគចរិតស្ស មេត្តាចតោវិមុត្តិ ទេសេយ្យ, សា
ទេសនា ន យុដ្ឋតិ អសប្បាយភាវតោ។ តថា សុខាបដិបទាទយោតិ។ ននុ ច
សុខាបដិបទាទយោ បដិបត្តិយា សម្ពុវន្តិ, ន ទេសនាយាតិ? សច្ចមេតំ, ឥធ បន
រាគចរិតោតិ តិព្ពកិលេសោ រាគចរិតោតិ អធិប្បតោ។ តស្ស ទុក្ខាយ
បដិបទាយ ភាវនា សមិជ្ឈតិ។ យស្ស ច ទុក្ខាយ បដិបទាយ ភាវនា សមិជ្ឈតិ,
តស្ស គរុតរា អសុភទេសនា សប្បាយា, យស្ស គរុតរា អសុភទេសនា
សប្បាយា, ន តស្ស មន្តកិលេសស្ស វិយ លហុកតរាតិ ឥមមត្តំ ទស្សន្តោ
អាហា - “សុខំ វា បដិបទំ... បេ... ទេសេយ្យ ន យុដ្ឋតិ ទេសនា”តិ។ ឥមិនា នយេន
សេសបទេសុបិ យថាសម្ពុវំ អត្តោ វត្តព្វោ។ ឯត្ថ ច អយុត្តបរិហារេន
យុត្តិសមធិគមោតិ យុត្តិវិចារណាយ អយុត្តិបិ គវេសិតញ្ញាតិ វុត្ថំ - “យទិ

ហ៊ី...បេ... ន យុទ្ធវិធី ទេសនា" តិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ យំ កិញ្ចីតិអាទិ
យុត្តិហារយោជនាយ នយទស្សនមេវ។

តត្ថ ឯវន្តិ ឥមិនា នយេន។ យំ កិញ្ចីតិ អញ្ញម្បិ យំ កិញ្ចី។
អនុលោមប្បហានន្តិ បហានស្ស អនុរូបំ, បហានសមត្ថន្តិ អត្ថោ។ សុត្ថ
អនវសេសានំ បទត្តានំ អនុបទិចារណាវិចយោ ហារោ,
វិចយហារសំវណ្ណនាយ និទ្ធាវិតេសុ អត្ថេសុ យុត្តិកវេសនំ សុករន្តិ អាហា -
“សត្តំ តំ វិចយេន ហារេន វិចិនិត្វា យុត្តិហារេន យោជេតត្ថ” ន្តិ។ យាវតិកា
ញាណស្ស ភូមិ តិ សំវណ្ណន្តស្ស អាចរិយស្ស យំ ញាណំ យំ បដិភានំ, តស្ស
យត្ថកោ វិសយោ, តត្ថកោ យុត្តិហារវិចារោតិ អត្ថោ។ តំ កិស្ស ហេតុ?
អនន្តនយោ សមន្តភទ្កកោ វិមទ្ធកូមោ វិចិត្តទេសនោ ច សទ្ធម្មាតិ។

ឯវំ នយទស្សនវសេនេវ យុត្តិហារយោជនា ទស្សិតាតិ តំ
ព្រាហ្មវិហារជលសមាបត្តិនវានុបុព្វសមាបត្តិវសិកាវេហិ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ
“មេត្តាវិហារិស្ស សតោ” តិអាទិ អារទ្ធុំ។ តត្ថ មេត្តាវិហារិស្សាតិ
មេត្តាវិហារលាភិនោ។ សតោតិ សមាទស្ស, តថាភូតស្សាតិ អត្ថោ។
ព្យាចាទោតិ បទោសោ។ ចិត្តំ បរិយាទាយ វស្សតីតិ ចិត្តំ អភិកវិស្សតិ។ យស្មា
បន កុសលាកុសលានំ ធម្មានំ អបុព្វំ អចរិមំ បវត្តិ នាម នត្ថិ, តស្មា
សមាបត្តិតោ វុជ្ជានស្ស អបរភាគេតិ ទស្សនត្ថំ “វស្សតី” តិ វុត្ថំ។ ន យុទ្ធវិធី
ទេសនាតិ ព្យាចាទបដិបក្ខត្តា មេត្តាយ តាទិសី កថា ន យុត្តាតិ អត្ថោ។
ព្យាចាទោ បហានំ អព្ពត្ថំ គច្ឆតីតិ យុទ្ធវិធី ទេសនាតិ យថាវុត្តការណតោ ឯវ
អយំ កថា យុត្តាតិ។ សេសវាវេសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតញោ។
អនុត្តានំ ឯវ វណ្ណយិស្សាម។

អធិមិត្តវិហារិស្សតិ អធិដ្ឋានុបស្សនាមុខេន
បដិលទ្ធដលសមាបត្តិវិហារស្ស។ និមិត្តានុសារីតិ សង្ខារនិមិត្តានុសារី។ តេន
តេនេវាតិ និដ្ឋានីសុ យំ យំ បហំនំ, តេន តេនេវ និមិត្តេន។ អស្មីតិ វិគតន្តិ
បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធសុ ធិដ្ឋមានវសេន យំ អស្មីតិ មញ្ញិតំ, តំ វិគតំ។ តមេវត្ថំ
វិវរតិ “អយមហាមស្មីតិ ន សមនុបស្សមី”តិ។ វិចិកិច្ចាកថំកថាសល្លន្តិ
វិនយកុក្កច្ចស្សបិ កថំ កថន្តិ បវត្តិសញ្ញាវតោ វិចិកិច្ចាបទេន វិសេសិតំ។ ន
យុដ្ឋតិ ទេសនាតិ វិចិកិច្ចាយ បហានេកជ្ជការតោ ន យុត្តាយំ កថា។

បឋមំ ឈានំ សមាបន្នស្សតិ បឋមជ្ឈានសមដ្ឋិនោ។ កាមរាគព្យាបាទា
វិសេសាយ សំវត្ថុន្តិតិ ន យុដ្ឋតិតិ យស្មា នីវរណេសុ អប្បហីនេសុ
បឋមជ្ឈានស្ស ឧបចារម្បំ ន សម្បជ្ជតិ, បកេវ ឈានំ, តស្មា កាមរាគព្យាបាទា
វិសេសាយ ទុតិយជ្ឈានាយ សំវត្ថុន្តិតិ ន យុត្តាយំ កថា។ យថាលទ្ធស្ស បន
បឋមជ្ឈានស្ស កាមរាគព្យាបាទា បរិយុដ្ឋានប្បត្តា ហានាយ សំវត្ថុន្តិតិ យុដ្ឋតិ
ទេសនា យុត្តា កថាតិ, ឯវំ សព្ពត្ត យោជេតព្ពំ។ អវិតក្កសហគតា
សញ្ញាមនសិការា នាម សហ ឧបចារេន ទុតិយជ្ឈានធម្មា,
អារម្មណាករណត្ថោ ហេតុ សហគត-សន្តោ។ ហានាយាតិ បឋមជ្ឈានតោ
បរិហានាយ។ វិសេសាយាតិ ទុតិយជ្ឈានាយ។ ឥមិនា នយេន តត្ថ តត្ថ ហានន្តិ,
វិសេសោតិ ច វុត្តធម្មា វេទិតព្ពំ។ វិតក្កវិចារសហគតាតិ បឋមជ្ឈានធម្មា,
កាមាវចរធម្មា ឯវ វា។ ឧបេក្ខាសុខសហគតាតិ ឧបចារេន សទ្ធិ
ទុតិយជ្ឈានធម្មា, តត្រមជ្ឈតុបេក្ខា ហិ ឥធម ឧបេក្ខាតិ អធិប្បតា។
បីតិសុខសហគតាតិ សហ ឧបចារេន តតិយជ្ឈានធម្មា។
ឧបេក្ខាសតិចារិសុទ្ធិសហគតាតិ ចតុត្ថជ្ឈានធម្មា។

សញ្ញាបចារាតិ បដុសញ្ញាកិច្ចំ ករោត្តា ឯវ យេ កេចិ ចិត្តប្បាទា,
“អាតិញ្ញាយតនធម្មា”តិបិ វទន្តិ។ សញ្ញាវេទយិតនិរោធសហគតាតិ
“សញ្ញាវេទយិតនិរោធំ ឧបសម្បជ្ជវិហរិស្សមី”តិ តស្ស បរិកម្មវសេន
បវត្តធម្មា។ តេ បន យស្មា នេវសញ្ញាណសញ្ញាយតនសមាបត្តិយំ ឋិតេនេវ
សក្កា សញ្ញាវេទយិតនិរោធំ ឧបសម្បជ្ជវិហរិតុំ, ន តតោ បរិហ័ណេន, តស្មា
នេវសញ្ញាណសញ្ញាយតនសមាបត្តិយា ហរោនាយ សំវត្តន្តិ តិ ន យុត្តា កថា។
វិសេសាយ សំវត្តន្តិ តិ បន យុត្តា កថាតិ អាហា - “ហរោនាយ...បេ... ទេសនា”តិ។
កល្យាណបរិចិត្តិ សមត្ថភាវេន បរិចិត្តំ, យថាវត្ថុសមាបត្តិសុ វសិភាវេន
បរិចិត្តិ អត្តោ។ តេនេវាហា - “អភិនិហារំ ឧបតី”តិ។ សេសំ សព្វំ ឧត្តានមេវ។

អបិ ចេត្ត អប្បជិក្ខុលសញ្ញាមុខេន កាមច្ចន្ទោ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
បជិក្ខុលសញ្ញាបតិរូបតាយ ព្យាចារោ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។ សមាធិមុខេន
ចិនមិទ្ធុ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។ វិរិយាមុខេន ឧទ្ធច្ចំ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
សិក្ខាកាមតាមុខេន កុក្កុច្ចំ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។ ឧភយបក្ខសន្តិវណាមុខេន
វិចិក្ខា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។ ឥដ្ឋាធិជ្ជសមុបេក្ខនមុខេន សម្មាហោ វព្វោតីតិ
យុជ្ជតិ។ អត្តញ្ញតាមុខេន អត្តនិ អបរិកវេន មាណោ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
វីមសាមុខេន ហេតុបតិរូបកបរិក្ខហេន មិច្ឆាធិជ្ជំ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
វិវត្តតាបតិរូបកេន សត្តសុ អនយាបន្នតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
អនុញ្ញាតបដិសេវនបតិរូបតាយ កាមសុខល្លិកានុយោគោ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
អាជីវចារិសុទ្ធិបតិរូបតាយ អសំវិភាគសីលតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
សំវិភាគសីលតាបតិរូបតាយ មិច្ឆាជីវោ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
អសំសគ្គិវិហារតាបតិរូបតាយ អសង្កហសីលតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
សង្កហសីលតាបតិរូបតាយ អនុលោមិកសំសគ្គោ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
សច្ចវាទិតាបតិរូបតាយ បិសុណាវាចា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។

អបិសុណវាទិតាបតិរូបតាយ អនត្តកាមតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
បិយវាទិតាបតិរូបតាយ ចាដុកម្យតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
មិត្តភាណិតាបតិរូបតាយ អសម្មោទនសីលតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
សម្មោទនសីលតាបតិរូបតាយ មាយាសាឃេយ្យញ្ច វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
និគ្គយ្ហវាទិតាបតិរូបតាយ ជនុសវាចតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
ចាបគរហិតាបតិរូបតាយ បរវជ្ជានុបស្សិតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
កុលានុទ្ទយតាបតិរូបតាយ កុលមជ្ជិយំ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
អាវាសចិរជ្ជិតិកាមតាមុខេន អាវាសមជ្ជិយំ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
ធម្មបរិពន្ធបរិហារណាមុខេន ធម្មមជ្ជិយំ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
ធម្មទេសនាភិរតិមុខេន ភស្សរាមតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
អជនុសវាចតាគណានុគ្គហករណាមុខេន សម្ពុណិកាមតា វព្វោតីតិ
យុជ្ជតិ។ បុញ្ញកាមតាបតិរូបតាយ កម្មារាមតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
សំវេគបតិរូបេន ចិត្តសន្តាថោ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។ សទ្ធាលុតាបតិរូបតាយ
អបរិក្ខតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។ វីមសនាបតិរូបេន អស្សន្ធិយំ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
អត្តាធិបតេយ្យបតិរូបេន គរុនំ អនុសាសនិយា អប្បនក្ខិណាគ្គាហិតា
វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។ ធម្មាធិបតេយ្យបតិរូបេន សព្វាហ្មចារីសុ អគារវំ វព្វោតីតិ
យុជ្ជតិ។ លោកាធិបតេយ្យបតិរូបេន អត្តនិ ធម្មេ ច បរិករោ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
មេត្តាយនាមុខេន រាគោ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។ ករុណាយនាបតិរូបេន សោកោ
វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។ មុទិតាវិហារបតិរូបេន បហាសោ វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
ឧបេក្ខាវិហារបតិរូបេន កុសលេសុ ធម្មេសុ និក្ខិត្តនន្ទតា វព្វោតីតិ យុជ្ជតិ។
ឯវំ អាគមបតិរូបកអធិគមបតិរូបកាធិនម្បិ តថា តថា វព្វោនសភាវោ
យុត្តិតោ វេទិតញ្ចោ។ ឯវំ អាគមនុសារេន យុត្តិតវេសនា កាតញ្ចាតិ។

យុត្តិហារវិភង្គវណ្ណានិជ្ជិតា។

៤. បទដ្ឋានហារវិក័តផ្ដៅវណ្ណា

២២. តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារោតិអាទិ បទដ្ឋានហារវិក័តផ្ដៅ។ តត្ថ
យស្មា “ឥទំ ឥមស្ស បទដ្ឋានំ, ឥទំ ឥមស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិ តេសំ តេសំ ធម្មានំ
បទដ្ឋានភូតធម្មវិការំនលក្ខណោ បទដ្ឋានោ ហារោ, តស្មា បវត្តិយា មូលភូតំ
អវិជ្ជំ អាទិ កត្វា សភាវធម្មានំ បទដ្ឋានំ អាសន្នការណំ និទ្ធាវេន្តោ អវិជ្ជាយ
សភាវំ និទ្ទិសតិ “សត្តធម្មយាថាវអសម្បជិវេធលក្ខណា អវិជ្ជា”តិ។ តស្សត្ថោ
- សព្វេសំ ធម្មានំ អវិបរីតសភាវោ ន សម្បជិវិជ្ជិយតិ ឯតេនាតិ
សត្តធម្មយាថាវអសម្បជិវេធា។ សោ លក្ខណំ ឯតិស្សតិ សា តថា វុត្តា។
ឯតេន ធម្មសភាវប្បជិច្ឆាទនលក្ខណា អវិជ្ជាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា សម្មា
បជិវេធា សម្បជិវេធា។ តស្ស បជិបក្ខោ អសម្បជិវេធា។ កត្ថ បន សោ
សម្បជិវេធស្ស បជិបក្ខោតិ អាហា - “សត្ត...បេ.... លក្ខណា”តិ។ យស្មា បន
អសុភេ សុភត្ថិអាទិវិបល្លាសេ សតិ តត្ថ សម្មោហោ ឧបរូបរិ ជាយតិយេវ ន
ហាយតិ, តស្មា “តស្សវិបល្លាសា បទដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។

បិយរូបំ សាត្រូបន្តិ បិយាយិ តត្ថជាតិយំ ឥដ្ឋជាតិយញ្ច បទដ្ឋានំ។ “យំ
លោកេ បិយរូបំ សាត្រូបំ ឯត្ថេសា តណ្ហា ឧប្បជ្ជមាណា ឧប្បជ្ជតី”តិ (ធិ. និ.
២.៤០០; ម. និ. ១.១៣៣; វិក. ២០៣) ហិ វុត្តំ។ អទិន្នាទានន្តិ អទិន្នាទានចេតនា។
សា ហិ ឯកវារំ ឧប្បជ្ជាបិ អនាទីនវេទស្សិតាយ លោកស្ស ឧប្បត្តិការណំ
ហោតីតិ តស្ស បទដ្ឋានំ វុត្តំ។ ទោសស្ស ចាលាភិចាតោ បទដ្ឋានំ, មោហាស្ស
មិច្ឆាបជិបទា បទដ្ឋានន្តិ ឯត្ថាបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

វណ្ណាសណ្ឋានព្យញ្ញនគ្គហាលក្ខណាតិ
និមិត្តានុព្យញ្ញនគ្គហាលក្ខណា។ សុខសញ្ញាយ ជស្សស្ស
ឧបកមនលក្ខណាតា ជស្សបច្ចយតាវ វុត្តា។ “ដុដ្ឋោ សញ្ញាណតិ”តិ (សំ. និ.

៤.៩៣) ហ៊ី វុត្តំ។ អស្សនោតិ តណ្ហា។ សង្ខតលក្ខណានិ ឧប្បាទវយញ្ញេត្តានិ។
យេតុយ្យេន និច្ចគ្គហណំ វិញ្ញាណាជនន្តិ និច្ចសញ្ញាយ វិញ្ញាណាបទដ្ឋានតា
វុត្តា។ តថា ហិ សោភិតក្ក តំយេវ វិញ្ញាណំ សន្ធាវតិ សំសរតីតិ
វិញ្ញាណាវិសយមេវ អត្តនោ និច្ចគ្គាហំ បវេទេសិ។ បញ្ចន្ធិ ខន្ធនំ យទិ អនិច្ចតា
ទុក្ខតា ច សុទិដ្ឋា, អត្តសញ្ញា សុខសញ្ញា អនវកាសាតិ អាហា -
“អនិច្ចសញ្ញាទុក្ខសញ្ញាអសមនុបស្សនលក្ខណា អត្តសញ្ញា”តិ។ “យទិនិច្ឆំ តំ
ទុក្ខំ, យំ ទុក្ខំ តទនត្តា”តិ (សំ. និ. ៣.១៥) ហ៊ី វុត្តំ។

យេតុយ្យេន អត្តាភិនិវេសោ អរូបធម្មេសូតិ អាហា - “តស្សា នាមកាយោ
បទដ្ឋាន”ន្តិ។ សព្វំ នេយ្យន្តិ ចត្តារិ សទ្ធានិ ចតុសច្ចវិនិមុត្តស្ស ព្រោយ្យស្ស
អភារតោ។ ចិត្តវិក្ខេបបដិសំហារណំ ឧទ្ធច្ចវិក្ខម្ពនំ។ អសុភាតិ
អសុភានុបស្សនា, បដិភាគនិមិត្តភូតា អសុភា វេ វា, តណ្ហាបដិបក្ខត្តា
សមថស្ស អសុភា បទដ្ឋានន្តិ វុត្តំ។ អភិជ្ឈាយ តនុករណតោ
អទិន្នាធានាវេរមណី អលោកស្ស បទដ្ឋានន្តិ វុត្តា។ តថា ព្យាចាទស្ស
តនុករណតោ ចាណាតិចាតាវេរមណី អនោសស្ស បទដ្ឋានន្តិ វុត្តា។
វត្ថុអវិប្បដិបត្តិ វិសយសភារបដិវេទោ, សម្មាបដិបត្តិ សីលសមាធិសម្មទានំ
និព្វិនាព្យាណោន អនភិវតិព្យាណាមេវ វា តថា បវុត្តំ។ សព្វាបិ វេទនា
ទុក្ខទុក្ខតាទិការតោ ទុក្ខន្តិ កត្វា វុត្តំ - “ទុក្ខសញ្ញាយ វេទនា បទដ្ឋាន”ន្តិ។
ធម្មសញ្ញាតិ ធម្មមត្តន្តិ សញ្ញា។

សត្តានំ កាយេ អវីតរាគតា បញ្ចន្ធិ អជ្ឈតិកាយតនានំ វេសេន ហោតីតិ
អាហា - “បញ្ចិន្ទ្រយានិ រូបំនិ រូបរាគស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិ។ កាយោ ហិ ឥធរូបន្តិ
អធិប្បតោ។ វិសេសតោ ឈាននិស្សយភូតេ មនាយតនេ ច និកន្តិ ហោតីតិ
អាហា - “ធម្មាយតនំ កវរាគស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិ។ វេទិនំ មា រូបំ និព្វត្តតុ, មា វេទិនំ

វេទនាតិ ឯវំ បវត្តា រូបាទិអភិនន្តនា និព្ពត្តកវានុបស្សិតា។

ញ្ញាណទស្សនស្សតិ កម្មស្សកតញ្ញាណទស្សនស្ស។

យោនិសោមនសិការវតោ ហិ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិ កម្មស្សកតញ្ញាណស្ស
ការណំ ហោតិ, ន អយោនិសោ ឧប្បន្នស្ស។ ឥមស្ស ច អត្ថស្ស វិភាវនត្ថំ
មហាធារទកស្សបជាតកំ (ជា. ២.២២.១១៥៣ អាទយោ), ព្រហ្មជាលេ (ធិ. និ.
១.៣៨ អាទយោ) ឯកច្ឆសស្សតវាទោ ច ឧទាហរិតត្តោ។

“ឱកប្បនលក្ខណា” តិអាទិនា សន្ទាបសាទានំ វិសេសំ ទស្សេតិ។ សោ បន
សន្ទាយយេវ អវត្តាវិសេសោ ទដ្ឋត្តោ។ តត្ថ ឱកប្បនំ សន្ទាហនវសេន
អារម្មណស្ស ឱកាហណំ និច្ចយោ។ អនាវិលតា អស្សទិយាបគមេន ចិត្តស្ស
អកាលុស្សិយតា។ អភិបត្តិយនា សន្ទាហនមេវ។ អវេច្ឆបសាទោ
បញ្ញាសហិតោ អាយតនគតោ អភិប្បសាទោ។ អបិលាបនំ អសម្មោសោ
និមុច្ឆិត្វាវិយ អារម្មណស្ស ឱកាហណំ វា, ឯត្ថ ច សន្ទាទិនំ
បសាទសន្ទាសម្មប្បធានសតិបដ្ឋានឈានផ្កានិ យថាភ្នកមំ បទដ្ឋានន្តិ វេទនេន
អវត្តាវិសេសវសេន បទដ្ឋានកាវោ វុត្តោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សតិសមាធិនំ វា
កាយាទយោ សតិបដ្ឋានាតិ។ វិតក្កាទយោ ច ឈានានីតិ បទដ្ឋានកាវេន
វុត្តោ។

អស្សនមនសិកាវោ សំយោជនីយេសុ ធម្មេសុ អស្សនានុបស្សិតា។
បុនព្ពវិរោហណាតិ បុនព្ពវាយ វិរោហណា, បុនព្ពវនិព្ពត្តនាវហតា
វិចាកធម្មតាតិ អត្តោ។ ឱបបច្ឆយិកនិព្ពត្តិលក្ខណាន្តិ ឧបបត្តិកវភាវេន
និព្ពត្តនសភាវំ។ នាមកាយរូបកាយសង្ខារតលក្ខណាន្តិ អរូបរូបកាយានំ
សម្មហិយភាវំ។ ឥន្ទ្រិយវវត្ថានន្តិ ចក្ខាទិនំ ធន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ វវត្ថិតកាវោ។
ឱបបច្ឆយិកន្តិ ឧបបត្តិកន្តិនិព្ពត្តកំ។ ឧបដ្ឋិតិ អត្ថកាវោ។ អត្ថនោ បិយស្ស
មរណំ ចិន្តេន្តស្ស ពាលស្ស យេកុយ្យេន សោកោ ឧប្បន្នតីតិ មរណំ សោកស្ស

បទដ្ឋាននៃវត្ថុ។ ឧស្ស័ក្កំ ចេតសោ សន្តាហោ។ ឌីធិបាទន្តិ អវធិបាទំ។ អត្ថនោ
និស្សយស្ស សន្តបនមេវ ភវស្សាតិ វត្ថុំ ភវំ ទស្សេតុំ “ឥមាទិ”តិអាទិ វត្ថុំ។ តត្ថ
ភវស្ស អដ្ឋានិ ភវសម្ពាតានិ ច អដ្ឋានិ ភវដ្ឋានិ។ តេសុ កិលេសា ភវស្ស
អដ្ឋានិ។ កម្មវិចាករដ្ឋំ ភវសម្ពាតានិ អដ្ឋានិ។ សមគ្គានិ តិ សព្វានិ។
ខន្ទាយតនាទីនំ អបរាបរុប្បត្តិសំសរណំ សំសារោ។ តស្ស
បុរិមបុរិមជាតិនិប្បន្នំ កិលេសាទិវដ្ឋំ ការណាន្តិ អាហា - “ភវោ សំសារស្ស
បទដ្ឋាន”ន្តិ។ សម្មាបកហេតុភាវំ សន្ទាយ “មគ្គោ និរោធស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិ វត្ថុំ។

កម្មដ្ឋានោកាហាកស្ស ឌីតរណដ្ឋានតាយ ពហុស្សតោ តិ ត្ថំ នាម, តស្ស
សម្មាបយិរុចាសនា តិ ត្ថញ្ញតា។ ធម្មបសញ្ញាតំ ចាមោជ្ឈំ បីតំ នាម,
សប្បាយធម្មស្សវនេន តំ ឧប្បាទេត្វា កម្មដ្ឋានស្ស ព្រូហនា បីតញ្ញតា,
ភាវនាយ ថោកម្មិ លយាបត្តិយា ឧទ្ទំបត្តិយា ច ជាននា បត្តញ្ញតា។ អត្ថនោ
បញ្ចហិ បដានិយដ្ឋេហិ សមន្នាគតស្ស ជាននា អត្ថញ្ញតា, តេសុ បុរិមាទំ
បុរិមាទំ បច្ឆិមស្ស បច្ឆិមស្ស បទដ្ឋានភាវោ សុវិញ្ញេយ្យោ វេ។ កតបុញ្ញស្សេវ
បតិរូបទេសវាសោ សម្ភវតិ, ន ឥតរស្សាតិ “បុព្វេកតបុញ្ញតា
បតិរូបទេសវាសស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិ វត្ថុំ។ យថាភូតញ្ញាណទស្សនំ សហ
អធិដ្ឋានេន តរុណវិបស្សនា។ និព្វិនាតិ ពលវិបស្សនា។ វិរាគោតិ មគ្គោ។
វិមុត្តិ តិ ផលំ។ វេន្តិ យទិទំ “តស្សវិបល្លាសា បទដ្ឋាន”ន្តិអាទិនា អវិជ្ជាទីនំ
បទដ្ឋានំ ទស្សិតំ, ឥមិនា នយេន អថាបិ យោ កោចិ ឧបនិស្សយោ
ពលវបច្ឆយោតិ យោ កោចិ អវសេសបច្ឆយោ, សញ្ញោ សោ បទដ្ឋានំ ការណាន្តិ
វេទិតព្ពំ។ “ឯវំ យា កាចិ ឧបនិសា យោគតោ ច បច្ឆយតោ ចា”តិបិ បឋន្តិ។ តត្ថ
ឧបនិសាតិ ការណំ, យោគតោតិ យុត្តិកោ, បច្ឆយតោតិ បច្ឆយភាវមត្តតោតិ
អត្តោ វេទិតព្ពោ។ យំ បនេត្ត អត្តតោ នវិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

៥. លក្ខណហារវិក័ត្តវណ្ណានា

២៣. តត្ថ កតមេ លក្ខណោ ហារោតិ អាទិ លក្ខណហារវិក័ត្តវណ្ណានា។ តត្ថ កី លក្ខយតីតិ លក្ខណហារស្ស វិសយំ បុច្ឆតិ។ “យេ ធម្មា”តិ អាទិនា លក្ខណហារំ សង្ខេបតោ ទស្សត្វា តំ ឧទាហរណេហិ វិកជិតុំ “ចក្ក”ន្តិ អាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ “វេទកដ្ឋេន ឯកលក្ខណានី”តិ សមីទា អនុវដ្ឋិតភាវាទិនាបិ ឯកលក្ខណតា វុត្តា ឯវាតិ ទដ្ឋព្ភំ។

ឯវំ អាយតនវសេន ឯកលក្ខណាតំ ទស្សត្វា ឥទានិ ខន្ធាទិវសេន ទស្សតុំ “អតីតេ, វាធ, រូបេ អនបេក្ខោ ហោតី”តិ អាទិ សុត្តំ អាកតំ។ យមកោវាទសុត្ត (សំ. និ. ៣.៨៥) វេទកដ្ឋេន ឯកលក្ខណា វុត្តាតិ តស្មី សុត្ត “វេទកំ រូបំ វេទកំ រូបន្តិ យថាភូតំ នប្បជាតាតី”តិ អាទិនា អាកតត្តា វុត្តំ។ ឥតីតិ ឯវំ, សមិស្សំ គាថាយំ កាយគតាយ សតិយា វុត្តាយ សតិ វេទនាគតា សតិ ចិត្តគតា សតិ ធម្មគតា ច សតិ វុត្តា ភវតិ សតិបដ្ឋានភាវេន ឯកលក្ខណត្ថាតិ អធិប្បាយោ។ ទិដ្ឋន្តិ អាទិនំ អត្ថំ បរតោ វណ្ណាយិស្សរាម។

កាយេ កាយានុបស្សី វិហារហីតិ ឯត្ថ កាយេតិ រូបកាយេ។ រូបកាយោ ហិ ឥធ អដ្ឋបច្ឆដ្ឋានំ កេសាទិនញ្ច សមូហដ្ឋេន កាយោតិ អធិប្បតោ។ យថា ច សមូហដ្ឋេន, ឯវំ កុច្ឆិតានំ អាយដ្ឋេន។ កុច្ឆិតានញ្ច បរមដេតុច្ឆានំ សោ អាយោតិបិ កាយោ, អាយោតិ ឧប្បត្តិទេសោ។ តត្រាយំ វចនត្ថោ - អាយន្តិ តតោតិ អាយោ។ កេ អាយន្តិ? កុច្ឆិតា កេសាទយោ, ឥតិ កុច្ឆិតានំ អាយោតិ កាយោ។

កាយានុបស្ស័វតិ កាយំ អនុបស្សនសីលោ, កាយំ វា អនុបស្សមាណោ។
“កាយេ”តិ ច វត្ថា បុន “កាយានុបស្ស័វតិ”តិ ទុតិយំ កាយគ្គហណំ
អសម្មិស្សតោ វវត្ថានយនវិនិព្វោកាទិទស្សនត្ថំ។ តេន ន កាយេ
វេទនានុបស្ស័វតិ ចិត្តធម្មានុបស្ស័វតិ វា, អថ ខោ កាយានុបស្ស័វតិ ឯវាតិ
កាយសម្ព័ន្ធតេ វត្ថុស្មី កាយានុបស្សនាការស្សេវ ទស្សនេន អសម្មិស្សតោ
វវត្ថានំ ទស្ស័វតិ ហោតិ។ តថា ន កាយេ អង្គបច្ចុជ្ជវិនិមុត្តឯកធម្មានុបស្ស័វតិ,
នាបិ កេសលោមាទិវិនិមុត្តឥត្ថិបុរិសានុបស្ស័វតិ។

យោបិ ចេត្ត កេសលោមាទិកោ ភូតុចាទាយសមូហសម្ព័ន្ធតោ កាយោ,
តត្ថបិ ន ភូតុចាទាយវិនិមុត្តឯកធម្មានុបស្ស័វតិ, អថ ខោ វេសម្ពាវានុបស្សកោ
វិយ អង្គបច្ចុជ្ជសមូហានុបស្ស័វតិ, នករាវយវានុបស្សកោវិយ
កេសលោមាទិសមូហានុបស្ស័វតិ, កទលិក្ខន្ធបត្តវដ្តិវិនិព្វន្ធកោវិយ
វិត្តមុដ្ឋិវិនិវេឡកោវិយ ច ភូតុចាទាយសមូហានុបស្ស័វតិ ឯវាតិ នានប្បការតោ
សមូហាវសេនេវ កាយសម្ព័ន្ធតស្ស វត្ថុនោ ទស្សនេន យនវិនិព្វោកា ទស្ស័វតោ
ហោតិ។ ន ហេតុ យថាវត្ថុសមូហាវិនិមុត្តោ កាយោ វា អញ្ញោ វា កោចិ ធម្មា
ទិស្សតិ, យថាវត្ថុធម្មសមូហាមត្តេ ឯវ បន តថា តថា សត្តា មិច្ឆាភិនិវេសំ
ករោន្តិ។ តេនាហុ ចោរាណា -

“យំ បស្សតិ ន តំ ទិដ្ឋំ, យំ ទិដ្ឋំ តំ ន បស្សតិ;
អបស្សំ ពជ្ឈតេ មូឡោ, ពជ្ឈមាណោ ន មុច្ចតី”តិ។ (ធី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៧៣;
ម. និ. អដ្ឋ. ១.១០៦; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.៣៦; មហានិ. អដ្ឋ. ៣);

យនវិនិព្វោកាទិទស្សនត្ថន្តិ អាទិសន្តេន អយមត្តោ វេទិតត្តោ។ អយត្ថោ
ឯតស្មី កាយេ កាយានុបស្ស័យេវ, ន អញ្ញាធម្មានុបស្ស័វតិ។

ឥទ្ធិ វុត្តំ ហោតិ - យថា អនុធិកក្ខតាយបិ មរិចិយា ឧទកានុបស្សិនោ
ហោតិ, ន ឯវំ អនិច្ចទុក្ខានត្ថអសុភក្ខតេ ឯវំ ឥមស្មី កាយេ
និច្ចសុខអត្ថសុភកាវានុបស្សី, អថ ខោ កាយានុបស្សី
អនិច្ចទុក្ខអនត្ថអសុភាការសមូហានុបស្សីតិ អត្ថោ។ អថ វា យាយំ
មហាសតិបដ្ឋានេ (ធិ. និ. ២.៣៧៤ អាធមោ)

អស្សាសបស្សាសាធិបុណ្ណិកជាតអដ្ឋិកបរិយោសានោ កាយោ វុត្តោ, យោ ច
“ឥនេកោច្ឆោ បជីវីកាយំ អនិច្ចតោ អនុបស្សតិ, អាចោកាយំ តេជាកាយំ
វាយោកាយំ កេសកាយំ... បេ... អដ្ឋិមិញ្ញកាយ” ត្ថិ បដិសម្ពិទាយំ (បដិ. ម.
៣.៣៤ អាធមោ) កាយោ វុត្តោ, តស្ស សត្ថស្ស ឥមស្មីយេវ កាយេ
អនុបស្សនតោ កាយេ កាយានុបស្សីតិ ឯវម្មេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

អថ វា កាយេ អហន្តិ វា មមន្តិ វា គហោតព្ពស្ស កស្សចិ អនុបស្សនតោ,
តស្ស បន កេសលោមាធិកស្ស នាធាធម្មសមូហស្ស អនុបស្សនតោ កាយេ
កេសាធិធម្មសមូហសម្ពាតោ កាយានុបស្សីតិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ អបិ ច “ឥមស្មី
កាយេ អនិច្ចតោ អនុបស្សតិ នោ និច្ចតោ” តិអាធិនា អនុក្កមេន បដិសម្ពិទាយំ
(បដិ. ម. ៣.៣៤ អាធមោ) អាគតនយស្ស សត្ថស្សេវ អនិច្ចលក្ខណាធិកស្ស
អាភារសមូហសម្ពាតស្ស កាយស្ស អនុបស្សនតោ កាយេ កាយានុបស្សីតិ
អត្ថោ។

វិហារបីតិ វុត្តាបិ។ អាតាបីតិ តីសុ ភវេសុ កិលេសេ អាតាបេតីតិ
អាតាចោ, សោ អស្ស អត្ថីតិ អាតាបី។ សម្បជានោតិ សម្បជញ្ញសម្ពាតេន
ញ្ញាណេន សមន្នាគតោ។ សតិមាតិ កាយបរិក្កាហិកាយ សតិយា
សមន្នាគតោ។ អយំ បន យស្មា សតិយា អារម្មណំ បរិគ្គហេត្វា បញ្ញាយ
អនុបស្សតិ, ន ហិ សតិវិហិតា អនុបស្សនា អត្ថិ, តេនេវាហ - “សតិញ្ច ខ្វាហំ,

ភិក្ខុវេ, សព្វត្តិកំ វេទាមី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។ អនាតាបិនោ ច អន្តោ សង្កាហោ
អន្តរាយករោ ហោតិ, កម្មជ្ជានំ ន សម្មជ្ជតិ។ តស្មា យេសំ ធម្មានំ អានុភាវេន
តំ សម្មជ្ជតិ, តំ ទស្សនត្ថំ “អាតាបី”តិអាទិ វុត្ថំ។

តត្ថ វិនេយ្យាតិ តទង្គិវិនយេន វា វិក្ខម្ពនិវិនយេន វា វិនយិត្វា។ លោកេតិ
តស្មីយេវ កាយេ។ កាយោ ហិ ឥធនុជ្ជនបលុជ្ជនជ្ជេន លោកោតិ
អធិប្បតោ។ អភិជ្ឈាគ្គហលោន ចេត្ត កាមច្ចន្នោ, ទោមនស្សគ្គហលោន
ព្យាបាទោ គហិតោតិ នីវរណេសុ ពលវធម្មទ្វយប្បហានទស្សនេន
នីវរណប្បហានំ វុត្ថន្តិ កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានស្ស បហានដ្ឋំ ទស្សិតំ។
“អាតាបី”តិអាទិនា បន សម្មយោគដ្ឋំ ទស្សិតន្តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ
“អាតាបី”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ អភិជ្ឈាទោមនស្សានំ សមថោ ឧដុបដិបក្ខោតិ
អភិជ្ឈាទោមនស្សវិនយោ វុច្ចមានោ សមាធិន្ទ្រិយំ ធិបេតីតិ អាហា - “វិនេយ្យ
លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សន្តិ សមាធិន្ទ្រិយ”ន្តិ (សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.៣៦៧)។
ឯកលក្ខណត្តា ចតុន្នំ ឥន្ទ្រិយានន្តិ យថា វិរិយបញ្ញាសមាធិន្ទ្រិយេហិ
កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ ឥជ្ឈតិ, ឯវំ
វេទនាចិត្តធម្មានុបស្សនាសតិបដ្ឋានានិបិ តេហិ ឥជ្ឈន្តិតិ
ចតុសតិបដ្ឋានសាធនេ ឥមេសំ ឥន្ទ្រិយានំ សភាវកេនាភាវតោ
សមាធនលក្ខណត្តា ឥតរាទិ សតិបដ្ឋានានិបិ វុត្តានិ ឯវ ហោន្តិតិ អត្ថោ។

២២. ឥទានិ សតិបដ្ឋានេសុ គហិតេសុ សព្វេសំ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ
គហិតភាវំ ទស្សេតុំ “ចតុសុ សតិបដ្ឋានេសូ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ពោធិដ្ឋមាតិ
ពោធិ អរិយមគ្គញ្ញាណំ គច្ឆន្តិតិ ពោធិដ្ឋមា។ យថាវុត្ថស្ស ពោធិស្ស បក្ខេ
ភវាតិ ពោធិបក្ខិយា។ នេយ្យានិកលក្ខណោតិ ឯត្ថ និមិត្តតោ បវត្តតោ ច
វុជ្ជានំ និយ្យានំ, និយ្យានេ និយុត្តាតិ នេយ្យានិកា, យថា ទោវាវិកោតិ។

និយ្យានសម្ពាសន៍ វា ដល់ អរហន្តិ ធម្មានិកា។ និយ្យានំ បយោជនំ ឯតេសន្តិ វា
ធម្មានិកា។ “និយ្យានិកា” តិបិ ចាហេ, តត្ថ និយ្យានំ ឯតេសំ អត្ថិ តិ
និយ្យានិកា តិ អត្ថោ។ “និយ្យានិយា” តិបិ ចាហេ, តស្ស និយ្យន្តិ តិ និយ្យានិយា តិ
អត្ថោ ធម្មញ្ញោ។ និយ្យានិកលក្ខណោ នា តិ និយ្យានិកសភាវេន។

ឯវំ អកុសលាបិ ធម្មា តិ យថា កុសលា ធម្មា ឯកលក្ខណភាវេន និទ្ធាវិតា,
ឯវំ អកុសលាបិ ធម្មា ឯកលក្ខណដ្ឋេន និទ្ធាវេតញ្ញោ។ កម៌?
បហានេកជ្ជតាវសេនា តិ ធម្មញ្ញោ “បហានំ អព្ពត្ថំ គច្ឆន្តិ” តិ អាហា។ ឥនានិ តំ
បហានំ ធម្មញ្ញតុំ “ចត្វសុ សតិបដ្ឋានេសុ” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ
កាយានុបស្សនាធិសុ ចត្វសុ សតិបដ្ឋានេសុ ភាវិយមាណេសុ អសុភេ
សុភន្តិ អាទយោ ចត្តារោ វិបល្លាសា បហាយន្តិ, កតាឡី កាហារា ធម្មោ ចត្តារោ
អាហារា ចស្ស បរិញ្ញំ គច្ឆន្តិ, តេសំ បរិជាននស្ស បរិពន្ធនោ កាមរាគាទយោ
ព្យន្តិកតា ហោន្តិ តិ អត្ថោ, កស្មា? តេហិ បហាតព្ពតាវេន ឯកលក្ខណត្ថា តិ។
ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ យោជេតញ្ញោ។ តេនេវាហា - “ឯវំ អកុសលាបិ ធម្មា
ឯកលក្ខណត្ថា បហានំ អព្ពត្ថំ គច្ឆន្តិ” តិ។

ឥនានិ អញ្ញេនបិ បរិយាយេន លក្ខណាហារស្ស ឧទាហរណានិ ធម្មញ្ញតុំ
“យត្ថ វា បនា” តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ យត្ថា តិ យស្សំ ទេសនាយំ។ វា-សន្នោ
វិកប្បត្ថោ។ បនា តិ បទប្បវេណា។ រូបិ ទ្រិយន្តិ រូប្យនសភាវំ អដ្ឋវិធំ ឥន្ទ្រិយំ។
តត្ថា តិ តស្សំ ទេសនាយំ។ រូបធាតុ តិ រូប្យនសភាវំ ទស ធាតុយោ។
រូបាយតនន្តិ រូប្យនសភាវំ ទសាយតនំ, រូបីនិ ទសាយតនាធិ តិ អត្ថោ។
រូប្យនលក្ខណេន ឯកលក្ខណត្ថា ឥនានិ ទេសិតានី តិ អធិប្បាយោ។ ទេសិតំ
តត្ថ សុខិ ទ្រិយំ សោមនស្សិ ទ្រិយំ សុខវេទនាភាវេន ឯកលក្ខណត្ថា តិ
អធិប្បាយោ។

អនុកូសមុខយោ ច អរិយសច្ចន្តិ ៩ទំ អកុសលស្ស សោមនស្សស្ស វសេន
វុត្ថំ, សាសវកុសលស្សបិ វសេន យុជ្ជតិ ឯវ។ សញ្ញា ច បដិច្ចសមុប្បាទោ
ទេសិតោតិ សម្ពន្ធា។ អវិជ្ជានុសយិតត្តា អនុកូមសុខាយ វេទនាយ។ វុត្ថញ្ញោតំ
- “អនុកូមសុខាយ វេទនាយ អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតី”តិ (ម. និ. ១.៤៦៥)។
តថា ច វុត្ថំ “អនុកូមសុខាយ ហិ វេទនាយ អវិជ្ជា អនុសេតី”តិ។ ឯតេន
អនុកូមសុខាវេទនាគ្គហឈាន អវិជ្ជា ភហិតាតិ ទស្សេតិ។ សតិ ច
អវិជ្ជាគ្គហឈាន សញ្ញា បដិច្ចសមុប្បាទោ ទេសិតោតិ ទស្សេតុំ “អវិជ្ជាបច្ចយា
សង្ខារា”តិអាទិ វុត្ថំ។ សោ ចាតិ ឯត្ថ ច-សន្នោ ព្យតិវេកត្តោ, តេន សោ
បដិច្ចសមុប្បាទោ អនុលោមបដិលោមវសេន ធុរិយាតិ ៩មំ វក្ខមាធិវសេសំ
ជោតេតិ។ តេសុ អនុលោមតោ បដិច្ចសមុប្បាទោ យថាទស្សិតោ
សរាគសនោសសមោហាសំកិលេសបក្ខេន ហាតញ្ញោតិ វុត្ថោ, បដិលោមតោ
បន បដិច្ចសមុប្បាទោ យោ “អវិជ្ជាយត្រូវ អសេសវិរាគនិរោធា”តិអាទិនា
ចាឡិយំ (ម. និ. ៣.១២៦; មហាវ. ១) វុត្ថោ, តំ សន្ធាយ
“វិតរាគវិតនោសវិតមោហាអរិយធម្មហិ ហាតញ្ញោ”តិ វុត្ថំ។

ឥនានិ ឯកលក្ខណាតារិការវនេន លក្ខណាហារយោជនាយ នយំ ទស្សេតុំ
“ឯវំ យេ ធម្មា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ កិច្ចតោតិ បថវិអាទិនំ ជស្សាទីនព្វា
រូចារូបធម្មានំ សន្ធារណាសង្ឃជ្ជនាទិកិច្ចតោ, តេសំ តេសំ វា បច្ចយធម្មានំ
តំតំបច្ចយុប្បន្នធម្មស្ស បច្ចយភាវសង្ខាតកិច្ចតោ។ លក្ខណតោតិ
កក្ខដ្ឋុដុសនាទិសភាវតោ។ សាមញ្ញតោតិ រុប្បននមនាទិតោ អនិច្ចតាទិតោ
ខន្ធាយតនាទិតោ ច។ ចុត្វបចាតតោតិ សង្ខតធម្មានំ ភដ្ឋតោ ឧប្បាទតោ ច,
សមាធនិរោធតោ សមាធមុប្បាទតោ ចាតិ អត្តោ។ ឯត្ថ ច សហចរណំ
សមាធមាតុតោ សមាធដលតោ សមាធភូមិតោ សមាធិវសេសតោ

សមាជារម្មណតាតិ ឯវមាទយោបិ ច-សន្តេន សង្កហិតាតិ ទដ្ឋព្ភំ។ សេសំ
ឧត្តានត្ថមេវ។

លក្ខណាហារវិភង្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ចតុព្យាហារវិភង្គវណ្ណានា

២៥. តត្ថ កតមោ ចតុព្យាហោ ហារោតិ ចតុព្យាហារវិភង្គោ។ តត្ថ
ព្យញ្ញនេន សុត្តស្ស នេរុត្តហា អធិប្បាយោ ច និទានហា បុព្វាបរសន្ធិ ច
គវេសិតញោតិ សង្ខេបេន តាវ ចតុព្យហំ ទស្សេតិ។ “ព្យញ្ញនេនា”តិ ឥមីនា
ហារាវំ សុត្តស្ស ព្យញ្ញនវិចយភាវតោ ព្យញ្ញនមុខេនេវ ឯតេ
ចតុព្យាហារាបទត្តា និទ្ទារេតញ្ញាតិ ទស្សេតិ។ នេរុត្តន្តំ និរុត្តំ និព្វបទន្តំ អត្ថោ។
និរុត្តមេវ នេរុត្តំ។ តេនេវាហ - “យា និរុត្តិបទសំហិតា”តិ។ តស្សត្ថោ - យា
និរុត្តិ, ឥទំ នេរុត្តំ។ កា បទ សា និរុត្តិ? បទសំហិតាតិ បទេសុ សំហិតា យុត្តា,
លិង្គវចនកាលសាធនបុរិសាធិវិសេសយោគេន យោ យោ អត្ថោ យថា យថា
វត្តញោ, តថា តថា បវត្តសភាវនិរុត្តិ អត្ថោ។ តថា ហិ វុត្តំ “យំ ធម្មានំ
នាមសោញ្ញាណ”ន្តិ។

តត្ថ យន្តិ ហេតុអត្ថេ និទាតោ, យាយ ការណភូតាយាតិ អត្ថោ។ ធម្មានន្តិ
ព្រោយ្យធម្មានំ។ នាមសោតិ បដវី ជស្សោ ខន្ធា ធាតុ តិស្សោ ដុស្សោតិ
ឯវមាទិនាមវិសេសេន ញ្ញាណំ បវត្តតិ, អយំ សភាវនិរុត្តិ នាម។ បដវីតិ ហិ
ឯវមាទិកំ សទ្ធិំ គហេត្វា តតោ បរំ សង្កេតទ្វារេន តទត្ថបដិបត្តិ
តំតំអនិយតនាមបញ្ញត្តិគ្គហណាវសេនេវ ហោតីតិ។ អថ វា បទសំហិតាតិ
បទេន សំហិតា។ បទតោ ហិ បទត្តាវពោជោ។ សោ បទស្ស អត្ថេ
បវត្តិនិមិត្តភូតាយ បញ្ញត្តិយា គហិតាយ ឯវ ហោតីតិ សា បទ បញ្ញត្តិ

និរុត្តិសម្ពាសនេន សំហិតា បទត្ថំ ពោធិតីតិ បទសំហិតាតិ វុត្តា។ “យទា ហិ
ភិក្ខុ” តិអាទិនា “ធម្មានំ នាមសោ ញ្ញាណ” ន្តិ បទស្ស អត្ថំ វិវរតិ។

តត្ថ អត្ថស្សាតិ សទ្ធាភិធម្មស្ស អត្ថស្ស។ នាមំ ជាតាតីតិ
នាមបញ្ញត្តិវសេន អយំ នាមាតិ នាមំ ជាតាតិ។ ធម្មស្សាតិ សភាវធម្មស្ស។
តថា តថា នំ អភិធិរោបេតីតិ យោ យោ អត្តោ ធម្មោ ច យថា យថា ច
វោហរិតតោ, តថា តថា នំ នាមំ វោហារំ អភិធិរោបេតិ ទេសេតីតិ អត្តោ។
ឯត្តាវតា ច អយំ ភិក្ខុ អត្ថកុសលោ យាវ អនេកាធិវចនកុសលោតិ វុច្ឆតីតិ
សម្ពុត្តំ។

តត្ថ អត្ថកុសលោតិ ចាឡិអត្ត កុសលោ។ ធម្មកុសលោតិ ចាឡិយំ
កុសលោ។ ព្យញ្ញនកុសលោតិ អត្តវេសុ ច វាក្យេសុ ច កុសលោ។
និរុត្តិកុសលោតិ និព្វចនេ កុសលោ។ បុព្វាបរកុសលោតិ ទេសនាយ
បុព្វាបរកុសលោ។ ទេសនាកុសលោតិ ធម្មស្ស ទេសនាយ កុសលោ។
អតីតាធិវចនកុសលោតិ អតីតបញ្ញត្តិកុសលោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។
ឯវំ សព្វានិ កាតព្វានិ, ជនបទនិវុត្តានីតិ យត្តកានិ សត្តវោហារបទានិ, តានិ
សព្វានិ យថាសម្ពុត្តំ សុត្តនិព្វចនវសេន កាតព្វានិ វុត្តព្វានីតិ អត្តោ។ សព្វា ច
ជនបទនិវុត្តិយោតិ សព្វា ច លោកសមញ្ញយោ យថាវហំ កាតព្វា។ “សមញ្ញំ
នាតិធាវេយ្យា” តិ ហិ វុត្តំ។ តថា ហិ សម្ពុតិសច្ចមុខេនេវ បរមត្ថសច្ចាធិគមោ
ហោតីតិ។

២២. អធិប្បាយកណ្តោ អនុត្តានំ នាម នត្ថិ។

២៧. និទានកណ្តោ ឥមិនាវត្ថុនាតិ ឥមិនា បុត្តកវាទិកិត្តនសម្ព័ន្ធតេន
ការណេន។ ការណេញត្ថ វត្ថុ និទានន្តិ ច វុត្ថំ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ
និទាននិទ្ទារណំ វេទិតព្ពំ។

កាមន្ទាតិ កិលេសកាមេន អន្ទា។ ជាលសញ្ញាតិ
តណ្ហាជាលបលិគុណ្ឌិតា។ តណ្ហាធនននាទិតាតិ តណ្ហាសម្ព័ន្ធតេន
អន្ទកាវេន បិហិតា។ ពន្ធនាពន្ទាតិ កាមគុណសម្ព័ន្ធតេន ពន្ធនេន ពន្ទា។
“បមត្តពន្ធនា”តិបិ ចាហេ, បមាទេនាតិ អត្តោ។ បុញ្ញបវេនាតិ បុព្វេន វា
អបវេន វា ទេសនន្តវេនាតិ អធិប្បាយោ។ យុដ្ឋតីតិ យោគំ ឧបេតិ, សមេតីតិ
អត្តោ។ ឥមេហិ បទេហិ បរិយុដ្ឋានេហិតិ ឥមេហិ យថាវុត្តហិ កាថាបទេហិ
តណ្ហាបរិយុដ្ឋានធិបកេហិ។ សាយេវ តណ្ហាតិ យា បុរិមកាថាយ វុត្តា,
សាយេវ តណ្ហា។ “យញ្ញាហា”តិអាទិនា ទិន្នម្បិ កាថានំ អត្តសំសន្តនេន
បុញ្ញបរំ វិភាវេតិ។ បយោគេនាតិ សមុទាចាវេន។ តស្មាតិ យត្ថ សយំ ឧប្បជ្ជា,
តំ សន្តានំ និស្សរិតុំ អទេន្តិ នាធាវម្មណេហិ បលោភយមាធា កិលេសេហិ ចិត្តំ
បរិយាធាយ តិដ្ឋតិ។ តស្មា កិលេសវសេន ច បរិយុដ្ឋានវសេន ច តណ្ហាពន្ធនំ
វុត្តា។

បបញ្ចេន្តិ សំសារេ ចិរំ ឋបេន្តិតិ បបញ្ចា។ តិដ្ឋន្តិ ឯតាហិតិ បិវិតិ។ ពន្ធនជ្ជេន
សន្តានំ វិយាតិ សន្តានំ។ និព្វាននករឫវេសស្ស បដិសេធនតោ បលិយំ វិយាតិ
បលិយំ។ អនវសេសតណ្ហាបហានេន និត្តណ្ហោ។ អត្តហិតបរហិតានំ
ឥធលោកបរលោកានព្វា មុននតោ មុនីតិ ឯវំ កាថាយ បទត្តោ វេទិតព្ពោ។
បបញ្ចាទិអត្តា បន ចាឡិយំ វិភត្តា ឯវាតិ។ តត្ថ យស្សេតេ បបញ្ចាធយោ
អព្ពត្តំ គតា, តស្ស តណ្ហាយ លេសោបិ នកវតិ។ តេន វុត្ថំ - “យោ ឯតំ សព្ពំ
សមតិក្កន្តោ, អយំ វុច្ឆតិ និត្តណ្ហោ”តិ។

២៨. បរិយុដ្ឋានន្តិ “តណ្ហាយ បរិយុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តានិ តណ្ហាវិចរិតានិ។
សង្ខារាតិ “តទភិសង្ខតា សង្ខារា”តិ វុត្តា តណ្ហាទិដ្ឋិមានហេតុកា សង្ខារា។ តេ
បន យស្មា សត្តសុ ជវេនចេតនាសុ បឋមចេតនា សតិ បច្ចយសមវាយេ
ឥមស្មីយេវ អត្តភារេ ជលំ ទេតិ។ បច្ឆិមចេតនា អនន្តរេ អត្តភារេ។ ឧភិវឌ្ឍន្ត
វេមជ្ឈេចេតនា យត្ថ កត្តចិ ជលំ ទេតិ, តស្មាវិបច្ឆនោកាសវសេនវិភជិត្វា
ទស្សេតុំ “ទិដ្ឋធម្មវេទនីយា វា”តិ អាទិ វុត្តំ។ យស្មា បន តំតំចេតនាសម្បយុត្តា
តណ្ហាបិ ចេតនាវិយ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយាទិវសេន តិជា ហោតិ, តស្មា វុត្តំ - “ឯវំ
តណ្ហា តិវិធំ ជលំ ទេតិ”តិ។ បុព្វាបវេន យុទ្ធវិចិត្តិ យំ បុព្វំ បុរិមំ សង្ខារានំ
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយតាទិវចនំ វុត្តំ, តំ ឥមិនា អបវេន កម្មស្ស
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយតាទិវចនេន យុទ្ធវិចិត្តិ កត្តោទកំវិយ យមុនោទកេន សំសន្នតិ
សមេតិចិត្តិ អត្តោ។

សង្ខារា ទស្សនពលេនាតិ ចត្វសុ ទិដ្ឋិកតសម្បយុត្តេសុ
វិចិត្តិក្ខាសម្បយុត្តេ ចាតិ បញ្ចសុ ចិត្តប្បទេសុ សង្ខារា
បឋមមគ្គបញ្ញាពលេន។ ធម្មតិស តណ្ហាវិចរិតានិ ភាវនាពលេនាតិ
បឋមមគ្គេន បហីនាវសេសវសេន វុត្តំ, ន សព្វេសំ វសេន។

អនុពន្លោតិ តណ្ហាទីនំ អនុប្បពន្ធន បវត្តិ។ យោ ចាបិ បបព្វោតិ អាទិនា
“បបព្វោតិ”តិ អាទិនា វុត្តំ រាជសុត្តញ្ញសំសន្នតិ។ តេនេវាហ - “ឥទំ ឯកត្ថ”ន្តិ។
យទិបិ អត្តតោ ឯកំ, ទេសនាយ បន វិសេសោ វិជ្ជតិចិត្តិ ទស្សេតុំ “អបិ
ចា”តិ អាទិ វុត្តំ។ ឯវន្តិ ឥមិនា វុត្តប្បកាវេន។ សុត្តេនាតិ សំវណ្ណិយមាទេន
សុត្តេន។ សុត្តន្តិ សុត្តន្តរំ។ សំសន្នយិត្វាតិ វិមិស្សិត្វា អត្តតោ អភិវឌ្ឍន្ត កត្វា។
បុព្វាបវេន សទ្ធិ យោជយិត្វាតិ បុព្វេន វា អបវេន វា សុត្តេន សទ្ធិ អត្តតោ

សម្ពន្ធឯយោជន្ត្រា។ វុត្តមេវត្ថំ ចាកដំ ករោតិ តេន សុត្តស្ស អត្តោ និទ្ទិដ្ឋោ
ហោតិ វិត្តារិតោ សុត្តន្តរទស្សនេន។

ន កេវលំ សុត្តន្តរសំសន្ននមេវ បុញ្ញបរសន្និ, អថ ខោ អញ្ញោបិ អត្ថិតិ
ទស្សេតុំ “សោ បាយ” ត្ថិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ អត្ថសន្និ កិរិយាការកាទិវសេន
អត្ថស្ស សម្ពន្ធា។ សោ បន យស្មា សង្គាសនាទិនំ ធន្នំ អត្ថបទានំយេវ ហោតិ,
សព្វស្សបិ បទត្ថស្ស តទវរោធតោ។

សម្ពន្ធា ច នាម ន កោចិ អត្តោ។ តស្មា “អត្ថសន្និ ធម្មទានី” តិអាទិ វុត្ថំ។
ព្យញ្ញនសន្និ បទស្ស បទន្តវេន សម្ពន្ធា។ យស្មា បន សព្វម្បី នាមាទិបទំ ធម្មា
ព្យញ្ញនបទេហិ អសង្កហិតំ នាម នត្ថិ, តស្មា “ព្យញ្ញនសន្និ ធម្មទានី” តិអាទិ
វុត្ថំ។

ទេសនាសន្និ យថាវុត្តទេសនន្តវេន ទេសនាយ សំសន្ននំ។ ន ច បថី
និស្សយាតិ បថីវិសយសង្ខាតំ និស្សយំ កត្វា, បថី អាលម្ពិត្វាតិ អត្តោ។
ឈាយីតិ ជលសមាបត្តិឈានេន ឈាយី។ សោ ហិ សព្វសង្ខារនិស្សន្ទំ និព្វានំ
អាលម្ពិត្វា សមាបជ្ជនវសេន ឈាយតិ, ន បថី និស្សយ ឈាយតីតិ វុត្តោ។
សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច ចត្វហិ មហាភូតេហិ
រូបឃ្មជិតទុវុត្តិតាយ សញ្ញោ កាមភវោ រូបភវោ ច គហិតា។ អរូបភវោ បន
សរូបេនេវ គហិតោតិ សព្វំ លោកំ បរិយាទិយិត្វា បុន អញ្ញោនបិ បរិយាយេន តំ
ទស្សេតុំ “ន ច ឥមំ លោក” ត្ថិអាទិមាហា។ សញ្ញោ ហិ លោកោ ឥធលោកោ
បរលោកោ ចាតិ ទ្វេវ កោដ្ឋាសា ហោន្តិ។ យស្មា បន “ឥធលោកោ” តិ
វិសេសតោ ធិដ្ឋធម្មភូតោ សត្តសន្តានោ វុច្ចតិ។ “បរលោកោ” តិ
ភវន្តរសង្ខេបគតោ សត្តសន្តានោ តទុកយវិនិមុត្តោ អនិជ្រៀយពាទ្វោ
រូបសន្តានោ។ តស្មា តំ សន្ធាយ “យមិទំ ឧកយមន្តវេនា” តិអាទិ វុត្ថំ។

យេ បន “ឧកយមន្តរេនា” តិ វេចនំ គហេត្វា អន្តរាភវំ ឥច្ឆន្តិ, តេសំ តំ មិច្ឆា។
អន្តរាភវេ ហិ អភិធម្មេ បដិក្ខុត្តាតិ។ ទិដ្ឋន្តិ រូចាយ តនំ។ សុតន្តិ សធាយ តនំ។
មុតន្តិ បត្វា គហេតត្ថតោ គន្ធាយ តនំ វសាយ តនំ ដោជ្ឈញ្ញាយ តនញ្ច។ វិញ្ញាតន្តិ
អវសិដ្ឋំ ធម្មាវម្ពណាបរិយាបន្នបំ។ បត្តន្តិ បរិយេសិត្វា វា អបរិយេសិត្វា វា
បត្តំ។ បរិយេសិតន្តិ បត្តំ វា អប្បត្តំ វា បរិយេសិតំ។ វិតក្កិតំ វិហិតន្តិ
វិតក្កនវសេន អនុមជ្ឈនវសេន ច អាលម្ពិតំ។ មនសានុចិដ្ឋិតន្តិ ចិត្តន អនុ អនុ
ចិដ្ឋិតំ។ អយំ សនេវកេ... បេ... អនិស្សិតេន ចិត្តេន នញ្ញាយតិ ឈាយន្តោតិ
អយំ ឧណាសវេ ផលសមាបត្តិឈានេន ឈាយន្តោ បុព្វេ
តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សយានំ សុដ្ឋ បហ័នត្តា សនេវកេ លោកេ... បេ... មនុស្សាយ យត្ថ
កត្ថចិបិ អនិស្សិតេន ចិត្តេន ឈាយតិ នាម។ តតោ ឯវ លោកេ កេនចិបិ ន
ញ្ញាយតិ “អយំ ឥទំ នាម និស្សាយ ឈាយតិ” តិ។ វុត្តញ្ញេតំ -

“នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ, នមោ តេ បុរិសុត្តម;

យស្ស តេ នាភិជាតាម, កី ភ្នំ និស្សាយ ឈាយសី” តិ។ (នេត្តិ. ១០៤);

ឥនានិ ឧណាសវេចិត្តស្ស កត្ថចិបិ អនិស្សិតភាវំ គោដិកសុត្តេន (សំ. និ.
១.១៥៩) វុត្តលីសុត្តេន (សំ. និ. ៣.៨៧) ច វិភាវេតុំ “យថា មារោ” តិ អាទិ វុត្តំ។
វិញ្ញាណំ សមន្ទេសន្តោតិ បរិនិព្វានតោ ឧទ្ធិ វិញ្ញាណំ បរិយេសន្តោ។
“បបញ្ចាតីតោ” តិ អាទិនា អនុស្សនស្ស ការណាមាហា។ អនិស្សិតចិត្តា ន
ញ្ញាយន្តិ ឈាយមាតាតិ ន កេវលំ អនុចាទិសេសាយ និព្វានធាតុយា
ឧណាសវស្ស ចិត្តគតី មារាទយោ ន ជានន្តិ, អបិ ច ខោ សឧចាទិសេសាយ បិ
និព្វានធាតុយា តស្ស តំ ន ជានន្តិ តិ អត្ថោ។ អយំ ទេសនាសន្និ តិ
គោដិកសុត្តវុត្តលីសុត្តានំ វិយ សុត្តន្តានំ អញ្ញមញ្ញាអត្តសំសន្ននា
ទេសនាសន្និ នាម។

និរទេសសង្ឃតិ និរទេសស្ស សង្ឃ និរទេសសង្ឃ, និរទេសន វា សង្ឃ និរទេសសង្ឃ។
បុរិមេន សុត្តស្ស និរទេសេន តស្សេវ បច្ឆិមស្ស និរទេសស្ស, បច្ឆិមេន វា បុរិមស្ស
សម្ពន្ធនន្តិ អត្តោ។ តំ នស្សេតុំ យស្មា ភគវា យេតុយ្យេន បឋមំ វដ្តំ នស្សេត្វា
បច្ឆាវិវដ្តំ នស្សេតិ, តស្មា “និស្សិតចិត្តា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ និស្សិតំ ចិត្តំ
ឯតេសន្តិ និស្សិតចិត្តា, បុគ្គលា, និទ្ទិសិតញ្ញា បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ ទេសនាយាតិ
អធិប្បាយោ។ ធម្មាធិដ្ឋានាយ បន និស្សិតំ ចិត្តំ ឯត្តាតិ និស្សិតចិត្តា,
និស្សិតចិត្តវន្តោ តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សយវសេន បវត្តា សុត្តបទេសា។ សេសមេត្ត
សត្តំ ចាកជមេវ។

ចតុព្យាបហារវិភង្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. អារដ្ឋហារវិភង្គវណ្ណានា

២៩. តត្ថ កតមោ អារដ្ឋោ ហារោតិ អារដ្ឋហារវិភង្គោ។ តត្ថ អារម្ភថាតិ
អារម្ភធាតុសម្ពាតំ វីរិយំ ករោថ។ និក្ខមថាតិ កោសជ្ជបក្ខតោ និក្ខន្តត្តា
និក្ខមធាតុសម្ពាតំ តទុត្តវីរិយំ ករោថ។ យុញ្ញេន ពុទ្ធសាសនេតិ យស្មា
សីលសំវារោ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា ភោជនេ មត្តញ្ញតា សតិសម្មជញ្ញន្តិ
ឥមេសុ ធម្មេសុ បតិដ្ឋិតានំ ជាគរិយានុយោគវសេន អារម្ភនិក្ខមធាតុយោ
សម្មជ្ជន្តិ, តស្មា តថាភូតសមថវិបស្សនាសម្ពាតេ ភគវតោ សាសនេ
យុត្តប្បយុត្តា ហោថ។ ធុនាថ មច្ចុនោ សេនំ, នឡាភារំវ កុញ្ញរោតិ ឯវំ
បដិបជ្ជន្តា ច តេធាតុឥស្សរស្ស មច្ចុរាជស្ស វសំ សត្តេ នេតីតិ តស្ស
សេនាសម្ពាតំ អពលំ ទុព្ពលំ យថា នាម ពល្លបបន្នោ កុញ្ញរោ នឡេហិ កតំ
អភារំ ខណោនេវវិទ្ធិសេតិ, ឯវមេវ កិលេសគណំ ធុនាថវិធមថវិទ្ធិសេថាតិ
អត្តោ (សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៨៥)។

ឥតនិយមន័យ អយំ កាថា និក្ខត្តា, តំ យោជេត្វា ទស្សេតុំ “អារម្ភថ
និក្ខមថាតិ វិរិយស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អារម្ភថ និក្ខមថាតិ ឥទំ វចនំ
វិរិយស្ស បទដ្ឋានំ វិរិយបយោគស្ស ការណំ វិរិយារម្ភេ និយោជនតោ, “យោគា
វេ ជាយតី ភូរី”តិ (ធម្ម. ប. ២៨២) វចនតោ យោគោ ភាវនា។ តត្ថ
វិបស្សនាភាវនាយ វក្ខមាទត្តា សមាធិភាវនា ឥតាធិប្បតាតិ វុត្តំ - “យុញ្ញថ
ពុទ្ធសាសនេតិ សមាធិស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិ។ “មច្ចុនោ សេន”ន្តិ វុត្តាយ
កិលេសសេនាយ សម្មា ធុននំ ញាណេន ហោតីតិ អាហា - “ធុនាថ... បេ...
បទដ្ឋាន”ន្តិ។ បុន យថាវុត្តវិរិយសមាធិបញ្ញាសម្បយុត្តសុ អាធិបច្ចកិច្ចតាយ
បបញ្ចប្បហានសមត្ថា វដ្ឋមូលំ ជិន្និត្វា វិវដ្តំ ចាបេន្តិ ចាតិ ទស្សនត្ថំ “អារម្ភថ
និក្ខមថាតិ វិរិយស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ ឥតាធិ បទដ្ឋានានិ ទេសនាតិ
“យានិមាធិ វិរិយស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិអាទិនា វិរិយាធិនំ បទដ្ឋានានិ វុត្តានិ, សា
អារម្ភថ និក្ខមថាតិ អាទិទេសនា, ន វិរិយារម្ភវត្ថុអាទិនិ អត្តោ។ តថា ចេវ
សំវណ្ណិតំ។

ឯវំ យថានិក្ខត្តាយ ទេសនាយ បទដ្ឋានវសេន អត្ថំ និទ្ទារេត្វា ឥតាធិ តំ
សភាគវិសភាគធម្មវសេន អាវុត្តេតុកាមោ តស្ស ភូមិ ទស្សេតុំ “អយុញ្ញន្តានំ
វា សត្តានំ យោគេ យុញ្ញន្តានំ វា អារម្ភោ”តិអាទិមាហា។ តស្សត្ថោ - យោគេ
ភាវនាយំ តំ អយុញ្ញន្តានំ វា សត្តានំ អបរិបក្កញ្ញាណានំ វាសនាភាគេន
អាយតី វិជាននត្ថំ អយំ ទេសនារម្ភោ យុញ្ញន្តានំ វា បរិបក្កញ្ញាណានន្តិ។

សោ បមាទោ ធុរិជោតិ យេន បមាទេន ភាវនំ នាទុយុញ្ញន្តិ, សោ បមាទោ
អត្ថនោ ការណភេទេន ធុរិជោ។ អញ្ញាណោនាតិ បញ្ចន្ធុ ខន្ធនំ
សលក្ខណសាមញ្ញលក្ខណបដិច្ចាធកេន សម្មោហាន។ និវុតោតិ នាទិតោ។
ព្រោយ្យដ្ឋានន្តិ ព្រោយ្យព្វា តំ “ឥតិ រូបំ, ឥតិ រូបស្ស សមុទយោ”តិអាទិនា

ញាណស្ស បវត្តនដ្ឋានញាតិ ញ្ញេយ្យដ្ឋានំ។ អនេកភេទត្តា ចាបធម្មានំ
តត្ថសេន អនេកភេទោបិ បមាទោ មូលភូតាយ អវិជ្ជាយ វសេន ឯកោ ឯវាតិ
អាហា - “ឯកវិជោ អវិជ្ជាយា”តិ។ លាភវិនិច្ឆ័យបរិគ្គហមច្ឆរិយានិ
បរិយេសនាអារក្ខាបរិភោគេសុ អន្តោគធានិ។ ធន្ធភគន្លៀសានា តណ្ហា
ឯវាតិ តណ្ហាមូលកេបិ ធម្មេ ឯត្ថេវ បក្ខិបិទ្វា “តិវិជោ តណ្ហាយា”តិ វុត្ថំ។

រូបីសុ ភវេស្វតិ រូបធម្មេសុ។ អន្លោសានន្តិ តណ្ហាភិទិវេសោ។ ឯតេន
“តណ្ហាយ រូបកាយោ បទដ្ឋាន”ន្តិ បទស្ស អត្ថំ វិវតិ។ អនាធិមតិ ហិ សំសារេ
តត្ថិបុរិសា អញ្ញមញ្ញរូចាភិរាមា, អយញ្ញោត្តោ ចិត្តបរិយាទានសុត្តន (អ. និ.
១.១-១០) ទីបេតញ្ញោ។ អរូបីសុ សម្មាហោតិ ជស្សនីនំ អតិសុខុមសភាវត្តា
សន្តតិសមូហាកិច្ចារម្មណយនិវិនិញ្ញោគស្ស ទុក្ខរត្តា ច អរូបធម្មេសុ
សម្មាហោ, សត្តានំ បតិដ្ឋិតោតិ វចនសេសោ។ ឯវំ និទ្ធាវិតេ
រូបកាយនាមកាយសង្ខារេ ឧបាទានកូដូបញ្ចកេ អារម្មណាករណវសេន
បវត្ថំ តណ្ហញ្ច អវិជ្ជញ្ច អវិសេសេន វុត្ថំ ចតុបាទានានំ វសេន វិភជិត្វា តេសំ
ខន្ធនំ ឧបាទានានញ្ច ទុក្ខសមុទយភាវេន សហបរិញ្ញេយ្យបហាតព្ពការំ
នស្សេតិ “តត្ថ រូបកាយោ”តិអាធិនា។

៣០. ឯវំ បមាទមុខេន បុរិមសច្ចទ្ធយំ និទ្ធាវេត្វា បមាទមុខេនេវ អបរម្មិ
សច្ចទ្ធយំ និទ្ធាវេត្ថុ “តត្ថ យោ”តិអាធិ វុត្ថំ។ តត្ថ តស្សាតិ តស្ស បមាទស្ស។
សម្មជិវេធនាតិ សម្មា បរិជាននេន អស្សនាទីនំ ជាននេន។ រក្ខណា
បដិសំហារណាតិ អត្តនោ ចិត្តស្ស រក្ខណសង្ខារា បមាទស្ស បដិសំហារណា,
តប្បដិបក្ខេន សង្គោចនា អប្បមាទានុយោគេន យា ខេបនា។ អយំ សមថោតិ
កិច្ចេន សមាធិ នស្សេតិ។ អយំ វោទានបក្ខិវិសភាគធម្មវសេន អារដ្ឋនា។

“យោជនាជាតិ កាមាណំ...បេ... អាធិសំស”ន្តិ ឥមិណ សមថាធិគមស្ស ឧបាយំ
ធស្សេតិ។

តត្ថ កាមាណន្តិ វុត្ថុកាមាណញ្ច កិលេសកាមាណញ្ច។ អស្សាទញ្ច
អស្សាទតោតិ កាមេ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈមាណំ សុខសោមនស្សសង្ខាតំ អស្សាទំ
អស្សាទតាយ អស្សាទមត្តតោ។ អាធិនវន្តិ “អប្បស្សនា កាមា
ពហុទុក្ខា”តិអាធិនា (ម. និ. ១.២៣៦) វុត្ថំ អាធិនវំ ទោសំ។ និស្សរណាន្តិ
បឋមជ្ឈានំ។ វុត្ថញ្ចេតំ - “កាមាណមេតំ និស្សរណំ យទិទំ នេក្ខម្ម”ន្តិ (ឥតិវុ.
៧២)។ ឱការន្តិ លាមកការំ។ សំកិលេសន្តិ សំកិលិស្សនំ។ កាមហេតុ ហិ សត្តា
សំកិលិស្សន្តិ។ វោធានន្តិ វិសុជ្ឈនំ។ នេក្ខម្ម ច អាធិសំសន្តិ
នីវរណាប្បហានាធិគុណាវិសេសយោគំ។ តត្ថាតិ តស្មី យថាវុត្ថេ សមថេ សតិ។
យាវីមំសាតិ យា បញ្ញា។ “សមាហិតោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ យថាភូតំ បជាតាតិ”តិ
(សំ. និ. ៥.១០៧១) ហិ វុត្ថំ។ យថា តណ្ហាសហិតាវ អវិជ្ជា សង្ខារានំ បច្ចយោ, វេ
អវិជ្ជាសហិតាវ តណ្ហា ឧបាទានានំ បច្ចយោ។ តាសុ និរុទ្ធាសុ ឧបាទានាធិនំ
អភាវោ ឯវាតិ តណ្ហាអវិជ្ជាបហានេន សកលវដ្តទុក្ខនិរោធំ ធស្សេត្តោ
“ឥមេសុ ធិសុ ធម្មេសុ បហីនេសូ”តិអាធិមាហា។ ឥមាធិ ចត្តារិ សច្ចាធិ
វិសភាគសភាគធម្មាវដ្តនវសេន និទ្ធាវិតាធិតិ អធិប្បាយោ។

វេ វោធានបក្ខំ និក្ខិបិត្វា តស្ស វិសភាគធម្មាវសេន សភាគធម្មាវសេន ច
អារដ្ឋនំ ធស្សេត្វា ឥទានិ សំកិលេសបក្ខំ និក្ខិបិត្វា តស្ស វិសភាគធម្មាវសេន
សភាគធម្មាវសេន ច អារដ្ឋនំ ធស្សេតុំ “យថាបិ មូលេ”តិ កាថមាហា។ តស្សត្ថោ
- យថា នាម បតិជ្ជាហេតុកាវេន មូលន្តិ លទ្ធកេហារេ ភូមិគតេ វុក្ខស្ស
អវយវេ ជវសុនេនាធិអន្តរាយាកាវេន អនុបទ្ធុវេ តតោ វេ ធន្លេ បិរេ សតិ ខន្ធ
ធិន្នេបិ អស្សត្តាធិវុក្ខោ វុហតិ, វេមេវ តណ្ហានុសយសង្ខាតេ អត្តការវុក្ខស្ស

មូលេ មគ្គញ្ញាណជវសុតា អនុបច្ឆិន្នេ តយិទំ ទុក្ខំ បុណ្យំ អបរាបរកាវេន
និព្ពត្តតិ ន និរុដ្ឋតីតិ។ កាមតណ្ហាទិនិវត្តនត្ថំ “កវតណ្ហាយា”តិ វុត្ថំ។ ឯតស្ស
ធម្មស្ស បច្ចយោតិ ឯតស្ស កវតណ្ហាសម្ពាតស្ស ធម្មស្ស ភវេសុ
អាទិនវប្បដិច្ឆាទនាទិវសេន អស្សាទគ្គហណាស្ស បច្ចយោ។ វុត្ថញ្ញោតំ -
“សំយោជនីយេសុ, ភិក្ខុវេ, ធម្មេសុ អស្សាទានុបស្សិនោ តណ្ហា បវឡតី”តិ (សំ.
និ. ២.៥៧)។ តេនេវាហ - “អវិជ្ជាបច្ចយា ហិ កវតណ្ហា”តិ។ ឥធសមថោ
វិបស្សនា ច មគ្គសមាធិ មគ្គបញ្ញា ច អធិប្បតាតិ អាហា - “យេន
តណ្ហានុសយំ សម្មហានតី”តិអាទិ។ ឥមាធិ ចត្តារិ សច្ចានីតិ
វិសភាគសភាគធម្មាវដ្ឋនវសេន និទ្ធារិតានីតិ។ សេសំ វុត្ថនយមេវ។

ឥនាធិន កេវលំ និទ្ធារិតេហោវ វិសភាគសភាគធម្មេហិ អាវដ្ឋនំ, អថ ខោ
ចាឡិអាគតេហិបិ តេហិ អាវដ្ឋនំ អាវដ្ឋហារោតិ ទស្សនត្ថំ “សព្ពចាបស្ស
អករណ”ន្តិ កាថមាហា។ តត្ថ សព្ពចាបស្សតិ សព្ពាកុសលស្ស។ អករណាន្តិ
អនុប្បាទនំ។ កុសលស្សតិ ចតុក្កមកកុសលស្ស។ ឧបសម្មទាតិ បដិលាភោ។
សចិត្តបរិយោទាបនន្តិ អត្ថនោ ចិត្តវេទានំ, តំ បន អរហត្តេន ហោតិ។ ឥតិ
សីលសំវេន សព្ពចាបំ បហាយ សមថវិបស្សនាហិ កុសលំ សម្មាទេត្វា
អរហត្តជលេន ចិត្តំ បរិយោទបេតព្ពន្តិ ឯតំ ពុទ្ធាន សាសនំ ឡីវាទោ អនុសិដ្ឋតិ
អយំ សង្ខេបត្ថោ, វិគ្គារតោ បន អត្ថោ ចាឡិតោ វិញ្ញាយតិ។

តត្ថ “សព្ពចាបំ ឆាមា”តិអាទិសុ ទោសសមុជ្ជានន្តិ ទោសោ សមុជ្ជានមេវ
ឯតស្សតិ ទោសសមុជ្ជានំ, ន ទោសោ វេ សមុជ្ជានន្តិ។ លោកសមុជ្ជានាយបិ
បិសុណាវាចាយ សម្ភវតោ។ កាយទុច្ឆរិតន្តិ បទំ អបេក្ខិត្វា “ទោសសមុជ្ជាន”ន្តិ
នប្បុសកនិទ្ទេសោ។ លោកសមុជ្ជានំ មោហសមុជ្ជានន្តិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។

សម្បជ្ឈលាហោ ឧទុច្ឆិច្ឆេត្តន បវត្ថយតីតិ អធិប្បាយេន តស្ស
មោហសមុដ្ឋានតាវុត្តា។

ឯវំ ឧទ្ធច្ឆិកាអកុសលកម្មបថកម្មវិភាគេន “សព្វចាប”ន្តិ ឯត្ថ វុត្ថចាបំ
វិភជិត្វា ឥន្ទានិស្ស អកុសលមូលវសេន អគតិគមនីភាគម្បិ ទស្សេតុំ
“អកុសលមូល”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អកុសលមូលំ បយោគំ គច្ឆន្តន្តិ
លោភាទិអកុសលានិ កាយវីចីបយោគំ គច្ឆន្តានិ, កាយវីចីបយោគំ
សមុដ្ឋាបេន្តានីតិ អត្តោ។ ធន្ទាតិ ធន្ទហេតុ។ យំ ធន្ទា អគតី គច្ឆតិ, ឥទំ
លោភសមុដ្ឋានន្តិ ធន្ទា អគតី គច្ឆតីតិ យទេតំ អគតិគមនំ, ឥទំ
លោភសមុដ្ឋានន្តិ។ ឯវំ សេសេសុបិ អត្តោ ទដ្ឋញ្ញោ។ ឯត្តាវតា “សព្វចាបស្ស
អករណ”ន្តិ ឯត្ថ ចាបំ ទស្សេត្វា ឥន្ទានិ តស្ស អករណំ ទស្សេន្តោ
“លោភោ...បេ.... បញ្ញាយា”តិ តីហិ កុសលមូលេហិ តិណ្ណំ អកុសលមូលានំ
បហានវសេន សព្វចាបស្ស អករណំ អនុប្បាទនមាហា។ តថា លោភោ
ឧបេក្ខាយាតិអាទិនា ព្រហ្មវិហារេហិ។ តត្ថ អរតី វ្យាបសមេន្តិ មុទិតា តស្សា
មូលភូតំ មោហំ បដហតីតិ កត្វា វុត្តំ - “មោហោ មុទិតាយ បហានំ អព្ពត្តំ
គច្ឆតី”តិ។

៣១. ឥន្ទានិ អញ្ញេនបិ បរិយាយេន ចាបំ តស្ស អករណញ្ញា ទស្សេត្វា
សេសបទានញ្ញា អត្ថវិការវនមុខេន សភាគវិសភាគធម្មាវដ្ឋនំ ទស្សេតុំ
“សព្វចាបំ នាម អដ្ឋមិច្ឆត្តានិ”តិអាទិ វុត្តំ។ អកិរិយា អករណំ អនដ្ឋាចារោតិ
តីហិបិ បទេហិ មិច្ឆត្តានំ អនុប្បាទនមេវ វទតិ។ តថា កិរិយា ករណំ
អដ្ឋាចារោតិ តីហិបិ បទេហិ ឧប្បាទនមេវ វទតិ។ អដ្ឋាចារោតិ អធិដ្ឋហិត្វា
អាចរណំ។ អតីតស្សាតិ ចិរកាលប្បវត្តិវសេន បុរាណស្ស។ មគ្គស្សាតិ
អរិយមគ្គស្ស។ វុត្តញ្ញេតំ - “បុរាណមគ្គំ បុរាណំ អញ្ញាសន្តិ ទោ អរិយស្សេតំ

អដ្ឋង្គិកស្ស មគ្គស្ស អធិវចន"ន្ត្រី (សំ. និ. ២.៦៥ អត្ថតោ សមាណំ)។ អតីតេន វា
វិបស្សនា ភក្កតោ យថាធិកតំ ទេសិតការំ សន្ធាយ "អតីតស្ស មគ្គស្ស" តិ
វុត្តំ។ វិបស្សនោ ហិ អយំ ភក្កតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ចាតិមោក្ខទ្កេសកាថាតិ។

យំ បដិវេជនាតិ យស្ស បរិញ្ញាភិសមយេន។ យំ បរិយោទាបិតំ, អយំ
និរោធាតិ យទិបិ អសម្ពុតា ធាតុ កេនចិ សំកិលេសេន ន សំកិលិស្សតិ,
អធិកច្ចន្តស្ស បន បុគ្គលស្ស វសេន ឯវំ វុត្តំ។ តស្ស ហិ យាវ សំកិលេសា ន
វិគច្ចន្តិ, តាវ អសម្ពុតា ធាតុ អបរិយោទបិតាតិ វុច្ចតិ។ យថា និព្វានាធិកមេន
យេ ខន្ធវា រូបសមេតញ្ញា, តេសំ សេសភាវេន អសេសភាវេន ច
“សុទ្ធាធិសេសា” តិ ច, “អនុទាធិសេសា” តិ ច វុច្ចតិ, ឯវំសម្មទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។

ឥមា និ ចាឡិអាគតធម្មានំ សភាគវិសភាគធម្មាវដ្ឋនវសេន និទ្ធាវិតានិ
ចត្តាវិ សទ្ធានិ បុនបិ ចាឡិអាគតធម្មានំ សភាគវិសភាគធម្មាវដ្ឋនេន
អាវុដ្ឋហារំ ទស្សេតុំ “ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ” តិ កាថមាហា។ តស្ស បទត្ថោ បុព្វេ
វុត្ថោ ឯវំ។ ធម្មោតិ បុព្វធម្មោ ឥធាធិប្បតោ។ តំ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោ “ធម្មោ
នាម ធុរិយោ ឥន្ទ្រិយសំវរោ មគ្គោ ចា” តិ អាហា។ ឥន្ទ្រិយសំវរសីសេន ចេត្ត
សព្វម្បិ សីលំ កហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សព្វា ឧបបត្តិយោ ទុក្ខតិ ទុក្ខទុក្ខតាធិយោគេន
ទុក្ខា កតិយោតិ កត្វា។ យថាវុត្ថោ ធុរិយោ ធម្មេ បឋមោ ធម្មោ យថា សុចិណ្ឌោ
ហោតិ, យតោ ច សោ រក្ខតិ, យត្ថ ច បតិដ្ឋាបេតិ, តំ សព្វំ ទស្សេតុំ “តត្ថ យា
សំវរសីលេ អខណ្ឌការិតា” តិ អាធិ វុត្តំ។ ឥធានិ តស្ស ធម្មស្ស អចាយតោ
រក្ខណោ ឯកន្តិកការំ វិភាវេតុំ កាមណីសំយុត្តេ (សំ. និ. ៤.៣៥៨)
អសីពន្ធកបុត្តសុត្តំ អាកតំ។

តត្ថ ឯវុត្តិ បកាវេន។ ច-សន្តោ សម្បិណ្ឌនេ, ឥមិណាបិ បកាវេន អយមត្ថោ
វេទិតញ្ញាតិ អធិប្បាយោ។ អសីពន្ធកបុត្តោតិ អសីពន្ធកស្ស នាម បុត្តោ។

តាម ជេដ្ឋកតាយ តាមណី។ បច្ឆាភូមកាតិ បច្ឆាភូមិវាសិនោ។
តាមណ្ឌលុកាតិ សកមណ្ឌលុនោ។ សេវាលមាលីកាតិ ចាតោ ឧទកតោ
សេវាលញោ ឧប្បលាទីនិ ច គហេត្វា ឧទកសុទ្ធិការៗជាននត្ថំ មាលំ កត្វា
បិឡ្យន្ទនកា។ ឧទកោរោហកាតិ សាយំ ចាតំ ឧទកំ ឌីរោហណាកា។
ឧយ្យាបេន្និតិ ឧបរិយាបេន្និ។ សញ្ញាបេន្និតិ សម្មា យាបេន្និ។ សគ្គំ នាម
ឌីក្កាមេន្និតិ បរិវារេត្វា បិតារ គច្ឆ, ភោ, ព្រហ្មលោកំ, គច្ឆ, ភោ,
ព្រហ្មលោក"ន្តិ វនន្តា សគ្គំ បវេសេន្និ។

អនុបរិសក្កេយ្យាតិ អនុបរិគន្ធយ្យ។ ឧម្ពុជ្ជាតិ ឧជ្ឈហ។ ឧប្បវាតិ ជលស្ស
ឧបរិប្បវ។ ជលមុប្បវាតិ ជលំ អភិរុហ។ តត្រ យាស្សាតិ តត្រ យំ អស្ស, យំ
ភវេយ្យ។ សក្ករកបលន្តិ សក្ករា វា កបលា វា។ សា អនោកាមី អស្សាតិ សា
អនោ គន្ធយ្យ, ហេដ្ឋាគាមី ភវេយ្យ។ អនោ គន្ធយ្យាតិ ហេដ្ឋា គន្ធយ្យ។
មគ្គស្សាតិ អរិយមគ្គស្ស។ តិក្ខតាតិ តិខិណ្ឌាតា។ សា ច ខោ ន សត្តកស្ស វិយ
និសិតករណាតា, អថ ខោ ឥន្ទ្រិយានំ បដុកាវោតិ ទស្សេតុំ “អធិមត្តតា”តិ
អាហ។ ននុ ច អរិយមគ្គោ អត្តនា បហាតព្វកិលេសេ អនវសេសំ សមុច្ឆន្តតិ
អតិខិណ្ឌោ នាម នត្ថិតិ? សច្ចមេតំ, តថាបិ នោ ច ខោ “យថា ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស”តិ
វេចនតោ សទ្ធាវិមុត្តទិដ្ឋិប្បត្តានំ កិលេសប្បហានំ បតិ អត្ថិ កាចិ
វិសេសមត្តាតិ សក្កា វត្ថុ។ អយំ បនវិសេសោ ន ឥធាធិប្បតោ,
សត្ថបបត្តិសមតិក្កមនស្ស អធិប្បតត្តា។ យស្មា បន អរិយមគ្គន ឌីធិសោ
កិលេសា បហាយន្តិ, តព្វា នេសំ តថាបហានំ មគ្គធម្មេសុ ឥន្ទ្រិយានំ
អចាជវចាជវតរចាជវតមភាវេន ហោតីតិ យោ វជិរូបមធម្មេសុ
មត្តកប្បត្តានំ អគ្គមគ្គធម្មានំ បដុតមភាវោ។ អយំ ឥធម មគ្គស្ស តិក្ខតាតិ
អធិប្បតា។ តេនេវាហ - “អយំ ធម្មោ សុចិណ្ឌោ សព្វាហិ ឧបបត្តិហិ វក្ខតិ”តិ។

“តស៊ូ រក្ខតចិត្តស្ស” គឺអាទិដ្ឋាន សុត្តន្តបិដក (ឧទា. ៣២) សុត្តន្តបិដកសម្ពាសនាម្យ
ឧបបត្តិនំ ធុត្តតិការំ សាធម៌។

៣២. ឥតានិ យថាវុត្តស្ស ធម្មស្ស វិសភាគធម្មានំ តណ្ហាវិជ្ជាធិនំ
សភាគធម្មានព្វា សមថវិបស្សនាធិនំ និទ្ធារណាវសេន អារដ្ឋហារំ យោដេត្វា
នស្សេតុំ “តត្ថ ធុត្តតិនំ ហេតុ តណ្ហា ច អវិជ្ជា ចា” តិអាទិមាហ។ តំ បុព្វេ
វុត្តនយត្តា សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ឥទំ វុច្ឆតិ ព្រហ្មចរិយន្តិ ឥទំ អរិយំ
សមថវិបស្សនាសម្ពាសនំ មគ្គព្រហ្មចរិយន្តិ វុច្ឆតិ។ យំ រក្ខតីតិ សញ្ញាហិ ធុត្តតិហិ
រក្ខន្ធស្ស អរិយមគ្គស្ស អារម្មណភូតោ និរោធា រក្ខន្ធាវិយ វុត្តោ, និមិត្តស្ស
កត្តភាវេន ឧបចរិតត្តា។ ឥតានិ ចត្តារិ សច្ចានិ
វិសភាគសភាគធម្មាវដ្ឋនវសេន និទ្ធារិតានិ តិ អធិប្បាយោ។

អារដ្ឋហារិកង្កវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. វិភត្តិហារវិភត្តវណ្ណានា

៣៣. តត្ថ កតមោវិភត្តិហារោតិ វិភត្តិហារវិភត្តោ។ តត្ថ
ធម្មវិភត្តិភូមិវិភត្តិបទដ្ឋានវិភត្តិ តិវិជារិភត្តិ។ តាសុ យស្មា ធម្មេសុ
វិភាគតោ និទ្ទិដ្ឋេសុ តត្ថ លព្វមាណោ ភូមិវិភាគោ បទដ្ឋានវិភាគោ ច
និទ្ទិសិយមាណោ សុវិញ្ញេយ្យោ ហោតិ, តស្មា ធម្មវិភត្តិ តាវ និទ្ទិសន្តោ
សោឡសវិដេ បដ្ឋានេ យេសំ សុត្តានំ វសេន វិសេសតោ វិភតិតត្ថា, តានិ
សុត្តានិ នស្សេតុំ “ទ្វេ សុត្តានិ វាសនាភាគិយព្វា និព្វេជភាគិយព្វា” តិ វុត្តំ។
តត្ថ វាសនា បុញ្ញការវនា, តស្ស ភាគោ កោដ្ឋាសោ វាសនាភាគោ, តស្ស
ហិតន្តិ វាសនាភាគិយំ, សុត្តំ។ និព្វេជ្ឈនំ លោកក្ខន្ធាធិនំ បទាលនំ និព្វេជោ,

តស៊ូ ភាគតិ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។ យស្មី សុត្ត តិណិ បុញ្ញកិរិយវត្ថុនិ
ទេសិតានិ, តំ សុត្តំ វាសនាភាគិយំ។ យស្មី បន សេក្ខាសេក្ខា ទេសិតា, តំ
និព្វេជភាគិយំ។ អយញ្ច អត្ថោ ចាឡិយំយេវ អាគមិស្សតិ។

បុញ្ញភាគិយាតិ បុញ្ញភាគេ ភវា។ តថា ផលភាគិយា វេទិតញ្ច។ ផលន្តិ បន
សាមញ្ញដលំ។ សំវរសីលន្តិ ចាតិមោក្ខសំវរោ, សតិសំវរោ, ញ្ញាណសំវរោ,
ឧត្តិសំវរោ, វិរិយសំវរោតិ បញ្ច សំវរា សំវរសីលំ។ បហានសីលន្តិ
តទដ្ឋប្បហានំ, វិក្ខម្ពនប្បហានំ, សមុច្ឆេទប្បហានំ, បដិប្បស្សន្ធិប្បហានំ,
និស្សរណប្បហានន្តិ បញ្ចប្បហានានិ។ តេសុ និស្សរណប្បហានវដ្ឋានំ
បហានានំ វសេន បហានសីលំ វេទិតញ្ច។ សោតិ យោ
វាសនាភាគិយសុត្តសម្បជីក្កាហាកោ, សោ។ តេន ព្រហ្មចរិយេនាតិ តេន
សំវរសីលសម្ពាតេន សេដ្ឋចរិយេន ការណភូតេន ព្រហ្មចារី ភវតិ។ ឯត្ថ ច
អដ្ឋសមាបត្តិព្រហ្មចរិយស្ស ន បដិក្ខេចោ, កេចិ បន “តេនេវ
ព្រហ្មចរិយេនា”តិ បឋន្តិ, តេសំ មតេន សិយា តស្ស បដិក្ខេចោ។

បហានសីលេ ឋិតោតិ សមុច្ឆេទបដិប្បស្សន្ធិប្បហានានំ វសេន
បហានសីលេ ឋិតោ។ តេន ព្រហ្មចរិយេនាតិ តេន បហានសីលេន
វិសេសភូតេន មគ្គព្រហ្មចរិយេន។ យេ បន “តេនេវ ព្រហ្មចរិយេនា”តិ បឋន្តិ,
តេសំ អយំ ចាថោ “វាសនាភាគិយំ នាម សុត្តំ ទានកថា, សីលកថា,
សគ្គកថា, បុញ្ញវិចាកកថា”តិ។ យេ បន “តេន ព្រហ្មចរិយេនា”តិ បឋន្តិ, តេសំ
អយំ ចាថោ - “វាសនាភាគិយំ នាម សុត្តំ ទានកថា, សីលកថា, សគ្គកថា
កាមានំ អាទីនវោ នេក្ខេម្ម អាទិសំសោ”តិ។ តត្ថ កតមោ ចាថោ យុត្តតរោតិ?
បដិមោ ចាថោតិ និដ្ឋ គន្ធាញ្ច។ យស្មា “និព្វេជភាគិយំ នាម សុត្តំ យា

ចតុស្តប្បកាសនា"តិ វគ្គតិ, ន ហិ មហាថេរោ សាវសេសំ កត្វា ធម្មំ
ទេសេសីតិ។

“នត្ថ បដាននា”តិអាទិនា ឧភិទ្ធី សុត្តានំ សាតិសយំ អសន្ត្រការណំ
ទស្សេតិ។ តត្ថ បដាននាតិ អរិយមគ្គស្ស បទដ្ឋានភូតា វុដ្ឋានកាមិនី
វិបស្សនាបញ្ញា។ ឥមា និ ចត្តាវិ សុត្តានីតិ ឥមេសំ សុត្តានំ
វាសនាភាគិយនិព្ពេជ្ជភាគិយានំ វគ្គមាណនញ្ច
សំកិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយានំ វសេន ចត្តាវិ សុត្តានិ។ ទេសនាយាតិ
ទេសនានយេន។ សព្ពតោ វិចយេន ហារេន វិចិនិត្វាតិ សព្ពតោភាគេន
ឯកាទសសុ ហានេសុ បក្ខិបិត្វា វិចយេន ហារេន វិចិនិត្វា។ “យុត្តិហារេន
យោជេតញ្ញានី”តិ ឯតេន វិចយហារយុត្តិហារាវិភត្តិហារស្ស បរិកម្មដ្ឋានន្តិ
ទស្សេតិ។ “យាវតិកា ញ្ញាណស្ស ភូមិ”តិ ឥមិនាវិភត្តិហារស្ស មហាវិសយតំ
ទស្សេតិ។

៣២. ឯវំ វាសនាភាគិយនិព្ពេជ្ជភាគិយភាវេហិ ធម្មេ ឯកទេសេន វិភជិត្វា
ឥនានិ តេសំ កិលេសភាគិយអសេក្ខភាគិយភាវេហិ
សាធារណសាធារណភាវេហិ វិភជិតុំ “តត្ថ កតមេ ធម្មា សាធារណា”តិអាទិ
អារទ្ធី។ តត្ថ កតមេ ធម្មាតិ កតមេ សភាវធម្មា។ សាធារណាតិ អវិសិដ្ឋា,
សមាណាតិ អត្ថោ។ ទ្វេ ធម្មាតិ ទុវេ បកតិយោ។ បកតិអត្ថោ ហិ អយំ ធម្ម-
សន្នោ “ជាតិធម្មានំ សុត្តាន”ន្តិអាទិសុ (បដិ. ម. ១.៣៣) វិយ។
នាមសាធារណាតិ នាមេន សាធារណា, កុសលាកុសលាតិ សមាណនាមាតិ
អត្ថោ។ វត្ថុសាធារណាតិ វត្ថុនា និស្សយេន សាធារណា,
ឯកសន្តតិបតិភតាយ សមាណវត្ថុកាតិ អត្ថោ។ វិសេសតោ សំកិលេសបក្ខេ
បហានេកដ្ឋា នាមសាធារណា, សហជេកដ្ឋា វត្ថុសាធារណា។ អញ្ញម្បិ ឯវំ

ជាតិយន្តិ កិច្ចបង្កបង្កើនបដិបក្ខាធីហិ សមាណំ សង្គណ្ណាតិ។ មិច្ឆត្តនិយតានំ
អនិយតានន្តិ ឥទំ បុព្វជ្ជនានំ ឧបលក្ខណំ។ តស្មា សស្សតវាទា ឧច្ឆេទវាទាតិ
អាទិកោ សញ្ញោ បុព្វជ្ជនកេនោ អាហរិទ្ធា វត្តញ្ញោ។ ទសនប្បហាតញ្ញោ កិលេសា
សាធារណា មិច្ឆត្តនិយតានំ អនិយតានំ ឯវ ច សម្ពុតោ សម្ពត្តនិយតានំ
អសម្ពុតោ ច។ ឥមិណ នយេន សេសបទេសុបិ អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។

អរិយសាវកោតិ សេក្ខំ សន្ធាយ វេទិតិ។ សញ្ញា សា អរីតរកេហិ
សាធារណាតិ លោកិយសមាបត្តិ រូចាវចរា អរូចាវចរា ទិព្វវិហារោ
ព្រហ្មវិហារោ បឋមជ្ឈានសមាបត្តិតិ ឯវមាធីហិ បរិយាយេហិ សាធារណា។
កុសលសមាបត្តិ បន ឥមិណ បរិយាយេន សិយា អសាធារណា, ឥមំ បន
នោសំ បស្សន្តោ កេចិ “យំ កិញ្ចិ... បេ... សញ្ញា សា អរីតរកេហិ សាធារណា” តិ
បឋន្តិ។ កថំ តេ ឱធិសោ គហិតា, អថ ឱធិសោ គហោតញ្ញោ, កថំ សាធារណាតិ?
អនុយោគំ មនសិកត្វា តំ វិសោធន្តោ អាហា - “សាធារណា ហិ ធម្មា ឯវ
អញ្ញមញ្ញ” តិអាទិ។ តស្សត្ថោ - យថា មិច្ឆត្តនិយតានំ អនិយតានញ្ញោ
សាធារណាតិ វុត្តំ, ឯវំ សាធារណា ធម្មា ន សព្វសត្តានំ សាធារណតាយ
សាធារណា, កស្មា? យស្មា អញ្ញមញ្ញំ បរំ បរំ សកំ សកំ វិសយំ នាតិវត្តន្តិ។
បដិនិយតញ្ញោ តេសំ បវត្តិជ្ជានំ, ឥតថា តថា វោហារោ ឯវ ន សិយាតិ
អធិប្បាយោ។ យស្មា ច ឯតេ ឯវ ធម្មា ឯវំ និយតាវិសយា, តស្មា “យោបិ ឥមេហិ
ធម្មេហិ សមន្នាគតោ ន សោ តំ ធម្មំ ឧបាទិវត្តតិ” តិ អាហា។ ន ហិ
មិច្ឆត្តនិយតានំ អនិយតានញ្ញោ ទស្សនេន បហាតញ្ញោ កិលេសា ន សន្តិ,
អញ្ញោសំ វា សន្តិតិ ឯវំ សេសេបិ វត្តញ្ញំ។

អសាធារណា នាម ធម្មោ តស្ស តស្ស បុគ្គលស្ស បច្ចត្តនិយតោ
អរិយេសុ សេក្ខាសេក្ខធម្មវសេន អនរិយេសុ សញ្ញាភព្វបហាតញ្ញវសេន

គេស៊ីតញ្ឆោត, ឥតរស្សៈ តថា និទ្ទិសិតព្រាហ្មណ៍ការតោ។ សោ ច ខោ
សាធារណាវិជ្ជរតាយ តំ តំ ឧបាទាយ តថាវុត្តនេសនានុសារេនាតិ ឥមមត្តំ
នស្សេតិ “កតមេ ធម្មា អសាធារណា យាវ នេសនំ ឧបាទាយ គេស៊ីតញ្ឆោត
សេក្ខាសេក្ខា ភព្ភាភព្ភា” តិ ឥមិនា។ អជ្ជមកស្សាតិ
សោតាបត្តិជលសង្ខតិរិយាយ បដិបន្នស្ស។ ធម្មតាតិ ធម្មសភាវោ បឋមស្ស
មគ្គជ្ជតា ទុតិយស្ស ជលជ្ជតា។ បឋមស្ស វា បហ័យមានកិលេសតា។
ទុតិយស្ស បហ័យមានកិលេសតា។ បុន អជ្ជមកស្សាតិ អនាគាមិមគ្គជ្ជស្ស។ ធាមន្តិ
សេក្ខាតិ ធាមំ។ ធម្មតាតិ តំតំមគ្គជ្ជតា ហោជ្ជិមជលជ្ជតា ច។ បដិបន្នកានន្តិ
មគ្គសមដ្ឋីនំ។ ធាមន្តិ បដិបន្នកាតិ ធាមំ។ ឯវំ “អជ្ជមកស្សា” តិអាទិនា
អរិយបុគ្គលេសុ អសាធារណាធម្មំ នស្សេត្វា ឥតរេសុ នយនស្សនត្តំ “ឯវំ
វិសេសានុបស្សីនា” តិអាទិ វុត្តំ។ លោកិយធម្មេសុ ឯវំ ហិ ហិធាទិកាវោ។ តត
វិសេសានុបស្សីនាតិ អសាធារណាធម្មានុបស្សីនា។ មិច្ឆត្តនិយតានំ អនិយតា
ធម្មា សាធារណា មិច្ឆត្តនិយតា ធម្មា អសាធារណា។ មិច្ឆត្តនិយតេសុបិ
និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកានំ អនិយតា ធម្មា សាធារណា។ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ
អសាធារណាតិ ឥមិនា នយេន វិសេសានុបស្សីនា វេទិតញ្ឆោ។

ឯវំ ធានានយេហិ ធម្មវិភត្តិ នស្សេត្វា ឥនានិ ភូមិវិភត្តិ បទដ្ឋានវិភត្តិញ្ឆោ
វិភត្តិទ្វា នស្សេត្តំ “នស្សនភូមិ” តិអាទិមាហា។ តត នស្សនភូមិ តិ បឋមមគ្គោ។
យស្មា បន បឋមមគ្គក្ខណោ អរិយសាវកោ សម្មត្តនិយាមំ ឱក្កមន្តោ ធាម
ហោតិ, តតោ បរំ ឱក្កន្តោ, តស្មា “នស្សនភូមិ និយាមាវក្កន្តិយា បទដ្ឋាន” តិ
វុត្តំ។ កិញ្ញាបិ ហោជ្ជិមោ ហោជ្ជិមោ មគ្គោ ឧបរិឧបរិមគ្គាធិគមស្ស ការណំ
ហោតិ, សក្កាយទិដ្ឋិអាទិនិ អប្បហាយ កាមរាគព្យាទាទាទិប្បហានស្ស
អសក្កុណោយ្យត្តា។ តថាបិ អរិយមគ្គោ អត្ថនោ ជលស្ស វិសេសការណំ
អាសន្នការណញ្ឆោតិ នស្សេត្តំ “ការវាភូមិ ឧត្តរិកានំ ជលានំ បត្តិយា

បទដ្ឋាន"ន្តិវុត្តំ។ សុខា បដិបទា ទិប្បាភិញ្ញា ញាណុត្តរស្ស
តថាវិធមបច្ចយសមាលោគេ ច ហោតីតិ សាវិបស្សនាយ បទដ្ឋានន្តិវុត្តា។
ឥតរា បន តិស្សោបិ បដិបទា សមដំ អាវហន្តិ វា។ តាសុ សព្ពមុទុតាយ
ទស្សីតាយ សេសាបិ ទស្សីតា វាវាតិ អាហា - "ទុក្ខា បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា
សមថស្ស បទដ្ឋាន"ន្តិ។

ធានមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុតិ ធានមេវ ធានមយំ, បុន្នេជលនិព្ពត្តនដ្ឋេន បុញ្ញំ,
តទេវ កត្តព្ពតោ កិរិយា, បយោគសម្មត្តិយាទីនំ អធិដ្ឋានការតោ វត្ថុ ចាតិ
ធានមយបុញ្ញកិរិយវត្ថុ។ បរតោឃោសស្សាតិ ធម្មស្សវនស្ស។ សាធារណន្តិ ន
ពំជិវិយ អន្តរស្ស, ទស្សនក្ខមិអាទយោវិយ វា និយាមាវក្កន្តិអាទីនំ អាវេណីកំ,
អថ ខោ សាធារណំ, តទញ្ញាការណេហិបិ បរតោឃោសស្ស បវត្តនតោតិ
អធិប្បាយោ។ តត្ថ កេចិ ធាយកស្ស ធានានុមោទនំ អាចិណ្ណាន្តិ ធានំ
បរតោឃោសស្ស ការណាន្តិ វទន្តិ។ ធាយកោ បន ទក្ខិណាវិសុទ្ធិ អាកម្ពុន្តោ
ធានសីលាទិគុណាវិសេសានំ សវនេ យុត្តប្បយុត្តោ ហោតីតិ ធានំ
ធម្មស្សវនស្ស ការណំ វុត្តំ។

សីលសម្បន្នោវិប្បជិសារាភាវេន សមាហិតោ ធម្មចិន្ទាសមត្តោ ហោតីតិ
សីលំ ចិន្ទាមយញ្ញាណស្ស ការណាន្តិ អាហា "សីលមយ"ន្តិអាទិ។ ការាមយន្តិ
សមថសម្ពាតំ ការាមយំ។ ការាមយិយាតិ ឧបរិយានសម្ពាតាយ
វិបស្សនាសម្ពាតាយ ច ការាមយិយា។ បុរិមំ បុរិមញ្ញំ បច្ឆិមស្ស បច្ឆិមស្ស
បទដ្ឋានំ។ ឥធានិ យស្មា ធានំ សីលំ លោកិយការាធា ច នកេវលំ
យថាវុត្តបរតោឃោសាទីនំយេវ, អថ ខោ យថាក្កមំ
បរិយត្តិពាហុសច្ចកម្មដ្ឋានានុយោគមគ្គសម្មាទិដ្ឋិនម្យិ បច្ចយា ហោន្តិ, តស្មា
តម្យិ នយំ ទស្សេតុំ បុន "ធានមយ"ន្តិអាទិនា ទេសនំ វឿសិ។ តថា

បតិរូបទេសវាសាធម្មោ កាយវិវេកចិត្តវិវេកាធិនំ ការណំ ហោតីតិ ឥមំ នយំ
ធស្សេតុំ “បតិរូបទេសវាសោ”តិអាទិមាហ។ តត្ថ កុសលវីមសាយាតិ
បដិសន្ធិានុបស្សនាយ។ អកុសលបរិច្ចាគោតិ ឥមិនា បហានបរិញ្ញា វុត្តាតិ។
សមាធិន្ទ្រិយស្សាតិ មគ្គសមាធិន្ទ្រិយស្ស។ សេសំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

វិភត្តិហារវិភត្តវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. បរិវត្តនហារវិភត្តវណ្ណានា

៣៥. តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោ ហារោតិ បរិវត្តនហារវិភត្តោ។ តត្ថ យស្មា
សំវណ្ណិយមាធនេ សុត្តេ យថានិទ្ធិដ្ឋានំ កុសលាកុសលធម្មានំ បដិបក្ខត្ថេ
អកុសលកុសលធម្មេ បហាតព្ពកាវាទិវសេន និទ្ធារណំ បដិបក្ខតោ បរិវត្តនំ,
តស្មា “សម្មាទិដ្ឋិស្ស បុរិសបុគ្គលស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិនិដ្ឋិណ្ណា ភវតី”តិអាទិ អារទ្ធី។
តត្ថ សម្មា បសត្តា, សុន្ទរា ទិដ្ឋិ ឯតស្សាតិ សម្មាទិដ្ឋិ, តស្ស។ សា បនស្ស
សម្មាទិដ្ឋិតា បុព្ពកាគសម្មាទិដ្ឋិយា វា លោកុត្តរសម្មាទិដ្ឋិយា វា វេទិតញ្ចា។
មិច្ឆាទិដ្ឋិនិដ្ឋិណ្ណា ភវតីតិ បុរិមនយេ វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិយា បហីនា ហោតិ,
វិក្ខម្ពិតាតិ អត្តោ។ បច្ឆិមនយេ បឋមមគ្គសម្មាទិដ្ឋិយា បហីនា សមុច្ឆិន្ទាតិ
អត្តោ។

យេ ចស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយាតិ មិច្ឆាភិនិវេសហេតុ យេ អរិយានំ
អនិស្សនកាមតាធម្មោ លោភាធម្មោ ចាណាតិចាតាធម្មោ ច អនេកេ
លាមកដ្ឋេន ចាបកា អកោសល្លសម្ពុតដ្ឋេន អកុសលា ធម្មា ឧប្បវ្មេយ្យំ។
ឥមស្ស អារទ្ធីវិបស្សកស្ស អរិយស្ស ច។ ធម្មាតិ សមថវិបស្សនាធម្មា,
សត្តត្តិសពោធិបក្ខិយធម្មា វា អនុប្បន្នា វា សម្ពុត្តិ ឧប្បន្នា, ភាវនាចារិប្បី
គច្ឆន្តិ។ សម្មាសង្កប្បស្សាតិអាទិនម្បិ ឥមិនាវ នយេន អត្តោ វេទិតញ្ចា។ អយំ

បន្តិចស្រេច - សម្មាវិមុត្តិអាទីនំ មិច្ឆាវិមុត្តិ អវិមុត្តាវ សមាធា “វិមុត្តា មយ”ន្តិ
ឯវិសញ្ញិនោ អវិមុត្តិយំ វា វិមុត្តិសញ្ញិនោ។ តត្រាយំ វេចនត្ថោ - មិច្ឆា ចាបិកា
វិមុត្តិ វិមោក្ខោ ឯតស្សាតិ មិច្ឆាវិមុត្តិ។ អដ្ឋង្គា ច មិច្ឆាវិមុត្តិ យថាវុត្តនាការេន
មិច្ឆាភិនិវេសវសេន ច បវត្តា អន្តទ្វយលក្ខណា។ សម្មាវិមុត្តិ បន ជលធម្មា,
មិច្ឆាទិដ្ឋិកេ សមាសេវតោ មិច្ឆាវិមោក្ខោ វា មិច្ឆាវិមុត្តិ។

មិច្ឆាវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនំ បន មិច្ឆាវិមោក្ខោ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា ច សារន្តិ
គហណាវសេន បវត្តោ អកុសលចិត្តប្បាទោ អន្តមសោ ចាបំ កត្វា “សុកតំ
មយា”តិ បច្ឆវេក្ខតោ ឧប្បន្នមោហោ ច។ សម្មាវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនស្សាតិ ឯត្ថ
សេក្ខានំ បច្ឆវេក្ខណញ្ញាណំ សម្មាវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនន្តិ អធិប្បេតំ។ តញ្ញា
ឧត្តរិការវនាចារិប្បិយា សំវត្ថតិ។

៣៦. ឯវិ សម្មាទិដ្ឋិអាទិមុខេន មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទី ទស្សេត្វា បុន
ចាណាតិចាតអទិន្នាទានកាមេសុមិច្ឆាចារាទិតោ វេរមណីយាទីហិ
ចាណាតិចាតាទីនំ បរិវត្តនំ ទស្សេត្តំ “យស្ស”តិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ
កាលវាទិស្សាតិ លក្ខណាវចនំ។ កាលេន សាបទេសំ បរិយន្តវតី អត្ថសញ្ញាតន្តិ
សោ សម្មប្បលាបស្ស បហានាយ បដិបន្នោ ហោតីតិ វុត្តំ។

បុន “យេ ច ខោ កេចី”តិអាទិនា សម្មាទិដ្ឋិអាទិមុខេន មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទីហិ ឯវិ
បរិវត្តនំ បការន្តរេន ទស្សេតិ។ តត្ថ សន្និដ្ឋិកាតិ បច្ឆក្ខា។ សហធម្មិកាតិ
សការណា។ ការយ្ហាតិ គរហិតព្ពយុត្តា។ វាទានុវាទាតិ វាទា ចេវ អនុវាទា ច។
“វាទានុចាតា”តិបិ ចាហោ, វាទានុបវត្តិយោតិ អត្ថោ។ បុដ្ឋាតិ បូជនីយា។
ចាសំសាតិ បសំសិតញ្ញា។

បុន “យេ ច ខោ កេចី”តិអាទិនា មជ្ឈិមាយ បដិបត្តិយា អន្តទ្វយបរិវត្តនំ
ទស្សេតិ។ តត្ថ ភុញ្ញាតញ្ញាតិអាទិនិ ចត្តារិ បទានិ វត្ថុកាមវសេន យោជេតញ្ញានិ។

ការវិវត្តពហុលក្ខណៈកាតព្វកិច្ច បទដ្ឋាន កិច្ចសហការសេដ្ឋកិច្ច តែសំអធម្មាតិ
ភាវេតញ្ញា ឆាម ធម្មា សិយា, កាមា ច តេសំ ភាវេតញ្ញា ឥន្ទ្រិតា, កាមេហិ ច
វេរមណី កាមាណំ បដិបក្ខោ, ឥតិ សា តេសំ អធម្មា អាបជ្ជតីតិ អធិប្បាយោ។

និយ្យានិកោ ធម្មាតិ សហវិបស្សនាយ អរិយមគ្គោ។ ទុក្ខោតិ ចាប់
និជ្ជរាបេស្សមាតិ បវត្តិតំ សវីរតាបនំ វេទិតិ។ សុខោតិ
អនវជ្ជបច្ចយបរិភោគសុខំ។ ឯតេសុបិ វាវេសុ វុត្តនយេនេវ អធម្មភាវាបត្តិ
វុត្តញ្ញា។ ឥនានិ អសុភសញ្ញាធម្មទេន សុភសញ្ញាធម្មវិវត្តនំ ទស្សេតុំ “យថា វា
បនា” តិអាទិ វុត្តំ។ អារទ្ធវិបស្សកស្ស កិលេសាសុចិបក្សរណាវសេន
តេភូមកសម្ពាហ អសុភតោ ឧបជ្ជហន្តិតិ កត្វា វុត្តំ “សព្វសម្ពាវេសុ
អសុភានុបស្សិនោវិហារតោ” តិ។ “យំ យំ វា បនា” តិអាទិនា បដិបក្ខស្ស
លក្ខណំ វិភាវេតិ។ តត្ថ អជ្ឈាបន្នោតិ អធិអាបន្នោ, អភិឧបគតោ
បរិញ្ញាតោតិ អត្ថោ។

បរិវត្តនហារវិភង្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. វេវចនហារវិភង្គវណ្ណានា

៣៧. តត្ថ កតមោ វេវចនោ ហារោតិ វេវចនហារវិភង្គោ។ តត្ថ យថា
វេវចននិទ្ទេសោ ហោតិ, តំ ទស្សេតុំ “ឯកំ ភគវា ធម្មំ អញ្ញមញ្ញេហិ វេវចនេហិ
និទ្ទិសតី” តិ វុត្តំ។ វេវចនេហិតិ បរិយាយសន្តេហិតិ អត្ថោ។ បទត្ថោ បុព្វេវុត្ថោ
ឯវ។ កស្មា បន ភគវា ឯកំ ធម្មំ អនេកបរិយាយេហិ និទ្ទិសតីតិ? វុច្ចតេ -
នេសនាកាលេ អាយតិញ្ច កស្សចិ កថញ្ចី តទត្ថបដិពោធា សិយាតិ
បរិយាយវេនំ, តស្មី ខណោវិភិត្តចិត្តានំ អញ្ញវិហិតានំ អញ្ញេន បរិយាយេន
តទត្តាវពោជនត្ថំ បរិយាយវេនំ។ តេនេវ បទេន បុន វេវចនេ តទត្ថោសំ តត្ថ

អធិកតតា សិយាតិ មន្តពុទ្ធីនំ បុណ្យនំ តទត្ថសល្លក្ខណោ អសម្មាសនត្ថំ
បរិយាយវចនំ។ អនេកេបិ អត្តា សមានព្យញ្ញនា ហោន្តិតិ យា
អត្តន្តរបរិកប្បនា សិយា, តស្ស បរិវជ្ជនត្ថម្បិ បរិយាយវចនំ អនញ្ញស្ស វចនេ
អនេកាហិ តាហិ តាហិ សញ្ញាហិ តេសំ តេសំ អត្តានំ ព្រាបនត្ថម្បិ
បរិយាយវចនំ សេយ្យថាបិ និយណ្តាសត្ថេ។ ធម្មកថិកានំ
តន្តិអត្ថបនិពន្ធនបរាពោធនានំ សុខសិទ្ធិយាបិ បរិយាយវចនំ។ អត្ថនោ
ធម្មនិរុត្តិបដិសម្ពិទ្ធាប្បត្តិយា វិការវនត្ថំ, វេនេយ្យានំ តត្ថ ពីជាវាបនត្ថំ វា
បរិយាយវចនំ ភកវា និទ្ទិសតិ។

កី ពហុនា យស្ស ធម្មធាតុយា សុប្បដិវិទ្ធិត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធា យថា សព្ពស្មី
អត្ថ អប្បដិហតព្រាណាចារា, តថា សព្ពស្មី សន្តវេហាវេតិ ឯកម្បិ អត្ថំ
អនេកេហិ បរិយាយេហិ ពោធិតិ, ន តត្ថ ទន្ធាយិ តត្ថំ វិត្តាយិ តត្ថំ អត្ថស្ស។
នាបិ ធម្មទេសនាហានិ, អាវេណិកោវាយំ ពុទ្ធជម្ពោតិ បរិយាយទេសនំ
ទស្សន្តោ “អាសា”តិអាទិមាហា។ តត្ថ អត្ថំ ទស្សន្តោ “អាសា នាម វុច្ចតិ យា
ភវិស្សស្ស អត្ថស្ស”តិអាទិមាហា។ តត្ថ ភវិស្សស្ស អត្ថស្សតិ អនាគតស្ស
ឥច្ឆិតស្ស អត្ថស្ស។ “អវស្សំ អាគមិស្សតិ”តិអាទិនា តស្ស បវត្តិយាការំ
ទស្សតិ។ អនាគតត្ថវិសយា តណ្ហា អាសា។ អនាគតបច្ចុប្បន្នត្ថវិសយា
តណ្ហា បិហាតិ អយមេតាសំវិសេសោ។

អត្ថនិប្បត្តិបដិចាលនាតិ យាយ ឥច្ឆិតស្ស អត្ថស្ស និប្បត្តិ បដិចាលេតិ
អាគមេតិ, យាយ វា និប្បន្នំ អត្ថំ បដិចាលេតិ រក្ខតិ។ អយំ អភិនន្តនា នាម,
យថាលទ្ធស្ស អត្ថស្ស កេលាយនា នាមាតិ អត្ថោ។ តំ អត្ថនិប្បត្តិ
សត្តសម្ពារវសេនវិភជិត្វា ទស្សន្តោ “បិយំ វា ញាតិ”ន្តិអាទិមាហា។ តត្ថ ធម្មន្តិ
រូបាធិអារម្មណធម្មំ, អតិឥជ្ឈារម្មណំ អភិនន្តតិ, អនិជ្ឈារម្មណេហិបិ តំ ទស្សតុំ

“អប្បជិក្ខុលតោ វា អភិនន្តតិ” តិ វុត្ថំ។ បដិក្ខុលេបិ ហិ វិបល្លាសវសេន សត្តំ,
សម្ពារំ វា អប្បជិក្ខុលតោ អភិនន្តតិ។

យាសុ អនេកធាតុសុ បវត្តិយា តណ្ហា “អនេកធាតុសុ សរា” តិ វុត្តា, តា
ធាតុយោ វិភាគេន ទស្សេតុំ “**ចក្ខុធាតុ**” តិ អាទិ វុត្តំ។ កិញ្ញាបិ ធាតុវិភង្គាទីសុ
(វិភ. ១៧២ អាទយោ) កាមធាតុអាទយោ អញ្ញាបិ អនេកធាតុយោ អាគតា,
តាសម្បិ ឯត្ថវ សមវរោធាតិ ទស្សនត្ថំ អជ្ឈាសេវេត្ថ ទស្សិតា។ កេចិ
រូបាធិមុត្តា តិ អាទិ តាសុ ធាតុសុ តណ្ហាយ បវត្តិទស្សនំ។ តត្ថ យស្មា បញ្ច
អជ្ឈត្តិកា ធាតុយោ សត្ថ ច វិញ្ញាណធាតុយោ ធម្មធាតុ ច ធម្មាវម្ពណេន
សង្កហិតា, តស្មា អជ្ឈាស ធាតុយោ ឧទ្ទិសិត្វា ធឿន្យវ តណ្ហាយ បវត្តិដ្ឋានានិ
វិភត្តានីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តណ្ហាបក្ខា នេក្ខម្មស្សិតាបិ ទោមនស្សបរិចារា តស្ស
អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសុ បិហំ ឧបដ្ឋាបយតោ ឧប្បជ្ជតិ “បិហាបច្ចយា
ទោមនស្ស” ត្ថិ វចនតោ, កោ បន វា ទោ គេហស្សិតេសុ
ទោមនស្សបរិចារេសូតិ ឥមាទិ ចតុវិសតិ បទានិ “**តណ្ហាបក្ខោ**” តិ វុត្តំ។
គេហស្សិតា បន ឧបេក្ខា អញ្ញាណុបេក្ខតាយ យថាភិនិវេសស្ស បច្ចយោ
ហោតីតិ “**យា ធឧ ឧបេក្ខា គេហស្សិតា, អយំ ទិដ្ឋិបក្ខោ**” តិ វុត្តំ។

៣៨. ឥទានិ តេសំ ឧបរិចារាទំ តណ្ហាបរិយាយំ ទស្សេន្តោ “**សាយេវ
បត្តនាការេន ធម្មនន្ទី**” តិ អាទិមាហា។ បុន ចិត្តំ បញ្ញា ភគវា ធម្មោ សង្ខេពា សីលំ
ចាកោតិ ឥមេសំ បរិយាយវចននិទ្ទារណេន វេវចនហារំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ
“**ចិត្តំ មនោវិញ្ញាណ**” ត្ថិ អាទិ អាវទុំ។ តត្ថ “**អញ្ញម្បិ ឯវំ ជាតិយ**” ត្ថិ ឥមិនា បញ្ញា
បជាននាវិចយោ បរិចយោ ធម្មវិចយោ សល្លក្ខណា ឧបលក្ខណា
បច្ចបលក្ខណា បណ្ឌិត្វំ កោសល្លំ នេបុញ្ញំ វេកព្យា ចិត្តា ឧបបរិក្ខា ភ្វីវ មេធា
បរិណាយិ កាវិបស្សនា សម្បជញ្ញំ បតោទោ បញ្ញា បញ្ញាទ្រិយំ បញ្ញាពលំ

បញ្ញាសត្តំ បញ្ញាចាសាដោ បញ្ញាអាសោកោ បញ្ញាឡិកាសោ បញ្ញាបដ្ឋោតោ
បញ្ញារតនំ អមោហោតិ (មហានិ. ១៤៩) ឯវមាធិនម្បិ បញ្ញាយ
បរិយាយសន្ធានំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។

បញ្ចិន្ទ្រិយានិ លោកុត្តរាធិតិ ខយេ ញាណិន្ទ្រិយានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ
លោកុត្តរាធិ, លោកុត្តរបញ្ញាយ វេវចនាធិតិ អត្ថោ។ សញ្ញា បញ្ញាតិ ឥតវេហិ
វេវចនេហិ វុត្តា សញ្ញា បញ្ញា លោកិយលោកុត្តរមិស្សិកាតិ អត្ថោ។ “អបិ
ចា”តិអាធិនា ឥមិនាបិ បរិយាយេន វេវចនំ វុត្តព្ពន្ធិ ទស្សេតិ។
អាធិបតេយ្យជ្ជនាតិ អធិមោក្ខលក្ខណោ អាធិបតេយ្យជ្ជន។ យថា ច
ពុទ្ធានុស្សតិយំ វុត្តន្តិ យថា ពុទ្ធានុស្សតិនិទ្ទេសេ (វិសុទ្ធិ. ១.១២៣) “ឥតិបិ សោ
ភគវា”តិអាធិនា ចាឡិយា សោ ភគវា ឥតិបិ អរបាំ...បេ.... ឥតិបិ ភគវាតិ
អនេកេហិ វេវចនេហិ ភគវា អនុស្សរិតញ្ញាតិ វុត្តំ។ ឥមិនាវ នយេន
ពលនិប្ពត្តិតតោ វេសារជ្ជប្បត្តោ យាវ ធម្មាភាសបដ្ឋោតករោតិ, ឯតេហិ
បរិយាយេហិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ វេវចនំ ពុទ្ធានុស្សតិយំ វុត្តព្ពន្ធិ បទំ អាហរិក្ខា
សម្ពន្ធា វេទិតញ្ញោ។ ឯតានិបិ កតិបយានិ ឯវ ភគវតោ វេវចនាធិ។
អសន្ន្រ្យយា ហិ ពុទ្ធកុណា គុណានេមិត្តកានិ ច ភគវតោ នាមាធិ។ វុត្តញ្ញោតំ
ធម្មសេនាបតិណា -

“អសន្ន្រ្យយានិ នាមាធិ, សគុណាន មហោសិណោ;
គុណាន នាមមុទ្ទេយ្យំ, អបិ នាម សហស្សតោ”តិ។ (ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣);

ធម្មានុស្សតិយំ “អសន្ន្រ្យ”ន្តិអាធិសុ ន កេនចិ បច្ចយេន សន្ន្រ្យតន្តិ អសន្ន្រ្យតំ។
នត្តិ ឯតស្ស អន្តោវិនាសោតិ អនន្តំ។ អាសវានំ អនាវច្ឆណាតោ អនាសវំ។
អរិបរិសសការត្តា សច្ចំ។ សំសារស្ស បរតីរការតោ ចារំ។
និបុណាញាណាវិសយត្តា សុខុមសការត្តា ច និបុណា។

អនុបចិត្តញាណសម្ភារេហិ ធន្នំ ន សក្កាតិ សុទុទ្ទសំ។ ឧប្បាទដរាហិ
អនញ្ចាហតត្តា អជជ្ជំ។ ជិវភាវេន ធុរំ។ ជរាមរណេហិ អបលុដ្ឋនតោ
អបលោកិតំ។ មំសចក្កុនា ធិត្ថចក្កុនា ច អបស្សិតត្ថត្តា អនិទស្សនំ។
រាគាធិបបញ្ចាការេន និប្បបញ្ចំ។ កិលេសាភិសង្ខារានំ រូបសមហេតុតាយ
សន្តំ។

អមតហេតុតាយ ភន្ត្តាការតោ ច អមតំ។ ឧត្តមជ្ឈន អតប្បកជ្ឈន ច
បណ្ឌិតំ។ អសិវានំ កម្មកិលេសវិចាកវដ្ឋានំ អភាវេន សិរំ។ ចត្វហិ យោគេហិ
អនុបទ្ទវភាវេន ខេមំ។ តណ្ហា ជ័យតិ ឯត្តាតិ តណ្ហាក្ខយោ។ កតបុញ្ញេហិបិ
កទាធិនេវ បស្សិតត្ថត្តា អច្ឆរិយំ។ អភូតបុព្វត្តា អព្ពតំ។ អនន្តរាយត្តា
អនីតិកំ។ អនន្តរាយភាវហេតុតោ អនីតិកធម្មំ (សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.៣៧៧-៤០៩)។

អនិព្ពត្តិសភាវត្តា អជាតំ។ តតោ ឯវ អភូតំ។ ឧភយេនាបិ ឧប្បាទរហិតន្តិ
វុត្តំ ហោតិ។ កេនចិ អនុបទ្ទតត្តា អនុបទ្ទំ។ ន កេនចិ បច្ចយេន កតន្តិ
អកតំ។ នត្ថិ ឯត្ថ សោកោតិ អសោកំ។ សោកហេតុវិគមេន វិសោកំ។ កេនចិ
អនុបសន្និតត្ថត្តា អនុបសន្តំ។ អនុបសគ្គភាវហេតុតោ អនុបសគ្គធម្មំ។

គម្ពីរញ្ញាណគោចរតោ គម្ពីរំ។ សម្មាបដិបត្តិ វិជា បស្សិតុំ បត្តំ
អសក្កុណោយ្យត្តា ទុប្បស្សំ។ សព្វលោកំ ឧត្តរិត្វា បិតន្តិ ឧត្តរំ។ នត្ថិ ឯតស្ស
ឧត្តរន្តិ អនុត្តរំ។ សមស្ស សទិសស្ស អភាវេន អសមំ។ បដិភាគាការេន
អប្បដិសមំ។ ឧត្តមជ្ឈន ជេដ្ឋំ, ចាសំសតមត្តា វា ជេដ្ឋំ។ សំសារទុក្ខន្តិតេហិ
លេតត្ថតោ លេណំ។ តតោ រក្ខណតោ តាណំ។ រណាការេន អរណំ។
អន្តរណាការេន អនន្តរណំ។ និទ្ទោសតាយ អកាចំ។ រាគាធិមលាបគមេន
វិមលំ។ ចត្វហិ ឱយេហិ អនន្តរត្ថរណីយតោ ធិនោ។
សំសាររូបសមសុខតាយ សុខំ។ បមាណករធម្មាការតោ អប្បមាណំ,

គណេតុំ ឯតស្ស ន សក្កាតិ ច អប្បមាណំ។ សំសារសមុទ្ធ
អនោសីទនជ្ជានតាយ បតិជ្ជា។ រាគាទិកិញ្ចនាភាវេន បរិគ្គហាភាវេន ច
អភិញ្ញនន្តិ ឯវមត្តោ ទដ្ឋព្ពោ។

សង្ឃានុស្សតិយំ សត្តានំ សារោតិ សីលសារាទិសារគុណាយោគតោ
សត្តេសុ សារក្ខតោ។ សត្តានំ មណ្ឌោតិ គោរសេសុ សប្បិមណ្ឌោ វិយ សត្តេសុ
មណ្ឌាភូតោ។ សារគុណាវសេនេវ សត្តេសុ ឧទ្ធវិភព្ពតោ សត្តានំ ឧទ្ធារោ។
និច្ចលគុណតាយ សត្តានំ ឯសិកា។ គុណសោភាសុរភិកាវេន សត្តានំ បស្សនំ
សុរភិ កុសុមន្តិ អត្តោ។

គុណេសុ ឧត្តមន្តិ បញ្ញា តស្ស ឧបសោភាហេតុតាយ សីលំ
ឧត្តមង្គោបសោកនំ វុត្តំ។ សីលេសុ បរិបូរការិនោ អនិជ្ឈន្តា នាម គុណា នត្តិ
“និធានញ្ច សីលំ សព្ពនោភគ្គសមតិក្កមនដ្ឋេនា” តិ វុត្តំ។ អយញ្ច អត្តោ
អាកង្ខេយ្យសុត្តន (ម. និ. ១.៦៤ អាទយោ) ដីបេតព្ពោ។ អបរម្មី វុត្តំ - “ឥជ្ឈតិ,
ភិក្ខុវេ, សីលវតោ ចេតោបណិធិវិសុទ្ធត្តា” តិ (ធិ. និ. ៣.៣៣៧; សំ. និ. ៤.៣៥២;
អ. និ. ៨.៣៥)។ សិប្បន្តិ ធនុសិប្បំ។ ធម្មន្តិ ធនាយិតតំ។ ធម្មវេលោកនតាយាតិ
សមថវិបស្សនាទិធម្មស្ស វេលោកនភាវេន។ វេលោកនដ្ឋេនាតិ
សត្តក្ខមកាទិចាសាទេ វិយ សីលេ ឋត្វា អភិញ្ញាចក្ខនា លោកស្ស
វេលោកេតុំ សក្កាតិ វុត្តំ។ សព្ពក្ខមាទុបរិវត្តិ ច សីលំ ចតុក្ខមកកុសលស្សបិ
តទនុវត្តនតោ។ សេសំ ឧត្តានមេវាតិ។

វេវចនហារវិភង្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. បញ្ញត្តិហារវិភង្គវណ្ណនា

៣៨. តត្ថ កតមោ បញ្ញត្តិហារោតិ បញ្ញត្តិហារវិកត្តោ។ តត្ថ កា បនាយំ
បញ្ញត្តិតិ? អាហា “យា បកតិកថាយ ទេសនា”តិ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យា
ទេសនាហារាធម្មោវិយ អស្សនាធិបទត្ថវិសេសនិទ្ធារណំ អកត្វា ភកវតោ
សាភាវិកធម្មកថាយ ទេសនា។ យា តស្ស បញ្ញាបនា, អយំ បញ្ញត្តិហារោ
យស្មា បន សា ភកវតោ តថា តថា វេនេយ្យសន្តានេ យថាធិប្បតមត្ថំ
និក្ខិបតីតិ និក្ខេបោ។ តស្ស ចាយំ ហារោ ទុក្ខាទិសដ្ឋានេ ភាគេ បកាវេហិ
ញាបេតិ, អសម្ពុតោ វា បេតិ, តស្មា “និក្ខេបបញ្ញត្តិ”តិ វុត្តោ។ ឥតិ
បកតិកថាយ ទេសនាតិ សង្ខេបេន វុត្ថមត្ថំ វិត្តារេន វិកតិវុត្ថំ “កា ប
បកតិកថាយ ទេសនា”តិ បុច្ឆិត្វា “ចត្តារិ សទ្ធានំ”តិអាទិមាហ។

តត្ថ ឥទំ ទុក្ខន្តិ អយំ បញ្ញត្តិតិ កក្កដ្ឋ ធុសនាទិសភាវេ រូចារូបធម្មេ
អតីតាទិវសេន អនេកភេទភិន្នេ អភិទ្ធិត្វា
បីឡនសដ្ឋតសន្តាបវិបរិលាមជ្ជតាសាមញ្ញេន យា កុច្ឆិតភាវាទិមុខេន
ឯកជ្ឈំ គហណាស្ស ការណាភូតា បញ្ញត្តិ, កា បន សាតិ? នាមបញ្ញត្តិនិពន្ធនា
តជ្ជាបញ្ញត្តិ។ “វិញ្ញត្តិវិការសហិតោ សន្នោ ឯវា”តិ អបរេ។ ឥមិនា នយេន តត្ថ
តត្ថ បញ្ញត្តិអត្ថោ វេទិតញោ។ “បញ្ចន្ធិ ខន្ធាន”តិអាទិនា តស្ស បញ្ញត្តិយា
ឧបាទានំ ទស្សេតិ។ ទសន្ធិ ឥន្ទ្រិយានន្តិ អដ្ឋរូបិន្ទ្រិយានិ មនិន្ទ្រិយំ វេទនិន្ទ្រិយន្តិ
ឯវំ ទសន្ធិ។ អនុកវនសាមញ្ញេន ហិ វេទនា ឯកមិន្ទ្រិយំ កតា, តថា សទ្ធាធម្មោ
ច មគ្គបក្ខិយាតិ។

កតាឡំ ករិយតីតិ កតាឡីកាហោតិ វត្ថុវសេន អយំ និទ្ទេសោ។ យាយ
ឱជាយ សត្តា យាបេន្តិ, តស្សយេតំ អធិវចនំ។ សា ហិ ឱជជ្ជមកស្ស រូបស្ស
អាហារណតោ អាហារោ។ អត្ថិតិ មគ្គេន អសមុច្ឆិន្ទតាយ វិជ្ជតិ។ វាគោតិ
វញ្ញនជ្ជេន វាគោ។ នន្ទនជ្ជេន នន្ទិ។ តណ្ហាយនជ្ជេន តណ្ហា។ សញ្ញានេតានិ

លោកស្បូវ ជាមាតិកា បតិដ្ឋិតំ តត្ថវិញ្ញាណំវិវុទ្ធី កម្មំ ជវាបេត្វា
បដិសន្ធិអាកឡនសមត្ថតាយ បតិដ្ឋិតញ្ចោវិញ្ញាណំវិវុទ្ធីញ្ចា។ យត្ថាតិ
តេភូមកវដ្ឋេភុម្មំ, សព្វត្ថ វា បុរិមបុរិមបទេ ឯតំ ភុម្មំ។ អត្ថិ តត្ថ សម្ពាវាទំវុទ្ធិតិ
យេ ឥមស្មីវិចាកវដ្ឋេ បិតស្ស អាយតី វឌ្ឍនហេតុកា សម្ពាវា, តេ សន្ធាយ វុត្ថំ
- “យត្ថ អត្ថិ អាយតី បុណ្យវាទិនិត្តិ” តិ យស្មី ហ្នានេ អាយតី បុណ្យវាទិនិត្តិ
អត្ថិ។ អត្ថិ តត្ថ អាយតី ជាតិជរាមរណាន្តិ យត្ថ បដិសន្ធិគ្គហណំ, តត្ថ ឧទ្ធានំ
អភិនិត្តិលក្ខណា ជាតិ, បរិចាកលក្ខណា ជរា, ភេទនលក្ខណំ មរណញ្ចា
អត្ថិ។ អយំ បការបញ្ញត្តិ ទុក្ខស្ស ច សមុទយស្ស ចាតិ អយំ យថាវុត្ថា
ទេសនា ទុក្ខសច្ចស្ស សមុទយសច្ចស្ស ច សមុដ្ឋានបញ្ញត្តិ, វិចាកវដ្ឋស្ស
សម្ពាវាទញ្ចា តណ្ហាបច្ចយនិទ្ទេសតោតិ អធិប្បាយោ។

នត្ថិ រាគោតិ អគ្គមគ្គការវនាយ សមុច្ឆន្ទត្ថា នត្ថិ ចេ រាគោ។ អប្បតិដ្ឋិតំ
តត្ថវិញ្ញាណំ អវិវុទ្ធី កម្មំ ជវាបេត្វា បដិសន្ធិអាកឡនសមត្ថតាយាភាវេន
អប្បតិដ្ឋិតញ្ចោវ អវិវុទ្ធីញ្ចាតិ វុត្ថបដិបក្ខនយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

“អយំ បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ” តិ អាទិនា ឯកាភិសមយវសេនេវ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ
ចត្វសុ អរិយសច្ចេសុ បវត្ថតីតិ ទស្សេតិ។ អយំ ការវាបញ្ញត្តិ តិ អយំ
ធារាវច្ឆណាហិ ធារាប្បវត្តនធម្មានំ អនិច្ចាទុបស្សនា មគ្គស្ស ការវាបញ្ញត្តិ។
និរោធបញ្ញត្តិ និរោធស្សាតិ រោធសម្ពាតាយ តណ្ហាយ មគ្គេន
អនវសេសនិរោធបញ្ញត្តិ។ ឧប្បាទបញ្ញត្តិ តិ ឧប្បន្នស្ស បញ្ញាបនា។
ឱកាសបញ្ញត្តិ តិ ហ្នានស្ស បញ្ញាបនា។ អាហាជនាបញ្ញត្តិ តិ នីហារណាបញ្ញត្តិ។
អាសាជិកានន្តិ គុណំ វណេសុ និលមក្ខិកាហិ ប័បិតអណ្ណាកា អាសាជិកា នាម។
ឯត្ថ យស្ស ឧប្បន្នា, តស្ស សត្វស្ស អនយព្យសនហេតុតាយ អាសាជិកា

វិយាតិ អាសាដិកា, កិលេសា, តេសំ អាសាដិកានំ។ អភិនិយាតបញ្ញត្តិតិ
សមុគ្គាតបញ្ញត្តិ។

៤០. ឯវំ វដ្តវិវដ្តមុខេន សម្មសនធិចាធានក្ខន្ធមុខេនេវ សច្ចេសុ
បញ្ញត្តិវិភាគំ ធស្សេត្វា ឥធានិ តេបរិវដ្តវសេន ធស្សេតុំ “ឥទំ ‘ទុក្ខ’ន្តិ មេ,
ភិក្ខុវេ” តិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ ធស្សនដ្ឋេន ចក្ក។ យថាសភាវតោ ជាននដ្ឋេន
ញាណំ។ បដិវដ្តនដ្ឋេន បញ្ញា។ វិទិតករណដ្ឋេន វិជ្ជា។ ឱភាសនដ្ឋេន
អាឡោកោ។ សត្តំ បញ្ញាវេវចនមេវ។ អយំ វេវចនបញ្ញត្តិ។ សច្ចិកិរិយាបញ្ញត្តិតិ
បច្ចក្ខករណបញ្ញត្តិ។

តុលមតុលញ្ញាតិ កាថាយ បច្ឆរជនានំ បច្ចក្ខភាវតោ តុលិតំ បរិច្ឆិន្នន្តិ
តុលំ, កាមាវចរំ។ ន តុលន្តិ អតុលំ, តុលំ វា សទិសមស្ស អញ្ញំ លោកិយកម្មំ
នត្ថិតិ អតុលំ, មហគ្គតកម្មំ។ កាមាវចរូចាវចរកម្មំ វា តុលំ, អរូចាវចរំ
អតុលំ, អប្បវិចាកំ វា តុលំ។ ពហុវិចាកំ អតុលំ។ សម្ភវតិ ឯតេនាតិ សម្ភវំ,
សម្ភវហេតុក្ខតំ។ ភវសង្ខារំ បុនព្វវសង្ខារណកំ។ អវស្សជិតិ វិស្សន្នេសិ។ មុជិតិ
ពុទ្ធមុនិ។ អដ្ឋត្រតោតិ និយកដ្ឋត្រតោ។ សមាហិតោតិ
ឧបចារប្បនាសមាធិវសេន សមាហិតោ។ អភិន្តិ កវចមិវាតិ កវចំ វិយ ភិន្តិ។
អត្តសម្ភវន្តិ អត្តនិ សញ្ញាតំ កិលេសំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - សវិចាកដ្ឋេន សម្ភវំ
ភវភិសង្ខារណដ្ឋេន ភវសង្ខារន្តិ ច លទ្ធិនាមំ តុលាតុលសង្ខាតំ
លោកិយកម្មញ្ញ ឱស្សជិ, សង្គាមសីសេ មហាយោធា កវចំ វិយ អត្តសម្ភវំ
កិលេសញ្ញ អដ្ឋត្រតោ សមាហិតោ ហុត្វា អភិន្តិតិ។

អថ វា តុលន្តិ តុលយន្តោ តិវេន្តោ។ អតុលញ្ញ សម្ភវន្តិ និព្វានញ្ញោវ
សម្ភវញ្ញ។ ភវសង្ខារន្តិ ភវកាមិកម្មំ។ អវស្សជិ មុជិតិ “បញ្ញាត្វា អនិច្ចា, តេសំ
និរោធា និព្វានំ និច្ច” ត្ថិអាទិធា (បដិ. ម. ៣.៣៨ អត្ថតោ សមាធិ) នយេន

តុលយន្តោ ពុទ្ធមុនី ភវេ អាទិនវំ និព្វានេ អាទិសំសព្វា ទិស្វា តំ ខន្ធានំ មូលភូតំ
ភវសង្ខារំ កម្មក្ខយករេន អរិយមគ្គេន អវស្សជិ។ កង់? អដ្ឋត្តរតោ។ សោ ហិ
វិបស្សនាវសេន អដ្ឋត្តរតោ សមថវសេន សមាហិតោ កវចមិវ អត្តភាវំ
បរិយោនន្ធិត្វា ឋិតំ អត្តនិ សម្ពវត្តា “អត្តសម្ពវ” ត្ថិលទ្ធិនាមំ សព្វំ កិលេសជាតំ
អភិន្និ, កិលេសភាវេ កម្មំ អប្បជិសន្តិកត្តា អវស្សជ្ជំនាម ហោតិ,
កិលេសភាវេន កម្មំ ជហិតិ អត្ថោ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ២.១៦៩; ឧទា. អដ្ឋ. ៥១)។

សង្ខតាសង្ខតធាតុវិនិមុត្តស្ស អភិញ្ញេយ្យស្ស អភាវតោ វុត្តំ “តុល...បេ....
ធម្មាន” ត្ថិ។ តេន ធម្មបជិសម្ពិទ្ធា វុត្តា ហោតីតិ អាហា - “និក្ខេបបញ្ញត្តិ
ធម្មបជិសម្ពិទ្ធាយា” តិ។ ភវសង្ខារេ សមុទយបក្ខិយំ សន្ធាយាហា
“បរិច្ឆាគបញ្ញត្តិ” តិ។ ទុក្ខសច្ចបក្ខិយវសេន “បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ” តិ។
សមាធានវិសិដ្ឋស្ស អដ្ឋត្តរតភាវស្ស វសេន “ភាវនាបញ្ញត្តិ កាយគតាយ
សតិយា” តិ វុត្តំ។ អដ្ឋត្តរតភាវិសិដ្ឋស្ស បន សមាធានស្ស វសេន “ឋិតិបញ្ញត្តិ
ចិត្តកក្កតាយា” តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្វំ។ អភិនិព្វធាបញ្ញត្តិ ចិត្តស្សាតិ
អាយុសង្ខារោស្សន្ធនវសេន ចិត្តស្ស អភិនិហារលាបញ្ញត្តិ។ ឧបាទានបញ្ញត្តិ តិ
គហលាបញ្ញត្តិ។ សព្វញ្ញតាយាតិ សម្មាសម្ពុទ្ធភាវស្ស។ ឯតេន
អសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស អាយុសង្ខារោស្សន្ធនំ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ កិលេសភាវេន
ភគវា កម្មំ ជហិតីតិ ទស្សេន្តោ “បទាលនាបញ្ញត្តិ អវិជ្ជណ្ឌាកោសាន” ត្ថិ
អាហា។

យោ ទុក្ខមទ្ធក្ខិ យតោនិទានន្តិ យោ អារទ្ធវិបស្សកោ សព្វំ តេភូមកំ ទុក្ខំ
អទក្ខិ បស្សិ, តញ្ច យតោនិទានំ យំ ហេតុកំ, តម្បិស្ស ការណភាវេន តណ្ហំ
បស្សិ។ កាមេសុ សោ ជន្ត កងំ នមេយ្យាតិ សោ ឯវំ បដិបន្នោ បុរិសោ
សវត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមេសុ យេន បកាវេន នមេយ្យ អភិនមេយ្យ, សោ

បកាហេ នត្តិ។ កស្មា? កាមា ហិ លោកេ សង្គ្រាតិ ញត្វា។ យស្មា ឥមស្មី លោកេ
កាមសទិសំ ពន្ធនំ នត្តិ។ វុត្តញោតំ ភគវតា “ន តំ ទទ្ធិំ ពន្ធនមាហុ ដិវា” តិអាទិ
(ឆ. ប. ៣៤៥; សំ. និ. ១.១២១; នេត្តិ. ១០៦; បេជកោ ១៥), តស្មា សង្ខារេ
អាសជ្ជនដ្ឋន សង្គ្រាតិ វិទិត្វា។ តេសំ សតីមា វិនយាយ សិក្ខតិ
កាយគតាសតិយោគេន សតីមា តេសំ កាមា រូបសមាយ តិសុបិ សិក្ខាសុ
អប្បមត្តោ សិក្ខេយ្យាតិ អត្តោ។

វេវចនបញ្ញត្តិ ខន្ធជីនំ វេវចនបញ្ញត្តិ។ អនក្ខតិ បន បទេន សម្ពន្ធត្វា វុត្ត
- “ធុក្ខស្ស បរិញ្ញាបញ្ញត្តិ ចា” តិ។ បច្ចត្តិកតោ ទស្សនបញ្ញត្តិ តិ
អនត្ថជននតោ បច្ចត្តិកតោ ទស្សនបញ្ញត្តិ។ ចាវកកប្បាតិ
ជលិតអគ្គិក្ខន្ធសទិសា។ បចាតឧរកោបមាតិ បចាតុបមាឧរកោបមា ច។

មោហសម្ពន្ធនោ លោកោតិ អយំ លោកោ អវិជ្ជាហេតុកេហិ
សំយោជនេហិ ពន្ធា។ ភព្ភុចោវ ទិស្សតិ តិ វិបន្នជ្ឈាសយោបិ មាយាយ
សាវេយ្យេន ច បដិច្ចាទិតសភាវោ ភព្ភជាតិកំ វិយ អត្តានំ ទស្សេតិ។
ឧបធិពន្ធនោ ពាលោ, តមសា បរិវារិតោតិ តស្ស បន ពាលស្ស តថា ទស្សនេ
សម្មាហតមសា បរិវារិតត្វា កាមគុណោសុ អនាជីនវទស្សិតាយ
កិលេសាភិសង្ខារេហិ ពន្ធត្វា។ តថា ភូតោ ចាយំ ពាលោ បណ្ឌិតានំ អស្សីរី
វិយ ខាយតិ អលក្ខិកោ ឯវ ហុត្វា ឧបជ្ជាតិ។ តយំទំ សត្តំ ពាលស្ស សតោ
រាគាទិកិញ្ចនតោ។ បណ្ឌិតស្ស បន បញ្ញាចក្កនា បស្សតោ នត្តិ កិញ្ចនន្តិ អយំ
សង្ខេបត្តោ។ មោហាសីសេនវិបល្លាសា គហិតាតិ អាហា - “ទេសនាបញ្ញត្តិ
វិបល្លាសាន” ត្ថិ។ វិបរីតបញ្ញត្តិ តិ វិបរីតាការេន ឧបជ្ជហមានស្ស បញ្ញាបនា។

អត្ថិ និព្វានន្តិ សមណព្រាហ្មណានំ វាចាវត្ថុមត្តមេវ។ នត្ថិ និព្វានន្តិ
បរមត្ថតោ អលព្ពមានសភាវត្តាតិ វិប្បដិបន្នានំ មិច្ឆាវាទំ ភព្ភតុំ ភគវតា វុត្ត

- “អត្ថិ, ភិក្ខុវេ, អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខត”ន្តិ។ តត្ថ ហេតុំ ទស្សេតុំ “នោ
បេតំ, ភិក្ខុវេ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តស្សត្ថោ - ភិក្ខុវេ, យទិ អសង្ខតា ជាតុ ន អភវិស្ស,
ន ឥធ សព្ពស្ស សង្ខតស្ស និស្សរណំ សិយា។ និព្វានញ្ចិ អារម្មណំ កត្វា
បវត្តមាធា សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ មគ្គធម្មា អនវសេសកិលេសេ សមុច្ឆិន្តន្តិ, តតោ
តិវិជស្សបិ វដ្តស្ស អប្បវត្តិតិ។

តត្ថាយមធិប្បាយោ - យថា បរិញ្ញេយ្យតាយ សឧត្តរានំ កាមានំ រូបានញ្ចា
បដិបក្ខក្ខតំ តត្ថិធុរសភារំ និស្សរណំ បញ្ញាយតិ, ឯវំ តំសភារានំ សង្ខតធម្មានំ
បដិបក្ខក្ខតេន តត្ថិធុរតាសភារេន និស្សរណេន ភវិតតំ, យញ្ច តំ និស្សរណំ។
សា អសង្ខតា ជាតុ។ កិញ្ច ភិយេ្យា? សង្ខតធម្មារម្មណំ វិបស្សនាញ្ចាណំ។ អបិ
ច អនុលោមញ្ចាណំ កិលេសេ ន សមុច្ឆេទវសេន បដហិតុំ សក្កោតិ។
សមុតិសច្ចារម្មណាម្បិ បឋមជ្ឈានទិសុ ញ្ចាណំ វិក្ខម្កនមត្តមេវ ករោតិ,
កិលេសានំ ន សមុច្ឆេទំ, សមុច្ឆេទប្បហានករញ្ច អរិយមគ្គញ្ចាណំ, តស្ស
សង្ខតធម្មសមុតិសច្ចវិបរិកេន អារម្មណេន ភវិតតំ, សា អសង្ខតា ជាតុ។ តថា
និព្វាន-សន្តោ កត្តចិ វិសយេ អវិបរិកត្ថោ វេទិតញ្ចោ, ឧបចារវុត្តិសញ្ញាវតោ,
យថា តំ “សីហសន្តោ”តិ។

អថ វា “អត្ថិ, ភិក្ខុវេ, អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខត”ន្តិ (ឧទា. ៧៣) វចនំ
អវិបរិកត្តំ, ភកវតា ភាសិតត្ថា។ យញ្ច ភកវតា ភាសិតំ, តំ អវិបរិកត្តំ។ យថា
តំ “សព្ពេ សង្ខារា អនិច្ចា, សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខា, សព្ពេ ធម្មា អនត្តា”តិ (ម. និ.
១.៣៥៣, ៣៥៦; កថា. ៧៥៣; ចូឡនិ. អធិតមាលាវបុត្តានិទ្ទេស ៤; បដិ. ម.
១.៣១; នេត្តិ. ៥; ធម. ប. ២៧៧-២៧៩), ឯវម្បិ យុត្តិវសេន អសង្ខតាយ ជាតុយា
បរមត្ថតោ សញ្ញាវោ វេទិតញ្ចោ។ កី វា ឯតាយ យុត្តិចិញ្ចាយ? យស្មា ភកវតា
“អត្ថិ, ភិក្ខុវេ, អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខតន្តិ (ឧទា. ៧៣), អប្បច្ចយា ធម្មា

អសម្ព័ន្ធតា ធម្មាតិ (ធរ. ស. ទុក្ខមាតិកា ៧-៨) ច, អសម្ព័ន្ធតញ្ច វេ, ភិក្ខុវេ, ធម្មំ
ទេសេស្សមិ អសម្ព័ន្ធតកាមិនិញ្ច បដិបទ"ន្តិអាទិនា (សំ. និ. ៤.៣៦៦-៣៦៧,
៣៧៧) ច អនេកេហិ សុត្តបទេហិ និព្វានធាតុយា បរមត្ថតោ សញ្ញាវេ
ទេសិតោតិ។ តត្ថ ឧបនយនបញ្ញត្តិ បដិបក្ខតោ ហេតុឧបនយនស្ស
បញ្ញាបនា។ ដោតនាបញ្ញត្តិ បដិញ្ញាតស្ស អត្ថស្ស សិទ្ធិយា
បកាសនាបញ្ញត្តិ។ សេសំ សត្តំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

បញ្ញត្តិហារវិកង្កវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១២. ឱតរណាហារវិកង្កវណ្ណានា

៤២. តត្ថ កតមោ ឱតរណា ហារោតិ ឱតរណាហារវិកង្កា។ តត្ថ
អសេក្ខាវិមុត្តិ អយំ តេធាតុកេ វីតរាគតា អសេក្ខា ជលវិមុត្តិ។
តានិយេវាតិ តានិ អសេក្ខាយំ វិមុត្តិយំ សទ្ធាធិនិ។ អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ
ឱតរណាតិ អសេក្ខាយ វិមុត្តិយា និទ្ធាវិតេហិ សទ្ធាធិហិ ឥន្ទ្រិយេហិ
សំវណ្ណនាយ ឱតរណា។

បញ្ច្រិទ្ធិយានិវិជ្ជាតិ សម្មាសង្កប្បាវិយ សម្មាធិដ្ឋិយា ឧបការកត្តា
បញ្ញាក្ខន្ធសទ្ធាធិនិ ចត្តាវិ ឥន្ទ្រិយានិវិជ្ជាយ ឧបការកត្តា សង្កណ្ឌានវសេន
វុត្តានិ។ សង្ខារបរិយាបន្នានិ បញ្ចសុ ខន្ធសុ សង្ខារក្ខន្ធអន្តោគធានិ។ យេ
សង្ខារា អនាសវាតិ តំ សង្ខារក្ខន្ធវិសេសេតិ, អគ្គជលស្ស អធិប្បតត្តា។
តតោ ឯវ ច នោកវង្កា។ ធម្មធាតុសង្កហិតាតិ អជ្ឈាសធាតុសុ
ធម្មធាតុសង្កហិតា។ យធិបិ បុព្វេវីតរាគតា អសេក្ខាវិមុត្តិ ទស្សីតា, តស្សា
បន បដិបត្តិទស្សនត្ថំ “អយំ អហមស្មីតិ អនាមុបស្សី”តិ ទស្សនមគ្គោ ឥធ

វុត្តោតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតុំ “អយំ អហមស្មីតិ អនាមុបស្សី” តិអាទិ វុត្តំ។ សត្វំ
វុត្តនយមេវ។

៤៣. និស្សិតស្ស ចលិតន្តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន កម្មំ អនវដ្ឋានំ។
ចុត្វបចាតោតិ អបរាបរំ ចវនំ ឧបបតនញ្ច។ និស្សិតបទេ លព្ភមាទំ និស្សយនំ
ឧទ្ធករន្តោ អាហា - “និស្សយោ នាមា” តិ។ តណ្ហានិស្សយោតិ តណ្ហាភិនិវេសោ។
សោ ហិ តណ្ហាចរិតស្ស បតិជ្ជាភាវេន តថា វុត្តោ។ ឯវំ ទិដ្ឋិនិស្សយោបិ
ទដ្ឋញ្ចោ។ វត្ថុស្ស ចេតនាតិ ចេតនាបធានត្តា សម្ព័រវក្ខន្ធម្មានំ ចេតនាសីសេន
តណ្ហំ ឯវំ វេទតិ។ តេនេវាហា - “អយំ តណ្ហានិស្សយោ” តិ។ យស្មា បន
វិបរីតាភិនិវេសោ មោហស្ស ពលវភាវេ ឯវំ ហោតិ, តស្មា “យា មូឡ្ហស្ស
ចេតនា, អយំ ទិដ្ឋិនិស្សយោ” តិ វុត្តំ។

ឯវំ ចេតនាសីសេន តណ្ហាទិដ្ឋិយោ វត្ថា ឥទានិ តត្ថ និប្បវិយាយេន
ចេតនំយេវ តណ្ហាន្តោ “ចេតនា បន សម្ព័រវ” តិ អាហា។ យា វត្ថុស្ស វេទនា, អយំ
សុខា វេទនាតិ សុខាយ វេទនាយ វាកោ អនុសេតីតិ កត្វា វុត្តំ។ តថា
អនុក្ខមសុខាយ វេទនាយ អវិជ្ជា អនុសេតីតិ អាហា - “យា សមូឡ្ហស្ស វេទនា,
អយំ អនុក្ខមសុខា វេទនា” តិ។ ឥធន វេទនាសីសេន ចេតនា វុត្តោ។ តណ្ហាយាតិ
តណ្ហំ។ ទិដ្ឋិយាតិ ទិដ្ឋិ។ យថា វា សេសធម្មានំ តណ្ហាយ និស្សយភាវេ បុគ្គលោ
តណ្ហាយ និស្សិតោតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ តណ្ហាយ សេសធម្មានំ បច្ចយភាវេ បុគ្គលោ
តណ្ហាយ និស្សិតោតិ វុច្ចតីតិ អាហា - “តណ្ហាយ អនិស្សិតោ” តិ។

បស្សន្តិ ទរចបដិប្បស្សម្ពនា។ កាយិកាតិ ករណកាយសន្និស្សិតា។
ចេតសិកាតិ ចិត្តសន្និស្សិតា។ យស្មា បន សា ទរចបដិប្បស្សន្តិ កាយចិត្តានំ
សុខេ សតិ ចាកដា ហោតិ, តស្មា “យំ កាយិកំ សុខ” តិអាទិនា ជលូបចារេន
វុត្តាយ បស្សន្តិយា នតិអភាវស្ស ការណភាវំ ទស្សេតុំ

“បស្សន្ទកាយោ” តិអាទិ វុត្តំ។ សោតិ ឯវំ វិមុត្តចិត្តោ ជីណាសវោ។ រូបសង្ខយេ វិមុត្តោតិ រូបាណំ សង្ខយសង្ខាតេ និព្វានេ វិមុត្តោ។ អត្ថិតិបិ ន ឧបេតីតិ សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចាតិបិ តណ្ហាទិដ្ឋិឧបយេន ន ឧបេតិ ន តណ្ហាតិ។ នត្ថិតិ អសស្សតោតិ។ អត្ថិ នត្ថិតិ ឯកច្ចំ សស្សតំ ឯកច្ចំ អសស្សតន្តិ។ នេវត្ថិ នោ នត្ថិតិ អមរាវិក្ខេបវសេន។ គម្ពីរោតិ ឧត្តានការហេតុនំ កិលេសានំ អភាវេន គម្ពីរោ។ និព្វតោតិ អត្ថិតិអាទិនា ឧបគមនកិលេសានំ រូបសមេន បរិនិព្វតោ សីតិក្ខតោ។

ឥធាគតីតិ បរលោកតោ ឥធ អាគតិ។ គតីតិ ឥធលោកតោ បរលោកគមនំ។ តំ បន បុនព្ពរោតិ អាហា “បេច្ចកវោ” តិ។ ឥធ ហុរន្តិ ធារាវម្ពណធម្មា ទស្សិតាតិ “ឧភយមន្តវេនា” តិ បទេន ធារាប្បវត្តធម្មេ ទស្សន្តោ “ជស្សសមុទិតេសុ ធម្មេសូ” តិ អាហា។ តស្សត្ថោ - ជស្សន សទ្ធិ ជស្សន ការណាភូតេន ច សមុទិតេសុ សម្ពុតេសុ វិញ្ញាណាវេទនាសញ្ញាចេតនាវិតក្កវិចារាទិធម្មេសុ។ អត្តានំ ន បស្សតីតិ តេសំ ធម្មានំ អនត្តភាវេនេវ តត្ថ អត្តានំ ន បស្សតិ។ វិវដ្ឋតិ វិរាគា វិមុច្ចតីតិ បទេហិ លោកុត្តរធម្មានំ បដិច្ចសមុប្បាទការំ ទស្សន្តោ តទត្ថតាយ សីលាទិនម្បិ បរិយាយេន តព្ពរាមាហា “លោកុត្តរោ” តិអាទិនា។

៤៤. នាមសម្បយុត្តោតិ នាមេន មិស្សិតោ។ សឧចាទិសេសា និព្វានធាតុតិ អរហត្តជលំ អធិប្បតំ។ តព្វា បញ្ញាបធានន្តិ អាហា - “សឧចាទិសេសា និព្វានធាតុវិជ្ជាតិ។ សេសំ សព្វំ ឧត្តានមេវ។

ឱតរណាហារវិភង្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៣. សោធនហារវិភង្គវណ្ណានា

៤៥. តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារោតិ សោធនហារវិកត្តោ។ តត្ថ ភគវា បទំ
 សោធនីតិ “អវិជ្ជាយ និរុត្តោ លោកោ”តិ (សុ. និ. ១០៣៩; ចូឡនិ.
 អធិតមាណាវបុច្ឆា ៥៨, អធិតមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ២) វទន្តោ ភគវា - “កេនស្សុ
 និរុត្តោ លោកោ”តិ (សុ. និ. ១០៣៨; ចូឡនិ. អធិតមាណាវបុច្ឆា ៥៧,
 អធិតមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ១) អាយស្មតា អធិតេន បុច្ឆាវសេន វុត្តំ បទំ
 សោធនីតិ នាម, តទត្ថស្ស វិស្សជ្ជនតោ។ នោ ច អារម្ភន្តំ ន តាវ អារម្ភំ សោធនីតិ,
 ញាតុំ ឥច្ឆិតស្ស អត្ថស្ស អបរិយោសិតត្តា។ សុទ្ធា អារម្ភាតិ ញាតុំ ឥច្ឆិតស្ស
 អត្ថស្ស បពោធិតត្តា សោធិតោ អារម្ភាតិ អត្ថោ។ អញ្ញាណបក្ខន្ធនំ
 ទ្វេឡ្ហកជាតានំ វា បុច្ឆនកាលេ បុច្ឆិតានំ បុច្ឆាវិសយោ អវិជ្ជំ មហាគហនំ
 វិយ មហាទុក្ខំ វិយ ច អនូការំ អវិភូតំ ហោតិ។ យទា ច ភគវតោ បណ្ឌិតេហិ វា
 ភគវតោ សាវកេហិ អបទេ បទំ ទស្សន្តេហិ និជ្ជជំ និគុម្ភំ កត្វា បញ្ចោ
 វិស្សជ្ជិតេ មហតា គន្ធហាត្ថិនា អភិភវិត្វា ឱកគ្គបទាលិតោ គហនប្បទេសោ
 វិយ វិគតន្ទកាលេវិត្វតោ ឧបជ្ឈហមា នោ វិសោធិតោ នាម ហោតិ។

សោធនហារវិកត្តវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៤. អធិដ្ឋានហារវិកត្តវណ្ណានា

៤៦. តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ ហារោតិ អធិដ្ឋានហារវិកត្តោ។ តត្ថ តថា
 ធារយិតញាតិ ឯកត្តវេមត្តតាសដ្ឋាតសាមញ្ញវិសេសមត្តតោ ធារយិតញា, ន
 បន តត្ថ កិញ្ចិវិកប្បេតញាតិ អធិប្បាយោ។ អវិកប្បេតញាតាយ ការណំ
 និទ្ទេសវាវណ្ណានាយំ វុត្តមេវ។ តំ តំ ជលំ មគ្គតិ គវេសីតិ មគ្គោ, តទត្ថិកេហិ
 មគ្គិយតិ គវេសីយតិ វា មគ្គោ។ និរតិយជ្ជេន និរស្សាទជ្ជេន ច និរយោ។ ឧទ្ធំ
 អនុកន្ធា តិរិយំ អញ្ចិតាតិ តិរច្ឆានា។ តិរច្ឆានាវ តិរច្ឆានយោនិ។ បេតតាយ
 បេត្តិ, ឥតោ បេច្ច គតភារោតិ អត្ថោ។ បេត្តិ ឯវ បេត្តិវិសយោ។ ន សុវន្តំ ន

កាសន្តិ ន ទិព្វន្តិទិ អសុរា។ អសុរា ឯ អសុរយោនិ។ ទិព្វហិ រូបាទីហិ សុដ្ឋ
អគ្គាតិ សគ្គា។ មនុស្ស ឧស្សន្ទតាយ មនុស្សា។ វាជំ វុច្ឆតិ តណ្ហា, តំ តត្ថ នត្តិទិ
និព្វានំ។ និរយំ គច្ឆតិទិ និរយកាមី។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។
អសុរយោនិយោតិ អសុរយោនិយា ហិតោ, អសុរជាតិនិព្វត្តនកោតិ អត្ថោ។
សគ្គំ គមេតិទិ សគ្គកាមិយោ។ មនុស្សកាមីទិ មនុស្សលោកកាមី។
បដិសម្ពាទិរោធាតិ បដិសម្ពាយ បដិបក្ខការវាយ និរោធា, បដិបក្ខ វា តថា
អប្បវត្ត ឧប្បជ្ឈនាវហស្ស បដិបក្ខវុត្តិយា អនុប្បនោ។ អប្បដិសម្ពាទិរោធាតិ
សម្ពុតធម្មានំ សរសនិរោធា, ខណិកនិរោធាតិ អត្ថោ។

៤៧. រូបន្តិ ឯកត្តតា។ ភូតានំ ឧបាទាយាតិ វេមត្តតា។ ឧបាទារូបន្តិ
ឯកត្តតា។ ចក្ខាយតនំ...បេ... កតាឡីការោ អាហារោតិ វេមត្តតា។ តថា
ភូតរូបន្តិ ឯកត្តតា។ បថីវិធាតុ ...បេ... វាយោធាតូតិ វេមត្តតា។ បថីវិធាតូតិ
ឯកត្តតា។ វិសតិ អាការោ វេមត្តតា។ អាហោធាតូតិ ឯកត្តតា។ ទ្វាទស
អាការោ វេមត្តតា។ តេជោធាតូតិ ឯកត្តតា។ ចត្តារោ អាការោ វេមត្តតា។
វាយោធាតូតិ ឯកត្តតា។ ធម៌ អាការោ វេមត្តតាតិ ឥមមត្តំ ទស្សន្តោ “ទិហិ
អាការេហិ ធាតុយោ បរិគ្គណ្ហាតិ” តិអាទិមាហ។

តត្ថ កេសាតិ កេសា នាម ឧបាទិន្ទកសីរវដ្ឋកា កក្ខឡលក្ខណា ឥមស្មី
សីរេ ចាដិយេក្តោ បថីវិធាតុកោដ្ឋាសោ។ លោមា នាម...បេ... មត្តលុដ្ឋំ នាម
សីរវដ្ឋកំ កក្ខឡលក្ខណំ ឥមស្មី សីរេ ចាដិយេក្តោ កោដ្ឋាសោតិ អយំ
វេមត្តតា។ អាហោធាតូតិអាទិកោដ្ឋាសេសុ បិត្តាទីសុ ឯសេវ នយោ។ អយំ បន
វិសេសោ - យេន ចាតិ យេន តេជោធាតុនា កុបិតេន។ សន្តប្បតិទិ អយំ
កាយោ សន្តប្បតិ ឯកាហិកជរាទិកាវេន ឧសុមជាតោ ហោតិ។ យេន ច
ជីវីយតិទិ យេន អយំ កាយោ ជីវីយតិ។ ឥន្ទ្រិយវេកល្លតំ ពលក្ខយំ

វលិត្តចបលិតាធិញ្ច ចាបុណាតិ។ យេន ច បរិឡូតីតិ យេន កុបិតេន អយំ
កាយោ ឡូតិ, សោ ច បុគ្គលោ “ឡូមិ ឡូមិ”តិ កន្ថុន្តោ
សតោតសប្បិកោសីតចន្ថនាធិលេបនំ តាលវណ្ណាវាតញ្ច បច្ឆាសីសតិ។
យេន ច អសីតបីតខាយិតសាយិតំ សម្មា បរិណាមំ គច្ឆតីតិ អសីតំ វា
ឡំននាធិ, បីតំ វា ចានកាធិ, ខាយិតំ វា បិដ្ឋឧដ្ឋកាធិ, សាយិតំ វា
អម្ពបក្កមធុដាលីតាធិ សម្មា បរិចាកំ គច្ឆតិ, រសាធិភាវេនវិវេកំ គច្ឆតីតិ
អត្ថោ។ ឯត្ថ ច បុរិមា តយោ តេជោធាតូ ចតុសមុដ្ឋានា។ បដិមោ
កម្មសមុដ្ឋានោ។

ឧទ្ធក្កមា វាតាតិ ឧត្តារហិក្ការាធិបវត្តកា ឧទ្ធកំ អាហោនវាតា។ អនោគមា
វាតាតិ ឧច្ឆារបស្សវាធិនីហារណាកា អនោ ឡំហោនវាតា។ កុដ្ឋិសយា វាតាតិ
អន្តានំ ពហិវាតា។ កោដ្ឋាសយា វាតាតិ អន្តានំ អន្តោវាតា។ អដ្ឋមដ្ឋានុសារីនោ
វាតាតិ ធមនិជាលានុសារេន សកលសរីរេ អដ្ឋមដ្ឋានិ អនុសជា
សមិញ្ញនបសារណាធិនិព្ពត្តកា វាតា។ អស្សសោតិ
អន្តោបរិសននាសិកវាតោ។ បស្សសោតិ ពហិនិក្ខមននាសិកវាតោ។ ឯត្ថ ច
បុរិមា សព្វេ ចតុសមុដ្ឋានា។ អស្សសបស្សសា ចិត្តសមុដ្ឋានា ឯវ។ ឯវំ
វេមត្តតាធស្សនវសេនវិភាគេន ឧទាហជា ចតស្សោ ធាតុយោ
បដិក្កលមនសិការវសេន ឧបសំហារន្តោ “ឥមេហិ ឆ្វាចត្តាលីសាយ
អាការេហិ”តិអាធិមាហា។ តត្ថ ន គយ្ហបគន្ធិ ន គហណាយោគ្គំ។
សភាវភាវតោតិ សភាវលក្ខណតោ។

ឯវំ បដិក្កលមនសិការំ ឧស្សេត្វា បុន តត្ថ សម្មសនចារំ ចាឡិវសេនេវ
ឧស្សេត្តំ “តេនាហ ភគវា យា ចេវ ខោ បនា”តិអាធិមាហា។ តំ សព្វំ សុវិញ្ញយ្យំ។

២៨. ឯវំ សច្ចមគ្គបធម្មវសេន អធិដ្ឋានហារំ ទស្សេត្វា ឥនានិ
អវិជ្ជាវិជ្ជាធិនម្បី វសេន តំ ទស្សេតុំ “អវិជ្ជាតិ ឯកត្តតា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
“ទុក្ខេ អញ្ញាណ” ត្ថិអាទិសុ យស្មា អវិជ្ជា ទុក្ខសច្ចស្ស យាថាវសរសលក្ខណំ
ជានិតុំ បដិវិជ្ជិតុំ ន ទេតិ ធានេត្វា បរិយោនន្ធិត្វា តិដ្ឋតិ, តស្មា “ទុក្ខេ
អញ្ញាណ” ត្ថិវុច្ឆតិ។ តថា យស្មា ទុក្ខសមុទយស្ស ទុក្ខនិរោធស្ស
ទុក្ខនិរោធភាមិនិយា បដិបទាយ យាថាវសរសលក្ខណំ ជានិតុំ បដិវិជ្ជិតុំ ន
ទេតិ ធានេត្វា បរិយោនន្ធិត្វា តិដ្ឋតិ, តស្មា “ទុក្ខនិរោធភាមិនិយា បដិបទាយ
អញ្ញាណ” ត្ថិវុច្ឆតិ។ បុព្វន្តោ អតីតទុក្ខតា ខន្ធាយ តនធាតុយោ។ អបរន្តោ
អនាគតទុក្ខតា។ បុព្វន្តាបរន្តោ តទុក្ខយំ។ ឥទប្បច្ចយតា សម្ពាទានំ
ការណានិ អវិជ្ជាធិនិ។ បដិច្ចសមុប្បន្នា ធម្មា អវិជ្ជាធិហិ និព្ពត្តា សម្ពាទានិធម្មា។

តត្ថាយំ អវិជ្ជា យស្មា អតីតានំ ខន្ធានំ យាវ បដិច្ចសមុប្បន្នានំ ធម្មានំ
យាថាវសរសលក្ខណំ ជានិតុំ បដិវិជ្ជិតុំ ន ទេតិ ធានេត្វា បរិយោនន្ធិត្វា
តិដ្ឋតិ, តស្មា “បុព្វន្តោ អញ្ញាណំ យាវ បដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ អញ្ញាណ” ត្ថិ
វុច្ឆតិ, ឯវាយំ អវិជ្ជា កិច្ចតោ ជាតិតោបិ កថិតា។ អយញ្ញិ ឥមានិ អដ្ឋ ហំនានិ
ជានិតុំ បដិវិជ្ជិតុំ ន ទេតិ កិច្ចតោ កថិតា។ ឧប្បជ្ឈមាធាបិ ឥមេសុ អដ្ឋសុ
ហំនេសុ ឧប្បជ្ឈតីតិ ជាតិតោ កថិតា។ ឯវំ កិច្ចតោ ជាតិតោ ច កថិតាបិ
លក្ខណតោ កថិតេ ឯវំ សុកថិតា ហោតីតិ លក្ខណតោ ទស្សេតុំ
“អញ្ញាណ” ត្ថិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ ញាណំ អត្តានត្ថំ ការណាការណំ ចតុសច្ចធម្មំ វិទិតំ ចាកដំ
ករោតិ។ អយំ បន អវិជ្ជា ឧប្បជ្ឈិត្វា តំ វិទិតំ ចាកដំ កាតុំ ន ទេតិ តិ
ញាណបច្ចដិកតោ អញ្ញាណំ។ ទស្សនន្តិបិ បញ្ញា, សា ហិ តំ អាការំ បស្សតិ។
អវិជ្ជា បន ឧប្បជ្ឈិត្វា បស្សិតុំ ន ទេតិ តិ អទស្សនំ។ អភិសមយោតិបិ បញ្ញា, សា

តំ អាការំ អភិសមេតិ។ អវិជ្ជា បន ឧប្បជ្ជិត្វា តំ អភិសមេតុំ ន ទេតីតិ
អនភិសមយោ។ អនុពោធា សម្ពោធា បដិវេជោតិបិ បញ្ញា, សា តំ អាការំ
អនុពុជ្ជិតិ សមុជ្ជិតិ បដិវិជ្ជិតិ។ អវិជ្ជា បន ឧប្បជ្ជិត្វា តំ អនុពុជ្ជិតុំ សមុជ្ជិតុំ
បដិវិជ្ជិតុំ ន ទេតីតិ អនុពោធា អសម្ពោធា អប្បដិវេជោ។ តថា សល្លក្ខណំ
ឧបលក្ខណំ បច្ចុបលក្ខណំ សមបេក្ខណាន្តិបិ បញ្ញា, សា តំ អាការំ សល្លក្ខតិ
ឧបលក្ខតិ បច្ចុបលក្ខតិ សមំ សម្មា ច អបេក្ខតិ។ អវិជ្ជា បន ឧប្បជ្ជិត្វា តស្ស
តថា កាតុំ ន ទេតីតិ អសល្លក្ខណំ អនុបលក្ខណំ អបច្ចុបលក្ខណំ
អសមបេក្ខណាន្តិ ច វុច្ចតិ។

នាស្ស កិញ្ចិ បច្ចក្ខកម្មំ អត្ថិ, សយញ្ច អប្បច្ចវេក្ខិត្វា កតកម្មន្តិ
អប្បច្ចក្ខកម្មំ។ ធុម្ពធានំ ភាវោ ធុម្ពជ្ឈំ។ ពាលានំ ភាវោ ពាល្យំ។ សម្មជញ្ញាន្តិ
បញ្ញា, សា អត្តានត្ថំ ការណាការណំ ចតុសច្ចធម្មំ សម្មជាតិ។ អវិជ្ជា បន
ឧប្បជ្ជិត្វា តំ ការណំ បដានិតុំ ន ទេតីតិ អសម្មជញ្ញំ។ មោហានវសេន
មោហោ។ បមោហានវសេន បមោហោ។ សម្មោហានវសេន សម្មោហោ។ អវិជ្ជិយំ
វិន្ទតិ, វិន្ទិយំ ន វិន្ទតីតិ អវិជ្ជា។ វដ្ឋស្មី ឱហានតិ ឱតរតីតិ អវិជ្ជាយោ។ វដ្ឋស្មី
យោទេតីតិ អវិជ្ជាយោគោ។ អប្បហ័នជ្ជន ចេវ បុនប្បនំ ឧប្បជ្ជនតោ ច
អវិជ្ជានុសយោ។ មគ្គេ បរិយុជ្ជិតោ រាវិយ អទ្ធិកេ កុសលចិត្តំ បរិយុជ្ជាតិ
វិលុប្បតីតិ អវិជ្ជាបរិយុជ្ជានំ។ យថា នគរទ្វារេ បលិយសង្ខាតាយ លន្តិយា
បតិតាយ មនុស្សានំ នគរប្បវេសោ បច្ឆិជ្ជតិ, ឯវមេវ យស្ស សក្កាយនគរេ
អយំ បតិតា, តស្ស និព្វានសម្មាបកំ ព្រាណគមនំ បច្ឆិជ្ជតីតិ អវិជ្ជាលន្តី នាម
ហោតិ។ អកុសលញ្ច តំ មូលញ្ច, អកុសលានំ វា មូលន្តិ អកុសលមូលំ។ តំ បន
ន អញ្ញំ, ឥធាធិប្បតោ មោហោតិ មោហោ អកុសលមូលន្តិ អយំ ឯកបទិកោ
អវិជ្ជាយ អត្តទ្វារោ។ អយំ វេមត្តតាតិ អយំ អវិជ្ជាយ វេមត្តតា។

វិជ្ជាតិ វិន្ទុយំ វិន្ទុតីតិ វិជ្ជា, វិជ្ជនដ្ឋន វិជ្ជា, វិទិតករណដ្ឋន វិជ្ជា។ “ទុក្ខ
ញាណ”ន្តិអាទិសុ ទុក្ខសច្ចស្ស យាថាវសរសលក្ខណំ ជាតាតិ បស្សតិ
បដិវិជ្ជតីតិ ទុក្ខ អរិយសច្ចេ វិសយភូតេ ញាណំ “ទុក្ខ ញាណ”ន្តិ វុត្តំ។ ឯស
នយោ សេសេសុបិ។ បញ្ញាតិ តស្ស តស្ស អត្ថស្ស ចាកជករណាសម្ពាតេន
បញ្ញាបនដ្ឋន បញ្ញា, តេន តេន វា អនិច្ចាទិនា បការេន ធម្មេ ជាតាតីតិ បញ្ញា។
បជាននាការោ បជាននា។ អនិច្ចាទិនិ វិចិនតីតិ វិចយោ។ បការេហិ វិចិនតីតិ
បវិចយោ។ ចតុសច្ចធម្មេ វិចិនតីតិ ធម្មវិចយោ។ អនិច្ចាទិនំ សល្លក្ខណាវសេន
សល្លក្ខណា។ តេសំយេវ បតិ បតិ ឧបលក្ខណាវសេន បច្ចុបលក្ខណា។
បណ្ឌិតភារោ បណ្ឌិត្វំ។ កុសលភារោ កោសល្លំ។ និបុណភារោ នេបុញ្ញំ។
អនិច្ចាទិនំ វិការីនវសេន វេកញា។ តេសំយេវ ចិន្តនវសេន ចិន្តា។ អនិច្ចាទិនិ
ឧបបរិក្ខតីតិ ឧបបរិក្ខា។ ភ្លឺតិ បថវិយា នាមំ, អយម្បិ សណ្ឋាដ្ឋន វិត្ថតដ្ឋន ច
ភ្លឺវិយាតិ ភ្លឺ។ តេន វុត្តំ - “ភ្លឺ វុច្ឆតិ បថវី, តាយ បថវិសមាយ វិត្ថតាយ
បញ្ញាយ សមន្នាគតោតិ ភ្លឺបញ្ញោ”តិ (មហានិ. ២៧)។ អបិ ច ភ្លឺតិ
បញ្ញាយេវេតំ អធិវេចនំ។ ភូតេ អត្ថេ រមតីតិ ភ្លឺ។

កិលេសេ មេធាតិ ហិសតីតិ មេធា, ទិប្បំ គហណាធារណដ្ឋន វា មេធា។
យស្សប្បដ្ឋតិ, តំ សត្តំ ហិតបដិបត្តិយំ សម្បយុត្តំ វា យាថាវលក្ខណាបដិវេធន
បរិណេតីតិ បរិណាយិកា។ អនិច្ចាទិនវសេន ធម្មេ វិបស្សតីតិ វិបស្សនា។ សម្មា
បការេហិ អនិច្ចាទិនិ ជាតាតីតិ សម្បជញ្ញំ។ ឧប្បថបដិបន្នេ សិន្ធុវេ
វីចិអាហេបនត្ថំ បតោនោវិយ ឧប្បថេ ធាវនក្ខជចិត្តំ វីចិអាហេបនត្ថំ វិជ្ជតីតិ
បតោនោវិយាតិ បតោនោ។ ទស្សនលក្ខណោ ឥន្ទដ្ឋំ កាវេតីតិ ឥន្ទ្រិយំ,
បញ្ញាសម្ពាតំ ឥន្ទ្រិយំ បញ្ញាឥន្ទ្រិយំ។ អវិជ្ជាយ ន កម្មតីតិ បញ្ញាពលំ។
កិលេសច្នេនដ្ឋន បញ្ញាវ សត្តំ បញ្ញាសត្តំ។ អច្ចុគ្គតដ្ឋន បញ្ញាវ ចាសាទោ
បញ្ញាចាសាទោ។ អាណេកនដ្ឋន បញ្ញាវ អាណេកោ បញ្ញាអាណេកោ។

ឱកាសនដ្ឋន បញ្ញាវ ឱកាសោ បញ្ញាឱកាសោ។ បដ្ឋោតនដ្ឋន បញ្ញាវ
បដ្ឋោតោ បញ្ញាបដ្ឋោតោ។ រតិករណដ្ឋន រតិទាយកដ្ឋន រតិជនកដ្ឋន
ចិត្តិកតដ្ឋន ទុល្លភទាតុការដ្ឋន អតុលដ្ឋន អនោមសត្តបរិភោគដ្ឋន ច
បញ្ញាវ រតនំ បញ្ញាវតនំ។ នតេន សត្តា មុយ្ហន្តិ, សយំ វា អារម្មណេន មុយ្ហតីតិ
អមោហោ។ ធម្មវិចយបទំ វុត្តតមេវ។ កស្មា បនេតំ បុន វុត្តន្តិ? អមោហាស្ស
មោហាបដិបក្ខការីធិបនត្ថំ។ តេនេតំ ធិបេតិ - ហ្វាយំ អមោហោ, សោ នកេវលំ
មោហាតោ អញ្ញោ ធម្មោ, មោហាស្ស បដិបក្ខោ ធម្មវិចយសម្ព័ន្ធតោ អមោហោវ
ឥធាធិប្បតោតិ។ សម្មាទិដ្ឋិតិ យាថាវនិយ្យានិកកុសលទិដ្ឋិ។
ធម្មវិចយសម្ព័ន្ធតោ បសត្តោ សុន្ទរោ វា ពោជ្ឈង្គោតិ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ។
មគ្គង្គន្តិ អរិយមគ្គស្ស អង្គំ ការណាន្តិ មគ្គង្គំ។ អរិយមគ្គស្ស អន្តោគធាត្វា
មគ្គបរិយាបន្នន្តិ។

អសញ្ញាសមាបត្តិតិ សញ្ញាវិរាគការីនាវសេន បវត្តិតា
អសញ្ញាភវ្កបបត្តិនិព្វត្តនសមាបត្តិ។ អនុប្បន្នេ ហិ ពុទ្ធេ ឯកច្ឆេ តិត្តាយតនេ
បព្ពជិត្វា វាយោកសិលោ បរិកម្មំ កត្វា ចតុត្ថជ្ឈានំ និព្វត្តត្វា ឈានា វុដ្ឋាយ
សញ្ញាយ ធានំ បស្សន្តិ, សញ្ញាយ សតិ ហត្ថច្ឆេទាទិទុក្ខញ្ចោវ សព្ពកយានិ ច
ហោន្តិ, “អលំ ឥមាយ សញ្ញាយ, សញ្ញាការោ សន្តោ”តិ វរំ សញ្ញាយ ធានំ
បស្សិត្វា សញ្ញាវិរាគវសេន ចតុត្ថជ្ឈានំ និព្វត្តត្វា អបរិហ័នជ្ឈនា កាលំ
កត្វា អសញ្ញាសុ និព្វត្តន្តិ។ ចិត្តំ នេសំ បុតិចិត្តនិរោធនេវ ឥធនិវត្តតិ,
រូបក្ខន្ធមត្តមេវ តត្ថ និព្វត្តតិ។

តេ យថា នាម ជិយាវេគុក្ខិត្តោ សរោ យត្ថកោ ជិយាវេគោ, តត្ថកមេវ
អាគាសេ គច្ឆតិ, វរំមេវ ឈានវេគុក្ខិត្តោ ឧបបដ្ឋិត្វា យត្ថកោ ឈានវេគោ,
តត្ថកមេវ កាលំ តិដ្ឋន្តិ។ ឈានវេគេ បន បរិក្ខិណោ តត្ថ រូបក្ខន្ធវោ

អន្តរាយតិ, ឥត បដិសន្ធិសញ្ញា ឧប្បជ្ជតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ -
“អសញ្ញាភវបបត្តិនិត្តត្ថនសមាបត្តិ”តិ។ វិភូតសញ្ញាសមាបត្តិ
វិញ្ញាណញ្ញាយតនសមាបត្តិ។ សា ហិ បឋមារុប្បវិញ្ញាណស្ស
បឋមារុប្បសញ្ញាយបិ វិភាវនតោ “វិភូតសញ្ញា”តិ វុច្ចតិ។ កេចិ
“វិភូតរូបសញ្ញា”តិ បឋន្តិ, តេសំ មតេន វិភូតរូបសមាបត្តិ នាម
សេសារុប្បសមាបត្តិយោ។ សេសា សមាបត្តិយោ សុវិញ្ញេយ្យវ។

នេវសេក្ខនាសេក្ខោ ឈាយីតិ ឈានលាភី បុទុដ្ឋនោ។ អាជានិយោ
ឈាយីតិ អរហា, សព្វេបិ វា អរិយបុគ្គលា។ អស្សុខលុដ្ឋោ ឈាយីតិ
ខលុដ្ឋស្សសទិសោ ឈាយី។ តថា ហិ ខលុដ្ឋោ អស្សោ ធម៌ ធម៌ ឧបេតិ ឥតោ
ចិតោ ច យថារុចិ ជានតិ, ឯវមេវ យោ បុទុដ្ឋនោ អភិញ្ញាលាភី, សោ អភិញ្ញា
អស្សនេត្វា “អលមេត្តាវតា, កតមេត្តាវតា”តិ ឧត្តរធម៌ថាយ អបរិសក្កន្តោ
អភិញ្ញាចិត្តវសេន ឥតោ ចិតោ ច ជានតិ បវត្តតិ, សោ “អស្សុខលុដ្ឋោ
ឈាយី”តិ វុត្តោ។ ទិដ្ឋត្ថរោ ឈាយីតិ ឈានលាភី ទិដ្ឋិតតិកោ។ បញ្ញត្ថរោ
ឈាយីតិ លក្ខណ្ឌបនិដ្ឋានេន ឈាយី, សព្វោ ឯវ វា បញ្ញាធិកោ ឈាយី។

សរណោ សមាធិតិ អកុសលចិត្តកក្កតា, សព្វេបិ វា សាសវោ សមាធិ។
អរណោ សមាធិតិ សព្វោ កុសលាព្យាកតោ សមាធិ, លោកុត្តរោ ឯវ វា។
សវេរោ សមាធិតិ បដិយចិត្តេសុ ឯកក្កតា។ អវេរោ សមាធិតិ
មេត្តាចេតោវិមុត្តិ។ អនន្តរុកេចិ ឯសេវ នយោ។ សាមិសោ សមាធិតិ
លោកិយសមាធិ។ សោ ហិ អនតិក្កន្តវដ្ឋាមិសលោកាមិសតាយ សាមិសោ។
និរាមិសោ សមាធិតិ លោកុត្តរោ សមាធិ។ សសដ្ឋារោ សមាធិតិ ឧក្ខាបដិបទោ
ធន្ទាភិញ្ញោ សុខាបដិបទោ ច ធន្ទាភិញ្ញោ។ សោ ហិ សសដ្ឋារេន សប្បយោគេន
ចិត្តេន បច្ចនិកធម្មេ កិច្ចេន កសិវេន និក្ខហោត្វា អធិគន្ធព្ពោ។ ឥតរោ

អសង្ខារេវ សមាធិ។ ឯកំសភាវិតោ សមាធិតិ សុត្តវិបស្សកស្ស សមាធិ។
ឧកយំសភាវិតោ សមាធិតិ សមថយានិកស្ស សមាធិ។ ឧកយតោ
ភាវិតភាវនោ សមាធិតិ កាយសក្ខិនោ ឧកតោភាគវិមុត្តស្ស ច សមាធិ។ សោ
ហិ ឧកយតោ ភាគេហិ ឧកយតោ ភាវិតភាវនោ។

អាតាឡបដិបទាតិ កាមាណំ ឌីរេហានបដិបត្តិ, កាមសុខានុយោគោតិ
អត្ថោ។ និដ្ឋាមបដិបទាតិ កាមស្ស និដ្ឋាបនវសេន ខេទនវសេន បវត្តា
បដិបត្តិ, អត្តកិលមថានុយោគោតិ អត្ថោ។ អក្ខមា បដិបទាតិអាទិសុ
បធានករណាកាលេ សីតាធិនិ អសហន្តស្ស បដិបទា, តានិ នក្ខមតីតិ
អក្ខមា។ សហន្តស្ស បន តានិ ខមតីតិ ខមា។ “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ
នាធិវាសេតី”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៦; អ. និ. ៤.១៤; ៦.៥៨) នយេន មិច្ឆាវិតក្កេ
សមេតីតិ សមា។ មនច្ចជ្ជានិ ឥន្ទ្រិយានិ ធមេតីតិ ធមា បដិបទា។

ឯវន្តិ ឥមិនា វុត្តនយេន។ យោ ធម្មោតិ យោ កោចិ ជាតិអាទិធម្មោ។ យស្ស
ធម្មស្សាតិ តតោ អញ្ញស្ស ជរាទិធម្មស្ស។ សមាណភាវោតិ ទុក្ខាទិការេន
សមាណភាវោ។ ឯកត្តតាយាតិ សមាណតាយ ទុក្ខាទិការាណំ ឯកីការេន។ ឯកី
ភវតីតិ អនេកោចិ “ទុក្ខ”ន្តិអាទិនា ឯកសទ្ធាភិធមយ្យតាយ ឯកី ភវតិ។
ឯតេន ឯកត្តតាយ លក្ខណាមាហា។ យេន យេន វា បនវិលក្ខណោតិ យោ
ធម្មោ យស្ស ធម្មស្ស យេន យេន ការេន វិសទិសោ។ តេន តេន វេមត្តំ គច្ចតីតិ
តេន តេន ការេន សោ ធម្មោ តស្ស ធម្មស្ស វេមត្តតំ វិសទិសត្តំ គច្ចតិ,
ទុក្ខការេន សមាណោចិ ជាតិអាទិកោ អភិទិត្តិតិអាទិការេន ជរាទិកស្ស
វិសិដ្ឋតំ គច្ចតីតិ អត្ថោ។ ឥមិនា វេមត្តតាយ លក្ខណាមាហា។

ឥតនិ តាវ ឯកត្តវេមត្តតាវិសយេ និយោដេត្វា ទស្សេត្តំ “សុត្តេ វា
វេយ្យាករណេ វា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បុច្ឆិតន្តិ បុច្ឆាវសេន ទេសិតសុត្តវសេន វុត្តំ,
ន បន អធិដ្ឋានហារស្ស បុច្ឆាវិសយតាយ។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

អធិដ្ឋានហារវិភង្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៥. បរិក្ខារហារវិភង្គវណ្ណានា

៤៩. តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ ហារោតិ បរិក្ខារហារវិភង្គោ។ តត្ថ យោ ធម្មា
យំ ធម្មំ ជនយតិ, តស្ស សោ បរិក្ខារោតិ សង្ខេបតោ បរិក្ខារលក្ខណំ វត្ថា តំ
វិភាគេន ទស្សេត្តំ “កីលក្ខណោ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ហិរោតិ អត្តនោ ជលំ
បដិការណាភារំ គច្ឆតីតិ ហេតុ។ បដិច្ច ឯតស្មា ជលំ ឯតីតិ បច្ចយោ។ កិញ្ចាបិ
ហេតុបច្ចយសន្នេហិ ការណាមេវ វុច្ឆតិ, តថាបិ តត្ថវិសេសំ វិភាគេន ទស្សេត្តំ
“អសាធារណលក្ខណោ” តិអាទិ វុត្តំ។ សភារោ ហេតុតិ សមាទភារោ ព័ជំ
ហេតុ។ ននុ ច ព័ជំ អត្តរាទិសទិសំ ន ហោតីតិ? នោ ន ហោតិ, អញ្ញតោ ហិ
តាទិសស្ស អនុប្បជ្ឈនតោ។

“យថា វា បនា” តិអាទិនាបិ ឧទាហរណន្តរទស្សនេន ហេតុបច្ចយានំ
វិសេសមេវ វិភាវេតិ។ តត្ថ ទុទ្ធឺន្តិ ជីវំ។ ទទិ ភវតីតិ ឯកត្តនយេន
អភេនោបចារេន វា វុត្តំ, ន អញ្ញថា។ ន ហិ ជីវំ ទទិ ហោតិ។ តេនេវាហា - “ន ចត្តិ
ឯកកាលសមវធានំ ទុទ្ធស្ស ច ទទិស្ស ចា” តិ។ អថ វា យដេ ទុទ្ធិ បក្ខិត្តំ ទទិ
ភវតិ, ទទិ តត្ថ កាលន្តរេ ជាយតិ បច្ចយន្តរសមាយោគេន, តស្មា ន ចត្តិ
ឯកកាលសមវធានំ ទុទ្ធស្ស ច ទទិស្ស ច រសជីវិតាភាទិហិ ភិន្នសភាវត្ថា។
ឯវមេវន្តិ យថា ហេតុភូតស្ស ជីវស្ស ជលភូតេន ទទិនា ន
ឯកកាលសមវធានំ, ឯវមញ្ញស្សាបិ ហេតុស្ស ជលេន ន ឯកកាលសមវធានំ,

ន តថា បច្ចយស្ស, ន ហិ បច្ចយោ ឯកន្តេន ជលេន ភិន្នកាលោ ឯវាតិ។ ឯវម្មិ
ហេតុបច្ចយានំវិសេសោ វេទិតត្តោតិ អធិប្បាយោ។

ឯវំ ពាហិវំ ហេតុបច្ចយវិភាគំ ទស្សេត្វា ឥនានិ អជ្ឈត្តិកំ ទស្សេត្តំ
“អយញ្ញា សំសារោ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ “អវិជ្ជា អវិជ្ជាយ ហេតុ”តិ វុត្តេ កី ឯកស្មី
ចិត្តប្បាទេ អនេកា អវិជ្ជាវិជ្ជន្តីតិ? អាហា “បុរិមិកា អវិជ្ជា បច្ចិមិកាយ
អវិជ្ជាយ ហេតុ”តិ។ តេន ឯកស្មី កាលេ ហេតុជលានំ សមវធានំ នត្ថិតិ
ឯតមេវត្ថំ សមត្ថេតិ។ តត្ថ “បុរិមិកា អវិជ្ជា”តិ អាទិនា ហេតុជលភូតានំ
អវិជ្ជានំ វិភាគំ ទស្សេតិ។ “ពិជង្គរោ វិយា”តិ អាទិនា ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ - យថា
ពិជំ អង្ករស្ស ហេតុ ហោន្តំ សមនន្តរហេតុតាយ ហេតុ ហោតិ។ យំ បន ពិជតោ
ជលំ និព្វត្តតិ, តស្ស ពិជំ បរម្មរហេតុតាយ ហេតុ ហោតិ។ ឯវំ អវិជ្ជាយចិ
ហេតុភាវេ ទដ្ឋព្ពន្ធិ។

បុន “យថា វា បនា”តិ អាទិនា ចិ ហេតុបច្ចយវិភាគមេវ ទស្សេតិ។ តត្ថ
ថាលក្ខន្ធិ ធិបកបល្លិកា។ អនគ្គិកក្ខន្ធិ អគ្គិវិនា។ ធិបេតុន្តិ ជាលេតុំ។ ឥតិ
សភារោ ហេតុតិ ឯវំ បធិបុជ្ឈាលនាធិសុ អគ្គិអាទិបធិបសធិសំ ការណំ
សភារោ ហេតុ។ បរភារោ បច្ចយោតិ តត្ថេវ កបល្លិការវដ្ឋិតេលាទិសធិសោ
អគ្គិតោ អញ្ញោ សភារោ បច្ចយោ។ អជ្ឈត្តិកោតិ និយកជ្ឈត្តិកោ
និយកជ្ឈត្តេ ភរោ។ ពាហិរោតិ តតោ ពហិភូតោ។ ជនកោតិ និព្វត្តកោ។
បរិក្កាហាកោតិ ឧបត្ថម្ភកោ។ អសាធារណោតិ អាវេណីកោ។ សាធារណោតិ
អញ្ញោសម្មិ បច្ចយុប្បន្នានំ សមាធា។

ឥនានិ យស្មា ការណំ “បរិក្កាហោ”តិ វុត្តំ, ការណភារោ ច ជលាបេក្ខាយ,
តស្មា ការណស្ស យោ ការណភារោ យថា ច សោ ហោតិ, យញ្ច ជលំ យោ ច
តស្ស វិសេសោ, យោ ច ការណាជលានំ សម្ពន្ធា, តំ សព្វំវិភាវេតុំ

“អវុបច្ឆេទត្ថោ”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ការណាជលភាវេន សម្ពុទ្ធតា សន្តតិ។ កោ ច
តត្ថ សម្ពុទ្ធនោ, កោ ការណាជលភាវោ ច? សោ ឯវ អវុបច្ឆេទត្ថោ។ យោ
ជលភូតោ អញ្ញាស្ស អការណំ ហុត្វា និរុដ្ឋតិ, សោ វុបច្ឆេទត្ថោ នាម ហោតិ,
យថា តំ អរហតោ ចុតិចិត្តំ។ យោ បន អត្ថនោ អនុបស្ស ជលស្ស ហេតុ
ហុត្វា និរុដ្ឋតិ, សោ អនុបច្ឆេទត្ថោ ឯវ នាម ហោតិ, ហេតុជលសម្ពុទ្ធស្ស
វិជ្ជមានត្ថាតិ អាហា - “អវុបច្ឆេទត្ថោ សន្តតិអត្ថោ”តិ។

យស្មា ច ការណតោ និព្វត្ថំ ជលំ នាម, ន អនិព្វត្ថំ, តស្មា “និព្វត្ថិអត្ថោ
ជលត្ថោ”តិ វុត្ថំ។ យស្មា បន បុរិមភវេន អនន្តរភវបដិសន្ធានវសេន បវត្តា
ឧបបត្តិក្ខន្ធា បុនព្ពវោ, តស្មា វុត្ថំ - “បដិសន្ធិអត្ថោ បុនព្ពវត្ថោ”តិ។ តថា យស្ស
បុគ្គលស្ស កិលេសា ឧប្បជ្ឈន្តិ, តំ បលិពុទ្ធន្តិ សម្មា បដិបទ្ធិតុំ ន ទេន្តិ។ យាវ ច
មគ្គេន អសមុគ្គាតិតា, តាវ អនុសេន្តិ នាម, តេន វុត្ថំ - “បលិពោធត្ថោ
បរិយុដ្ឋានត្ថោ, អសមុគ្គាតត្ថោ អនុសយត្ថោ”តិ។ បរិញ្ញាភិសមយវសេន
បរិញ្ញាតេ ន កធាចិ តំ នាមរូបន្តវស្ស ការណំ ហេស្សតីតិ អាហា -
“អបរិញ្ញាតត្ថោ វិញ្ញាណស្ស ពិជត្ថោ”តិ។ យត្ថ អវុបច្ឆេទោ តត្ថ សន្តតិ
យត្ថ រូបារូបប្បវត្តិយំ យថាវុត្ថោ អវុបច្ឆេទោ, តត្ថ សន្តតិវោហារោ។ យត្ថ
សន្តតិ តត្ថ និព្វត្ថិតិអាទិ បច្ចយបរម្មវទស្សនំ ហេតុជលសម្ពុទ្ធវិការវនមេវ។

“យថា វា បន ចក្កញ្ច បដិច្ចា”តិអាទិនា “សភាវោ ហេតុ”តិ វុត្ថមេវត្ថំ
វិភាគេន ទស្សេតិ។ តត្ថ សន្តិស្សយតាយាតិ ឧបនិស្សយបច្ចយតាយ។
មនសិកាវេតិ កិរិយាមនោធាតុ។ សា ហិ ចក្កវិញ្ញាណស្ស វិញ្ញាណភាវេន
សមានជាតិតាយ សភាវោ ហេតុ។ សង្ខារវិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ សភាវោ
ហេតុតិ បុញ្ញាទិអភិសង្ខារា បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស បច្ចយោ, តត្ថ យោ សភាវោ,
សោ ហេតុតិ។ សង្ខារាតិ ចេត្ត សញ្ញោ លោកិយោ កុសលាកុសលចិត្តប្បាទោ

អធិប្បត្តោ។ ឥមិនា នយេន សេសបទេសុបិ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ ឯវំ យោ កោចិ
ឧបនិស្សយោ សញ្ញោ សោ បរិក្ខារោតិ យថាវុត្តប្បភេទោ យោ កោចិ បច្ចយោ,
សោ សញ្ញោ អត្ថនោ ជលស្ស បរិក្ខរណាតោ អភិសង្ខរណាតោ បរិក្ខារោ។ តស្ស
និទ្ទារេត្វា កថនំ បរិក្ខារោ ហារោតិ។

បរិក្ខារហារវិភង្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១៦. សមាហេបនហារវិភង្គវណ្ណានា

៥០. តត្ថ កតមោ សមាហេបនោ ហារោតិ សមាហេបនហារវិភង្គោ។ តត្ថ
ឯកស្មី បទដ្ឋានេតិ យស្មី កិស្មីញ្ចា ឯកស្មី ការណាភូតេ ធម្មេ សុត្តន គហិតេ។
យត្ថកានិ បទដ្ឋានានិ ឌីតវន្តីតិ យត្ថកានិ អញ្ញេសំ ការណាភូតានិ តស្មី ធម្មេ
សមោសវន្តី។ សញ្ញានិ តានិ សមាហេបយិតញ្ញានីតិ សញ្ញានិ តានិ បទដ្ឋានានិ
បទដ្ឋានភូតា ធម្មា សម្មា និទ្ទារណាវសេន អានេត្វា ទេសនាយ អាហេបតញ្ញា,
ទេសនារុទ្ធោ វិយ កត្វា កថេតញ្ញាតិ អត្ថោ។ យថា អារដ្ឋេ ហារេ “ឯកម្ហី
បទដ្ឋានេ, បរិយេសតិ សេសកំ បទដ្ឋាន”ន្តិ (នេត្តិ. ៤ និទ្ទេសវារ) វចនតោ
អនេកេសំ បទដ្ឋានានំ បរិយេសនា វុត្តា, ឯវមិធាបិ ពហូនំ បទដ្ឋានានំ
សមាហេបនា កាតញ្ញាតិ ទស្សន្តោ “យថា អារដ្ឋេ ហារេ”តិ អាហា។ ន កេវលំ
បទដ្ឋានវសេនេវ សមាហេបនា, អថ ខោ វេវចនការនាបហានវសេនបិ
សមាហេបនា កាតញ្ញាតិ ទស្សន្តោ “តត្ថ សមាហេបនា ចតុត្ថិជា”តិ អាទិមាហា។

កស្មា បនេត្ថ បទដ្ឋានវេវចនានិ គហិតានិ, ននុ បទដ្ឋានវេវចនហារេ ឯវ
អយមត្ថោ វិភាវិតោតិ? សច្ចមេតំ, ឥធម បន បទដ្ឋានវេវចនក្កហណំ
ការនាបហានានំ អធិដ្ឋានវិសយទស្សនត្ថញ្ចោវ តេសំ
អធិវចនវិភាគទស្សនត្ថញ្ចោ។ ឯវញ្ចា ការនាបហានានិ សុវិញ្ញយ្យានិ ហោន្តិ

សុករាជិ ច បញ្ញាបេតុ។ ឥតំ បទដ្ឋានន្តិ ឥតំ តិវិជំ សុចរិតំ ពុទ្ធានំ សាសនស្ស
ឱវាទស្ស វិសយាធិដ្ឋានការតោ បទដ្ឋានំ។ តត្ថ “កាយិក”ន្តិអាទិនា តីហិ
សុចរិតេហិ សីលាទយោ តយោ ខន្ធសមថវិបស្សនា តតិយចតុត្ថជលានិ ច
និទ្ធាវេត្វា ទស្សេតិ, តំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។ វនិយតីតិ វនំ, វនតិ, វនុតេ ឥតិ វា វនំ។
តត្ថ យស្មា បញ្ច កាមគុណា កាមតណ្ហាយ, និមិត្តគ្គាហោ
អនុញ្ញនគ្គាហស្ស, អន្ធិត្តិកពាហិរាជិ អាយតនានិ តប្បដិពន្ធនន្តរកាធិនំ,
អនុសយា ច បរិយុដ្ឋានានំ ការណានិ ហោន្តិ, តស្មា តមត្ថំ ទស្សេតុំ “បញ្ច
កាមគុណា”តិអាទិ វុត្តំ។

៥០. អយំ វេវចនេន សមារោបនាតិ យោ “រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ
សេក្ខជលំ, អនាគាមិជលំ, កាមធាតុសមតិក្កមន”ន្តិ ឯតេហិ
បរិយាយវេចនេហិ តតិយជលស្ស និទ្ទេសោ, តថា យោ “អវិជ្ជាវិរាគា
បញ្ញាវិមុត្តិ អសេក្ខជលំ, អគ្គជលំ អរហត្ថំ, តេធាតុកសមតិក្កមន”ន្តិ ឯតេហិ
បរិយាយវេចនេហិ ចតុត្ថជលស្ស និទ្ទេសោ, យោ ច “បញ្ញាជ្រៀយ”ន្តិអាទិហិ
បរិយាយវេចនេហិ បញ្ញាយ និទ្ទេសោ, អយំ វេវចនេហិ ច សមារោបនា។

តស្មាតិហ ត្ថំ, ភិក្ខុ, កាយេ កាយានុបស្សីវិហារហិវាតិអាទិ
លក្ខណាហារវិភង្គវណ្ណនាយំ វុត្តនយេន វេទិតព្ធី។ កេវលំ តត្ថ
ឯកលក្ខណត្តា អវុត្តានម្បិ វុត្តការទស្សនវសេនេវ អាគតំ, ឥធន
ការនាសមារោបនវសេនាតិ អយមេវវិសេសោ។ កាយានុបស្សនាវិសេសតោ
អសុភានុបស្សនា ឯវ កាមរាគតទេកដ្ឋកិលេសានំ ឯកន្តបដិបក្ខាតិ
អសុភសញ្ញា កតឡើ ការាហារបរិញ្ញាយ បរិពន្ធកិលេសា កាមុចាធានំ
កាមយោគោ អភិជ្ឈកាយគន្លោ កាមាសវោ កាមោយោ រាគសល្លំ
រូបធម្មបរិញ្ញាយ បដិបក្ខកិលេសា រូបធម្មេសុ រាគោ ធន្ទាគតិគមនន្តិ ឯតេសំ

ចាបធម្មានំ បហាឆាយ សំវត្ថុតីតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ “កាយេ កាយានុបស្សី
វិហារន្តោ”តិអាទិនា។

តថា វេទនានុបស្សនាវិសេសតោ ទុក្ខានុបស្សនាតិ, សា -

“យោ សុខំ ទុក្ខតោ អទ្គ, ទុក្ខមទ្គក្ខិ សល្លតោ;
អទុក្ខមសុខំ សន្តំ, អទក្ខិ នំ អនិច្ចតោ”តិ។ (សំ. និ. ៤.២៥៣; ឥតិវុ. ៥៣)

-

អាទិវចនតោ សព្វំ វេទនំ “ទុក្ខ”ន្តិ បស្សន្តិ សុខសញ្ញាយ
វេទនាហេតុបរិញ្ញាយ បរិពន្ធកិលេសានំ គោសីលាធិបាំ ភវសុទ្ធិ ហោតីតិ
វេទនាស្សាទេន បវត្ថស្ស ភវុចាទានសម្ពាសស្ស សីលព្ពតុចាទានស្ស
វេទនាវសេន “អនត្ថំ មេ អចរី”តិអាទិនយប្បវត្ថស្ស (ធិ. និ. ៣.៣៤០; អ. និ.
៩.២៩; ១០.៧៩; ធរ. ស. ១២៣៧; វិភ. ៩០៩, ៩៦០) ព្យាចាទកាយគន្ថស្ស
នោសសល្លស្ស វេទនាស្សាទវសេនេវ បវត្ថស្ស
ភវយោគភវាភវភវោយសម្ពាសស្ស ភវរាគស្ស ភវបរិញ្ញាយ
បរិពន្ធកិលេសានំ វេទនាវិសយស្ស រាគស្ស នោសាគតិគមនស្ស ច
បហាឆាយ សំវត្ថុតីតិ ឯតមត្តំ ទស្សេតិ “វេទនាសុ វេទនានុបស្សី”តិអាទិនា។

តថា ចិត្តានុបស្សនាវិសេសតោ អនិច្ចានុបស្សនាតិ, សា ចិត្តំ “អនិច្ច”ន្តិ
បស្សន្តិ តត្ថ យេភុយ្យេន សត្តា និច្ចសញ្ញានោតិ និច្ចសញ្ញាយ
វិញ្ញាណាហារបរិញ្ញាយ បរិពន្ធកិលេសានំ និច្ចាភិនិវេសបដិបក្ខតោ ឯវ
ទិដ្ឋចាទានំ ទិដ្ឋិយោគសីលព្ពតុបរាមាសកាយគន្ថទិដ្ឋាសវទិដ្ឋោយសម្ពាសាយ
ទិដ្ឋិយា និច្ចសញ្ញានិមិត្តស្ស “សេយ្យោហមស្មី”តិអាទិនយប្បវត្ថស្ស (ធរ. ស.
១២៣៩; វិភ. ៨៣២, ៨៦៦, ៩៦២) មាទសល្លស្ស សញ្ញាបរិញ្ញាយ

បដិបក្ខកិលេសានំ សញ្ញាយ រាគស្ស មិច្ឆាភិនិវេសស្ស អប្បហ៊ានត្ថា
ឧប្បជ្ឈនកស្ស ភយាគតិគមនស្ស ច បហាឆាយ សំវត្ថុតីតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ
“ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី”តិអាទិនា។

តថា ធម្មានុបស្សនាវិសេសតោ អនត្តសញ្ញាតិ, សា សម្ព័ន្ធវេសុ
អត្តសញ្ញាយ មនោសញ្ចេតនាហារបរិញ្ញាយ បដិបក្ខកិលេសានំ
សក្កាយទិដ្ឋិយា “ឥនមេវ សច្ច”ន្តិ (ម. និ. ២.១៨៧, ២០២-២០៣; ៣.២៧) បវត្ថុស្ស
មិច្ឆាភិនិវេសស្ស មិច្ឆាភិនិវេសហេតុកាយ
អវិជ្ជាយោគអវិជ្ជាសវអវិជ្ជាយមោហាសល្លសម្ព័ន្ធតាយ អវិជ្ជាយ
សម្ព័ន្ធហរិញ្ញាយ បរិពន្ធកិលេសានំ សម្ព័ន្ធវេសុ រាគស្ស មោហាគតិគមនស្ស ច
បហាឆាយ សំវត្ថុតីតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ “ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី
វិហារន្តោ”តិអាទិនា។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

សមា រោបនហារវិភង្គវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច ហារវិភង្គវណ្ណានា។

១. ទេសនាហារសម្មាតវណ្ណានា

ឯវំ សុបរិកម្មកតាយ ភូមិយា នាធាវណ្ណានិ មុត្តបុច្ឆានិ បកិរន្តោវិយ
សុសិក្ខិតសិប្បចរិយវិចារិតេសុ សុវត្ថសុវណ្ណាលង្ការេសុ
នាធាវិធរំសិជាលសមុជ្ឈលានិ វិវិធានិ មណីរតនានិ ពន្ធន្តោវិយ មហាបថី
បរិវត្តេត្វា បប្បដកោជំ ខាធាបេន្តោវិយ យោជនិកមធុគណ្ណំ បីឡេត្វា
សុមធុរសំ ចាយេន្តោវិយ ច អាយស្មា មហាកច្ឆានោ នាធាសុត្តបទេសេ
ឧទាហរន្តោ សោឡស ហារេ វិភង្គិត្វា ឥនានិ តេ ឯកស្មីយេវ សុត្តេ យោជេត្វា
ទស្សេន្តោ ហារសម្មាតវារំ អារភិ។ អារតន្តោ ច យាយំ និទ្ទេសវារេ -

៥២.

“សោធន្ទស ហារា បឋមំ, ធិសលោចនតោ ធិសារីលោកេត្វា;
សន្និបិយ អន្តរសេន ហិ, នយេហិ តីហិ និទ្ទិសេ សុត្ត”ន្តិ។ -

គាថា វុត្តា។ យស្មា តំ ហារវិភង្គវារោ នប្បយោជេតិ, វិប្បកិណ្ណាវិសយត្តា,
នយវិចារស្ស ច អន្តរតត្តា។ អនេកេហិ សុត្តបទេសេហិ ហារាណំ
វិភាគទស្សនមេវ ហិ ហារវិភង្គវារោ។ ហារសម្មាតវារោ បន តំ បយោជេតិ,
ឯកស្មីយេវ សុត្តបទេសេ សោធន្ទស ហារេ យោជេត្វាវ តទនន្តរំ
នយសមុជ្ឈានស្ស កថិតត្តា។ តស្មា “សោធន្ទស ហារា បឋម”ន្តិ កាថំ
បច្ឆាមសិក្ខា “តស្សននិទ្ទេសោ កុហិ ទដ្ឋញ្ញោ, ហារសម្មាតេ”តិ អាហ។
តស្សត្ថោ - “តស្ស កាថាយ និទ្ទេសោ កត្ត ទដ្ឋញ្ញោ”តិ។ ឯតេន សុត្តសុ
ហារាណំ យោជនានយទស្សនំ ហារសម្មាតវារោតិ ទស្សេតិ។
ហារសម្មាតបទស្ស អត្ថោ វុត្តោ ឯវ។

អរក្ខិតេន ចិត្តេនាតិ ចក្ខុទ្ធវារាទីសុ សតិអារក្ខាភារេន អគុត្តេន ចិត្តេន។
មិច្ឆាធិដ្ឋិហតេនាតិ សស្សតាធិមិច្ឆាភិនិវេសទូសិតេន។ ជិនមិច្ឆាភិក្ខុតេនាតិ
ចិត្តស្ស កាយស្ស ច អកល្យតាលក្ខណេហិ ជិនមិច្ឆេហិ អដ្ឋោត្តជេន។ វសំ
មារស្ស គច្ឆតីតិ កិលេសមារាជីនំ យថាកាមំ ករណីយោ ហោតីតិ អយំ តាវ
កាថាយ បទត្ថោ។

បមាទន្តិ “អរក្ខិតេន ចិត្តេនា”តិ ឥទំ បទំ ធនុ ទ្វារេសុ
សតិវោសគ្គលក្ខណំ បមាទំ កថេតិ។ តំ មច្ឆនោ បទន្តិ តំ បមជ្ឈនំ
គុណមារណតោ មច្ឆសន្តាតស្ស មារស្ស វសវត្ថនជ្ជានំ, តេន “អរក្ខិតេន
ចិត្តេន, វសំ មារស្ស គច្ឆតី”តិ បឋមចាទំ ចតុត្ថចារទេន សម្ពន្ធិត្វា ទស្សេតិ។
សោវិបល្លាសោតិ យំ អនិច្ចស្ស ខន្ធបញ្ចកស្ស “និច្ច”ន្តិ ទស្សនំ, សោវិបល្លាសោ

វិបរិយេសគ្នាហោ។ តេនេវាហា - “វិបរិតគ្នាហាលក្ខណៈវិបល្លាសោ”តិ។ សព្វំ
វិបល្លាសសាមញ្ញេន គហេត្វា តស្ស អធិដ្ឋានំ បុច្ឆតិ “កីវិបល្លាសយតី”តិ។
សាមញ្ញស្ស ច វិសេសោ អធិដ្ឋានភាវេន វេហរីយតីតិ អាហា - “សញ្ញំ ចិត្តំ
ទិដ្ឋមិតី”តិ។ តំ “វិបល្លាសយតី”តិ បទេន សម្ពុទ្ធិតតំ។ តេសុ សញ្ញាវិបល្លាសោ
សព្វមុទុកោ, អនិច្ចាទិកស្ស វិសយស្ស មិច្ឆាវសេន ឧបដ្ឋិតាការគ្គហធាមត្តំ
មិគទោតកានំ តិណបុរិសកេសុ បុរិសោតិ ឧប្បន្នសញ្ញាវិយ។ ចិត្តវិបល្លាសោ
តតោ ពលវត្ថរោ, អមណិអាទិកេ វិសយេ មណិអាទិអាការេន ឧបដ្ឋហន្តេ
តថា សន្និដ្ឋានំវិយ និច្ចាទិតោ សន្និដ្ឋានមត្តំ។ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោ បទ
សព្វពលវត្ថរោ យំ យំ អារម្មណំ យថា យថា ឧបដ្ឋាតិ, តថា តថា នំ
សស្សតាទិវសេន “ឥទមេវ សច្ចំ មោយមញ្ញ”ន្តិ អភិនិវេសន្តោ បវត្ថតិ។ តត្ថ
សញ្ញាវិបល្លាសោ ចិត្តវិបល្លាសស្ស ការណំ, ចិត្តវិបល្លាសោ ទិដ្ឋិវិបល្លាសស្ស
ការណំ ហោតិ។

ឥនានិវិបល្លាសានំ បវត្តិដ្ឋានំវិសយំ ទស្សេតុំ “សោ កុហីវិបល្លាសយតិ,
ចត្វសុ អត្តការវត្ថុស្វ”តិ អាហា។ តត្ថ អត្តការវត្ថុស្វតិ បញ្ចសុ
ឧបាទានក្ខន្ធសុ។ តេ ហិ អាហិតោ អហំ មាណោ ឯត្តាតិ អត្តា, “អត្តា”តិ ភវតិ
ឯត្ថ ពុទ្ធិ វេហារោ ចាតិ អត្តភាវោ, សោ ឯវ សុភាទីនំវិបល្លាសស្ស ច
អធិដ្ឋានភាវតោ វត្ថុ ចាតិ “អត្តការវត្ថុ”តិ វុច្ឆតិ។ “រូបំ អត្តតោ
សមនុបស្សតី”តិអាទិនា តេសំ សព្វវិបល្លាសមូលភូតាយ សក្កាយទិដ្ឋិយា
បវត្តិដ្ឋានភាវេន អត្តការវត្ថុតំ ទស្សេត្វា បុនវិបល្លាសានំ បវត្តិអាការេន
សទ្ធិវិសយំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “រូបំ បឋមំវិបល្លាសវត្ថុ អសុភេ សុភ”ន្តិ វុត្តំ។ តំ
សព្វំ សុវិញ្ញយ្យំ។ បុន មូលការណាវសេនវិបល្លាសេ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ “ទ្វេ
ធម្មា ចិត្តស្ស សំកិលេសា”តិអាទិមាហា។ តត្ថ កិញ្ចាបិ អវិជ្ជាវហិតា តណ្ហា
នត្ថិ, អវិជ្ជា ច សុភសុខសញ្ញានម្បិ បច្ចយោ ឯវ, តថាបិ តណ្ហា ឯតាសំ

សាតិសយំ បច្ចយោតិ ទស្សេតុំ “តណ្ហានិវុតំ...បេ... ធុក្ខេសុខ” ត្ថិវុត្ថំ។
ទិដ្ឋិនិវុតត្ថិ ទិដ្ឋិសីសេន អវិជ្ជាវុត្ថាតិ អវិជ្ជានិវុតត្ថិ អត្តោ។ កាមព្យោត
តណ្ហារហិតា ទិដ្ឋិ នត្ថិ, តណ្ហាបិ ទិដ្ឋិយា បច្ចយោ ឯវ។ តណ្ហាបិ “និច្ចំ អត្តា” តិ
អយោនិសោ ឧម្ពុជ្ឈន្តានំ តថាបវត្តមិច្ឆាភិនិវេសស្ស មោហោវិសេសបច្ចយោតិ
ទស្សេតុំ “ទិដ្ឋិនិវុតំ...បេ... អត្តា” តិវុត្ថំ។

យោ ទិដ្ឋិវិបល្លាសោតិ “អនិច្ចេ និច្ចំ, អនត្តនិ អត្តា” តិ បវត្តម្បិវិបល្លាសទ្ធិយំ
សន្ធាយាហា - “សោ អតីតំ រូបំ...បេ... អតីតំ វិញ្ញាណំ អត្តតោ
សមនុបស្សតី” តិ។ ឯតេន អជ្ឈារសវិជោបិ បុព្ពន្តានុកប្បិកវាទោ បដិមាទំ ទិដ្ឋំ
វិបល្លាសានំ វេសេន ហោតីតិ ទស្សេតិ។ តណ្ហាវិបល្លាសោតិ តណ្ហាមូលកោ
វិបល្លាសោ។ “អសុភេ សុភំ, ធុក្ខេ សុខ” ត្ថិ ឯតំ វិបល្លាសទ្ធិយំ សន្ធាយ វេទតិ។
អនាគតំ រូបំ អភិនន្តតីតិ អនាគតំ រូបំ ទិដ្ឋាភិនន្តនវេសេន អភិនន្តតិ។ អនាគតំ
វេទនំ, សញ្ញំ, សង្ខារេ, វិញ្ញាណំ អភិនន្តតីតិ ឯត្តាបិ ឯសេវេ នយោ។ ឯតេន
ចតុចត្តាលីសវិជោបិ អបរន្តានុកប្បិកវាទោ យេតុយ្យេន បុរិមាទំ ទិដ្ឋំ
វិបល្លាសានំ វេសេន ហោតីតិ ទស្សេតិ។ ទ្វេ ធម្មា ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសាតិ ឯវំ
បរមសាវ្យស្ស វិបល្លាសស្ស មូលការណានិវិសេសតោ ទ្វេ ធម្មា ចិត្តស្ស
ឧបក្កិលេសា តណ្ហា ច អវិជ្ជា ចាតិ តេ សរូបតោ ទស្សេតិ។ តាហិ វិសុជ្ឈន្តំ
ចិត្តំ វិសុជ្ឈតីតិ បដិបក្ខវេសេនបិ តាសំ ឧបក្កិលេសការំយេវ វិភាវេតិ, ន ហិ
តណ្ហាអវិជ្ជាសុ បហីនាសុ កោចិ សំកិលេសធម្មោ ន បហីយតីតិ។ យថា ច
វិបល្លាសានំ មូលការណំ តណ្ហាវិជ្ជា, ឯវំ សកលស្សបិ វដ្តស្ស មូលការណានិ
យថានុសន្និទាវ កាចំ និដ្ឋបេតុំ “តេស” ត្ថិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តេសត្ថិ យេសំ អរក្ខិតំ
ចិត្តំ មិច្ឆាទិដ្ឋិហតញ្ច, តេសំ។ “អវិជ្ជានិវរណាន” ត្ថិអាទិនា មារស្ស វេសគមនេន
អនាទិមតិសំសារេ សំសរណានិ ទស្សេតិ។

ជំនមិទ្ធាភិក្ខុតេជានតិ ឯត្ថ “ជំនំ ឆាមា” តិអាទិនា ជំនមិទ្ធានំ សរុបំ ទស្សេតិ។
តេហិ ចិត្តស្ស អភិក្ខតតា សុវិញ្ញយ្យវាតិ តំ អនាមសិក្ខា
កិលេសមារគ្គហណោនេវ តំនិមិត្តា អភិសម្ព័ន្ធវារមាទន្ធមារមច្ចុមារា គហិតា
ឯវាតិ “កិលេសមារស្ស ច សត្តមារស្ស ចា” តិ ច-សន្នេន វា តេសម្បិ គហណំ
កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សោ ហិ និវុតោ សំសារាភិមុខោតិ សោ មារវសំ គតោ, តតោ ឯវ
និវុតោ កិលេសេហិ យាវ ន មារពន្ធនំ ទិដ្ឋតិ, តាវ សំសារាភិមុខោវ ហោតិ, ន
វិសម្ព័ន្ធវារភិមុខោតិ អធិប្បាយោ។ ឥមា និ ភកវតា ទ្វេ សច្ចានិ ទេសិតានិ។ កថំ
ទេសិតានិ?

តត្ថ ធុរិយា កថា អភិធម្មនិស្សិតា ច សុត្តន្តនិស្សិតា ច។ តាសុ
អភិធម្មនិស្សិតា ឆាម អរក្ខិតេន ចិត្តេនាតិ វត្ថុម្បិ ចិត្តំ អរក្ខិតំ, ទុដ្ឋម្បិ ចិត្តំ
អរក្ខិតំ, មុឡ្ហម្បិ ចិត្តំ អរក្ខិតំ។ តត្ថ វត្ថំ ចិត្តំ អដ្ឋន្នំ
លោភសហគតចិត្តប្បាទានំ វសេន វេទិតព្ពំ, ទុដ្ឋំ ចិត្តំ ទិដ្ឋំ បដិយចិត្តប្បាទានំ
វសេន វេទិតព្ពំ, មុឡ្ហំ ចិត្តំ ទិដ្ឋំ មោម្បាចិត្តប្បាទានំ វសេន វេទិតព្ពំ។ យាវ
ឥមេសំ ចិត្តប្បាទានំ វសេន ឥន្ទ្រិយានំ អគុត្តិ អគោចាយនា អចាលនា
អនាវក្ខា សតិវោសគ្គោ បមាទោ ចិត្តស្ស អសំវរោ, ឯវំ អរក្ខិតំ ចិត្តំ ហោតិ។
មិច្ឆាទិដ្ឋិហតំ ឆាម ចិត្តំ ចតុន្នំ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តចិត្តប្បាទានំ វសេន វេទិតព្ពំ,
ជំនមិទ្ធាភិក្ខុតំ ឆាម ចិត្តំ បញ្ចន្នំ សសម្ព័ន្ធវិកាកុសលចិត្តប្បាទានំ វសេន
វេទិតព្ពំ។ ឯវំ សព្វេហិ អគ្គហិតគ្គហណោន ទ្វាទស អកុសលចិត្តប្បាទា ហោន្តិ។
តេ “កតមេ ធម្មា អកុសលា? យស្មី សមយេ អកុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ
ហោតី” តិអាទិនា ចិត្តប្បាទកណ្តោ (ធរ. ស. ៣៦៥)

អកុសលចិត្តប្បាទទេសនាវសេនវិគ្គារតោ វត្ថុញ្ញា។ មារស្សាតិ ឯត្ថ បញ្ច
មារា។ តេសុ កិលេសមារស្ស ចតុន្នំ អាសវានំ ចតុន្នំ ឱយានំ ចតុន្នំ យោគានំ
ចតុន្នំ គន្តានំ ចតុន្នំ ឧចាទានានំ អដ្ឋន្នំ នីវរណានំ ទសន្នំ កិលេសវត្ថុនំ វសេន

អាសវត្តោកាធិស្ឋ (ឆ. ស. ទុកមាតិកា ១៤-១៩, ១១០២) វុត្តនយេន, តថា
“ជាតិមទោ គោត្តមទោ អាហេត្យមទោ” តិអាធិនា ខុទ្ទកវត្ថុវិភង្គេ (វិភ. ៨៣២)
អាគតានំ សត្តន្តំ កិលេសានញ្ចា វសេន វិភាគោ វត្តញ្ចោ។ អយំ តាវេត្ថ
អភិធម្មនិស្សិតា កថា។

សុត្តន្តនិស្សិតា (ម. និ. ១.៣៤៧; អ. និ. ១១.១៧) បន អវក្ខិតេន ចិត្តេនាតិ
ចក្កនា រូបំ ទិស្វា និមិត្តក្តាហី ហោតិ អនុញ្ញានក្តាហី, យត្វាធិករណមេនំ
ចក្កុទ្ធិយំ អសំវុតំ វិហារន្តំ អភិជ្ឈានោមនស្សា ចាបកា អកុសលា ធម្មា
អន្លាស្សវេយ្យំ, តស្ស សំវាយ ន បដិបដ្ឋតិ, ន វក្ខតិ ចក្កុទ្ធិយំ, ចក្កុទ្ធិយេ ន
សំវរំ អាបដ្ឋតិ។ សោតេន ... បេ.... យានេន... ជីវាយ... កាយេន... មនសា... បេ....
មនិទ្ធិយេន សំវរំ អាបដ្ឋតិ (ម. និ. ១.៣៤៧, ៤១១, ៤២១; ២.៤១៩; ៣.១៥, ៧៥)។
ឯវំ អវក្ខិតំ ចិត្តំ ហោតិ។ មិច្ឆាធិដ្ឋិហតេន ចាតិ មិច្ឆាធិដ្ឋិហតំ នាម ចិត្តំ
បុព្វន្តកប្បនវសេន វា អបរន្តកប្បនវសេន វា បុព្វន្តាបរន្តកប្បនវសេន វា
មិច្ឆាភិនិវិសន្តស្ស អយោនិសោ ឧម្មជ្ជន្តស្ស “សស្សតោ លោកោតិ វា... បេ.... នេវ
ហោតិ ន នហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា” តិ (វិភ. ៩៣៧; បដិ. ម. ១.១៤០) វា
យា ធិដ្ឋិ, តាយ ហតំ ឧបហតំ។ យា ច ខោ “ឥមា ចត្តារោ សស្សតវាទា... បេ....
បញ្ចា បរមធិដ្ឋធម្មនិព្វានវាទា” តិ ព្រហ្មជាលេ (ធី. និ. ១.៣០ អាទយោ) បញ្ចត្តយេ
(ម. និ. ៣.២១ អាទយោ) ច អាគតា ឆ្វាសដ្ឋិ ធិដ្ឋិយោ, តាសំ វសេន ចិត្តស្ស
មិច្ឆាធិដ្ឋិហតកាវោ កថេតញ្ចោ។

ដំនមិទ្ធាភិក្ខុតេនាតិ ដំនំ នាម ចិត្តស្ស អកម្មញ្ញតា។ មិទ្ធីំ នាម
វេទនាធិក្ខន្ធត្ថយស្ស អកម្មញ្ញតា។ តថា ដំនំ អនុស្សហសំហានំ។ មិទ្ធីំ
អសត្តិវិយាតោ។ ឥតិ ដំនេន មិទ្ធនេ ច ចិត្តំ អភិក្ខតំ អជ្ឈេត្តជំ ឧបទ្កតំ
សង្គោចនប្បត្តំ លយាបន្តំ។ វសំ មារស្ស គប្បតីតិ វសោ នាម ឥច្ឆា លោកោ

អធិប្បាយោ វុចិ អាកម្ពីរា អាណា អាណាត្ថិ។ មារោតិ បញ្ចា មារា - ខន្ធមារោ
អភិសម្ពារមារោ មជ្ជមារោ ទេវបុត្តមារោ កិលេសមារោតិ។ គប្បតីតិ តេសំ វសំ
ឥច្ឆំ... បេ... អាណាត្ថិ គប្បតិ ឧបគប្បតិ ឧបេតិ វត្ថុតិ អនុវត្តតិ ឆាតិក្កមតីតិ។
តេន វុច្ចតិ - “វសំ មារស្ស គប្បតី” តិ។

តត្ថ យថាវុត្តា អកុសលា ធម្មា, តណ្ហាវិជ្ជា ឯវ វា សមុទយសច្ចំ។ យោ សោ
“វសំ មារស្ស គប្បតី” តិ វុត្តោ, សោ យេ បញ្ចាបាទានក្ខន្ធទុបាទាយ បញ្ញាត្តោ,
តេ បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខសច្ចំ។ ឯវ ភគវតា ឥធម្មេ សច្ចានិ ទេសិតានិ។ តេនេវាហា -
“ទុក្ខំ សមុទយោ ចា” តិ។ តេសំ ភគវា បរិញ្ញាយ ច បហាឆាយ ច ធម្មំ
ទេសេតីតិ វុត្តមេវត្ថំ ចាកជតវំ កាតុំ “ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ សមុទយស្ស
បហាឆាយា” តិ វុត្តំ។ កថំ ទេសេតីតិ បេ -

“តស្មា វត្ថុតចិត្តស្ស, សម្មាសង្កប្បកោចរោ;
សម្មាទិដ្ឋិ បុរក្ខត្វា, ញត្វាន ឧទយព្ពយំ;
ជិនមិទ្ធាភិក្ខុ ភិក្ខុ, សញ្ញា ទុគ្គតិយោ ជហោ” តិ។ (ឧទា. ៣២) -

គាថាយ។ តស្សត្ថោ - យស្មា អវត្ថុតេន ចិត្តេន វសំ មារស្ស គប្បតិ, តស្មា
សតិសំវេន មនច្ឆជ្ជានំ ឥន្ទ្រិយានំ វក្ខណេន វត្ថុតចិត្តោ អស្ស។
សម្មាសង្កប្បកោចរោតិ យស្មា កាមសង្កប្បាទិមិច្ឆាសង្កប្បកោចរោ តថា តថា
អយោនិសោវិកប្បេត្វា នាធាវិជានិ មិច្ឆាទស្សនានិ តណ្ហាតិ។ តតោ ឯវ ច
មិច្ឆាទិដ្ឋិហតេន ចិត្តេន វសំ មារស្ស គប្បតិ, តស្មា យោនិសោមនសិការេន កម្មំ
ករោន្តោ នេក្ខម្មសង្កប្បាទិសម្មាសង្កប្បកោចរោ អស្ស។ សម្មាទិដ្ឋិ បុរក្ខត្វាតិ
សម្មាសង្កប្បកោចរតាយ វិជុតមិច្ឆាទស្សនោ កម្មស្សកតាលក្ខណំ
យថាភូតញ្ញាលក្ខណញ្ច សម្មាទិដ្ឋិ បុព្ពង្គមំ កត្វា សីលសមាធិសុ
យុត្តប្បយុត្តោ។ តតោ ឯវ ច ញត្វាន ឧទយព្ពយំ បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធសុ

សមបញ្ញាសាយ អាការេហិ ឧប្បាទំ និរោធិញ្ច ញត្វាវិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា
អនុក្កមេន អរិយមគ្គ គណ្ណាន្តោ អគ្គមគ្គេន ជិនមិទ្ធាភិក្ខុ ភិក្ខុ សព្វា ទុក្ខតិយោ
ជហេតិ ឯវំ សព្វសោ ភិន្នកិលេសត្តា ភិក្ខុ ជីណាសវោ យថាសម្ពុរំ
តិវិធមុក្ខតាយោគេន ទុក្ខតិសម្ពាតា សព្វាបិ គតិយោ ជហេយ្យ, តាសំ
បរកាគេ និព្វានេ តិដ្ឋយ្យតិ អត្ថោ។

យំ តណ្ហាយ អវិជ្ជាយ ច បហានំ, អយំ និរោធាតិ បហានស្ស និរោធស្ស
បច្ចយការតោ អសម្ពុតធាតុ បហានំ និរោធាតិ ច វុត្តា។ ឥមា និ ចត្តាវិ
សទ្ធានីតិ បុរិមគាថាយ បុរិមា និ ទ្វេ, បច្ឆិមគាថាយ បច្ឆិមា និ ទ្វេតិ ធ្វើហិ
គាថាហិ កាសិកានិ ឥមា និ ចត្តាវិ អរិយសទ្ធានិ។ តេសុ សមុទយេន អស្សុទោ,
ទុក្ខេន អាទីនវោ, មគ្គនិរោធិហិ និស្សរណំ, សព្វគតិជហានំ ជលំ,
រក្ខិតចិត្តតាធិកោ ឧចាយោ, អរក្ខិតចិត្តតាធិនិសេធនមុខេន
រក្ខិតចិត្តតាធិសុ និយោជនំ ភកវតោ អាណត្តិតិ។ ឯវំ ទេសនាហារបទត្ថា
អស្សុទាទយោ និទ្ធាវេតញ្ច។ តេនេវាហ - “និយុត្តោ
ទេសនាហារសម្មាតោ” តិ។

ទេសនាហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. វិចយហារសម្មាតវណ្ណានា

៥៣. ឯវំ ទេសនាហារសម្មាតំ ទស្សេត្វា ឥទានិ វិចយហារសម្មាតំ
ទស្សេត្តោ យស្មា ទេសនាហារបទត្ថវិចយោ វិចយហារោ, តស្មា ទេសនាហារេ
វិបល្លាសហេតុភាវេន និទ្ធាវិតាយ តណ្ហាយ កុសលាធិវិភាគបវិចយមុខេន
វិចយហារសម្មាតំ ទស្សេត្តុ “តត្ថ តណ្ហា ធុរិធា” តិអាទិ អារទ្ធី។ តត្ថ
កុសលាតិ កុសលធម្មាវច្ចុណា។ កុសល-សន្នោ ចេត្ត ពាហិតិកសុត្តេ (ម. និ.

២.៣៥៨ អាទិយោ) វិយ អនវដ្ឋត្ថ ទដ្ឋត្ថោ។ កស្មា បនេត្ថ តណ្ហា
កុសលបរិយាយេន ឧទ្ធដា? ហេត្វា ទេសនាហារេ វិបល្លាសហេតុភារេន តណ្ហា
ឧទ្ធវិត្វា តស្ស វសេន សំគិលេសបក្ខោ ទស្សិតោ។ វិចិត្តបដិភានតាយ បន
ឥធាបិ តណ្ហាមុខេនេវ វោទានបក្ខំ ទស្សេតុំ កុសលបរិយាយេន តណ្ហា
ឧទ្ធដា។ តត្ថ សំសារំ គមេតីតិ សំសារតាមិនី, សំសារនាយិកាតិ អត្ថោ។
អបចយំ និព្វានំ គមេតីតិ អបចយតាមិនី។ កងំ បន តណ្ហា អបចយតាមិនីតិ?
អាហា “បហានតណ្ហា” តិ។ តទន្ត្រាទិប្បហានស្ស ហេតុភូតា តណ្ហា។ កងំ បន
ឯកន្តសារជ្ជាយ តណ្ហាយ កុសលភារោតិ? សេវិតព្ភភារតោ។ យថា តណ្ហា,
ឯវំ មាធាបិ ធុរិយោ កុសលោបិ អកុសលោបិ, ន តណ្ហា ឯវាតិ តណ្ហាយ
និទស្សនភារេន មាធា វុត្ថោ។

តត្ថ មានស្ស យថាធិប្បេតំ កុសលាទិការំ ទស្សេតុំ “យំ មាណ
និស្សយា” តិអាទិមាហា។ វុត្ថញោតំ ភគវតោ - “មានមហំ, ទេវានមិន្ទ, ធុរិយេន
វទាមិ សេវិតព្ភម្បិ អសេវិតព្ភម្បិ” តិអាទិ។ យំ នេក្ខម្មស្សិតំ ទោមនស្សន្តិអាទិ
“កុសលា” តិ វុត្ថតណ្ហាយ សរូបទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ តត្ថ នេក្ខម្មស្សិតំ ទោមនស្ស
នាម -

“តត្ថ កតមាទិ ធនេក្ខម្មស្សិតានិ ទោមនស្សនិ? រូចានំត្រូវ អនិច្ចតំ
វិទិត្វា វិបរិណាមវិរាគនិរោធំ ‘បុព្វេ ចេវ រូចា ឯតរហិ ច, សព្វេតេ រូចា
អនិច្ចា ធុត្វា វិបរិណាមធម្មា’ តិ ឯវមេតំ យថាភូតំ សម្មប្បញ្ញាយ ទិស្វា
អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសុ បិហំ ឧបជ្ឈាបេតិ ‘កុទាស្ស ធាមាហំ តទាយតនំ
ឧបសម្បជ្ឈិ វិហរិស្សមិ, យទិរិយា ឯតរហិ អាយតនំ ឧបសម្បជ្ឈ
វិហរិស្ថិតិ។ ឥតិ អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសុ បិហំ ឧបជ្ឈាបយតោ ឧប្បជ្ឈតិ

បិហា, បិហាបច្ចយា ទោមនស្សំ។ យំ ឯវ្យុបំ ទោមនស្សំ, ឥទំ វុច្ចតិ
នេក្ខម្មស្សិតំ ទោមនស្ស"ន្តិ (ម. និ. ៣.៣០៧) -

ឯវ្យុ ធនុ ឆ្ងារេសុ ឥដ្ឋារម្មណោ អាចាថគតេ
អនុត្តរិមោក្ខសម្ពាទាអរិយជលធម្មេសុ បិហំ ឧបដ្ឋាបេត្វា តទទិកមាយ
អនិច្ចាទិវសេនវិបស្សនំ ឧបដ្ឋាបេត្វា ឧស្សក្កាបេតុំ អសក្កោន្តស្ស "ឥមម្បិ
បក្ខំ ឥមម្បិ មាសំ, ឥមម្បិ សំវច្ឆរំ, វិបស្សនំ ឧស្សក្កាបេត្វា អរិយភូមិ
សម្មាបុណ្ហតុំ នាសក្ខិ"ន្តិ អនុសោចតោ ឧប្បន្នំ ទោមនស្សំ នេក្ខម្មវសេន
វិបស្សនាវសេន អនុស្សតិវសេន បឋមជ្ឈានាទិវសេន បដិបត្តិយា
ហេតុភាវេន ឧប្បន្ននតោ នេក្ខម្មស្សិតំ ទោមនស្សំ នាម។ អយំ តណ្ហា
កុសលាតិ អយំ "បិហា"តិ វុត្តា តណ្ហា កុសលា។ កថំ? រាគវិរាតា
ចេតោវិមុត្តិ, តទារម្មណា កុសលាតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - រាគវិរាតា
ចេតោវិមុត្តិ, ន សភាវេន កុសលា, អនវដ្ឋជ្ជន កុសលា។ តំ ឧទ្ទិស្ស បវត្តិយា
តទារម្មណា បន តណ្ហា កុសលាវម្ពណាតាយ កុសលាតិ។ អវិជ្ជាវិរាតា
បញ្ញាវិមុត្តិ អនវដ្ឋជ្ជន កុសលា។ តស្សាតិ បញ្ញាវិមុត្តិយា។ យាយ វសេន
"តស្សា វក្ខិកចិត្តស្ស"តិ គាថាយំ "សញ្ញា ទុគ្គតិយោ ជហោ"តិ វុត្តំ។

ឥតិ ចិរតរំ វិបស្សនាបរិវាសំ បរិវសិត្វា ទុក្ខាបដិបទាទន្ធាតិញ្ញាយ
អធិកតាយ បញ្ញាវិមុត្តិយា វសេនវិចយហារសម្មាតំ ទស្សេតុំ "តស្សា កោ
បរិចយោ"តិ អាទិ អារទ្ធាំ តត្ថ យស្មា បញ្ញាវិមុត្តិ អរិយមគ្គមូលិកា, តស្មា
ចតុត្ថជ្ឈានចាទកេ អរិយមគ្គធម្មេ ឧទ្ទិសិត្វា តេសំ អាគមនបដិបទំ ទស្សេតុំ
"កត្ថ ទដ្ឋញ្ញោ, ចតុត្ថ លាទេ"តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ចារមិតាយាតិ ឧក្កំសកតាយ
ចតុត្ថជ្ឈានការវនាយ។ យេហិ អដ្ឋហិ អន្តេហិ សមន្នាគតំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ វុត្តំ,
តានិ អដ្ឋានិ ទស្សេតុំ "បរិសុទ្ធ"ន្តិ អាទិ វុត្តំ។

តត្ថ ឧបេក្ខាសតិចារិសុទ្ធិភាវេន បរិសុទ្ធុំ។ បរិសុទ្ធត្តា ឯវ បរិយោទាតំ,
បកស្សវន្តិវុត្តំ ហោតិ។ សុខាធិនំ បច្ចយឃាតេន វីតរាគាធិអង្គណាត្តា
អនង្គណំ។ អនង្គណាត្តា ឯវ វិគតូបក្កិលេសំ, អង្គណោន ហិ ចិត្តំ ឧបក្កិលិស្សតិ,
សុភារិកត្តា មុទុក្ខតំ វសិការវប្បត្តន្តិ អត្តោ។ វសេ វត្ថុមានញ៉ា ចិត្តំ “មុទុ” តិ
វុច្ចតិ។ មុទុត្តា ឯវ ច កម្មនិយំ, កម្មក្ខមំ កម្មយោគ្គន្តិ អត្តោ។ មុទុញ៉ា ចិត្តំ
កម្មនិយំ ហោតិ, ឯវំ ភារិតំ មុទុញ ហោតិ កម្មនិយញ្ច, យថយិធំ, ភិក្ខុវេ,
ចិត្ត”ន្តិ (អ. និ. ១.២២)។ ឯតេសុ បរិសុទ្ធភាវាធិសុ វិភត្តា វិភំ។ វិភត្តាយេវ
អាណេញប្បត្តំ, អចលំ និវិញ្ញនន្តិ អត្តោ។ មុទុកម្មញ្ញភាវេន វា អត្តនោ វសេ
វិភត្តា វិភំ។ សទ្ធាធិហិ បរិគ្គហិតត្តា អាណេញប្បត្តំ។ សទ្ធាបរិគ្គហិតញ៉ា ចិត្តំ
អស្សន្តិយេន ន ឥញ្ញតិ, វិរយបរិគ្គហិតំ កោសដ្ឋេន ន ឥញ្ញតិ, សតិបរិគ្គហិតំ
បមាទេន ន ឥញ្ញតិ, សមាធិបរិគ្គហិតំ ឧទ្ធច្ឆេន ន ឥញ្ញតិ, បញ្ញាបរិគ្គហិតំ
អវិជ្ជាយ ន ឥញ្ញតិ, ឌីកាសគតំ កិលេសនុក្ការេន ន ឥញ្ញតិ។ ឥមេហិ ធម្មា
ធម្មេហិ បរិគ្គហិតំ អាណេញប្បត្តំ ហោតិ។ ឯវំ អដ្ឋង្គសមន្មាគតំ ចិត្តំ
អភិនិហារក្ខមំ ហោតិ។ អភិញ្ញាសច្ចិករណីយានំ ធម្មានំ
អភិញ្ញាសច្ចិកិរិយាយ។

អបរោ នយោ - ចតុត្ថជ្ឈានសមាធិនា សមាហិតំ ចិត្តំ នីវរណាទ្ធវិភាវេន
បរិសុទ្ធុំ។ វិភក្កាធិសមតិក្កមេន បរិយោទាតំ។ ឈានបដិលាភបច្ចនីកានំ
ចាបកានំ ឥច្ឆាវចរានំ អភាវេន អនង្គណំ។ ឥច្ឆាវចរានន្តិ ឥច្ឆាយ អវចរានំ
ឥច្ឆាវសេន ឌីតិណ្ណានំ បវត្តានំ នាធិប្បកាវានំ កោបអបច្ចយានន្តិ អត្តោ។
អភិជ្ឈាធិនំ ចិត្តុបក្កិលេសានំ វិគមេន វិគតូបក្កិលេសំ។ ឧភយម្យំ ចេតំ
អនង្គណាសុត្តវត្ថុសុត្តានំ (ម. និ. ១.៥៧ អាទយោ; ៧០ អាទយោ) វសេន វេទិតញ្ចំ។
វសិប្បត្តិយា មុទុក្ខតំ។ ឥទ្ធិបាធិការ្យបគមេន កម្មនិយំ។ ការវនាចារិប្បិយា
បណីតការ្យបគមេន វិភំ អាណេញប្បត្តំ។ យថា អាណេញការវប្បត្តំ អាណេញប្បត្តំ

ហោតិ, ឯវំ បិតត្ថិ អត្ថោ។ ឯវំ អដ្ឋង្គសមន្មាគតំ ចិត្តំ អភិនិហារក្ខមំ ហោតិ។
អភិញ្ញាសច្ចិករណីយានំ ធម្មានំ អភិញ្ញាសច្ចិកិរិយាយ ចាទកំ បទដ្ឋានភូតំ។
តេនេវាហ - “សោ តត្ថ អដ្ឋវិធំ អធិគច្ឆតិ ធន អភិញ្ញា ទ្វេ ច វិសេសេ” តិ។

តត្ថ សោតិ អធិគតចតុត្ថជ្ឈានោ យោគី។ តត្ថាតិ តស្មី ចតុត្ថជ្ឈានេ
អធិដ្ឋានភូតេ។ អដ្ឋវិធំ អធិគច្ឆតិ តិ អដ្ឋវិធំ គុណំ អធិគច្ឆតិ។ កោ បន សោ
អដ្ឋវិធោ គុណោតិ? អាហ “ធន អភិញ្ញា ទ្វេ ច វិសេសេ” តិ។ មនោមយិទ្ធិ
វិបស្សនាញាណញា។ តំ ចិត្តត្ថិ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ។ “យតោ បរិសុទ្ធិ, តតោ
បរិយោទាត” ត្ថិអាទិនា បុរិមំ បុរិមំ បច្ឆិមស្ស បច្ឆិមស្ស ការណាវចនត្ថិ
ទស្សេតិ។ តទុក្ខយន្តិ យេសំ រាគាទិអដ្ឋណានំ អភិជ្ឈានិឧបក្កិលេសានញា
អភាវេន “អនដ្ឋណំ វិគតូបក្កិលេស” ត្ថិ ច វុត្ថំ។ តានិ អដ្ឋណានិ ឧបក្កិលេសា
ចាតិ តំ ឧកយំ។ តទុក្ខយំ តណ្ហាសភាវត្ថា តណ្ហាយ អនុលោមនតោ ច
តណ្ហាបក្ខោ។ យា ច ឥញ្ញនាតិ យា ច ចិត្តស្ស អសមាទានេន ជន្មនា។ អដ្ឋតីតិ
អនវដ្ឋានំ។ អយំ ធិដ្ឋិបក្ខោតិ យា ឥញ្ញនា អដ្ឋតិ ច, អយំ
មិច្ឆាភិនិវេសហេតុតាយ ធិដ្ឋិបក្ខោ។

“ចត្តាវិ ឥន្ទ្រិយានី” តិអាទិនា វេទនាតោបិ ចតុត្ថជ្ឈានំ វិភាវេតិ។ ឯវំ
អដ្ឋង្គសមន្មាគតំ ចតុត្ថជ្ឈានចិត្តំ ឧបរិ អភិញ្ញាធិគមាយ អភិនិហារក្ខមំ
ហោតិ។ សា ច អភិនិហារក្ខមតា ចុទ្ធសហិ អាភារេហិ ចិល្លាវសិការស្សេវ
ហោតិ។ សោ ច វសិភារោ អដ្ឋសមាបត្តិលាភិនោ, ន
រូចាវចរជ្ឈានមត្តលាភិនោតិ អារុប្បសមាបត្តិយា មនសិការវិធី ទស្សេន្តោ
“សោ ឧបរិមំ សមាបត្តិ សន្តតោ មនសិករោតិ” តិអាទិមាហ។ តត្ថ ឧបរិមំ
សមាបត្តិត្ថិ អាភាសានញាយ តនសមាបត្តិ។ សន្តតោ មនសិករោតិ តិ
អដ្ឋសន្តតាយបិ អារម្មណសន្តតាយបិ “សន្តា” តិ មនសិករោតិ។ យតោ

យតោ ហិ អារុប្បសមាបត្តិ សន្តតោ មនសិករោតិ, តតោ តតោ រូចាវចរជ្ឈានំ
អរូបសន្តំ ហុត្វា ឧបជ្ជាតិ។ តេនេវាហ - “តស្ស ឧបរិមំ...ខេ... សណ្ឋាហតិ”តិ។
ឧក្កល្ហា ច បជិយសញ្ញាតិ បជិយសញ្ញាសន្និទ្ធាតាសុ បញ្ចវិញ្ញាណសញ្ញាសុ
អនភិរតិ សណ្ឋាហតិ។ “សោ សត្តសោ”តិអាទិនា ឯកទេសេន អារុប្បសមាបត្តិ
ទស្សេតិ។ អភិញ្ញាភិនិហារោ រូបសញ្ញាតិ រូចាវចរសញ្ញា នាមេតា យាវទេវ
អភិញ្ញាត្តាភិនិហារមត្តំ, ន បន អរូចាវចរសមាបត្តិយោវិយ សន្តាតិ
អធិប្បាយោ។ វោកាវោ នានត្ថសញ្ញាតិ នានត្ថសញ្ញា នាមេតា នាជារម្មណេសុ
វោកាវោ, តត្ថ ចិត្តស្ស អាកុលប្បវត្តិ អត្ថោ។ សមតិក្កមតិ ឯវំ តត្ថ
អាទិនវទស្សី ហុត្វា តា សមតិក្កមតិ។ បជិយសញ្ញា ចស្ស អព្ពត្តំ គច្ឆតិ តិ
អស្ស អាកាសានញ្ញាយតនសមាបត្តិ អធិគច្ឆន្តស្ស យោគិនោ ទសបិ
បជិយសញ្ញាវិគច្ឆន្តិ។ ឥមិនា បឋមារុប្បសមាបត្តិមាហ។

ឯវំ សមាហិតស្សាតិ ឯវំ ឥមិនា វុត្តនយេន រូចាវចរជ្ឈានេ
ចិត្តកក្កតាយបិ សមតិក្កមេន សមាហិតស្ស។ សមាហិតស្សាតិ
អារុប្បសមាធិនា សន្តវុត្តិនា សមាហិតស្ស។ ឱកាសោតិ យោ បុរេ
រូចាវចរជ្ឈានោកាសោ។ អន្តរាយតិ តិ សោ រូចាវចរជ្ឈានោកាសោ
អរូចាវចរជ្ឈានសមាបជ្ជនកាលេវិគច្ឆតិ។ ទស្សនញ្ញាតិ រូចាវចរជ្ឈានចក្ខុនា
ទស្សនញ្ញា អន្តរាយតិ។ សោ សមាធិតិ សោ យថាវុត្តោ រូចារូបសមាធិ។
ធម្មវដ្តសមន្នាគតោតិ ឧបការកបរិក្ខារសភាវភូតេហិ ធម្មា អន្តេហិ
សមន្នាគតោ។ បច្ឆវេក្ខិតញ្ញាតិ បតិ អវេក្ខិតញ្ញោ, បុនប្បនំ ចិន្តេតញ្ញាតិ
អត្ថោ។ បច្ឆវេក្ខណាការំ សហវិសយេន ទស្សេតុំ “អនភិជ្ឈាសហគត”ន្តិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ សត្តលោកេតិ សត្តស្មី បិយរូបេ សាតរូបេ សត្តលោកេ
សន្និទ្ធាលោកេ ច។ តេន កាមច្ឆន្ទស្ស បហានមាហ។ តថា “អព្យាបន្ន”ន្តិអាទិនា
ព្យាបាទកោសជ្ជសារម្ភសាវេយ្យវិក្ខេបសម្មាសានំ បហានំ។ បុន តានិ ធម៌

អង្គានិ សមថវិបស្សនាវសេនវិភជិត្វា ទស្សេតុំ “យញ្ចា
អនភិជ្ឈាសហគត”និរាទិ វុត្តំ។ តំ សព្វំ សុរិញ្ញេយ្យំ។

៥៤. ឯត្តារតា “បញ្ញាវិមុត្តិ”តិ វុត្តស្ស អរហត្តជលស្ស សមាធិមុខេន
បុព្វភាគបដិបទំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អរហត្តជលសមាធិ ទស្សេតុំ “សោ
សមាធិ”តិរាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សោ សមាធិតិ យោ សោ សម្មាសមាធិ។ បុព្វេ វុត្តស្ស
អរិយមគ្គសមាធិស្ស ជលកូតោ សមាធិ បញ្ញាវិជេន វេទិតញ្ចោ ឥទានិ
វុច្ចមានេហិ បញ្ចហិ បច្ចវេក្ខណាញាលោហិ អត្តនោ
បច្ចវេក្ខិតញ្ចាការសម្ព័ន្ធតេន បញ្ញាវិជេន វេទិតញ្ចោ។ “អយំ សមាធិ
បច្ចុប្បន្នសុខោ”តិរាទិសុ អរហត្តជលសមាធិ អប្បិចប្បិចក្ខណោ សុខត្តា
បច្ចុប្បន្នសុខោ។ បុរិមោ បុរិមោ បច្ឆិមស្ស បច្ឆិមស្ស សមាធិសុខស្ស បច្ចយត្តា
អាយតី សុខវិចារកោ។ កិលេសេហិ អារកត្តា អរិយោ។
កាមាមិសវដ្ឋាមិសលោកាមិសានំ អភាវា និរាមិសោ។ ពុទ្ធាធិហិ
មហាបុរិសេហិ សេវិតត្តា អកាបុរិសសេវិតោ។ អង្គសន្តតាយ
សព្វកិលេសទវសន្តតាយ ច សន្តោ។ អតិវុត្តិករជ្ជេន បណ្ឌិតោ។
កិលេសបដិប្បស្សន្ធិយាលទុត្តា, កិលេសបដិប្បស្សន្ធិភារេន វាលទុត្តា
បដិប្បស្សន្ធិលទ្ធោ។ បស្សន្ធិំ បស្សន្ធិតិ ហិ ឥទំ អត្តតោ ឯកំ។
បដិប្បស្សន្ធិកិលេសេន វា អរហតាលទុត្តាបិ បដិប្បស្សន្ធិលទ្ធោ។
ឯកោទិភារេន អធិគតត្តា, ឯកោទិភាវមេវ វា អធិគតត្តា
ឯកោទិភាវាធិគតោ។ អប្បគុណាសាសវសមាធិវិយ សសម្ព័ន្ធវេន
សប្បយោគេន បច្ចនីកធម្មេ និគ្គយ្ហ កិលេសេ វាវេត្វា អនធិគតត្តា
នសសម្ព័ន្ធវានិគ្គយ្ហវារិគតតោតិ។

យតោ យតោ ភាគតោ តញ្ច សមាធិ សមាបជ្ជន្តោ, តតោ វា វុដ្ឋហន្តោ
សតិវេបុល្លប្បត្តោ សតោវ សមាបជ្ជតិ សតោវ វុដ្ឋហតិ,
យថាបរិច្ឆេទកាលវសេន វា សតោ សមាបជ្ជតិ សតោ វុដ្ឋហតិ។ តស្មា យទេត្ថ
“អយំ សមាធិ បច្ចុប្បន្នសុខោ ចេវ អាយតិញ្ច សុខវិចារកោ”តិ ឯវំ
បច្ចវេក្ខន្តស្ស បច្ចត្ថមេវ អបរហ្មច្ចយញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, អយមេកោ អាការោ។
ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ឯវមេតេសំ បញ្ចន្ធិ បច្ចវេក្ខិតញ្ញាការាណំ វសេន
សមាធិ បញ្ចវិធនេវ វេទិតញ្ញោ។

បុន “យោ ច សមាធិ”តិ អាទិនា អរហត្ថជលេ សមជ្ឈិបស្សនាវិភាគំ
ទស្សេតិ។ តត្ថ សមាធិសុខស្ស “សុខ”ន្តិ អធិប្បតត្តា “យោ ច សមាធិ
បច្ចុប្បន្នសុខោ, យោ ច សមាធិ អាយតី សុខវិចារកោ, អយំ សមថោ”តិ វុត្តំ។
អរិយនិរាមិសាទិការោ បន បញ្ញានុកាវេន និប្បជ្ជតីតិ អាហា - “យោ ច សមាធិ
អរិយោ... បេ... អយំ វិបស្សនា”តិ។

ឯវំ អរហត្ថជលេសមាធិវិភាគេន ទស្សេត្វា ឥទានិ តស្ស បុព្វភាគបដិបទំ
សមាធិវិភាគេន ទស្សេត្ថំ “សោ សមាធិ”តិ វុត្តំ។ តត្ថ សោ សមាធិតិ យោ សោ
អរហត្ថជលេសមាធិស្ស បុព្វភាគបដិបទាយំ វុត្តោ រូបាវចេវ តត្ថជ្ឈានសមាធិ,
សោ សមាធិ។ បញ្ចវិធនាតិ វក្ខមាទេន បញ្ចប្បការេន វេទិតញ្ញោ។
“បីតិជរណតា”តិ អាទិសុ បីតិ ជរមាធា ឧប្បជ្ជតីតិ ទ្វីសុ ឈានេសុ បញ្ញា
បីតិជរណតា ធាម។ សុខំ ជរមាធា ឧប្បជ្ជតីតិ តីសុ ឈានេសុ បញ្ញា
សុខជរណតា ធាម។ បរេសំ ចេតោ ជរមាធា ឧប្បជ្ជតីតិ ចេតោបរិយបញ្ញា
ចេតោជរណតា ធាម។ អាលោកជរណោ ឧប្បជ្ជតីតិ ទិព្វចក្ខុបញ្ញា
អាលោកជរណតា ធាម។ បច្ចវេក្ខណញ្ញាណំ បច្ចវេក្ខណានិមិត្តំ ធាម។
វុត្តម្បិ ចេតំ “ទ្វីសុ ឈានេសុ បញ្ញា បីតិជរណតា, តីសុ ឈានេសុ បញ្ញា

សុខជរណតា, បរិច្ឆេទ ព្រាណំ ចេតោជរណតា, ធិព្វចក្ខុ អាហារកជរណតា,
តម្លា តម្លា សមាធិម្លា វុដ្ឋិតស្ស បច្ចវេក្ខណាព្រាណំ បច្ចវេក្ខណានិមិត្ត"ន្តិ (វិភ.
៨០៤)។

ឥធិ សមថវិបស្សនាវិភាគំ ទស្សេតុំ “យោ ច បីតិជរណោ”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯត្ថ
ច បញ្ញាសីសេន ទេសនា កតាតិ បញ្ញាវសេន សំវណ្ណនា កតា។ បញ្ញា
បីតិជរណតាតិអាទិសុ សមាធិសហគតា ឯវាតិ តត្ថ សមាធិវសេន សមថោ
ឧទ្ធដោ។ តស្មា បីតិសុខចេតោជរណតាវិសេសតោ សមាធិវិច្ឆារវសេន
ឥជ្ឈន្តិតិ តា “សមថោ”តិ វុត្តា។ ឥតរាជិ ព្រាណាវិច្ឆារវសេនាតិ តានិ
“វិបស្សនា”តិ វុត្តានិ។

៥៥. ឥទានិ តំ សមាធិ អារម្មណាវសេនវិភជិត្វា ទស្សេតុំ “ទស
កសិណាយតនានិ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ កសិណាជ្ឈានសម្ពាតានិ កសិណានិ ច
តានិ យោគិនោ សុខវិសេសានំ អធិជ្ជានការតោ,
មនាយតនធម្មាយតនការតោ ច អាយតនានិ ចាតិ កសិណាយតនានិ។
បថវីកសិណាន្តិ កតបរិកម្មំ បថវីមណ្ឌលម្បិ, តត្ថ បវត្តំ
ឧគ្គហបដិភាគនិមិត្តម្បិ, តស្មី និមិត្ត ឧប្បន្នជ្ឈានម្បិ វុច្ចតិ។ តេសុ ឈានំ
ឥធាធិប្បេតំ។ អាកាសកសិណាន្តិ កសិណុក្សាដិមាកាសេ
បវត្តបឋមារុប្បជ្ឈានំ។ វិញ្ញាណកសិណាន្តិ បឋមារុប្បវិញ្ញាណារម្មណំ
ទុតិយារុប្បជ្ឈានំ។ បថវីកសិណានិកេ សុទ្ធសមថការតាវសេន បវត្តិតេ
សម្ពាយ “ឥមាធិ អជ្ឈ កសិណានិ សមថោ”តិ វុត្តំ។ សេសកសិណាទ្វយំ
វិបស្សនាធិជ្ជានការេន បវត្តំ “វិបស្សនា”តិ វុត្តំ។

ឯវន្តិ ឥមិនា នយេន។ សញ្ញោ អរិយមគ្គោតិ សម្មាធិដ្ឋិអាទិការេន អភិឆោបិ
អរិយមគ្គោ សតិបដ្ឋានាធិបុព្វភាគបដិបទាភេទេន អនេកភេទភិឆោ

និវេសសោ អរិយមគ្គោ។ យេន យេន អាការេនាតិ អនភិជ្ឈាទីសុ,
បច្ចុប្បន្នសុខតាទីសុ ច អាការេសុ យេន យេន អាការេន វុត្តោ។ តេន តេនាតិ
តេសុ តេសុ អាការេសុ យេ យេ សមថវេសេន, យេ ច យេ ច វិបស្សនាវេសេន
យោដេតុំ សម្ពវន្តិ, តេន តេន អាការេន សមថវិបស្សនាហិ អរិយមគ្គោ
វិចិនិត្យា យោដេតព្រោ។ តេតិ សមថាធិដ្ឋានវិបស្សនាធម្មា។ តីហិ ធម្មហិ
សង្កហិតាតិ តីហិ អនុបស្សនាធម្មហិ សង្កហិតា, គណនំ គតាតិ អត្ថោ។
កតមេហិ តីហិតិ? អាហ “អនិច្ចតាយ ទុក្ខតាយ អនត្តតាយា”តិ។
អនិច្ចតាយ សហចរណតោ វិបស្សនា “អនិច្ចតា”តិ វុត្តោ។ ឯស នយោ
សេសេសុបិ។

សោ សមថវិបស្សនំ ការយមាធនោ តីណិវិមោក្ខមុខានិ ការយតីតិ សោ
អរិយមគ្គាធិគមាយ យុត្តប្បយុត្តោ យោគី កាលេន សមថំ សមាបជ្ជនវេសេន
កាលេន វិបស្សនំ សម្មសនវេសេន វឌ្ឍយមាធនោ អនិមិត្តវិមោក្ខមុខានិសង្ខតា
តិស្សោ អនុបស្សនា ព្រហេតិ។ តយោ ខន្ធ ការយតីតិ តិស្សោ អនុបស្សនា
ឧបរូបវិវេសំ ចាបេន្តោ សីលក្ខន្ធនោ សមាធិក្ខន្ធនោ បញ្ញាក្ខន្ធនោតិ ឯតេ តយោ
ខន្ធ វឌ្ឍតិ។ យស្មា បន តីហិ ខន្ធហិ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ សង្កហិតោ,
តស្មា “តយោ ខន្ធ ការយន្តោ អរិយំ អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ការយតី”តិ វុត្តំ។

ឥទានិ យេសំ បុគ្គលានំ យត្ថ សិក្ខន្ធានំ វិសេសតោ និយ្យានមុខានិ
យេសញ្ចា កិលេសានំ បដិបក្ខត្វតានិ តីណិវិមោក្ខមុខានិ, តេហិ សន្និ តានិ
ធស្សេតុំ “រាគចរិតោ”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អនិមិត្តនវិមោក្ខមុខេនាតិ
អនិច្ចានុបស្សនាយ។ សា ហិ និច្ចនិមិត្តាធិសមុគ្គ្យាជនេន អនិមិត្តោ, រាគាធិនំ
សមុច្ឆេទវិមុត្តិយាវិមោក្ខោតិ លទ្ធនាមស្ស អរិយមគ្គស្ស មុខការតោ
ធារការតោ “អនិមិត្តវិមោក្ខមុខ”ន្តិ វុត្តតិ។ អនិមិត្តសិក្ខាយាតិ សមាធិស្មី។

សុខវេទន័យំ ជស្សំ អនុបគច្ឆន្តោតិ សុខវេទនាយ ហិតំ សុខវេទនាការណាតោ
ជស្សំ តណ្ហាយ អនុបគច្ឆន្តោ។ សុខំ វេទនំ បរិជានន្តោតិ “អយំ សុខា វេទនា
វិបរិណាមាទិនា ទុក្ខា”តិ បរិជានន្តោ, សរិសយំ រាគំ សមតិក្កន្តោ។ “រាគមលំ
បវាហេន្តោ”តិ អាទិនា តេហិ បរិយាយេហិ រាគស្សេវ បហានមាហ។
“នោសចរិតោ បុគ្គលោ”តិ អាទិសុបិ វុត្តនយានុសារេន អត្ថោ វេទិតញោ។

បញ្ញាធិកស្ស សន្តតិសមូហកិច្ចាវម្ពណាទិយនិវិធីញោគេន សង្ខារេសុ
អត្តសុញ្ញតា ចាកជា ហោតីតិ វិសេសតោ អនត្តានុបស្សនា បញ្ញាបធានាតិ
អាហ - “សុញ្ញតវិមោក្ខមុខំ បញ្ញាក្ខន្ធនោ”តិ។ តថា សង្ខារានំ សរសបកដ្ឋតាយ
ឥត្តរខណត្តា ឧប្បន្នានំ តត្ថ តត្ថេវ ភិជ្ជនំ សម្មា សមាហិតស្សេវ ចាកជំ
ហោតីតិ វិសេសតោ អនិច្ចានុបស្សនា សមាធិប្បធានាតិ អាហ -
“អនិមិត្តវិមោក្ខមុខំ សមាធិក្ខន្ធនោ”តិ។ តថា សីលេសុ បរិបូរការិនោ
ខន្តិពហុលស្ស ឧប្បន្នំ ទុក្ខំ អរតិញ្ច អភិភុយ្យ វិហារតោ សង្ខារានំ ទុក្ខតា
វិភូតា ហោតីតិ ទុក្ខានុបស្សនា សីលប្បធានាតិ អាហ -
“អប្បណិហិតវិមោក្ខមុខំ សីលក្ខន្ធនោ”តិ។ ឥតិ តីហិ វិមោក្ខមុខេហិ តិណ្ហំ
ខន្ធានំ សង្កហិតត្តា វុត្តំ - “សោ តីណិវិមោក្ខមុខានិ ការយន្តោ តយោ ខន្ធ
ការយតី”តិ។ យស្មា ច តីហិ ច ខន្ធមិ អរិយស្ស អជ្ជង្គិកស្ស មគ្គស្ស
សង្កហិតត្តា តយោ ខន្ធ ការយន្តោ “អរិយំ អជ្ជង្គិកំ មគ្គំ ការយតី”តិ វុត្តំ។
តស្មា តេហិ តស្ស សង្កហំ ទស្សេន្តោ “យា ច សម្មាវាចា”តិ អាទិមាហ។

បុន តិណ្ហំ ខន្ធានំ សមថវិបស្សនាការំ ទស្សេតុ “សីលក្ខន្ធនោ”តិ អាទិ វុត្តំ។
តត្ថ សីលក្ខន្ធស្ស ខន្តិបធានត្តា, សមាធិស្ស ពហូបការត្តា ច សមថបក្ខកជនំ
ទដ្ឋព្ភំ។ ភវន្តានីតិ ឧបបត្តិភវស្ស អដ្ឋានិ។ ទ្វេ បទានីតិ ទ្វេ ចាទា។ យេភុយ្យេន
ហិ បញ្ចទស ចរណធម្មា សីលសមាធិសង្កហិតាតិ។ ភាវិតកាយោតិ

អាភិសមាចារិកសីលស្ស ចារិប្បិយា ភាវិតកាយោ។

អាធិព្រហ្មចរិយកសីលស្ស ចារិប្បិយា ភាវិតសីលោ។ អថ វា ភាវិតកាយោតិ
ឥន្ទ្រិយសំវេន ភាវិតបញ្ចទ្វារកាយោ។ ភាវិតសីលោតិ អវសិជ្ឈសីលវសេន
ភាវិតសីលោ។ សម្មា កាយការណាយ សតិ អច្ចន្តំ កាយទុច្ចរិតប្បហានំ
អនវជ្ជញ្ច ឧដ្ឋានំ សម្បជ្ជតិ។ តថា អនុត្តរេ សីលេ សិជ្ឈមាទេ អនវសេសតោ
មិច្ឆាវាចាយ មិច្ឆាជីវស្ស ច បហានំ សម្បជ្ជតិ។ ចិត្តបញ្ញាសុ ច ភាវិតាសុ
សម្មាសតិសម្មាសមាធិសម្មាធិជ្ជិសម្មាសង្កប្បា ភាវណាចារិប្បិ គតា ឯវ ហោន្តិ
តំសភាវត្តា តទុកយការណត្តា ចាតិ ឥមមត្តំ ទស្សេតិ “កាយេ
ភាវិយមាទេ”តិអាធិនា។

បញ្ចវិធំ អធិគមំ គច្ឆតីតិ អរិយមគ្គាធិគមមេវ អវត្តាវិសេសវសេន
បញ្ចាធាវិភជិត្វា ទស្សេតិ។ អរិយមគ្គោ ហិ ទិប្បំ សកី ឯកចិត្តក្ខណេន
ចតុសុ សច្ចេសុ អត្តនា អធិគន្ធាត្ថំ អធិគច្ឆតីតិ ន តស្ស លោកិយសមាបត្តិយា
រិយ វសិការណាគិច្ចំ អត្ថីតិ ទិប្បាធិគមោ ច ហោតិ។ បដហិតញ្ចានំ
អច្ចន្តិមុត្តិវសេន បដហនតោ វិមុត្តាធិគមោ ច។ លោកិយេហិ មហាឆានំ
សីលក្ខន្ធាធិនំ អធិគមនភាវតោ មហាធិគមោ ច។ តេសំយេវ វិបុលជលានំ
អធិគមនតោ វិបុលាធិគមោ ច។ អត្តនា កត្តព្ភស្ស កស្សចិ អនវសេសតោ
អនវសេសាធិគមោ ច ហោតីតិ។ កេ បទេតេ អធិគមា? កេចិ សមថានុភាវេន,
កេចិ វិបស្សនានុភាវេនាតិ ឥមំ វិភាគំ ទស្សេតុំ “តត្ថ សមថេនា”តិអាធិ វុត្តំ។

៥៦. ឥតិ មហាថេរោ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស”តិ គាថាយ វសេន
អរហត្តជលវិមុត្តិមុខេន វិចយហារសម្មាតំ និទ្ទិសន្តោ ទេសនាគុសលតាយ
អនេកេហិ សុត្តប្បនេសេហិ តស្ស បុព្វភាគបដិបទាយ ភាវណាវិសេសានំ
ភាវណានិសំសានញ្ច វិភជនវសេន នាទប្បការតោ វិចយហារំ ទស្សេត្វា ឥនានិ

ធនដ្ឋំ តថាគតពលានម្បី វសេន តំ ធនេស្យតុំ “តត្ថ យោ
ទេសយតី” តិអាទិមាហ។ ឡីវាទេន សាវកេ នវិសំវាទយតី តិ អត្ថនោ
អនុសិដ្ឋិយា ធម្មស្ស សវនតោ “សាវកា” តិ លទ្ធនាមេ វេនេយ្យេ នវិប្បលម្កេតិ
នវញ្ចេតិ, វិសំវាទនហេតុនំ ចាបធម្មានំ អរិយមគ្គេន ពោធិមូលេ វេ
សុប្បហ៍នត្ថា។ តិវិធន្តិ តិប្បការំ, តីហិ អាគារេហិតិ អត្ថោ។ ឥទំ ករោថាតិ
ឥមំ សរណាគមនំ សីលាធិញ្ច ឧបសម្បជ្ជ វិហារេ។ ឥមិនា ឧចាយេន ករោថាតិ
អនេនបិ វិធិនា សរណានិ សោធន្តា សីលាធិនិ បរិបូរេន្តា សម្មាទេវ។ ឥទំ វោ
កុរុមាណន្តិ ឥទំ សរណាគមនំ សីលាធិញ្ច តុម្ហាកំ អនុតិជ្ជន្តានំ
ធិជ្ជធម្មសម្បរាយនិព្វានានំ វសេន ហិតាយ សុខាយ ច ភវិស្សតិ, តានិ
សម្មាទេវាតិ អត្ថោ។

ឯវំ ឡីវទនាការំ ធនេស្យត្វា យំ វុត្ថំ - “ឡីវាទេន សាវកេ នវិសំវាទយតី” តិ, តំ
តថាគតពលេហិ វិភជិត្វា ធនេស្យតុំ “សោ តថា ឡីវទិតោ” តិអាទិមាហ។ តត្ថ
តថាតិ តេន បការេន “ឥទំ ករោថ, ឥមិនា ឧចាយេន ករោថា” តិអាទិនា
វុត្ថប្បការេន។ ឡីវទិតោតិ ធម្មទេសនាយ សាសិតោ។ អនុសិដ្ឋាតិ តស្សេវ
វេវចនំ។ តថា ករោត្តោតិ យថានុសិដ្ឋំ តថា ករោត្តោ។ តំ ភូមិន្តិ យស្ស ភូមិយា
អធិគមត្ថាយ ឡីវទិតោ, តំ ធនេស្យនភូមិញ្ច ការណភូមិញ្ច។ នេតំ ហំនំ វិជ្ជតីតិ
ឯតំ ការណំ នវិជ្ជតិ។ ការណាញិ តិជ្ជតិ ឯតុ ជលំ តទាយត្ថវុត្តិតាយាតិ
“ហំន” ត្ថិ វុច្ឆតិ។ ធុតិយវាវេ ភូមិន្តិ សីលកូន្ទេន បត្តពុំ សម្បត្តិភវសម្ពាតំ ភូមី។

ឥទានិ យស្មា ភគវតោ ចតុវេសារជ្ជានិបិ អវិបរីតសភាវតាយ
បឋមជលញ្ញាណស្ស វិសយវិសេសោ ហោតិ, តស្មា តានិបិ តស្ស
វិសយភាវេន ធនេស្យតុំ “សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ សតោ” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ
សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ សតោតិ អហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, មយា សព្វេ ធម្មា

អភិសម្ពុទ្ធាតិ បដិជាននេន សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ សតោ។ ឥមេ ធម្មា
អនភិសម្ពុទ្ធាតិ នេតំ ហំនំវិជ្ជតីតិ “ឥមេ នាម តយា ធម្មា អនភិសម្ពុទ្ធា”តិ
កោចិ សហធម្មេន សហេតុនា សការណេន វចនេន, សុនក្ខត្តោ (ធិ. និ. ៣.១
អាទយោ; ម. និ. ១.១៤៦ អាទយោ) វិយ វិប្បលបន្តា បន អប្បមាណំ។ តស្មា
សហធម្មេន បដិចោទេស្សតីតិ ឯតំ ការណំ នវិជ្ជតិ។ ឯស នយោ
សេសបទេសុបិ។ យស្ស តេ អត្ថាយ ធម្មា ទេសិតោតិ រាគាទីសុ យស្ស យស្ស
បហានត្ថាយ អសុភការីនាទិធម្មា កថិតោ។ តក្កវស្សាតិ តថា បដិបន្នស្ស។
វិសេសាធិគមន្តិ អភិញ្ញាបដិសម្ពិទាទិវិសេសាធិគមំ។

អន្តរាយិកាតិ អន្តរាយករណំ អន្តរាយោ, សោ សីលំ ឯតេសន្តិ
អន្តរាយិកា។ អន្តរាយេ និយុត្តា, អន្តរាយំ វា ជលំ អរហន្តិ,
អន្តរាយប្បយោជនាតិ វា អន្តរាយិកា។ តេ បន កម្មកិលេសាទិភេទេន
បញ្ចវិជា។ អនិយ្យានិកាតិ អរិយមគ្គវដ្ឋា សព្វេ ធម្មា។

ទិដ្ឋិសម្បន្នោតិ មគ្គទិដ្ឋិយា សម្បន្នោ សោតាបន្នោ អរិយសាវកោ។
សុហតន្តិ អតិវធិតំ។ ឥទម្បិ ឯកទេសកថនមេវ។ មតកបេតាទិទានម្បិ សោ
ន ករោតិ ឯវ។ បុព្វដ្ឋនោតិ បុព្វំ កិលេសាភិសម្ពាទីនំ ជននាទីហិ
ការណេហិ បុព្វដ្ឋនោ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“បុព្វំ ជននាទីហិ, ការណេហិ បុព្វដ្ឋនោ;
បុព្វដ្ឋនន្តោគធម្មា, បុព្វវាយំ ជនោ ឥតី”តិ។ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.៧; ម. និ. អដ្ឋ.
១.២; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.៥១; ធរ. ស. អដ្ឋ. ១០០៧; បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.១.១៣០);

“មាតវ”ន្តិអាទីសុ ជនិកា មាតា។ ជនកោ ច បិតា។ មនុស្សក្ខតោ
ទីណាសវោ អរហតិ អធិប្បតោ។ កី បន អរិយសាវកោ អញ្ញោ ជីវិតា

វៅរោមេយ្យាតិ? ឯតម្បី អដ្ឋានំ។ សចេចិ កវន្តរកតំ អរិយសាវកំ អត្ថនោ
អរិយសាវកភារំ អជានន្តម្បី កោចិ ឯវំ វនេយ្យ “ឥទំ កុន្តកិច្ចិល្លិកំ ជីវិតា
វៅរោមេត្វា សកលចក្កវាឡ្យ កព្វេ ចក្កវត្តិវដ្ឋំ បដិបដ្ឋាហិ” តិ, នេវ សោ នំ ជីវិតា
វៅរោមេយ្យ។ អថាចិ ឯវំ វនេយ្យំ - “សចេ ឥមំ ន ឃាតេស្សសិ, សីសំ តេ
ធិន្ទិស្សមា” តិ, សីសមេវស្ស ធិន្ទេយ្យំ, នេវ សោ តំ ឃាតេយ្យ។ បុទុដ្ឋនភាវស្ស
បន មហាសាវដ្ឋភាវនស្សនត្ថំ អរិយភាវស្ស ច ពលធិបនត្ថំ ឯវំ វុត្ថំ។
អយញ្ញេត្ថ អធិប្បាយោ - សាវដ្ឋោ វត បុទុដ្ឋនភាវោ។ យត្រ ហិ នាម
មាតុឃាកាធិនិចិ អាណន្តិយានិ កវិស្សតិ, មហាពលោវ ច អរិយភាវោ, យោ
ឯតានិ កម្មានិ ន ករោតីតិ។

សង្ឃំ ភិណ្ឌេយ្យាតិ សមាណសំវាសកំ សមាណសីមាយំ វិតំ បញ្ចាហិ
ការណោហិ សង្ឃំ ភិណ្ឌេយ្យ។ វុត្ថញ្ញេតំ - “បញ្ចហុចាលិ, អាការេហិ សង្ឃោ
ភិដ្ឋតិ កម្មេន ឧទ្ទេសេន វោហារន្តោ អនុស្សាវនេន សលាកក្កាហោនា” តិ (បរិ.
៤៥៨)។

តត្ថ កម្មេនាតិ អបលោកនាធិសុ ចត្វសុ កម្មេសុ អញ្ញាតរកម្មេន។
ឧទ្ទេសេនាតិ បញ្ចសុ ចាតិមោក្ខុទ្ទេសេសុ អញ្ញាតវេន ឧទ្ទេសេន។ វោហារន្តោតិ
កថយន្តោ, តាហិ តាហិ ឧបបត្តិហិ “អធម្មំ ធម្មោ” តិអាធិនិ
អដ្ឋាវសភេទកវវត្ថុនិ ធិបយន្តោ។ អនុស្សាវនេនាតិ “ននុ តុម្ពេ ជានាជ មយ្ហំ
ឧច្ចកុលា បព្ពជិតភារំ ពហុស្សុតភាវញ្ច, មាធិសោ នាម ឧទ្ធម្មំ ឧត្តិនយំ
សត្តុសាសនំ គាហេយ្យាតិ កី តុម្ពាកំ ចិត្តម្បី ឧប្បាទេតុ យុត្តំ, កិមហំ
អថាយតោ ន ភាយាមី” តិអាធិនា នយេន កណ្តាមូលេ វចីភេទំ កត្វា
អនុស្សាវនេន។ សលាកក្កាហោនាតិ ឯវំ អនុស្សាវេត្វា តេសំ ចិត្តំ ឧបត្ថម្ភេត្វា
អនិវត្តិធម្មំ កត្វា “កណ្តាជ ឥមំ សលាក” ត្ថិ សលាកក្កាហោន។

ឯត្ថ ច កម្មមេវ ឧទ្ទេសោ វា បមាណំ, វោហារាទុស្សវនសលាកក្កាហាបនំ
បន បុព្វភាគោ។ អជ្ឈាសវត្ថុធិបនវសេន ហិ វោហារន្តេន តត្ថ វុច្ឆិជននត្ថំ
អនុស្សវេត្វា សលាកាយ កាហិតាយបិ អភិជ្ជោ ឯវ ហោតិ សង្ឃោ។ យទា
បន ឯវំ ចត្តារោ វា អតិរេកា វា សលាកំ គាហេត្វា អាវេណិកំ កម្មំ វា ឧទ្ទេសំ វា
ករោន្តិ, តទា សង្ឃោ ភិជ្ជោ នាម ហោតិ។ ឯវំ ទិដ្ឋិសម្បជ្ជោ បុគ្គលោ សង្ឃំ
ភិន្ទេយ្យ សង្ឃរាជី វា ជនេយ្យាតិ នេតំ ហំនំវិជ្ជតីតិ។

ទុដ្ឋចិត្តោតិ វេទកចិត្តេន បទុដ្ឋចិត្តោ។ លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យាតិ
ជីវមានកសវីរេ ឧទ្ធកមក្ខិកាយ បិវនមត្តម្យំ លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យ។ ឯត្តាវតា
ហិ មាតុយាតាធិនិ បញ្ចានន្តិយកម្មានិ ទស្សិតានិ ហោន្តិ។ យានិ បុព្វជ្ជនោ
ករោតិ, ន អរិយសាវកោ។ ទុដ្ឋចិត្តោតិ វិជានចិត្តេន បទុដ្ឋចិត្តោ។ ដូបន្តិ
ចេតិយំ។ ភិន្ទេយ្យាតិ នាសេយ្យ។

អញ្ញំ សត្តារន្តិ “អយំ មេ សត្តា សត្ថុ កិច្ចំ កាតុំ សមត្ថោ” តិ ភវន្តរេបិ អញ្ញំ
តិត្តករំ។ អបទិសេយ្យាតិ “អយំ មេ សត្តា” តិ ឯវំ គណ្ណេយ្យាតិ នេតំ ហំនំ
វិជ្ជតិ។ ឥតោ ពហិទ្ធា អញ្ញំ ទក្ខិណោយ្យំ បរិយេសេយ្យាតិ សាសនតោ ពហិទ្ធា
អញ្ញំ ពាហិរកំ សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វា “អយំ ទក្ខិណារហោ, ឥមស្មី កតា
កាវា មហាប្បលា ភវិស្សន្តិ” តិ អធិប្បាយេន តស្មី បដិបន្នេយ្យាតិ អត្ថោ។
កុត្វហលមង្គលេន សុទ្ធិ បន្ទេយ្យាតិ “ឥមិនា ឥទំ ភវិស្សតី” តិ ឯវំ បវត្តត្តា
កុត្វហលសង្ខារេន ទិដ្ឋសុតមុតមង្គលេន អត្តនោ សុទ្ធិ វោទានំ សទ្ធិហេយ្យ។

៥៧. ឥតី រាជា ចក្កវត្តិ សិយាតិ នេតំ ហំនំវិជ្ជតីតិ យស្មា ឥតិយា
កោសោហិតវត្ថុគុយ្យាធិនំ អភាវេន លក្ខណានិ ន បរិបូរន្តិ, ឥតិវតនាភាវេន
ច សត្តវតនសមដ្ឋិតា ន សម្បជ្ជតិ។ សព្វមនុស្សានម្យំ ច ន អធិកោ អត្តភាវោ
ហោតិ, តស្មា “ឥតី... បេ... វិជ្ជតី” តិ វុត្ថំ។ យស្មា សក្កត្តាធិនិ តិណិ ហំនានិ

ឧត្តមានិ, ឥត្ថិលីដ្ឋញ្ច ហីនំ, តស្មា តស្ស វស្ស កត្តាទីនិបិ បដិសិទ្ធានីតិ។ ននុ ច
យថា ឥត្ថិលីដ្ឋំ, វរំ បុរិសលីដ្ឋម្បិ ព្រហ្មលោកេ នត្ថិ, តស្មា បុរិសោ មហាព្រហ្មា
សិយាតិ ន វត្ថុពុទ្ធិ? នោ ន វត្ថុពុទ្ធ។ កស្មា? ឥធម៌ បុរិសស្ស តត្ថ និព្វត្តនតោ។
ឥត្ថិយោ ហិ ឥធម៌ ឈានំ ភាវេត្វា កាលំ កត្វា ព្រហ្មចារិសជ្ជានំ សហព្យតំ
ឧបបជ្ជន្តិ, ន មហាព្រហ្មានំ។ បុរិសោ បន កត្ថចិ ន ឧប្បជ្ជតីតិ ន វត្ថុញ្ចោ។
សមាទេបិ តត្ថ ឧភយលីដ្ឋាភាវេ បុរិសសណ្ឋាធាវ តត្ថ ព្រហ្មានោ, ន
ឥត្ថិសណ្ឋាធា, តស្មា សុវុត្ថមេតំ។ **ឥត្ថិ តថាគតោតិ ឯត្ថ តិជ្ជតុ តាវ**
សព្វញ្ញុគុណោ និព្វត្តត្វា លោកានំ តារណាសមត្តោ ពុទ្ធភារោ,
បណិធានមត្តម្បិ ឥត្ថិយា ន សម្បជ្ជតិ។

“មនុស្សតំ លីដ្ឋសម្បត្តិ, ហេតុ សត្តារទស្សនំ;
បព្ពដ្ឋា គុណាសម្បត្តិ, អធិការោ ច ធនុតា;
អជ្ឈធម្មសមោធានា, អភិជីហារោ សមិជ្ឈតី”តិ។ (ពុ. វ. ២.៥៨) -

ឥមានិ ហិ បណិធានសម្បត្តិការណានិ។ ឥតិ បណិធានមត្តម្បិ សម្បទេតុ
អសមត្ថាយ ឥត្ថិយា កុតោ ពុទ្ធភារោតិ “**ឥត្ថិ តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ**
សិយាតិ នេតំ ហីនំវិជ្ជតី”តិ វុត្ថំ។ សព្វាការបរិបូរោ បុញ្ញស្សយោ
សព្វាការបរិបូរមេវ អត្ថការំ និព្វត្តតីតិ បុរិសោវ អរហំ ហោតិ
សម្មាសម្ពុទ្ធោ។

ឯកិស្ស លោកធាតុយាតិ ទសសហស្សិលោកធាតុយា, យា ជាតិខេត្តន្តិ
វុទ្ធិតិ។ សា ហិ តថាគតស្ស គញ្ញាក្កន្តិកាលាទីសុ កម្មតិ។ **អាណាខេត្តំ** បន
កោដិសតសហស្សចក្កវាឡំ។ យា ឯកតោ សំវុទ្ធិតិ ច វិវុទ្ធិតិ ច, យត្ថ ច
អាដាណជិយបរិត្តាទីនំ (ជី. និ. ៣.២៧៧ អាទយោ) អាណា បវត្តតិ។
វិសយខេត្តស្ស បរិមាណំ នត្ថិ។ ពុទ្ធានញ្ញិ “យាវតកំ ញ្ញាណំ តាវតកំ នេយ្យំ,

យាវតកំ នេយ្យំ តាវតកំ ព្យាណំ, នេយ្យបរិយន្តិកំ ព្យាណំ, ព្យាណាបរិយន្តិកំ
នេយ្យ”ន្តិ(មហានិ. ៦៩; ចូឡនិ. មោឃរាជមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៨៥; បដិ. ម. ៣.៥)
វេទនតោ អវិសយោ នាម នត្ថិ។ ឥតិ ឥមេសុ តីសុ ខេត្តេសុ តិស្សោ សន្តីតិយោ
អារុឡោ តេបិដកេ ពុទ្ធវេទនេ “ឋបេត្វា ឥមំ ចក្កវាឡំ អញ្ញាស្មី ចក្កវាឡេ ពុទ្ធា
ឧប្បជ្ឈន្តី”តិ សុត្តំ នត្ថិ, ន ឧប្បជ្ឈន្តីតិ បន អត្ថិ។

អបុព្វំ អចរិមន្តិ អបុរេ អបច្ឆា ឯកតោ ន ឧប្បជ្ឈន្តិ, បុរេ វា បច្ឆា វា
ឧប្បជ្ឈន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ គព្ពោក្កន្តិតោ បុព្វេ បុរេតិ វេទិតព្វំ។ តតោ បដ្ឋាយ
ហិ ទសសហស្សិចក្កវាឡ កម្មនេន ខេត្តបរិគ្គហោ កតោ នាម ហោតិ,
អញ្ញាស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ នត្ថិ។ ធាតុបរិនិព្វានតោ បរំ បន បច្ឆា, តតោ ហេដ្ឋាបិ
អញ្ញាស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ នត្ថិ, ឧទ្ធចំ ន វារិតា។

កស្មា បន អបុព្វំ អចរិមំ ន ឧប្បជ្ឈន្តិតិ? អនច្ឆរិយត្តា។ អច្ឆរិយមនុស្សា ហិ
ពុទ្ធា ភគវន្តោ។ យថាហា - “ឯកបុគ្គលោ, ភិក្ខុវេ, លោកេ ឧប្បជ្ឈមា នោ ឧប្បជ្ឈតិ
អច្ឆរិយមនុស្សោ”តិអាទិ (អ. និ. ១.១៧១)។ យទិ ច អនេកេ ពុទ្ធា ឯកតោ
ឧប្បជ្ឈេយ្យំ, អនច្ឆរិយា ភវេយ្យំ។ ទេសនាយ ច វិសេសាការតោ។ យញ្ញិ
សតិបដ្ឋានាទិភេទំ ធម្មំ ឯកោ ទេសេតិ, អញ្ញេនបិ សោ ឯវ ទេសេតព្ពោ សិយា,
វិវាទការតោ ច។ ពហូសុ ហិ ពុទ្ធសុ ឯកតោ ឧប្បន្នេសុ ពហុនំ អាចរិយានំ
អន្តោវាសិការិយ “អម្ពាភំ ពុទ្ធា ចាសាទិកោ”តិអាទិនា តេសំ សាវកា
វិវេធយ្យំ។ កី វា ឯតេន ការណាគវេសនេន, ធម្មតាវេសា យំ ឯកិស្សា
លោកធាតុយា ទ្វេ តថាគតា ឯកតោ ន ឧប្បជ្ឈន្តិតិ (មិ. ប. ៥.១.១)។

យថា និម្ពតិជកោសាតកិពិជានិ មធ្យំ ផលំ ន និព្ពត្តន្តិ, អសាតំ
អមធ្យមេវ ផលំ និព្ពត្តន្តិ, ឯវំ កាយទុច្ឆរិតានិ មធ្យវិចារកំ ន និព្ពត្តន្តិ
អមធ្យមេវ និព្ពត្តន្តិ។ យថា ច ឧត្តតិជសាលីពិជានិ មធ្យំ សាទុរសមេវ ផលំ

និព្វត្តន្តិន អសាតំ កដុកំ។ ឯវំ កាយសុចរិតាធិនិ មជ្ជមេវវិចាកំ និព្វត្តន្តិន
អមជ្ជវំ។ វុត្តម្បី ចេតំ -

“យាទិសំ វេហតេ ពីជំ, តាទិសំ ហរតេ ជលំ;
កល្យាណការី កល្យាណំ, ចាបការី ច ចាបក”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.២៥៦;
នេត្តិ. ១២២);

តស្មា “តិណ្ណំ ទុច្ឆរិតាន”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

អញ្ញតរោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វាតិ យោ កោចិ បព្ពដ្ឋាមត្តន
សមណោ វា ជាតិមត្តន ព្រាហ្មណោ វា។ ចាបិច្ឆោ សម្ភារំនាធិប្បាយេន
វិម្លាបនតោ កុហាកោ។ បច្ចយសន្និស្សិតាយ បយុត្តវាចាយ វសេន លបកោ។
បច្ចយនិព្វត្តកនិមិត្តាវចរតោ នេមិត្តកោ។ កុហានលបននេមិត្តកត្តំ បុព្ពដ្ឋមំ
កត្វាតិ កុហានាទិការមេវ បុរក្ខត្វា សន្និទ្ធិយោ សន្តមានសោវិយ ចរន្តោ។
បញ្ច នីវរណោតិ កាមច្ឆន្ទាទិកេ បញ្ច នីវរណោ។ អប្បហាយ អសមុច្ឆិន្ទិត្វា,
ចេតសោ ឧបក្កិលេសេតិ នីវរណោ។ នីវរណោ ហិ ចិត្តំ ឧបក្កិលេសេន្តិ កិលិដ្ឋំ
ករោន្តិវិពាជន្តិ ឧបតាបេន្តិ ច។ តស្មា “ចេតសោ ឧបក្កិលេសា”តិ វុច្ឆន្តិ។
បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណោតិ នីវរណោ។ នីវរណោ ហិ ឧប្បជ្ជមានា អនុប្បន្នាយ
បញ្ញាយ ឧប្បន្និតុំ ន ទេន្តិ។ តស្មា “បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណោ”តិ វុច្ឆន្តិ។
អនុបជ្ជិតស្សតិ ចត្វសុ សតិបដ្ឋានេសុ ន ឧបជ្ជិតស្សតិ។ អភាវយិត្វាតិ
អវឡយិត្វា។ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិន្តិ អរហត្តបទដ្ឋានំ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ។

បច្ឆិមវារេ អញ្ញតរោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វាតិ សព្វញ្ញតោធិសត្តំ
សន្ធាយ វេទតិ។ តត្ថ សព្វនោសាបគតោតិ សព្វេហិ ចារមិតាបជិបក្ខត្វតេហិ
នោសេហិ អបគតោ។ ឯតេន បរិបូរិតចារមិការំ ទស្សេតិ។ សតិបដ្ឋានានិ

វិបស្សនា, ពោជ្ឈដ្ឋោ មគ្គោ, អនុត្តរា សម្មាសម្ពោធិ អរហត្តំ។ សតិបដ្ឋានានិ វា
វិបស្សនា, ពោជ្ឈដ្ឋោ មិស្សកា, សម្មាសម្ពោធិ អរហត្តមេវ។ សេសំ អនន្តរវារេ
វុត្តបដិបក្ខតោ វេទិតព្ពំ។ យំ ឯត្ថ ញ្ញាណន្តិ យំ ឯតស្មី យថាវុត្តេ ហំនេ ច ហំនំ,
អដ្ឋានេ ច អដ្ឋានន្តិ បវត្តំ ញ្ញាណំ។ ហេតុសោតិ តស្ស ហំនស្ស អដ្ឋានស្ស ច
ហេតុតោ។ ហំនសោតិ តន្ទ្រិណោ ឯវ អារជ្ជនសមនន្តរំ។ អនោធិសោតិ
ឌុទិអភាវេន, កិញ្ចិ អនវសេសេត្វាតិ អត្ថោ។

ឥតិ ហំនាជ្ជានគតាតិអាទិសុ ឯវំ ហំនាជ្ជានការំ គតា។ សព្វេតិ
ខយវយវិវជ្ជននិវុជ្ជនសភាវា សន្និទ្ធគឃ្មា, តេ ឯវ ច សត្តបញ្ញត្តិយា
ឧបាទានភូតា កេចិ សត្តបតា យេ ធម្មចារិនោ, កេចិ អចាយ្យបតា យេ
អធម្មចារិនោ, កេចិ និព្វានូបតា យេ កម្មក្ខយករំ អរិយមគ្គំ បដិបន្នា។

៥៨. ឥទានិ យថាវុត្តមត្តំ វិវរន្តោ “សព្វេ សត្តា មរិស្សន្តិ”តិ
គាថាទ្វយមាហា។ តស្ស អត្ថំ “សព្វេ សត្តាតិ អរិយា ច អនរិយា ចា”តិអាទិនា
សយមេវ និទ្ទិសតិ។ តត្ថ ជីវិតបរិយន្តោ មរណបរិយន្តោតិ ជីវិតស្ស បរិយន្តោ
នាម មរណសន្និទ្ធាតោ អន្តោ។ យថាកម្មំ គមិស្សន្តិតិ ឯត្ថ យទេតំ សត្តានំ
យថាកម្មំ គមនំ, អយំ កម្មស្សកតាតិ អត្ថោ។ កម្មានំ ជលទស្សវិភា ច
អរិយ្យវាសោ ចាតិ “បុញ្ញចាបជលូបតា”តិ ឥមិនា វចនេន កម្មានំ ជលស្ស
បច្ចក្ខកាវិភា, កតូបចិតានំ កម្មានំ អត្ថនោ ជលស្ស អប្បទានាការោ ច
ទស្សិតោតិ អត្ថោ។

កម្មមេវ កម្មន្តំ, ចាបំ កម្មន្តំ ឯតេសន្តិ ចាបកម្មន្តា, តស្ស អត្ថំ ទស្សេតុំ
“អបុញ្ញសន្និទ្ធារា”តិ វុត្តំ។ អបុញ្ញោ សន្និទ្ធារោ ឯតេសន្តិ អបុញ្ញសន្និទ្ធារា។
ចាបកម្មន្តាតិ វា និស្សក្កវចនំ, ចាបកម្មន្តហេតូតិ អត្ថោ។ តថា
បុញ្ញសន្និទ្ធារាតិអាទិសុបិ។ បុន “និរយំ ចាបកម្មន្តា”តិអាទិនា អន្តទ្វយេន សន្និ

មជ្ឈិមបដិបទំ ទស្សតិ។ តថា “អយំ សំកិលេសោ” តិអាទិនា វដ្តវិវដ្តវសេន
អាទិនវស្សទនិស្សវណាវសេន ហេតុផលវសេន ច គាថាយំ តយោ អត្តវិកប្បា
ទស្សតា។ បុន “និរយំ ចាបកម្មន្តាតិ អយំ សំកិលេសោ” តិអាទិនា
វោទានវសេន គាថាយ អត្ថំ ទស្សតិ។

៥៩. តេន តេនាតិ តេន តេន អដ្ឋោសិតវត្ថុនា រូបកវអរូបកវាទិនា។
ធន្តីសាតិ កាមតណ្ហា តាវ រូចាទិវិសយកេនេន ធន, តថា កវតណ្ហា វិកវតណ្ហា
ចាតិ អដ្ឋាវស។ តា ឯវ អដ្ឋត្ថិកេសុ រូចាទីសុ អដ្ឋាវស, ពាហិវេសុ រូចាទីសុ
អដ្ឋាវសាតិ ឯវំ ធន្តីស។ យេន យេនាតិ “សុភំ សុខ” ត្ថិអាទិនា។

វោទានំ តិវិធំ ខន្ធត្ថយវសេនាតិ តំ ទស្សតុំ “តណ្ហាសំកិលេសោ” តិអាទិ
វុត្ថំ។ បុន “សព្ពេ សត្តា មវិស្សន្តិ” តិអាទិ បដិបទាវិភាគេន គាថានមត្ថំ ទស្សតុំ
វុត្ថំ។ តត្ថ តត្ថ កាមិនីតិ តត្ថ តត្ថេវ និព្វានេ កាមិនី, និព្វានស្ស គមនសីលាតិ
អត្ថោ។

បុន តត្ថតត្ថកាមិនីសព្ពត្ថកាមិនីនំ បដិបទានំ វិភាគំ ទស្សតុំ “តយោ
វាសី” តិអាទិ វុត្ថំ។ យន្តិយំ និរយាទិ។ តំ តំ ហំនំ យថាវហំ គមេតីតិ
សព្ពត្ថកាមិនី។ បដិបទាសម្ពាតេ អបុញ្ញកម្មេ បុញ្ញកម្មេ ច
កម្មក្ខយករណកម្មេ ច វិភាគសោ ភគវតោ បវត្តនញ្ញាណំ។ ឥទ្ធិ
សព្ពត្ថកាមិនី បដិបទាញ្ញាណំ នាម តថាគតពលំ។ ឥមិនា ហិ ញ្ញាណេន ភគវា
សព្ពម្បិ បដិបទំ យថាភូតំ បជានាតិ។

កថំ? សកលកាមវាសិកេសុបិ ឯកំ សូករំ វា មិគំ វា មារេន្តេសុ សព្ពេសំ
ចេតនា បរស្ស ជីវិតិទ្រិយាវម្ពណាវ ហោតិ, តំ បន កម្មំ តេសំ
អាប្បហនក្ខណេយេវ នាធា ហោតិ។ តេសុ ហិ ឯកោ អាទរេន ករោតិ, ឯកោ

“តូម្បី ករោហី” តិ បរេហិ និប្បីឡិតោ ករោតិ, ឯកោ សមាធន្ទន្ទោវិយ ហុត្វា
អប្បជីពាហមាធាវិចរតិ។ តេសុ ឯកោ តេនេវ កម្មេន និរយេ និព្ពត្តតិ, ឯកោ
តិរច្ឆានយោនិយំ, ឯកោ បេត្តិវិសយេ, តំ តថាគតោ អាយុហានក្ខណោ ឯវ
“ឥមិនា នីហារេន អាយុហិតត្តា ឯស និរយេ និព្ពត្តិស្សតិ, ឯស
តិរច្ឆានយោនិយំ, ឯស បេត្តិវិសយេ” តិ ជាធាតិ។ និរយេ និព្ពត្តនកម្ម្យ “ឯស
អជ្ឈសុ មហានិរយេសុ និព្ពត្តិស្សតិ, ឯស សោឡសសុ ឧស្សនេសូ” តិ ជាធាតិ។
តិរច្ឆានយោនិយំ និព្ពត្តនកម្ម្យ “ឯស អចាទកោ ភវិស្សតិ, ឯស ទិចាទកោ,
ឯស ចតុប្បាទកោ, ឯស ពហុប្បាទកោ” តិ ជាធាតិ។ បេត្តិវិសយេ និព្ពត្តនកម្ម្យ
“ឯស និជ្ឈាមតណ្ហិកោ ភវិស្សតិ, ឯស ឧប្បិចាសិកោ, ឯស បរទត្តបជីវី” តិ
ជាធាតិ។

“តេសុ ច កម្មេសុ ឥទំ កម្មំ បដិសន្ធិ អាកឡិស្សតិ, ឥទំ នាកឡិស្សតិ
ទុព្ពលំ ទិន្នាយ បដិសន្ធិយា ឧបជិវេបក្កមត្តំ ភវិស្សតី” តិ ជាធាតិ។ តថា
សកលគាមវាសិកេសុ ឯកតោ ទានំ ទទមាទេសុ សព្ពេសម្បី ចេតនា
ទេយ្យធម្មាវម្ពណាវ ហោតិ, តំ បន កម្មំ តេសំ អាយុហានក្ខណោ ឯវ នានំ
ហោតិ។ តេសុ ហិ កេចិ ទេវលោកេ និព្ពត្តន្តិ, កេចិ មនុស្សលោកេ, តំ
តថាគតោ អាយុហានក្ខណោ ឯវ “ឥមិនា នីហារេន អាយុហិតត្តា ឯស
មនុស្សលោកេ និព្ពត្តិស្សតិ, ឯស ទេវលោកេ” តិ ជាធាតិ។ តត្ថបិ “ឯស
បរនិម្មិតវសវត្ថីសុ និព្ពត្តិស្សតិ, ឯស ភុម្មទេវេសុ និព្ពត្តិស្សតិ, ឯស
ជេដ្ឋកទេវរាជា ហុត្វា, ឯស តស្ស ទុតិយំ តតិយំ វា ហានន្តរំ ករោត្តោ
បរិចារកោ ហុត្វា និព្ពត្តិស្សតី” តិ ជាធាតិ។

“តេសុ ច កម្មេសុ ឥទំ បដិសន្ធិ អាកឡិតុំ សក្ខិស្សតិ, ឥទំ ន សក្ខិស្សតិ
ទុព្ពលំ ទិន្នាយ បដិសន្ធិយា ឧបជិវេបក្កមត្តំ ភវិស្សតី” តិ ជាធាតិ។ តថា

“វិបស្សនំ បដ្ឋបន្តេសុ ច ឯស ឥមិនា នីហារេន វិបស្សនាយ អារទ្ធត្តា អរហា
ភវិស្សតិ, ឯស អនាគាមី, ឯស សកទាគាមី, ឯស សោតាបន្នោ, ឯកពិជី
កោលំកោលោ សត្តក្ខត្តបរមោ, ឯស មគ្គំ បត្តំ ន សក្ខិស្សតិ
លក្ខណារម្មណីភវិបស្សនាយមេវ វេស្សតិ, ឯស បច្ចយបរិគ្គហោ, ឯស
នាមរូបបរិគ្គហោ, អរូបបរិគ្គហោ ច វេស្សតិ, ឯស មហាភូតមគ្គមេវ
វេត្ថបេស្សតិ, ឯស កិញ្ចិ សល្លក្ខេតំ ន សក្ខិស្សតិ” តិ ជាធាតុ។
“កសិណបរិកម្មំ ករោន្តេសុបិ ឯស បរិកម្មមត្តេ ឯវ វេស្សតិ, ឯស និមិត្តំ
ឧប្បាទេតំ សក្ខិស្សតិ, ន អប្បនំ។ ឯស អប្បនម្បិ ឧប្បាទេស្សតិ, ឯស ឈានំ
អធិគមិស្សតិ, ន ឧបរិវិសេសំ។ ឯស ឧបរិវិសេសម្បិ អធិគមិស្សតិ” តិ ជាធាតុ។

អនេកធាតុតិ អនេកា ចក្ខុធាតុយោ បដវាធាតុយោ ច ធាតុយោ ឯតស្សាតិ
អនេកធាតុ, ពហុធាតុតិ អត្តោ។ លោកោតិ ខន្ធាយតនាធិលោកោ។
ចក្ខុធាតុតិ អាទិ យាហិ ធាតុហិ “អនេកធាតុ” តិ លោកោ វុត្តោ, តាសំ
សរូបតោ ធម្មនំ។ តត្ថ សភាវុដ្ឋេន និស្សត្តុដ្ឋេន ច ធាតុ។ ចក្ខុ ឯវ ធាតុ
ចក្ខុធាតុ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ កាមធាតុតិ ឯត្ថ ទ្វេ កាមា
កិលេសកាមោ ច វត្ថុកាមោ ច។ កិលេសកាមបក្ខេ កាមបដិសំយុត្តោ ធាតុ
កាមធាតុ, កាមវិតក្កស្សេតំ នាមំ។ វត្ថុកាមបក្ខេ បន កាមាវចរធម្មា កាមោ
ឧត្តរ បទលោបេន, កាមោ ច សោ ធាតុ ចាតិ កាមធាតុ។ ព្យាបាទបដិសំយុត្តោ
ធាតុ ព្យាបាទធាតុ, ព្យាបាទវិតក្កស្សេតំ នាមំ។ ព្យាបាទោវ ធាតុ ព្យាបាទធាតុ,
នសអាឃាតវត្ថុវិសយស្ស បដិយស្សេតំ នាមំ។ វិហឹសាបដិសំយុត្តោ ធាតុ
វិហឹសាធាតុ, វិហឹសាវិតក្កោ។ វិហឹសា ឯវ វា ធាតុ វិហឹសាធាតុ,
បរសត្តវិហេសនស្សេតំ នាមំ។ នេក្ខម្មអព្យាបាទអវិហឹសាធាតុយោ
នេក្ខម្មវិតក្កាធាតុយោ សព្វកុសលធម្មា មេត្តាករុណា ចាតិ វេទិតព្តំ។ រូបធាតុតិ

រូបភាព, សត្តេ វា រូបធម្មា។ អរូបធាតុតិ អរូបភាព, អរូបធម្មា វា។ និរោធជាតុតិ
និរោធតណ្តា។ សង្ខារធាតុតិ សត្តេ សង្ខតធម្មា។ សេសំ សុរិញ្ញេយ្យំ។

អញ្ញមញ្ញវិលក្ខណត្តា នាធម្មការា ធាតុយោ ឯតស្មិន្តិ នាធាធាតុ,
លោកោ។ តេនេវាហ - “អញ្ញា ចក្កធាតុ យាវ អញ្ញា និព្វានធាតុ”តិ, យថា ច
ឥទំ ញ្ញាណំ ចក្កធាតុអាទិភេទេន ឧបាទិន្នកសង្ខារលោកស្ស វសេន
អនេកធាតុនាធាធាតុលោកំ បជាធាតិ, ឯវំ អនុបាទិន្នកសង្ខារលោកស្សបិ
វសេន តំ បជាធាតិ។ បច្ឆេកពុទ្ធា ហិ ទ្វេ ច អគ្គសាវកា
ឧបាទិន្នកសង្ខារលោកស្សវ នាធត្ថំ ជានន្តិ, តម្បី ឯកទេសេនេវ, ន
និប្បទេសតោ។ អនុបាទិន្នកសង្ខារលោកស្ស បន នាធត្ថំ ន ជានន្តិ។ ភគវា បន
“ឥមាយ នាម ធាតុយា ឧស្សន្ទាយ ឥមស្ស រុក្ខស្ស ខន្ទោ សេតោ ហោតិ,
ឥមស្ស កាឡោ, ឥមស្ស មជ្ជោ, ឥមស្ស ជរុសោ, ឥមស្ស ពហាលោ, ឥមស្ស
តនុត្តហោ។ ឥមាយ នាម ធាតុយា ឧស្សន្ទាយ ឥមស្ស រុក្ខស្ស បត្ថំ
វណ្ណាសណ្ឋានាទិវសេន ឯវុបំ នាម ហោតិ, ឥមាយ នាម ធាតុយា ឧស្សន្ទត្តា
ឥមស្ស រុក្ខស្ស បុប្ផំ នីលំ ហោតិ បីតកំ លោហិតកំ ឡិទាតំ សុភន្នំ ទុក្ខន្នំ,
ឥមាយ នាម ធាតុយា ឧស្សន្ទាយ ជលំ ខុទ្ទកំ មហន្តំ ទីយំ វដ្តំ សុសណ្ឋានំ
ទុស្សណ្ឋានំ មជ្ឈំ ជរុសំ សុភន្នំ ទុក្ខន្នំ តិត្ថំ មធ្យំ កដុកំ អម្ចិលំ កសាវំ ហោតិ,
ឥមាយ នាម ធាតុយា ឧស្សន្ទាយ ឥមស្ស រុក្ខស្ស កណ្តាលោ តិទិណោ ហោតិ,
អតិទិណោ ឧដុកោ កុដិលោ កណ្តោ នីលោ ឡិទាតោ ហោតិ”តិ ឯវំ
អនុបាទិន្នសង្ខារលោកស្សបិ វសេន អនេកធាតុនាធាធាតុការំ ជាធាតិ។
សត្តញ្ញេតុទ្ធានំ ឯវ ហិ ឯតំ ពលំ, ន អញ្ញេសំ។

៦០. យំ យទេវ ធាតុន្តិ យំ កិញ្ចិ ហីនាទិសការំ។ យស្មា អធិមុត្តិ នាម
អជ្ឈាសយធាតុ, តស្មា អធិមុច្ឆនំ អជ្ឈាសយស្ស ហីនាទិសការេន បវត្តនំ។ តំ

បន តស្ស តំ តំ អធិដ្ឋបាណំ អភិធិវិសនញ្ច ហោតីតិ អាហា - “អធិមុច្ឆន្តិ, តំ
តនេវ អធិដ្ឋបាណ្ឌិ អភិធិវិសន្តិ” តិ។ អធិមុច្ឆនស្ស វិសយំ វិភាគេន ធស្សេតុ
“កេចិ រូបាធិមុត្តា” តិអាទិ វុត្តំ។ តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ នាធាធិមុត្តិ កតាញ្ញាណន្តិ
ហីនាធិវសេន នាធាធិមុត្តិ កតាយ ញ្ញាណំ។

តេ យថាធិមុត្តា ច ភវន្តិ តេ ហីនាធិមុត្តិកា បណ្ឌិតាធិមុត្តិកា សត្តា
យថា យថា អធិមុត្តា ហោន្តិ។ តំ តំ កម្មសមាទានំ សមាទិយន្តិ តិ
អធិមុត្តិអនុបំ តំ តំ អត្តនា សមាទិយិតព្ពំ កត្តព្ពំ កម្ពំ ករោន្តិ, តានិ
កម្មសមាទានានិ សមុជ្ឈានវសេន វិភជន្តោ “តេ ធិដ្ឋនំ កម្ម” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
កេចិ លោភវសេន កម្ពំ សមាទិយន្តិ តិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ តំ
វិភជ្ជមានន្តិ តំ សមុជ្ឈានវសេន ធិដ្ឋនំ បុន បវត្តិនិវត្តិវសេន វិភជ្ជមានំ ធុរិដ្ឋំ។

យំ លោភវសេន ធាសវសេន មោហវសេន ច កម្ពំ ករោតីតិ
ធនអកុសលកម្មបថកម្ពំ សន្ធាយ វេទនិ។ តញ្ញា សំកិលិដ្ឋតាយ កាឡកន្តិ
កណ្ឌំ។ អចាយេសុ និព្ពត្តាបនតោ កាឡ ករិចាកន្តិ កណ្ឌាវិចាកំ។ យំ
សន្ធាវសេន កម្ពំ ករោតីតិ ធនកុសលកម្មបថកម្ពំ។ តញ្ញា អសំកិលិដ្ឋតា
បណ្ឌាន្តិ សុក្កំ។ សគ្គេ និព្ពត្តាបនតោ បណ្ឌាវិចាកត្តា សុក្កាវិចាកំ។ យំ
លោភវសេន ធាសវសេន មោហវសេន សន្ធាវសេន ច កម្ពំ ករោតិ, ឥទំ
កណ្ឌាសុក្កន្តិ វេមិស្សកកម្ពំ។ កណ្ឌាសុក្កាវិចាកន្តិ សុខទុក្ខាវិចាកំ។
មិស្សកកម្មញ្ញា កត្វា អកុសលវលេន តិវច្ឆានយោនិយំ មជ្ឈលហត្តិការំ
ឧបបន្នោ កុសលេន បវត្តេ សុខំ អនុភវតិ, កុសលេន រាជកុលេ និព្ពត្តាបិ
អកុសលេន ទុក្ខំ វេទយតិ។ យំ វិរិយវសេន បញ្ញាវសេន ច កម្ពំ ករោតិ, ឥទំ
កម្ពំ អកណ្ឌំ អសុក្កំ អកណ្ឌាអសុក្កាវិចាកន្តិ កម្មត្វយករា ចតុមគ្គបេតនា។
តញ្ញា យទិ កណ្ឌំ ភវេយ្យ, កណ្ឌាវិចាកំ ធនេយ្យ។ យទិ សុក្កំ ភវេយ្យ,

សុក្ខឧបបត្តិបរិយាបន្នំវិចាកំ ទទេយ្យ។ ឧភយវិចាកស្ស បន អប្បនានតោ
អកណ្ហាអសុក្កវិចាកន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

កម្មសមាធានេ បឋមំ អលេកបដិបទា កាមេសុ ចាតព្យតា, ទុតិយំ
តិព្ពកិលេសស្ស អស្សមុខស្សបិ រុទតោ បរិសុទ្ធព្រហ្មចរិយចរណំ, តតិយំ
កាមេសុ អចាតព្យតា អលេកបដិបទា, ចតុត្ថំ បច្ចយេ អលភមាទស្សបិ
ឈានវិបស្សនាសុខសមន្តីនោ សាសនព្រហ្មចរិយចរណំ។ យំ ឯវំ ជាតិយំ
កម្មសមាធានន្តិ យំ អញ្ញម្បិ ឯវំបការំ កម្មំ។ ឥមិនា បុគ្គលេនាតិអាទិ តស្មី
កម្មវិចាកេ ភគវតោ ញាណស្ស បវត្តនាការទស្សនំ។ តត្ថ ឧបចិត្តន្តិ យថា
កតំ កម្មំ ជលនានសមត្ថំ ហោតិ, តថា កតំ ឧបចិតំ។ អវិបក្កន្តិ ន
វិបក្កវិចាកំ។ វិចាកាយ បច្ចបដ្ឋិតន្តិវិចាកនាមាយ កតោកាសំ។ ន ច ភព្ពោ
អភិនិព្វធា គន្ធន្តិ កិលេសាភិសម្ពាទានំ អភិនិព្វធនតោ អភិនិព្វធាសម្ពាទំ
អរិយមគ្គំ អធិគន្ធនំ ន ច ភព្ពោ។ តំ ភគវា ន ឱវទតីតិ តំ វិចាការវលោន និវុតំ
បុគ្គលំ ភគវា សច្ចបដិវេធំ បុរក្ខត្វា ន ឱវទតិ, វាសនត្ថំ បន តាទិសានម្បិ ធម្មំ
ទេសេតិ ឯវ, អជាតសត្តអាទិនំវិយ។

ឧបចិត្តន្តិ កាតុំ អារទ្ធី។ តេនេវាហ - “ន ច តាវ ចារិប្បវី គត”ន្តិ។ តេន
មិច្ឆត្តនិយាមស្ស អសមត្ថតំ ទស្សេតិ។ បុរា ចារិប្បវី គត្តតីតិ ចារិប្បវី
ជលនិច្ឆាទនសមត្ថតំ គត្តតិ បុរា អធិគច្ឆេយ្យ។ មិច្ឆត្តនិយតតាយ សង្កកំ
ជលធម្មស្ស អភាជនការំ និព្វត្តយតិ បុរា។ តេនេវាហ - “បុរា វេនេយ្យត្ថំ
សមតិក្កមតី”តិ។ “បុរា អនិយតំ សមតិក្កមតី”តិបិ ចាថោ, សោ ឯវត្ថោ។
អសមត្ថតិ កម្មេ អសម្បណ្ណោ, តេ អសម្បណ្ណោ វា។

៦០. ឯវំ កិលេសន្តរាយមិស្សកំ កម្មន្តរាយំ ទស្សេត្វា ឥនាទិ អមិស្សកំ
កម្មន្តរាយំ ទស្សេតុំ “ឥមស្ស ច បុគ្គលស្ស”តិអាទិ វុត្ថំ។ តំ វុត្ថនយមេវ។

សព្វេសន្តិ ឥមស្មី ពលនិទ្ទេសេ វុត្តានំ សព្វេសំ កម្មានំ។ មុទុមជ្ឈតិមត្តតាតិ
មុទុមជ្ឈតិកាវោ។ កម្មានត្ថា មុទុអាទិភាវេន តំវិចាកានំ មុទុមជ្ឈតិកាវោ
វិញ្ញាយតីតិ អធិប្បាយោ។ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយន្តិអាទិសុ ទិដ្ឋធម្មេ ឥមស្មី អត្តភាវេ
វេទិតតំ ជលំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ។ ឧបបន្នេ អនន្តរេ អត្តភាវេ វេទិតតំ ជលំ
ឧបបន្នវេទនីយំ។ អបរស្មី អត្តភាវេ ឥតោ អញ្ញស្មី យស្មី កស្មីញ្ចា អត្តភាវេ
វេទិតតំ ជលំ អបរាបរិយវេទនីយំ។ ឯកជវនវាស្មីញ្ចា សត្តសុ ចេតនាសុ
បឋមចេតនា ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ នាម។ បរិយោសានចេតនា ឧបបន្នវេទនីយំ
នាម។ មជ្ឈេ បញ្ចា ចេតនា អបរាបរិយវេទនីយំ នាម។

វិចាកវេមត្តតាញ្ញាណន្តិ វិចាកវេមត្តតាយ វិចាកវិសេសេ ញ្ញាណំ។ ឥមស្ស
បន កម្មវិចាកស្ស គតិសម្បត្តិ គតិវិបត្តិ, ឧបសម្បត្តិ ឧបសិបត្តិ,
កាលសម្បត្តិ កាលវិបត្តិ, បយោគសម្បត្តិ បយោគវិបត្តិយោ ការណំ។ សោ
ច នេសំ ការណភាវោ “អត្តកច្ឆានិ ចាបកានិ កម្មសមាទានានិ
គតិសម្បត្តិបដិពាឡានិ នវិបច្ឆន្តិ” តិអាទិចាឡិវសេន (វិភ. ៨០០) វេទិតតោ។

៦២. អនន្តរពលនិទ្ទេសេ វុត្តកម្មសមាទានបទេនេវ ឈានាទីនិ សង្កហេត្វា
នស្សេតុំ “តថា សមាទិន្នានំ កម្មាន” ន្តិអាទិ វុត្តំ។ សេក្ខបុព្វជ្ជនសន្តានេសុ
បវត្តានិ ឈានាទីនិ កម្មំ ហេត្វា។ តត្ថ តថា សមាទិន្នានន្តិ “សុក្កំ សុក្កវិចាកំ
បច្ចុប្បន្នសុខំ, អាយតី សុខវិចាក” ន្តិ ឯវមាទិប្បការេហិ សមាទិន្នេសុ កម្មេសុ។
សំកិលេសោតិ បដិបក្ខធម្មវសេន កិលិដ្ឋភាវោ។ វោទានំ បដិបក្ខធម្មេហិ
វិសុដ្ឋនំ។ វុដ្ឋានំ បគុណវោទានំ ភវន្តវុដ្ឋានញ្ចា។ ឯវំ សំកិលិស្សតិ តិអាទិសុ
អយមេវត្ថោ - ឥមិនា អាការេន ឈានាទិ សំកិលិស្សតិ វោទាយតិ វុដ្ឋហតិ តិ
ជាននញ្ញាណំ ភគវតោ អនាវរណញ្ញាណំ, ន តស្ស អារវណំ អត្ថីតិ។

កតិ ឈាននីតិអាទិ ឈាននយោវិភាគន ធស្សតុំ អារទ្ធាំ ចត្តាវ
ឈាននីតិ ចតុក្កនយវសេន រូចាវចរជ្ឈាននិ សន្ធាយាហ។ ឯកានសាតិ “រូប
រូចានិ បស្សតី” តិអាទិនា (ធិ. និ. ២.១២៩, ១៧៤; ៣.៣៣៩, ៣៥៨; ម. និ. ២.២៤៨;
៣.៣១២) អដ្ឋន្នំ តិណ្ហញ្ច សុញ្ញតវិមោក្ខានីនំ វសេន វុត្តំ។ អដ្ឋាតិ តេសុ
ឋេបេត្វា លោកុត្តរេ វិមោក្ខេ អដ្ឋ។ សត្តាតិ តេសុ ឯវ និរោធសមាបត្តិ ឋេបេត្វា
សត្ត។ តយោតិ សុត្តន្តបរិយាយេន សុញ្ញតវិមោក្ខានយោ តយោ។ ទ្វេតិ
អភិធម្មបរិយាយេន អនិមិត្តវិមោក្ខស្សសម្ភវតោ អវសេសា ទ្វេ។ ឯត្ថ ច
បដិចាជិយា សត្ត អប្ប័តប្ប័តក្ខណេ វិក្ខម្ពនវសេន បច្ឆនីកធម្មហិ
វិមុច្ចនតោ, អារម្មណេ អធិមុច្ចនតោ ច វិមោក្ខា។ និរោធសមាបត្តិ បន
សត្តសោ សញ្ញាវេទយិតេហិ វិមុត្តត្តា អបគមវិមោក្ខា នាម។ លោកុត្តរា ច
តំតំមគ្គវជ្ឈកិលេសេហិ សមុច្ឆេទវសេន វិមុត្តត្តា វិមោក្ខាតិ អយំ វិសេសោ
វេទិតញ្ចោ។

សមាធិសុ ចតុក្កនយបញ្ចកនយេសុ បឋមជ្ឈានសមាធិ សវិតក្តោ
សវិចារោ សមាធិ នាម។ បញ្ចកនយេ ទុតិយជ្ឈានសមាធិ អវិតក្តោ
វិចារមត្តោ សមាធិ នាម។ ចតុក្កនយេ បញ្ចកនយេបិ សេសឈានេសុ សមាធិ
អវិតក្តោ អវិចារោ សមាធិ នាម។

សមាបត្តិសុ បដិចាជិយា អដ្ឋន្នំ សមាបត្តិនំ “សមាធិ” តិបិ នាមំ
“សមាបត្តិ” តិបិ។ កស្មា? ចិត្តកក្កតាសញ្ញាវតោ។ និរោធសមាបត្តិយា
តទការវតោ ន “សមាធិ” តិ នាមំ។ សញ្ញាសមាបត្តិអាទិ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។

ហានភាគិយោ សមាធិតិ អប្បគុណេហិ បឋមជ្ឈានាធិហិ វុដ្ឋិតស្ស
សញ្ញាមនសិការាណំ កាមាទិអនុបក្ខន្ធនំ បឋមជ្ឈានាធិសមាធិស្ស
ហានភាគិយតា។ “បឋមជ្ឈានស្ស កាមរាគព្យាចាទា សំកិលេសោ” តិ វុត្តត្តា

ទុតិយជ្ឈានាធិវសេន យោជេតព្ពំ។ កុក្កជំ វុច្ឆតិ អជញ្ញាជិគុច្ឆនមុខេន
តប្បរមតា។ កុក្កជលាយីតិ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន ឈានានិ វុត្តានិ, ទេ
បឋមទុតិយជ្ឈានាធិតិ វុត្តំ ហោតិ។ យោ បឋមំ ទុតិយំ វា ឈានំ និព្វត្តត្វា
“អលមេត្តាវតា”តិ សង្កាបំ អាបជ្ជតិ, ឧត្តរំ ន វាយមតិ, តស្ស តានិ ឈានានិ
ចត្តារិបិ “កុក្កជលាយី”តិ វុច្ឆន្តិ, តំសមឌ្ឆិនោ ច កុក្កជលាយី។ តេសុ
បុរិមានិ ទេ អាសន្នពលវបច្ឆតិ កត្តាវិសេសភាគិយតាភាវតោ ច
សំកិលេសភាវេន វុត្តានិ។ ឥតរាជំ បន វិសេសភាគិយតាភាវេបិ
មន្តបច្ឆតិ កត្តា វោទានភាវេន វុត្តានីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

វិសេសភាគិយោ សមាធិតិ បគុណាហិ បឋមជ្ឈានាធិហិ វុដ្ឋិតស្ស
សញ្ញាមនសិការាជំ ទុតិយជ្ឈានាធិបក្ខន្ធនំ, បគុណាវោទានំ ភវន្តវុដ្ឋានញ្ច
“វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ ហោជ្ជមំ ហោជ្ជមញ្ញំ បគុណាជ្ឈានំ ឧបរិមស្ស ឧបរិមស្ស បទដ្ឋានំ
ហោតិ។ តស្មា វោទានម្បិ “វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។ ភវន្តវសេន សព្វឈានេហិ វុដ្ឋានំ
ហោតីតិ ភវន្តញ្ច វោទានំ វុដ្ឋានំ។ យស្មា បន វុដ្ឋានវសិភាវេន
យថាបរិច្ឆន្នកាលំ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋានំ ហោតិ, តស្មា សមាបត្តិវុដ្ឋានកោសល្លំ
ឥធ “វុដ្ឋាន”ន្តិ វុត្តំ។

២៣. តស្សេវ សមាធិស្សាតិ តស្ស អនន្តរពលនិទ្ទេសេ
ឈានាធិបរិយាយេហិ វុត្តសមាធិស្ស។ បរិវារាតិ បរិក្ខារា។ ឥន្ទ្រិយានីតិ
សទ្ធាសតិបញ្ញាឥន្ទ្រិយានិ។ ពលានីតិ ហិរោត្តប្បេហិ សទ្ធិ តានិយេវ។ វិរិយស្ស
វិសុំ គហាណំ ពលានំ ពហូបការទស្សនត្ថំ។ វិរិយុបត្តម្កេន ហិ សទ្ធាទយោ
បដិបក្ខេន អកម្មនីយា ហោន្តិ។ តេនេវាហា - “វិរិយវសេន ពលានិ ភវន្ត”តិ។
តេសន្តិ ឥន្ទ្រិយានំ។ មុទុមជ្ឈានិមត្តតាតិ អវិសទំ មុទុ។ នាតិវិសទំ មជ្ឈំ។
អតិវិសទំ អធិមត្តំ ពលវំ “តិក្ខ”ន្តិ វុច្ឆតិ។

វេនេយ្យានំ ឥន្ទ្រិយានុរូបំ ភគវតោ ទេសនាបវត្តិតិ ទស្សេតុំ “តត្ថ
ភគវា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សំខិត្តវិត្តាវេនាតិ សំខិត្តស្សវិត្តាវេន។ អថ វា
សំខិត្តនាតិ ឧទ្ទិដ្ឋមត្តន។ សំខិត្តវិត្តាវេនាតិ ឧទ្ទេសេន និទ្ទេសេន ច។
វិត្តាវេនាតិ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសបដិនិទ្ទេសេហិ។ មុទុកត្តិលហុកំ
អនាយកយវដ្ឋកយាធិហិ សន្តជ្ជនវសេន ភារិយំ អកត្វា។ មុទុតិក្ខត្តិ
នាតិតិក្ខំ។ សំវេគវត្ថុហិ សំវេគជននាធិវសេន ភារិយំ កត្វា។ សមថំ
ឧបទិសតិ សមថំ អធិកំ កត្វា ឧបទិសតិ, ន តថាវិបស្សនត្តិ អធិប្បាយោ។ ន
ហិ កេវលេន សមថេន សច្ចប្បដិវេធា សម្ភវតិ។ សមថវិបស្សនត្តិ សមធុរំ
សមថវិបស្សនំ។ វិបស្សនត្តិ សាតិសយំ វិបស្សនំ ឧបទិសតិ។ យស្មា ចត្ត
តិក្ខិក្ខិយាទយោ ឧក្សជិតញ្ញអាទយោវ, តស្មា “តិក្ខិក្ខិយស្ស និស្សរណំ
ឧបទិសតិ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អធិបញ្ញាសិក្ខាយាតិ អធិបញ្ញាសិក្ខំ។

យំ ឯត្ថ ញ្ញាណត្តិ ឯត្ថ ឥន្ទ្រិយានំ មុទុមជ្ឈាធិមត្តតាយ យំ ញ្ញាណំ, ឥទំ
វុច្ឆតិ បរសត្តានំ បរមុគ្គលានំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តវេមត្តតាញ្ញាណត្តិ
សម្ពុត្តិកត្តំ។ តស្ស ញ្ញាណស្ស បវត្តនាការំ ទស្សេតុំ “អយំ ឥមំ ភូមិ” តិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ អយំ ឥមំ ភូមិ ភាវនញ្ច គតោតិ អយំ បុគ្គលោ ឯវមិមំ
សំកិលេសវាសនំ វោនានំ កវដ្តញ្ច គតោ គច្ឆតិ គមិស្សតិ ច, កាលវចនិច្ឆាយ
អភាវតោ, យថា ទុទ្ធត្តិ។ ឥមាយ វេលាយ ឥមស្មី សមយេ ឥមាយ
មុទុមជ្ឈតិក្ខតេនាយ អនុសាសនិយា។ ឯវំធាតុកោតិ ហិណាធិវសេន
ឯវំអដ្ឋាសយោ ឯវំអធិមុត្តិកោ។ អយញ្ចស្ស អាសយោតិ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស
អយំ សស្សតុច្ឆេទប្បកាវោ, យថាភូតញ្ញាណានុលោមខត្តិប្បកាវោ វា
អាសយោ។ ឥទញ្ច ចតុត្ថិដំ អាសយត្តិ ឯត្ថ សត្តា វសត្តិ អាសយោតិ វុច្ឆតិ។
ឥមំ បន ភគវា សត្តានំ អាសយំ ជានន្តោ តេសំ ទិដ្ឋិតតានំ
វិបស្សនាញ្ញាណកម្មស្ស កតញ្ញាណានញ្ច អប្បវត្តិក្ខណោបិ ជានាតិ ឯវ។

វុត្តម្បី ចេតំ - “កាមំ សេវន្តញ្ញេវ ជាតាតិ ‘អយំ បុគ្គលោ កាមគរុកោ
កាមាសយោ កាមាធិមុត្តោ’ តិ។ កាមំ សេវន្តញ្ញេវ ជាតាតិ ‘អយំ បុគ្គលោ
នេក្ខម្ភគរុកោ នេក្ខម្ភាសយោ នេក្ខម្ភាធិមុត្តោ’ តិ។ នេក្ខម្ភំ សេវន្តញ្ញេវ
ជាតាតិ... ព្យាចាធំ... អព្យាចាធំ... ជិនមិទ្ធី... អាសោកសញ្ញំ សេវន្តញ្ញេវ ជាតាតិ
‘អយំ បុគ្គលោ ជិនមិទ្ធិគរុកោ ជិនមិទ្ធិសយោ ជិនមិទ្ធិធិមុត្តោ’” តិ (បដិ. ម.
១.១១៣)។

អយំ អនុសយោតិ អយំ ឥមស្ស បុគ្គលស្ស កាមរាគាធិកោ
អប្បហីនោយេវ អនុសយិតកិលេសោ។ អប្បហីនោយេវ ហិ ថាមគតោ
កិលេសោ អនុសយោ។ បរសត្តានន្តិ បធានសត្តានំ។ បរុបុគ្គលានន្តិ តតោ
បរេសំ សត្តានំ, ហីនសត្តានន្តិ អត្តោ។ ឯកត្ថមេវ វា ឯតំ បទទ្ធយំ
វេនេយ្យវេសេន ទិដ្ឋា វុត្តំ។ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តវេមត្តតាញ្ញាណន្តិ បរភារោ ច
អបរភារោ ច បរោបរិយត្តំ អ-ការស្ស ឱការំ កត្វា, តស្ស វេមត្តតា
បរោបរិយត្តវេមត្តតា។ សទ្ធាធិនំ ឥន្ទ្រិយានំ បរោបរិយត្តវេមត្តតាយ ញ្ញាណំ
ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តវេមត្តតាញ្ញាណន្តិ បទីភាគោ វេទិតញ្ញោ។

តត្ថ យន្តិ យំ អនេកវិហិតស្ស បុព្វេនិវាសស្ស អនុស្សរណាវេសេន
ភគវតោ ញ្ញាណំ, ឥធំ អជ្ជមំ តថាគតពលន្តិ សម្ពុត្តោ។ អនេកវិហិតន្តិ
អនេកវិធំ, អនេកេហិ វា បការេហិ បរត្តិតំ។ បុព្វេនិវាសន្តិ អនុស្សរិតុំ ឥន្ទ្រិតំ
អត្តនោ បរេសញ្ច សមនន្តរាតីតំ ភវំ អាទី កត្វា តត្ថ តត្ថ និវុត្តសន្តានំ។
អនុស្សរតីតិ “ឯកម្បី ជាតី ទ្វេបិ ជាតិយោ” តិ ឯវំ ជាតិបដិចាជិយា អនុគត្វា
សរតិ, អនុនេវ វា សរតិ, ចិត្តេ អភិនិច្ឆាមិតមត្តេ ឯវ សរតីតិ អត្តោ។ ភគវតោ
ហិ បរិកម្មកិច្ចំ នត្តិ, អារជ្ជនមត្តេនេវ សរតិ។ សេយ្យជិនន្តិ
អារទ្ធិប្បការនិទស្សនត្តេ និចាតោ។ ឯកម្បី ជាតិន្តិ ឯកម្បី បដិសន្ធិមូលំ

ចុះតិបរិយោសានំ ឯកកវបរិយាបន្តំ ខន្ធសន្តានំ។ ឯស នយោ ទ្វេបិ
ជាតិយោតិអាទិសុបិ។

អនេកេបិ សំវដ្តកប្បេតិអាទិសុ បន បរិហាយមាណោ កប្បោ សំវដ្តកប្បោ,
វឡមាណោវិវដ្តកប្បេតិ វេទិតញោ។ តត្ថ សំវដ្តេន សំវដ្តជ្ជាយី គហិតោ
តំមូលត្តា, វិវដ្តេន ច វិវដ្តជ្ជាយី។ ឯវញ្ញំ សតិ យានិ “ចត្តារិមាទិ, ភិក្ខុវេ,
កប្បស្ស អសង្ខ្យយានិ។ កតមាទិ ចត្តារិ? សំវដ្តោ សំវដ្តជ្ជាយី វិវដ្តោ
វិវដ្តជ្ជាយី” តិ (អ. និ. ៤.១៥៦) វុត្តានិ, តានិ សញ្ញានិ បរិគ្គហិតានិ ហោន្តិ។
អមុត្រាសិន្និអាទិ សរណាការទស្សនំ។ តត្ថ អមុត្រាសិន្និ អមុម្ហិ សំវដ្តកប្បេ,
អមុម្ហិ ភវេ វា យោនិយំ វា គតិយំ វា វិញ្ញាណដ្ឋិតិយំ វា សត្តាវាសេ វា
សត្តនិកាយេ វា។ ឯវំនាមោតិ តិស្សោ វា ដុស្សោ វា។ ឯវំគោត្តោតិ ភគ្គវេ វា
គោតមោ វា។ ឯវំវណ្ណោតិ ឌីនាតោ វា សាមោ វា។ ឯវំមាហារោតិ
សាលិមំសោធនាហារោ វា បវត្តជលកោជនោ វា។ ឯវំសុខទុក្ខក្ខប្បជិសំវេទីតិ
អនេកប្បកាវេន កាយិ កចេតសិកានំ សាមិសនិរាមិសប្បកេទានំ វា
សុខទុក្ខានំ បជិសំវេទី។ ឯវំមាយុបរិយន្តោតិ ឯវំ វស្សសតបរមាយុបរិយន្តោ
វា ចតុរាសីតិកប្បសហស្សបរមាយុបរិយន្តោ វា។ សោ តតោ ចុតោ អមុត្រ
ឧទទាទិន្និ សោ តតោ ភវតោ, សត្តនិកាយតោ វា ចុតោ បុន អមុកស្មី នាម
សត្តនិកាយេ ឧទទាទី។ អថ វា តត្រាបិ ភវេ វា សត្តនិកាយេ វា អហោសី។
ឯវំនាមោតិអាទិ វុត្តត្ថមេវ។

៦៤. ទិព្វេនាតិអាទិសុ ទិព្វសទិសត្តា ទិព្វំ។ នេវតានញ្ញំ សុចរិតកម្មនិព្វត្តម្បិ
បិត្តសេម្បុរិហិរាទិហិ អបលិពុទ្ធិ ឧបក្កិលេសវិមុត្តត្តា ទូរេបិ
អារម្មណគ្គហណាសមត្ថំ ទិព្វំ បសាទចក្ខុ ហោតិ។ ឥធម្មិ
វីរិយភាវនាពលនិព្វត្តំ ញ្ញាណចក្ខុ តាទិសមេវាតិ ទិព្វសទិសត្តា ទិព្វំ,

ទិព្វវិហារវសេន វា បដិលទ្ធព្វា, អត្តនា ច ទិព្វវិហារសន្និស្សិតត្តាបិ ទិព្វំ,
អាឡោកបរិគ្គហេន មហាជុតិកត្តាបិ ទិព្វំ, តិរោកុដ្ឋាទិកត្របទស្សនេន
មហាគតិកត្តាបិ ទិព្វំ។ តំ សព្វំ សទ្ធសត្តានុសារេន វេទិតព្វំ។ ទស្សនជ្ជេន ចក្កុ។
ចក្កកិច្ចករណេន ចក្កមិវាតិបិ ចក្កុ។ បុត្របចាតទស្សនេន ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិហេតុត្តា
វិសុទ្ធិ។ យោ ហិ បុតិមត្តមេវ បស្សតិ, ន ឧបចាតំ, សោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ គណ្ណាតិ។
យោ ឧបចាតមត្តមេវ បស្សតិ ន បុតិ, សោ នវសត្តចាតុភាវទិដ្ឋិ គណ្ណាតិ។
យោ បន តទុកយំ បស្សតិ, សោ យស្មា ធុរិយម្មំ តំ ទិដ្ឋិតតំ អតិវត្តតិ។
តស្មាស្ស តំ ទស្សនំ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិហេតុ ហោតិ។ តទុកយញ្ច ភគវា បស្សតិ។ តេន
វុត្តំ - “បុត្របចាតទស្សនេន ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិហេតុត្តាវិសុទ្ធិ”ន្តិ។

ឯកាទសឧបក្កិលេសវិវហតោ វា វិសុទ្ធិ។ យថាហា -

“សោ ខោ អហំ អនុរុទ្ធា វិចិត្តិច្ឆា ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសោ’តិ ឥតិ
វិទិត្វាវិចិត្តិច្ឆំ ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសំ បដហី។ ‘អមនសិកាវោ ចិត្តស្ស
ឧបក្កិលេសោ... ចិនមិទ្ធិ... ធម្មិតត្តំ... ឧប្បិលំ... ទុដ្ឋល្លំ... អច្ឆារទ្ធវិរិយំ...
អតិលីនវិរិយំ... អភិជប្បា... នានត្តសញ្ញា... អតិនិជ្ឈាយិតត្តំ រូបាទំ
ចិត្តស្ស ឧបក្កិលេសោ’តិ ឥតិ វិទិត្វា អតិនិជ្ឈាយិតត្តំ រូបាទំ ចិត្តស្ស
ឧបក្កិលេសំ បដហី”ន្តិ (ម. និ. ៣.២៤២) ឯវមាទិ។

តទេវំ ឯកាទសឧបក្កិលេសវិវហតោ វា វិសុទ្ធិ។ មនុស្សបចារំ អតិក្កមិត្វា
រូបទស្សនេន អតិក្កន្តមាទុសកំ, មំសចក្កំ អតិក្កន្តត្តា វា អតិក្កន្តមាទុសកំ។
តេន ទិព្ពេន ចក្កនា វិសុទ្ធន អតិក្កន្តមាទុសកេន។

សត្តេ បស្សតីតិ មនុស្សោ មនុស្សំ មំសចក្កនាវិយ សត្តេ បស្សតិ
ឱលោកេតិ។ ចវមាទេ ឧបបដ្ឋមាទេតិ ឯត្ថ បុតិក្ខណោ ឧបបត្តិក្ខណោ វា

ធិត្ថចក្កនាបិ ធីដ្ឋំ ន សក្កា។ យេ បន អាសន្នចុតិកា ឥនាធិ ចរិស្សន្តិ, យេ ច
គហិតបដិសន្ធិកា សម្មតិ ធិត្ថត្តា, តេ “ចរមាណ ឧបបជ្ជមាណ” តិ អធិប្បតា។
តេ វរុបេ ចរមាណ ឧបបជ្ជមាណ។ ហីនេតិ មោហានិស្សន្ធយុត្តត្តា
ហីនជាតិកុលភោគាធិវសេន ហីន្ទិ តេ បរិភូតេ។ បណីតេតិ
អមោហានិស្សន្ធយុត្តត្តា តត្ថិបរិ តេ។ សុវណ្ណាតិ អនោសនិស្សន្ធយុត្តត្តា
ឥដ្ឋកន្តមនាបវណ្ណយុត្តេ។ ធុត្ថល្អោតិ ទោសនិស្សន្ធយុត្តត្តា
អនិដ្ឋាកន្តាមនាបវណ្ណយុត្តេ អភិរូបេ វិរូបេ វាតិ អត្ថោ។ សុគតេតិ
សុគតិគតេ, អលោភនិស្សន្ធយុត្តត្តា វា អឌ្ឍ មហាទូនេ។ ធុគ្គតេតិ ធុគ្គតិគតេ,
លោភនិស្សន្ធយុត្តត្តា វា ទលិទ្ធ អប្បន្នចានភោជនេ។ យថាកម្មបគេតិ យំ យំ
កម្មំ ឧបចិតំ, តេន តេន ឧបគតេ។ តត្ថ បុរិមេហិ “ចរមាណ” តិ អាធិហិ
ធិត្ថចក្កកិច្ចំ វុត្តំ។ ឥមិនា បន បទេន យថាកម្មបគញ្ញាណកិច្ចំ។
យថាកម្មបគញ្ញាណអនាគតំសញ្ញាណានិ ច ធិត្ថចក្កចាទកាណេវ ធិត្ថចក្កនា
សហេវ ឥដ្ឋន្តិ។

កាយធុច្ឆរិតេនាតិអាធិសុ ធុដ្ឋ ចរិតំ, ធុដ្ឋ វា ចរិតំ កិលេសបូតិកត្តា
ធុច្ឆរិតំ។ កាយេន ធុច្ឆរិតំ, កាយតោ វា បវត្តំ ធុច្ឆរិតំ កាយធុច្ឆរិតំ។ វរុ
វិចីមនោធុច្ឆរិតានិបិ ធីដ្ឋព្ពានិ។ សមម្ពាគតាតិ សមដ្ឋីភូតា។ អរិយានំ
ឧបវាទកាតិ ពុទ្ធាធិនំ អរិយានំ, អន្តមសោ គិហិសោតាបដ្ឋានម្បិ អន្តិមវត្ថុនា
វា គុណបរិធិសនេន វា ឧបវាទកា អក្កោសកា គរហកា។ មិច្ឆាធិដ្ឋិកាតិ
វិបរីតទស្សនា។ មិច្ឆាធិដ្ឋិកម្មសមាធានាតិ
មិច្ឆាធិដ្ឋិហេតុភូតសមាធិន្ធនាវិធកម្មា។ យេ ច មិច្ឆាធិដ្ឋិមូលកេសុ
កាយកម្មាធិសុ អញ្ជេបិ សមាទបេន្តិ។ តត្ថ វិចីមនោធុច្ឆរិតគ្គហណេន
អរិយូបវាទមិច្ឆាធិដ្ឋិសុ គហិតាសុបិ តេសំ បុន វចនំ

មហាសាវ័ន្តការទស្សនត្ថំ។ មហាសាវ័ន្តោ ហិ អរិយូបវាទោ
អានន្តរិយសទិសោ។ យថាហ -

“សេយ្យថាបិ, សារិបុត្ត, ភិក្ខុ សីលសម្មន្នោ សមាធិសម្មន្នោ
បញ្ញាសម្មន្នោ ទិដ្ឋវ ធម្ម អញ្ញំ អារាធយ្យ, វេសម្មទមិទំ, សារិបុត្ត,
វេទាមិ តំ វាចំ អប្បហាយ តំ ចិត្តំ អប្បហាយ តំ ទិដ្ឋិ អប្បជិនិស្សន្និត្វា
យថាភតំ និក្ខិត្តោ វេសំ និរយេ” តិ (ម. និ. ១.១៤៩)។

មិច្ឆាទិដ្ឋិតោ ច មហាសាវ័ន្តតំ ឆាម អញ្ញំ នត្ថិ។ យថាហ -

“ឆាហំ, ភិក្ខុវេ, អញ្ញំ ឯកធម្មម្យិ សមនុបស្សាមិ វេសំ មហាសាវ័ន្តតំ,
យថយិទំ, ភិក្ខុវេ, មិច្ឆាទិដ្ឋិ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិបរមាទិ, ភិក្ខុវេ, វេដ្ឋានី” តិ (អ. និ.
១.៣១០)។

កាយស្ស ភេទាតិ ឧបាទិន្នក្ខន្ធចបរិច្ចាគា។ បរំ មរណាតិ តទនន្តរំ
អភិនិព្វត្តក្ខន្ធក្លហណោ។ អថ វា កាយស្ស ភេទាតិ ជីវិតិន្ទ្រិយស្ស ឧបច្ឆេទា។
បរំ មរណាតិ ចុតិតោ ឧទ្ធំ។ អចាយន្តិអាទិ សត្តំ និរយវេវចនំ។ និរយោ ហិ
សគ្គមោក្ខហេតុភូតា បុញ្ញសម្មតា អយា អបេតត្តា, សុខានំ វា អាយស្ស
អភាវា អចាយោ។ ទុក្ខស្ស គតិ បដិសរណាន្តិ ទុក្ខតិ, ទោសពហុលតាយ វា
ទុដ្ឋន កម្មនា និព្វត្តា គតិ ទុក្ខតិ។ វិវេសា និបតន្តិ តត្ថ ទុក្ខជការិនោតិ
វិនិច្ឆាតោ។ នត្ថិ វេត្ថ អស្សាទសញ្ញិតោ អយោតិ និរយោ។

អថ វា អចាយក្លហណោន តិវច្ឆានយោនី ធីបេតិ, តិវច្ឆានយោនិ ហិ
អចាយោ, សុគតិតោ អបេតត្តា។ ន ទុក្ខតិ, មហេសក្ខានំ នាគរាជាធិនំ
សម្ភវតោ។ ទុក្ខតិក្លហណោន បេត្តិវិសយំ ធីបេតិ, សោ ហិ អចាយោ ចេវ ទុក្ខតិ
ច សុគតិតោ អបេតត្តា, ទុក្ខស្ស ច គតិភូតត្តា។ ន តុ វិនិច្ឆាតោ អសុរសទិសំ

អរិវិបតិភត្តា។ បេតមហិទ្ធិកានញ្ញាវិមាណនិបិ និព្វត្តន្តិ។ វិជិតាតគ្គហឈាន
អសុរកាយំ ធីបេតិ, សោ ហិ យថាវុត្តនត្តន អចាយោ បេវ ទុក្ខតិ ប
សុខសមុស្សយេហិ វិជិតាតត្តាវិជិតាតោតិ វុច្ឆតិ។ និរយគ្គហឈាន
អរិវិជិតាតិអនេកប្បការំ និរយមេវ ធីបេតិ។ ឧបបន្នាតិ ឧបគតា, តត្ថ
អភិនិព្វត្តាតិ អធិប្បាយោ។ វុត្តវិបរិយាយេន សុក្កបក្ខោ វេទិតញ្ញោ។

អយំ បនវិសេសោ - ឯត្ថ សុគតិគ្គហឈាន មនុស្សគតិម្បិ សង្គណ្ណាតិ។
សគ្គគ្គហឈាន ទេវគតី ឯវ។ តត្ថ សុន្ទរា គតីតិ សុគតិ។ រូបាធិហិ វិសយេហិ
សុដ្ឋអក្កោតិ សក្កោ។ សោ សញ្ញេបិ លុដ្ឋនបលុដ្ឋនដ្ឋន លោកោតិ អយំ
វេននត្តោ។ អមុកាយ កប្បកោជិយំ ឧបចិតំ តេនាយំ ឯតរហិ, អនាគតេ វា
សគ្គបកោ អចាយុបកោ ចាតិ អដ្ឋមនវមពលញ្ញាណកិច្ចំ ឯកជ្ឈំ កត្វា
ទស្សិតំ។ តថា កប្បសតសហស្សវាតិអាធិសុបិ។ តេនេវាហ - “ឥមាធិ
ភគវតោ ទ្វេញ្ញាណាធិ”តិ។

និហតោ មារោ ពោធិមូលេតិ និហតោ សមុច្ឆិន្នោ កិលេសមារោ
ពោធិវុត្តមូលេ។ ឥទំ ភគវតោ ទសមំ ពលន្តិ ឥទំ កិលេសមាស្ស ហាននំ
សមុច្ឆិន្ននំ ភគវតោ ទសមំ ពលំ។ តេនេវាហ - “សញ្ញាសវបរិក្ខយំ ញ្ញាណា”ន្តិ។
យស្មា បន យទា អវហត្តមគ្គេន សវាសនា សញ្ញោ អាសវា ខេបិតា, តទា
ភគវតោ សព្វញ្ញុតញ្ញាណំ អធិគតំ នាម, តស្មា “យំ សព្វញ្ញុតា បត្តា”តិអាធិ
វុត្តំ។

អយំ តាវេត្ថ អាចរិយានំ សមាទត្តកថា។ បរវាធិ បនាហ -
“ទសពលញ្ញាណំ នាម ចាជិឯក្កំ នត្តិ, យស្មា ‘សព្វញ្ញុតា បត្តា’ វិទិតា
សព្វធម្មា’តិ វុត្តំ, តស្មា សព្វញ្ញុតញ្ញាណាស្សវាយំ បកេនោ”តិ, តំ ន តថា
ទដ្ឋព្ភំ។ អញ្ញមេវ ហិ ទសពលញ្ញាណំ, អញ្ញំ សព្វញ្ញុតញ្ញាណំ។

ធនពលព្រាណាញ៉ា សកសកកិច្ចមេវ ជាធាតិ, សព្វញ្ញតញ្ញាណំ តម្បី តតោ
អវសេសម្បី ជាធាតិ។ ធនពលព្រាណេសុ ហិ បឋមំ ការណាការណាមេវ
ជាធាតិ។ ទុតិយំ កម្មបរិច្ឆេទមេវ, តតិយំ ធាតុនានត្ថការណាមេវ, ចតុត្ថំ
អដ្ឋាសយាធិមុត្តិមេវ, បញ្ចមំ កម្មវិចាកន្តរមេវ, ធម្មំ ឈានាធិហិ សទ្ធិ តេសំ
សំកិលេសាធិមេវ, សត្តមំ ឥន្ទ្រិយានំ តិក្ខមុទុកាវមេវ, អដ្ឋមំ
បុព្វេនិវត្តក្ខន្ធសន្តតិមេវ, នវមំ សត្តានំ បុត្របចាតមេវ, ធនមំ
សច្ចបរិច្ឆេទមេវ។ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ បន ឯតេហិ ជាធិតញ្ញា តតោ ឧត្តរិញ្ញ
បជាធាតិ។ ឯតេសំ បន កិច្ចំ សព្វំ ន ករោតិ។ តញ្ញា ឈានំ ហុត្វា អប្បេតុំ ន
សក្កោតិ, ឥទ្ធិ ហុត្វា វិកុព្វិតុំ ន សក្កោតិ, មគ្គោ ហុត្វា កិលេសេ ខេបេតុំ ន
សក្កោតិ។

អបិច បរវាធិ ឯវំ បុច្ឆិតញ្ញោ “ធនពលព្រាណំ នាមេតំ សវិតក្កសវិចារំ
អវិតក្កវិចារមត្តំ អវិតក្កអវិចារំ កាមាវចរំ រូចាវចរំ អរូចាវចរំ លោកិយំ
លោកុត្តរ” ឆ្លិ។ ជានន្តោ “បដិចាជិយា សត្ត សវិតក្កសវិចារាធិ” តិ វត្ថុតិ, តតោ
បរាធិ ទ្វេ អវិតក្កអវិចារាធិតិ, អាសវក្ខយព្រាណំ សិយា សវិតក្កសវិចារំ,
សិយា អវិតក្កវិចារមត្តំ, សិយា អវិតក្កអវិចារឆ្លិ។ តថា បដិចាជិយា សត្ត
កាមាវចរាធិ, តតោ ទ្វេ រូចាវចរាធិ, អវសានេ ឯកំ លោកុត្តរឆ្លិ វត្ថុតិ។
សព្វញ្ញតញ្ញាណំ បន សវិតក្កសវិចារមេវ កាមាវចរមេវ លោកិយមេវាតិ
និដ្ឋមេត្ត គន្ធព្ពំ។

វិចយហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. យុត្តិហារសម្មាតវណ្ណានា

៦៥. ឯវំ ឆានានយេហិវិចយហារសម្មាតំវិត្តារេត្វា ឥធានិ
 យុត្តិហារសម្មាតាធិនិ ធស្សេតុំ “តត្ថ កតមោ យុត្តិហារសម្មាតោ”តិអាធិ
 អារទ្ធី។ តត្ថ “តស្មា រក្ខិតចិត្តស្ស”តិ គាថាយ បទត្តោវិត្តារតោយេវ។
 រក្ខិតចិត្តស្ស សម្មាសង្កប្បគោចរោ ភវិស្សតីតិ យុទ្ធីតីតិ មនច្ឆជ្ជានិ ធូរានិ
 សតិកវាជេន បិទហិត្វាវិហារន្តស្ស កាមវិតក្កាធិនំ មិច្ឆាសង្កប្បានំ អវសរោ
 ឯវំ នត្តិតិ នេក្ខម្មវិតក្កាធិកោ សម្មាសង្កប្បោ ឯវំ តស្ស គោចរោ បវត្តិជ្ជានំ
 ភវិស្សតីតិ អយមត្ថោ យុទ្ធីតិ។ យុត្តិយា យជេតិ សំសន្តតិ សមេតីតិ អត្ថោ។
 សម្មាសង្កប្បគោចរោ សម្មាធិជ្ជិភវិស្សតីតិ វុត្តនយេន សម្មាសង្កប្បគោចរោ
 បុគ្គលោ អវិបរីតមេវវិតក្កតោ សម្មាធិជ្ជិភវិស្សតិ។ សម្មាធិជ្ជិសង្ខាតំ
 វិបស្សនាញាណំ បុរក្ខត្វាវិហារន្តោ មគ្គញាណេន បញ្ចន្ធុំ ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ
 អសម្មាហតោ បដិវិជ្ជិស្សតិ។ តថា បដិវិជ្ជន្តោ ច ទុក្ខសភាវត្តា
 ទុក្ខតិសង្ខាតា សញ្ញា ភវគតិយោ ជហិស្សតិ, តតោ ឯវំ សព្វំវិនិចាតកយំ
 សំសារកយញ្ច សមតិក្កមិស្សតីតិ សញ្ញេបិ ចាយមត្ថោ យុត្ថោ ឯវាតិ។

យុត្តិហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. បទដ្ឋានហារសម្មាតវណ្ណានា

៦៦. សកសម្មត្តិយាវិយ សុសំវិហិតសង្កប្បោ ភវតិ។ ឥន្ទ្រិយេសុ
 គុត្តទ្វារតា សុចរិតចារិប្បិយា អាសន្នការណានិ អាហា - “រក្ខិតចិត្តស្សតិ
 តិណ្ណំ សុចរិតានំ បទដ្ឋាន”ន្តិ។ តស្សត្ថោ - “រក្ខិតចិត្តស្ស”តិ ឥទំ តិណ្ណំ
 សុចរិតានំ បទដ្ឋានវចនន្តិ។ នេក្ខម្មសង្កប្បាទិពហុលស្ស
 កាមច្ឆន្ទាធិនីវរណាប្បហានំ សុករន្តិ នេក្ខម្មសង្កប្បាទយោ សមថស្ស
 អាសន្នការណានិ អាហា - “សម្មាសង្កប្បគោចរោតិ សមថស្ស បទដ្ឋាន”ន្តិ។
 កម្មស្សកតាសម្មាធិជ្ជិយំ សប្បច្ចយនាមរូបទស្សនសម្មាធិជ្ជិយញ្ច បិតោ

អត្តាធិនំ សំសារទុក្ខំ បស្សន្តោ តទតិក្កមនុចាយំ វិបស្សនំ អារកតីតិ
សម្មាទិដ្ឋិវិបស្សនាយ វិសេសការណានិ អាហា - “សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខារោតិ
វិបស្សនាយ បទដ្ឋាន”ន្តិ។ ឧទយព្ពយនស្សនំ ឧស្សក្កាបេន្តោ សម្មត្ថនិយាមំ
ឌីក្កមតីតិ តំ បឋមមគ្គាធិគមស្ស ការណានិ អាហា - “ញាត្វាន ឧទយព្ពយន្តិ
នស្សនភូមិយា បទដ្ឋាន”ន្តិ។ អាណោកសញ្ញាមនសិការាទីហិ ជិនមិទ្ធស្ស
អភិកវនំ វិរិយស្ស អាសន្នការណានិ អាហា - “ជិនមិទ្ធាភិក្ខុ ភិក្ខុតិ វិរិយស្ស
បទដ្ឋាន”ន្តិ។ យទិបិ អរិយមគ្គកូណោ បហានភាវនា សមាណកាលា
ឯកាភិសមយស្ស ឥន្ទ្រតត្តា, តថាបិ បហាតព្ពស្ស បហាណាភារេ
ភាវនាចារិប្បី នត្តីតិ បហាននិមិត្តាវិយ កត្វា ភាវនា វុត្តា “សព្វា ទុគ្គតិយោ
ជហោតិ ភាវនាយ បទដ្ឋាន”ន្តិ។ អថ វា “សព្វា ទុគ្គតិយោ ជហោ”តិ ឥទំ ភគវតោ
វចនំ យោគីនំ ឧស្សហាជននត្ថំ អានិសំសកិត្តនំ ហោតីតិ ភាវនាយ
វិសេសការណានិ វុត្តំ “សព្វា...បេ.... បទដ្ឋាន”ន្តិ។

បទដ្ឋានហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. លក្ខណហារសម្មាតវណ្ណានា

២៧. ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា សតិសំវារោ, សតិពលេន ច
នេក្ខម្មវិតក្កាធិពហុលោ ហោតីតិ វុត្តំ - “តស្មា វត្ថុតចិត្តស្ស
សម្មាសង្កប្បកោចរោតិ ឥទំ សតិទ្រិយ”ន្តិ។ តស្សត្ថោ - “តស្មា វត្ថុតចិត្តស្ស
សម្មាសង្កប្បកោចរោ”តិ ឯត្ថ វត្ថុតចិត្តតាយ ច សម្មាសង្កប្បកោចរតា
ការណូបចារេន ឥទំ សតិទ្រិយំ, គហិតានិ កវន្តិ បញ្ចាទ្រិយានិ
ឥន្ទ្រិយលក្ខណេន វិមុត្តិបរិចាចនភារេន វា ឯកលក្ខណត្តាតិ អធិប្បាយោ។
គហិតោ កវតីតិ ឯត្ថ មគ្គលក្ខណេន គហាណំ សុវិញ្ញេយ្យន្តិ តំ បេត្វា
ការណតោ គហាណំ ធស្សេតុំ “សម្មាទិដ្ឋិតោ ហិ សម្មាសង្កប្បោ

បកវតី"តិអាទិ វុត្តំ។ តតោ ឯវ កហិតោ ភវតិ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោតិ វត្វា
វិមុត្តិវិមុត្តិញ្ញាណធសូនាទិបិ វុត្តានិ។

លក្ខណាហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. ចតុព្យាហារសម្មាតវណ្ណានា

៦៨. វត្ថុយតីតិ វត្ថុតំ។ ឥទំ បទវសេន និព្វបនំ។ យស្មា បន អត្ថវសេន
និព្វបនេ វុត្តេ បទវសេន និព្វបនំ វុត្តមេវ ហោតិ, តស្មា “វត្ថុតំ បរិចាលីយតីតិ
ឯសា និវុត្តិ”តិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥតិ-សទ្ធោ អាឡត្ថោ, បកាវេ វា។ តេន ឯវមាទិកា
ឯវបកាវា វា ឯសា និវុត្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តស្មា ចិន្តេតីតិ ចិត្តំ។ អត្ថនោ សន្តានំ
ចិន្តោតីតិ ចិត្តំ, បច្ចយេហិ ចិតន្តិ ចិត្តំ, ចិត្តវិចិត្តជ្ជន ចិត្តំ, ចិត្តករណជ្ជន ចិត្តំ។
សម្មា សង្គិប្បតីតិ សម្មាសង្គិប្បាតិអាទិនា និវុត្តិ វេទិតញ្ញា។

អយំ ឯត្ថ ភកវតោ អធិប្បាយោតិ “វត្ថុតចិត្តោ អស្ស”តិអាទិនា
ឥន្ទ្រិយសំវរាធយោ ទុក្ខតិបហានញ្ច វេទតោ ភកវតោ ឯត្ថ គាថាយំ
អធិប្បាយោ។ កោកាលិកោ ហីតិអាទិ និទាននិទ្ទេសោ។ តត្ថ ហិ-សទ្ធោ
ការណោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យស្មា កោកាលិកោ (សំ. និ. ១.១៨១; អ. និ.
១០.៨៩; សុ. និ. កោកាលិកសុត្ត) អវត្ថុតចិត្តតាយ អគ្គសាវកេសុ ចិត្តំ
បទោសេត្វា បទុមនិរយំ ឧបបន្នោ, តស្មា ទុក្ខតិយោ ជហិតុកាមោ វត្ថុតចិត្តោ
អស្សតិ ភកវា សតិអារក្ខេន ចេតសា សមន្នាគតោ សញ្ញា ទុក្ខតិយោ ជហិតីតិ
អត្ថោ។ សុត្តម្ហិ វុត្តំ “សតិយា ចិត្តំ វត្ថុតញ្ញ”ន្តិ ទេសនានុសន្និទស្សនំ។

ចតុព្យាហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. អារដ្ឋហារសម្មាតវណ្ណានា

៦៩. នេក្ខម្មសង្គ័ហ្មពហុលោ កសិណវសេន មេត្តាទិវសេន វាលទ្ធាយ
 ចិត្តកក្កតាសង្ខតាយ ចិត្តមញ្ញសាយ ចិត្តំ វបេត្វា សមាធិយេវ វាយថាលទ្ធិ
 សំកិលេសតោ វក្ខិតចិត្តោ នាម ហោតីតិ វុត្ថំ - “តស្មា វក្ខិតចិត្តស្ស
 សម្មាសង្គ័ហ្មគោចរោតិ អយំ សមថោ” តិ។ បញ្ញាបធានាវិបស្សនាតិ អាហា -
 “សម្មាទិដ្ឋិបុរេក្ខាវោតិ អយំ វិបស្សនា” តិ។ អរិយមគ្គេន ទុក្ខសង្ខារោ បរិញ្ញាតេ
 ឧទយព្ពយនស្សនំ មត្តកប្បត្តំ នាម ហោតីតិ វុត្ថំ - “ញាតាន ឧទយព្ពយន្តិ
 ទុក្ខបរិញ្ញា” តិ។ “យំ កិញ្ចា សមុទយធម្មំ, សព្វំ តំ និរោធធម្ម” តិ ហិ
 មគ្គញ្ញាណស្ស បវត្តិនស្សនាតិ។ ឥមា និ ចត្តារិ សច្ចានីតិ ចតុសច្ចធម្មវសេន
 អារដ្ឋនំ និដ្ឋបេតិ។ តត្ថ បុរិមេន សច្ចទ្វយជ្ជបនេន វិសភាគធម្មវសេន, បច្ឆិមេន
 សភាគធម្មវសេន អារដ្ឋនន្តិ នដ្ឋព្ភំ។

អារដ្ឋហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. វិភត្តិហារសម្មាតវណ្ណានា

៧០. កុសលបក្ខោ កុសលបក្ខេន និទ្ទិសិតញ្ចោតិ វក្ខិតចិត្តស្សាតិ
 សតិសំវារោ, សោ ធម្មិធា ទ្វារវសេន ចក្ខុទ្វារសំវារោ យាវ មនោទ្វារសំវារោតិ។
 សម្មាសង្កប្បោ តិវិធា - នេក្ខម្មសង្កប្បោ, អព្យាចានសង្កប្បោ,
 អវិហ័សាសង្កប្បោតិ។ សម្មាទិដ្ឋិ អដ្ឋវិធា ទុក្ខញ្ញាណំ... បេ...
 ឥនប្បច្ចយតាបជិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ ញ្ញាណន្តិ។ ឧទយព្ពយញ្ញាណំ
 បញ្ញាសវិធំ អវិជ្ជាសមុទយា រូបសមុទយោ... បេ... វិបរិណាមលក្ខណំ
 បស្សន្តោបិ វិញ្ញាណក្ខន្ធស្ស វយំ បស្សតិ។ ជិនមិទ្ធាភិកវនំ ចតុត្ថិធំ
 ចតុមគ្គវសេន។ តត្ថ សតិសំវារោ លោកិយលោកុត្តរវសេន ធុរិធា។ តេសុ
 លោកិយោ កាមាវចរោវ, លោកុត្តរោ នស្សនភាវនាភេទតោ ធុរិធា។

ឯកមេកោចេត្ត ចតុសតិបដ្ឋានភេទតោ ចតុត្ថិជោ។ ឯស នយោ
សម្មាសង្កប្បាទីសុបិ។

អយំ បទវិសេសោ - សម្មាសង្កប្បា បឋមជ្ឈានវសេន រូបាវចរោតិបិ
នីហិតញោ។ បទដ្ឋានវិភាគោ បទដ្ឋានហារសម្មាតេ វុត្តនយេន វុត្តញោ។
អកុសលបក្ខេ អសំវារេ ចក្កអសំវារេ...បេ... កាយអសំវារេ,
ចោបនកាយអសំវារេ, វាចាអសំវារេ, មនោអសំវារេតិ អដ្ឋវិជោ។
មិច្ឆាសង្កប្បា កាមវិតក្កាទិវសេន តិវិជោ។ អញ្ញាណំ “ទុក្ខេ
អញ្ញាណ”ន្តិអាទិនា អដ្ឋវិជារិកត្តំ។ សម្មាទិដ្ឋបដិបក្ខតោ មិច្ឆាទិដ្ឋិ
ធាសដ្ឋិវេន វេទិតញោ។ ជិនមិទ្ធិ ឧប្បត្តិភូមិតោ បញ្ចវិជន្តិ ឯវំ អកុសលបក្ខេ
វិកត្តិ វេទិតញោ។

វិកត្តិហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. បរិវត្តនហារសម្មាតវណ្ណានា

៧១. បរិវត្តនហារេ អារដ្ឋហារេ វុត្តនយេន សមថវិបស្សនានិទ្ធារណំ
អកត្វា “សមថវិបស្សនាយ ភាវិតាយា”តិ អាហា។ លោកិយា ចេត្ត
សមថវិបស្សនា ទដ្ឋញោ។ បដិបក្ខេនាតិ “អរក្ខិតេន ចិត្តេនា”តិ គាថាយ
បដិបក្ខេនាតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា វិកត្តិហារេ និទ្ធិជ្ជស្ស អកុសលបក្ខស្ស
បដិបក្ខេនាតិ អត្ថោ។

បរិវត្តនហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. វេវចនហារសម្មាតវណ្ណានា

៧២. “មានសំ ហធយំ បណ្ណំ វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណក្ខន្ធនោ
 មនោវិញ្ញាណធាតុ” តិ (ធម្ម. ស. ៦) ច ចិត្តស្ស វេវចនំ។ “តក្កោ វិតក្កោ សង្កប្បោ
 អប្បនា ព្យប្បនា ចេតសោ អភិនិរោបនា” តិ ច សម្មាសង្កប្បស្ស។ “បញ្ញា
 បដាននា វិចយោ បរិចយោ” តិ អាទិនា (ធម្ម. ស. ១៦) សម្មាទិដ្ឋិយា។ “ចិនំ ជិយនា
 ជិយិតត្ថំ ចិត្តស្ស អកល្កតា អកម្មញ្ញតា ឌីនាហោ បរិនាហោ
 អន្តោសង្កាចោ” តិ ជិនស្ស។ “អកល្កតា អកម្មញ្ញតា កាយាលសិយំ សុប្បំ
 សុប្បនា សុបិតត្ថ” តិ (ធម្ម. ស. ១១៦៣) មិទ្ធស្ស។ “ភិក្ខុកោ ភិក្ខុ” តិ អាទិនា (ចារា. ២៥)
 ភិក្ខុបទស្ស។ “ទុក្ខតិ អចាយោ វិនិចាយតោ វដ្ឋទុក្ខំ សំសារោ” តិ អាទិនា
 ទុក្ខតិយា វេវចនំ វេទិតព្ពំ។

វេវចនហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. បញ្ញត្តិហារសម្មាតវណ្ណានា

៧៣. អធិដ្ឋហិត្វា រក្ខន្តិយា សតិយា រក្ខិយមាណំ ចិត្តំ តស្ស អធិដ្ឋានំ វិយ
 ហោតីតិ កត្វា វុត្ថំ - “រក្ខិតចិត្តស្សតិ បទដ្ឋានបញ្ញត្តិ សតិយា” តិ។ សេសំ
 តមស្មី បញ្ញត្តិហារសម្មាតេ តតោ បរេសុ ឌីតរណសោធនហារសម្មាតេសុបិ
 អបុព្វំ នត្ថិ។ ហេដ្ឋា វុត្ថនយមេវ។

បញ្ញត្តិហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១២. អធិដ្ឋានហារសម្មាតវណ្ណានា

៧៤. អធិដ្ឋានហារសម្មាតេ សម្មាទិដ្ឋិ នាម យំ ទុក្ខេ ញាណាន្តិ អាទិនា
 ចតុសច្ចហេតុហេតុសមុប្បន្នបច្ចយបច្ចយុប្បន្នសម្ពាតស្ស វិសយស្ស វសេន
 វេមត្តតំ ទស្សេត្វា បុន យំ តត្ថ តត្ថ យថាភូតំ ញាណទស្សនន្តិ

ចាឡីចាឡីអត្តានំ អវសិជ្ជវិសយវសេនេវ វេមត្តតំ ធីបេតិ។ តត្ថ យំ
សច្ចាគមនន្តិ យំ សច្ចតោ អវិបរីតតោ វិសយស្ស អាគមនំ, អធិគមោតិ
អត្តោ។ “យំ បច្ចាគមន”ន្តិបិ ចាថោ, តស្ស យំ បដិចាជីវិសយស្ស អាគមនំ,
តំតំវិសយាធិគមោតិ អត្តោ។ សេសមេត្ត បរិក្ខារសមារោបនហារសម្មាតេសុ
យំ វត្ថុតំ, តំ បុព្វេ វុត្ថនយត្តា ឧត្តានមេវ។

អធិជ្ជានហារសម្មាតវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មិស្សកហារសម្មាតវណ្ណានា

អបិ ចេត្ត ហារសម្មាតនិទ្ទេសោ ឥមិនាបិ នយេន វេទិតញ្ចោ -

“មនោបុព្វត្ថមា ធម្មា, មនោសេដ្ឋា មនោមយា;
មនសា ច បសន្នេន, ភាសតិ វា ករោតិ វា;
តតោ នំ សុខមន្វេតិ, ឆាយាវ អនចាយិនី”តិ។ (ធម. ប. ២);

តត្ថ កតមោ ទេសនាហារសម្មាតោ? មនោបុព្វត្ថមា ធម្មាតិ មនោតិ
ខន្ធវវត្តានេន វិញ្ញាណក្ខន្ធនេសេតិ។ អាយតនវវត្តានេន មនាយតនំ,
ធាតុវវត្តានេន វិញ្ញាណធាតុំ, ឥន្ទ្រិយវវត្តានេន មនិន្ទ្រិយំ។ កតមេ ធម្មា
បុព្វត្ថមា? ធម្មា បុព្វត្ថមា, កុសលានំ កុសលមូលានិ, អកុសលានំ
អកុសលមូលានិ, សាធិបតិកានំ អធិបតិ, សព្វចិត្តប្បាទានំ ឥន្ទ្រិយានិ។ អបិ ច
ឥមស្មី សុត្តេ មនោ អធិប្បតោ។ យថា ពលគ្គស្ស រាជា បុព្វត្ថមោ, ឯវមេវ
ធម្មានំ មនោ បុព្វត្ថមោ។ តត្ថ តិវិជេន មនោ បុព្វត្ថមោ នេក្ខម្មនន្ទេន
អព្យាចាទនន្ទេន អវិហីសានន្ទេន។ តត្ថ អលោកស្ស នេក្ខម្មនន្ទេន
មនោបុព្វត្ថមំ, អនោសស្ស អព្យាចាទនន្ទេន មនោបុព្វត្ថមំ, អមោហស្ស
អវិហីសានន្ទេន មនោបុព្វត្ថមំ។

មនោសេដ្ឋាតិ មនោតេសំ ធម្មានំ សេដ្ឋំវិសិដ្ឋំ ឧត្តមំ បរំ មូលំ បមុខំ
ចាមោក្ខំ, តេន វុច្ចតិ “មនោសេដ្ឋា”តិ។ មនោមយាតិ មនេន កតា, មនេន
និម្មិតា, មនេន និព្ពត្តា, មនោតេសំ បច្ចយោ, តេន វុច្ចតិ “មនោមយា”តិ។ តេ
បន ធម្មា ធនូសមុទានិតា អនាវិលសង្កប្បសមុដ្ឋានា ជស្សសមោធានា
វេទនាក្ខន្ធវា សញ្ញាក្ខន្ធវា សង្ខារក្ខន្ធវា។ មនសា ចេ បសន្នេនាតិ យា សទ្ធា
សទ្ធិហនា ឱកប្បនា អភិប្បសាទោ។ ឥតិ ឥមិនា បសាទេន ឧបេតោ
សមុបេតោ ឧបគតោ សមុបគតោ សម្មន្នោ សមន្នាគតោ, តេន វុច្ចតិ
“បសន្នេនា”តិ ឥទំ មនោកម្មំ។ ភាសតិ វាតិ វចីកម្មំ។ ករោតិ វាតិ កាយកម្មំ។
ឥតិ ទសកុសលកម្មបថា ទស្សិតា។

តតោតិ ទសវិជស្ស កុសលកម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា។ នន្តិ យោ សោ
កតបុញ្ញោ កតកុសលោ កតភិវុត្តាលោ, តំ បុគ្គលំ។ សុខន្តិ ធុរិធំ សុខំ
កាយិកំ ចេតសិកញ្ច។ អន្នេតិ អនុគច្ចតិ។

ឥធស្ស បុរិសោ អប្បហីនានុសយោ សំយោជនិយេសុ ធម្មេសុ អស្សាទំ
អនុបស្សតិ, សោ សំយោជនិយេសុ ធម្មេសុ អស្សាទំ អនុបស្សន្តោ យថាទិដ្ឋំ
យថាសុតំ សម្មត្តិករំ បត្តេតិ។ ឥច្ចស្ស អវិជ្ជា ច កវតណ្ណោ ច អនុពទ្ធា ហោន្តិ,
សោ យថាទិដ្ឋំ យថាសុតំ សម្មត្តិករំ បត្តេន្តោ បសាទនីយវត្ថុស្មី ចិត្តំ
បសាទេតិ សទ្ធិហតិ ឱកប្បេតិ។ សោ បសន្នេចិត្តោ តិវិធំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ
អនុតិដ្ឋតិ ទានមយំ សីលមយំ ភាវនាមយំ កាយេន វាចាយ មនសា។ សោ
តស្ស វិចាកំ បច្ចនុភោតិ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ឧបបន្នេ វា អបរាបរេ វា បរិយាយេ។ ឥតិ
ខោ បនស្ស អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណាបច្ចយា
នាមរូបំ, នាមរូបបច្ចយា សឡាយតនំ, សឡាយតនបច្ចយា សុខវេទនីយោ
ជស្សោ, ជស្សបច្ចយា វេទនាតិ ឯវំ សន្តំ តំ សុខមន្នេតិ។ តស្សវំ វេទនាយ

អបរាបរំ បរិវត្តមាធាយ ឧប្បជ្ឈតិ តណ្ហា។ តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ...បេ....
សមុទយោ ហោតីតិ។

តត្ថ យំ មនោ, យេ ច មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា, យញ្ច សុខំ, ឥមេ វុច្ឆន្តិ បញ្ចក្ខន្ធា,
តេ ទុក្ខសង្ខំ។ តេសំ បុរិមការណភូតា អវិជ្ជា ភវតណ្ហា ច សមុទយសង្ខំ។
តេសំ បរិញ្ញាយ បហាធាយ ភគវា ធម្មំ នេសេតិ, ទុក្ខស្ស បរិញ្ញាយ
សមុទយស្ស បហាធាយ។ យេន បរិជាតាតិ, យេន បជហាតិ, អយំ មគ្គោ។ យត្ថ
ច មគ្គោ បរត្ថតិ, អយំ និរោធា។ ឥមាធិ ចត្តារិ សច្ចាធិ ឯវំ
អាយតនធាតុឥន្ទ្រិយមុខេនាបិ និទ្ធារេតញ្ញាធិ។ តត្ថ សមុទយេន អស្សាទោ,
ទុក្ខេន អាធិនរោ, មគ្គនិរោធបិ និស្សរណំ, សុខស្ស អន្ធយោ ជលំ, មនសា
បសន្នេន កាយវិចីសមីហា ឧបាធាយោ, មនោបុព្ពង្គមត្តា ធម្មានំ អត្ថនោ
សុខកាមេន បសន្នេន មនសា វិចីកម្មំ កាយកម្មញ្ច បរត្ថេតព្ពង្គិ អយំ
ភគវតោ អាណត្តិ។ អយំ នេសនាហារសម្មាតោ។

តត្ថ កតមោវិចយហារសម្មាតោ? មននតោ អារម្មណវិជាននតោ
មនោ។ មននលក្ខណោ សម្បយុត្តេសុ អាធិបច្ចករណតោ បុព្ពង្គមោ
ព្យាហារភាវតោ និស្សត្តនិដ្ឋិវដ្ឋេន ធម្មា។ តាមេសុ តាមណីវិយ បធានដ្ឋេន
មនោ សេដ្ឋោ ឯតេសន្តិ មនោសេដ្ឋោ។ សហជាតាធិបច្ចយត្វតេន មនសា
និព្ពត្តាតិ មនោមយា។ អកាលុស្សិយតោ, អារម្មណស្ស ឱកប្បនតោ ច
បសន្នេន វិចីវិញ្ញត្តិវិចារតោ តថា សាធិយនតោ ច ភាសតិ។
ចោបនកាយវិចារតោ តថា សាធិយនតោ ច ករោតិ។ តថា បសុតត្តា
អនញ្ញត្តា ច “តតោ”តិ វុត្ថំ។ សុខនតោ សាតភាវតោ ឥដ្ឋភាវតោ ច “សុខ”ន្តិ
វុត្ថំ។ កត្វបចិតតត្តា អរិបក្កវិចាកត្តា ច “អន្ធវេតី”តិ វុត្ថំ។ ការណាយត្ថវុត្តតោ

អសង្គតិកោ ច “ឆាយាវ អនចាយិនី”តិ វុត្ថំ។ អយំ អនុបទវិចយតោ
វិចយហារសម្មាតោ។

តត្ថ កតមោ យុត្តិហារសម្មាតោ? មនស្ស ធម្មានំ អាធិបច្ចយោគតោ
បុព្ពង្គមតា យុជ្ជតិ។ តតោ ឯវ តេសំ មនស្ស អនុវត្តនតោ ធម្មានំ មនោសេដ្ឋតា
យុជ្ជតិ។ សហជាតាធិបច្ចយវសេន មនសា និព្ពត្តត្តា ធម្មានំ មនោមយតា
យុជ្ជតិ។ មនសា បសន្នេន សមុជ្ជានំ កាយវចីកម្មានំ កុសលភារោ យុជ្ជតិ។
យេន កុសលកម្មំ ឧបចិតំ, តំ ឆាយាវិយ សុខំ អន្ធនីតិ យុជ្ជតិ។ អយំ
យុត្តិហារសម្មាតោ។

តត្ថ កតមោ បទដ្ឋានោ ហារសម្មាតោ? មនោ មនោបវិចារានំ បទដ្ឋានំ។
មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា សព្ពស្ស កុសលបក្ខស្ស បទដ្ឋានំ។ “ភាសតី”តិ សម្មាវាចា,
“ករោតី”តិ សម្មាកម្មន្តោ, តេ សម្មាអាជីវស្ស បទដ្ឋានំ។ សម្មាអាជីវោ
សម្មាវាយាមស្ស បទដ្ឋានំ។ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិយា បទដ្ឋានំ។ សម្មាសតិ
សម្មាសមាធិស្ស បទដ្ឋានំ។ “មនសា បសន្នេនា”តិ ឯត្ថ បសានោ សទ្ធិន្ទ្រិយំ, តំ
សីលស្ស បទដ្ឋានំ។ សីលំ សមាធិស្ស បទដ្ឋានំ។ សមាធិ បញ្ញាយាតិ យាវ
វិមុត្តិញ្ញាណទស្សនា យោជេតព្ពំ។ អយំ បទដ្ឋានហារសម្មាតោ។

តត្ថ កតមោ លក្ខណោ ហារសម្មាតោ? “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា”តិ
មនោបុព្ពង្គមតាវចនេន ធម្មានំ ធនុបុព្ពង្គមតាបិ វិរយបុព្ពង្គមតាបិ
វិមសាបុព្ពង្គមតាបិ វុត្ថា ហោតិ អាធិបតេយ្យលក្ខណេន ធន្ទាធិនំ មនសា
ឯកលក្ខណត្តា។ តថា នេសំ សទ្ធាធិបុព្ពង្គមតាបិ វុត្ថា ហោតិ
ឥន្ទ្រិយលក្ខណេន សទ្ធាធិនំ មនសា ឯកលក្ខណត្តា។ “មនសា ច
បសន្នេនា”តិ យថា មនស្ស បសាទសមន្នាគមោ តំសមុជ្ជានំ
កាយវចីកម្មានំ អនវដ្ឋការលក្ខណំ។ ឯវំ ចិត្តស្ស សតិអាទិសមន្នាគមោបិ

នេសំ អនុវត្តការលក្ខណ៍ យោងសោមនសីការសមុជ្ជានភាវេន
ឯកលក្ខណត្ថា។ “សុខមន្ទេតី” តិ សុខានុគមនវចនេន សុខស្ស បច្ចយភូតានំ
មនាបិយរូបាទីនំ អនុគមេ វុត្តោ ហោតិ តេសម្មី កម្មបច្ចយតាយ
ឯកលក្ខណត្ថាតិ។ អយំ លក្ខណហារសម្មាតោ។

តត្ថ កតមោ ចតុព្យហោ ហារសម្មាតោ? “មនោបុព្ពង្គមា” តិ អាទីសុ
“មនោ” តិ អាទីនំ បទានំ និព្វេនំ និរុត្តំ, តំ បទត្ថនិទ្ទេសវសេន វេទិតព្ពំ។ បទត្ថោ
ច វុត្តនយេន សុវិញ្ញេយ្យវ។ យេ សុខេន អត្ថិកា, តេហិ បសន្នេន មនសា
កាយវីចមនោកម្មានិ បវត្តតព្ពានីតិ អយមេត្ថ ភគវតោ អធិប្បាយោ។
បុញ្ញកិរិយាយ អញ្ញេសម្មី បុព្ពង្គមា ហុត្វា តត្ថ តេសំ សម្មា ឧបនេតារោ
ឥមិស្ស ទេសនាយ និទានំ។ “ធម្មាភិបតី រាជា (ធម. ប. អដ្ឋ. ២. ១៨១
ឯកបត្តនាគរាជវត្ថុ), ចិត្តានុបរិវត្តិនោ ធម្មា (ធម. ស. ទុកមាតិកា ៦២; ១២០៥-
១២០៦), ចិត្តស្ស ឯកធម្មស្ស, សព្វេវ វសមន្ទគូ” តិ (សំ. និ. ១. ៦២)
ឯវមាទិសមាណយនេន ឥមិស្ស ទេសនាយ សំសន្ននា ទេសនានុសន្ទិ។
បទានុសន្ទិយោ បន សុវិញ្ញេយ្យវាតិ។ អយំ ចតុព្យហោ ហារសម្មាតោ។

តត្ថ កតមោ អារវដ្តោ ហារសម្មាតោ? “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា” តិ តត្ថ យានិ
តីណិ កុសលមូលានិ, តានិ អដ្ឋន្នំ សម្មត្ថានំ ហេតុ។ យេ សម្មត្ថា, អយំ
អដ្ឋន្តិកោ មគ្គោ។ យំ មនោសហជនាមរូបំ, ឥទំ ទុក្ខំ។ អសមុច្ឆិន្នា បុរិមនិប្បន្នា
អវិជ្ជា ភវតណ្ហា, អយំ សមុទយោ។ យត្ថ តេសំ បហានំ, អយំ និរោធាតិ
ឥមានិ ចត្តារិ សច្ចានិ។ អយំ អារវដ្តោ ហារសម្មាតោ។

តត្ថ កតមោ វិភត្តិហារសម្មាតោ? “មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា, មនសា ច
បសន្នេន, តតោ នំ សុខមន្ទេតី” តិ នយិទំ យថាវុត្ថវសេន គហេតព្ពំ។ យោ ហិ
សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ចាណាតិចាតិម្ហិ មិច្ឆាទិដ្ឋិកេ មិច្ឆាបដិបន្នេ សកំ

ចិត្តំ បសាទេតិ, បសន្នេន ច ចិត្តេន អក្ខតគុណាភិក្ខុវេនវេសេន ភាសតិ វា
និបច្ចការំ វាស្ស យំ ករោតិ, ន តតោ នំ សុខមន្វេតិ។ ទុក្ខមេវ បន តំ តតោ
ចក្កំវ វេហតោ បទមន្វេតិ។ ឥតិ ហិ ឥទំ វិភជ្ជព្យាករណីយំ។ យំ មនសា ច
បសន្នេន ភាសតិ វា ករោតិ វា, តញ្ចេវ ចីកម្មំ កាយកម្មញ្ច សុខវេទនីយន្តិ។ តំ
កិស្ស ហេតុ? សម្មត្តគតេហិ សុខវេទនីយំ មិច្ឆាគតេហិ ទុក្ខវេទនីយន្តិ។ កថំ
បនាយំ បសាទោ ទដ្ឋញ្ចោ? នាយំ បសាទោ, បសាទបតិវុបកោ បន
មិច្ឆាធិមោក្ខោតិ វេទមិ។ អយំ វិភត្តិហារសម្មាតោ។

តត្ថ កតមោ បរិវត្តនោ ហារសម្មាតោ? មនោបុព្ពត្តមាតិអាទិ។ យំ មនសា
បទុដ្ឋេន ភាសតិ វា ករោតិ វា ទុក្ខស្សនុកាមី។ ឥទញ្ចិ សុត្តំ ឯតស្ស
ឧដុបដិបក្ខោ។ អយំ បរិវត្តនោ ហារសម្មាតោ។

តត្ថ កតមោ វេវចនោ ហារសម្មាតោ? “មនោបុព្ពត្តមា”តិ មនោ ចិត្តំ
មនាយតនំ មនិទ្រិយំ មនោវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណាតត្ថតិ បរិយាយវេចនំ។
បុព្ពត្តមា បុរេចារិនោ បុរេកាមិនោតិ បរិយាយវេចនំ។ ធម្មា អត្តា សភាវាតិ
បរិយាយវេចនំ។ សេដ្ឋំ បដានំ បវេន្តិ បរិយាយវេចនំ។ មនោមយា មនោនិព្ពត្តា
មនោសម្ពតាតិ បរិយាយវេចនំ។ បសន្នេន សទ្ធិហន្តេន ឱកប្បន្នេនាតិ
បរិយាយវេចនំ។ សុខំ សាតំ វេទយិតន្តិ បរិយាយវេចនំ។ អន្វេតិ អនុគច្ឆតិ
អនុពន្ធពីតិ បរិយាយវេចនំ។ អយំ វេវចនោ ហារសម្មាតោ។

តត្ថ កតមោ បញ្ញត្តិហារសម្មាតោ? មនោបុព្ពត្តមាតិ អយំ មនសោ
កិច្ចបញ្ញត្តិ។ ធម្មាតិ សភាវបញ្ញត្តិ, កុសលកម្មបថបញ្ញត្តិ។ មនោសេដ្ឋាតិ
បដានបញ្ញត្តិ។ មនោមយាតិ សហជាតបញ្ញត្តិ។ បសន្នេនាតិ សទ្ធិទ្រិយេន
សមន្នាគតបញ្ញត្តិ, អស្សទ្ធិយស្ស បដិក្ខេបបញ្ញត្តិ។ ភាសតិ វា ករោតិ វាតិ

សម្ភារៈចាស់ម្នាក់ម្នាក់នាំនិងក្លែងបញ្ញត្តិ។ តតោ នំ សុខមន្តេតីតិ កម្មស្ស
ជលានុពន្ធបញ្ញត្តិ, កម្មស្ស អវិនាសបញ្ញត្តិ។ អយំ បញ្ញត្តិហារសម្មាសោ។

តត្ថ កតមោ ឌីតរណោ ហារសម្មាសោ? មនោតិ វិញ្ញាណក្ខន្ធា។ ធម្មាតិ
វេទនាសញ្ញាសង្ខារក្ខន្ធា។ ភាសតិ វា ករោតិ វាតិ កាយវិញ្ញត្តិយោ។ តាសំ
និស្សយា ចត្តារោ មហាភូតាតិ រូបក្ខន្ធាតិ អយំ ខន្ធហិ ឌីតរណោ។ មនោតិ
អភិសង្ខារវិញ្ញាណន្តិ មនោគ្គហណោន អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា គហិតាតិ។
សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ...បេ.... សមុទយោ ហោតីតិ អយំ បដិច្ចសមុប្បាទន
ឌីតរណាតិ។ អយំ ឌីតរណោ ហារសម្មាសោ។

តត្ថ កតមោ សោធនោ ហារសម្មាសោ? មនោតិ អារម្មណេ បទសុទ្ធិ, ន
អារម្មសុទ្ធិ។ មនោបុព្ពត្តមាតិ បទសុទ្ធិ, ន អារម្មសុទ្ធិ។ តថា ធម្មាតិ យាវ សុខន្តិ
បទសុទ្ធិ, ន អារម្មសុទ្ធិ។ សុខមន្តេតីតិ បន បទសុទ្ធិ ចេវ អារម្មសុទ្ធិ ចាតិ។ អយំ
សោធនោ ហារសម្មាសោ។

តត្ថ កតមោ អធិដ្ឋានោ ហារសម្មាសោ? មនោបុព្ពត្តមា ធម្មា, មនោសេដ្ឋា
មនោមយាតិ ឯកត្តតា។ មនសា ចេ បសន្នេនាតិ វេមត្តតា, តថា មនសា ចេ
បសន្នេនាតិ ឯកត្តតា។ ភាសតិ វា ករោតិ វាតិ វេមត្តតា, តថា មនសា ចេ
បសន្នេនាតិ ឯកត្តតា។ សោ បសាទោ ធុរិយោ អជ្ឈត្តញ្ច ព្យាចាធិក្ខម្ពនតោ,
ពហិទ្ធា ច ឌីកប្បនតោ។ តថា សម្បត្តិភវហេតុតោ វិវឌ្ឍិហេតុតោ វាតិ
អយំ វេមត្តតា។ តយិទំ សុត្តំ ធ្វើហិ អាការេហិ អធិដ្ឋាតព្ពំ ហេតុនា ច យោ
បសន្នមាណសោ, វិចារកេន ច យោ សុខវេទនីយោតិ។ អយំ អធិដ្ឋានោ
ហារសម្មាសោ។

តត្ថ កតមោ បរិក្ខារោ ហារសម្មាតោ? មនោបុព្ពត្តមាតិ ឯត្ថ មនោតិ
កុសលវិញ្ញាណំ។ តស្ស ច ញ្ញាណសម្មយុត្តស្ស អលោកោ អនោសោ
អមោហោតិ តយោ សម្មយុត្តា ហេតុ, ញ្ញាណវិប្បយុត្តស្ស អលោកោ
អនោសោតិ ទ្វេ សម្មយុត្តា ហេតុ។ សព្វេសំ អវិសេសេន
យោនិសោមនសិការោ ហេតុ, ចត្តារិ សម្មត្តិចក្កានិ បច្ចយោ។ តថា
សទ្ធម្មស្សវំ, តស្ស ច ធានាទិវសេន បវត្តមានស្ស ធម្មយុត្តមនោ បច្ចយោ។
ធម្មាតិ ចេត្ត វេទនាទីនំ ឥដ្ឋារម្មណាធម្មោ។ តថា តយោ វិញ្ញាណស្ស,
វេទនាធម្មោ បសាទស្ស, សទ្ធម្មយុត្តកុសលាភិសដ្ឋារោ វិចាកសុខស្ស
បច្ចយោតិ។ អយំ បរិក្ខារោ ហារសម្មាតោ។

តត្ថ កតមោ សមារោបនោ ហារសម្មាតោ? មនោបុព្ពត្តមា ធម្មាតិ មនោតិ
បុញ្ញចិត្តំ, តំ តិវិធំ - ធានមយំ, សីលមយំ, ការវនាមយន្តិ។ តត្ថ ធានមយស្ស
អលោកោ បទដ្ឋានំ, សីលមយស្ស អនោសោ បទដ្ឋានំ, ការវនាមយស្ស
អមោហោ បទដ្ឋានំ។ សព្វេសំ អភិប្បសាទោ បទដ្ឋានំ, “សទ្ធាជាតោ
ឧបសង្កមតិ, ឧបសង្កមន្តោ បយិរុចាសតិ” តិ (ម. និ. ២.១៨៣) សុត្តំ វិគ្គារេតព្ភំ។
កុសលចិត្តំ សុខស្ស ឥដ្ឋារម្មណស្ស បទដ្ឋានំ។ យោនិសោមនសិការោ
កុសលចិត្តស្ស បទដ្ឋានំ។ យោនិសោ ហិ មនសិ ករោន្តោ កុសលចិត្តំ អធិដ្ឋាតិ
កុសលចិត្តំ ភាវេតិ, សោ អនុប្បន្នានំ ចាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ
អនុប្បន្នាយ ធន្នំ ជនេតិ, ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ... បេ... បទហតិ។ តស្សេវំ
ចត្វសុ សម្មប្បធានេសុ ភាវិយមាទេសុ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា យាវ អវិយោ
អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ការវនាចារិប្បវី គច្ឆតីតិ អយំ ការវនាយ សមារោបនា។ សតិ ច
ការវនាយ បហានញ្ច សិទ្ធិមេវាតិ។ អយំ សមារោបនោ ហារសម្មាតោ។

តថា -

“ធនតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ, សំយមតោ វេរំ ន ចីយតិ;
កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកំ, រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោ”តិ។
(ធិ. និ. ២.១៩៧; ឧទា. ៧៥; បេជកោ. ១៦);

តត្ថ ធនតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ ធានមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ វុត្ថំ។ សំយមតោ វេរំ
ន ចីយតិ តិ សីលមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ វុត្ថំ។ កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកន្តិ
លោកស្ស ច នោសស្ស ច មោហស្ស ច បហានមាហ។ តេន ភាវនាមយំ
បុញ្ញកិរិយវត្ថុ វុត្ថំ។ រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ
អនុបាទាបរិនិព្ពានមាហ។

ធនតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ អលោកោ កុសលមូលំ។ សំយមតោ វេរំ ន
ចីយតិ តិ អនោសោ កុសលមូលំ។ កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកន្តិ អមោហោ
កុសលមូលំ។ រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ តេសំ និស្សរណំ វុត្ថំ។

ធនតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ សីលក្ខន្ធស្ស បទដ្ឋានំ។ សំយមតោ វេរំ ន ចីយតិ តិ
សមាធិក្ខន្ធស្ស បទដ្ឋានំ។ កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកន្តិ បញ្ញាក្ខន្ធស្ស
វិមុត្តិក្ខន្ធស្ស បទដ្ឋានំ។ ធានេន ឌីឡារិកានំ កិលេសានំ បហានំ, សីលេន
មជ្ឈិមានំ, បញ្ញាយ សុខុមានំ។ រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ កតាវីភូមិ
នស្សេតិ។

ធនតោ បុញ្ញំ...បេ.... ជហាតិ ចាបកន្តិ សេក្ខភូមិ នស្សិតា។
រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ អគ្គជលំ វុត្ថំ។

តថា ធនតោ បុញ្ញំ...បេ.... ន ចីយតិ តិ លោកិយកុសលមូលំ វុត្ថំ។ កុសលោ
ច ជហាតិ ចាបកន្តិ លោកុត្តរកុសលមូលំ វុត្ថំ។ រាគនោសមោហក្ខយា ស
និព្ពតោតិ លោកុត្តរស្ស កុសលមូលស្ស ជលំ វុត្ថំ។

ទទតោ...បេ... ន បីយតីតិ បុប្ផនភូមិ ទស្សិតា។ កុសលោ ច ជហាតិ
ចាបកន្តិ សេក្ខភូមិ ទស្សិតា។ រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពុតោតិ
អសេក្ខភូមិ ទស្សិតា។

ទទតោ ...បេ... ន បីយតីតិ សគ្គកាមិនី បដិបទា វុត្តា។ កុសលោ ច ជហាតិ
ចាបកន្តិ សេក្ខវិមុត្តិ។ រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពុតោតិ អសេក្ខវិមុត្តិ
វុត្តា។

ទទតោ...បេ... ន បីយតីតិ ធានកម៌ សីលកម៌ សគ្គកម៌ លោកិយានំ ធម្មានំ
ទេសនមាហា។ កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកន្តិ លោកេ អាទីនវានុបស្សនាយ
សន្និ សាមុក្កំសិកំ ធម្មទេសនមាហា។ រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពុតោតិ
តស្ស ទេសនាយ ជលមាហា។

ទទតោ បុញ្ញំ បវឡ្ហតីតិ ធម្មទានំ អាមិសទានញ្ច វទតិ។ សំយមតោ វេរំ ន
បីយតីតិ ចាណាតិចាតា វេរមណីយា សត្តានំ អភយទានំ វទតិ។ វរំ សព្ពានិបិ
សិក្ខាបទានិវិត្តាវេតព្ពានិ។ តេន ច សីលសំយមេន សីលេ បតិដ្ឋិតោ ចិត្តំ
សំយមេតិ, តស្ស សមថោ ចារិប្បវី គច្ឆតិ។ វរំ សោ សមថេ បិតោ
វិបស្សនាកោសល្លយោគតោ កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកំ រាគំ ជហាតិ, ទោសំ
ជហាតិ, មោហំ ជហាតិ, អរិយមគ្គេន សព្ពេបិ ចាបកេ អកុសលេ ធម្មេ
ជហាតិ។ វរំ បដិបន្នោ ច រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពុតោតិ រាគានំ
បរិក្ខយា ទ្វេបិ វិមុត្តិយោ អធិគច្ឆតីតិ អយំ សុត្តនិទ្ទេសោ។

តត្ថ កតមោ ទេសនាហារសម្មាតោ? ឥមស្មី សុត្ថ កី ទេសិតំ? ទ្វេ
សុគតិយោ ទេវា ច មនុស្សា ច, ទិព្ពា ច បញ្ច កាមគុណា, មាណសកា ច បញ្ច
កាមគុណា, ទិព្ពា ច បញ្ចចាទានក្ខន្ធា, មាណសកា ច បញ្ចចាទានក្ខន្ធា។ ឥទំ

វុច្ចតិ ធុត្ថំ អរិយសច្ចំ។ តស្ស ការណភាវេន បុរិមបុរិមនិប្បន្នា តណ្ហា
សមុទយោ អរិយសច្ចំ។ តយិធំ វុច្ចតិ អស្សនោ ច អាទិនវោ ច។ សត្តស្ស
បុរិមេហិ ធ្វិហិ បទេហិ និទ្ទេសោ “ទទតោ...បេ... ន ច័យតី”តិ។ កុសលោ ច
ជហាតិ ចាបកន្តិ មគ្គោ វុត្តោ។ រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ ទ្វេ
និព្ពានធាតុយោ សឧបាទិសេសា ច អនុបាទិសេសា ច។ ឥធំ និស្សវណំ។
ផលាទិនិ បន យថាវហំ វេទិតព្ពានីតិ។ អយំ នេសនាហារសម្មាតោ។

វិចយោតិ “ទទតោ បុញ្ញំ បវឡតី”តិ ឥមិនា បឋមេន បទេន តិវិធម្មិ
នានមយំ សីលមយំ ការណមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ វុត្ថំ។ ទសវិធស្សបិ
ទេយ្យធម្មស្ស បរិច្ចាគោ វុត្តោ។ តថា នត្ថិធស្សបិ រូបាទិអារម្មណស្ស។
“សំយមតោ វេរំ ន ច័យតី”តិ ធុតិយេន បទេន អវេរា អសបត្តា អព្យាបាទា ច
បដិបទា វុត្តោ។ “កុសលោ ច ជហាតិ ចាបក”ន្តិ តតិយេន បទេន
ញាណុប្បាទោ អញ្ញាណនិរោធនា សញ្ញេបិ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ សញ្ញេបិ
ពោធិបក្ខិយា ធម្មា វុត្តោ។ “រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោ”តិ រាគក្ខយេន
រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, មោហក្ខយេន អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ វុត្តាតិ។ អយំ
វិចយោ ហារសម្មាតោ។

យុត្តិ តិ នានេ បីតោ ឧភយំ បរិបូរេតិ មជ្ឈិយប្បហានញា បុញ្ញាភិសន្តញាតិ
អត្ថសា យុត្តិ។ សីលសំយមេ បីតោ ឧភយំ បរិបូរេតិ ឧបហារសមាធិ
អប្បនាសមាធិញាតិ អត្ថសា យុត្តិ។ ចាបកេ ធម្មេ បដហន្តោ ធុត្ថំ បរិជាតាតិ,
និរោធំ សច្ចិករោតិ, មគ្គំ ភាវេតីតិ អត្ថសា យុត្តិ។ រាគនោសមោហសុ
សត្តសោ បរិក្ខិណេសុ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយតីតិ
អត្ថសា យុត្តិតិ។ អយំ យុត្តិហារសម្មាតោ។

បទដ្ឋានន្តិ ទទតោ បុញ្ញំ បវុឡតីតិ ចាតាធិដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ សំយមតោ
វេរំ ន ចីយតីតិ សច្ចាធិដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកន្តិ
បញ្ញាធិដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានំ។ រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្វតោតិ
ឧបសមាធិដ្ឋានស្ស បទដ្ឋានន្តិ។ អយំ បទដ្ឋានោ ហារសម្មាតោ។

លក្ខណោតិ “ទទតោ”តិ ឯតេន បេយ្យវដ្ឋំ អត្ថចរិយំ សមាទត្តតា ច
ទស្សីតាតិ វេទិតញ្ញា សង្កហវត្ថុភាវេន ឯកលក្ខណាត្តា។ “សំយមតោ”តិ
ឯតេន ខន្តិមេត្តាអវិហីសាអនុទ្ទយាទយោ ទស្សីតាតិ វេទិតញ្ញា
វេរាទុប្បាទនលក្ខណោន ឯកលក្ខណាត្តា។ “វេរំ ន ចីយតី”តិ ឯតេន
ហិរិឌិត្តប្បអប្បិច្ឆតាសន្តដ្ឋិតាទយោ ទស្សីតា វេរាវុឡនេន ឯកលក្ខណាត្តា។
តថា អហិរិកាណោត្តប្បាទយោ អចេតព្វភាវេន ឯកលក្ខណាត្តា។
“កុសលោ”តិ ឯតេន កោសល្លទីបនេន សម្មាសង្កប្បាទយោ ទស្សីតា
មគ្គផ្កាធិភាវេន ឯកលក្ខណាត្តា។ “ជហាតិ ចាបក”ន្តិ ឯតេន
បរិញ្ញាភិសមយាទយោបិ ទស្សីតា អភិសមយលក្ខណោន ឯកលក្ខណាត្តា។
“រាគនោសមោហក្ខយា”តិ ឯតេន អវសិដ្ឋកិលេសាទីនម្បិ ខយា ទស្សីតា
ខេបេតព្វភាវេន ឯកលក្ខណាត្តាតិ អយំ លក្ខណោ។

ចតុព្យហោតិ ទទតោតិ តាថាយំ ភគវតោ កោអធិប្បាយោ? យេ
មហាកោគតំ បត្តយិស្សន្តិ, តេ ទានំ ទស្សន្តិ ទាលិទ្ធិយប្បហានាយ។ យេ
អវេរតំ ឥច្ឆន្តិ, តេ បញ្ច វេរានិ បជហិស្សន្តិ។ យេ កុសលធម្មេហិ ធន្តកាមា, តេ
អដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ភាវេស្សន្តិ។ យេ និព្វាយិតុកាមា, តេ រាគនោសមោហំ
បជហិស្សន្តិតិ អយមេត្ត ភគវតោ អធិប្បាយោ។ ឯវំ និព្វចននិទានសន្ធិយោ
វត្ថុញ្ញាតិ។ អយំ ចតុព្យហោ។

អារ្យដ្ឋោតិ យញ្ច អទទតោ មជ្ជិយំ, យញ្ច អសំយមតោ វេរំ, យញ្ច
អកុសលស្ស ចាបស្ស អប្បហានំ, អយំ បដិបក្ខនិទ្ទេសេន សមុទយោ។ តស្ស
អលោកេន ច អនោសេន ច អមោហេន ច ធានាធិហិ បហានំ, ឥមា និ តីណិ
កុសលមូលានិ។ តេសំ បច្ចយោ អដ្ឋសម្មត្តានិ, អយំ មគ្គោ។ យោ
រាគនោសមោហានំ ខយោ, អយំ និរោធាតិ។ អយំ អារ្យដ្ឋោ។

វិភត្តិ ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ ឯកំសេន យោ ភយហេតុ ទេតិ, រាគហេតុ
ទេតិ, អាមិសកិញ្ចិក្ខហេតុ ទេតិ, ន តស្ស បុញ្ញំ វឌ្ឍតិ។ យញ្ច ទណ្ឌានានំ
សត្តានានំ បរិហេបនត្ថំ អបុញ្ញំ អស្ស បវឌ្ឍតិ។ យំ បន កុសលេន ចិត្តេន
អនុកម្មន្តោ វា អបចាយមាណោ វា អន្តំ ទេតិ, ចានំ វត្ថំ យានំ
មាលាភន្ធិវិលេបនំ សេយ្យាវសថំ បដិបេយ្យំ ទេតិ, សព្ពសត្តានំ វា អភយនានំ
ទេតិ, មេត្តចិត្តោ ហិតជ្ឈាសយោ និស្សរណាសញ្ញិ ធម្មំ ទេសេតិ។ សំយមតោ
វេរំ ន ចីយតិ ឯកំសេន អភយូបរតស្ស ចីយតិ, កីការណំ? យំ អសមត្តោ,
ភយូបរតោ ទិដ្ឋធម្មិកស្ស ភាយតិ “មា មំ រាជាណោ គហេត្វា ហត្ថំ វា
និទ្ទេយ្យំ... បេ... ជីវន្តម្បិ សូលេ ឧត្តាសេយ្យ” ត្ថិ, តេន សំយមេន អវេរំ ចីយតិ។
យោ បន ឯវំ សមាណោ វេរំ ន ចីយតិ។ យោ បន ឯវំ សមាទិយតិ,
ចាលោភិចាតស្ស ចាបកោ វិចាកោ ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ អភិសម្មរាយេ ច, ឯវំ
សព្ពស្ស អកុសលស្ស, សោ តតោ អារមតិ, ឥមិនា សំយមេន វេរំ ន ចីយតិ។
សំយមោ នាម សីលំ។ តំ ចតុត្ថិធំ ចេតនា សីលំ, ចេតសិកំ សីលំ, សំវារោ សីលំ,
អរិទិក្កមោ សីលន្តិ។ កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកន្តិ ចាបបហាយកា
សត្តត្ថិស ពោធិបក្ខិយា ធម្មា វត្ថុព្យាតិ។ អយំ វិភត្តិ។

បរិវត្តនោតិ ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ, អទទតោបិ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ, ន
ធានមយិកំ។ សំយមតោ វេរំ ន ចីយតិ អសំយមតោបិ វេរំ ន ចីយតិ, យំ

ធានេន បដិសន្ធិនពលេន ភាវនាពលេន។ កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកំ,
អកុសលោ បន ន ជហាតិ។ រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពុតោ, តេសំ
អបរិក្ខយា នត្ថិ និព្ពុតីតិ។ អយំ បរិវត្តនោ។

វេវចនោតិ ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ។ បរិច្ចាគតោ កុសលំ ឧបដ្ឋយតិ។
អនុមោទតាបិ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតិ ចិត្តប្បសាទតាបិ វេយ្យាវច្ចកិរិយាយបិ។
សំយមតោតិ សីលសំវរតោ សោវច្ឆតោ។ វេរំ ន ច័យតីតិ ចាបំ នវឌ្ឍតិ,
អកុសលំ នវឌ្ឍតិ។ កុសលោតិ បណ្ឌិតោ និបុណោ មេធាវី បរិក្ខតោ។
ជហាតីតិ សមុច្ឆិន្ទតិ សមុគ្សាជេតិ។ អយំ វេវចនោ។

បញ្ញត្តិ ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតីតិ លោកស្ស បដិសិស្សគ្គបញ្ញត្តិ,
អលោកស្ស និក្ខេបបញ្ញត្តិ។ សំយមតោ វេរំ ន ច័យតីតិ នោសស្ស
វិក្ខម្ពនបញ្ញត្តិ, អនោសស្ស និក្ខេបបញ្ញត្តិ។ កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកន្តិ
មោហាស្ស សមុគ្សាតបញ្ញត្តិ, អមោហាស្ស ភាវនាបញ្ញត្តិ។ រាគនោសមោហាស្ស
បហានបញ្ញត្តិ, អលោកានោសមោហាស្ស ភាវនាបញ្ញត្តិ។
រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពុតោតិ កិលេសានំ បដិប្បស្សន្តិបញ្ញត្តិ, និព្ពានស្ស
សន្និកិរិយបញ្ញត្តិ។ អយំ បញ្ញត្តិ។

ឌីតរណោតិ ទទតោ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតីតិ ធានំ នាម សទ្ធាធិហិ ឥន្ទ្រិយេហិ
ហោតីតិ អយំ ឥន្ទ្រិយេហិ ឌីតរណោ។ សំយមតោ វេរំ ន ច័យតីតិ សំយមោ
នាម សីលក្ខន្ធាតិ អយំ ខន្ធហិ ឌីតរណោ។ កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកន្តិ
ចាបប្បហានំ នាម តីហិ វិមោក្ខហិ ហោតិ។ តេសំ ឧបាយភូតានិ តីណិ
វិមោក្ខមុខានីតិ អយំ វិមោក្ខមុខេហិ ឌីតរណោ។ រាគនោសមោហក្ខយា ស
និព្ពុតោតិ វិមុត្តិក្ខន្ធា។ សោ ច ធម្មធាតុ ធម្មាយតនញ្ញាតិ អយំ ធាតុហិ ច
អាយតនេហិ ច ឌីតរណោតិ។ អយំ ឌីតរណោ។

សោធនោតិ ទទតោតិអាទិកា បទសុទ្ធិ, នោ អារម្ភសុទ្ធិ។
រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ អយំ បទសុទ្ធិ ច អារម្ភសុទ្ធិ ចាតិ។ អយំ
សោធនោ។

អធិដ្ឋានោតិ ទទតោតិ អយំ ឯកត្ថតា, ចាកោ បរិច្ចាកោ ធម្មទានំ
អាមិសទានំ អភយទានំ, អដ្ឋ ទានានិវិត្តារេតញ្ញានិ។ អយំ វេមត្ថតា។
សំយមោតិ អយំ ឯកត្ថតា។ ចាតិមោក្ខសំវរោ សតិសំវរោតិ អយំ វេមត្ថតា។
កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកន្តិ អយំ ឯកត្ថតា។ សក្កាយទិដ្ឋិ បជហាតិ វិចិត្តិ
បជហាតិ តិអាទិកា អយំ វេមត្ថតា។ រាគនោសមោហក្ខយា ស និព្ពតោតិ អយំ
ឯកត្ថតា។ សឧចាទិសេសា និព្ពានធាតុ អនុចាទិសេសា និព្ពានធាតុតិ អយំ
វេមត្ថតាតិ។ អយំ អធិដ្ឋានោ។

បរិក្ខារោតិ ទានស្ស ចាមោជ្ឈំ បច្ចយោ។ អលោកោ ហេតុ, សំយមស្ស
ហិរេត្ថប្បាទយោ បច្ចយោ។ យោនិសោមនសិការោ អនោសោ ច ហេតុ,
ចាបប្បហានស្ស សមាធិ យថាភូតញ្ញាណទស្សនញ្ច បច្ចយោ។ តិស្សោ
អនុបស្សនា ហេតុ, និព្ពតិយា មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ ហេតុ, សម្មាសង្កប្បាទយោ
បច្ចយោតិ។ អយំ បរិក្ខារោ។

សមារោបនោ ហារសម្មាតោតិ ទទតោ បុញ្ញំ បវឡតីតិ ទានមយំ
បុញ្ញកិរិយវត្ថុ, តំ សីលស្ស បទដ្ឋានំ។ សំយមតោ វេរំ ន ជីយតីតិ សីលមយំ
បុញ្ញកិរិយវត្ថុ, តំ សមាធិស្ស បទដ្ឋានំ។ សីលេន ហិ ឈានេនបិ
រាគាទិកិលេសា ន ជីយន្តិ។ យេមិស្ស តប្បច្ចយា ឧប្បជ្ឈេយ្យំ អាសវា
វិយាតបរិឡាហា, តេមិស្ស ន ហោន្តិ។ កុសលោ ច ជហាតិ ចាបកន្តិ
បហានបរិញ្ញា, តំ ភាវនាមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ។ រាគនោសមោហក្ខយា ស
និព្ពតោតិ រាគស្សបិ ខយា នោសស្សបិ ខយា មោហស្សបិ ខយា។ តត្ថ រាគោតិ

យោ រាគោ សារាគោ ចេតសោ សារដ្ឋនា លោគោ លុព្ភនា លុព្ភិតត្ថំ អភិជ្ឈា
លោគោ អកុសលមូលំ។ ទោសោតិ យោ ទោសោ ទុស្សនា ទុស្សិតត្ថំ ព្យាចាទោ
ចេតសោ ព្យាបដ្ឋនា ទោសោ អកុសលមូលំ។ មោហោតិ យំ អញ្ញាណំ
អទស្សនំ អនភិសមយោ អសម្ពោធា អប្បដិវេទោ ទុម្មជ្ឈំ ពាល្យំ អសម្មជញ្ញំ
មោហោ អកុសលមូលំ។ ឥតិ ឥមេសំ រាគាទីនំ ខយោ និរោធា បដិនិស្សត្តោ
និព្វតិ និព្វាយនា បរិនិព្វានំ សទ្ធាទិសេសា និព្វានធាតុ អនុចាទិសេសា
និព្វានធាតុតិ។ អយំ សមាហេបនោ ហារសម្មាសោ។

មិស្សកហារសម្មាសវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នយសមុដ្ឋានវាវណ្ណនា

៧៩. ឯវំ នាណសុត្តវសេន ឯកសុត្តវសេន ច ហារវិចារំ ទស្សេត្វា ឥនានិ
នយវិចារំ ទស្សេត្តំ “តត្ថ កតមំ នយសមុដ្ឋាន”ន្តិអាទិ អារទ្ធិ។ កស្មា បនេត្ត
យថា “តត្ថ កតមោ ទេសនាហារោ, អស្សនាទីនវតាតិ កាថា។ អយំ
ទេសនាហារោ កី ទេសយតី”តិអាទិនា ហារនិទ្ទេសោ អារទ្ធា, ឯវំ “តត្ថ
កតមោ នន្ទិយាវដ្ឋោ, តណ្ហាញា អវិជ្ជម្បិ ចាតិ កាថា, អយំ នន្ទិយាវដ្ឋោ កី
នយតី”តិអាទិនា អនារភិក្ខា សមុដ្ឋានមុខេន អារទ្ធិន្តិ? វុច្ឆតេ - ហារនយានំ
វិសយភេទតោ។ យថា ហិ ហារា ព្យញ្ញនមុខេន សុត្តស្ស អត្ថសំវណ្ណនា, ន ឯវំ
នយា។ នយា បន នាណសុត្តតោ និទ្ធាវិតេហិ តណ្ហាវិជ្ជាទីហិ មូលបទេហិ
ចតុសច្ចយោជនាយ នយតោ អនុពុជ្ឈិយមាទោ ទុក្ខាទិអត្ថោ។ សោ ហិ
មគ្គញ្ញាណំ នយតិ សម្មាបេតីតិ នយោ។ បដិវិជ្ឈន្តានំ បន ឧក្សដិតញ្ញាអាទីនំ
តិណ្ហំ វេនេយ្យនំ វសេន មូលបទវិភាគតោ តិធាវិភត្តា។ ឯកមេកោ ចេត្ត
យតោ នេតិ, យញ្ច នេតិ, តេសំ សំកិលេសវោទានានំ វិភាគតោ ទិសដ្ឋហោ

ចតុជអដ្ឋទិសោ ចាតិ ភិក្ខោ ហារនយានំវិសយោ។ តថា ហិ វុត្ថំ - “ហារា
ព្យញ្ញនវិចយោ, សុត្តស្ស នយា តយោ ច សុត្តតោ” តិ (នេត្តិ. សង្កហវារ)។ ឯវំ
វិសិដ្ឋវិសយត្តា ហារនយានំ ហារេហិ អញ្ញាថា នយេ និទ្ទិសន្តោ “តត្ថ កតមំ
នយសមុជ្ឈាន” ត្ថិអាទិមាហ។

តត្ថាយំ វចនតោ - សមុជ្ឈហន្តិ ឯតេនាតិ សមុជ្ឈានំ។ កេ សមុជ្ឈហន្តិ?
នយា។ នយានំ សមុជ្ឈានំ នយសមុជ្ឈានំ។ កី បន តំ? តំតំមូលបទេហិ
ចតុសច្ចយោជនា។ សា ហិ នន្ទិយាវដ្ឋានំ នយានំ ឧប្បត្តិជ្ជានតាយ សមុជ្ឈានំ
ភូមិទិ ច វុច្ចតិ។ តថា ច វក្ខតិ - “អយំ វុច្ចតិ នន្ទិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស ភូមិ” តិ
(នេត្តិ. ៨០)។ បុញ្ហា កោជិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយ ច ភវតណ្ហាយ ចាតិអាទិ
នន្ទិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស ភូមិទស្សនំ។ តត្ថ បុញ្ហា កោជិ ន បញ្ញាយតិ
អសុកស្ស នាម ពុទ្ធស្ស ភគវតោ, អសុកស្ស វា ចក្កវត្តិនោ កាលេ អវិជ្ជា
ភវតណ្ហា ច ឧប្បន្នា។ តតោ បុព្វេ នាហោសីតិ ឯវំ អវិជ្ជាភវតណ្ហានំ ន កាចិ
បុរិមា មរិយាទា ឧបលព្ពតិ។ កស្មា? អនមតគ្គត្តា សំសារស្ស។ វុត្ថញ្ញេតំ -
“អនមតគ្គាយំ, ភិក្ខុវេ, សំសារោ, បុញ្ហា កោជិ ន បញ្ញាយតិ” តិ (សំ. និ. ២.១២៤;
កថា. ៧៥) វិត្តារោ។ តត្ថាតិ អវិជ្ជាភវតណ្ហាសុ។ យទិបិ អវិជ្ជាយ
សំយោជនភាវោ, តណ្ហាយ ច នីវរណភាវោ ចាឡិយំ វុត្ថោ, តថាបិ អវិជ្ជាយ
បដិច្ចាទិទានំវេហិ ភវេហិ តណ្ហា សំយោជនីតិ ឥមស្ស អត្ថស្ស ទស្សនត្ថំ
“អវិជ្ជានីវរណំ តណ្ហាសំយោជន” ត្ថិ វុត្ថំ។

អវិជ្ជាសំយុត្តាតិ អវិជ្ជាយ មិស្សិតា, អវិជ្ជាយ វា អភិនិវេសវត្ថុសុ ពទ្ធា។
អវិជ្ជាបក្ខេនវិចរន្តិទិ អវិជ្ជាបក្ខេន អវិជ្ជាសហាយេន ទ្វាទសវិជេន
វិបល្លាសេន អភិនិវេសវត្ថុភូតេ អារម្មណេ បវត្តន្តិ។ តេ វុច្ចន្តិ ទិដ្ឋិចរិតាតិ តេ
អវិជ្ជាភិក្ខុតា រូចាទិទិ និច្ចាទិតោ អភិនិវិសន្តា ទិដ្ឋិចរិតាតិ វុច្ចន្តិ, ទិដ្ឋិចរិតា

នាមាតិ អត្ថោ។ តណ្ហាបក្ខេនាតិ អដ្ឋសតតណ្ហាវិចារិតេន។ ទិដ្ឋិវិចារិតេ
តណ្ហាវិចារិតេ ច បដិបត្តិយាវិភជិត្វា ទស្សេតុំ “ទិដ្ឋិវិចារិតា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ
អត្ថកិលមថានុយោគន្តិ អត្ថនោ កាយស្ស កិលិស្សនបយោគំ
អត្ថបរិភាបនបដិបត្តិ។ កាមសុខល្លិកានុយោគន្តិ កាមសុខស្ស
អល្លិយនបយោគំ កាមេសុ ចាតព្យតំ។

យទិបិ ពាហិរកា “ទុក្ខំ តណ្ហា”តិ ច ជានន្តិ “ឥទំ ទុក្ខំ, ឯត្ថកំ ទុក្ខ”ន្តិ,
“អយំ តណ្ហា, អយំ តស្សវិរាគោ”តិ បរិញ្ញេយ្យបហាតព្ពកាវេន បន ន
ជានន្តិ, ឥតិ បវត្ថិបវត្ថិហេតុមត្តម្មិ ន ជានន្តិ។ កា បន កថា
និវត្តិនិវត្តិហេតុស្វតិ អាហា - “ឥតោ ពហិទ្វា នត្ថិ សច្ចវវត្តាន”ន្តិអាទិ។ តត្ថ
សច្ចប្បកាសនាតិ សច្ចទេសនា។ សមថវិបស្សនាកោសល្លន្តិ
សមថវិបស្សនាសុ ភាវនាកោសល្លំ, តាសុ
ឧគ្គហបរិបុច្ឆាសវនមនសិការកោសល្លំ វា។ វិបស្សនាធិដ្ឋានព្យោត្ត សមថំ
អធិប្បេតំ។ ឧបសមសុខប្បត្តិ តិ កិលេសានំ វុបសមសុខាធិគមោ។
វិបរិភេតាតិ មិច្ឆាភិវិជ្ជេតា។ នត្ថិ សុខេន សុខន្តិ យំ
អនវដ្ឋបច្ចយបរិភោគសុខេន កាយំ ចិត្តញ្ច បដិប្បស្សន្តិទទេ កត្វា អរិយេហិ
បត្តព្ពំ ឧបសមសុខំ, តំ បដិក្ខិបតិ។ ទុក្ខេនាតិ កាយខេនទុក្ខេន។

សោ លោកំ វឌ្ឍយតីតិ សោ កាមេ បដិសេវេន្តោ អត្ថភាវសម្ពាតំ លោកំ
វឌ្ឍតិ បីនេតិ។ បុត្តនត្តបរម្បរាយ វា សំសារស្ស អនុបច្ឆេននតោ សត្តលោកំ
វឌ្ឍតិ។ ពហំ បុព្វំ បសវតីតិ អត្ថនោ បញ្ចហិ កាមគុណេហិ សន្តប្បនេន
បុត្តមុខទស្សនេន ច ពហំ បុព្វំ ឧប្បាទេតិ។ អភិវិសេស្ស នាតិទន្ធិតាយ
ឯវសញ្ញិ។ ទន្ធិតាយ ឯវទិដ្ឋិ ទុក្ខេន សុខំ បត្តយមាណ

អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា កាមេសុ បុញ្ញសញ្ញា
កាមសុខល្អិកានុយោគមនុយុត្តា ចរិហរន្តិតិ យោជេតព្ពំ។

តទភិញ្ញា សន្តាតិ តថាសញ្ញានោ សមាធា។ រោគមេវ វឌ្ឍយន្តិតិ
អត្តការរោគមេវ កិលេសរោគមេវ វា អបរាបរំ វឌ្ឍន្តិ។ គណ្ណាសល្លេសុបិ
ឯសេវ នយោ។ រោគាភិគុណ្ឌាតិ យថាវុត្តរោគព្យាធិតា។ គណ្ណាបដិប័ទ្ធិតាតិ
យថាវុត្តគណ្ណាពាធិតា។ សល្លាតិវិជ្ជាតិ យថាវុត្តសល្លេន អនុបរិជ្ជា។
ឧប្បន្ននិមុដ្ឋានីតិ ឧបបន្ននចរណិនិ។ ឧក្សាតនិក្សាតន្តិ ឧច្ចាវចការំ។
រោគគណ្ណាសល្លកេសន្តិ យថាវុត្តរោគាធិតិ កិច្ចនំ, សមថវិបស្សនំ សន្ធាយ
វេទិតិ។ តេនេវាហ - “សមថវិបស្សនា រោគនិក្សាតកកេសន្ត” តត្ថ
រោគនិក្សាតកន្តិ រោគរូបសមនំ។ “សំកិលេសោ ធុត្ថ” ត្ថិអាធិនា សច្ចានិ តេសំ
បរិញ្ញេយ្យាធិការេន កថេតិ។

តត្ថ សំកិលេសោ ធុត្ថន្តិ

អត្តកិលមថានុយោគកាមសុខល្អិកានុយោគសំកិលេសវន្តោ, តេហិ វា
សំកិលេស្សមាណោ រូចារូបកាយោ ធុត្ថំ អរិយសច្ចំ។ តទភិសង្កោ តណ្ហាតិ តត្ថ
អភិសង្កោ អាសង្កោតិ លទ្ធជាមា តណ្ហា។

៨០. ឥធានិ ទិដ្ឋិចរិតតណ្ហាចរិតានំ សក្កាយទិដ្ឋិទស្សនេ បវត្តិភេទំ
នស្សេតុំ “ទិដ្ឋិចរិតា” តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ ទិដ្ឋិចរិតា រូបំ អត្តតោ ឧបកច្ចន្តិតិ
ទិដ្ឋិចរិតា ទិដ្ឋាភិនិវេសស្ស ពលវការតោ រូបំ “អត្តា” តិ គណ្ហាន្តិ។ តេសញ្ញា
អត្តាភិនិវេសោ ពលវា, ន តថា អត្តនិយាភិនិវេសោ។ ឯស នយោ
វេទនន្តិអាធិសុបិ។ តណ្ហាចរិតា រូបវន្តំ អត្តានន្តិ តណ្ហាចរិតា
តណ្ហាភិនិវេសស្ស ពលវការតោ រូបំ អត្តនោ កិញ្ចនបលិពោធការេ ឋបេត្វា
អវសេសំ វេទនាធិ “អត្តា” តិ គណ្ហាន្តិ។ អត្តនិ វា រូបន្តិ អត្តាធារំ វា រូបំ។ រូបស្មី វា

អត្តានុវិចារី វា អត្តានុវិចារី វេទនាវន្តនិរាទិសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯតេសញ្ញា
អត្តនិយាភិទិវេសោ ពលវា, ន តថា អត្តាភិទិវេសោ។ តស្មា យថាលទ្ធី
អត្តនិយន្តិ កប្បត្វា តទញ្ញំ “អត្តា” តិ គណ្ណានុវិចារី អយំ វុច្ឆតិ វិសតិវត្ថុកា
សក្កាយទិដ្ឋតិ អយំ បញ្ចសុ ឧបាទានក្ខន្ធសុ ឯកេកស្មី ចតុន្នំ ចតុន្នំ កាហានំ
វេសេន វិសតិវត្ថុកា សតិ វិជ្ជមានេ ខន្ធបញ្ចកសង្ខាតេ កាយេ, សតិ វា
វិជ្ជមានា តត្ថ ទិដ្ឋតិ សក្កាយទិដ្ឋតិ។

លោកុត្តរា សម្មាទិដ្ឋតិ បឋមមគ្គសម្មាទិដ្ឋតិ អន្ធាយិកាតិ សម្មាទិដ្ឋតិ
អនុភាមិនោ។ យទា សម្មាទិដ្ឋតិ សក្កាយទិដ្ឋតិ បដហានវេសេន បវត្តា, តទា
តស្ស អនុគុណភាវេន បវត្តមានកាតិ អត្តោ។ កេ បន តេតិ? អាហ
“សម្មាសង្កេត្ត” តិអាទិ។ “តេ តយោ ខន្ធា” តិអាទិនា អរិយមគ្គតោ ខន្ធមុខេន
សមថវិបស្សនា និទ្ធាវេតិ។ “តត្ថ សក្កាយោ” តិអាទិ ចតុសច្ចនិទ្ធាវណំ។ តំ សព្វំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

បុន “តត្ថ យេ រូបំ អត្តតោ ឧបគច្ឆន្តិ” តិអាទិនា សក្កាយទិស្សនមុខេន
ឧច្ឆេទាទិអន្តទ្វយំ, មជ្ឈិមញ្ច បដិបទំ និទ្ធាវេតិ។ តត្ថ ឥមេ វុច្ឆន្តិ ឧច្ឆេទវាទិនោតិ
ឥមេ រូបាទិកេ បញ្ចក្ខន្ធអត្តតោ ឧបគច្ឆន្តា រូបាទិនំ អនិច្ចការតោ ឧច្ឆិដ្ឋតិ
អត្តាវិនិស្សតិ ន ហោតិ បរំ មរណាតិ ឯវំ អភិធិវិសនតោ “ឧច្ឆេទវាទិនោ” តិ
វុច្ឆន្តិ។ ឥមេ វុច្ឆន្តិ សស្សតវាទិនោតិ ឥមេ “រូបវន្តំ វា អត្តានុវិចារី
រូបាទិនំ និមុត្តា អញ្ញោ កោចិ អត្តាតិ ឧបគច្ឆន្តា “សោ និច្ឆោ ធុរោ សស្សតោ” តិ
អភិធិវិសនតោ “សស្សតវាទិនោ” តិ វុច្ឆន្តិ។ “ឧច្ឆេទសស្សតវាទិនោ ឧភោ អន្តា,
អយំ សំសារបវត្ត” តិអាទិ សច្ចនិទ្ធាវណំ, តំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ឧច្ឆេទសស្សតំ សមាសតោ វិសតិវត្ថុកា សក្កាយទិដ្ឋតិ អត្តា ឧច្ឆិដ្ឋតិ
អត្តា និច្ឆោតិ ច អាទិប្បវត្តនតោ ឧច្ឆេទសស្សតទស្សនំ សង្ខេបតោ

វិសតិវត្ថុកាសក្កាយទិដ្ឋិ ឯវ ហោតិ។ សញ្ញាបិ ហិ អត្តវាទោ
សក្កាយទិដ្ឋិអន្តោគដោ ឯវាតិ។ វិត្តារតោ ឆ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតានិ
ឧច្ឆេទសស្សតទស្សនំ វិត្តារេន ព្រហ្មជាលេ (ជី. និ. ១.២៨ អាទយោ) អាគតានិ
ឆ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតានិ។ តេសន្តិ ឯវំ សន្នេហវិត្តារវត្តានំ ឧច្ឆេទសស្សតទស្សនានំ។
បដិបក្ខោតិ បហាយកបដិបក្ខោ។ តេចត្តាលីសំ ពោធិបក្ខិយា ធម្មាតិ
អនិច្ចសញ្ញា ទុក្ខសញ្ញា អនត្តសញ្ញា បហានសញ្ញា វិរាគសញ្ញា និរោធសញ្ញា
ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា... បេ... អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោតិ ឯតេ តេចត្តាលីសំ
ពោធិបក្ខិយា ធម្មា។

ឯវំ វិបស្សនាវសេន បដិបក្ខំ ទស្សេត្វា បុន សមថវសេន ទស្សេត្ថំ “អដ្ឋ
វិមោក្ខា ទស ច កសិណាយតនានិ” តិ វុត្ថំ។ ឆ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតានិ មោហជាលន្តិ
ឆ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតានិ មោហជាលហេតុកត្តា មោហជាលញ្ច។
អនាទិអនិធនប្បវត្តន្តិ បុរិមាយ កោដិយា អភាវតោ អនាទិ។ អសតិ
បដិបក្ខាធិគមេ សន្តានវសេន អនុបច្ឆេទេន បវត្តនតោ អនិធនប្បវត្តំ។ យស្មា
បន មោហជាលហេតុកានិ ទិដ្ឋិគតានិ មោហជាលេ បទាលិតេ បទាលិតានិ
ហោន្តិ, តស្មា វុត្ថំ - “តេចត្តាលីសំ ពោធិបក្ខិយា ធម្មា ញ្ញាណវដិវ
មោហជាលប្បទាលន” តិ។

តត្ថ ញ្ញាណវដិវន្តិ វដិវបមញ្ញាណំ។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ សមាបត្តិត្វា
តេជេត្វា តិក្ខុសភាវំ អាចាទិតំ វិបស្សនាញ្ញាណំ មគ្គញ្ញាណញ្ច ញ្ញាណវដិវ។
ឥទមេវ ហិ ញ្ញាណំ ភគវតោ បវត្ថំ “មហាវដិវញ្ញាណ” តិ វុច្ឆតិ។ តំ បន
សសម្ភារំ កត្វា ទស្សេន្តោ “តេចត្តាលីសំ ពោធិបក្ខិយា ធម្មា” តិ អាហា។
មោហជាលប្បទាលន្តិ បុព្វភាគេ វិក្ខម្ពនវសេន មគ្គក្ខណោ សមុច្ឆេទវសេន
អវិជ្ជាភវតណ្ហានំ បទាលនំ។ អតីតាទិភេទភិទ្ទេសុ រូបាទីសុ

សកអត្តភារាវាទីសុ ច សំសិព្ពនវសេន បវត្តនតោ ជាលំ ភវតណ្ហា។ តស្ស ហិ
តណ្ហា ជាលំនី សិព្ពនី ជាលន្តិ ច អធិវចនន្តិ។ ឯវំ
អត្តកិលមថានុយោគកាមសុខល្លិកានុយោគទិដ្ឋិតណ្ហាភិទិវេសសស្សតុច្ឆ
ធានំ និទ្ធារណាវសេន មោហជាលបរិយាយវិសេសតោ អវិជ្ជាតណ្ហាវិភជិត្វា
យថានុសន្និទា សំកិលេសបក្ខំ និគមេន្តោ “តេន វុច្ឆតិ បុញ្ញា កោដិ ន
បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយ ច ភវតណ្ហាយ ចា”តិ អាហា។

៨៧. “តត្ថ ទិដ្ឋិចរិតោ”តិអាទិនា វោធានបក្ខំ ទស្សេតិ។ តត្ថ
សល្លេខានុសន្តតវុត្តិ តិ អនុបទុតសល្លេខវុត្តិ។ កស្មា? យស្មា សល្លេខ
តិព្ពតារវោ។ ទិដ្ឋិចរិតោ ហិ តថោជិតុច្ឆាទិនា អនុចាយេនបិ យេតុយ្យេន
កិលេសានំ សល្លេខនាធិប្បាយេន ចរតិ, តស្មា សោ សាសនេ បព្ពជិតោ
ធុតធម្មវសេន សល្លេខបដិបទំ បូរេតិ។ សិក្ខានុសន្តតវុត្តិ តិ
អច្ឆិទ្ធចតុចារិសុទ្ធិសីលវុត្តិ។ ទិដ្ឋិយា សវិសយេ បញ្ញាសទិសី បវត្តិ តិ សោ
វិសុជ្ឈមាធនោ បញ្ញាធិកោ ហោតីតិ អាហា - “ទិដ្ឋិចរិតោ សម្មត្តនិយាមំ
ឡិក្ខមន្តោ ធម្មានុសារី ភវតី”តិ។ តណ្ហាវសេន មិច្ឆាវិមោក្ខោ ហោតីតិ
តណ្ហាចរិតោវិសុជ្ឈមាធនោ សទ្ធាធិកោវ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ - “តណ្ហាចរិតោ
សម្មត្តនិយាមំ ឡិក្ខមន្តោ សទ្ធានុសារី ភវតី”តិ។ ទិដ្ឋិចរិតោ សុខាយ
បដិបទាយាតិអាទិ បដិបទានិទ្ទេសោ ហេដ្ឋា ទេសនាហារវិភង្គេ (នេត្តិ. ៥
អាទយោ) អាគតោ ឯវ, អត្ថោបិ តត្ថ សព្វប្បការតោ វុត្តោ ឯវ។

អបុព្វបទេសុ បនវិវេចិយមាធនាតិ វិមោចិយមាធនា។ បដិទិស្សវតីតិ
និយ្យាតិ វិមុច្ចតីតិ អត្ថោ។ ទន្ធព្វា ធម្មំ អាជានាតីតិ តណ្ហាចរិតស្ស
មន្តបញ្ញាស្ស វសេន វុត្តំ។ តិក្ខបញ្ញោ បន ឱប្បំ ធម្មំ អាជានាតីតិ។ “សត្តាបិ
ធុរិធា”តិអាទិនា ឥន្ទ្រិយវិភាគេន បុន បដិបទាវិភាគំ ទស្សេតិ, តំ សុវិញ្ញេយ្យំ។

“យេ ហិ កេចី”តិអាទិនា តាសំ បដិបទានំ និយ្យានេ តីសុបិ កាលេសុ
 ឯកន្តិកភារំ ធស្សេតិ។ តត្ថ ឥមាហិ ឯវ ចត្វហិ បដិបទាហិតិ ឥមាហិ ឯវ
 ចត្វហិ បដិបទាហិ, តត្ថនិមុត្តាយ អញ្ញាយ បដិបទាយ អភាវតោ។
 ចតុក្កមគ្គន្តិ បដិបទាចតុក្កំ, បដិបទា ហិ មគ្គោតិ។ អថ វា ចតុក្កមគ្គន្តិ
 នន្ទិយាវដ្ឋស្ស ចតុទ្ទិសាសដ្ឋាតំ មគ្គំ។ តា បន ចតស្សោ ទិសា
 ទិសាលោចននយេ អាគមិស្សន្តិ។ កិមត្ថំ បន ចតុក្កមគ្គំ បញ្ញាបេន្តិតិ អាហា
 “អពុជជនសេវិតាយា”តិអាទិ។ តត្ថ អពុជជនសេវិតាយាតិ
 អបណ្ណិតជនសេវិតាយ។ ពាលកក្កាយាតិ ពាលជនកាមិតាយ។
 រត្តវាសិនិយាតិ រត្តសុ រាគាភិក្ខុតេសុ វសេតិ រត្តវាសិនី, តស្សា។ នន្ទិយាតិ
 តត្រ តត្រាភិនន្ទនជ្ជន នន្ទិសដ្ឋាតាយ។ អវដ្ឋនត្តនិសមុច្ឆិន្ទនត្ថំ។ អយំ វុច្ឆតិ
 នន្ទិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស ភូមីតិ អយំ តណ្ហាវិជ្ជានំ វសេន សំកិលេសបក្ខេ ទ្វេ
 ទិសា សមថវិបស្សនានំ វសេន វោទានបក្ខេបិ ទ្វេ ទិសា ចតុសច្ចយោជនា
 នន្ទិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស សមុជ្ជានតាយ ភូមីតិ។

៨២. ឯវំ នន្ទិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស ភូមី និទ្ទិសិត្វា ឥទានិ តស្ស ទិសាភូតធម្មេ
 និទ្ទិសន្តេន យស្មា ចស្ស ទិសាភូតធម្មេសុ វុត្តេសុ ទិសាលោចននយោ វុត្តោយេវ
 ហោតិ, តស្មា “វេយ្យាករណេសុ ហិ យេ កុសលាកុសលា”តិ
 ទិសាលោចនលក្ខណំ ឯកទេសេន បច្ឆាមសិត្វា “តេ ធុរិជា
 ឧបបរិក្ខិតញា”តិអាទិ អារទ្ធា។ តត្ថ តេតិ ទិសាភូតធម្មា។ ធុរិជាតិ “ឥមេ
 សំកិលេសធម្មា, ឥមេ វោទានធម្មា”តិ ឯវំ ធុរិជេន។ ឧបបរិក្ខិតញាតិ
 ឧបបត្តិតោ បរិតោ ឥត្តិតញា, ធម្មយុត្តិតោ តំតំទិសាភាវេន បេក្ខិតញា
 អាហោចិតញាតិ អត្ថោ។

យំ បកាវ សន្ទាយ “ធុរិយា ឧបបរិក្ខតញ្ញា” តិ វុត្ថំ, តំ ទស្សេតិ
“លោកវដ្ឋានុសារី ច លោកវិវដ្ឋានុសារី ចា” តិ។ តស្សត្ថោ - លោកោ ឯវ វដ្ឋំ
លោកវដ្ឋំ។ លោកវដ្ឋកាវេន អនុសរតិ បវត្ថតីតិ លោកវដ្ឋានុសារី,
សំកិលេសធម្មោតិ អត្ថោ។ លោកស្ស, លោកតោ វាវិវដ្ឋំ លោកវិវដ្ឋំ, និព្វានំ។
តំ អនុសរតិ អនុលោមនវសេន គប្បតីតិ លោកវិវដ្ឋានុសារី, វោទានធម្មោតិ
អត្ថោ។ តេនេវាហ - “វដ្ឋំ នាម សំសារោ, វិវដ្ឋំ និព្វាន” តិ។

តំ កថំ ទដ្ឋញ្ញតិ តំ កថំ កេន បកាវេន ទដ្ឋញ្ញតិ ច? ឧបចយេន។ យថា កតំ
កម្មំ ផលទានសមត្ថំ ហោតិ, តថា កតំ ឧបចិត្តតិ វុច្ចតិ។ ឯវំ ឧបចិត្តកាវេ កម្មំ
នាម ហោតិ, វិចាកវដ្ឋស្ស ការណំ ហោតីតិ អត្ថោ។ សព្វេបិ កិលេសា ចត្វាហិ
វិបល្លាសេហិ និទ្ទិសិតញ្ញា, ទសន្ធម្បិ កិលេសានំ វិបល្លាសហេតុភាវតោ។ តេ
កត្ត ទដ្ឋញ្ញតិ តេ បនវិបល្លាសា កត្ត បស្សិតញ្ញតិ អាហា - “ទស វត្ថុកេ
កិលេសបុញ្ញេ” តិ។ ទសវិធការណោ កិលេសសមូហោតិ អត្ថោ។ តត្ថ
កិលេសាបិ កិលេសវត្ថុ, កិលេសានំ បច្ចយធម្មាបិ កិលេសវត្ថុ។ តេសុ
ការណភាវេន បុរិមសិទ្ធា កិលេសា បរតោ បរេសំ កិលេសានំ បច្ចយភាវតោ
កិលេសាបិ កិលេសវត្ថុ។ អយោនិសោមនសិការោ,
អយោនិសោមនសិការបរិក្ខតា ច ធម្មា កិលេសុប្បត្តិហេតុភាវតោ
កិលេសប្បច្ចយាបិ កិលេសវត្ថុតិ ទដ្ឋញ្ញំ។

ចត្តារោ អាហារាតិ ឯត្ថ អាហារសីសេន តត្ថិសយា កិលេសាបិ
អធិប្បតា។ ចតស្សោ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ “បឋមេ
អាហារេ” តិ អាធិនា ទសវត្ថុកេ កិលេសបុញ្ញេ បុរិមំ បុរិមំ បច្ឆិមស្ស បច្ឆិមស្ស
ការណាតិ ទស្សេតិ។ តត្ថ បឋមេ អាហារេតិ វិសយភូតេ បឋមេ អាហារេ
បឋមោ វិបល្លាសោ បវត្ថតីតិ អត្ថោ។ សេសាហារេសុបិ ឯសេវ នយោ។ បឋមេ

វិបល្លាសេតិ បឋមេវិបល្លាសេ អប្បហ្មីនេ សតិ បឋមំ ឧបាទានំ បវត្តតីតិ
អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ យំ បទេត្ថ វត្តព្រំ, តំ និទ្ទេសេយេវ
កថយិស្សម។

៨៣. ឥនាទិ ទសវត្ថុកំ កិលេសបុព្វំ តណ្ហាវិជ្ជាវសេន ទ្វេ កោដ្ឋាសេ
ករោន្តោ “យោ ច កតធឿកាវេ អាហារោ” តិអាទិមាហ។ តត្ថ កតធឿកាវារាហំ
ជស្សហារញ្ច អបរិជាទន្តស្ស តណ្ហាចរិតស្ស យថា ក្កមំ កាយវេទនាសុ
តិញ្ចោ ធន្តរកោ ហោតិ, ឥតិ ឧបក្កិលេសស្ស ធន្តរាគស្ស ហេតុភាវតោ យោ ច
កតធឿកាវេ អាហារោ, យោ ច ជស្សោ អាហារោ, ឥមេ តណ្ហាចរិតស្ស
បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសាតិ វុត្តា។ តថា មនោសញ្ចេតនាហារំ វិញ្ញាណាហារញ្ច
អបរិជាទន្តោ ទិដ្ឋិចរិតោ តេសុ អត្តសញ្ញំ និច្ចសញ្ញំ ច ហោតីតិ វុត្តនយេនេវ
តេ ទិដ្ឋិចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសាតិ វុត្តា។ តថា បុរិមកា ទ្វេវិបល្លាសា
បុរិមកានិ ឯវ ច ទ្វេ
ទ្វេឧបាទានយោគគន្ថាសវឌ្ឍិយសល្លវិញ្ញាណាដ្ឋិតិអគតិគមនាទិ
តណ្ហាបធានត្តា តណ្ហាសភាវត្តា តណ្ហាវិសយត្តា ច តណ្ហាចរិតស្ស
ឧបក្កិលេសាតិ វុត្តា។ បច្ឆិមកានិ បទ តានិ ទិដ្ឋិបធានត្តា ទិដ្ឋិសភាវត្តា
ទិដ្ឋិវិសយត្តា ច ទិដ្ឋិចរិតស្ស ឧបក្កិលេសាតិ វុត្តាតិ ទដ្ឋព្វា។

៨៤. កតធឿកាវេ អាហារោ “អសុភេ សុភ” ត្ថិវិបល្លាសោតិ ចត្វសុ
អាហារេសុ កតធឿកាវេ អាហារោ ចត្វសុ ច វិបល្លាសេសុ “អសុភេ សុភ” ត្ថិ
វិបល្លាសោ ទដ្ឋញ្ចោ កតធឿកាវារាហស្ស អសុភសភាវត្តា អសុភសមុដ្ឋានត្តា
ច។ តថា ជស្សហារញ្ច ទុក្ខសភាវត្តា ទុក្ខបច្ចយត្តា ច វិសេសតោ តត្ថ
“ទុក្ខេ សុខ” ត្ថិវិបល្លាសោ។ តថា យេតុយ្យេន សត្តាវិញ្ញាណោ និច្ចសញ្ញោនោ,
សង្ខារេសុ ច អត្តសញ្ញោនោ, ចេតនាបធានា ច សង្ខារាតិ វុត្ថំ - “វិញ្ញាណោ

អាហារ... បេ... អត្តាតិ វិបល្លាសោ"តិ។ បឋមេ វិបល្លាសេ ឋិតោ កាមេ
ឧបាទិយតីតិ "អសុភេ សុភ"ន្តិ វិបរិយេសគ្គាហី កិលេសកាមេន វត្ថុកាមេ
ទន្ធិ គល្លាភិ។ ឥទំ វុច្ចតិ កាមុចាទានន្តិ យំ តថា កាមានំ គហណំ, ឥទំ វុច្ចតិ
កាមុចាទានំ។ "ទុក្ខេ សុខ"ន្តិ វិបរិយេសគ្គាហី "សីលព្ពតេហិ អនាគតេ
ភវិសុទ្ធិតិ តំ និព្ពតិសុខ"ន្តិ ទន្ធិ គល្លាភិ។ "អនិច្ចេ និច្ច"ន្តិ វិបរិយេសគ្គាហី
"សព្វេ ភវា និច្ចា ធុវា សស្សតា អវិបរិណាមធម្មា"តិ សំសារាភិនន្តិនំ ភវទិដ្ឋិ
ទន្ធិ គល្លាភិ។ "អនត្តនិ អត្តា"តិ វិបរិយេសគ្គាហី "អសតិ អត្តនិ កស្សិនំ
កម្មជលំ, តស្មា សោ ករោតិ, សោ បដិសំវេទេតិ"តិ អត្តទិដ្ឋិ ទន្ធិ គល្លាភិ
ឥមមត្តំ ទស្សេតិ "ទុតិយេ វិបល្លាសេ ឋិតោ"តិ អាទិនា។

អយំ វុច្ចតិ កាមយោគោតិ យេន កាមរាគសង្ខាតេន កាមុចាទានេន
វត្ថុកាមេហិ សហ សត្តោ សំយោជីយតិ, អយំ កាមរាគោ "កាមយោគោ"តិ
វុច្ចតិ។ អយំ វុច្ចតិ ភវយោគោតិ យតោ សីលព្ពតុចាទានសង្ខាតេន
ភវុចាទានេន ភវេន សហ សត្តោ សំយោជីយតិ, អយំ ភវរាគោ "ភវយោគោ"តិ
វុច្ចតិ។ អយំ វុច្ចតិ ទិដ្ឋិយោគោតិ យាយ អហេតុកទិដ្ឋិអាទិសង្ខាតាយ
ចាបិកាយ ទិដ្ឋិយា, សក្កាយទិដ្ឋិអាទិអវសិដ្ឋទិដ្ឋិយា ច សត្តោ ទុក្ខេន សហ
សំយោជីយតិ, អយំ ចាបិកា ទិដ្ឋិ "ទិដ្ឋិយោគោ"តិ វុច្ចតិ។ អយំ វុច្ចតិ
អវិជ្ជាយោគោតិ យាយ អត្តវាទុចាទានេន សកលវដ្តទុក្ខេន ច សហ សត្តោ
សំយោជីយតិ, អយំ អវិជ្ជា "អវិជ្ជាយោគោ"តិ វុច្ចតិ។

យស្មា បន កាមយោគាទយោ អភិជ្ឈាកាយ គន្តាទីនំ បច្ចយា ហោន្តិ, តស្មា
"បឋមេ យោគេ ឋិតោ អភិជ្ឈាយ កាយំ គន្តតិ"តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អភិជ្ឈាយ
កាយំ គន្តតិ បរាភិជ្ឈាយនលក្ខណាយ អភិជ្ឈាយ នាមកាយំ គន្តតិ
យដ្ឋេតីតិ អត្តោ។ តថា ភវបត្តនាយ អប្បហំនត្តា ភវទិដ្ឋិភវរាគវសេន

អាហារត្រូវតែសុសត្រា ចិត្តានិ បទូសេន្តិតិ អាហា - “ធុតិយេ យោគេ ឋិតោ
ព្យាបាទេន កាយំ គន្តតិ” តិ។ តថា ទិដ្ឋិវសេន អវិជ្ជាវសេន ច សីលព្ពតេហិ
សុដ្ឋតិ, ឥទមេវ សច្ចំ មោយមញ្ញន្តិ ច អភិនិវាសតីតិ អាហា - “តតិយេ... បេ...
ឥទំសច្ចាភិនិវេសេន កាយំ គន្តតិ” តិ។

តស្សាតិ តស្ស អភិជ្ឈាទីហិ សមន្នាគតស្ស បុគ្គលស្ស។ ឯវំ គន្តិតាតិ ឯវំ
អភិជ្ឈាយនាទិវសេន នាមកាយំ គន្តិតា ឋិតា។ អាសវន្តិតិ អាសវកាវេន
បវត្តន្តិ។ កុតោ ច វុច្ចតិ អាសវន្តិតិ កុតោ បន ហេតុតោ តេ កិលេសា
អាសវន្តិតិ អាសវហេតុំ បុច្ចតិ។ យស្មា បន កិលេសា កុសលប្បវត្តិ និវាវេត្វា
ចិត្តំ បរិយាធាយ តិដ្ឋត្តា, មគ្គេន អសមុច្ឆិន្នា ឯវំ វា អាសវានំ ឧប្បត្តិហេតុ
ហោន្តិ, តស្មា “អនុសយតោ វា បរិយុដ្ឋានតោ វា” តិ វុត្តំ។ អភិជ្ឈាកាយគន្លេន
កាមាសវោតិ អភិជ្ឈាកាយគន្លេន សិទ្ធន កាមរាគសភាវត្តា កាមាសវោ
សិទ្ធា ហោតិ។ កត្តចិទេវ វិសយេ នោមនស្សិតោ តប្បដិបក្ខេវិសយេ
តត្ថិសយពហុលេ ច ភវេ បត្តតីតិ អាហា - “ព្យាបាទកាយគន្លេន
ភវាសវោ” តិ។ បរាមាសកាយគន្លេន ទិដ្ឋាសវោតិ
សីលព្ពតបរាមាសកាយគន្លេន សិទ្ធន តំសភាវត្តា អបរាបរំ វា ទិដ្ឋិយោ
គន្លេន្តស្ស ទិដ្ឋាសវោ សិទ្ធា ហោតិ។ ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្លេន
អវិជ្ជាសវោតិ “ឥទមេវ សច្ចំ មោយមញ្ញ” តិ អភិនិវាសន្តស្ស
អយោនិសោមនសិការតោ អនេកេហិ អកុសលេហិ ធម្មេហិ សទ្ធិ អវិជ្ជាសវោ
ឧប្បជ្ឈតិ, សព្ពេសំ វា អកុសលធម្មានំ អវិជ្ជាបុព្ពដ្ឋមត្តា
ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្លេន សិទ្ធន តស្ស ហេតុភូតោ អវិជ្ជាសវោ សិទ្ធា
ហោតិ។

យស្មា បន អាសវា ឯវ បរិពុទ្ធា វដ្តស្មី ឌីហានន្តិ ឌីសានេន្តិ តិ “ឌីយា” តិ វុច្ឆន្តិ,
តស្មា វុត្ថំ - “តស្ស ឥមេ ចត្តារោ អាសវា” តិ អាទិ។

អនុសយសហគតា តិ អនុសយការំ អប្បជិត្តិ បិទ្វា គតា បវត្តា,
អនុសយភូតា វា។ អដ្ឋាសយន្តិ ចិត្តំ។ អនុបរិដ្ឋា តិ ឌីកាឡា។ ហានយំ អាហាច្ច
តិ ជ្ជន្តិ តិ ចិត្តស្ស អពុន្តរសដ្ឋា តំ ហានយំ អាហាច្ច តិ ជ្ជន្តិ។ តថា ហិ វុត្ថំ
អដ្ឋសាលិនិយំ (ឆ. ស. អដ្ឋ. ៥) “អពុន្តរដ្ឋេន ហានយំ” តិ។ តេន វុច្ឆន្តិ សល្លា តិ
យស្មា អដ្ឋាសយំ អនុបរិដ្ឋា ហានយំ អាហាច្ច តិ ជ្ជន្តិ, តេន វុច្ឆន្តិ “សល្លា” តិ។
បិទ្វាជនំ ធុរុទ្ធរណតា ច សល្លដ្ឋោ។ “ឯសោ មេ អត្តា” តិ គហលាមុខេន
“ឯសោ ហមស្មី” តិ គហលំ ហោតិ តិ ធិដ្ឋិ និស្សាយ បិ មាណំ ជយ្យន្តិ តិ អាហា
“ធិដ្ឋាយេន មាណសល្លោ” តិ។

បរិយាទិន្នន្តិ អញ្ញាស្ស ឌីកាសំ អទត្វា សមន្តតោ គហិតំ។ ចត្វសុ ធម្មេសុ
សល្លាហតិ តិ អារម្មណាបច្ចយតាយ អារម្មណាភូតេសុ ចត្វសុ ធម្មេសុ
បតិជ្ជហតិ។ តានិ សរូបតោ ទស្សេតិ “រូបេ វេទនាយ សញ្ញាយ សដ្ឋារេសូ” តិ។
នន្ទបសេចនេនា តិ លោកសហគតស្ស សម្បយុត្តា នន្ទិ សហជាតកោដិយា,
ឥតរស្ស ឧបនិស្សយកោដិយា ឧបសេចនន្តិ នន្ទបសេចនំ, តេន
នន្ទបសេចនេន។ កេន បន តំ នន្ទបសេចនន្តិ អាហា - “វាគសល្លេន
នន្ទបសេចនេន វិញ្ញាណោនា” តិ។

តត្ថ វាគសល្លេនា តិ វាគសល្លេន ហេតុភូតេន នន្ទបសេចនេន
វិញ្ញាណោនា តិ ឥត្តម្ហូតលក្ខណោ ករណាវចនំ។ រូបូបកា វិញ្ញាណាដ្ឋិតិ តិ រូបមេវ
អារម្មណាករណាវសេន ឧបគន្តត្ថតោ, វិញ្ញាណាស្ស បតិដ្ឋាការតោ ច រូបូបកា
វិញ្ញាណាដ្ឋិតិ។ តិ ជ្ជតិ ឯត្ថា តិ បិតិ។ បញ្ចវេការកវស្មិញ្ញា អភិសដ្ឋាវិញ្ញាណំ
រូបក្ខន្ធនិស្សាយ តិ ជ្ជតិ។ ទោសសល្លេនា តិ សហជាតេន ទោសសល្លេន។ យទា

វេទនូបកាវិញ្ញាណដ្ឋតិ វុច្ចតិ, តទា ឧបនិស្សយកោជិយាវ នន្ទិយា ឧបសិទ្ធី
វិញ្ញាណំ ទដ្ឋព្ពំ។ វេទនាបិ ទោមនស្សវេទនាវ។ យទា ច
ឧបនិស្សយបច្ចយភូតេន ទោសសល្លេន វេទនូបកាវិញ្ញាណដ្ឋតិ វុច្ចតិ, តទា
សហជាតកោជិយា, ឧបនិស្សយកោជិយា វា នន្ទិយា ឧបសិទ្ធី វិញ្ញាណំ ទដ្ឋព្ពំ។
វេទនា បន តិស្សោបិ តិស្សន្នំ វេទនានំ អារម្មណ្ឌឧបនិស្សយភាវតោ។ តត្ថ
បឋមនយោ ទោមនស្សារម្មណស្ស អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស វសេន វុត្តោ។
ទុតិយោ សព្វវេទនារម្មណស្ស វសេនាបិ ទដ្ឋព្ពំ។

មានសល្លេនាតិ មានសល្លេន សហជាតេន, ឧបនិស្សយភូតេន វា។
មោហសល្លេនាតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច អនាធិមតិសំសារេ ឥត្តិបុរិសា
រូបាភិរាមាតិ រាគសល្លវសេន បឋមាវិញ្ញាណដ្ឋតិ យោជិតា។ សព្វាយបិ
វេទនាយ ទុក្ខបរិយាយសញ្ញាវតោ ទុក្ខាយ ច ទោសោ អនុសេតីតិ
ទោសសល្លវសេន ទុតិយា, សញ្ញាវសេន “សេយ្យោហមស្មី”តិ មញ្ញា
ហោតីតិ មានសល្លវសេន តតិយា, សង្ខារេសុ សមូហាយនំ ទុព្ពិនិព្ពោគន្តិ
មោហសល្លវសេន ចតុត្ថិ វិញ្ញាណដ្ឋតិ យោជិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឧបត្ថម្ភន្តិ ឱលុញ្ញារម្មណភូតាហិ វិញ្ញាណដ្ឋតីហិ ឧបត្ថម្ភិតំ។ តញ្ច កម្មន្តិ
យំ “ចេតនា ចេតសិក”ន្តិ បុព្វេ (នេត្តិ. ៨២) វុត្តំ។ ឥមេ ច កិលេសាតិ ឥមេ ច
នសវត្ថុកា កិលេសា។ សេសំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

៨៥. ឥទានិ អាហារាធយោ នយានំ សំកិលេសបក្ខេ ទិសាភាវេន វវត្ថុបេតុ
“ឥមា ចតស្សោ ទិសា”តិអាទិ អារទ្ធី, តំ ឧត្តានមេវ។ បុន កតព្វីកាវេ
អាហារាតិអាទិ អាហារាទិសុយេវ យស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្ខិលេសា, តំ វិភជិត្វា
នស្សេតុំ អារទ្ធី។ តត្ថ ទសន្នំ សុត្តានន្តិ ឯកទេសេសុ សមុទាយវោហារេន វុត្តំ។
សមុទាយេសុ ហិ បវត្តា សមញ្ញា អវយវេសុបិ ទិស្សតិ, “យថា បដោ ទឡោ,

សមុទ្រា ធិដ្ឋា"តិ ច។ ឯកោ អត្ថោតិ ឯកស្ស អត្ថស្ស និច្ឆាទនតោ វុត្ថំ។
ព្យញ្ញនមេវ នានន្តិ ឯត្ថ ព្យញ្ញនគ្គហណោន ព្យញ្ញនត្ថោបិ គហិតោតិ ទដ្ឋត្ថំ។
នសហិបិ សុត្តបទេហិ សវត្ថុកា តណ្ហា វុត្ថា។ តណ្ហា ច រាគចរិតំ បុគ្គលំ ទិប្បំ
ទូសេតីតិ អាហា - "ឥមេ រាគចរិតស្ស បុគ្គលស្ស ឧបក្កិលេសា"តិ។ យថា ច
បឋមទិសាការេន វុត្ថធម្មា រាគចរិតស្ស ឧបក្កិលេសា, ឯវំ ទុតិយទិសាការេន
វុត្ថធម្មា ទោសចរិតស្ស។ តតិយចតុត្ថទិសាការេន វុត្ថធម្មា យថាក្កមំ
ធិដ្ឋចរិតស្ស មន្ទស្ស តិក្ខុស្ស ច ឧបក្កិលេសា វុត្ថា។ តេសំ ឧបក្កិលេសកាវោ
វុត្ថនយានុសារេន វេទិតញោ។

អាហារវិបល្លាសាធម្មោ យទិបិ សព្វេហិ តីហិ វិមោក្ខមុខេហិ បុព្វភាគេ
យថាវហំ បរិញ្ញេយ្យា បហាតញ្ចា ច។ យស្ស បន ទុក្ខានុបស្សនា បុរិមេ
អាហារទ្វយេ ទុក្ខាការេន ពហុលំ បវត្ថតិ, តស្ស វសេន យោ ច កតធឿ កាវោ
អាហារោ, យោ ច ជស្សោ អាហារោ, ឥមេ អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន បរិញ្ញំ
គច្ឆន្តីតិ វុត្ថំ។ ឯស នយោ សេសេសុ។ ឯវញ្ជេតំ, ន អញ្ញាថា។ ន ហិ អរិយមគ្គានំ
វិយ បហាតញ្ជេសុ វិមោក្ខមុខានំ បរិញ្ញេយ្យបហាតញ្ជេសុ កោចិ និយមោ
សម្ភវតិ។ ឥតិ សព្វេ លោកវដ្តានុសារិនោ ធម្មា និយ្យន្តិ, តេ លោកា តីហិ
វិមោក្ខមុខេហិតិ និគមនំ។ តស្សត្ថោ - ឥតិ ឯវំ វុត្ថប្បកាវា សព្វេ
អាហារាធម្មោ លោកសម្ពាតវដ្តានុសារិនោ ធម្មា តេ លោកភូតា វដ្តតោ
និយ្យន្តិ អនិច្ចានុបស្សនាធិហិ តីហិ វិមោក្ខមុខេហិតិ។

៨៦. ឯវំ សំកិលេសបក្ខេ ទិសាក្ខតធម្មេ និទ្ទិសិត្វា ឥទានិ វោទានបក្ខេ
ទិសាក្ខតធម្មេ ទស្សេតុំ "ចតស្សោ បដិបទា"តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ
ទិព្ភព្រហ្មអរិយអានេញ្ញវិហារោតិ ចត្តារោ វិហារា។
មានប្បហានអាលយសមុគ្គាតអវិជ្ជាបហានភវ្កបសមា ចត្តារោ អន្តរិយា

អត្ថតា ធម្មា។ សច្ចាធិដ្ឋានាធិនំ ចត្តារិ អធិដ្ឋានាធិ។ ធនុសមាធិការវនាធម្មោ
ចតស្សោ សមាធិការវនា។ ឥន្ទ្រិយសំវរោ តបសម្ពាតោ បុញ្ញធម្មោ
ពោជ្ឈន្តីការវនា សត្វបដិបដិស្សគ្គសម្ពាតំ និព្វានញាតិ ចត្តារោ សុខភាគិយា
ធម្មា វេទិតញាតិ។

បឋមា បដិបទាតិអាទិ បដិបទាសតិបដ្ឋានាធិនំ អភេទសន្ទស្សនំ។ យទិ វេ
កស្មារិសុំ កហាលំ កតន្តិ? ធនុវត្ថកស្ស កិលេសបុញ្ញស្ស
បដិបក្ខការវនស្សនត្ថំ បដិបទាធិនុសកនិទ្ទេសោ។ តថា ហិ វក្ខតិ - “ចត្តារោ
អាហារា តេសំ បដិបក្ខោ ចតស្សោ បដិបទា”តិអាទិ (នេត្តិ. ៨៧)។ កិញ្ចាបិ
ចត្វសុ សតិបដ្ឋានេសុ “ឥទំ នាម សតិបដ្ឋានំ ឥមាយ វេ បដិបទាយ ឥជ្ឈតី”តិ
និយមោ នត្តិ, តថាបិ បឋមាយ បដិបទាយ បឋមំ សតិបដ្ឋានំ សម្ពាតីតិ
សម្ពាសេន វេ វុត្ថំ - “បឋមា បដិបទា, បឋមំ សតិបដ្ឋាន”ន្តិ។ យស្មា បន
អាហារាវិបល្លាសាធិនំ វិយ បដិបទាសតិបដ្ឋានាធិនំ អត្ថតោ នាធនត្ថំ នត្តិ។
សតិបដ្ឋានាធិយេវ ហិ តថា តថា បដិបទ្គមាធិនំ
ទុក្ខាបដិបទាធន្ទាភិញ្ញាធិនាមកាធិ ហោន្តិ, តស្មា យថា សំកិលេសបក្ខោ
“បឋមេ អាហារេ បឋមោវិបល្លាសោ”តិអាទិនា អធិករណាភេទេន វុត្ថំ, វេ
អធិករណាភេទំ អកត្វា “បឋមា បដិបទា, បឋមំ សតិបដ្ឋាន”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។
សេសេសុបិ វេសេវ នយោ។

អនុស្ស បព្ពតារោហនំ វិយ កទាធិនេវ ឧប្បជ្ឈនកំ អច្ឆរិយំ, អច្ឆរាយោគ្គំ
អច្ឆរិយន្តិ ចោរាណា។ អភូតបុព្វំ ភូតន្តិ អត្ថតំ។ ឧភយម្យេតំ វិម្ពយាវហស្ស
អធិវចនំ។ ន ហិ មានប្បហានាធិតោ អញ្ញំ ទុរិកសម្ពាតំ វិម្ពនិយព្វា
ឧបលព្ពតីតិ អធិតិជ្ឈតិ ឯតេន, ឯត្ថ វា អធិដ្ឋានមត្តមេវ វា តន្តិ អធិដ្ឋានំ។
សច្ចញ្ចា តំ អធិដ្ឋានញ្ចា, សច្ចស្ស វា អធិដ្ឋានំ, សច្ចំ អធិដ្ឋានំ ឯតស្សាតិ វា

សមាជិកជ្ជានំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ សមាជិ ឯវ ភាវេតត្ថតាយ
សមាជិការា។ សុខំ ភជតីតិ សុខភាគិយោ, សុខភាគស្ស វា
សុខកោដ្ឋាសស្ស ហិរោតិ សុខភាគិយោ។ ឯកស្សបិ សត្តស្ស
អសុភភាវនាទយោវិយ ឯកទេសេ អវត្តិត្វា អនវសេសបរិយាទានតោ នត្តិ
ឯតិស្ស បមាណន្តិ អប្បមញ្ញា។

បឋមា បដិបទា ភាវិតា ពហុលីកតា បឋមំ សតិបដ្ឋានំ បរិបូរេតីតិ
បឋមាយ បដិបទាយ ភាវនាពហុលីកា បឋមស្ស សតិបដ្ឋានស្ស
ភាវនាចារិបូរីតិ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ យថា ហិ អរិយមគ្គ
ភាវិតេ សតិបដ្ឋានាទយោ ពោធិបក្ខិយធម្មា សព្វេបិ ភាវិតា ឯវ ហោន្តិ,
ឯវំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ភំ។

កាយានុបស្សនាយ កាមរាគស្ស ឧដ្ឋវិបច្ឆនីកភាវិតោ “បឋមោ
សតិបដ្ឋានោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ កាមបដិបក្ខំ បឋមំ ឈានំ បរិបូរេតី”តិ
វុត្តំ។ តថា បីតិបដិសំវេទនាទិវសេន បវត្តមាទំ ទុតិយំ សតិបដ្ឋានំ,
សប្បីតិកស្ស ទុតិយជ្ឈានស្ស ចិត្តស្ស អភិប្បមោទនវសេន បវត្តមាទំ តតិយំ
សតិបដ្ឋានំ ឧក្កំសគតសុខស្ស តតិយជ្ឈានស្ស អនិច្ចវិរាគាទិវសេន បវត្តិយា
សម្ព័ន្ធវេសុ ឧបេក្ខកំ ចតុត្ថំ សតិបដ្ឋានំ ឧបេក្ខាសតិចារិសុទ្ធិភាវិតោ
ចតុត្ថជ្ឈានស្ស ចារិបូរិយា សំវត្តតិ។

យស្មា បន រូចាវចរបឋមជ្ឈានំ រូចាវចរសមាបត្តិនំ, ទុតិយជ្ឈានំ
ព្យាចាទិវតក្កាទិទ្វីភាវេន ព្រហ្មវិហារាទំ, តតិយជ្ឈានំ បីតិវិរាគេន សុខេន
វិបស្សនាយ អធិដ្ឋានភូតំ អរិយវិហារាទំ, ចតុត្ថជ្ឈានំ
ឧបេក្ខាសតិចារិសុទ្ធិអានេញ្ញប្បត្តំ អានេញ្ញវិហារាទំវិសេសតោ បច្ចយោ

ហោតិ, តស្មា “បឋមំ ឈានំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ បឋមំ វិហារំ បរិបូរេតី” តិអាទិ
វុត្តំ។ ឥតិ យោ យស្ស វិសេសបច្ឆយោ, សោ តំ បរិបូរេតីតិ វុត្តោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

៨៧. ឥនានិ បដិបទានយោ វោទានបក្ខេ ទិសាភាវេន វវុត្តបេតុំ “តត្ថ ឥមា
ចតស្សោ ទិសា” តិអាទិ វុត្តំ។ តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បុន “បឋមា បដិបទា” តិអាទិ
បដិបទាចតុក្កាទីសុ យេន យស្ស បុគ្គលស្ស វោទានំ, តំ វិភជិត្វា ទស្សេតុំ
អារទ្ធវំ។ តំ ហោជ្ជា វុត្តនយមេវ។ យទិបិ តីសុ វិមោក្ខមុខេសុ “ឥទំ នាម
វិមោក្ខមុខំ ឥមាយ ឯវ បដិបទាយ ឥដ្ឋេតី” តិ និយមោ នត្ថិ។ យេសំ បន
បុគ្គលានំ បុរិមាហិ ទ្វីហិ បដិបទាហិ អប្បណិហិតេន វិមោក្ខមុខេន
អរិយមគ្គាធិគមោ។ តថា យស្ស តតិយាយ បដិបទាយ សុញ្ញតវិមោក្ខមុខេន,
យស្ស ច ចតុត្ថាយ បដិបទាយ អនិមិត្តវិមោក្ខមុខេន អរិយមគ្គាធិគមោ,
តេសំ បុគ្គលានំ វសេន អយំ បដិបទាវិមោក្ខមុខសំសន្ននា។ សតិបដ្ឋានាទីហិ
វិមោក្ខមុខសំសន្ននាយបិ ឯសេវ នយោ។

តេសំ វិក្កិឡិកត្ថន្តិ តេសំ អសន្តាសនជវបរក្កមាទិវិសេសយោគេន សីហានំ
ពុទ្ធានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ ពុទ្ធសាវកានញ្ច វិក្កិឡិកតំ វិហារណំ។ យទិទំ
អាហារាទិកិលេសវត្ថុសមតិក្កមនមុខេន សបរសន្តានេ
បដិបទាទិសម្បាទនា។ ឥនានិ អាហារាទិនំ បដិបទាទីហិ យេន សមតិក្កមនំ, តំ
នេសំ បដិបក្ខការំ ទស្សេន្តោ “ចត្តារោ អាហារា តេសំ បដិបក្ខោ ចតស្សោ
បដិបទា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ តេសំ បដិបក្ខភាវោ បហាតព្ពភាវោ
បហាយកភាវោ ច អាហារវិញ្ញាណដ្ឋិតីនព្វោត្ថ បហាតព្ពភាវោ
តប្បដិពន្ធនន្តរាគវសេន ទដ្ឋព្ពោ។ តត្ថ “វិក្កិឡិកតំ ភាវនា សន្និកិរិយា
ចា” តិអាទិ តស្សយំ សង្ខេបត្ថោ - តេសំ វិក្កិឡិកត្ថន្តិ ឯត្ថ យទេតំ វិក្កិឡិកតំ នាម
ភាវេតព្ពានំ ពោធិបក្ខិយធម្មានំ ភាវនា, សន្និកាតព្ពានំ ជលនិព្ពានានំ

សង្ឃិកិរិយា ច។ តថា បហាតព្ភស្ស ទសវត្ថុកស្ស កិលេសបុញ្ញស្ស
តទដ្ឋានិវេសន បហានំ ព្យង្គិកិរិយា អនវេសេសនន្តិ។ ឥនានិ តំ សង្ខេបេន
ទស្សន្តោ “ឥន្ទ្រិយាធិដ្ឋានំវិក្កិឡិវិបរិយាសានធិដ្ឋាន”ន្តិ អាហ។

ឥន្ទ្រិយាធិដ្ឋានន្តិ ឥន្ទ្រិយានំ បវត្ថនំ ការវនា សង្ឃិកិរិយា ច។
វិបរិយាសានធិដ្ឋានន្តិ វិបល្លាសានំ អបវត្ថនំ បហានំ អនុប្បាទនំ។ ឥន្ទ្រិយានិ
សទ្ធម្មគោចរោតិ ឥន្ទ្រិយានិ ចេត្ត សទ្ធម្មស្ស គោចរភូតានិ បវត្តិហេតូតិ
អធិប្បតានិ សទ្ធិន្ទ្រិយាធិនីតិ អត្ថោ។ វិបរិយាសា កិលេសគោចរោតិ
វិបល្លាសា សំកិលេសបក្ខស្ស បវត្តិដ្ឋានំ បវត្តិហេតូតិ។ អយំ វុច្ចតិ
សីហាវិក្កិឡិវិបរិយាសានយស្ស ភូមិវិចិត្រ យាយំ “ចត្តារោ អាហារា”តិអាទិនា
សំកិលេសបក្ខេ ទសន្នំ ចតុក្កានំ, “ចតស្សោ បដិបទា”តិអាទិនា
វោទានបក្ខេបិ ទសន្នំ ចតុក្កានំ តណ្ហាចរិតាធិនំ
ឧបក្កិលេសវោទានវិការវនាមុខេន និទ្ធារណា, អយំ សីហាវិក្កិឡិវិបរិយាសានយស្ស
ភូមិ នាម។

៨៨. ឥនានិ ឧក្សដិតញ្ញាអាទិបុគ្គលត្ថយវេសេន តិបុគ្គលនយស្ស ភូមិ
វិការវេតុកាមោ យស្មា បន នយានំ អញ្ញាមញ្ញានុប្បវេសស្ស ឥន្ទ្រិតត្ថា
សីហាវិក្កិឡិវិបរិយាសានយតោ តិបុគ្គលនយោ និគ្គច្ឆតិ, តស្មា បដិបទាវិភាគតោ
ចត្តារោ បុគ្គលេ សីហាវិក្កិឡិវិបរិយាសានយស្ស ភូមិ និទ្ធិសិទ្ធា តតោ វេ
ឧក្សដិតញ្ញាអាទិបុគ្គលត្ថយេ និទ្ធារេតុំ “តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយា”តិអាទិ
អារទ្ធិ។ តត្ថ ឥមេ ទ្វេ បុគ្គលាតិ ឥមេ បុរិមានំ ទិដ្ឋំ បដិបទានំ វេសេន ទ្វេ បុគ្គលា។
វេសេន យោ ឥតវត្តាបិ។ បុន “តត្ថ យេ ទុក្ខាយ បដិបទាយា”តិអាទិ
យថាវុត្ថបុគ្គលចតុក្កតោ ឧក្សដិតញ្ញាអាទិបុគ្គលត្ថយំ និទ្ធារេតុំ វុត្ថំ។ តត្ថ យោ
សាធារណាយាតិ ទុក្ខាបដិបទាយ ទិប្បាភិញ្ញាយ, សុខាបដិបទាយ

ធនាគារក៏ញាយ ច និយ្យាតិភិ សម្ពុត្តោ។ កថំ បន បដិបទាទ្វយំ ឯកស្ស
សម្ពុត្តិភិ? នយិទមេវ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯកស្ស បុគ្គលស្ស ឯកស្ស ទ្វេ បដិបទា
សម្ពុត្តិភិ។ យថាវុត្តាសុ បន ទ្វីសុ បដិបទាសុ យោ យាយ កាយចិ និយ្យាតិ,
អយំ វិបស្សិតញ្ញាតិ អយមេត្ត អធិប្បាយោ។ យស្មា បន អដ្ឋសាលិនិយំ (ធរ. ស.
អដ្ឋ. ៣៥០) បដិបទា ចលតិ ន ចលតិភិ វិចារណាយំ “ចលតិ” តិ វុត្តំ, តស្មា
ឯកស្សបិ បុគ្គលស្ស ឈានន្តរមគ្គន្តរេសុ បដិបទាកោដោ ឥច្ឆិតោវាតិ។

“តត្ថ ភក្កវា” តិអាទិនា ទេសនាវិភាគេហិចិ តមេវ បុគ្គលវិភាគំ វិភាវេតិ។
តំ ហោជ្ជា វុត្តនយមេវ។ តត្ថ អធិចិត្តន្តិ អធិចិត្តសិក្ខញ្ញាតិ ច-សន្នោ
លុត្តនិទ្ទិដ្ឋោ។ តេន អធិចិត្តសិក្ខញ្ញា អធិបញ្ញាសិក្ខញ្ញា វិបស្សិតញ្ញាស្ស
បញ្ញាបេតិភិ អត្ថោ។ អធិសីលន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ អធិសីលសិក្ខំ
អធិចិត្តសិក្ខំ អធិបញ្ញាសិក្ខញ្ញាតិ យោជេតព្ពំ។

ចត្តាវិ ហុត្វា តីណិ ភវន្តិភិ លិដ្ឋវិបល្លាសេន វុត្តំ, ចត្តារោ បុគ្គលា ហុត្វា
តយោ បុគ្គលា ហោន្តិភិ អត្ថោ។

អយំ សំកិលេសោតិ អយំ អកុសលមូលាទិទ្វាទសត្តិកសង្កហោ
សំកិលេស្សតិ ឯតេនាតិ សំកិលេសោតិ កត្វា។ ឥទំ វោទានន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ
នយោ។

តីណិ ហុត្វា ទ្វេ ភវន្តិភិ នន្ទិយាវដ្តនយស្ស ទិសាភូតធម្មទស្សនត្ថំ វុត្តំ។
តេនេវាហ - “តណ្ហា ច អវិជ្ជា ចា” តិអាទិ, តំ សព្វំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

កស្មា បនេត្ត នយានំ ឧទ្ទេសានុក្កមេន និទ្ទេសោ ន កតោតិ? នយានំ
នយេហិ សម្ពុទ្ធស្សនត្ថំ។ បឋមនយតោ ហិ បុគ្គលាធិដ្ឋានវសេន
តតិយនយស្ស, តតិយនយតោ ច ទុតិយនយស្ស សម្ពុត្តោតិ ឥមស្ស

វិសេសស្ស ទស្សនត្ថំ បឋមនយានន្តរំ តតិយនយោ, តតិយនយានន្តរញ្ច
ទុតិយនយោ និទ្ទិដ្ឋោ។ ធម្មានិដ្ឋានវសេន បន តតិយនយោតោ ទុតិយនយោ,
ទុតិយនយោតោ បឋមនយោបិ សម្ភវតីតិ ឥមស្ស វិសេសស្ស ទស្សនត្ថំ អន្តេ
“តណ្ហា ច អវិជ្ជា ចា”តិអាទិនា បឋមនយស្ស ភូមិ ទស្សតា។ តេនេវ ហិ “ចត្តារិ
ហុត្វា តីណិ ភវន្តិ, តីណិ ហុត្វា ទ្វេ ភវន្តិ”តិ វុត្ថំ។ យទិ ឯវំ “ទ្វេ ហុត្វា ចត្តារិ
ភវន្តិ, ទ្វេ ហុត្វា តីណិ ភវន្តិ, តីណិ ហុត្វា ចត្តារិ ភវន្តិ”តិ អយម្យំ នយោ វត្តញ្ចោ
សិយាតិ? សច្ចមេតំ, អយំ បន នយោ អត្ថតោ ទស្សតោ ឯវាតិ កត្វា ន វុត្តោ។
យស្មា តិណ្ណំ អត្ថនយានំ អញ្ញមញ្ញំ អនុប្បវេសោ ឥច្ឆិតោ, សតិ ច អនុប្បវេសេ
តតោ វិនិគ្គមោបិ សម្ភវតិ ឯវាតិ។ អយញ្ច អត្តោ បេជគោបទេសេន
វិភាវេតញ្ចោ។

តត្ថាយំ អាទិតោ បដ្ឋាយ វិភាវនា - ចត្តារោ បុគ្គលា តណ្ហាចរិតោ ធុរិដោ
មុទិន្ទ្រិយោ តិក្ខុន្ទ្រិយោ ច។ តថា ទិដ្ឋិចរិតោតិ។ តត្ថ តណ្ហាចរិតោ មុទិន្ទ្រិយោ
ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, តិក្ខុន្ទ្រិយោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ
ទិប្បាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, ទិដ្ឋិចរិតោ បន មុទិន្ទ្រិយោ សុខាយ បដិបទាយ
ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, តិក្ខុន្ទ្រិយោ សុខាយ បដិបទាយ ទិប្បាភិញ្ញាយ
និយ្យាតិ។ ឥតិ ឥមាសុ បដិបទាសុ យថាវហំ ឋិតេហិ តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតេហិ
ចត្តារោ អាហារា តប្បដិពន្ធនន្តរាគប្បហានេន បហាតញ្ចោ។ ចត្តារោ
សតិបដ្ឋានេ ភាវេត្វា ចត្តារោ វិបល្លាសា ទដ្ឋញ្ញាតិ សញ្ញោ យថាវុត្តនយោ
អនុគន្ធតញ្ចោ។

តត្ថាយំ ចាឡិ - តត្ថ យេ ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា, តេ កាមេសុ ទោសទិដ្ឋិ, ន ច យេ
កាមេសុ អនុសយា សមូហតា, តេ អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា វិហារន្តិ។
តេសំ សត្តា វា ធម្មំ ទេសេតិ អញ្ញតរោ វា គរុដ្ឋានិយោ សព្វហ្មចារី “កាមេហិ

នត្តិ អត្ថោ"តិ, តេ ច បុព្វេយេវ កាមេហិ អនត្តិកា, ឥតិ កាមេ អប្បកសិវេន
បដិនិស្សន្នន្តិ, តេ ច តសិកេន ទុក្ខេន អនន្តោសិតា។ តេន វុច្ចតិ "សុខា
បដិបទា"តិ។ យេ បន តណ្ហាចរិតា សត្តា, តេ កាមេសុ អន្តោសិតា, តេសំ
សត្តា វា ធម្មំ ទេសេតិ អញ្ញាតោ វា ភិក្ខុ "កាមេហិ នត្តិ អត្ថោ"តិ, តេ បិយ្យបំ
ទុក្ខេន បដិនិស្សន្នន្តិ។ តេន វុច្ចតិ "ទុក្ខា បដិបទា"តិ។ ឥតិ ឥមេ សព្វេ សត្តា
ទ្វីសុ បដិបទាសុ សមោសវណំ កច្ឆន្តិ ទុក្ខាយញ្ច សុខាយញ្ច។

តត្ថ យេ ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា, តេ ទិដ្ឋា តិក្ខុទ្ធិយា ច មុទិទ្ធិយា ច។ តត្ថ យេ
ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា តិក្ខុទ្ធិយា, តេ សុខេន បដិនិស្សន្នន្តិ, ទិប្បញ្ច អភិសមេន្តិ។
តេន វុច្ចតិ - "សុខា បដិបទា ទិប្បាភិញ្ញា"តិ។ តត្ថ យេ ទិដ្ឋិចរិតា សត្តា
មុទិទ្ធិយា បឋមំ តិក្ខុទ្ធិយំ ឧបាទាយ ទន្ធតរំ អភិសមេន្តិ, តេ សុខេន
បដិនិស្សន្នន្តិ, ទន្ធិញ្ច អភិសមេន្តិ។ តេន វុច្ចតិ - "សុខា បដិបទា ទន្ធិភិញ្ញា"តិ។
តត្ថ តណ្ហាចរិតា សត្តា ទុវិដា តិក្ខុទ្ធិយា ច មុទិទ្ធិយា ច។ តត្ថ យេ
តណ្ហាចរិតា សត្តា តិក្ខុទ្ធិយា, តេ ទុក្ខេន បដិនិស្សន្នន្តិ, ទិប្បញ្ច អភិសមេន្តិ។
តេន វុច្ចតិ - "ទុក្ខា បដិបទា ទិប្បាភិញ្ញា"តិ។ តត្ថ យេ តណ្ហាចរិតា សត្តា
មុទិទ្ធិយា បឋមំ តិក្ខុទ្ធិយំ ឧបាទាយ ទន្ធតរំ អភិសមេន្តិ, តេ ទុក្ខេន
បដិនិស្សន្នន្តិ, ទន្ធិញ្ច អភិសមេន្តិ។ តេន វុច្ចតិ - "ទុក្ខា បដិបទា ទន្ធិភិញ្ញា"តិ។
ឥមា ច តស្សោ បដិបទាយោ អបញ្ចមា អនដ្ឋា។ យេ ហិ កេចិ និព្ពតា និព្ពាយន្តិ
និព្ពាយិស្សន្តិ វា ឥមាហិ ចត្វហិ បដិបទាហិ អនញ្ញាហិ, អយំ បដិបទា
ចតុក្កមក្កេន កិលេសេ និទ្ទិសតិ។ យា ចតុក្កមក្កេន អរិយធម្មេសុ និទ្ទិសិតញ្ញា,
អយំ វុច្ចតិ សីហាវិក្កិឡិកោ នាម នយោ។

តត្រីមេ ចត្តារោ អាហារា, ចត្តារោ វិបល្លាសា ឧបាទានា យោគា គន្តា
អាសវា ឌីយា សល្លា វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ អគតិគមនាជិតិ វរំ ឥមាទិ សព្វានិ ទស
បទានិ។ អយំ សុត្តស្ស សំសន្ននា។

ចត្តារោ អាហារា, តត្ថ យោ ច កតឡីកា រោ អាហារោ, យោ ច ជស្សោ
អាហារោ, ឥមេ តណ្ហាចរិតេន បហាតញ្ញា។ តត្ថ យោ ច
មនោសញ្ចេតនាហារោ, យោ ច វិញ្ញាណាហារោ, ឥមេ ទិដ្ឋិចរិតេន បហាតញ្ញា។

តត្ថ បឋមោ អាហារោ បឋមោ វិបល្លាសោ, ទុតិយោ អាហារោ ទុតិយោ
វិបល្លាសោ, តតិយោ អាហារោ តតិយោ វិបល្លាសោ, ចតុត្ថោ អាហារោ ចតុត្ថោ
វិបល្លាសោ, ឥមេ ចត្តារោ វិបល្លាសា អបញ្ចមា អធិដ្ឋា។ ឥទញ្ច បមាណា
ចត្តារោ អាហារា។

តត្ថ បឋមេ វិបល្លាសេ បីតោ កាមេ ឧបាទិយតិ, ឥទំ កាមុបាទានំ។ ទុតិយេ
វិបល្លាសេ បីតោ អនាគតំ ភវំ ឧបាទិយតិ, ឥទំ សីលព្ពតុបាទានំ។ តតិយេ
វិបល្លាសេ បីតោ វិបរីតទិដ្ឋិ ឧបាទិយតិ, ឥទំ ទិដ្ឋុបាទានំ។ ចតុត្ថេ វិបល្លាសេ
បីតោ ខន្ធអត្តតោ ឧបាទិយតិ, ឥទំ អត្តវាទុបាទានំ។

តត្ថ កាមុបាទានេ បីតោ កាមេ អភិជ្ឈាយ គន្តតិ, អយំ
អភិជ្ឈាកាយគន្តោ។ សីលព្ពតុបាទានេ បីតោ ព្យាបាទំ គន្តតិ, អយំ
ព្យាបាទកាយគន្តោ។ ទិដ្ឋុបាទានេ បីតោ បរាមាសំ គន្តតិ, អយំ
បរាមាសកាយគន្តោ។ អត្តវាទុបាទានេ បីតោ បបព្វោន្តោ គន្តតិ, អយំ
ឥទំសច្ចាភិនិវេសកាយគន្តោ។

តស្ស គន្តគន្តិតា កិលេសា អាសវន្តិ។ កី បន វុច្ចតិ អាសវន្តិ?
វិប្បជិសារា។ យេ វិប្បជិសារា, តេ អនុសយា។ តត្ថ អភិជ្ឈាកាយគន្តេន

កាមាសវៅ, ព្យាបាទកាយគន្លេន ភវាសវៅ, បរាមាសកាយគន្លេន ទិដ្ឋាសវៅ,
ឥន្ទ្រាភិវេសកាយគន្លេន អវិជ្ជាសវៅ។

តេ ចត្តារោ អាសវា វេបុល្លំ គតា ឌីយា ហោន្តិ, តេន វុច្ឆន្តិ “ឌីយា” តិ។ តត្ថ
កាមាសវៅ កាមោយោ, ភវាសវៅ ភវោយោ, អវិជ្ជាសវៅ អវិជ្ជោយោ,
ទិដ្ឋាសវៅ ទិដ្ឋោយោ។

តេ ចត្តារោ ឌីយា អាសយមនុបវិជ្ជា អនុសយសហគតា វុច្ឆន្តិ សល្លាតិ
បាធយមាបាច្ឆ តិដ្ឋន្តិ។ តត្ថ កាមោយោ រាគសល្លំ, ភវោយោ ឆោសសល្លំ,
អវិជ្ជោយោ មោហសល្លំ, ទិដ្ឋោយោ ទិដ្ឋិសល្លំ។

ឥមេហិ ចត្វហិ សល្លេហិ បរិយាទិន្នំ វិញ្ញាណំ ចត្វសុ ធម្មេសុ តិដ្ឋតិ រូបេ
វេទនាយ សញ្ញាយ សង្ខារេសុ។ ឥមា ចតស្សោ វិញ្ញាណាដ្ឋិតិយោ។ តត្ថ
រាគសល្លេន នន្ទ្របសេចនំ រូប្វបគំ វិញ្ញាណំ តិដ្ឋតិ។ ឆោសសល្លេន វេទន្ទ្របគំ។
មោហសល្លេន សញ្ញបគំ។ ទិដ្ឋិសល្លេន នន្ទ្របសេចនំ សង្ខារ្វបគំ វិញ្ញាណំ
តិដ្ឋតិ។

ចត្វហិ វិញ្ញាណាដ្ឋិតីហិ ចតុត្ថំ អគតី គច្ឆន្តិ ធន្ទា ឆោសា ភយា មោហា។
រាគេន ធន្ទា អគតី គច្ឆតិ, ឆោសេន ឆោសា អគតី គច្ឆតិ, មោហេន មោហា
អគតី គច្ឆតិ, ទិដ្ឋិយា ភយា អគតី គច្ឆតិ, ឥតិ ឥមាទិ ច កម្មាទិ ឥមេ ច
កិលេសា អយំ សំសារហេតុ។

តត្ថិមា ចតស្សោ ទិសា កតធឿ កាហោ អាហារោ “អសុភេ សុភ” ន្តិ
វិបល្លាសោ កាមុចាទានំ កាមយោគោ អភិជ្ឈកាយគន្លោ កាមាសវៅ
កាមោយោ រាគសល្លំ រូប្វបគា វិញ្ញាណាដ្ឋិតិ ធន្ទា អគតិគមនំ, អយំ បឋមា
ទិសា។

ផស្ស្យា អាហារា វេ “ទុក្ខេ សុខ” ត្ថិវិបល្លាសោ សីលព្ពតុចាទានំ ភវយោគោ
ព្យាចាទកាយគន្តោ ភវាសវោ ភវោយោ នោសសល្លំ វេទនូបកាវិញ្ញាណដ្ឋិតិ
នោសា អគតិកមនំ, អយំ ទុតិយា ទិសា។

មនោសញ្ចេតនាហារា វេ “អនត្តនិ អត្តា” តិវិបល្លាសោ ទិដ្ឋចាទានំ
ទិដ្ឋិយោគោ បរាមាសកាយគន្តោ ទិដ្ឋាសវោ ទិដ្ឋោយោ ទិដ្ឋិសល្លំ សញ្ញូបកា
វិញ្ញាណដ្ឋិតិ ភយា អគតិកមនំ, អយំ តតិយា ទិសា។

វិញ្ញាណាហារា វេ “អនិច្ចេ និច្ចេ” ត្ថិវិបល្លាសោ អត្តវាទុចាទានំ អវិជ្ជាយោគោ
ឥទំសច្ចាភិនិវេសោកាយគន្តោ អវិជ្ជាសវោ អវិជ្ជោយោ មោហាសល្លំ
សន្ធារូបកាវិញ្ញាណដ្ឋិតិ មោហា អគតិកមនំ, អយំ ចតុត្ថិ ទិសា។ ឥតិ ឥមេសំ
ទសន្នំ សុត្តានំ បឋមេន បទេន បឋមាយ ទិសាយ អាលោកនំ, ទុតិយេន បទេន
ទុតិយាយ ទិសាយ, តតិយេន បទេន តតិយាយ ទិសាយ, ចតុត្ថេន បទេន
ចតុត្ថិយា ទិសាយ អាលោកនំ, អយំ វុច្ឆតិ ទិសា អាលោកនា។ ឥមិនា នយេន
សព្វេ កិលេសា ចតុសុ បទេសុ បក្ខិបិតញ្ញា។ អយំ អកុសលបក្ខោ។

ចតស្ស្យា បដិបទា, ចត្តារិ ឈានានិ, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា, ចត្តារោ វិហារា
ទិព្វោ ព្រហ្មា អរិយោ អានេព្វោ, ចត្តារោ សម្មប្បធានា, ចត្តារោ អច្ឆរិយា
អព្ពតា ធម្មា, ចត្តារោ អធិដ្ឋានា, ចត្តារោ សមាធយោ ធនូសមាធិវីរិយសមាធិ
ចិត្តសមាធិវីរិយសមាធិ, ចត្តារោ ធម្មា សុខភាគិយា នាញ្ញត្រ ពោជ្ឈដ្ឋា
នាញ្ញត្រ តបសា នាញ្ញត្រ ឥន្ទ្រិយសំវរា នាញ្ញត្រ សព្ពនិស្សគ្គា, ចត្តារិ
អប្បមាណានិ។

តត្ថ ទុក្ខា បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា ភាវិយមាណា ពហុលីករិយមាណា បឋមំ
ឈានំ បរិបូរេតិ, បឋមំ ឈានំ បរិបូណ្ណំ បឋមំ សតិបដ្ឋានំ បរិបូរេតិ, បឋមំ

សតិបដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ បឋមំ វិហារំ បរិបូរេតិ, បឋមោ វិហារោ បរិបុណ្ណោ បឋមំ
សម្មប្បធានំ បរិបូរេតិ, បឋមំ សម្មប្បធានំ បរិបុណ្ណំ បឋមំ អច្ឆរិយំ អពុតំ ធម្មំ
បរិបូរេតិ, បឋមោ អច្ឆរិយោ អពុតោ ធម្មោ បរិបុណ្ណោ បឋមំ អធិដ្ឋានំ
បរិបូរេតិ, បឋមំ អធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ ធន្តសមាធិ បរិបូរេតិ, ធន្តសមាធិ
បរិបុណ្ណោ ឥន្ទ្រិយសំវរំ បរិបូរេតិ, ឥន្ទ្រិយសំវរោ បរិបុណ្ណោ បឋមំ អប្បមាណំ
បរិបូរេតិ។ ឯវំ យាវ សព្ពនិស្សក្តោ ចតុត្ថំ អប្បមាណំ បរិបូរេតិ។

តត្ថ បឋមា ច បដិបទា បឋមញ្ច ឈានំ បឋមញ្ច សតិបដ្ឋានំ ធិត្តោ ច
វិហារោ បឋមញ្ច សម្មប្បធានំ បឋមោ ច អច្ឆរិយោ អពុតោ ធម្មោ
សច្ចាធិដ្ឋានញ្ច ធន្តសមាធិ ច ឥន្ទ្រិយសំវរោ ច មេត្តា ច អប្បមាណំ។ អយំ
បឋមា ធិសា។

ទុតិយា ច បដិបទា ទិប្បាភិញ្ញា ទុតិយញ្ច ឈានំ ទុតិយញ្ច សតិបដ្ឋានំ
ព្រាហ្មា ច វិហារោ ទុតិយញ្ច សម្មប្បធានំ ទុតិយោ ច អច្ឆរិយោ អពុតោ ធម្មោ
ចាកាធិដ្ឋានញ្ច ចិត្តសមាធិ ច តទោ ច ករុណា ច អប្បមាណំ។ អយំ ទុតិយា
ធិសា។

តតិយា ច បដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា តតិយញ្ច ឈានំ តតិយញ្ច សតិបដ្ឋានំ
អរិយោ ច វិហារោ តតិយញ្ច សម្មប្បធានំ តតិយោ ច អច្ឆរិយោ អពុតោ ធម្មោ
សច្ចាធិដ្ឋានញ្ច វិរិយសមាធិ ច ពោជ្ឈង្គា ច មុទិតា ច អប្បមាណំ។ អយំ
តតិយា ធិសា។

ចតុត្ថំ ច បដិបទា ទិប្បាភិញ្ញា ចតុត្ថញ្ច ឈានំ ចតុត្ថញ្ច សតិបដ្ឋានំ
អាណេញ្ចោ ច វិហារោ ចតុត្ថញ្ច សម្មប្បធានំ ចតុត្ថោ ច អច្ឆរិយោ អពុតោ ធម្មោ
ឧបសមាធិដ្ឋានញ្ច វិមសាសមាធិ ច សព្ពនិស្សក្តោ ច ឧបេក្ខា ច អប្បមាណំ។

អយំ ចតុត្ថិ ទិសា។ ឥមាសំ ចតុន្នំ ទិសានំ យា អាឡោកនា, អយំ វុច្ឆតិ
ទិសាលោចនោ នាម នយោ។

តត្ថាយំ យោជនា - ចត្តារោ ច អាហារា, ចតស្សោ ច បដិបទា, ចត្តារោ ច
វិបល្លាសា, ចត្តារោ ច សតិបដ្ឋានា, ចត្តារិ ច ឧបាទានានិ, ចត្តារិ ច ឈានានិ,
ចត្តារោ ច យោគា, ចត្តារោ ច វិហារា, ចត្តារោ ច គន្ធា, ចត្តារោ ច សម្មប្បធានា,
ចត្តារោ ច អាសវា, ចត្តារោ ច អច្ឆរិយា អព្ពតា ធម្មា, ចត្តារោ ច ឡិយា, ចត្តារិ ច
អធិដ្ឋានានិ, ចត្តារិ ច សល្លានិ, ចត្តារោ ច សមាធយោ, ចតស្សោ ច
វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ, ចត្តារោ ច សុខភាគិយា ធម្មា, ចត្តារិ ច អគតិកមនានិ ចត្តារិ
ច អប្បមាណានិ។ ឥតិ កុសលាកុសលានំ បក្ខបដិបក្ខវសេន យោជនា។ អយំ
សីហវិក្កិឡិទេ ទិសាលោចនោ នយោ។

តស្ស ចត្តារិ សាមញ្ញដលានិ បរិយោសានំ, តត្ថ បឋមាយ ទិសាយ
សោតាបត្តិដលំ បរិយោសានំ, ទុតិយាយ សកទាគាមិដលំ, តតិយាយ
អនាគាមិដលំ, ចតុត្ថិយា អរហត្តដលំ បរិយោសានន្តិ។

តត្ថ កតមោ តិបុក្ខលនយោ? បដិបទាវិភាគេន ចត្វសុ បុគ្គលេសុ យោ
សុខាយ បដិបទាយ ឱប្បាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, អយំ ឧក្សជិតញ្ញោ។ យោ សុខាយ វា
បដិបទាយ, ទន្ធាភិញ្ញាយ, ទុក្ខាយ វា បដិបទាយ ឱប្បាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, អយំ
វិបត្តិតញ្ញោ។ យោ ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ និយ្យាតិ, អយំ នេយ្យោ។
ឥតិ ចត្តារោ ហុត្វា តយោ ហោន្តិ។ តត្ថ ឧក្សជិតញ្ញោស្ស សមថបុព្ពជ្ជមា
វិបស្សនា សប្បាយា។ នេយ្យស្ស វិបស្សនាបុព្ពជ្ជមោ សមថោ, វិបត្តិតញ្ញោស្ស
សមថវិបស្សនា យុគនទ្ធា។ ឧក្សជិតញ្ញោស្ស មុទុកា ទេសនា, នេយ្យស្ស តិក្ខា
ទេសនា, វិបត្តិតញ្ញោស្ស តិក្ខមុទុកា ទេសនា។

ឧត្តរជិតញ្ញាស្ស អធិបញ្ញាសិក្ខា, វិបត្តាតញ្ញាស្ស អធិចិត្តសិក្ខា ច
អធិបញ្ញាសិក្ខា ច, នេយ្យស្ស អធិសីលសិក្ខា ច អធិចិត្តសិក្ខា ច
អធិបញ្ញាសិក្ខា ច។ ឥតិ ឥមេសំ បុគ្គលានំ ចត្វាហិ បដិបទាហិ និយ្យានំ។

តត្ថាយំ សំកិលេសបក្ខោ, តីណិ អកុសលមូលានិ, តយោ ជស្សា, តិស្សោ
វេទនា, តយោ ឧបវិចារា, តយោ កិលេសា, តយោ វិតក្កា, តយោ បរិឡាហា,
តីណិ សង្ខតលក្ខណានិ, តិស្សោ ទុក្ខតា។

តីណិ អកុសលមូលានីតិ លោភោ អកុសលមូលំ, ទោសោ អកុសលមូលំ,
មោហោ អកុសលមូលំ។ តយោ ជស្សាតិ សុខវេទនីយោ ជស្សោ, ទុក្ខវេទនីយោ
ជស្សោ, អទុក្ខមសុខវេទនីយោ ជស្សោ។ តិស្សោ វេទនាតិ សុខា វេទនា, ទុក្ខា
វេទនា, អទុក្ខមសុខា វេទនា។ តយោ ឧបវិចារាតិ សោមនស្សបវិចារោ,
ទោមនស្សបវិចារោ, ឧបេក្ខបវិចារោ។ តយោ កិលេសាតិ លោភោ, ទោសោ,
មោហោ។ តយោ វិតក្កាតិ កាមវិតក្កោ, ព្យាទាទិតក្កោ, វិហឹសាវិតក្កោ។
តយោ បរិឡាហាតិ រាគដោ, ទោសដោ, មោហដោ។ តីណិ សង្ខតលក្ខណានីតិ
ឧប្បាទោ, បិទិ, វេយោ។ តិស្សោ ទុក្ខតាតិ ទុក្ខទុក្ខតា, វិបរិណាមទុក្ខតា,
សង្ខារទុក្ខតា។

តត្ថ លោភោ អកុសលមូលំ មនាបិកេន អារម្មណេន សមុជ្ឈហតិ។ តទេវ
មនាបិការម្ពណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ សុខវេទនីយោ ជស្សោ, សុខវេទនីយំ ជស្សំ
បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ សុខា វេទនា, សុខំ វេទនំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ សោមនស្សបវិចារោ,
សោមនស្សបវិចារំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ រាគោ, រាគំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ កាមវិតក្កោ,
កាមវិតក្កំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ រាគដោ បរិឡាហោ, រាគជំ បរិឡាហំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ
ឧប្បាទោ សង្ខតលក្ខណំ, ឧប្បាទំ សង្ខតលក្ខណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ
វិបរិណាមទុក្ខតា។

ទោសោ អកុសលមូលំ អមនាបិកេន អារម្មណេន សមុជ្ឈហតិ។ តទេវ
អមនាបិការម្មណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ ទុក្ខវេទនីយោ ជស្សោ, ទុក្ខវេទនីយំ ជស្សំ
បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ ទុក្ខា វេទនា, ទុក្ខំ វេទនំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ ទោមនស្សបរិចារោ,
ទោមនស្សបរិចារំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ ទោសោ, ទោសំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ
ព្យាបាទវិភក្តោ, ព្យាបាទវិភក្តំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ ទោសដោ បរិឡាហោ, ទោសជំ
បរិឡាហំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ វិភស្ស អញ្ញាបត្តំ សង្ខតលក្ខណំ, វិភស្ស អញ្ញាបត្តំ
សង្ខតលក្ខណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ ទុក្ខទុក្ខតា។

មោហោ អកុសលមូលំ ឧបេក្ខាហានិយំ អារម្មណេន សមុជ្ឈហតិ។ តទេវ
ឧបេក្ខាហានិយំ អារម្មណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ អទុក្ខមសុខវេទនីយោ ជស្សោ,
អទុក្ខមសុខវេទនីយំ ជស្សំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ អទុក្ខមសុខា វេទនា, អទុក្ខមសុខំ
វេទនំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ ឧបេក្ខបរិចារោ, ឧបេក្ខបរិចារំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ មោហោ,
មោហំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ វិហ័សាវិភក្តោ, វិហ័សាវិភក្តំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ មោហាដោ
បរិឡាហោ, មោហជំ បរិឡាហំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ វាយោ សង្ខតលក្ខណំ, វាយំ
សង្ខតលក្ខណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ឈតិ សង្ខារទុក្ខតា។ ឥតិ អយំ តីហិ អាការេហិ
កិលេសានំ និទ្ទេសោ។ យោ កោចិ អកុសលបក្ខោ, សញ្ញោ សោ តីសុ
អកុសលមូលេសុ សមោសរតីតិ។

តត្ថ កតមោ កុសលបក្ខោ? តីណិ កុសលមូលានិ អលោភោ, អទោសោ,
អមោហោ។ តិស្សោ បញ្ញា សុតមយំ, ចិន្តាមយំ, ភាវនាមយំ។ តយោ សមាធិ
សវិតក្កសវិចារោ, អវិតក្កវិចារមត្តោ, អវិតក្កអវិចារោ។ តិស្សោ សិក្ខា
អធិសីលសិក្ខា, អធិចិត្តសិក្ខា, អធិបញ្ញាសិក្ខា។ តីណិ និមិត្តានិ សមថនិមិត្តំ,
បគ្គហានិមិត្តំ, ឧបេក្ខានិមិត្តំ។ តយោវិតក្កោ នេក្ខម្មវិតក្កោ, អព្យាបាទវិភក្តោ,
អវិហ័សាវិភក្តោ។ តីណិ ឥន្ទ្រិយានិ អនញ្ញាតញ្ញាស្សាមីតិន្ទ្រិយំ, អញ្ញិន្ទ្រិយំ,

អញ្ញាតាវិជ្ជ័យំ។ តយោ ឧបរិចារា នេក្ខម្ភបរិចារោ, អព្យាចាទ្ធបរិចារោ,
អរិហ័ស្តបរិចារោ តិស្សោ ឯសនា កាមេសនា, ភវេសនា, ព្រហ្មថរិយេសនា។
តយោ ខន្ទា សីលក្ខន្ធនោ, សមាធិក្ខន្ធនោ, បញ្ញាក្ខន្ធនោ។

តត្ថ អលោកោ កុសលមូលំ សុតមយិបញ្ញំ បរិបូរេតិ។ សុតមយិ បញ្ញា
បរិបុណ្ណា អរិកក្កអរិចារំ សមាធិ បរិបូរេតិ, អរិកក្កអរិចារោ សមាធិ
បរិបុណ្ណា អធិសីលសិក្ខំ បរិបូរេតិ, អធិសីលសិក្ខា បរិបុណ្ណា សមថនិមិត្តំ
បរិបូរេតិ, សមថនិមិត្តំ បរិបុណ្ណំ នេក្ខម្ភវិកក្កំ បរិបូរេតិ, នេក្ខម្ភវិកក្កោ
បរិបុណ្ណា អនញ្ញាតញ្ញាស្សមីតិជ្ជ័យំ បរិបូរេតិ, អនញ្ញាតញ្ញាស្សមីតិជ្ជ័យំ
បរិបុណ្ណំ នេក្ខម្ភសិទ្ធិបរិចារំ បរិបូរេតិ, នេក្ខម្ភបរិចារំ បរិបុណ្ណា កាមេសនំ
បជហតិ។ កាមេសនប្បហានំ សីលក្ខន្ធនំ បរិបូរេតិ។

អនោសោ កុសលមូលំ ចិន្តាមយិបញ្ញំ បរិបូរេតិ, ចិន្តាមយិបញ្ញា បរិបុណ្ណា
អរិកក្កវិចារមត្តំ សមាធិ បរិបូរេតិ, អរិកក្កវិចារមត្តោ សមាធិ បរិបុណ្ណា
អធិចិត្តសិក្ខំ បរិបូរេតិ, អធិចិត្តសិក្ខា បរិបុណ្ណា ឧបេក្ខានិមិត្តំ បរិបូរេតិ,
ឧបេក្ខានិមិត្តំ បរិបុណ្ណំ អព្យាចាទិវិកក្កំ បរិបូរេតិ, អព្យាចាទិវិកក្កោ
បរិបុណ្ណា អញ្ញាជ្ជ័យំ បរិបូរេតិ, អញ្ញាជ្ជ័យំ បរិបុណ្ណំ អព្យាចាទ្ធបរិចារំ
បរិបូរេតិ, អព្យាចាទ្ធបរិចារោ បរិបុណ្ណា ភវេសនំ បជហតិ, ភវេសនប្បហានំ
សមាធិក្ខន្ធនំ បរិបូរេតិ។

អមោហោ កុសលមូលំ ភាវនាមយិបញ្ញំ បរិបូរេតិ, ភាវនាមយិបញ្ញា
បរិបុណ្ណា អរិកក្កអរិចារំ សមាធិ បរិបូរេតិ, អរិកក្កអរិចារោ សមាធិ
បរិបុណ្ណា អធិបញ្ញាសិក្ខំ បរិបូរេតិ, អធិបញ្ញាសិក្ខា បរិបុណ្ណា បគ្គហនិមិត្តំ
បរិបូរេតិ, បគ្គហនិមិត្តំ បរិបុណ្ណំ អរិហ័សាវិកក្កំ បរិបូរេតិ, អរិហ័សាវិកក្កោ
បរិបុណ្ណា អញ្ញាតាវិជ្ជ័យំ បរិបូរេតិ, អញ្ញាតាវិជ្ជ័យំ បរិបុណ្ណំ

អរិហ័ស្តបរិចារំ បរិបូរេតិ, អរិហ័ស្តបរិចារោ បរិបុណ្ណោ ព្រហ្មចរិយេសនំ
បរិបូរេតិ, ព្រហ្មចរិយេសនា បរិបុណ្ណោ បញ្ញាក្ខន្ធិ បរិបូរេតិ។

ឥតិ ឥមេ តយោ ធម្មា អកុសលបក្ខិកា កុសលបក្ខិកា ច តិកនិទ្ទេសេហិ
និទ្ទិដ្ឋា តិបុក្ខលនយស្ស ទិសា នាម។ តស្ស បរិយោសានំ តយោវិមោក្ខា
អប្បណិហិតោ សុញ្ញតោ អនិមិត្តោ, អយំ តិបុក្ខលោ នាម ទុតិយោ នយោ។

តត្ថ យេ ឥមេ តយោ បុគ្គលា ឧគ្សជិតញ្ញូវិបញ្ចិតញ្ញូ នេយ្យោតិ ឥមេសំ
តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ទ្វេ បុគ្គលា សុខាយ បដិបទាយ ទិប្បាភិញ្ញាយ, សុខាយ
បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ, ទ្វេយេវ បុគ្គលា ទុក្ខាយ បដិបទាយ
ទិប្បាភិញ្ញាយ, ទុក្ខាយ បដិបទាយ ទន្ធាភិញ្ញាយ ច និយ្យន្តិ, ឥមេ ចត្តារោ។ តេ
វិសេសេន ទ្វេ ហោន្តិ ទិដ្ឋិចរិតោ ច តណ្ហាចរិតោ ច។ ឥមេ ចត្តារោ ហុត្វា តយោ
ហោន្តិ, តយោ ហុត្វា ទ្វេ ហោន្តិ។ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ អយំ សំកិលេសោ -
អរិដ្ឋា ច តណ្ហា ច អហិរិកញ្ច អនោត្តប្បញ្ច អសតិ ច អសម្មជញ្ញញ្ច
នីវរណានិ ច សំយោជនានិ ច អដ្ឋោសានញ្ច អភិនិវេសោ ច អហំការោ ច
មមំការោ ច អស្សទ្ធិយញ្ច ទោវចស្សតា ច កោសជ្ឈញ្ច
អយោនិសោមនសិការោ ច វិចិត្តិច្ឆា ច អរិដ្ឋា ច អសទ្ធម្មស្សវនញ្ច អសមាបត្តិ
ច។

តត្ថ អរិដ្ឋា ច អហិរិកញ្ច អសតិ ច នីវរណានិ ច អដ្ឋោសានញ្ច
អហំការោ ច អស្សទ្ធិយញ្ច កោសជ្ឈញ្ច វិចិត្តិច្ឆា ច អសទ្ធម្មស្សវនញ្ច, អយំ
ឯកា ទិសា។

តណ្ហា ច អនោត្តប្បញ្ច អសម្មជញ្ញញ្ច សំយោជនានិ ច អភិនិវេសោ ច
មមំការោ ច ទោវចស្សតា ច អយោនិសោមនសិការោ ច អរិដ្ឋា ច អសមាបត្តិ

ច, អយំ ទុតិយា ទិសា។ ទសន្នំ ទុកានំ ទស បទានិ បឋមា ទិសាតិ កាតព្វានិ។
សំខិត្តេន អត្ថំ ញាបេន្តិ បដិបក្ខេ កល្យាណក្ខត្តស្ស ទសន្នំ ទុកានំ ទស បទានិ
ទុតិយ កានិ, អយំ ទុតិយា ទិសា។

តត្ថ កតមោ កុសលបក្ខោ? សមថោ ច វិបស្សនា ច វិជ្ជា ច ចរណញ្ច
សតិ ច សម្មជញ្ញញ្ច ហិរិ ច ឌីត្តប្បញ្ច អហំការប្បហានញ្ច
មមំការប្បហានញ្ច សម្មាវាយាមោ ច យោនិសោមនសិការោ ច សម្មាសតិ ច
សម្មាសមាធិ ច បញ្ញា ច និព្វិន្ទា ច សមាបត្តិ ច សទ្ធម្មស្សវនញ្ច សោមនស្សញ្ច
ធម្មានុធម្មបដិបត្តិ ច។

ទសន្នំ ទុកានំ សមថាធិនិ សោមនស្សបរិយោសានានិ បឋមានិ ទស បទានិ
បឋមា ទិសា, វិបស្សនាធិនិ ធម្មានុធម្មបដិបត្តិបរិយោសានានិ ទុតិយានិ ទស
បទានិ ទុតិយា ទិសា។ ឥតិ អកុសលបក្ខេ កុសលបក្ខេ ច នន្ទិយាវដ្ឋស្ស
នយស្ស ចតស្សោ ទិសា។

តាសុ កុសលបក្ខេ សមថាធិហិ អកុសលបក្ខេ តណ្ហាធខយោ បហានំ
គច្ឆន្តិ, តេសំ បហានា រាគវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, កុសលបក្ខេ វិបស្សនាធិហិ
អកុសលបក្ខេ អវិជ្ជាធខយោ បហានំ គច្ឆន្តិ, តេសំ បហានា អវិជ្ជាវិរាគា
បញ្ញាវិមុត្តិ។ ឥតិ ឥមា ទ្វេវិមុត្តិយោ នន្ទិយាវដ្ឋនយេ បរិយោសានំ។

តត្ថ តណ្ហា អវិជ្ជា សមថោ វិបស្សនាតិ ចត្តារិ បទានិ, តេសុ អដ្ឋាវស
មូលបទានិ សមោសវន្តិ។ កេវំ? សមថោ ច អលោកោ ច អនោសោ ច
អសុភសញ្ញា ច ទុក្ខសញ្ញា ចាតិ ឥមានិ បញ្ច បទានិ សមជំ ភជន្តិ, វិបស្សនា ច
អមោហោ ច អនិច្ចសញ្ញា ច អនត្តសញ្ញា ចាតិ ឥមានិ ចត្តារិ បទានិ វិបស្សនំ
ភជន្តិ។ ឯវំ នវំ បទានិ កុសលានិ ទ្វីសុ បទេសុ សមោសវន្តិ។ តណ្ហា ច លោកោ

ច ទោសោ ច សុភសញ្ញា ច សុខសញ្ញា ចាតិ ឥមាណិ បញ្ច បទានិ តណ្ហាំ ភជន្តិ,
អវិជ្ជា ច មោហោ ច ធិច្ចសញ្ញា ច អត្តសញ្ញា ចាតិ ឥមាណិ ចត្តារិ បទានិ អវិជ្ជំ
ភជន្តិ។ ឯវំ នវ បទានិ អកុសលានិ ទ្វីសុ បទេសុ សមោសវន្តិ។ ឥតិ តិបុក្ខលោ ច
សីហវិក្កិឡិតោ ច នន្ទិយាវដ្ឋនយំ អនុប្បវិសន្តិ។

កថំ តិបុក្ខលោ នយេ ឥតវេ ទ្វេ នយា អនុប្បវិសន្តិ? វិបស្សនា ច អមោហោ
ច អធិច្ចសញ្ញា ច អនត្តសញ្ញា ចាតិ ឥមាណិ ចត្តារិ បទានិ អមោហោ, សមថោ
ច អលោភោ ច អសុភសញ្ញា ច ទុក្ខសញ្ញា ចាតិ ឥមាណិ ចត្តារិ បទានិ
អលោភោ, អទោសោ អទោសោ ឯវ។ ឯវំ នវ បទានិ កុសលានិ តីសុ បទេសុ
សមោសវន្តិ។ តណ្ហា ច លោភោ ច សុភសញ្ញា ច សុខសញ្ញា ចាតិ ឥមាណិ ចត្តារិ
បទានិ លោភោ, អវិជ្ជា ច មោហោ ច ធិច្ចសញ្ញា ច អត្តសញ្ញា ចាតិ ឥមាណិ
ចត្តារិ បទានិ មោហោ, ទោសោ ទោសោ ឯវ។ ឯវំ នវ បទានិ អកុសលានិ តីសុ
បទេសុ សមោសវន្តិ។ ឥតិ តិបុក្ខលោ នយេ ឥតវេ ទ្វេ នយា អនុប្បវិសន្តិ។

កថំ ចត្វសុ បទេសុ អដ្ឋាវស មូលបទានិ សមោសវន្តិ? តណ្ហា ច
សុភសញ្ញា ច, អយំ បឋមោវិបល្លាសោ។ លោភោ ច សុខសញ្ញា ច, អយំ
ទុតិយោវិបល្លាសោ។ អវិជ្ជា ច ធិច្ចសញ្ញា ច, អយំ តតិយោវិបល្លាសោ។
មោហោ ច អត្តសញ្ញា ច, អយំ ចតុត្តោវិបល្លាសោ។ ឥតិ នវ បទានិ
អកុសលានិ ចត្វសុ បទេសុ សមោសវន្តិ។ សមថោ ច អសុភសញ្ញា ច បឋមំ
សតិបដ្ឋានំ, អលោភោ ច ទុក្ខសញ្ញា ច ទុតិយំ សតិបដ្ឋានំ, វិបស្សនា ច
អធិច្ចសញ្ញា ច តតិយំ សតិបដ្ឋានំ, អមោហោ ច អនត្តសញ្ញា ច ចតុត្ថំ
សតិបដ្ឋានំ។ ឥតិ នវ បទានិ កុសលានិ ចត្វសុ បទេសុ សមោសវន្តិ។ ឯវំ
សីហវិក្កិឡិតនយេ ឥតវេ ទ្វេ នយា អនុប្បវិសន្តិ។ តិណ្ហាញ្ចំ នយានំ យា
ភូមិយោ គោចរោ, សោ ឯកេកំ នយំ អនុប្បវិសន្តិ។ តស្មា ឯកេកស្ស នយស្ស

អកុសល វា ធម្មវិញ្ញាត កុសល វា បដិបក្ខា អន្ទេសិតត្តោ។ បដិបក្ខំ
អន្ទេសិត្វា សោ នយោ និទ្ទិសិតត្តោ។ តម្កិនយេ និទ្ទិដ្ឋយថា ឯកម្កិនយេ
ឥតវេសំ នយានំ មូលបទានិ អនុប្បវិជ្ជានិ, តតោ តតោ នីហិវិត្វា
និទ្ទិសិតត្តានិ។ ឯកេកស្មីត្ថំ នយេ អជ្ឈាវស មូលបទានិ អនុប្បវិជ្ជានិ។

តត្ថ ឯកេកស្មី ធម្មវិញ្ញាត សត្តេ ធម្មាវិញ្ញាតា ហោន្តិ។ ឥមេសំ តិណ្ណំ
នយានំ សីហិវិត្តិឡិកស្ស នយស្ស ចត្តារិ ជលានិ បរិយោសានំ បឋមាយ
ទិសាយ បឋមំ ជលំ, ទុតិយាយ ទិសាយ ទុតិយំ ជលំ, តតិយាយ ទិសាយ
តតិយំ ជលំ, ចតុត្ថាយ ទិសាយ ចតុត្ថំ ជលំ បរិយោសានំ។

តិបុក្ខលស្ស នយស្ស តយោវិមោក្ខា បរិយោសានំ បឋមាយ ទិសាយ
អប្បណិហិតោ, ទុតិយាយ សុញ្ញតោ, តតិយាយ អនិមិត្តោវិមោក្ខា
បរិយោសានំ។

នន្ទិយាវដ្ឋស្ស នយស្ស ទ្វេវិមុត្តិយោ បរិយោសានំ បឋមាយ ទិសាយ
តណ្ហាវិរាគា ចេតោវិមុត្តិ, ទុតិយាយ ទិសាយ អវិជ្ជាវិរាគា បញ្ញាវិមុត្តិ
បរិយោសានំ។ ឥមេសុ តីសុ នយេសុ យា អជ្ឈាវសន្នំ បទានំ អាណាចនា, អយំ
ទិសាលោចនោ នយោ។ យា អាណាគេត្វា កុសលបក្ខេ អកុសលបក្ខេ ច
“អយំ ធម្មា ឥមំ ធម្មំ ភជតី”តិ ជានន្តេន សម្មា យោជនា, អយំ អន្ត្តសោ នយោតិ
ឥមេ បញ្ច នយា។

នយសមុជ្ជានវាវវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សាសនបដ្ឋានវាវវណ្ណានា

៨៩. ឯវំ សត្តថា នយសមុជ្ជានំវិភជិត្វា ឥនានិ សាសនបដ្ឋានំវិភជន្តោ
យស្មា សង្កហាវាវាទីសុ មូលបទេហោ បដ្ឋានំសង្កហេត្វា សរូបតោ ន ទស្សិតំ,
តស្មា យថា មូលបទេហិ បដ្ឋានំ និទ្ធារេតត្ថំ, ឯវំ បដ្ឋានតោបិ មូលបទានិ
និទ្ធារេតត្ថានីតិ ទស្សនត្ថំ “អដ្ឋារស មូលបទា កុហិ ទដ្ឋញ្ច? សាសនបដ្ឋានេ”តិ
អាហា។ មូលបទសាសនបដ្ឋានានញ្ចិ អញ្ញមញ្ញសង្កហោ បុព្វេ ទស្សិតោ ឯវាតិ។
អថ សាសនបដ្ឋានន្តិ កោ វចនត្ថោ? សាសនស្ស បដ្ឋានន្តិ សាសនបដ្ឋានំ,
សាសនំ ទេសនា, តស្ស វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ តេសំ ហិតសុខនិច្ឆាទនត្ថំ
បកាវេហិ ហំនំ បវត្តិ សាសនបដ្ឋានំ។ ឥធ បន តស្ស តថាភាវទីបនំ
“សាសនបដ្ឋាន”ន្តិ វេទិតត្ថំ។ អថ វា សាសនំ អធិសីលសិក្ខាធម្មោ។ តេសំ
បវត្តនុចាយភាវតោ បតិជ្ជហន្តិ ឯតេហិតិ បដ្ឋានានិ, សំកិលេសាទិធម្មា។
តេសំ បវេទនតោ តទុបចារេន សុត្តានិ បដ្ឋានានិ។ តេសំ បន សមូហភាវតោ
អយំ បករណាប្បទេសោ បដ្ឋានំ នាម។

អបរោ នយោ - កេនជ្ជេន បដ្ឋានំ? បដ្ឋិតជ្ជេន គមនជ្ជនាតិ អត្ថោ។ “យេ តេ
គោដ្ឋា បដ្ឋិតគាវោ”តិ (ម. និ. ១.១៥៦) អាគតដ្ឋានស្មិញ្ចិ យេន បដ្ឋានេន តេ
“គោដ្ឋា បដ្ឋិតគាវោ”តិ វុត្តា, តំ អត្ថតោ គមនំ ហោតិ។ ឥតិ
នាតិវិត្តាវិតនយេសុ ហារនយេសុ អនិស្សង្កគមនស្ស ទេសនាញ្ញាណស្ស
សំកិលេសភាគិយាទិលោកិយាទិភេទេសុ តទុកយវោមិស្សកភេទេសុ ច
វិត្តាវិតនយលាភតោ និស្សង្កវសេន បវត្តគមនត្ថា តេ
សំកិលេសភាគិយាធម្មោ លោកិយាធម្មោ ច វិសុំវិសុំ វោមិស្ស ច
អធិករណាវសេន បដ្ឋានំ នាម។ តេសំ បកាសនតោ អយំ បករណាប្បទេសោ
បដ្ឋានន្តិ វេទិតត្ថំ។

“សំគិលេសភាគិយ”ន្តិអាទិសុ សំគិលេស្សតិ ឯតេនាតិ សំគិលេសោ។
សំគិលេសភាគេ សំគិលេសកោដ្ឋាសេ បរត្ថំ សំគិលេសភាគិយំ។ វាសនា
បុញ្ញការីនា, វាសនាភាគេ បរត្ថំ វាសនាភាគិយំ, វាសនំ ភជាបេតីតិ វា
វាសនាភាគិយំ។ និព្វជ្ឈនំ លោកក្ខន្ធានំ បទាលនំ និព្វេជោ។ និព្វេជភាគេ
បរត្ថំ, និព្វេជំ ភជាបេតីតិ វា និព្វេជភាគិយំ។ បរិនិដ្ឋិតសិក្ខាធម្មា អសេក្ខា,
អសេក្ខភាវេ បរត្ថំ, អសេក្ខេ ភជាបេតីតិ វា អសេក្ខភាគិយំ។ តេសុ យត្ថ
តណ្ហាទិសំគិលេសោវិភត្តា, ឥទំ សំគិលេសភាគិយំ។ យត្ថ
ធានាទិបុញ្ញកិរិយវត្ថុវិភត្តំ, ឥទំ វាសនាភាគិយំ។ យត្ថ សេក្ខា
សីលក្ខន្ធានយោវិភត្តា, ឥទំ និព្វេជភាគិយំ។ យត្ថ បន អសេក្ខា
សីលក្ខន្ធានយោវិភត្តា, ឥទំ អសេក្ខភាគិយំ។ ឥតរាជិ តេសំ
វោមិស្សកនយវសេន វុត្តានិ។

តានិ បន ធន ទុក្ខា ចត្តារោ តិកា ឯកំ ចតុក្កំ អបរម្មិ ឯកំ ចតុក្កន្តិ ទ្វាទស
ហោន្តិ។ តេសុ ចត្តារោ ទុក្ខា ទ្វេ ច តិកា ឧទ្ធជា, ឥតរេ ន ឧទ្ធជា, អនុទ្ធរណ
ការណំ នត្ថិ។ ឥមិនា នយេន តេបិ គហេតុំ សក្កាតិ ចាឡិយំ សំខិត្តាតិ ទដ្ឋព្វំ។
តថា ហិរ វក្ខតិ - “ឥមានិ ចត្តារិ សុត្តានិ, សាធារណានិ កតានិ អដ្ឋ
កវន្តិ”តិអាទិ។ តត្ថ យស្មា កត្ថចិ សុត្ថេ តណ្ហាសំគិលេសោវ និទ្ទិសីយតិ,
កត្ថចិ និទ្ទិសំគិលេសោវ, កត្ថចិ ទុច្ឆរិតសំគិលេសោវ និទ្ទិសីយតិ, តស្មា
សំគិលេសភាគិយំ សុត្ថំ តិធាវិភជិត្វា ឧទ្ទិដ្ឋ “តណ្ហាសំគិលេសភាគិយំ
សុត្ថ”ន្តិអាទិនា។ តថា វោទានំ នាម សំគិលេសេ សតិ ហោតីតិ វោទានភាគិយំ
សុត្ថំ សំគិលេសវិភាគេន តិធាវ ឧទ្ទិដ្ឋ “តណ្ហាវោទានភាគិយំ សុត្ថ”ន្តិអាទិនា។
តំ បន អត្ថតោ វាសនាភាគិយាទិ ឯវ ហោតិ។ អយញ្ច នយោ កេសុចិ
ចោត្តកេសុ នត្ថិ។

“តត្ថ សំកិលេសោ តិវិជោ” តិអាទិ សំកិលេសបដិបក្ខតោ
សមថាទិនិទ្ធារណាវសេន វាសនាភាគិយាទិសុត្តានំវិសយទស្សនត្ថំ អារទ្ធី។
តត្ថ យទិ អាសត្តិ ឧប្បជ្ជតិ កវេសូតិ កវេសុ ធន្ធាកំ បដហិតុំ អសក្កោន្តស្ស
យទិ កវេបត្ថនា ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ សាយន្តិ ឯវមស្ស បុគ្គលស្ស អយំ
សមថវិបស្សនាភាវនាមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ កវេតិ បុជ្ជកវេជលនិព្ពត្តនតោ។
តត្រូបបត្តិយា សំវត្ថតិ តត្រ តត្រ កវេ ឧបបត្តិយា សំវត្ថតិ។ ឥមាទិ ចត្តារិ
សុត្តានិ ឥមាទិ សំកិលេសភាគិយាទិនិ ចត្តារិ សុត្តានិ។ សាធារណានិ
កតានិ តិ សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច, សំកិលេសភាគិយញ្ច
និព្ពេជភាគិយញ្ច, សំកិលេសភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច,
វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេជភាគិយញ្ចាតិ ឯវំ បទន្តរសំយោជនវសេន មិស្សិតានិ
កតានិ។ អដ្ឋកវន្តិ បុរិមាទិ ចត្តារិ ឥមាទិ ចត្តារិ ឯវំ អដ្ឋកវន្តិ។

តានិយេវ អដ្ឋសុត្តានិ សាធារណានិ កតានិ សោឡស កវន្តិ តានិយេវ
យថាវុត្តានិ អដ្ឋសុត្តានិ វាសនាភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច
និព្ពេជភាគិយញ្ច, អសេក្ខភាគិយញ្ច សំកិលេសភាគិយញ្ច
វាសនាភាគិយញ្ច, និព្ពេជភាគិយញ្ច សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច,
អសេក្ខភាគិយញ្ច សំកិលេសភាគិយញ្ច និព្ពេជភាគិយញ្ច,
អសេក្ខភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច និព្ពេជភាគិយញ្ច, អសេក្ខភាគិយញ្ច
សំកិលេសភាគិយញ្ច វាសនាភាគិយញ្ច, និព្ពេជភាគិយញ្ច អសេក្ខភាគិយញ្ច
នេវសំកិលេសភាគិយញ្ច, នវាសនាភាគិយញ្ច ននិព្ពេជភាគិយញ្ច ន
អសេក្ខភាគិយញ្ចាតិ ឯវំ សាធារណានិ កតានិ បុរិមាទិ អដ្ឋ ឥមាទិ អដ្ឋាតិ
សោឡស កវន្តិ។ តេសុ ចត្តារោ ឯកកា, ធនុកា, ចត្តារោ តិកា, ឯកោ
ចតុក្កោ, អបរោចិ ឯកោ ចតុក្កោតិ អយម្យិវិភាគោ វេទិតញ្ច។ តត្ថាចិ ទ្វេ
ទុកា, ទ្វេ តិកា, ទ្វេ ចតុក្កោ ច ចាឡិយំ អនាគតាតិ វេទិតញ្ច។

ឥន្ទានិ សមស្ស បដ្ឋានស្ស សកលសាសនសង្គហិតការំវិភាវេតុំ “ឥមេហិ
 សោឡសហិ សុត្តហិ ភិណ្ឌេហិ នវវិធំ សុត្តំ ភិណ្ឌំ កវតី” តិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ -
 ឥមេហិ សំកិលេសភាគិយាធិហិ សោឡសហិ សុត្តហិ បដ្ឋាននយេន
 វិភត្តេហិ សុត្តតេយ្យាធិនវវិធំ បរិយត្តិសាសនសង្គាតំ សុត្តំ ភិណ្ឌំ សោឡសជា
 វិភត្តំ ហោតិ។ ឥមិនា សោឡសវិជេន បដ្ឋានេន អសង្កហិតោ
 បរិយត្តិសាសនស្ស បទេសោ នត្ថិតិ អធិប្បាយោ។ កថំ បន
 សំកិលេសភាគិយាធិការោ គហោតញ្ចោតិ? អាហ “តាថាយ តាថា
 អនុមិនិតញ្ចា” តិអាធិ។ តត្ថ តាថាយ តាថា អនុមិនិតញ្ចាតិ អយំ តាថាវិយ
 តាថា សំកិលេសភាគិយាតិ វា វាសនាភាគិយាតិ វា និព្វេជភាគិយាតិ វា
 អសេក្ខភាគិយាតិ វា អនុមិនិតញ្ចា, អនុ អនុ មិនិត្វា តក្កេត្វា ជានិតញ្ចាតិ
 អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច តាថាវេយ្យាករណវិនិមុត្តា
 សញ្ញា បរិយត្តិ “សុត្តន្ទា” តិបទេន សង្កហិតាតិ ទដ្ឋញ្ចា។

៩០. ឥន្ទានិ សំកិលេសភាគិយាធិនិ សុត្តានិ យថានិទ្ធិដ្ឋានិ
 ឧទាហរណាវសេនវិភាវេតុំ “តត្ថ កតមំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្ត” តិអាធិ
 អារទ្ធី។ តត្ថ “កាមន្ទា ជាលសញ្ញា” តិ តាថាយ អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។
 យថា សមស្ស, ឯវំ ឥតោ បរាជម្បិ ហេដ្ឋា វុត្តត្ថានំ ឧត្តានបទានញ្ចា អត្ថំ ន
 វណ្ណាយិស្សាម។

អគតិគមនានីតិ កាយាធិហិ អយុត្តគមនានិ, អកត្តញ្ចករណានីតិ
 អត្ថោ។ ធន្ទាតិ ធន្ទហេតុ ឥន្ទាបច្ចយា។ អគតី គច្ឆតីតិ អគន្ធាត្ថំ គតី គច្ឆតិ,
 អកត្តត្ថំ ករោតីតិ អត្ថោ។ ធម្មន្តិ សាធូនំ អរិយានំ ធម្មំ។ អតិវត្ថតីតិ
 អតិមទ្ធិត្វា វីតិក្កមតិ។ និហិយតីតិ ហាយតិ។ យសោតិ កិត្តិ ច បរិវារោ ច។

“មនោបុព្ពត្តមា ធម្មា” តិ កាថាយំ មនោតិ យទិបិ កាមាវចរកុសលាទិកេនំ
សព្ពម្បី ចតុក្កមកចិត្តំ មនោ, ឥមស្មី បន ហំនេ ចក្កចាលត្ថេរស្ស (ធម. ប. ១-២;
ថេរកា. ៩៥) បុរិមជាតិយំ វេជ្ជក្ខតស្ស ឧប្បន្នវសេន និយមិយមាណំ
បជិយសម្បយុត្តចិត្តមេវ លព្ពតិ។ សោ មនោ បុព្ពត្តមោ ឯតេសន្តិ
មនោបុព្ពត្តមា, មនសា បឋមគាមិណា សមន្នាគតាតិ អត្តោ។ ធម្មាតិ
និស្សត្តនិជ្ជិវដ្ឋន ធម្មា, តេ បន វេទនាធម្មោ តយោ អរូបិនោ ខន្ធា។ ឯតេ ហិ
មនោបុព្ពត្តមា។ កថំ បនេតេហិ សទ្ធិំ ឯកស្មី វត្ថុស្មី ឯកស្មីញា អារម្មណេ
ឯកក្ខណេ ឧប្បន្នមនោ មនោ បុព្ពត្តមោ នាម ហោតីតិ? ឧប្បាទបច្ចយដ្ឋេន។
យថា ហិ ពហូសុ ឯកតោ គាមយាតាទិកម្មានិ ករោន្តេសុ “កោ ឯតេសំ
បុព្ពត្តមោ” តិ វុត្ថេ យោ តេសំ បច្ចយោ ហោតិ, យំ យំ និស្សាយ តេ តំ កម្មំ
ករោន្តិ, សោ ធន្តោ វា មិត្តោ វា តេសំ បុព្ពត្តមោតិ វុច្ឆតិ, ឯវសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។
ឥតិ ឧប្បាទបច្ចយដ្ឋេន មនោ បុព្ពត្តមោ ឯតេសន្តិ មនោបុព្ពត្តមា។ ន ហិ តេ មនេ
អនុប្បន្នេ ឧប្បន្នតុំ សក្កណន្តិ, មនោ បន ឯកច្ឆេសុ ចេតសិកេសុ
អនុប្បន្នេសុបិ ឧប្បន្នតិ ឯវ។

អធិបតីវសេន មនោ សេដ្ឋោ ឯតេសន្តិ មនោសេដ្ឋោ។ យថា ហិ ចោរាទីនំ
ចោរវេជ្ជកាធម្មោ អធិបតីនោ សេដ្ឋោ, តថា តេសម្បី មនោ សេដ្ឋោ។ យថា បន
ធារុអាទីហិ និប្បន្នានិ ភណ្ឌានិ ធារុមយាទីនិ នាម ហោតិ, តថា ឯតេបិ មនតោ
និប្បន្នតា មនោមយា នាម។ បទុដ្ឋេនាតិ អភិជ្ឈាទីហិ ទោសេហិ បទុដ្ឋេន
ទូសិតេន ភាសតិ វា ករោតិ វា។ សោ ហិ ភាសន្តោ ចតុត្ថំ វចីទុច្ឆរិកមេវ
ភាសតិ, ករោន្តោបិ តិវិធំ កាយទុច្ឆរិកមេវ ករោតិ, អភាសន្តោ អករោន្តោ
តេហិ អភិជ្ឈាទីហិ បទុដ្ឋមនតាយ តិវិធំ មនោទុច្ឆរិកំ បូរេតិ។ ឯវសស្ស ទស
អកុសលកម្មបថា ចារិប្បី គច្ឆន្តិ។ តតោ នំ ទុក្ខមន្វេតីតិ តតោ
តិវិធំទុច្ឆរិកតោ តំ បុគ្គលំ ទុក្ខំ អន្វេតិ ទុច្ឆរិកានុភាវេន ចត្វសុ អចាយេសុ

ទុក្ខំ អនុគត្តិ។ យថា កី? ចក្កំ វហតោ បទន្តិ, យថា នាម សកដំ វហតោ
ពលីពទ្ធស្ស បទំ បហរន្តំ ចក្កំ អនុគត្តិ, ឯវំ នំ បុគ្គលំ ទុក្ខមនុគត្តិទី។

“មិទ្ធិយទាហោតិ” តិ គាថាយំ មិទ្ធិតិ ជិនមិទ្ធាភិក្ខុតោ។ មហាគ្យសោតិ
មហាកោដនោ

អាហារហត្ថកអលំសាជកតត្រវដ្តកកាមាសកកុត្តវមិតកានំ អញ្ញាតរោ
វិយ។ និទ្ទាយិតាតិ សុបនសីលោ។ សម្បវិត្តសាយីតិ សេយ្យសុខបស្សសុខានំ
អនុយុញ្ញនសេន សម្បវិត្តកសយនសីលោ។ និវាបបុដ្ឋោតិ កុណ្ឌាកាធិនា
សូករកត្តេន បុដ្ឋោ។ យរសូករោ ហិ ពាលកាលតោ បដ្ឋាយ ចោសិយមាណោ
ជូលសរីរកាលេ គេហតោ ពហិ និក្ខមិតុំ អលកន្តោ ហេដ្ឋាមញ្ញាធិសុ
សម្បវិត្តិកា សម្បវិត្តិកា អស្សសន្តោ បស្សសន្តោ សយតេវ។ ឥទំ វុត្តំ
ហោតិ - យទា បុរិសោ មិទ្ធិ ច ហោតិ មហាគ្យសោ ច, និវាបបុដ្ឋោ មហាវរាហោ
វិយ អញ្ញេន ឥរិយាបថេន យាបេតុំ អសក្កោន្តោ និទ្ទាសីលោ សំបវិត្តសាយី,
តទាសោ “អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា” តិ តីណិ លក្ខណានិ មនសិ កាតុំ ន សក្កាតិ។
តេសំ អមនសិការា មន្ទបញ្ញោ បុនប្បនំ គព្ពំ ឧបេតិ, គព្ពវាសតោ ន
បរិមុច្ចតិទី។

“អយសាវ មល” ន្តិ គាថាយំ អយសាតិ អយតោ។ សមុដ្ឋិតន្តិ ជាតំ។
តតុដ្ឋាយាតិ តតោ ឧដ្ឋហិតា។ អតិជានចារិនន្តិ ជោនា វុច្ចតិ ចត្តារោ បច្ចយេ
ឥនមត្តិតាយ អលមេតេនាតិ បច្ចវេក្ខិតា បរិកុញ្ញនបញ្ញា, តំ អតិក្កមិតា
ចរន្តោ អតិជានចារី នាម។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យថា អយតោ មលំ សមុដ្ឋាយ
យតោ តំ សមុដ្ឋិតំ, តមេវ ខាទតិ វិនាសេតិ, ឯវមេវ ចត្តារោ បច្ចយេ
អប្បច្ចវេក្ខិតា បរិកុញ្ញន្តំ អតិជានចារិនំ សានិ កម្មានិ អត្ថនោ សន្តានេ
ឧដ្ឋិតត្តា អត្ថនោ សន្តកានេវ តានិ កម្មានិ ទុក្ខតី នយន្តិទី។

“ចោរោយថា”តិ គាថាយំ ចោរោយថា សន្និមុខេ គហិតោតិ យថា ចោរោ
យរសន្និ ធិន្និត្វា គេហំ បរិសន្តោ យរសន្និមុខេ ឯវ រាជបុរិសេហិ គហិតោ។
សកម្មនា ហញ្ញតិ ពជ្ឈតេ ចាតិ តេន អត្តនា កតកម្មេន
កសាភិតាឡនាធិនា ហញ្ញតិ ចេវ អន្តពន្ធនាធិនា ពជ្ឈតិ ច។ ឯវ អយំ បេច្ច
បជា បរត្ថាតិ ឯវម្បិ អយំ ចាបការិនី បជា ឥតោ ចរិត្វា បរលោកេ។ សកម្មនា
ហញ្ញតិ ពជ្ឈតេ ចាតិ អត្តនាវ កតេន ចាបកម្មេន និរយាធិសុ នានប្បការេហិ
កម្មការណាធិហិ ហញ្ញតិ ចេវ បរិពជ្ឈតិ ចាតិ។

“សុខកាមាធិ”តិ គាថាយំ យោ ឧណ្ណានវិហឹសតិ យោ បុគ្គលោ ឧណ្ណាន
វា លេខ្ខអាធិហិ វា វិពាធិតិ។ បេច្ច សោ នលកេ សុខន្តិ សោ បុគ្គលោ បរលោកេ
មនុស្សសុខំ វា ធិព្ភសុខំ វា នលភតិ, ធិព្ភានសុខេ បនវត្តព្ភមេវ នត្ថិ។

គុណ្ឌំ ចេ តរមាណន្តិ ការីសុ មហោយំ តរន្តិសុ។ ធិម្ហំ គច្ឆតិ បុដ្ឋវោតិ យធិ
យូថបតិ ឧសភោ កុដិលំ គច្ឆតិ។ សព្វា តា ធិម្ហំ គច្ឆន្តិសិ សព្វាបិ តា ការីយោ
កុដិលមេវ គច្ឆន្តិ។ កស្មា? នេត្ត ធិម្ហំ គតេ សតីតិ នេត្តវិ កុដិលំ គតេ សតិ,
នេត្តស្ស កុដិលំ គតត្ថាតិ អត្តោ។ សោ ហិ តាសំ បច្ចយិកោ ឧបទ្ធរហោ ច។

“ឯវមេវ”ន្តិ គាថាយំ យថា ចេតំ, ឯវមេវ យោ មនុស្សសុ បធានសម្មតោ,
យធិ សោ អធម្មចារី សិយា។ យេ តស្ស អនុជីវិនោ, សព្វេបិ អធម្មិការី ហោន្តិ។
សាមិសម្បទា ហិ បកតិសម្បទំ សម្បទេតិ។ យស្មា ច ឯតទេវ, តស្មា សព្វំ រជ្ជំ
ទុក្ខំ សេតិ, រាជា ច ហោតិ អធម្មិកោ។ សុកិច្ចរូចា វតាតិ សុដ្ឋុ កិច្ចាបន្នរូចា
វត។ ឧបដិស្វតិ កាមគុណ្ឌាបដិសុ។ រត្ថាតិ រាគាភិក្ខតា។ កដុកន្តិ ទុក្ខំ។

កុក្កច្ឆជនកេនេវ បត្តវដ្ឋិប្បកវស្ស ឧបច្ឆិន្ទត្ថា ជលុប្បត្តិ កទលិយា
បរាភវាយ ហោតីតិ អាហា - “ជលំ វេ កទលី ហន្តិ”តិ។ តថា

ផលបរិយោសានត្តា ឱសធីនំ “ដលំ វេជ្ជំ ដលំ នធុ” ត្ថិ វុត្ថំ។ វេជ្ជវាយ កុច្ឆិស្មី
គប្បន្ទស្ស ជាតា អស្សតរី ឆាម, សា គព្ពំ គណ្ហិត្វា កាលេ សម្មត្ថេ វិជាយិតុំ ន
សក្កាតិ។ ចានេហិ ភូមី បហវន្តិ តិជ្ជតិ, អថស្ស ចត្តារោ ចានេ ចត្វសុ
ខាណុកេសុ ពន្ធិត្វា កុច្ឆិ ជាលេត្វា ចោតកំ នីហវន្តិ, សា តត្ថេវ មរតិ។ តេន
វុត្ថំ - “គព្ពោ អស្សតរី យថា” តិ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យថា អត្ថនោ ដលំ
កនលិវេជ្ជនធុបិ វិនាសេតិ, គព្ពោ ច អស្សតរី, ឯវំ អត្ថនោ កម្មផលក្ខតោ
សក្ការោ អសប្បវិសំ វិនាសេតិ តិ។

កោធមក្ខត្វតិ កុច្ឆនលក្ខណំ កោធំ, បរគុណមក្ខនលក្ខណំ មក្ខញ្ច
គវុំ កត្វា ឧទ្ធចំ កត្វា ឧត្តិបិត្វា ចរន្តោ។ សុខេត្ថតិ សុខេត្ថបិ។ បូតិពិជំវាតិ
បូតិការំ គតំ ពិជំវិយ។ ធកណ្ឌសាធិបរិការំ នសុក្ខាបនសុខសយាធិនិ
អករណោ ពិជនោសទុជ្ជន្តិ អត្ថោ។

៩០. ចេតសាតិ អត្ថនោ ចិត្តេន។ ចេតោតិ តស្ស បុគ្គលស្ស ចិត្តំ។ បរិច្ចាតិ
បរិច្ឆិត្វា។ វិយតិ បរត្ថតិ។ យថាភត្ថន្តិ យថា កិញ្ចិ អាហរិត្វា ឋបិតំ។

មាកត្តាតិ មា អកត្ត។ ន បមុត្យត្ថិតិ បមោក្ខោ នត្ថិ។ ឧបេច្ឆាបីតិ
សញ្ញាបិ, ពុទ្ធិបុព្ពេនាបីតិ អត្ថោ។

“អធម្មេនា” តិ វត្ថាបិ “មុសាវាទេនា” តិ វចនំ មុសាវាទស្ស
មហាសាវជ្ជការវទស្សនត្ថំ។ តេនេវាហ - “ឯកំ ធម្មំ អតីតស្ស” តិ អាធិ (ធម. ប.
១៧៦), តថា “ឯវំ បរិត្តំ ខោ, រាហុល, តេសំ សាមញ្ញំ, យេសំ នត្ថិ
សម្មជាទមុសាវាទេលជ្ជា” តិ អាធិ (ម. និ. ២.១០៨)។ តំ កបំ នុភវិស្សតិ តំ ធនំ
កេន នុ បកាវេន តេសំ ភវិស្សតិ។ អធម្មេន តេសំ សម្មតត្តា តេសុ នចិវជ្ជិតិ កំ
ហោតិ តិ អត្ថោ។ អន្តរាយា សុ ភវិស្សន្តិ តិ អធម្មិយវោហារាធិតោ

រាជន្តរាយាធយោ ភវិស្សន្តិ។ សូតិ និចាតមត្តំ។ សម្ពុតស្ស វិនស្សតីតិ ឥមស្ស
សម្ពុតំ សង្ខតំ វិនស្សតិ។ សគ្គន្តិ សុគតី។ សា ហិ រូចាធិហិ សោភនេហិ អគ្គោតិ
សគ្គោតិ អធិប្បតា។ ឯត្តាវតាតិ ទិដ្ឋជម្មិកសម្បរាយិកានំ អត្តានំ ហានិយា។
ហតាតិ វិនដ្ឋា។

វិវដ្តតេតិ និវដ្តតិ។ លោភា ខណាតិ អត្តានន្តិ លោភហេតុ អបុញ្ញានិ
ករោន្តោ កាយវិសមាធិយោគេន អត្តានំ ខណាតិ នាម។ មិត្តហិ ជីវតីតិ
មិត្តភាវេហិ ហាយតិ។

ចរន្តិ ចត្វហិ ឥរិយាបថេហិ អកុសលមេវ ករោន្តាវិចរន្តិ។ ពាលាតិ
ឥធលោកត្ថំ បរលោកត្ថញ្ច អជាធន្តា ឥធពាលា នាម។ ទុម្មេធាតិ និប្បញ្ញា។ ន
ហិ បញ្ញាយ ទុដ្ឋតំ នាម អត្ថិ។ អមិត្តនេវាតិ អមិត្តភូតេន វិយ វេរីនា វិយ
ហុតា។ កដុកប្បលន្តិ តិខិណ្ឌជលំ, ទុក្ខជលន្តិ អត្តោ។ ន តំ កម្មំ កតំ សាធុ, យំ
កត្វា អនុតប្បតីតិ យំ កម្មំ និរយាធិសុ និព្វត្តនសមត្ថំ ទុក្ខទយំ កត្វា
អនុស្សវិតានុស្សវិតក្ខណោ អនុតប្បតិ អនុសោចតិ, តំ កតំ ន សាធុ ន សុន្ទរំ
ន ភទ្ទកំ។ យស្ស អស្សមុខោតិ យស្ស អស្សហិ តិន្តមុខោ រោធន្តោវិចាកំ
បដិសេវតិ អនុភោតិ។

ទុក្ខន្តិ វត្ថុបដិវត្តប្បរណាធិវសេន អាភិសមាចារិកសីលស្ស កាតុំ
អសក្កុណោយ្យតាយ ទុក្ខំ។ សមាធានតោ បដ្ឋាយ ខណ្ឌំ អកត្វា វិសេសតោ
អាទិព្រហ្មចរិយកស្ស ចរិមកចិត្តំ ចាបេតព្ពតាយ ទុត្តិតិក្ខំ, សីលសំវរាធយោ
វា អបរិក្ខតេ កត្វា សម្មាទេតុំ អសក្កុណោយ្យតាយ ទុក្ខំ។ អធិវាសេតញ្ចានំ
បន ទុស្សហានតោ ខន្តិសំវរវសេន ទុត្តិតិក្ខំ។ អព្យត្តេធាតិ មន្តបញ្ញេន។
សាមញ្ញន្តិ សមណភាវោ។ តត្ថាតិ តស្ស សាមញ្ញស្ស។ សម្ពាធាតិ
ទុន្តិវត្ថុទុប្បារុតមាតុកាមាធិសម្មន្តា។ យត្ថាតិ សីលសំវរាធិនំ បរិពន្ធក្ខតេសុ

សម្ពាធសង្ខារតេសុវិសភាការម្ពណាទីសុ។ អថ វា ទុក្ខវន្តិបទស្ស អត្ថំ ទស្សេតុ
ទុត្តិតិក្ខន្ធី វុត្ថំ។ ទុត្តិតិក្ខន្ធី ទុក្ខមំ ទុរិយាសិយំ។ អព្យត្តនាតិ ពាលេន។
សាមញ្ញន្តិ សមណធម្មោ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យំ បណ្ឌិតា កុលបុត្តា ទសេបិ
វស្សានិ វិសតិបិ... បេ... សង្ខិបិ វស្សានិ ទន្តេភិ ទន្តមាធាយ ជីវាយ តាលុំ អាហារ
ចេតសា ចិត្តំ អភិធិគ្គណ្ឌិត្វា ឯកាសនំ ឯកភត្ថំ បដិសេវមាណា
អាចារណាកោដិកំ ព្រាហ្មចរិយំ ចរន្តា សាមញ្ញំ ករោន្តិ, តំ ពាលា អព្យត្តា កាតុំ
ន សក្កោន្តិតិ។ ពហូហិ តត្ថ សម្ពាធាតិ តស្មី សាមញ្ញសង្ខារតេ អរិយមគ្គេ ពហូ
សម្ពាធា, មគ្គាធិគមាយ បដិបទ្ធស្ស ពហូ បរិស្សយាតិ អត្ថោ។

អប្បមេយ្យំ បមិនន្តោតិ អប្បមេយ្យំ ឧណាសវបុគ្គលំ “ឯត្ថកសីលោ អយំ
ឯត្ថកសមាធិ ឯត្ថកបញ្ញោ” តិ ឯវំ មិនន្តោ។ កោដវិទ្វាវិកប្បយេតិ កោ ឥធ
វិទ្វា មេធាវីវិកប្បយ្យ, ឧណាសវោវ ឧណាសវំ មិនន្តោវិកប្បយ្យាតិ
ធិបេតិ។ និវុតំ មញ្ញេតិ យោ បន បុប្ផនោ មិនេតុំ អារភតិ, តំ និវុតំ អវកុដ្ឋបញ្ញំ
មញ្ញាមិ។ អកិស្សវន្តិ កិស្សវា វុច្ឆតិ បញ្ញា, និប្បញ្ញន្តិ អត្ថោ។

កុហរិវតិ អត្ថច្ឆេទកដ្ឋេន កុហរិសទិសី ជរុសវាចា។ ទិន្ទតីតិ
កុសលមូលសង្ខារតេ មូលេយេវ និកន្តតិ។ វិសំ បាលាបាលំ ឥវាតិ
បាលាបាលសង្ខារតំ វិសំ ឥវ។ ឯវំ វិវុទ្ធិ ចាតេតីតិ វិវុទ្ធិ អបរទ្ធិ ខលិតបុគ្គលំ ឯវំ
អចាយេសុ វិនិចាតេតិ។ វាចា ទុញ្ញាសិតា យថាតិ យថា វាចា
អរិយូបវាទនវសេន ទុញ្ញាសិតា។

៩២. និទ្ទិយន្តិ និទ្ទិយំ។ តំ វា និទ្ទតិ យោ បសំសិយោតិ យោ
គុណវិសិដ្ឋតាយ បសំសារហោ បុគ្គលោ, តំ វា សោ ចាបិច្ឆតាធិនិ អាហេបេត្វា
គរហាតិ។ វិចិនាតីតិ ឧបចិនាតិ។ កលិន្តិ អបរាជំ។ អយំ កលីតិ អយំ
អបរាជោ។ អក្ខេស្វតិ ជូតកិឡនក្ខេសុ។ សព្ពស្សាបិ សហាបិ អត្តនាតិ សព្ពេន

អត្តនោ ធនេនាបិ អត្តនាបិ សង្ខី។ សុគតេស្វតិ សោភនកមនត្តា, សុន្ទរំ ហំនំ
គតត្តា, សម្មា គតត្តា, សម្មា ច គតត្តា សុគតសង្ខារេសុ ពុទ្ធាធិសុ។ មនំ
បទោសយេតិ យោ មនំ បទោសេយ្យ, តស្ស អយំ មនោបទោសោ ឯវ មហាត្តរោ
កលីតិ វុត្តំ ហោតិ។ កស្មា? យស្មា សតំ សហស្សនំ... បេ.... ចាបកន្តិ។ តត្ថ
សតំ សហស្សនន្តិ និវត្តនកណ្ឌោយ សតសហស្សំ។ ធន្តីសតិ អបរាជិ
ធន្តីសតិ និវត្តនាជិ។ បញ្ចា ចាតិ អព្ពនកណ្ឌោយ បញ្ចា ច អព្ពនាជិ។ តស្មា
វស្សកណ្ឌោយ ឯត្តកោ សោ កាលោ, យំ កាលំ អរិយគរហិវាចំ មនព្វា
បណិធាយ ចាបកំ និរយំ ឧបេតិ, តត្ថ បច្ឆតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥធម្មា សង្ខេបេន
បទុមនិរយេ អាយុប្បមាណំ, វិត្តារេន បន បរតោ អាគមិស្សតិ។

លោកគុណេតិ “គុណោ” តិ ពាលេហិ ទិដ្ឋត្តា, អនេកក្ខត្តំ បវត្តិតត្តា ច
លោភោយេវ លោកគុណោ, តស្មី លោកគុណោ, តណ្ហាយាតិ អត្តោ។
អនុយុត្តោតិ អនុ អនុ យុត្តោ។ អវទញ្ញូតិ អវចនញ្ញូ, ពុទ្ធានម្មិ ឱវាទស្ស
អគ្គហណោតោ។ មច្ឆរីតិ បញ្ចវិធមច្ឆរិយេន មច្ឆរី។ បេសុណិយំ អនុយុត្តោតិ
បេសុណិយស្មី អនុយុត្តោ អគ្គសាវកានំ ភេទនេន។ កោកាលិកញ្ញំ មីយមាជំ
ឱវទន្តេន អាយស្មតា មហាមោគ្គល្លានេន ភាសិតា ឥមា គាថាតិ។ មុខទុក្ខាតិ
មុខវិសម។ វិភូតាតិ វិគតក្ខត អលិកវាជិ។ អនិយាតិ អសប្បវិស។ ភូនហូតិ
ភូតិបាណក អត្តនោ ពុទ្ធវិធាសក។ បុរិសន្តាតិ បុរិសាធម។ កលីតិ
អលក្ខិបុរិស។ អវជាតកបុត្តាតិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អវជាតបុត្ត។ មា
ពហុភាណិធនេយិកោសីតិ ឥនាជិ ពហុភាណី មា ហោហិ, នេយិកោ អសិ
ជាតោ។ រជមាភិរសីតិ កិលេសរជំ អត្តនិ បក្ខិបសិ។ សន្តេតិ សមិតកិលេសេ
ឱណាសវេ។ កិញ្ញិសកាវីតិ ចាបការិ។ បបតន្តិ នរកំ។

ឥឡូវសំគាល់សភាគីយន្ត ឥឡូវតណ្ហាដ៏ធំ សភាវត្តនតោ អវត្តនតោ ច
អនេកភេទកំ ធម្មត្ថុ អនេកហិ សុត្តបទេហិ ឧបាសាសនាសេន ធម្មត្ថុ
សំគាល់សភាគីយន្ត សុត្តន្ត វេទិតព្វំ។

បសន្នេនាតិ កម្មកម្មជលាទីនិ សទ្ធិហន្តេន។

៩៣. ឥឡូវហត្ថបកស័ស្សបកាធិអលង្ការេហិ មណិកនកាធិហិ ច សមិទ្ធិ។
ដ៏តន្ត្រី តេលមធុដាលីតាធិហិ ច ធនធម្មាធិហិ ច វិបុលំ។ អាកិល្លាមនុស្សន្តិ
និរន្តរមនុស្សំ។ សម្ពាធិហន្តិ ព្យាហា វុច្ឆន្តិ អនិព្វិទ្ធវច្ឆាយោ។ យេសុ
បរិជ្ជមគ្គេន ធិត្តច្ឆន្តិ, តេ សម្ពាធិហន្តិ ព្យាហា ឯត្ថាតិ សម្ពាធិហំ។ ឥមិនាបិ
តស្ស នករស្ស យនវាសមេវ ធិបេតិ។ កន្តេនាតិ ធម៌ អនុបកតេន, ឥតោ
ចិតោ ច បរិព្ពមន្តេន វា។ អចាបកន្តិ អលាមកំ។ អវេច្ឆប្បសាទេនាតិ
អចលប្បសាទេន, សច្ចប្បដិវេធតោ អាកតេន បសាទេន។

បេច្ឆសោលភតេតិ យោ ភូតេ ធន្តេន ន ហិសតិ, សោ បុគ្គលោ
បរលោកេ មនុស្សភូតោ មនុស្សសុខំ ទេវភូតោ ធិព្ពសុខំ ឧភយំ អតិក្កន្តោ
ធិព្ពានសុខំ លភតិតិ អត្ថោ។

៩៤. ចារិកំ បក្កមិស្សតិ ជនបទចារិកំ គមិស្សតិ។ កស្មា បន ភគវា
ជនបទចារិកំ ចរតិតិ? សត្តហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ជនបទចារិកំ ចរន្តិ
- ទេសន្តរគតានំ វេនេយ្យានំ វិនយនត្ថំ, តត្រ បិទានំ ឧស្សក្កសមុប្បាទនំ,
ការកានំ ឯកស្មី ហិ និព្វានសបរិហារណំ អត្តនោ ច តត្ថ អនាសង្កមស្សនំ,
សម្ពុទ្ធវសិតជ្ជានតាយ ទេសានំ ចេតិយភាវសម្បាទនំ, ពហុនំ សត្តានំ
ធម្មនុបសង្កមនាធិហិ បុញ្ញោយប្បសវនំ, អវុដ្ឋិអាធិឧបទ្ធព្វបសមនព្វាតិ
ឥមេហិ សត្តហិ ការណេហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ ជនបទចារិកំ ចរន្តិ វេទិតព្វំ។

ឥសិទ្ធត្ថបុរាណាតិ ឥសិទ្ធត្ថោ ច បុរាណោ ច, តេសុ ឥសិទ្ធត្ថោ
សកទាគាមី។ បុរាណោ សោតាបន្នោ។ សាកេតេតិ “សាកេតោ” តិ លទ្ធនាមេ
អត្ថនោ ភោគគាមកេ។ មគ្គេ បុរិសំ វេបេសុន្តិ តេសំ កិវ គាមទ្វារេន ភគវតោ
គមនមគ្គោ, តស្មា “សចេ ភគវា អម្ពាកំ សុត្តានំ វា បមត្តានំ វា គច្ឆេយ្យ, អថ
បស្សិតុំ ន លភេយ្យមា” តិ មគ្គមជ្ឈេ បុរិសំ វេបេសុ។ អនុពន្ធិស្វតិ ន ទ្វារោវ,
បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធិសុ។ ភគវា ហិ សកជមគ្គស្ស មជ្ឈេ ជង្គមគ្គេន
អគមាសិ, ឥតវេ ឧភោសុ បស្សេសុ អនុគច្ឆន្តា អគមសុ។ មគ្គា ឌីក្ខម្មាតិ ពុទ្ធា
ហិ កេនចិ សទ្ធិ គច្ឆន្តាវ បជិសន្តាវ ករោន្តិ កេនចិ សទ្ធិ បិតា កេនចិ សទ្ធិ
ធិវសភាគម្បិ និសិទ្ធា, តស្មា ភគវា ចិន្តេសិ - “ឥមេ មយ្ហំ សាសនេ វល្លភា
អាគតជលា, ឥមេហិ សទ្ធិ និសិទ្ធិត្វា ធិវសភាគំ បជិសន្តាវ ករិស្សាមី” តិ។
មគ្គតោ ឌីក្ខមិទ្វា យេនញាតវំ រុក្ខមូលំ តេនុបសង្កមិ។ បញ្ញត្តេ អាសនេ
និសិទ្ធិតិ តេ កិវ ធម្មចាបាធនកត្តវទណ្ឌាចាធហញ្ញនតេលានិ ចេវ អជ្ឈិធម្មា
ចានកំ សវភចាធបល្លង្គញ្ញា គាហាបេត្វា អាគមសុ។ អថ នំ បល្លង្គំ បញ្ញាបេត្វា
អទំសុ។ សត្តា តត្ថ និសិទិ។ ឯកមន្តំ និសិទ្ធិស្វតិ “ធម្មចាបាធនិទិ
ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទេថា” តិ វត្វា ភគវន្តំ វន្តិត្វា ឯកមន្តំ និសិទ្ធិសុ។

សាវត្ថិយា កោសលេសុ ចារិកំ បក្កមិស្សតិ តិ អាទិ សព្វំ
មជ្ឈិមទេសវសេនេវ វុត្ថំ។ កស្មា? និយតាចិណ្ឌត្តា។ ភគវតោ ហិ ចារិកចរណំ
មជ្ឈិមទេសេយេវ។ សចេបិ បច្ឆន្តទេសេ គច្ឆតិ, មជ្ឈិមទេសេយេវ អរុណំ
ឧដ្ឋាបេតីតិ និយតាចិណ្ឌំ, តស្មា មជ្ឈិមទេសវសេនេវ វុត្ថំ។ កាសីស្វតិ
កាសិវជ្ជតោ។ តថា មគេស្វតិ មគេជវជ្ជតោ។ អាសន្នេ នោ ភគវា ភរិស្សតិ តិ
ឯត្ថ ន កេវលំ អាសន្នត្តា ឯវ តេសំ សោមនស្សំ ហោតិ, អថ ខោ “ឥទានិ ទានំ
ទាតុំ គន្ធមាលាទិបូជំ កាតុំ ធម្មំ សោតុំ បញ្ចំ បុច្ឆិតុំ លភិស្សាមា” តិ នេសំ
សោមនស្សំ ហោតិ។

តស៊ូតិបា ថបតយោ សម្ពាធា យរាវាសោតិ ថបតយោ យស្មា តុម្ហាកំ
មយំ ធូរីភូតេ អនប្បកំ ធាមនស្សំ អាសន្នេ អនប្បកំ សោមនស្សំ ហោតិ,
តស៊ូបិ វេទិតព្ពាមេតំ “សម្ពាធា យរាវាសោ”តិ។ យរាវាសស្ស ហិ ធាសេន
តុម្ហាកំ ឯវំ ហោតិ។ សចេ បន យរាវាសំ បហាយ បព្ពជិតា អស្សថ, ឯវំ វោ
មយា សធូរីយេវ កច្ចន្តានព្វា អាគច្ចន្តានព្វា តំ ន ភវេយ្យាតិ ឥមមត្តំ ធីបេន្តោ
ឯវមាហ។ តត្ថ សកិញ្ចនសបលិពោធរដ្ឋន សម្ពាធា វេទិតព្ពា។ មហាយវេ
វសន្តស្សបិ ហិ សកិញ្ចនសបលិពោធរដ្ឋន យរាវាសោ សម្ពាធាវ។
រដោបថោតិ វាគាធិរជានំ អាគមនបថោ, អាគមនជ្ជានន្តិ អត្ថោ។ អព្ពោកាសោ
បព្ពជ្ជាតិ បព្ពជ្ជា បន អកិញ្ចនអបលិពោធរដ្ឋន អព្ពោកាសោ។ ចតុរតនិកេបិ
ហិ កព្ពេ ទិដ្ឋនិកក្ខនំ បល្លង្កេន បល្លង្កំ យដ្ឋេត្វា និសិដ្ឋានម្បិ
អកិញ្ចនាបលិពោធរដ្ឋន បព្ពជ្ជា អព្ពោកាសោ នាម ហោតិ។ អលព្វា បន វោ
ថបតយោ អប្បមាធាយាតិ ឯវំ សម្ពាធយរាវាសេ វសន្តានំ តុម្ហាកំ
អប្បមាធមេវ កាតុំ យុត្តន្តិ អត្ថោ។

នាគាតិ ហត្ថិនោ។ ឱបវយ្ហាតិ រញ្ជោ អាហោហនយោគ្គា។ ឯកំ បុរតោ ឯកំ
បច្ឆតោ និសីទាបេមាតិ តេ កិរ ទ្វេបិ ជនា សញ្ញាលង្ការបដិមណ្ឌិតា ទិសុ
នាគេសុ តា ឥត្ថិយោ ឯវំ និសីទាបេត្វា រញ្ជោ នាគំ មជ្ឈេ កត្វា ឧភោសុ
បស្សេសុ កច្ចន្តិ, តស៊ូ ឯវមាហំសុ។ នាគោបិ រក្ខិតព្ពោតិ យថា កិញ្ចិរិសេសិតំ
ន ករោតិ, ឯវំ រក្ខិតព្ពោ ហោតិ។ តាបិ ភគិនិយោតិ យថា បមាធំ នាបជ្ជន្តិ, ឯវំ
រក្ខិតព្ពោ ហោតិ។ អត្ថាបីតិ សិកកមិតវិក្ខេបិតាជិនិ អករោន្តេហិ អត្ថាបិ
រក្ខិតព្ពោ ហោតិ។ ឯវំ ករោន្តោ ហិ “សាមិទុព្ពកោ ឯសោ”តិ និគ្គហេតព្ពោ
ហោតិ។

តស៊ូតិបា ថបតយោតិ យស្មា តុម្ពេ រាជា និច្ចំ រាជកណ្តំ បដិច្ឆាបេតិ,
តស៊ូបិ សម្ពាធា យរាវាសោ រាជាបថោ។ យស្មា បន បំសុក្ខលិកំ ភិក្ខុំ វេ
បដិច្ឆាបេន្តោ នត្ថិ, តស្មា អព្ភោកាសោ បព្ពដ្ឋា, វេ សព្ពត្តាបិ។ អលញ្ចា ខោ
ថបតយោ អប្បមាធាយ, អប្បមាធមេវ ករោថាតិ ធស្សេតិ។

មុត្តចាគោតិ វិស្សជ្ជចាគោ។ បយតថាណីតិ អាគតាគតានំ ធានត្ថាយ
ឆោតហត្ថោ។ វេសគ្គរតោតិ វេសគ្គសម្ពាតេ ចាគេ រតោ។ យាធយោគោតិ
យាធិតព្ពយុត្តោ។ “យាធយោគោ”តិបិ ចាថោ, ធានយុត្តោតិ អត្ថោ។
ធានសំវិភាគរតោតិ ឯតេន អប្បមត្តកម្មិ កិញ្ចិ លភិក្ខា តតោបិ សំវិភាគ
រតោ។ អប្បជីវិតត្ថន្ត “ឥទំ អម្ពាភំ ភវិស្សតិ, ឥទំ អយ្យាន”ន្ត វេ អកតវិភាគំ,
សព្ពំ ឆាតព្ពមេវ ហុត្វា បិតន្តិ អត្ថោ។ ឥមេហិ ខោ ថបតយោ ចត្វហិ ធម្មេហិ
សមន្នាគតោ អរិយសាវកោ សោតាបន្នោ ហោតីតិ សោតាបន្នោ ឥមេហិ
ធម្មេហិ សមន្នាគតោ ហោតីតិ អត្ថោ។ ឯតេន សោតាបន្នេន ឥមេសំ ចតុន្តំ
ធម្មានំ ឯកន្តតោ លព្ពមានតំ ធស្សេតិ។

វេ តេសំ ថបតីនំ ឥមេហិ ចត្វហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតំ បរិយាយេន
ធស្សេត្វា ឥទានិ និប្បវិយាយេន តំ ធស្សេតុំ “តុម្ពេ ខោ ថបតយោ”តិអាធិ វុត្ថំ។

៩៥. សហស្សំ កប្បកោដិយោតិ សហស្សំ អត្តភាវា អហោសុន្តិ អត្ថោ។
“អសីតិ កប្បកោដិយោ”តិបិ ចាថោ, អសីតិអាយុ កប្បកោដិយោ អហោសុន្តិ
អត្ថោ។ កត្ត បនតេ អហោសុន្តិ? អាហា “ទេវេ ចេវ មនុស្សេ ចា”តិ, ទេវេសុ ចេវ
មនុស្សេសុ ចាតិ អត្ថោ។ សំវិវុទ្ធម្ពីតិ សមន្តតោ បល្លវគ្គហណោន វិវុទ្ធម្ពី។
អលភីហន្តិ អលភី អហំ។ អន្ធិ តីសំ តតោ កប្បាតិ តតោ កប្បតោ អន្ធិ
សម្បតិ អយំ កប្បោ តីសតិមោ។ តស្សា សញ្ញាយ វាសនាតិ តស្ស ពុទ្ធកតាយ
សញ្ញាយ វាសនតោ។

តណ្ហានិយាតកោតិ តណ្ហាយ សមុប្បនកោ។ វជំសកោតិ
បុប្ផមយកណ្ហាកោ។ សត្តបុប្ផហិលង្គតោតិ នាណបុប្ផហិ អលង្គតោ។
លបនន្តរាតិ ឧត្តរាជរោជ្ជានំ អន្តរតោ។ ឌីក្កាតិ បកា។ មុន្ទនន្តរាយជាតិ មុន្ទនិ
អន្តរាយថ។ កន្ធិវិតរាតិ វិមត្តិវិនោទេហិ។ យស្ស តំ សត្តធម្មេសុ, សទា
ញាណំ បវត្តតិ តន្តិ និចាតមត្តំ។ យស្ស សត្តធម្មេសុ អាកន្ធិប្បដិពទ្ធត្តា
សទា ញាណំ បវត្តតិ។ សោ សត្តញ្ញ ភក្កវា ថេរំ អានន្តំ ឯតទព្រីតិ សម្ពន្ធា។
រាជា រដ្ឋភវិស្សតិ តិ សត្តស្មី រដ្ឋ រាជា ភវិស្សតិ។ ចរិមន្តិ ចរិមករំ។ សច្ចិកត្វាតិ
បច្ចក្ខំ កត្វា។ ធម្មតន្តិ ចតុសច្ចធម្មំ, បច្ចេកពោធិ វា។

៩៦. សុវណ្ណាច្ឆននំ នាវន្តិ ឧភោសុ បស្សេសុ សុវណ្ណាលង្ការេហិ
បដិមណ្ឌិតវសេន នាទិតំ សុវណ្ណានាវំ។ បញ្ចំ បុដ្ឋាវិយាកាសិ, សក្កស្ស ឥតិ មេ
សុតន្តិ យថា សា ទេវតា បញ្ចំ បុដ្ឋា សក្កស្ស ព្យាកាសិ, ឯវំ មយាបិ សុតន្តិ
អាយស្មា មហាមោគ្គល្លោនោ អត្តនា យថាសុតំ តំ ភក្កវតោ វទតិ។

បំសុដ្ឋបេស្សតិ សរីរធាតុំ អព្ពន្ធរេ វេបេត្វា បំសូហិ កតដ្ឋបេសុ។ ឯវញ្ចំ តេ
ភក្កវន្តំ ឧទ្ទិស្សកតា នាម ហោន្តិ, តេនេវាហ - “ឧទ្ទិស្សកតេសុ
ទសពលធរាជន”ន្តិ។

៩៧. ទេវបុត្តសរីរវណ្ណាតិ ទេវបុត្តសរីរសទិសវណ្ណា។ សុភក្កសណ្ឌិតិ តិ
សោភក្កយុត្តសណ្ណានា។ ឧឡារំ វត តំ អាសីតិ តំ មយា កតំ បុញ្ញំ ឧឡារំ វត
អហោសិ។ យាហន្តិ យា អហំ។ សតសហស្សំ កប្បេ, មុទិតោ ដូបំ អប្បជេសីតិ
ដូបំ បូជេត្វា សតសហស្សំ អាយុកប្បេ អហំ មុទិតោតិ អត្ថោ។ អនាគន្ធន
វិនិចាតន្តិ អចាយុបបត្តិ អនុបកន្ធា។ យំ ចក្កន្តិ យំ បញ្ញាចក្កំ។ បណិហិតន្តិ
វេបិតំ។ វិមុត្តចិត្តម្ហិតិ វិមុត្តចិត្តោ អម្ហិ។ វិជ្ជតលតោតិ វិជ្ជតតណ្ហាលតោ,
សមុច្ឆិន្ទតណ្ហាតិ អត្ថោ។

៩៨. សាមកបត្តោទនមត្តន្តិ សាមកតិណានំ នាឡិកោទនមត្តំ។
អឱលេតិ បញ្ចន្តំ ចេតោឱលានំ អភាវេន អឱលេ។ តស្មិញ្ច ឱកប្បយិ
ធម្មមុត្តមន្តិ តស្មី បច្ឆេកពុទ្ធេ ឧត្តមធម្មំ បច្ឆេកពោធិ “ឧត្តមធម្មេន នាម ឥមស្មី
ភវិតព្ព”ន្តិ សទ្ធម្មី។ “តស្មិញ្ច ធម្មេ បណិធសី មាណស”ន្តិ ឥមិនា បដិលទ្ធធម្មំ
អហម្មិ សន្និកវេយ្យន្តិ ចិត្តំ បណិទហី។ ភវេ កុដាសុបិ ច មា អបេក្ខវាតិ
កត្តចិ ភវេ អបេក្ខវា មា ភវេយ្យន្តិ ច បណិធសី មាណសន្តិ សម្ពុត្តោ។

កុរុស្វតិ ឧត្តរកុរុសុ។ ធិយាយុកេស្វតិ តេសំ វស្សសហស្សយុកតាយ
វុត្តំ។ អមមេស្វតិ អបរិគ្គហេសុ។ ចាណីស្វតិ សត្តេសុ។ អហីនកាមីស្វតិ
យថាលទ្ធសម្បត្តិហិ យាវតាយុកំ អបរិហីនសភាវេសុ។ តិទសោបបដ្ឋថាតិ
តាវតីសោ ហុត្វា ឧបបដ្ឋិ, តិទសេ វា តាវតីសភវេនេ ឧបបដ្ឋិ។
វិសិដ្ឋកាយុបគតោតិ វិសិដ្ឋកាយេសុ នាធាវណ្ណកាយេសុ ឧបគតោ។
យសស្សិស្វតិ បរិវារវន្តេសុ។ ហិតាហិតាសិហិតិ កុសលាកុសលេ វិតិវត្តិហិ។
បច្ឆក្ខំ ឱមន្តិ បច្ឆក្ខំ ខោ ឥមំ វចនន្តិ អធិប្បាយោ។

សកាសីតិ សោ អកាសិ។ ពលីមាភិហារីតិ បូជាពលី អភិហារិ។ បតិវតស្ស
ឯកន្តិ តស្ស ហត្ថតោ ឯកបុប្ផំ បតិវតំ។

ឧបរិដ្ឋន្តិ ឧបរិ វេហាសេ បិតំ។ អរិដ្ឋន្តិ អរិដ្ឋំ នាម បច្ឆេកសម្ពុទ្ធិ។ អជ្ឈត្តញ្ច
ពហិទ្ធា ចាតិ អជ្ឈត្តវិសយា ច ពហិទ្ធិវិសយា ច។ យេ មេ វិជ្ជិស្វតិ យេ មេ បុព្វេ
វិជ្ជមាណា អហេសុំ។ ជាតិមរណាសំសារោ, នត្តិ ទានិ បុណ្ណវោតិ បុណ្ណនំ
ជាយនមីយនក្ខតោ សំសារោ បុណ្ណវោតិ ច វុច្ឆតិ, សោ ច ទានិ នត្តិតិ អត្តោ។

ឥទំ វាសនាភាគិយំ សុត្តន្តិ ឥទំ វាសនាភាគបុញ្ញវិការីនានំ
នាធាសុត្តបទានំ ឧទាហរណាវសេន ទស្សិតំ វាសនាភាគិយំ សុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

៩៩. “ឧទ្ទំ អនោ... បេ... អបុនព្វវាយា” តិ ៩៩ និព្វេជកាគិយំ សុត្តន្តិ វុត្ថំ
ឱយតរណាស្ស អរិយមគ្គកិច្ចត្តា។ ន ចេតនា ករណីយាតិ ន ចិត្តំ ឧប្បាទេតព្វំ។
ធម្មតាតិ ធម្មសភារោ។

១០០. យទា ហវេតិ យស្មី ហវេ កាលេ។ ចាតុក្កវន្តិ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ ធម្មាតិ
អនុលោមបច្ចយាការបដិវេធសាធកា ពោធិបក្ខិយធម្មា។ ចាតុក្កវន្តិ វា
បកាសេន្តិ, អភិសមយវសេន ចាកជា ហោន្តិ។ ធម្មាតិ ចតុអរិយសច្ចធម្មា។
អាតាចោ វុច្ចតិ កិលេសសន្តាបនន្ទេន វីរិយំ។ អាតាបិនោតិ
សម្មប្បធានវីរិយវតោ។ ឈាយតោតិ អារម្មណ្ឌបនិជ្ឈានលក្ខណេន
លក្ខណ្ឌបនិជ្ឈានលក្ខណេន ច ឈានេន ឈាយន្តស្ស។ ព្រាហ្មណស្សាតិ
ពាហិតចាបស្ស ឡិណាសវស្ស។ អថស្ស កង្ខា វបយន្តិ សព្វាតិ អថស្ស ឯវំ
ចាតុក្កតធម្មស្ស យា តា “កោ នុ ខោ, ភន្តេ, ដុសតីតិ? នោ កល្លោ បញ្ញោតិ
ភគវា អវោចា” តិ អាទិនា (សំ. និ. ២.១២) នយេន “កតមំ នុ ខោ, ភន្តេ, ជរាមរណំ,
កស្ស បនិទំ ជរាមរណាន្តិ? នោ កល្លោ បញ្ញោតិ ភគវា អវោចា” តិ អាទិនា (សំ.
និ. ២.៣៥) ច នយេន បច្ចយាការកង្ខា វុត្តា។ យា ច បច្ចយាការស្សេវ
អប្បជិវិទ្ធត្តា “អហោសី នុ ខោ អហាមតីតមទ្វាន” តិ អាទិកា (ម. និ. ១.១៨; សំ.
និ. ២.២០) សោឡសកង្ខា “តុទ្ធេ កង្ខតិ ធម្មេ កង្ខតី” តិ អាទិកា (ធរ. ស. ១០០៨)
អជ្ឈ ច កង្ខា អាគតា, តា សព្វា វបយន្តិ អបគច្ចន្តិ និវុដ្ឋន្តិ, កស្មា? យតោ
បដាធាតិ សហេតុធម្មំ, យស្មា អវិជ្ជាធិកេន ហេតុនា សហេតុកំ ឥមំ សម្ពាទី
កេវលំ ទុក្ខក្ខន្ធម្មំ បដាធាតិ អញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈតិ។

យតោ ខយំ បច្ចយានំ អវេទីហិ យស្មា បច្ចយានំ ខយសម្ពាទី និព្វានំ អវេទិ
អញ្ញាសិ បដិវិជ្ឈ, តស្មា យទាស្ស អាតាបិនោ ឈាយតោ ព្រាហ្មណស្ស

វុត្តប្បការា ធម្មា ចាតុតវន្តិ។ អថស្ស យា និព្វានស្ស អវិទិតត្តា កម្ចី
ឧប្បជ្ឈេយ្យំ, សញ្ញាបិ តា កម្ចី វេបយន្តិតិ។

អារញ្ញន្តិ អារញ្ញកំ។ អញ្ញាតុញ្ញន យាបេន្តន្តិ កុលេសុ អញ្ញាតោ
និច្ចនវោយេវ ហុត្វា ឧញ្ញន បិណ្ឌាចរិយាយ យាបេន្តំ។ អថ វា អភិល ក្ខិតេសុ
ឥស្សរជនគេហេសុ កដុកភណ្ឌាសម្ភារំ សុគន្ធភោជនំ បរិយេសន្តស្ស ឧញ្ញនំ
ញ្ញាតុញ្ញនំ នាម, យរបដិចាជិយា បន ធារេ បិតេន លទ្ធិមិស្សកភោជនំ
អញ្ញាតុញ្ញនំ នាម។ ឥទំ ឥធ អធិប្បតំ។ តេន យាបេន្តំ។ កាមេសុ អនបេក្ខិន្តិ
វុត្តកាមកិលេសកាមេសុ និវេក្ខំ។

ធរត្វាតិ វជិត្វា។ សុខំ សេតីតិ កោធបរិឡាហាន អបរិទយ្ហមានត្តា សុខំ
សយតិ។ ន សោចតីតិ កោធវិធាសេន វិនដ្ឋនោមនស្សត្តា ន សោចតិ។
វិសម្មលស្សាតិ ធុត្វវិចាកស្ស។ មធ្យគ្គស្សាតិ យំ អក្កជ្ជស្ស បច្ចក្កាសិត្វា
បហជស្ស បដិប្បហរិត្វា សុខំ ឧប្បជ្ឈតិ, តំ សន្ធាយ សោ “មធ្យគ្គោ”តិ វុត្តោ។
ឥមស្មិត្តិ ហំនេ បរិយោសានំ “អគ្គ”ន្តិ វុត្តំ។ អរិយាតិ ពុទ្ធានយោ។

ហានេតិ ហានេយ្យ។ ឧប្បតិវត្តន្តិ អសមុគ្គាជិតំ អវិក្ខម្ពិតុប្បន្នវសេន
សមុទាចារុប្បន្នវសេន សមុទាចរន្តំ។ វិនោទយេតិ អត្តនោ សន្តានតោ
នីហរេយ្យ។

១០១. សត្តិយាតិ ទេសនាសីសមេតំ, ឯកតោធារាទិនា សត្តនាតិ អត្តោ។
ឱមជ្ឈាតិ បហដោ។ ចត្តារោ ហិ បហារា ឱមជ្ឈា ឧម្មជ្ឈា មជ្ឈា វិមជ្ឈាតិ។ តត្ថ
ឧបរិ ឫត្វា អធាមុខំ ទិន្នប្បហារោ ឱមជ្ឈា នាម, អធា ឫត្វា ឧទ្ធុ មុខំ
ទិន្នប្បហារោ ឧម្មជ្ឈា នាម, អគ្គឡសូចិ វិយ វិនិវ័ជ្ជិត្វា កតោ មជ្ឈា នាម,
សេសោ សញ្ញាបិ វិមជ្ឈា នាម។ ឥមស្មី បន ហំនេ ឱមជ្ឈា គហិតោ។ សោ ហិ

សព្វធាតុណា ធុរ្មុន្តរណសល្លោ ធុត្តិកិច្ចា អន្លោទោសោ អន្លោបុព្វលោហិតោ
ច ហោតិ។ បុព្វលោហិតំ អនិក្ខមិត្វា វណមុខំ បរិយោនន្ធិត្វា តិដ្ឋតិ។
បុព្វលោហិតំ នីហិវតុកាមេហិ មញ្ចេន សន្ធិ ពន្ធិត្វា អនោសិរោ កាតញ្ចោ
ហោតិ, មរណំ វា មរណមត្តំ វា ធុត្តំ ចាបុណាតិ។ បរិព្ពជេតិ វិហរេយ្យ។

ឥមាយ គាថាយ កី កថិតំ? យថា សត្តិយា ឱមជ្ជបុរិសោ
សល្លញ្ញាបាធុរណាតិ កិច្ចនាមំ អត្ថាយ វីរីយំ អារកតិ បយោគំ ករោតិ
បរក្កមតិ។ យថា ច ធម្មមាធនេ មត្តកេ អាទិត្តសិរោ តស្ស និព្វាបនត្ថាយ វីរីយំ
អារកតិ បយោគំ ករោតិ បរក្កមតិ, ឯវមេរំ ភិក្ខុ កាមរាគប្បហានាយ សតោ
អប្បមត្តោ ហុត្វា វិហរេយ្យ ភគវាតិ កថេសិ។

ឯវំ ទេវតាយ កថិតេ អថ ភគវា ចិន្តេសិ - “ឥមាយ ទេវតាយ ឧបមា ធុន្ទ្រំ
កត្វា អាជីតា, អត្តំ បន បរិត្តកំ គហេត្វា ឋិតា។ បុនប្បនំ កថេន្តិបិ ហិ ឯសា
កាមរាគស្ស វិក្កម្កនប្បហានមេវ កថេយ្យ, យាវ ច កាមរាគោ មគ្គេន ន
សមុគ្សាជិយ្យតិ, តាវ អនុពន្លោវ ហោតិ” តិ តមេវ ឧបមំ គហេត្វា
បឋមមគ្គវសេន ទេវតាយ វិនិវេដ្ឋត្វា ធស្សេន្តោ “សត្តិយា វិយ ឱមជ្ជោ” តិ
ធុតិយ កាថមាហា។ តស្សត្ថោ បុរិមនយានុសារេន វេទិតញ្ចោ។

លោកាមិសន្តិ កាមគុណោ។ សន្តិបេក្ខោតិ សព្វសង្ខារុបសមំ និព្វានំ
អបេក្ខមាធា។ បញ្ញាវាតិ បញ្ញាវន្តោ។ បហិតត្ថោតិ និព្វានំ បតិបេសិតចិត្តោ។
វិរតោ កាមសញ្ញាយាតិ យាយ កាយចិ សព្វតោ កាមសញ្ញាយ
ចតុត្ថមគ្គសម្បយុត្តាយ សមុច្ឆេទិវរតិយា វិរតោ។ “វិរតោ” តិបិ ចាថោ។
កាមសញ្ញាយាតិ បន ភុម្មវចនំ ហោតិ។ សគាថាវគ្គ (សំ. និ. ១.៩៦)
“កាមសញ្ញាសូ” តិ ចាថោ។ ចត្វាហិ មគ្គហិ ធសន្ទម្បិ សំយោជនានំ អតីតត្តា
សព្វសំយោជនាតីតោ។ ចតុត្ថមគ្គេនេវ វា ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនាតីតោ តត្រ

តត្រាភិនន្ទនតោ នន្ទិសង្ខារតាយ តណ្ហាយ តិណ្ហញ្ចា ភវានំ បរិក្ខណត្តា
នន្ទិកវបរិក្ខណោ។ សោ តាទិសោ ខិណ្ហាសវោ ភិក្ខុ គម្ពីរេ សំសារណ្ហវេ ន
សីទតិ។

សទ្ធមហានោតិ យេន បុព្វភាគេ កាយសុចរិតាទិភេទេន, អបរភាគេ ច
សត្តត្ថិសពោធិបក្ខិយភេទេន ធម្មេន អរហន្តោ ពុទ្ធបច្ឆេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកា
និព្វានំ បត្តា។ តំ សទ្ធមហានោ អរហតំ ធម្មំ និព្វានប្បត្តិយា
លោកិយលោកុត្តរបញ្ញំ លភតិ, តញ្ចា ខោ ន សទ្ធាមត្តកេនេវ។ យស្មា បន
សទ្ធាជាតោ ឧបសង្កមតិ, ឧបសង្កមន្តោ បយិរុចាសតិ, បយិរុចាសន្តោ សោតំ
ឌីទហតិ, ឌីទហិតសោតោ ធម្មំ សុណាតិ, តស្មា ឧបសង្កមនតោ បដ្ឋាយ យាវ
ធម្មស្សវនេន សុស្សសំ លភតេ បញ្ញំ។

កី វុត្តំ ហោតិ? តំ ធម្មំ សទ្ធមហិត្វាបិ អាចរិយុបដ្ឋាយេ កាលេន កាលំ
ឧបសង្កមិត្វាបិ វត្តករណេន បយិរុចាសិត្វា យទា បយិរុចាសនាយ
អាវាធិតចិត្តា កិញ្ចិ វត្តកាមា ហោន្តិ។ អថ អធិគតាយ សោតុកាមតាយ
សោតំ ឌីទហិត្វា សុណាន្តោ លភតិតិ ឯវំ សុស្សសម្បិ ច សតិអវិប្បវាសេន
អប្បមត្តោ សុភាសិតទុញ្ចាសិតញ្ញតាយ វិចក្ខុណោ ឯវំ លភតិ, ន ឥតរោ។
តេនាហ - “អប្បមត្តោ វិចក្ខុណោ” តិ។

បតិរូបការីតិ ទេសកាលាទីនិ អហាបេត្វា លោកិយស្ស លោកុត្តរស្ស
ធម្មស្ស បតិរូបំ អធិគម្ពចាយំ ករោតីតិ បតិរូបការី។ ធុរវាតិ
ចេតសិការីយវសេន អនិក្ខត្តធុរោ។ ឧដ្ឋាតាតិ កាយិ ការីយវសេន
ឧដ្ឋានសម្បន្នោ អសិទិលបរក្កមោ។ វិទ្ធតេ ធនន្តិ លោកិយលោកុត្តរធនំ
អធិគច្ឆតិ។ សច្ចេនាតិ វចីសច្ចេន បរមត្ថសច្ចេន ច។
ពុទ្ធបច្ឆេកពុទ្ធអរិយសាវកា និព្វតិ ចាបុណ្ណា កិត្តិម្បិ ចាបុណ្ណិយេវ។ ទទន្តិ

បរេសំ យំ កិញ្ចិ ឥច្ឆិតំ បត្តិតំ ទេន្តោ មិត្តានិ គន្ធតិ សម្មាទេតិ ករោតីតិ
អត្ថោ។ ធុទ្ធីនំ វា ទទន្តោ គន្ធតិ, ធានមុខេន ចត្តារិបិ សង្កហវត្ថុនិ គហិតានីតិ
វេទិតញ្ញានិ។ តេហិ មិត្តានិ ករោត្តិ។ អស្មា លោកា បរំ លោកំ, ស វេ បេច្ច ន
សោចតីតិ យស្ស បុគ្គលស្ស ឥមេ សទ្ធាធម្មោ ធម្មាវិជ្ជន្តិ, សោ ឥមស្មា លោកា
បរំ លោកំ គន្ធា ន សោចតិ, សោកការណំ តស្ស នត្ថិតិ អត្ថោ។

“យស្សតេ ចតុរោ ធម្មា, សទ្ធស្ស យរមេសិនោ;
សច្ចំ ធម្មា ធិតិ ចាកោ, ស វេ បេច្ច ន សោចតី”តិ។ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ.
និ. ១៩០) -

គាថំ អវសេសំ កត្វា ឧទាហជំ។ អាឡវកសុត្តេ ហិ ឥមា កាថា អាឡវកេន
“កថំ សុ លភតេ បញ្ញ”ន្តិអាទិនា (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៧) បុជ្ជេន ភគវតា
ភាសិតាតិ។

យេន កេនចិ វុល្លោនាតិ យេន កេនចិ ការណេន, បកាវេន វា។ សំវាសោតិ
ឯកស្មី ហ្មនេ សហវាសោ សមាគមោ។ តន្តិ តថា សមាគតំ អនុកម្ម៍តព្វំ
បុរិសំ។ មនសា ចេ បសន្នេនាតិ ករុណាសមុស្សហិតេន បសាទេន បសន្នេន
មនសា។ ន តេន ហោតិ សំយុត្តោតិ តេន យថាវុត្តេន អនុសាសនេន
កាមច្ចន្ទាធិនំ សំយោជនវសេន សំយុត្តោ នាម ន ហោតិ។ យានុកម្ម្យា
អនុទ្ធយាតិ យា អរិយមគ្គសម្មាបនវសេន ករុណាយនា, មេត្តាយនា ចាតិ
អត្ថោ។

១០២. រាគោ ច ទោសោ ចាតិ រាគទោសា ហេដ្ឋា វុត្តនយាវ។ គុតោនិទានាតិ
កីនិទានា កីហេតុកា។ បច្ចត្តវចនស្ស ហិ អយំ តោ-អាទេសោ, សមាសេ ចស្ស
លោចាការោ វេទិតញ្ញោ។ អរតី រតី លោមហំសោ គុតោជាតិ យាយំ បន្តេសុ

សេនាសនេសុ, អធិកុសលេសុ ច ធម្មេសុ អរតិ ឧក្កល្លាតា, យា ច បញ្ចសុ
កាមគុណេសុ រតិ អភិរតិ អាសត្តិ កើឡនាធិ, យោ ច លោមហំសសមុជ្ជានតោ
លោមហំសសម្ពាតោ ចិត្តត្រាសោ, ឥមេ តយោ ធម្មា កុតោ ជាតា កុតោ
និព្ពត្តាតិ បុច្ឆា។ កុតោ សមុជ្ជាយាតិ កុតោ ឧប្បជ្ជិតា។ មនោតិ កុសលចិត្តំ។
វិតក្កាតិ កាមវិតក្កាធយោ។ កុមារកា ធម្មិមិវោសជន្តិតិ យថា កុមារកា
កើឡន្តា កាកំ សុត្តន ចានេ ពន្ធិត្វា ឱសជន្តិ ឱបន្តិ, វរំ កុសលមនំ
អកុសលវិតក្កា កុតោ សមុជ្ជាយ ឱសជន្តិតិ បុច្ឆា។

រកោ ចាតិ ទុតិយកាថា តស្ស វិស្សជ្ជនំ។ តត្ថ ឥតោតិ អត្តការំ
សន្ធាយាហ។ អត្តការំនិទានា ហិ រាគនោសា, អរតិ រតិ លោមហំសា ច
អត្តការតោ ជាតា។ កាមវិតក្កាធយោ អត្តការតោ វរំ សមុជ្ជាយ កុសលមនំ
ឱសជន្តិ។ តេន តទញ្ញំ បកតិអាធិការណំ បដិក្ខិបន្តោ អាហា - “ឥតោនិទានា
ឥតោ សមុជ្ជាយា”តិ។ បុរិមកាថាយ វុត្តនយេនេត្ថ សទ្ធិសិទ្ធិ វេទិតញ្ញា។

ឥទានិ យាយំ “ឥតោនិទានា”តិអាធិសុ អត្តការំនិទានា អត្តការតោ ជាតា
អត្តការតោ សមុជ្ជាយាតិ អត្តោ វុត្តោ, តំ សាធរន្តោ អាហា - “ស្មេហជា
អត្តសម្ពុតា”តិ។ ឯតេ ហិ រាគាធយោវិតក្កបរិយោសានា តណ្ហាស្មេហោន
ជាតា។ តថា ជាយន្តា ច បញ្ចចានានក្ខន្ធភេទេ អត្តការសម្ពាតេ អត្តនិ
សម្ពុតា។ តេនាហា - “ស្មេហជា អត្តសម្ពុតា”តិ។ ឥទានិ តទត្ថជាតិកំ ឧបមំ
ទស្សេតិ “និក្រោធស្សេវ ខន្ធជា”តិ។ តត្ថ ខន្ធជាតិ ខន្ធសុ ជាតា ចារោហា។ ឥទំ
វុត្តំ ហោតិ - យថា និក្រោធស្សេវ ខន្ធជសម្ពាតា ចារោហា អាចោរសសម្ពាតេ
ស្មេហោ សតិ ជាយន្តិ, ជាយន្តា ច តស្មីយេវ និក្រោធតេសុ តេសុ
សាខប្បទេសេសុ សម្ពុតិ, វរំ ឯតេ រាគាធយោ អជ្ឈត្តំ តណ្ហាស្មេហោ សតិ
ជាយន្តិ, ជាយន្តា ច តស្មីយេវ អត្តការតោ តេសុ តេសុ ចក្ខាធិប្បទេសេសុ

ឥដ្ឋារម្មណេសុ សម្ពុត្តិ។ តេន វុត្តំ - “ស្មេហជា អត្តសម្ពុតា” តិ។ បុព្វវិសត្តា
កាមេស្មុតិ យស្មា រាគោបិ បញ្ចកាមគុណិកាធិវសេន, ទោសោបិ
អាហាតវត្ថុអាធិវសេន អរតិអាធិយោបិ តស្ស តស្ស ភេទស្ស វសេនាតិ
សត្តថា សព្វេបិមេ កិលេសា បុព្វ អនេកប្បកាវហុត្វា
វត្ថុទ្ធារាម្មណាធិវសេន តេសុ តេសុ កាមេសុ តថា តថាវិសត្តាលក្ខា
សំសិព្ពិត្វា បិតា។ កិមិវ? មាលុវាវវិតតា វនេ យថា វនេវិតតា មាលុវា តេសុ
តេសុ វុត្តសាខប្បសាខាធិភេទេសុ វិសត្តា ហោតិ លក្ខា សំសិព្ពិត្វា បិតា, វេ
វេតេ កិលេសា ធម្មា, តស្មា វត្ថុ បុព្វបភេទេសុ វត្ថុកាមេសុ វិសត្តំ
កិលេសគហនំ។

យេ នំ បដាធន្តិយតោនិទានំ, តេ នំ វិនោទេន្តិសុណោហិ យក្ខា។ តស្សត្ថោ
- យេ សត្តា នំ កិលេសគហនំ “ឥតោនិទានំ វេស ឧប្បជ្ឈតី” តិ ជាធន្តិ, តេ នំ
តណ្ហាសិនេហាសិនេហិតេ អត្តកាវេ ឧប្បជ្ឈតីតិ ព្យាត្វា តំ តណ្ហាសិនេហំ
អាធិនវានុបស្សនាធិការវនាញាណគ្គិនាវិសោសេន្តាវិនោទេន្តិ បដហន្តិ, វេ
អម្ពា កំ ភាសិតំ សុណោហិ យក្ខាតិ។ តេ ទុត្តរំ ឱបមិមំ តវន្តិ, អតិណ្ហាបុព្វំ
អបុនព្ពវាយាតិ យេ ហិ សំកិលេសគហនំ វិនោទេន្តិ, តេ វេកន្តេន មគ្គំ កាវេន្តិ។
ន ហិ មគ្គការវនំ វិនា កិលេសវិនោទនំ អត្ថិ។ វេ មគ្គំ កាវេន្តោ តេ
បកតិញ្ញាណេន ទុត្តរំ កាមោយាធិ បតុត្ថំ ឱបំ ឥមិនា ធីយេន អទុនា
សុបិនន្តេនបិ អតិណ្ហាបុព្វំ អនតិក្កន្តបុព្វំ អបុនព្ពវាយ និព្វានាយ តវន្តិ។

ទុក្ខរំ ភក្កវាតិ វេកា កិវ ទេវបុត្តោ បុព្វយោការវេរោ
ពហលកិលេសតាយ សប្បយោគេន កិលេសេ វិក្ខម្ពេន្តោ សមណធម្មំ កត្វា
បុព្វហេតុមន្តតាយ អរិយភូមិ អប្បត្វាវ កាលំ កត្វា ទេវលោកេ និព្វត្តោ, សោ
តថាគតំ ឧបសម្ព័ន្ធិត្វា ទុក្ខរការំ អាហេចេន្តោ វេមាហា។ តត្ថ ទុក្ខរន្តិ ទសបិ

វិស្សន្ទនិ...បេ.... សង្ឃិចិ វិស្សន្ទនិ ឯកន្តបរិសុទ្ធស្ស សមណធម្មស្ស ករណំ នាមេតំ
ទុក្ខំ។ សេក្ខាតិ សត្ត សេក្ខា។ សីលសមាហិតាតិ សីលេន សមាហិតា
សមុបេតា។ វិភត្តាតិ បតិជ្ជិតសភាវា។ ឯវំ បុច្ឆិតបញ្ចំ វិស្សន្ទិត្វា ឧបរិបញ្ចំ
សមុជ្ឈាបនត្ថំ “អនការិយុបេតស្ស”តិអាទិមាហា។ តត្ថ អនការិយុបេតស្សតិ
អនការិយំ និគ្គេហការំ ឧបគតស្ស, បព្ពដិតស្សតិ អត្តោ។ តុដ្ឋិតិ
ចតុបច្ចយសន្តោសោ។

ការវាយាតិ ចិត្តវ្យាបសមការវាយា។ តេ ធម្មា មច្ចុនោ ជាលន្តិ យេ វត្ថិន្ទំ
ឥន្ទ្រិយូបសមេ វតា, តេ ទុស្សមាទហំ ចិត្តំ សមាទហន្តិ។ យេ សមាហិតចិត្តា,
តេ ចតុបច្ចយសន្តោសំ បូរេន្តា ន កិលមន្តិ។ យេ សន្តជ្ជា, តេ សីលំ បូរេន្តា ន
កិលមន្តិ។ យេ សីលេ បតិជ្ជិតា សត្ត សេក្ខា, តេ អរិយា មច្ចុនោ ជាលសម្ពាតំ
កិលេសជាលំ ធិន្ទិត្វា គច្ឆន្តិ។

ទុក្ខមោតិ សច្ចមេតំ, ភន្តេ, យេ ឥន្ទ្រិយូបសមេ វតា, តេ ទុស្សមាទហំ ចិត្តំ
សមាទហន្តិ។ យេ សមាហិតចិត្តា, តេ ចតុបច្ចយសន្តោសំ បូរេន្តា ន កិលមន្តិ។
យេ សន្តជ្ជា, តេ សីលំ បូរេន្តា ន កិលមន្តិ។ យេ សីលេ បរមគ្គាហិនោ សត្ត
សេក្ខា, តេ អរិយា មច្ចុនោ ជាលសម្ពាតំ កិលេសជាលំ ធិន្ទិត្វា គច្ឆន្តិ។ កី ន
គមិស្សន្តិ, អយំ បនទុក្ខមោ “ភគវាវិសមោ មគ្គោ”តិ អាហា។ តត្ថ កិញ្ចាបិ
អរិយមគ្គោ នេវ ទុក្ខមោ នវិសមោ, បុព្ពភាគបដិបទាយ បនស្ស ពហូ
បរិស្សយា ហោន្តិ, តស្មា ឯវំ វុត្តោ។ អវំសិរាតិ ញ្ញាណសិរេន អនោសិរា ហុត្វា
បបតន្តិ។ អរិយមគ្គំ អាហេហិតុំ អសមត្តតាយ ឯវ តេ មគ្គេ បបតន្តិតិ វុច្ឆន្តិ។
អរិយានំ សមោ មគ្គោតិ ស្វេវ មគ្គោ អរិយានំ សមោ ហោតិ។ វិសមេ សមាតិ
វិសមេចិ សត្តកាយេ សមា ឯវ។

១០៣. ឥន្ទ្រា តំ ជេតវន្តិ អនាថបិណ្ឌិកោ ទេវបុត្តោ ជេតវនស្ស ចេវ
ពុទ្ធាធិនញ្ចា វណ្ណាភណានត្ថំ អាគន្ធា ឯវមាហា។ ឥសិសង្ឃនិសេវិតន្តិ
ភិក្ខុសង្ឃនិវេសិតំ។ ឯវំ បឋមកាថាយ ជេតវនស្ស វណ្ណំ កថេត្វា ឥនានិ
អរិយមគ្គស្ស វណ្ណំ កថេន្តោ “កម្មវិជ្ជា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ កម្មន្តិ
មគ្គចេតនា។ វិជ្ជាតិ មគ្គបញ្ញា។ ធម្មាតិ សមាធិ, សមាធិបក្ខិកា វា ធម្មា។ សីលំ
ជីវិតមុត្តមន្តិ សីលេ បតិជ្ជិតស្ស ជីវិតញ្ចា ឧត្តមន្តិ ទស្សេតិ។ អថ វា វិជ្ជាតិ
ទិដ្ឋិសង្កប្បា។ ធម្មាតិ វាយាមសតិសមាធយោ។ សីលន្តិ វាចាកម្មន្តាជីវា។
ជីវិតមុត្តមន្តិ ឯតស្មី សីលេ បតិជ្ជិតស្ស ជីវិតំ នាម ឧត្តមន្តិ។ “ឯតេន មច្ឆា
សុដ្ឋន្តិ” តិ ឯតេន អដ្ឋង្គិកេន មគ្គេន សត្តាវិសុដ្ឋន្តិ។

តស្មាតិ យស្មា មគ្គេន សុដ្ឋន្តិ, ន កោត្តជនេហិ, តស្មា។ យោនិសោវិចិនេ
ធម្មន្តិ ឧចាយេន ពោធិបក្ខិយធម្មវិចិនេយ្យ។ ឯវំ តត្ថវិសុដ្ឋន្តិតិ ឯវំ តស្មី
អរិយមគ្គវិសុដ្ឋន្តិ។ អថ វា យោនិសោវិចិនេ ធម្មន្តិ ឧចាយេន អរិយសច្ចធម្មំ
វិចិនេយ្យ។ ឯវំ តត្ថវិសុដ្ឋន្តិតិ ឯវំ តេសុ ចតុសុ អរិយសច្ចេសុ វិសុដ្ឋន្តិ។
ឥនានិ សាវិបុត្តត្ថេរស្ស វណ្ណំ កថេន្តោ “សាវិបុត្តាវា” តិអាទិមាហា។ តត្ថ
សាវិបុត្តាវាតិ អវជារណាវចនំ, ឯតេហិ បញ្ញាធិហិ សាវិបុត្តាវ សេយ្យោតិ
វេទតិ។ ឧបសមេនាតិ កិលេសរូបសមេន។ ចារដ្ឋតោតិ និព្វានំ គតោ, យោ
កោចិ និព្វានបត្តោ ភិក្ខុ, ន តាទិសោ។ ឯតាវបរមោ សិយា, ន ថេរា ឧត្តវិតរោ
នាម សាវកោ អត្ថិតិ វេទតិ។

អតីតន្តិ អតីតេ បញ្ចក្ខន្ធោ។ នាម្វាគមេយ្យាតិ តណ្ហាទិដ្ឋិហិ នាមុកច្ឆេយ្យ។
នប្បដិកង្ខេតិ តណ្ហាទិដ្ឋិហិ ន បត្តេយ្យ។ យទតីតន្តិ ឥនមេត្ត ការណាវចនំ។
យស្មា យំ អតីតំ, តំ បហីនំ និរុទ្ធី អត្ថន្តតំ, តស្មា តំ នាមុកច្ឆេយ្យ។ យស្មា ច យំ
តត្ថ អនាគតំ, តំ អប្បត្តំ អជាតំ អនិព្វត្តំ, តស្មា តម្បី ន បត្តេយ្យ។ តត្ថ

តត្ថាតិ បច្ចុប្បន្នម្យី ធម្មំ យត្ថ យត្ថេវ សោ ឧប្បន្នោ, តត្ថ តត្ថេវ នំ
អនិច្ចាទុបស្សនាធិហិ សត្តហិ អនុបស្សនាហិ វិបស្សតិ, អរញ្ញាធិសុ វា តត្ថ
តត្ថ វិបស្សតិ។ អសំហំ អសំកុប្បន្តំ ឥទំ វិបស្សនាបដិវិបស្សនាទស្សនត្ថំ
វុត្ថំ។ វិបស្សនា ហិ រាគាធិហិ ន សំហំរតិ ន កុប្បតិ តិ អសំហំរា អសំកុប្បា, តំ
អនុព្រូហាយេ វាឡេយ្យ បដិវិបស្សេយ្យាតិ វុត្ថំ ហោតិ។ អថ វា និព្វានំ រាគាធិហិ
ន សំហំរតិ ន កុប្បតិ តិ អសំហំរា អសំកុប្បំ, តំ វិទ្យា បណ្ឌិតោ ភិក្ខុ
អនុព្រូហាយេ, បុណ្ណំ តទារម្មណំ ជលសមាបត្តិ អប្បេន្តោ វាឡេយ្យាតិ
អត្ថោ។

តស្ស បន អនុព្រូហានស្ស អត្ថាយ អន្លេវ កិច្ចមាតប្បន្តំ កិលេសានំ
អាតាបនបរិតាបនេន “អាតប្ប”ន្តិ លទ្ធនាមំ វីរិយំ អន្លេវ កាតព្វំ។ កោ ជញ្ញា
មរណំ សុវេតិ ស្វេ ជីវិតំ វា មរណំ វា កោ ជាតាតិ។ អន្លេវ ធានំ ទស្សមិ, សីលំ
វា រត្តិស្សមិ, អញ្ញាតំ វា បន កុសលំ ករិស្សមិ, “អន្លេវ តាវ បបព្វោ អត្ថិ, ស្វេ វា
បុណ្ណិវេសេ វា ជាទិស្សមិ” តិ ចិត្តំ អនុប្បន្នេត្វា “អន្លេវ ករិស្សមិ” តិ វិវិរិយំ
កាតព្វន្តិ ទស្សេតិ។ មហាសេនេនាតិ អហិវិច្ឆិកាវិសេសត្ថាធិនិ ហិ អនេកានិ
មរណាការណានិ តស្ស សេនាតិ តាយ មហាតិយា សេនាយ វាសេន
មហាសេនេន វេរុបេន មច្ចនា សទ្ធិ “កតិចាហំ តាវ អាគមេហិ, យាវាហំ
ពុទ្ធបូជាធិ អត្ថនោ អវស្សយំ កម្មំ ករោមិ” តិ វិវិរិយំ មិត្តសន្តវាការសម្ពាតោ វា
“ឥទំ សតំ វា សហស្សំ វា គហេត្វា កតិចាហំ អាគមេហិ” តិ វិវិរិយំ
លញ្ញាទុប្បន្នានសម្ពាតោ វា “ឥមិនា ពលរាសិនា បដិពាហិស្សមិ” តិ វិវិរិយំ
ពលរាសិសម្ពាតោ វា សង្ករោ នត្ថិ។ សង្ករោតិ ហិ
មិត្តករណាលញ្ញានពលរាសិសង្កត្តនានំ នាមំ, តស្មា អយមត្ថោ វុត្ថោ។
អតន្តិតន្តិ អនលសំ ឧដ្ឋាហកំ។ វិវិរិយំ បដិបទ្ធត្តា កត្តោ ឯករត្តោ អស្សាតិ

កន្ទេករត្តោ។ ឥតិ ឯវំ បដិបន្នំ បុគ្គលំ “កន្ទេករត្តោ អយ”ន្តិ រាគាធិសន្តតាយ
សន្តោ ពុទ្ធមុនិ អាចិក្ខតិ។

ចក្កនា បញ្ញាយ ចាតិ ចក្កនា ច បញ្ញាយ ច។ ចក្កត្ថតាយ វា បញ្ញាយ។
សតិយា បញ្ញាយ ចាតិ សតិយា ច បញ្ញាយ ច, សតិវិសិដ្ឋាយ វា បញ្ញាយ។
កាយេនាតិ នាមកាយេន។

ធិត្ថចក្ក សុវិសុទ្ធន្តិ ធិត្ថំ ចក្ក សុវិសុទ្ធី, យំ សច្ចិករោតិ អធិប្បាយោ។
បុព្វេនិវាសាតិ បុរិមាសុ ជាតិសុ និវុត្តក្ខន្ធា។ ឥទ្ធិវិជាតិ ឥទ្ធិកោដ្ឋាសា។
និរោធាតិ និព្វានំ។ សេសំ សុវិញ្ញាយ្យមេវ។

១០៤. យស្ស សេលូបមំ ចិត្តន្តិ ឯកយនំ សេលំ វិយ បកតិវាតេហិ
លោកធម្មវាតេហិ អកម្មនីយតោ យស្ស ចិត្តំ សេលូបមំ។ តេនាហ - “បិទំ
នាទុបកម្មតិ”តិ។ រជនីយេស្វតិ លាភាធិសុ។ កោបនេយ្យតិ អលាភាធិកេ។
កុតោ នំ ទុក្ខមេស្សតិ តំ ឯវំ ភាវិតចិត្តំ វីតិក្កន្តលោកធម្មំ ឧត្តមបុរិសំ
លោកធម្មហេតុកំ ទុក្ខំ នាទុកមិស្សតិ។

យោ ព្រាហ្មណោតិ ពាហិតចាបធម្មតាយ ព្រាហ្មណោ, ន
ធិដ្ឋមផ្តលិកតាយ ហុំហុដ្ឋារកសាវាធិចាបធម្មយុត្តោ ហុត្វា កេវលំ
ជាតិមត្តេន ព្រាហ្មណោតិ បដិជានាតិ។ សោ ព្រាហ្មណោ ពាហិតចាបធម្មត្តា
ហុំហុដ្ឋារប្បហានេន និហុំហុដ្ឋោ។ រាគាធិកសាវាភាវេន និក្កភារោ។
សីលសំវេនេន សំយតចិត្តតាយ យតត្តោ។ ចតុមគ្គញ្ញាណសង្ខារេហិ វេទេហិ
អន្តំ និព្វានំ, វេទានំ វា អន្តំ ភតត្តា វេទន្តត្វ។ មគ្គព្រាហ្មចរិយស្ស វុសិតត្តា
វុសិតព្រាហ្មចរិយោ។ ធម្មេន សោ ព្រាហ្មវាទំ វេទេយ្យតិ សោ “ព្រាហ្មណោ
អហា”ន្តិ ឯតំ វាទំ វេទេយ្យ។ យស្ស សកលលោកសន្តិវាសេ កុហិត្វា

ឯការម្តងឈប់ រាគុស្សនោ ទោសុស្សនោ មោហុស្សនោ មាណុស្សនោ
ទិដ្ឋុស្សនោតិ ឥមេ ឧស្សនា នត្ថិតិ អត្តោ។

ន កាធិត្ថិតិ ន បតិជ្ជហតិ។ សុក្កាតិ សុក្កសម្ពាតា គហា។ យទិ
ចន្ទិមស្សិយាទីនំ បកា តត្ថ នត្ថិ, តមោ ឯវ ច សិយាតិ អាសង្កមាទេ សន្ធាយាហ
“តមោ តត្ថ នវិជ្ជតិ”តិ។ យទា ច អត្តនាវេទិតិអាទីសុ ឯវីវិដំ និព្វានំ
អត្ថបច្ចក្ខេន ញាណេន យទាវិជ្ជតិ, អថ រូបារូបធម្មតោ សុខទុក្ខតោ ច
វិប្បមុត្តោ ហោតិតិ។

សកេសុ ធម្មេស្វតិ សកអត្តភាវសម្ពាតេសុ ឧបាទានក្ខន្ធសុ។
យេកុយ្យេន ហិ អជ្ឈត្តំ វិបស្សនាភិទិវេសោ ហោតិតិ។ ឯតំ បិសាចន្តិ
អជកលាបក, ឯតំ តយា វុត្តំ បិសាចំ កិលេសបិសាចញ្ច។ បក្កលន្តិ តយា
កតំ អក្កលំ បក្កល ករណញ្ច។ អតិវត្ថតិ អតិក្កមតិ។

នាភិនន្តតិ អាយន្តិ បុរាណទុតិយិកំ អាគច្ឆន្តិ អញ្ចំ វា ន អភិនន្តតិ ចិត្តេន
ន សម្មជិច្ឆតិ។ តមេវ បក្កមន្តិ ន សោចតិ។ សង្គា សង្គាមជី មុត្តន្តិ បញ្ចវិធាបិ
សង្គតោ មុត្តំ សង្គាមជី ភិក្ខុ។

ពហេត្ថាតិ ពហុ ឯត្ថ ញាយតិ ជនោ, ន តេន សោ សុទ្ធា នាម ហោតិតិ
អធិប្បាយោ។

ជាតិពលំ និសេធន្តិ ជាតិពលស្ស និសេធកំ។ សហាយា វតាតិ
សមថវិបស្សនាភាវនាយ សហ អយនវសេន សហាយា វត។ កាលេន កាលំ
សហាយធម្មស្ស សវនវសេន ចិរត្តំ សមេតិ សមាគមោ ឯតេសន្តិ
ចិរត្តសមេតិកា។ សិលិលមារញ្ចាតិ សិលិលំ វីរិយំ កត្វា។

១០៥. តត្រ ខោ, ភិក្ខុវេ, កោវិសេសោតិ សត្ត សាវកស្ស ច បញ្ចស្សេវ
ឧបាទានក្ខន្ធនុសុ និព្វិទានយោតិ បុព្វភាគបដិបត្តិយំ អនុចាទាវិមុត្តិយញ្ច
ហោជ្ជា ឧបវិ ច វិសេសាការំ ទស្សេតិ។ វុត្តញ្ញោតំ - “នត្ថិ វិមុត្តិយា នានត្ថ”ន្តិ (អ.
និ. ៥.៣១; កថា. ៣៥៥ អត្ថតោ សមាទំ)។ តត្ថ វិសេសាការំ បច្ឆាមសតិ “តត្រ
កោវិសេសោ”តិ។ អធិប្បយាសោតិ អធិកបយោគោ។ នាណករណន្តិ ច
វិសេសោយេវ វុត្តោ។

អយំ ខោ, ភិក្ខុវេ, វិសេសោតិ ភិក្ខុវេ, យទិមិ សាវកស្ស សត្ត ច វិមុត្តិយំ
វិសេសោ នត្ថិ, សយម្ពញ្ញាលោន បន សវាសនសព្ពកិលេសេ ខេបេត្វា
សម្មាសម្ពោធិ អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា អនុប្បន្នស្ស អរិយមគ្គស្ស បរសន្តានេ
ឧប្បាទនាទិសកលសព្ពញ្ញគុណសមាយោគោ។ អយំ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស
បញ្ញាវិមុត្តតោ វិសេសោតិ។ តត្ថ អនុប្បន្នស្សាតិ អវត្តមានស្ស។ អរិយមគ្គញ្ញា
កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធា ឧប្បាទេសិ។ អន្តរា អញ្ញោ សត្តា ឧប្បាទេតា នាម
នាហោសិ, តស្មា អយំ ភគវា អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា នាម។
អសញ្ញាតស្សាតិ តស្សេវ វេវចនំ។ អនក្ខាតស្សាតិ អកថិតស្ស។ មគ្គំ
ជាតាតិ មគ្គញ្ញំ។ មគ្គំវិទិតំ ចាកដំ អកាសីតិ មគ្គវិទូ។ មគ្គេ ច អមគ្គេ ច
កោវិទោតិ មគ្គកោវិទោ។ មគ្គានុភាតិ មគ្គំ អនុកច្ឆន្តា។ បច្ឆាសមន្នាគតាតិ
អហំ បឋមំ សមន្នាគតោ, សាវកា បច្ឆា សមន្នាគតា។

១០៦. “និចេ កុលេ បច្ឆាជាតោ”តិអាទិនា (អ. និ. ៤.៨៥; បុ. ប. ១៦៨) តមេន
យុត្តោតិ តមោ។ កាយទុច្ឆរិតាធិហិ បុន និរយតមុបកមនតោ
តមបរាយណោ។ ឥតិ ឧភយេនបិ ខន្ធតមោវ កថិតោ ហោតិ។ “អឡេ កុលេ
បច្ឆាជាតោ”តិអាទិនា (អ. និ. ៤.៨៥; បុ. ប. ១៦៨) ដោតិនា យុត្តោតិ ដោតិ,
អាណកក្ខតោតិ វុត្តំ ហោតិ។ កាយសុចរិតាធិហិ បុន

សក្ខីបបត្តិក្សបគមនតោ ដោតិបរាយណោ។ ឥមិនា នយេន ឥតវេបិ ទ្វេ
វេទិតញ្ចា។

ន តំ ទន្ធិ ពន្ធនមាហុ ដីរាតិ ឯត្ថ ដីរាតិ ពុទ្ធានយោ បណ្ឌិតបុរិសា។ យំ
សន្ធិលីកសន្ធិតំ អយេន និព្ពត្តំ អាយសំ អនុពន្ធនសន្ធិតំ ទារុមយញ្ច
បព្ពជតិណោហិ វន្តំ កត្វា កតវន្តពន្ធនញ្ច, តំ អសិអាទីហិ ជិន្និតុំ
សក្កុណោយ្យតាយ “បិរ”ន្តំ ន វេទន្តិតិ អត្ថោ។ សាវត្តវត្តាតិ វត្តា ហុត្វា វត្តា។
ពលវរាគវត្តាតិ អត្ថោ។ មណីកុណ្ឌាលេសូតិ មណីសុ ច កុណ្ឌាលេសុ ច,
មណីបិត្តេសុ វា កុណ្ឌាលេសុ។ ឯតំ ទន្ធិន្តិ យេ មណីកុណ្ឌាលេសុ សាវត្តវត្តា,
តេសុ យោ រាគោ, យា ច បុត្តទារេសុ អបេក្ខា តណ្ហា, ឯតំ កិលេសមយំ ពន្ធនំ
បណ្ឌិតបុរិសា “ទន្ធិ”ន្តិ វេទន្តិ។

ឱហារិន្តិ អាកឱវត្តា ចតុសុ អចាយេសុ ចាតនតោ អវហរតិ ហេដ្ឋា
ហរតីតិ ឱហារិនំ។ សិទិលន្តិ ពន្ធនដ្ឋានេ ធវិអាទិនិ អកោបេត្វា ពន្ធនការម្បិ
អជាធាបេត្វា ជលបថជលបថាទីសុ កម្ពំ កាតុំ ទេតីតិ សិទិលំ។ ទុប្បមុញ្ញន្តិ
លោភវសេន ហិ ឯកវារម្បិ ឧប្បន្នំ កិលេសពន្ធនំ ទដ្ឋដ្ឋានតោ កច្ចហោវិយ
ទុម្មោចយំ ហោតីតិ ទុប្បមុញ្ញំ។ ឯតម្បិ ធម្មតាតិ ឯតំ ទន្ធិម្បិ កិលេសពន្ធនំ
ញ្ញាណខត្តន ជិន្និត្វា អនបេក្ខិនោ ហុត្វា កាមសុខំ បហាយ បរិព្ពជន្តិ បក្កមន្តិ
បព្ពជន្តិ ចាតិ អត្ថោ។

១០៧. ចេតេតីតិ អកុសលចេតនាវសេន ចេតេតិ។ បកប្បេតីតិ តមេវ
អកុសលចេតនំ កាយវិចិត្តកម្មការំ ចាបនវសេន កប្បេតិ។ អនុសេតីតិ
រាគាទិអនុសយោវ សន្តានេ អប្បហីនកាវេន អនុសេតិ។ អារម្មណមេតំ ហោតិ
វិញ្ញាណស្ស វិចិត្តិយាតិ យទេតំ ចេតនំ បកប្បនំ អនុសយនញ្ច, ឯតំ
អភិសន្ធាវិញ្ញាណស្ស វិចិត្តិយា បវត្តិយា បច្ចយោ ហោតីតិ អត្ថោ។ អារម្មណ

សតិ បតិជ្ជាវិញ្ញាណស្ស ហោតីតិ យថាវុត្តបច្ចយេ សតិ
អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស កម្មំ ជវាបេត្វា
បដិសន្ធិអាកឡនសមត្ថតាសម្មាទនតោ បតិជ្ជា ហោតិ។ អាយតី
បុណ្ណវាភិនិព្វត្តិ ហោតីតិ អាយតី បុណ្ណវសង្ខារាវិញ្ញាណាទីនំ អភិនិព្វត្តិ
ហោតិ។

“នោ ច, ភិក្ខុវេ, ចេតេតី” តិអាទិនា អកុសលកម្មមេវ បដិក្ខបតិ។
អយញ្ញេត្ថ សង្ខេបត្ថោ, យទិបិ កធាបិ យោនិសោមនសិការា អកុសលចេតនា
នប្បវត្តតិ, អនុសយា បន អប្បហីនាតិ, តេ កុសលស្ស
អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស បតិជ្ជា ហោន្តិ យេវាតិ។ សតិ ច អភិសង្ខារវិញ្ញាណោ
អាយតី បុណ្ណវាភិនិព្វត្តិ ហោតីតិ វុត្តំ វុដ្ឋតិយេវ។ តតិយវារោ
វុត្តបដិបក្ខនយេន វេទិតញ្ចោ។

១០៨. “នេសោ, ភិក្ខុវេ, អរិយស្ស វិនយេ សមុទ្ពោ” តិអាទិ យទិ
ធុប្បវណ្ណេន សំសីទនេន ធុរតិក្កមនេន សាគរោ “សមុទ្ពោ” តិ វុច្ចយ្យ,
តតោ សតតាគេនបិ សហស្សកាគេនបិ ចក្កអាទីស្សេវ អយំ នយោ លព្ពតីតិ
ទស្សេតុំ វុត្តំ។ តេនាហ - “ចក្ក, ភិក្ខុវេ, បុរិសស្ស សមុទ្ពោ, តស្ស រូបមយោ
វេគោ” តិ, រូបេសុ សត្តានំ អាវិញ្ញនតោ រូបាយតនមេវ វេគោ ចក្កស្ស វេគោតិ
អត្ថោ។

យោ តំ រូបមយំ វេតំ សហតីតិ យោ ភិក្ខុ សហវិសយេន ចក្កំ អនិច្ចតោ
ធុក្ខតោ អនត្ថតោ សម្មសន្តោ តត ច និព្វិន្តន្តោ វិវដ្តន្តោ តប្បដិពទ្ធតោ
កិលេសជាលតោ វិមុច្ចន្តោ អភិកវតិ។ អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខុវេ, អតវិ ចក្កសមុទ្ពន្តិ
អយំ ភិក្ខុ ចក្កសង្ខាតំ សមុទ្ពំ តិណ្ណាតិ វុច្ចតិ។

អបរោនយោ - ចក្ខុ, ភិក្ខុវេ, អរិយស្សវិនយោ សមុទ្កោតិ យទិបិ
 ធុប្បរណាជ្ជនយទិ វា សមុទននជ្ជន សមុទ្កោ, ចក្ខុមេវ សមុទ្កោ។ តស្ស ហិ
 បថវិតោ យាវ អកនិជ្ឈព្រហ្មលោកា នីលាទិអារម្មណំ សមោសវន្តំ
 បរិបុណ្ណាការំ កាតុំ ន សក្កោតិ។ ឯវំ ធុប្បរណាជ្ជនបិ សមុទ្កោ។ ចក្ខុ ច តេសុ
 តេសុ នីលាទិអារម្មណេសុ សមុទេតិ អសំវុតំ ហុត្វា ឱសវមាណំ
 កិលេសុប្បត្តិយា ការណភាវេន សនោសភាវេន គច្ឆតីតិ សមុទននជ្ជនបិ
 សមុទ្កោ។ តថា ចក្ខុំ តណ្ហាសោតាទីនំ ធុប្បត្តិទ្វារតាយ តេហិ សន្តានស្ស
 សមុទននជ្ជន តេមននជ្ជន សមុទ្កោ។ តស្ស រូបមយោ វេកោតិ សមុទ្ទស្ស
 អប្បមាលោកា ឱមិមយោ វេកោវិយ តស្សបិ ចក្ខុសមុទ្ទស្ស សមោសវន្តស្ស
 នីលាទិភេទស្ស អារម្មណស្ស វសេន អប្បមេយ្យោ រូបមយោ វេកោ វេទិតញ្ចោ។
 យោ តំ រូបមយំ វេកំ សហតីតិ យោ តំ ចក្ខុសមុទ្ទេ សមោសវន្តំ រូបមយំ វេកំ
 មនាបេ រូបេ វាគំ, អមនាបេ ទោសំ, អសមបេក្ខនេ មោហន្តិ ឯវំ
 វាគាទិកិលេសេ អនុប្បាទេន្តោ ឧបេក្ខកកភាវេន សហតិ។

សឱមិន្ទិអាទីសុ កិលេសឱមិហិ សឱមី។ កិលេសវដ្តេហិ សាវដ្ឋំ។
 កិលេសគហេហិ សគហំ។ កិលេសវក្ខុសេហិ សវក្ខុសំ។ កោដុចាយាសស្ស វា
 វសេន សឱមី។ កាមគុណាវសេន សាវដ្ឋំ។ មាតុកាមវសេន សគហំ សវក្ខុសំ។
 វុត្តញ្ចេតំ - “ឱមិកយន្តិ ខោ, ភិក្ខុវេ, កោដុចាយាសស្សេតំ អធិវចនំ (ឥតិវុ.
 ១០៩; ម. និ. ២.១៦២; អ. និ. ៤.១២២)។ តថា អាវដ្ឋន្តិ ខោ, ភិក្ខុវេ, បញ្ចន្នេតំ
 កាមគុណានំ អធិវចនំ (ឥតិវុ. ១០៩; ម. និ. ២.១៦២; អ. និ. ៤.១២២)។
 គហវក្ខុសោតិ ខោ, ភិក្ខុវេ, មាតុកាមស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ (ឥតិវុ. ១០៩)។
 សេសទ្វារេសុបិ ឯសេវ នយោ។

សឌុមិកយំ ទុក្ខរំ អច្ចតវីតិ អនិច្ចតាទិឌុមិកយេន សភយំ ទុរតិក្កមំ
អតិក្កមិ។ លោកន្តគូតិ សំសារលោកស្ស អន្តំ គតោ។ ចារគតោតិ វុច្ចតីតិ
និព្វានំ គតោតិ កង្គិយតិ។

ពឌ្ឍិសាតិ សត្តានំ អនត្ថហេតុតាយ ពឌ្ឍិសារិយ ពឌ្ឍិសា។ អនយាយាតិ
អនត្ថាយ។ ព្យាពាធាយាតិ ទុក្ខាយ។ ឥដ្ឋាតិ បរិយិដ្ឋា វា អបរិយិដ្ឋា វា
សុខារម្មណតាយ ឥដ្ឋា។ កាមនីយជ្ជន កត្តា។ មនស្ស វឌ្ឍនជ្ជន មនាថា។
បិយសភាវតាយ បិយរូចា។ កិលេសកាមសហិតត្តា កាម្មបសំហិតា។
រាគជននជ្ជន ចិត្តស្ស រញ្ជនតោ រជនីយា។ តព្វោតិ តំ រូចារម្មណំ,
និលាទិវសេន អនេកភេទភិក្ខុម្យិ ហិ រូចាយតនំ រូចារម្មណភាវេន
ចក្កុវិញ្ញេយ្យភាវេន ច ឯកវិធាតំ ធាតិវត្ថុតីតិ តំសភាវសាមញ្ញំ គហេត្វា
“តព្វោ”តិ វុត្ថំ។ អភិនន្ទតីតិ អភិនន្ទនក្ខតាយ សប្បីតិកតណ្ហាយ អភិមុខោ
នន្ទតិ។ អភិវទតីតិ “អហោ សុខំ, អហោ សុខ”ន្តិ វទាបេន្តិយា
តណ្ហាយនវសេន អភិវទតិ។ អដ្ឋោសាយ តិដ្ឋតីតិ គិលីត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា
តិដ្ឋតិ។ អយំ វុច្ចតិ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ គិលីតពឌ្ឍិសោ មារស្សាតិ អយំ, ភិក្ខុ,
កិលេសមារស្ស ពឌ្ឍិសក្ខតំ រូបតណ្ហំ គិលីត្វា ឋិតោតិ វុច្ចតិ។ សេសវាវេសុបិ
ឥមិនា នយេន អត្ថោ វេទិតព្វោ។ អភេទីតិ ភិក្ខុ។ បរិភេទីតិ សព្ពភាគេន ភិក្ខុ។
សេសំ ឧត្តានមេវ។

១០៩. អយំ លោកោ សន្តាបជាតោតិ អយំ សត្តលោកោ ជាតសន្តាថោ
ព្យាតិព្យសនាទិវសេន ឧប្បន្នសោកសន្តាថោ ច រាគាទិវសេន
ឧប្បន្នបរិណាហសន្តាថោ ចាតិ អត្ថោ។ ជស្សបរេតោតិ អនេកេហិ
ទុក្ខជស្សេហិ អភិក្ខតោ។ រោទំ វទតិ អត្ថតោតិ តំ តំ អត្ថនា ដុដ្ឋំ ទុក្ខំ
អភាវិតកាយតាយ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ “អហោ ទុក្ខំ, ព្យាទិសំ ទុក្ខំ មយ្ហំ

សត្វនោបិ មា ហោត្វ"តិអាទិនាវិលបន្លោវទតិ។ កស្មា? យេន យេន ហិ
មញ្ញន្តិ, តតោ តំ ហោតិ អញ្ញថា, យស្មា ឯតេ សត្វា យេន យេន បការេន
អត្ថនោ ទុក្ខស្ស បដិការំ មញ្ញន្តិ អាស័សន្តិ, តំ ទុក្ខំ តតោ អញ្ញេន បការេន
តិកិច្ចិតតំ ហោតិ។ យេន វា បការេន អត្ថនោ វឌ្ឍិ មញ្ញន្តិ, តតោ អញ្ញថា អវឌ្ឍិ
ឯវ បន ហោតិ។ ឯវំ អញ្ញថាភាវិតំ ឥន្ទ្រាវិយាតំ ឯវ ចាបុណាតិ។ អយំ
កវសត្តោ កាមាទិកវេសុ សត្តោ សត្វលោកោ, តថាបិ កវមេវាភិនន្តតិ, ន តត្ថ
និព្វិន្តតិ។ យទភិនន្តតិ តំ ភយន្តិ យំ កាមាទិកវំ អភិនន្តតិ, តំ
ជរាមរណាទិអនេកព្យសនានុពានុត្តា អតិវិយ ភយានកដ្ឋេន ភយំ។ យស្ស
ភាយតីតិ យតោ ជរាមរណាទិតោ ភាយតិ, តំ ទុក្ខស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ
ទុក្ខទុក្ខតាយ ច ទុក្ខន្តិ។

កវិវប្បហានាយាតិ កវស្ស បដហនត្ថាយ។ ខោតិ អវធារណត្ថេ និចាតោ។
ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - ឯកន្តេនេវ កាមាទិកវស្ស សមុទយប្បហានេន បហានត្ថំ
ឥទំ មយា អធិគតំ មគ្គព្រហ្មចរិយំ វុស្សតីតិ។

ឯវំ អរិយស្ស មគ្គស្ស ឯកំសេនេវ និយ្យានិកភាវំ ទស្សេត្វា ឥនាទិ
អញ្ញមគ្គស្ស និយ្យានិកភាវំ បដិក្ខិបន្តោ "យេ ហិ កេដី"តិអាទិមាហា។ តត្ថ
កវេនាតិ រូបភវេន វា អរូបភវេន វា។ កវស្សាតិ សំសារស្ស។ វិប្បមោក្ខន្តិ
កវតោវិមុត្តិ, សំសារសុទ្ធិន្តិ អត្តោ។ កិញ្ចាបិ តេ សមណាព្រាហ្មណា តត្ថ
និព្វានសញ្ញានោ, កវគាមិកម្មេន បន រូចារូបជ្ឈានេន, តំនិព្វត្តេន ច
ឧបបត្តិភវេន កវិវិសុទ្ធិវទន្តា ភវេន កវិវប្បមោក្ខំ វទន្តិ នាម។ តេនាហា -
"សព្វេ តេ អវិប្បមុត្តា កវស្មាតិ វទាមី"តិ។ អថ វា កវេនាតិ កវទិដ្ឋិយា, កវតិ
តិដ្ឋតិ សស្សតន្តិ ហិ បវត្តនតោ សស្សតទិដ្ឋិ "កវទិដ្ឋិ"តិ វុច្ចតិ។ កវទិដ្ឋិ ឯវ
ឧត្តរបទលោបេន "កវោ"តិ វុត្តា កវតណ្ហាតិអាទិសុ វិយ។ កវទិដ្ឋិវសេន ហិ

ឥតឆក់ច្នៃ ភវវិសេសំយេវ ភវវិប្បមោក្ខំ មញ្ញន្តិ។ យថា តំ ពាកោ ព្រហ្មា អាហា -
“ឥទំ និច្ចំ, ឥទំ ធុរំ, ឥទំ សស្សតំ, ឥទំ អវិបរិណាមធម្ម”ន្តិ (ម. និ. ១.៥០១; សំ. និ.
១.១៧៥)។ វិភវេនាតិ ឧប្បនិជ្ជិយា។ វិភវតិ វិនស្សតិ ឧប្បន្នតិ ហិ បវត្តនតោ
ឧប្បនិជ្ជ វុត្តនយេន “វិភវោ” តិ វុច្ចតិ។ ភវស្ស និស្សរណាមាហំស្សតិ
សំសារសុទ្ធវិ វធិសុ។ ឧប្បនិជ្ជវសេន ហិ ឥតឆក់ច្នៃ សំសារសុទ្ធវិ វន្តិ។ តថា ហិ
វុត្តំ -

“យតោ ខោ, ភោ, អយំ អត្តា រូបំ ចាតុមហាភូតិកោ... បេ....
នេវ សញ្ញាណសញ្ញាយ តនំ ឧបសម្បជ្ជវិហារតិ។ ឯត្តាវតោ ខោ, ភោ, អយំ
អត្តា សម្មា សមុច្ឆិន្នោ ហោតិ” តិ (ជី. និ. ១.៩១)។

អនិស្សជាតិ អនិក្ខន្តា។ តត្ថ ការណាមាហា - “ឧបធិញ្ញំ បជិច្ច ទុក្ខមិទំ
សម្ពោតិ” តិ។ តត្ថ ឧបធិន្តិ ខន្ធទិឧបធិ។ កី វុត្តំ ហោតិ? យត្ថ ឥមេ ទិដ្ឋិតតិកា
និញ្ញានសញ្ញានោ, តត្ថ ខន្ធបធិកិលេសូបធិអភិសម្ពាវបធយោ អធិគតា ញាតា។
កុតោ តស្ស ទុក្ខនិស្សរណាតាតិ។ យំ បន បរមត្ថតោ ទុក្ខនិស្សរណំ, តំ
នស្សេតុំ “សព្ពចាទានក្ខយា នត្ថិ ទុក្ខស្ស សម្ពោ” តិ វុត្តំ។

លោកមិមំ បស្សតិ ភគវា អត្តនោ ចិត្តំ អាលបតិ។ បុច្ចតិ វិសុំ វិសុំ។
អវិជ្ជាយ បរេតន្តិ មោហេន អភិភូតំ។ ភូតន្តិ ខន្ធបញ្ចកំ។ ភូតរតន្តិ ឥត្ថិ បុរិសេ,
បុរិសោ ឥត្ថិយាតិ ឯវំ អញ្ញមញ្ញំ សត្តេសុ រតំ, តតោ ឯវំ ភវា អបរិមុត្តា។ យេ ហិ
កេចិ ភវាតិ ឥត្តរខណា វា ធិយាយុកា វា សាតវន្តោ វា អសាតវន្តោ វា ភវា។
សព្ពធិតិ ឧទ្ធិ អនោ តិរិយន្តិ សព្ពត្ថ។ សព្ពត្ថតាយាតិ សព្ពភាវេន។ សព្ពេតេ
ភវាតិអាទិសុ “សព្ពេចិ ភវា អនិច្ចា” តិអាទិនាវិបស្សនាសហិតាយ
មគ្គបញ្ញាយ អវិបរីតំ បស្សតោ ភវតណ្ហាបិ បហិយតិ និរុដ្ឋតិ, វិភវំ ឧប្បនិជ្ជ
នាភិនន្តតិ ន បត្តេតិ, តស្ស សព្ព តណ្ហានំ អនវសេសតោ មគ្គេន និរុដ្ឋនតោ

និព្វានំ និព្វតិ ហោតិ។ តស្ស ឯវំ និព្វតស្ស ភិក្ខុនោ អនុចាទា
កិលេសាភិសង្ការានំ អនុចាទានតោ អគ្គហធាតោ បុនព្តវោ ន ហោតិ។
ឯវំភូតេន ច អភិក្ខតោ បញ្ចវិជោបិ មារោវិជិតោ អស្ស អនេន មារេន
សង្កាមោ, សព្វេបិ ភវេ សមតិក្កន្តោ ឥដ្ឋានិដ្ឋានីសុ តាទិលក្ខណាប្បត្តោតិ។

អនុសោតកាមី អនុបុប្ផនោ បដិសោតកាមី កល្យាណបុប្ផនោ។
វិភត្តោ សេក្ខោ។ ឥតរោ អសេក្ខោ។

១១០. អភិជាតិកោតិ ជាតិយោ។ កល្យាណភិជាតិកោតិ កល្យាណីយេ កុលេ
ជាតោ។ កល្យាណំ ធម្មំ អភិជាយតីតិ កាឡកំ ទសវិទំ ទុស្សីលធម្មំ បសវតិ
ករោតិ, សោ តំ អភិជាយិត្វា និរយេ និព្វត្តតិ។ សុក្កំ ធម្មន្តិ “អហំ បុព្វេបិ
បុញ្ញានំ អកតត្តា នីយេ កុលេ និព្វត្តោ, ឥទានិ បុញ្ញំ ករិស្សាមី” តិ បុញ្ញសង្កាតំ
សុក្កំ បណ្ណំ ធម្មំ អភិជាយតិ, សោ តេន សគ្គេ និព្វត្តតិ។ អកល្យាណំ អសុក្កំ
និព្វានន្តិ និព្វានញ្ចិ សេច កល្យាណំ ភវេយ្យ, កល្យាណីចាកំ ទទេយ្យ។ សុក្កំ,
សុក្កវិចាកំ ទទេយ្យ។ ទិដ្ឋម្បី អប្បទានតោ បន “អកល្យាណំ អសុក្កំ” ន្តិ វុត្តំ។
និព្វានន្តិ យេត្ត អរហត្តំ អធិប្បតំ។ តញ្ចិ កិលេសនិព្វានន្តោ ជាតត្តា និព្វានំ
នាម។ តំ ឯស អភិជាយតិ បសវតិ ករោតិ។ សុក្កាភិជាតិកោតិ សុក្កេ ឧច្ឆ
កុលេ ជាតោ។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ធំ។ “កល្យាណំ កល្យាណីចាក” ន្តិ អាទិកស្ស
កម្មចតុក្កស្ស អត្ថោ ហោជ្ជា ហារសម្មាតវាវេ វិភត្តោ ឯវ។

១១១. មាណុសត្ថន្តិ មនុស្សភារំ, មនុស្សយោនិទ្ធិ អត្ថោ។ ទ្វេតិ កិច្ចំ
អកិច្ចមេវ ចាតិ ទ្វេ។ កិច្ចានិ ត្រូវ កត្តព្វានិ, ន ចាកិច្ចំ កិច្ចា កត្តព្វន្តិ ទស្សេតិ។
សុកិច្ចន្តិ អាទិ “កិច្ច” ន្តិ វុត្តានំ តេសំ សរុបទស្សនំ។

បដាធានីតិ ឧត្តមាធិវិសិដ្ឋានិ។ បុរិមស្មី បព្ពជិតេសូតិ វិសយេ ភុម្មំ។
ទុតិយេ អធិករណេ។ តត្ថ និព្វានន្តិ អរហន្តំ អធិប្បតំ។ កស្មា បនេត្ត
អាមិសបរិច្ចាគោ អរហន្តេន សមធុរោ និទ្ទិដ្ឋាតិ? ទក្ខិណោយ្យេសុ ទក្ខិណាយ
មហាបួលការទស្សនត្ថំ។ យេន យេន វា បន វត្ថុនាតិ ឧច្ឆេទានិវត្ថនា។
អដ្ឋោសិតាតិ ភវតល្អាទិវសេន អដ្ឋោសិតា។ ទុតិយេ យេន យេន វា បន
វត្ថុនាតិ អមរាវិក្ខេបវត្ថុអាទិនា។

ឥមំនា អសុភេន កម្មវិចារកេនាតិ អសុភស្ស កាយទុច្ឆរិតាទិកម្មស្ស
វិចារកត្តា អសុភេន អសិវេន កម្មវិចារកេន។ ឥទំ ពាលលក្ខណំ និព្ពត្តតីតិ
បុរិមស្មី ភវេ ទុច្ឆរិតសមដ្ឋិតាយ ពាលោ អយំ ភវតីតិ ឧបលក្ខណំ ជាយតិ។
ឥទំ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តន្តិ ឥទំ ឯវំ បវត្តំ សំកិលេសភាគិយំ នាម សុត្តំ។

ឥមំនា សុភេនាតិ ឯត្ថ វុត្ថនយានុសារេន អត្តោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ
មហាបុរិសលក្ខណន្តិ បណ្ឌិតលក្ខណំ។ កិលេសភូមិហីតិ កិលេសដ្ឋានេហិ
កិលេសាវត្តាហិ វា។ សានុសយស្ស បរិយុដ្ឋានំ ជាយតីតិ
អប្បហីនានុសយស្ស បច្ចយសមាយោគេ រាគាទយោ បរិយុដ្ឋានវសេន
បវត្តន្តិ។ បរិយុដ្ឋិតោ សំយុដ្ឋតីតិ យោ រាគាទិហិ បរិយុដ្ឋិតចិត្តោ, សោ
កាមរាគាទិហិ សំយុដ្ឋតិ នាម។ សំយុដ្ឋត្តោ ឧចាទិយតីតិ យោ
កាមរាគសំយោជនាទិហិ សំយុត្តោ, សោ កាមុចាទានាទិនិ អកុសលកម្មានិ
ច ឧចាទិយតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។

១១២. ឯវំ សោឡសវិជេន សាសនបដ្ឋានំ នាធាសុត្តេហិ ឧទាហរណាវសេន
វិភជិត្វា ឥទានិ អដ្ឋវិសតិវិជេន សាសនបដ្ឋានំ ទស្សន្តេន យស្មា អយម្បិ
បដ្ឋានិវិភាគោ មូលបទេហិ សង្កហិតោ, ន ឥមស្សាបិ តេហិ អសង្កហិតោ
បទេសោ អត្ថិ, តស្មា មូលបទំ វិភជិតព្ពតព្វា ទស្សតុ “តត្ថ កតមេ អដ្ឋាវស

មូលបទ"តិ បុត្តាយ វសេន មូលបទនិ ឧទ្ទិស្វា "លោកិយំ
លោកុត្តរ"ន្តិអាទិនា នវតិកា, ថវោ ចាតិ អដ្ឋវិសតិវិធំ សាសនបដ្ឋានំ ឧទ្ទិដ្ឋំ។
តត្ថ លោកិយន្តិ លោកេ និយុត្តោ, លោកេ វា វិទិតោ លោកិយោ។ ឥធ បន
លោកិយោ អត្តោ យស្មី សុត្ត វុត្តោ, តំ សុត្តំ លោកិយំ។ តថា លោកុត្តរំ។ យស្មី
បន សុត្ត បទេសេន លោកិយោ, បទេសេន លោកុត្តរោ វុត្តោ, តំ លោកិយញ្ច
លោកុត្តរញ្ច។ យញ្ច សត្ត អធិដ្ឋាយ សត្តបញ្ញតិមុខេន ទេសិតំ, តំ
សត្តាធិដ្ឋានំ។ ធម្មវសេនេវ ទេសិតំ ធម្មាធិដ្ឋានំ។ ឧភយវសេន ទេសិតំ
សត្តាធិដ្ឋានញ្ច ធម្មាធិដ្ឋានញ្ច។ ឥមិនា នយេន សព្វបទេសុ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។
ពុទ្ធាទីនំ បន គុណាភិត្តវនវសេន បវត្តំ សុត្តំ ថវោ នាម។

តត្ថ សដ្ឋវិវន្តិ តដ្ឋណំយេវ ធម្មយា ថនេហិ និក្ខន្តំ អព្ពណ្ណាទីវំ។ មុច្ឆតិ តិ
បរិណាមតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - យថា ធម្មយា ថនតោ និក្ខន្តំ ទីវំ តដ្ឋណំយេវ ន
មុច្ឆតិ ន បរិណាមតិ ន ទទិការំ គច្ឆតិ, តក្កាធិអម្ពិលសមាយោគតោ បន
បរតោ កាលន្តរេន បកតី ជហតិ ទទិការំ ចាបុណាតិ, វេមេវំ ចាបកម្មម្យ
កិរិយក្ខណេយេវ នវិបច្ឆតិ។ យទិវិបច្ឆេយ្យ, នាធាគតីនំ សភាវដ្ឋានំ សិយា,
នកោចិ ចាបកម្មំ កាតុំ វិសហេយ្យ។ យាវ បន គុសលាភិនិព្ពត្តក្ខន្ធា ចរន្តិ,
តាវ តំ តេ វក្ខន្តិ, តេសំ ភេទា អចាយេសុ និព្ពត្តាបនវសេនវិបច្ឆតិ។
វិបច្ឆមានញ្ច ឧបាទ្ទំ ពាលមន្តេតិ, កីរិយ? ភស្មច្ឆន្នោវ ចាវកោ។ យថា ហិ
ធារិកាយ បដិច្ឆន្នោវីតច្ឆិតដ្ឋាវោ អក្កន្តោបិ ធារិកាយ បដិច្ឆន្តត្ថា ន តាវ
ឧបាតិ, ធារិកំ បន តាបេត្វា ចម្មាទីនិ ឧបាទវសេន យាវ មត្តលុដ្ឋា ឧបាត្តោ
គច្ឆតិ, វេមេវំ ចាបកម្មម្យ យេន កតំ, តំ ពាលំ ទុតិយេ វា តតិយេ វា អត្តភាវេ
និរយាទិសុ និព្ពត្តំ ឧបាទ្ទំ អនុគច្ឆតិ។

យស្សីន្ទ្រិយានីតិ តត្ថាយំ សង្ខេបត្ថោ - យស្ស ភិក្ខុនោ ធរកេន សារជីនា
សុទន្តា អស្សរិយ ធន៍ន្ទ្រិយានិសមមំ ទន្តការំ និព្វិសេវនការំ គតានិ, តស្ស
នវិជំ មាណំ បហាយ បិតត្ថា បហីនមាណស្ស ចតុន្នំ អាសវានំ អភាវេន
អនាសវស្ស តាធិការេ បិតស្ស តថារូបស្ស ទេវាបិ បិហាយន្តិ, មនុស្សបិ
ទស្សនញ្ច អាគមនញ្ច បត្តន្តិយេវាតិ។ អាហារេ សតីតិ អាហារបដិពទ្ធ
ធន្តរាគេ អប្បហីនេ សតិ។

១១៣. សញ្ញា ទិសា អនុបរិគម្ភ ចេតសាតិ បរិតោ ទសបិ ទិសា ចិត្តេន
អនុគន្ធា។ នេវជ្ឈតាតិ នេវ អធិគច្ឆេយ្យ។ បិយតវន្តិ អតិសយេន បិយំ។
អត្តនាតិ អត្តតោ។ ឯវំ បិយោ បុព្វ អត្តា បរេសន្តិ ឯវំ កស្សនិបិ អត្តនា
បិយតវស្ស អនុបលព្ពនវសេន វិសុំ វិសុំ បរេសំ សត្តានំ អត្តា បិយោ។ យស្មា ច
ឯតទេវ, តស្មា ន ហីសេ បរំ អត្តកាមោ អត្តនោ សុខកាមោតិ។

ភូតាតិ ជាតា និព្វត្តា។ ភវិស្សន្តិ ទិព្វត្តិស្សន្តិ។ ភូតាតិ វា ទីណាសវា។ តេ
ហិ បហីនភវត្តា ភូតា ឯវ។ គមិស្សន្តិ បរលោកំ គមិស្សន្តិ។ ទីណាសវា បន
អនុចាធិសេសំ និព្វានំ។

បិយោ ច ហោតីតិ សុបរិសុទ្ធាយ សីលសម្មត្តិយា, សុបរិសុទ្ធាយ ច
ទិដ្ឋិសម្មត្តិយា សមន្នាគតោ បិយោ បិយាយិតញ្ចោ ហោតិ។ វុត្តញ្ចោតំ -

“សីលទស្សនសម្មន្តំ, ធម្មដ្ឋំ សច្ចវាទិនំ;

អត្តនោ កម្មកុញ្ញានំ, តំ ជនោ កុរុតេ បិយ”ន្តិ។ (ធម. ប. ២១៧);

ចាសាណាច្ឆត្តំ វិយ គរុកាតព្ពតាយ គរុ។ ឧត្តរិមនុស្សធម្មវសេន
សម្ភារេតព្ពតាយ ភាវនីយោ។ សីលគុណោន វា បិយគរុអាធិការា វេទិតញ្ច។

តថា ហិ វុត្ថំ - “អាកន្ទេយ្យ ចេ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ សព្វហ្មចារីនំ បិយោ ច អស្សំ
មនាថោ ច គរុ ច ការវនីយោ ចា’តិ, សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការី” តិ (ម. និ. ១.៦៥)។

វត្ថាតិ “កាលេន វត្ថាមី” តិ អាទិបញ្ចធម្មេ អត្ថនិ ឧបដ្ឋាបេត្វា
សព្វហ្មចារីនំ ឧល្លម្បនកាវេ បេត្វា វត្ថា។ វចនក្ខមាតិ សព្វហ្មចារីហិ យេន
កេនចិ វុច្ឆមានោ សុព្ពោ ហុត្វា បទក្ខិណក្កាហិតាយ តេសំ វចនំ ខមតីតិ
វចនក្ខមា។ វត្ថាតិ វា ធម្មកថាវសេន វចនសីលោ។ វចនក្ខមាតិ ធម្ម
សំវណ្ណោ បរេហិ អសំហីរោ ហុត្វា តេសំ បុច្ឆាវចនក្ខមតាយ វចនក្ខមា។
គម្ពីរញ្ច កថំ កត្តាតិ សច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាធិ, អញ្ញំ វា គម្ពីរកថំ កត្តា។ ន
ចដ្ឋានេនិយោជកោតិ ធម្មវិនយាធិ អធម្មវិនយាធិវសេន អវត្វា
ធម្មវិនយាធិវសេនេវ ធិបនតោ ន ច អដ្ឋានេនិយោជកោ។

មាតរំ បិតរំ ហត្ថាតិ ឯត្ថ “តណ្ហា ជនេតិ បុរិស” ត្ថិ (សំ. និ. ១.៥៥-៥៧)
វចនតោ តីសុ ភវេសុ សត្តានំ ជននតោ តណ្ហា មាតា នាម។ “អហំ អសុកស្ស
នាម រញ្ជោ, រាជមហាមត្តស្ស វា បុត្តោ” តិ បិតរំ និស្សាយ អស្មិមានស្ស
ឧប្បជ្ឈនតោ អស្មិមាណោ បិតា នាម។ លោកោវិយ រាជានំ យស្មា សព្ពទិដ្ឋិតតានិ
ទ្វេ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិយោ ភជន្តិ, តស្មា សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិយោ ទ្វេ ខត្តិយា រាជានោ
នាម។ ទ្វាទសាយតនានិវិត្តតជ្ឈន វជ្ជសទិសត្តា វជ្ជំ នាម។ អាយសាធកោ
អាយុត្តកបុរិសោវិយ តំនិស្សិតោ នន្ទិរាគោ អនុចរោ នាម។

អនីយោតិ និទ្ទុក្ខោ។ ព្រាហ្មណោតិ ឌីណាសវោ។ ឯតេន ហិ តណ្ហាទយោ
អវហត្ថមគ្គញ្ញាណាសិនា ហតា ពាហិតា។ យាតីតិ សោ ព្រាហ្មណោ និទ្ទុក្ខោ
ហុត្វា យាតីតិ។

កាយេតិ ករណាយេ។ ចិត្តន្តិ ចាទកជ្ឈានចិត្តំ។ សមោទហតីតិ
បក្ខិបតិ។ យទាទិស្សមនេន កាយេន គន្ធកាមោ ហោតិ, តទា កាយគតិកំ
ចាទកជ្ឈានចិត្តំ អធិជ្ឈហតីតិ អត្ថោ។ ចិត្តេបិ កាយំ សមោទហតីតិ យទា
សីយំ គន្ធកាមោ ហោតិ, តទា ចាទកជ្ឈានចិត្ត កាយំ បក្ខិបតិ, ចិត្តគតិកំ
កាយំ អធិជ្ឈហតីតិ អត្ថោ។ កាយេ សុខសញ្ញញ្ច លហុសញ្ញញ្ច ធិក្កមិត្វាតិ
“សេយ្យថាបិ នាម ពលវា បុរិសោ សមិញ្ជិតំ វា ពាហំ បសារេយ្យ, បសារិតំ វា
ពាហំ សមិញ្ជេយ្យ” តិ វុត្តនយេន (មហាវ. ៨, ១៣៧; ធិ. និ. ២.៦៦; ម. និ. ១.២៨២;
២.៣៣៨; សំ. និ. ១.១៧២) ឥទ្ធិមា កាយេ សុខសញ្ញញ្ច លហុសញ្ញញ្ច ធិក្កមិត្វា
បរេសំ ទិស្សមនេន កាយេន អារាមរាមណេយ្យកាធិនិ បេក្ខមាណោ
ចិត្តក្ខណេនេវ ឥច្ឆិតជ្ជានំ គច្ឆតិ។

១១២. យំ តំ លោកុត្តរំ ញ្ញាណន្តិ សត្តំ លោកំ ឧត្តរិត្វា អភិភវិត្វា បិតត្តា
វុត្តំ, ន បន លោកុត្តរភូមិកត្តា។ សត្តកាលេ បវត្តតីតិ អារជ្ជនបដិពាទ្ធវុត្តិត្តា
វុត្តំ, ន សតតំ សមិតំ បវត្តតីតិ។ ន ហិ សត្តញ្ញតញ្ញាណំ ភគវតោ សត្តស្មីយេវ
កាលេ ឧប្បជ្ជតីតិ សក្កា វុត្តន្តិ។

កិត្តយិស្សមិ តេ សន្តិទ្ធិ សត្តកិលេសរូបសមហេតុតាយ សន្តិ និព្វានំ
ទស្សេស្សមិ។ ទិដ្ឋេ ធម្មេតិ ទិដ្ឋេ ទុក្ខាទិធម្មេ, ឥមស្មី ឯវ វា អត្តកាលេ។
អនីតិហន្តិ ឥតិហាសាតិ ឯវំ ន ឥតិកិរាយ បវត្តំ, អត្តបច្ចក្ខន្ធិ អត្ថោ។ យំ
វិទិត្វា សតោ ចរន្តិ “សព្វេ សម្ពាហ អនិច្ចា” តិអាទិនា (ធម. ប. ២៧៧; ថេរគា. ៦៧៦;
នេត្តិ. ៥) នយេន សតោ ហុត្វា ចរន្តោ អរិយមគ្គេន យំ សន្តិវិទិត្វា។ តវេ លោកេ
វិសត្តិកន្តិ សម្ពារលោកេ វិសប្បនតោ វិសត្តិកសម្ពាតំ តណ្ហំ តវេ តវេយ្យ
សមតិក្កមេយ្យាតិ អត្ថោ។

តញ្ចាបាំ អភិធម្មាមីតិ តំ វុត្តប្បការំ សន្តិជោតកំ តុម្កាកំ វេទនំ អបាំ
បត្តយាមិ, តំ ឯវ វា សន្តិឧត្តមំ អភិធម្មាមីតិ ឆោតកោ វេទនិ។ ឧទ្ទំ អធា
តិរិយញ្ចាបិ មជ្ឈេតិ ឯត្ថ ឧទ្ធព្វន្តិ អនាគតំ ឧបរិ ច។ អធាតិ អតីតំ ហោជ្ជា ច។
តិរិយញ្ចាបិ មជ្ឈេតិ បច្ចុប្បន្នំ បរិភោ ច។ ឯតំ វិទិត្យា សង្កាតីតិ ឯតំ
អនាគតាធិ សង្កជននជ្ជានន្តិ ញត្វា។ ភវាភវាយាតិ ខុទ្ទកានញ្ចោ មហន្តានញ្ចា
ភវានំ អត្ថាយ, សស្សតុច្ឆេទាយ វា។

អរិយសច្ចានន្តិ អរិយភាវករានំ សច្ចានំ។ អននុពោធាតិ អពុជ្ឈនេន
អជាននេន។ អប្បដិវេធាតិ អប្បដិវិជ្ឈនេន។ សន្ធាវិតន្តិ ភវតោ ភវស្ស
គមនេន សន្ធាវិតំ។ សំសរិតន្តិ បុនប្បនំ គមនវសេន សំសរិតំ។ មមញ្ចោ
តុម្កាកញ្ចាតិ មយា ចេវ តុម្កេហិ ច។ អថ វា សន្ធាវិតំ សំសរិតន្តិ សន្ធាវនំ
សំសរណំ មមញ្ចោ តុម្កាកញ្ចា អហោសីតិ អត្ថោ។ ភវនេត្តីតិ ភវាភវំ
នយនសមត្ថា តណ្ហារជ្ជំ។ សំសិតន្តិ សំសរិតំ។ សម្មហតាតិ សុដ្ឋហតា ជិន្នា
អប្បវត្តិកតា។

សព្វេ សង្ខារា អនិច្ចាតិ បច្ចយេហិ សង្ខរិយន្តីតិ “សង្ខារា”តិ លទ្ធនាមា
បញ្ចក្ខន្ធា។ អាទិអន្តវន្តតោ អនិច្ចន្តិកតោ តាវកាលិកតោ ខណបរិត្តតោ ច
និច្ចាតិ អនិច្ចា។ យថា បញ្ញាយ បស្សតីតិ យថា វិបស្សនាបញ្ញាយ បស្សតិ។
អថ ឥមស្មី វុត្តុក្ខេន និព្វិន្ទតិ, និព្វិន្ទន្តោ ទុក្ខបរិជាទនាទិវសេន សច្ចានិ
បដិវិជ្ឈតិ។ ឯស មគ្គោ វិសុទ្ធិយាតិ ហ្វាយំ វុត្តនយេន សច្ចប្បដិវេធា, ឯស
វិសុទ្ធត្ថាយ មគ្គោ។ សព្វេ សង្ខារា ទុក្ខាតិ សព្វេ សង្ខារា
អភិល្គាសម្បដិប័ធុនជ្ជន ខយជ្ជន ច ទុក្ខាតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ សព្វេ ធម្មា
អនត្តាតិ សព្វេបិ តេភូមកធម្មា បរតោ តុច្ឆតោ សុញ្ញតោ អសារតោ
អវសវត្តនតោ ច អនត្តាតិ។ សេសំ បុរិមសធិសមេវ។

សេយ្យាតិ វិសិដ្ឋា ឧត្តមោ។ សទិសោតិ សមាធា។ ហីនោតិ លាមកោ។
ឱមាធាបិ ហិ អត្ថនោ អវុត្តរណមុខេនបិ សំបក្កណ្ណានវសេនេវ បវត្ថតិ។ តេន
វុត្ថំ “ហីនោបាមស្មី”តិ។ កិមញ្ញាត្រ យថាភូតស្ស អទស្សនាតិ
សរសបកដ្ឋតាយ ឯកន្តេនេវ អនវដ្ឋិតសភាវេហិ រូបធម្មហិ សេយ្យាទិវសេន
អត្ថនោ ឧក្ខិបនស្ស តេសំ យថាភូតំ អទស្សនំ អញ្ញាណំ វិនា កី អញ្ញំ ការណំ
សិយា, អញ្ញំ កិញ្ចំ ការណំ តស្ស នត្ថិតិ អត្ថោ។ វេទនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។
វុត្ថវិបរិយាយេន សុក្កបក្ខោ វេទិតញោ។

១១៥. យេ អរិយសច្ចានិ វិការយន្តីតិ ទុក្ខាទីនិ អរិយសច្ចានិ
បញ្ញាឱកាសេន សច្ចប្បដិច្ចាធកកិលេសនុការំ វិធមេត្វា អត្ថនោ បកាសានិ
ចាកជានិ ករោន្តិ។ គម្ពីរបញ្ញេនាតិ អប្បមេយ្យបញ្ញតាយ សនេវកស្សបិ
លោកស្ស ញាណេន អលព្ពនេយ្យបតិជ្ឈបញ្ញេន សត្តញ្ញាតិ វុត្ថំ ហោតិ។
សុទេសិតានីតិ សន្នេហិត្តារាទីហិ តេហិ តេហិ នយេហិ សុដ្ឋទេសិតានិ។
កិញ្ចាបិ តេ ហោន្តិ ភុសំ បមត្តាតិ តេ វិការិតអរិយសច្ចា បុគ្គលា កាមំ
នេវវជ្ជចក្កវត្តិវជ្ជាទិបមាទដ្ឋានំ អាគម្ម ភុសំ បមត្តា ហោន្តិ, តថាបិ
សោតាបត្តិមគ្គញាណេន អភិសម្ពាវិញ្ញាណស្ស និរោធនេ វេបេត្វា សត្ត ភវេ
អនមតក្កេ សំសារេ យេ ឧប្បជ្ឈេយ្យំ នាមញ្ញ រូបញ្ញ, តេសំ និរុទ្ធត្តា ន អដ្ឋមំ ភវំ
អាទិយន្តិ, សត្តមភវេយេវ បនវិបស្សនំ អារភិត្វា អវហត្ថំ ចាបុណាន្តីតិ អត្ថោ។

យដិទ្ធិលោតិ ឯត្ថ យថាតិ ឧបមាវចនំ។ ឥន្ទ្រីលោតិ នគរទ្វារបិរករណត្ថំ
ឧម្មារព្ពន្ធពេ អដ្ឋ វា ទស វា ហត្ថេ បថវី ខណិក្ខា អាគោជិតស្ស សារទារុមយស្ស
ចម្ពស្សេតំ អធិវចនំ។ បថវិស្សតោ សិយាតិ គម្ពីរនេមិតាយ អន្តោ បវិសិត្វា
ភូមិនិស្សតោ សិយា ភវេយ្យ។ ចតុត្ថំ វា តេហិតិ ចតុហិ ទិសាហិ
អាគតវា តេហិ។ អសម្មកម្មិយោតិ កម្មេតុំ វា ចាលេតុំ វា អសក្កុលោយោ។

តដូបម៌...បេ... បស្សតីតិ យោ ចត្តារិ អរិយសទ្ធានិ បញ្ញាយ អដ្ឋោគាហេត្វា
បស្សតិ, តំ សប្បុរិសំ ឧត្តមបុរិសំ តថា ទស្សនតោ សព្វតិគ្គិយវាទវាតេហិ
អសម្បកម្មិយតាយ តដូបម៌ យថាវុត្តន្តឡិល្លបម៌ វេទានីតិ អត្ថោ។

សោតាបត្តិយផ្ដើហីតិ អរិយសោតាបជ្ជនស្ស អង្គក្ខតេហិ។
អរិយសាវកោតិ អរិយស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សទ្ធម្មស្សវនន្តេ ជាតត្តា
អរិយសាវកោ។ វិណាសិយោម្ពីតិ វិណាសិយោ អម្ពី។
វិណាសាយទុក្ខតិវិនិច្ឆាតោតិ ឥទំ និរយាធិនំយេវ វេវចនវសេន វុត្តំ។
និរយាធយោ ហិ វុត្តិសម្ពាតតោ អយតោ អបេតត្តា អហាយា។ ទុក្ខស្ស ភតិ
បដិសរណាន្តិ ទុក្ខតិយោ។ ទុក្ខជកាវិរោវិវសា វុត្តំ និបតន្តីតិ វិនិច្ឆាតា។
សោតំ អរិយមគ្គំ អាទិតោ បត្តោ អធិគតោតិ សោតាបន្នោ។ អកុប្បធម្មតាយ
មគ្គជលានំ បុព្វជ្ជនការសម្ពាតេ វិរូបេ ន និបតនសភាវោតិ អវិនិច្ឆាតធម្មោ។
តតោ វេ ធម្មនិយាមេន និយតតាយ និយតោ។ ឧបរិមគ្គត្ថយសម្ពាតា សម្ពោធិ
អវស្សំ បត្តព្ពតាយ អស្ស បរំ អយនំ ភតិ បដិសរណាន្តិ សម្ពោធិបរាយណោ។

និវិជ្ជាតិអាទិនិ បទានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានេវ។ សហធម្មិយាតិ
សព្វាប្បចារិណោ។ អរិយកន្តេហីតិ អរិយានំ កន្តេហិ មិយេហិ មនាបេហិ។ បញ្ច
សីលានិ ហិ អរិយសាវកានំ កន្តានិ ហោន្តិ, ភវន្តរេហិ អវិជហនតោ។ តានិ
សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ សញ្ញាបិ បនេត្ត សំវារោលព្ពតិយេវ។ សោតាបន្នោហមស្មីតិ
ឥទំ ទេសនាសីសមេវ។ សកទាគាមិអាទយោបិ
“សកទាគាមិហមស្មី”តិអាទិនា នយេន ព្យាករោន្តិយេវ។ យតោ សព្វេសម្មិ
សិក្ខាបទាវិរោធនេ យុត្តជ្ជានេ ព្យាករណំ អនុញ្ញាតមេវាតិ។

យស្សន្ទ្រិយានីតិ យស្ស អរិយបុគ្គលស្ស សទ្ធាធិនិ ឥន្ទ្រិយានិ។
សុភាវិតានីតិ អរិយមគ្គការវនាវសេន សុដ្ឋភាវិតានិ។ អដ្ឋត្ថំ ពហិទ្ធា ចាតិ

ឡើយម្ចាស់យំ ឧទ្ធអ្នាគិយានព្វា សំយោជនានំ បដហនវសេន។ តេនាហ
“សត្តលោកេ”តិ។ និព្វិន្ទាតិ និព្វិន្ទាតិ បដិវិជ្ជាតិ។

ធម្មបទានីតិ ធម្មកោដ្ឋាសានិ។ អនភិជ្ជា ធម្មបទំ នាម អលោកោ វា
អលោកសីសេន អធិគតយានិវិបស្សនាមគ្គដលនិព្វានានិ វា
នសអសុភវសេន វា អធិគតយានីនិ អនភិជ្ជា ធម្មបទំ។
ចតុព្រហ្មវិហារវសេន អធិគតានិ អព្យាចាទោ ធម្មបទំ។
នសានុស្សតិអាហារេបដិក្កលសញ្ញាវសេន អធិគតានិ សម្មាសតិ ធម្មបទំ។
នសកសិណអាណាចានវសេន អធិគតានិ សម្មាសមាធិ ធម្មបទំ។

បញ្ចនិទ្ទេតិ ហេដ្ឋា អចាយុបបត្តិសំវត្ថនិកានិ បញ្ច
ឡើយម្ចាស់យំសំយោជនានិ ចានេ ពន្ធរដ្ឋំវិយ បុរិសោ សត្តន ហេដ្ឋា មគ្គត្ថយេន
និទ្ទេយ្យ។ បញ្ច ជហេតិ ឧបរិទេវលោកសម្មាបកានិ បញ្ច
ឧទ្ធអ្នាគិយសំយោជនានិ បុរិសោ គីវាយ ពន្ធរដ្ឋំវិយ អរហត្តមគ្គន ជហេយ្យ
និទ្ទេយ្យវាតិ អត្ថោ។ បញ្ច ចុត្តរិ ភាវយេតិ ឧទ្ធអ្នាគិយសំយោជនានំ
បហានត្ថាយ សទ្ធានីនិ បញ្ចិន្ទិយានិ ឧត្តរិ ភាវេយ្យ។ បញ្ច សង្កាតិគោតិ វេ
សន្តេ បញ្ចន្ទំ រាគនោសមោហមានិជ្ជិសង្កានំ អតិក្កមនេន បញ្ចសង្កាតិគោ
ហុត្វា ភិក្ខុ “ឡើយតិណ្ណោ”តិ វុច្ចតិ, និព្វិន្ទាចតុរោយោតិ វុច្ចតិ អត្ថោ។

អនញ្ញាតំ អប្បជីវិទ្ធិំ ចតុសច្ចធម្មំ, អមតបទំយេវ វា ព្រាស្សមិ ជានិស្សមីតិ
បដិបន្ទស្ស បឋមមគ្គជ្ជស្ស ឥន្ទ្រិយន្តិ អនញ្ញាតញ្ញាស្សមីតិព្រិយំ។
បឋមមគ្គញ្ញាណញ្ញំ តំបុព្វភាគវសេន វេ វុត្ថំ។ អាជានាតិ បឋមមគ្គន
ញ្ញាតមរិយានំ អនតិក្កមិត្វា ជានាតីតិ អញ្ញោ, តស្ស ឥន្ទ្រិយន្តិ អញ្ញាព្រិយំ,
ហេដ្ឋា តីសុ ជលេសុ, ឧបរិ តីសុ មគ្គេសុ ច ញ្ញាណស្សេតំ អធិវចនំ។
អញ្ញាតាវិនោ ចតុសុ សច្ចេសុ និដ្ឋិតកិច្ចស្ស អរហតោ ឥន្ទ្រិយន្តិ

អញ្ញាតាវិទ្យុយំ, អគ្គជលញ្ញាណស្សតំ អធិវចនំ។ អនភិសមេតស្សាតិ
អប្បជិវិទូស្ស។ អភិសមយាយាតិ បដិវេធាយ។

១១៦. ពាលលក្ខណានីតិ ពាលស្ស ឧបលក្ខណាការណានិ។
ពាលនិមិត្តានីតិ “ពាលោ អយ”ន្តិ គហេតុំ និមិត្តានិ ការណានិ។
ពាលាបធានានីតិ ពាលស្ស ចោរណានិ វិរុទ្ធានិ កម្មានិ។
“ទុច្ចន្តិតចិន្តិ”តិ អាទីសុ ទុច្ចន្តិតំ អភិជ្ឈំ ព្យាចាទំ មិច្ឆាទស្សនញ្ចា ចិន្តេតីតិ
ទុច្ចន្តិតចិន្តិ។ ទុញ្ញាសិតំ មុសាវាទាទី ភាសតីតិ ទុញ្ញាសិតភាសី។ ទុក្ខដំ
ចាលាតិ ចាតាទិកម្មំ ករោតីតិ ទុក្ខជកម្មការី។ វុត្តវិបរិយាយេន សុក្ខបក្ខោ
វេទិតញ្ចោ។

ភិយ្យោតិ ឧបរូបរិ។ បកុដ្ឋេយ្យន្តិ វិរុដ្ឋេយ្យំ។ “បកុប្បេយ្យ”ន្តិបិ ចាហោ។
ភុសេនាតិ ទន្លេន។ ទណ្ឌនាតិ ទណ្ឌនាទេន។ ដំរោតិ បណ្ឌិតោ
សប្បញ្ញាជាតិកោ។ និសេធយេតិ បដិពាលោយ្យ។ បុន កិត្យោ កាតុំ វត្ថុំ វា
អសមត្ថំ ករេយ្យោតិ អត្ថោ។

បរន្តិ បច្ចត្តិកំ។ យោសតោ ឧបសម្មតីតិ យោសតិមា ហុត្វា ឧបសម្មតិ,
តស្ស ឧបសម្មយេវាហំ ពាលស្ស បដិសេធនំ មញ្ញាមីតិ អត្ថោ។

វជ្ជន្តិ ទោសំ។ យទា នំ មញ្ញាតីតិ យស្មា នំ មញ្ញាតិ។ អជ្ឈារុហាតីតិ
អជ្ឈេត្តរតិ។ គោវ ភិយ្យោ បលាយិនន្តិ យថា គោយ្យេ តាវនេវ ទេ កាវោ
យុដ្ឋន្តេ គោគណោ ឱលោកេន្តោ តិដ្ឋតិ យាវ ន ឯកោ បលាយតិ, យទា បន
បលាយតិ, អថ តំ បលាយិនំ សញ្ញោ គោគណោ ភិយ្យោ អជ្ឈេត្តរតិ, វេ
ទុម្មេធា ឧមន្តំ ភិយ្យោ អជ្ឈេត្តរតីតិ អត្ថោ។

សនត្តបរមាតិ សកត្តបរមា។ ខន្ត្យាភិយ្យា នវិជ្ជតីតិ តេសុ
សកត្តបរមេសុ អត្ថេសុ ខន្ត្តតោ ឧត្តរិតរោ អញ្ញោ អត្ថោ នវិជ្ជតិ។ តមាហុ
បរមំ ខន្ត្តិយោ ពលវា តិកិត្តតិ, តស្ស តំ ខន្ត្តិ បរមំ អាហុ។ ពាលពលំ នាម
អញ្ញាលាពលំ។ តំ យស្ស ពលំ, អពលមេវ តំ, ន តំ ពលន្តិ អាហុ កថេន្តិ ធិបេន្តិ។
ធម្មគុត្តស្យាតិ ធម្មេន រក្ខិតស្ស ធម្មំ វា រក្ខន្តស្ស។ បដិវត្តាតិ បដិប្បវត្តា វត្តា,
បដិប្បវត្តា វា យំ វា តំ វា វេយ្យាសិ។ ធម្មដ្ឋំ បន ចាលេតុំ សមត្ថោ នាម នត្តិ។
តស្សេវ តេន ចាបិយោតិ តេន កោធនេ តស្សេវ បុគ្គលស្ស ចាបំ ហោតិ។
កតរស្យាតិ? យោ កុទ្ធី បដិកុដ្ឋតិ, តស្ស។ តត្ថ កុទ្ធីន្តិ សម្មទានេ
ឧបយោគវចនំ, កុទ្ធស្យាតិ អត្ថោ។ តិកិត្តន្តានន្តិ ឯកវចនេ ពហុវចនំ,
តិកិត្តន្តិ អត្ថោ។ ជនា មញ្ញន្តិ ឯវុបំ អត្តនោ ច បរស្ស ចាតិ ឧភិវន្តំ អត្តំ
តិកិត្តន្តំ និច្ឆានេន្តំ បុគ្គលំ “ពាលោ អយ”ន្តិ អនុពាលបុព្វជ្ជនា ឯវំ មញ្ញន្តិ។ យេ
ធម្មស្ស អកោវិទាតិ យេ ចតុសច្ចធម្មេ អកោវិទា អច្ឆេកា, តេ ឯវំ មញ្ញន្តិ
អត្ថោ។

១១៧. បត្តន្តិ អធិគតំ ឯតវហិ អនុកុយ្យមាធំ កាម្មបករណំ បត្តព្ពន្តិ តនេវ
អនាគតេ អធិគន្តព្ពំ អនុភវិតព្ពំ, ឧភយមេតំ រជានុកិល្លាន្តិ តទុកយម្បិ
រាគរជាធិហិ អវកិល្លា។ អាតុរស្យាតិ រាគាធិកិលេសាតុរស្ស។ អនុសិក្ខតោតិ
កិលេសពហុលបុគ្គលេ អនុសិក្ខតោ។ យេ ច សិក្ខាសារាតិ យេ យថាសមាធិន្តំ
សីលវតាធិសម្ពាតំ សិក្ខំ សារតោ គហេត្វា បិតា។ តេនាហ - “សីលំ វតំ ជីវិតំ
ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ។ តត្ថ យំ “ន ករោមី”តិ ឱរមតិ, តំ សីលំ។ យំ
វេសភោជនកិច្ចចរណាធិ, តំ វតំ។ ជីវិតន្តិ អាជីវោ។ ព្រហ្មចរិយន្តិ មេធុនិវតិ។
ឧបដ្ឋានសារាតិ ឯតេសំ សីលាធិនំ អនុដ្ឋានសារា។ ឯតេហិ ឯវំ សំសារសុដ្ឋិតិ
តាធិសារតោ គហេត្វា បិតាតិ អត្ថោ។

ឥច្ចេតេ ឧកោ អន្តាតិ ឥតិ សីលព្ពតបរាមាសមុខេន
អត្តកិលមថានុយោគោ, កាមេសុ អនវន្នសញ្ញតាមុខេន
កាមសុខល្លិកានុយោគោ ចាតិ ឯតេ ឧកោ អន្តា។ តេ ច ខោ យថាក្កមំ អាយតិ
បត្តព្ពេ, ឯតវហិ បត្តេ ច រាគរជាធិឌីកិណ្ណោ កាមគុណោ អល្លីនេហិ
កិលេសាតុរាជំ អនុសិក្ខន្តេហិ, សយញ្ច កិលេសាតុរេហោវ បដិបដ្ឋិតញ្ច,
តតោ ឯវ ច តេ កជសីវឡនា អបរាបរំ ជរាមរណេហិ សិវិកាយ វឡនសីលា
ឯកន្តេនេវ កជសី វឡន្តិ, សយំ វឡន្តា បរេ ច អន្តទ្វយេ សមាទបេន្តា វឡាបេន្តិ
ចាតិ អត្តោ។

ឧកោ អន្តេ អនភិញ្ញាយាតិ យថារុត្តេ ឧកោ អន្តេ អជានិត្វា។ ឌីលីយន្តិ
ឯកេតិ “សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិ ឌីលីយនតណ្ហាភិនិវេសវសេន
អវលីយន្តិ ឯកេច្ចេ។ អតិជារន្តិ ឯកេតិ ឯកេច្ចេ - “ឌុដ្ឋិតិ វិនស្សតិ អត្តា ច
លោកោ ចា”តិ អតិជារន្តាភិនិវេសវសេន អតិក្កមន្តិ។

ន អមញ្ញីសុ តេសញ្ច តណ្ហាធិមញ្ញនាជំ បហីនត្តា។ តតោ ឯវ
អនុចាធាបរិនិព្ពានតោ តិវិធម្មិ វដ្តំ តេសំ បញ្ញាបនាយ នត្ថិតិ។

ជញ្ញាតិ ជានេយ្យ។ សំយុដេតិ សំយោដេយ្យ។ មាទុសន្តិ មនុស្សានំ ឥទន្តិ
មាទុសំ, មនុស្សកវបរិយាបន្តិ។ កិញ្ញិ តស្ស សកំ ហោតីតិ តស្ស មច្ចុមុខំ
បរិសន្តស្ស សត្តស្ស កី អញ្ញំ សកំ នាម អញ្ញាត្រ កល្យាណកម្មតោ។
កម្មស្សកា ហិ សត្តា។ តេនាហា - “តស្មា ករេយ្យ កល្យាណ”ន្តិអាធិ។ តត្ថ
សម្បរាយិកន្តិ សម្បរាយជលនិព្ពត្តកំ។

១១៨. ឥមេ ធម្មាតិ ឥមេ កុសលា វា អកុសលា វា ធម្មា។ ឯវិគហិតាតិ ឯវំ
សមាធិន្នា ឧប្បាធិតា។ ឥទំ ជលន្តិ ឥទំ ឥដ្ឋិចាកំ អនិដ្ឋិចាកញ្ច ជលំ។

អយមត្ថោតិ អយំ វុឌ្ឍិ, អយំ ហានីតិ អត្ថោ។ អញ្ញម្បិ ឯវំជាតិយន្តិ
ឯកំសព្វាករណីយំ វទតិ។

អាកម្ពុតោ ន ជានេយ្យន្តិ តត្ថ យេន ហេតុនា ភគវតោ យា អាកម្ពុតោ, សា
អញ្ញេសំ អវិសយោតិ អាហា - “កិន្តំ ភគវា អាកម្ពុតីតិ។ ឥទំ អវិសន្ននីយ”ន្តិ។

ឯត្ថកោតិ ឯតបរិមាណោ។ សីលក្ខន្ធតិ សីលក្ខន្ធហេតុ។
“សីលក្ខន្ធនា”តិបិ ចាថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥវយាយន្តិ
កាយវចីសមាចារេ។ បភាវេតិ អានុភាវេ។ ហិរេសិកាយន្តិ មេត្តាយ។ ឥទ្ធិយន្តិ
ឥទ្ធិវិជាយ។ ឯត្ថកា ពុទ្ធកុណា, តេ ច បច្ចេកំ ឯវំបភាវា។ តថា
មគ្គជលនិព្វានានិ ឯវំមាណុភាវានិ។ អរិយសង្ឃោ ឯវំវិជគុណោហិ យុត្តោតិ។

តិណ្ណំ វតនានំ មហានុភាវតោ ន សព្ពថា អញ្ញេសំ វិសយោ, ភគវតោ ឯវំ
វិសយោតិ អាហា - “ពុទ្ធវិសយោ អវិសន្ននីយោ”តិ។ តេន យោ អញ្ញេបិ អត្ថោ
ពុទ្ធវិសយោ, សោ អវិសន្ននីយោតិ ទស្សេតិ។ វុត្ថញ្ញោតំ ភគវតោ - “ពុទ្ធវិសយោ
អចិន្តេយ្យោ ន ចិន្តេតញ្ញោ, យំ ចិន្តេន្តោ ឧម្មាទស្ស វិហាតស្ស ភាគី អស្សា”តិ (អ.
និ. ៤.១៧)។ កតមា បុព្វា កោដិតិ អវិសន្ននីយន្តិ “កតមា បុព្វា កោដិ”តិ
កេនចិ កតំ បុព្វនំ អវិសន្ននីយំ។ កស្មា? សំសារស្ស បុរិមាយ កោដិយា
អភាវតោ។ តេនេវាហា - “បុរិមា, ភិក្ខុវេ, កោដិ ន បញ្ញាយតី”តិ (អ. និ.
១០.៦១)។ តត្ថ ន បញ្ញាយតីតិ ន ទិស្សតិ, ន ឧបលព្ពតីតិ អត្ថោ។ ន
បញ្ញាយតីតិ អញ្ញេស្ស ញ្ញាណវិសយោ ន ហោតីតិ បន អត្ថំ សន្ធាយ “ន
បញ្ញាយតីតិ សាវកានំ ញ្ញាណវេកល្មេនា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ អត្ថបនាយិកាតិ
អត្តា ឧបនេតញ្ញោ ឯតិស្សាតិ អត្ថបនាយិកា។ នត្ថិ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ
អវិជាននាតិ ឯតេន បុរិមាយ កោដិយា អភាវតោ ឯវំ ន បញ្ញាយតិ, ន តត្ថ
ញ្ញាណស្ស បដិយាតោតិ ទស្សេតិ។

យំ បន អត្ថិ, តំ អញ្ញោសំ អប្បមេយ្យម្បិ ភគវតោ ន អប្បមេយ្យន្តិ
ភគវតោ សព្ពត្ថ អប្បជីហតញ្ញាណាតំ ធនេស្សតុំ “យថា ភគវតោ កាលិកំ
ភិក្ខុំ អារត្តា” តិ អាទិមាហ។ តត្ថ អញ្ញាតំ ភិក្ខុន្តិ នាមគោត្តន អចាកជំ។ “កីរ
ធីយំ នុ ខោ, ភន្តេ, បទុមេ និរយេ អាយុប្បមាណា” ន្តិ បញ្ចំ បុច្ឆិទ្វា និសិន្នំ ឯកំ
ភិក្ខុំ ឯវមាហាតិ។ ឯត្ថាយំ ចាបសេសោ - ធីយំ ខោ, ភិក្ខុ, បទុមេ និរយេ
អាយុប្បមាណំ, តំ ន សុករំ សម្ពាតុំ “ឯត្ថកានិ វស្សានិ” តិ វា “ឯត្ថកានិ
វស្សសតានិ” តិ វា “ឯត្ថកានិ វស្សសហស្សានិ” តិ វា “ឯត្ថកានិ
វស្សសតសហស្សានិ” តិ វា តិ។ សក្កា បន, ភន្តេ, ឧបមា កាតុន្តិ។ “សក្កា
ភិក្ខុ” តិ ភគវតោ អវោច។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុ, វីសតិខារិកោ កោសលកោ
តិលវាហោ។ តតោ បុរិសោ វស្សសតស្ស វស្សសតស្ស អច្ចយេន ឯកមេកំ
តិលំ ឧទ្ធកេយ្យ។ ឱប្បតំ ខោ សោ, ភិក្ខុ, វីសតិខារិកោ កោសលកោ
តិលវាហោ ឥមិនា ឧបក្កមេន បរិក្ខយំ បរិយាទានំ គច្ឆេយ្យ, ន ត្វេវ ឯកោ
អព្ពនោ និរយោ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុ, វីសតិ អព្ពនោ និរយោ, ឯវមេកោ និរព្ពនោ
និរយោ តិ អាទិ (សំ. និ. ១.១៨១; អ. និ. ១០.៨៩; សុ. និ. កោកាលិកសុត្ត)។

តត្ថ វីសតិខារិកោ តិ មាគដកេន បត្តេន ចត្តារោ បត្តា កោសលរដ្ឋ
ឯកោ បត្តោ ហោតិ។ តេន បត្តេន ចត្តារោ បត្តា អាឡកំ, ចត្តារិ អាឡ កានិ
នោណំ, ចតុនោណា មាទិកា, ចតុមាទិកា ខារី។ តាយ ខារិយា វីសតិខារិកោ
តិលវាហោ។ តិលវាហោ តិ តិលសកជំ។ អព្ពនោ និរយោ តិ អព្ពនោ នាម ឯកោ
បច្ឆេកនិរយោ នត្ថិ, អវីចិម្ហំ ឯវ បន អព្ពនគណនាយ បច្ឆនោកាសោ “អព្ពនោ
និរយោ” តិ វុត្តោ។ ឯស នយោ និរព្ពនាទីសុបិ។

តត្ថ វស្សគណនាបិ ឯវំ វេទិតញ្ញា - យថា ហិ សតំសតសហស្សានិ កោដិ
ហោតិ។ ឯវំ សតំសតសហស្សកោដិយោ បកោដិ នាម។

សត្វសតសហស្សបកោដិយោ កោដិបកោដិ នាម។
សត្វសតសហស្សកោដិបកោដិយោ នហុតំ។ សត្វសតសហស្សនហុតានិ
និន្ទហុតំ។ សត្វសតសហស្សនិ និន្ទហុតានិ ឯកោ អព្ពនោ។ តតោ
វិសតិគុណោ និរព្ពនោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ អយញ្ច គណនា អបរិចិតានំ
ទុក្ខភាវិតិ វុត្ថំ - “តំ ន សុករំ សម្មាសុ”ន្តិ។ កេចិ បន “តត្ថ តត្ថ បរិទេវនានត្ថេន
កម្មការណានត្ថេនបិ ឥមាជិ នាមាជិ លទ្ធានី”តិ វេទន្តិ។ អបរេ “សីតនរកា
ឯតេ”តិ។ ចិត្តំ អាឃាតេត្វាតិ ចិត្តំ បទ្ទសេត្វា។

១១៩. កង់ជិនោតិ បការបុច្ឆា។ កេនជិនោតិ ការណបុច្ឆា។ កេន
ការណេន កេន ហេតុនា កាយ បដិបត្តិយា ជិនោតិ បុច្ឆតិ។ កង់ន្តិ បន កេន
បការេន កី អតីតានំ, ឧទាហុ អនាគតានំ បច្ចុប្បន្នានំ កិលេសានំ បហានេន
ជិនោតិ បុច្ឆតិ, តស្មា តំ “វិសដ្ឋនីយ”ន្តិ វុត្ថំ។ កតមោ ជិនោតិ កី រូបំ ជិនោ,
ឧទាហុ វេទនា សញ្ញា សម្ពារិញ្ញាណំ ជិនោ។ រូចាទិវិនិមុត្តោ វា អញ្ញោ ជិនោ,
យោ “អត្តា”តិ វុច្ឆតីតិ ឥមមត្តំ សន្ធាយាហ “អវិសដ្ឋនីយ”ន្តិ។ កិត្តកោតិ
បមាណតោ កីបរិមាណោ។

អត្ថិ តថាគតោតិ អត្ថិ សត្តោ។ យាយមាយស្មា “ឯវំនាមោ ឯវំគោត្តោ”តិ
បញ្ចក្ខន្ធទុទាធាយ បញ្ញប័យតិ, តស្ស បុគ្គលស្ស អធិប្បតត្តា វុត្ថំ
“វិសដ្ឋនីយ”ន្តិ។ រូបំ តថាគតោតិ រូបំ អត្តាតិ សក្កាយទិដ្ឋិវសេន បុច្ឆតីតិ កត្វា
វុត្ថំ “អវិសដ្ឋនីយ”ន្តិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពបទេសុ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។

១២០. ពាលំ បីឋសមារុទ្ធីន្តិអាទិនិ សាមិអត្ថេ ឧបយោគវេទនានិ។ កាយេន
ទុច្ឆរិតានីតិ កាយេន ទុដ្ឋ កតានិ។ ឱលព្ពន្តិតិ អវលម្ពន្តិ អវត្ថរិយន្តិ។
សេសបទទ្ធវិយំ តស្សេវ វេវេចនំ។ ឱលម្ពនាទិអាការេន ហិ តានិ ឧបជ្ឈហន្តិ, តស្មា
ឯវំ វុត្ថំ។ មហាតន្តិ មហាផ្កានំ។ បថវិយំ ឱលម្ពន្តិតិ បថវិតលេ បត្តវន្តិ។

សេសបទធូយំ តស្សេវ វេវចនំ។ បត្តរណាការាយេវ ហោស។ តត្រ, ភិក្ខុវេ,
ពាលស្សាតិ តស្មី ឧបជ្ឈហនាការេ ពាលស្ស ឯវំ ហោតិ។

លាភា វោ, ភិក្ខុវេតិ ភិក្ខុវេ, យេ ឥមេ តុម្ហេហិ បដិលទ្ធា
មនុស្សត្ថសទ្ធាបដិលាភាធម្មោ, លាភា វោ តុម្ហាកំ លាភា ឯវំ។ សុលទ្ធីន្តិ
យម្បិទំ បព្ពជិត្វា ចតុចារិសុទ្ធិសីលាទិសម្បាទនំ លទ្ធី, តម្បិ សុលទ្ធី។ ខណោ វោ
បដិលទ្ធាតិ អជ្ឈអក្ខណាវដ្ឋិតោ នវមោយំ ខណោ បដិលទ្ធា
មគ្គព្រហ្មចរិយវាសាយ។ “ទិដ្ឋា មយា” តិអាទិនា ឯកទេសនិទស្សនេន អជ្ឈ
អក្ខណាវិការេតិ។

១២១. យហិ យហិន្តិ យំ យំ ទុក្ខតិ យោ កច្ចតិ។ សោ នំ អធម្មោតិ យោ
អធម្មោ តេន ចរិតោ, សោ នំ អធម្មចារី បុគ្គលំ។ ហនាតិ តិ ពាធិតិ។

អប្បេសក្ខតាតិ អប្បានុការតា។ ទុព្ពណ្ណតាតិ វិរូបតា ពីភច្ចតា។
ទុប្បញ្ញតាតិ និប្បញ្ញតា អហេតុកបដិសន្ធិវសេន ឯឡម្ភតតា។

១២២. វាចានុក្ខតិ ចតុន្នំ វចីទុច្ឆរិតានំ បរិវដ្ឋនេន វាចានុក្ខតិ។ អភិជ្ឈាទីនំ
អនុប្បាទនេន មនសា សុដ្ឋុ សំរុតោ។ ចាណាតិចាតាធម្មោ បដហន្តោ
កាយេន ច អកុសលំ ន កយិរា, ឯតេ តយោ កម្មបថេវិសោធម្មេ។ ឯវំ
វិសោធម្មោ ហិ សីលក្ខន្ធាទីនំ ឯសកេហិ ពុទ្ធាទីហិ ឥសីហិ បវេទិតំ អរិយំ
អជ្ឈតិកំ មគ្គំ អាវាធម្មតិ។ ទុក្ខជន្តិ កាយេន វាចាយ មនសា ច ទុក្ខជំ សាវដ្ឋំ
ទុក្ខព្រយំ ទុក្ខតិសំរុតនិយំ កម្មំ យស្ស នតិ។ សំរុតំ តិហិ ហនេហិតិ ឯតេហិ
តិហិ ការណេហិ កាយទុច្ឆរិតាទីនំ បវេសនិវារណតោ បិហិតំ, តំ អហំ
“ព្រាហ្មណ” ន្តិ វនាមីតិ។

អច្ឆន្ទទុស្សីល្បន្តិ ឯកន្តទុស្សីលភារោ។ គិហី វាបិ ជាតិតោ បដ្ឋាយ ទស
អកុសលកម្មបថេ ករោនោ, បព្ពជិតោ វាបិ ឧបសម្បន្នទិវសតោ បដ្ឋាយ
គរុកាបត្តិ អាបជ្ជមាណោ អច្ឆន្ទទុស្សីលោ នាម។ ឥធម បន យោ ទ្វីសុ តីសុ
អត្តភារេសុ ទុស្សីលោ, តស្ស គតិយា អាគតំ ទុស្សីលភារំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។
ទុស្សីលភារោតិ ចេត្ត ទុស្សីលស្ស ធម ទ្វារាធិ និស្សាយ ឧប្បន្នា តណ្ហា វេទិតញ្ញា។
មាលុវា សាលមិវោត្តតន្តិ យស្ស បុគ្គលស្ស តំ តណ្ហាសម្ពាតំ ទុស្សីល្បំ។ យថា
នាម មាលុវា សាលំ ឌីត្តតំ នេវេ វស្សន្តេ បត្តេហិ ឧទកំ បដិច្ចិត្វា
សំភញ្ញនវសេន សព្ពត្តកមេវ បរិយោនន្ទតិ, ឯវំ អត្តភារំ ឌីត្តតំ បរិយោនន្ទិត្វា
បិតំ សោ មាលុវាយ សំភញ្ញិត្វា ភូមិយំ ចាតិយមាណោ រុក្ខោវិយ តាយ
ទុស្សីល្បសម្ពាតាយ តណ្ហាយ សំភញ្ញិត្វា អចាយេសុ ចាតិយមាណោ, យថា នំ
អនត្តកាមោ ទិសោ ឥច្ឆតិ, តថា អត្តានំ ករោតិ នាមាតិ អត្តោ។

“អត្តនា ហិ កត”ន្តិ កាថាយ អយំ សង្ខេបត្ថោ - យថា ចាសាណាមយំ
ចាសាណាសម្ពុរំ វជិរំ តមេវ អស្មមយំ មណី អត្តនោ ឧដ្ឋានដ្ឋានសម្ពាតំ
ចាសាណាមណី ខាយិត្វា ធិន្ទាធិន្ទំ ខណ្ឌាខណ្ឌំ កត្វា អបរិភោគំ ករោតិ,
ឯវមេវ អត្តនា កតំ អត្តនិ ជាតំ អត្តសម្ពុរំ ចាបំ ទុម្មេធំ និប្បញ្ញំ បុគ្គលំ ចតុសុ
អចាយេសុ អភិមត្តតិ កន្តតិ វិទ្ធិសេតីតិ។

និសេវិយាតិ កត្វា។ គរហាតិ ការយ្ហា។ ពាលមតីតិ មន្តពុទ្ធិនោ។ ខយា ច
កម្មស្សាតិ កម្មក្ខយករញ្ញាលោន កម្មស្ស ខេបនតោ។ វិមុត្តចេតសោតិ
សមុច្ឆេទវិមុត្តិយា បដិប្បស្សន្ធវិមុត្តិយា ច វិមុត្តចិត្តោ។ និព្ពន្ធិតេ
ដោតិវិន្ទនក្ខយាតិ យថា នាម អនុចាទានោ ជាតវេនោ និព្ពាយតិ, ឯវមេវ
អភិសម្ពាស្ស វិញ្ញាណស្ស អនវសេសក្ខយា និព្ពាយតិ។

១២៣. “យថាបិ ភមរោ”តិ គាថាយំ ភមរោតិ យា កាចិ មធុករជាតិ។
បុប្ផន្តិ បុច្ឆារាមេ ចរន្តោ បុប្ផញ្ច តស្ស វណ្ណញ្ច គន្ធាញ្ច អហោវយំ អហោវយន្តោ
អវិនាសេន្តោ ចរតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ ចរិត្វា ច បលេតិ វសមាធាយាតិ យាវនត្ថំ វសំ
បិរិត្វា អបរម្មិ មធុករណត្ថាយ វសំ គហេត្វា ឌេតិ។ សោ ឯកំ វនគហានំ
អន្លោគាហេត្វា រុក្ខសុសិរាជីសុ តំ វជមិស្សកំ វសំ វេបេត្វា អនុបុព្ពេន
មធុរវសំ មជ្ជំ ករោតិ, ន តស្ស បុច្ឆារាមេ ចរិតបច្ចយា បុប្ផំ វា តស្ស វណ្ណា វា
គន្ធា វា វិនស្សតិ, អថ ខោ បុប្ផំ ចាកតិកមេវ ហោតិ។ ឯវំ គាមេ មុនិ ចរេតិ ឯវំ
សេក្ខោ អសេក្ខោ វា អនគារិយមុនិ កុលបដិចាជិយា គាមេ ភិក្ខុំ គណ្ណាន្តោ
ចរេយ្យាតិ អត្ថោ។ ន ហិ តស្ស គាមេ ចរណាបច្ចយា សទ្ធាហានិ វា ភោគហានិ
វា ហោតិ, សទ្ធាបិ ភោគាបិ ចាកតិការ ហោតិ។ ឯវំ ចរិត្វា ច បន គាមតោ
និក្ខមិត្វា ពហិគាមេ ឧទកដាសុកដ្ឋានេ សង្ឃាជី បញ្ញាបេត្វា និសិន្នោ
អក្ខតញ្ញន- (មិ. ប. ៦.១.២) វណាលេបនបុត្តម៌សូបមវសេន (មិ. ប. ៦.១.២; សំ. និ.
២.៦៣) បច្ឆវេក្ខន្តោ បិណ្ឌាចាតំ បរិភុញ្ញិត្វា តថារូបំ វនសណ្ឋំ អនុបរិសិត្វា
អន្ល័ត្តិកកម្មដ្ឋានំ សម្មសន្តោ មគ្គជលានិ ហត្ថគតានេវ ករោតិ។ អសេក្ខមុនិ
បន ទិដ្ឋធម្មសុខិហារមនុយុញ្ញតិ។ អយមស្ស ភមរេន មធុករេន សរិក្ខតា។
ធិណាសវោ បនេត្ថ អធិប្បតោតិ។

ចាតិមោក្ខសំវរសំវុតោវិហរតីតិ យោ នំ ចាតិ វក្ខតិ, តំ មោក្ខតិ
មោចេតិ អាចាយិកាធិហិ ធុក្ខហិតិ ចាតិមោក្ខោ។ សោ ឯវំ
កាយិកវាចសិកស្ស វីតិក្កមស្ស សំវរណតោ បិទហនតោ សំវរោ។ តេន
ចាតិមោក្ខសំវរេន សំវុតោ សមន្នាគតោ ហុត្វា សត្តិវិយាបថេសុ ចរតិ។
អាចារគោចរសម្បន្នោតិ អាចារេន ច គោចរេន ច សម្បន្នោ។ អណុមត្តេស្វតិ
អប្បមត្តកេសុ។ វន្នេស្វតិ អកុសលធម្មេសុ។ ភយនស្សវីតិ ភយំ នស្សី។

សមាធាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេស្វតិ សិក្ខាបទេសុ យំ កិញ្ចា សិក្ខតត្ថំ, តំ សត្ថំ
សម្មា អាទិយិទ្ធា សិក្ខតិ។

កាយកម្មវចីកម្មនសមន្នាគតោ, កុសលេន បរិសុទ្ធាជីវោតិ វត្ថុ
អាចារគោចរគ្គហណោនេវ កុសលេ កាយកម្ម វចីកម្ម ច គហិតេបិ យស្មា
ឥទំ អាជីវចារិសុទ្ធិសីលំ ន អាគាសាធិសុ ឧប្បជ្ឈតិ, កាយវចីទ្វារេសុ វេ បន
ឧប្បជ្ឈតិ, តស្មា តស្ស ឧប្បត្តិទ្វារទស្សនត្ថំ “កាយវចីកម្មនសមន្នាគតោ,
កុសលេនា”តិ វុត្ថំ។ យស្មា បន តេន សមន្នាគតោ, តស្មា បរិសុទ្ធាជីវោ,
អាជីវចារិសុទ្ធិបិ សីលមេវាតិ ទស្សនត្ថំ វត្ថំ វុត្ថំ។ វុត្ថញ្ចេតំ - “កតមេ ច ធមតិ
កុសលា សីលា? កុសលំ កាយកម្មំ កុសលំ វចីកម្មំ, បរិសុទ្ធិំ អាជីវម្បិ ទោ
អហំ ធមតិ សីលស្មី វទាមី”តិ (ម. និ. ២.២៦៥)។ អារទ្ធីវិរិយោតិ យស្ស កាយិកំ
ចេតសិកញ្ចា វិរិយំ អារទ្ធី ហោតិ, សោ “អារទ្ធីវិរិយោ”តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ យោ
គណសង្គ្គណិកំ វិនោទេត្វា ចតុសុ វិរិយាបថេសុ អជ្ឈអារម្ភវត្ថុវសេន ឯកកោ
ហោតិ, តស្ស កាយិកំ វិរិយំ អារទ្ធី នាម ហោតិ។ យោ ចិត្តសង្គ្គណិកំ
វិនោទេត្វា អជ្ឈសមាបត្តិវសេន ឯកកោ ហោតិ, គមនាធិសុ ឧប្បន្នកិលេសំ
ឧប្បន្នជ្ជានេយេវ និគ្គល្ហិទ្ធា លាមំ និព្វត្តតិ, តស្ស ចេតសិកំ វិរិយំ អារទ្ធី នាម
ហោតិ។ វេ អារទ្ធីវិរិយោ។ ថាមវាតិ ឋិតិមា។ ទទ្សបរក្កមោតិ ជិវបរក្កមោ។
អនិក្ខត្តដុរោ... បេ... សង្ខិកិរិយាយាតិ សំកិលេសធម្មានំ បហានត្ថំ
វោទានធម្មានំ សម្មាទនត្ថំ, បច្ចក្ខករណត្តញ្ចា ធុរំ អនិក្ខិបិត្វា វិរិយំ
ឧស្សក្កាបេន្តោ វិហរតិ។ បញ្ញាវាតិ បញ្ចន្នំ ខន្ធនំ ឧទយព្ពយបរិក្កាហិកាយ
បញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ តេនាហ “ឧទយត្ថកាមិនិយា”តិ។

នត្ថិ បុត្តសម្ពេចមន្តិ មាតាបិតវោ វិរូបេបិ អត្តនោ បុត្តកេ សុវណ្ណាតិម្ពកំ
វិយ មញ្ញន្តិ មាលាគុឡេ វិយ សីសាធិសុ កត្វា បរិហារមាណា។ តេហិ ឧបាទិតាបិ

ឡើយតាម គន្ធិវិលេបនំ បដិច្ចន្តារិយ សោមនស្សំ អាបជ្ជន្តិ។ តេជោហា - “នត្ថិ
បុត្តសមំ បេម”ន្តិ។ បុត្តបេមេនសមំ បេមំ នាម នត្ថិតិ វុត្ថំ ហោតិ។ គោសមិត្តន្តិ
គោហិ សមំ គោជនសទិសំ អញ្ញំ ជនំ នាម នត្ថិ។ សូរិយសមា អាភាតិ
សូរិយាកាយ សមា អញ្ញា អាភា នាម នត្ថិ។ សមុទ្ទបរមាតិ យេ កេចិ អញ្ញោ
សរា នាម, សញ្ញេ តេ សមុទ្ទបរមា។ សមុទ្ទោ តេសំ ឧត្តមោ, សមុទ្ទសទិសំ អញ្ញំ
ឧទកំ និទានំ នាម នត្ថិ ភគវាតិ វេទតិ។

យស្មា បន អត្ថបេមេនសមំ បេមំ នត្ថិ។ មាតាបិតារា ហិ ធម្មត្វាបិ
បុត្តជីតារា អចោសេត្វា អត្តានមេវ ចោសេន្តិ។ ធម្មេន ច សមំ ជនំ នាម នត្ថិ។
តថាវុបេ ហិ កាលេ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិនិបិ គោមហីសាទិនិបិ ធម្មាគ្គហណាត្ថំ
ធម្មាសាមិកានមេវ សន្តិកំ គហេត្វា គប្បន្តិ។ បញ្ញាយ ច សមា អាភា នាម នត្ថិ។
សូរិយាធយោ ហិ ឯកទេសំយេវ ឱភាសេន្តិ, បច្ចុប្បន្នមេវ ច តមំវិនោទេន្តិ,
បញ្ញា បន ទសសហស្សិម្បិ លោកធាតុំ ឯកបដ្ឋោតំ កាតុំ សក្កោតិ,
អតីតំសាទិបដិច្ឆាទកញ្ច តមំវិធមតិ។ មេយវុដ្ឋិយា ច សមោ សរា នាម នត្ថិ។
នទី វា ហិ ហោតុ តទ្យាកាទិនិ វា, វុដ្ឋិសមោ សរា នាម នត្ថិ។ មេយវុដ្ឋិយា ហិ
បច្ឆិដ្ឋាយ មហាសមុទ្ធេ អដ្ឋុលីបត្តតេមនមត្តម្បិ ឧទកំ ន ហោតិ, វុដ្ឋិយា បន
បវត្តមាធាយ យាវ អាភស្សរកវនាបិ ឯកោទកំ ហោតិ។ តស្មា ភគវា
ទេវតាវចនំ បដិក្ខិបនវសេន បដិកាចំ វេទន្តោ “នត្ថិ អត្ថសមំ
បេម”ន្តិអាទិមាហ។

១២២. ក៏ស្វធកីតាតិ ក៏នុកីតា។ មគ្គោ ចនេកាយតនោ បវុត្តោតិ
អដ្ឋតីសារម្មណាវសេន អនេកេហិ ការណេហិ មគ្គោ កថិតោ, ឯវំ សន្តេ ក៏ស្វ
កីតា ហុត្វា អយំ ជនតា ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិយោ អគ្គហេសីតិ វេទតិ។ ភូរិបញ្ញាតិ

ពហុបញ្ញា ឧស្សន្ទបញ្ញា។ បរលោកំ ន ភាយេតិ ឥមស្មា លោកា បរលោកំ
គច្ឆន្តោ ន ភាយេយ្យ។

បណ្ឌិតាយាតិ បេត្យា។ យរមាវសន្តោតិ អនាថបិណ្ឌិកាធម្មោវិយ
ពហុន្ទចានេ យរេ វសន្តោ។ សំរិភាគីតិ អច្ឆរាយ គហិតម្បី នឲេន ជាលេត្វា
បរស្ស ទត្វាវ ភុញ្ញនសីលោ។ វទញ្ញតិ យាចកានំ យាចនវសេន វុត្តវចនញ្ញ,
វចនីយោ វា។ ឯត្ថ ច វាចន្តិ ចត្តាវ វចីសុចរិតានិ គហិតានិ។ មនន្តិ តីណិ
មនោសុចរិតានិ។ កាយេនាតិ តីណិ កាយសុចរិតានិ។ ឥមេ ទស
កុសលកម្មបថា បុព្វសុទ្ធិអង្គំ នាម។ “ពហុន្ទចានំ យរមាវសន្តោ”តិ ឥមិនា
យញ្ញឧបក្ខរោ គហិតោ។ សន្នោតិ ឯកំ អង្គំ, មុទ្ធាតិ ឯកំ, សំរិភាគីតិ ឯកំ,
វទញ្ញតិ ឯកន្តិ ឥមានិ ចត្តាវ អង្គានិ សន្ធាយ “ឯតេសុ ធម្មេសុ បិតោ ចត្វស្វ”តិ
អាហា។

អបរោ នយោ - “វាច”ន្តិអាទិនិ តីណិ អង្គានិ, “ពហុន្ទចាន”ន្តិ ឥមិនា
យញ្ញឧបក្ខរោវ គហិតោ, “សន្នោ មុទ្ធា សំរិភាគី វទញ្ញ”តិ ឯកំ អង្គំ។

អបរោ ទុក្ខនយោ នាម ហោតិ - “វាចំ មនញ្ញា”តិ ឯកំ អង្គំ, “កាយេន
ចានានិ អកុព្ពមាណោ ពហុន្ទចានំ យរមាវសន្តោ”តិ ឯកំ, “សន្នោ មុទ្ធា”តិ ឯកំ,
“សំរិភាគី វទញ្ញ”តិ ឯកន្តិ ឯតេសុ ចត្វសុ ធម្មេសុ បិតោ ធម្មេ បិតោ នាម
ហោតិ។ សោ ឥតោ បរលោកំ គច្ឆន្តោន ភាយតិ។

កាយសមាចារម្បីតិអាទិ ចាតិមោក្ខសំវរទស្សនំ។ តត្ថ ទុរិជនាតិ
ទុរិជេន, ទុរិហិ កោដ្ឋាសេហិតិ អត្តោ។ ជញ្ញាតិ ជានេយ្យ។ សីលកថា ច
នាមេសា កម្មបថវសេន វា បណ្ឌិតិវសេន វា កថេតញ្ញា។ តត្ថ កម្មបថវសេន
តាវ កថេន្តេន អសេវិតត្ថកាយសមាចារោ

ចាលភាគីចាតាទីផ្ទាល់នាមមិច្ឆាចារេហ៍ កថេតព្រោះ បណ្ណាត្តិវសេន កាយទ្វារ
បញ្ញត្តសិក្ខាបទអំពីក្បួនសេន។ សេរីតត្ថកាយសមាចារេ
ចាលភាគីចាតាទីផ្ទាល់នាមមិច្ឆាចារេ ចេរ កាយទ្វារ បញ្ញត្តសិក្ខាបទអំពីក្បួនមេន ច
កថេតព្រោះ។

អសេរីតត្ថវិសមាចារេ មុសាវាទាទីវិចិត្តវិចិត្តន ចេរ វិចិត្តវ
បញ្ញត្តសិក្ខាបទអំពីក្បួនមេន ច កថេតព្រោះ។ សេរីតត្ថវិសមាចារេ
មុសាវាទាទីផ្ទាល់នាមមិច្ឆាចារេ ចេរ វិចិត្តវ បញ្ញត្តសិក្ខាបទអំពីក្បួនមេន ច
កថេតព្រោះ។

បរិយេសនា បន កាយវាចាហ៍ បរិយេសនា ឯវ, សា
កាយវិសមាចារគ្គហណោន គហិតាបិ យស្មា អាជីវជ្ជមកសីលំ នាម
ឯតស្មីយេវ ទ្វារទ្វាយេ ឧប្បជ្ជតិ, ន អាគាសេ, តស្មា អាជីវជ្ជមកសីលំទស្សនត្ថំ
វិសុំ វុត្តា។ តត្ថ នសេរីតត្ថបរិយេសនា អនិយបរិយេសនាយ កថេតព្រោះ,
សេរីតត្ថបរិយេសនា អនិយបរិយេសនាយ។ វុត្តព្រោះ - “កតមា ច, ភិក្ខុវេ,
អនិយបរិយេសនា? ឥធន, ភិក្ខុវេ, ឯកច្ឆោ អត្តនា ជាតិធម្មោ សមាធនោ
ជាតិធម្មំយេវ បរិយេសតី” តិអាទិ (ម. និ. ១.២៧៤)។ តថា “កតមា ច, ភិក្ខុវេ,
អនិយបរិយេសនា? ឥធន, ភិក្ខុវេ, ឯកច្ឆោ អត្តនា ជាតិធម្មោ សមាធនោ ជាតិធម្ម
អាទិនំវិទិត្យា អជាតំ អនុត្តរំ យោគក្ខេមំ និព្វានំ បរិយេសតី” តិអាទិ (ម. និ.
១.២៧៥)។

១៧០. មគ្គានដ្ឋង្គិកោតិ ជង្គមគ្គានយោ វា ហោន្ត ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិតតមគ្គា វា,
សព្ពេសម្បិ មគ្គានំ សម្មាទិដ្ឋិអាទិហ៍ អដ្ឋហិ អដ្ឋេហិ មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទិនំ អដ្ឋន្តំ
ចាបធម្មានំ បហានករេ និរោធំ អារម្មណំ កត្វា ចត្វសុបិ សច្ចេសុ
ទុក្ខបរិជាណាទិកិច្ចំ សាធយមាធនោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ សេដ្ឋោ ឧត្តមោ។ សច្ចានំ

ចតុរោ បទាតិ “សច្ចំ ភណោ ន កុដ្ឋេយ្យ” តិ (ធិ. ប. ២២៤) អាគតំ វចីសច្ចំ វា
 ហោតុ, “សច្ចោ ព្រាហ្មណោ, សច្ចោ ខត្តិយោ” តិ អាទិភេទំ សម្មតិសច្ចំ វា,
 “ឥនមេវ សច្ចំ មោយមញ្ញ” តិ (ម. និ. ៣.៣៣០; ឧទា. ៥៤; មហានិ. ២០) ទិដ្ឋិសច្ចំ
 វា, “ឯកញ្ញំ សច្ចំ ន ទុតិយមត្ថិ” តិ (សុ. និ. ៨៩០; មហានិ. ១១៩) វុត្ថំ បរមត្ថសច្ចំ
 វា ហោតុ។ សព្វេសម្បី ឥមេសំ សច្ចានំ បរិជានិតត្ថុជ្ជន បហាតត្ថុជ្ជន
 សច្ចិកាតត្ថុជ្ជន ភាវេតត្ថុជ្ជន ឯកបដិវេធរដ្ឋន តថបដិវេធរដ្ឋន ច “ទុក្ខំ
 អរិយសច្ច” តិ អាទិយោ (មហាវ. ១៤; ធិ. និ. ២.៣៨៧; ម. និ. ១.១២០) ចតុរោ បទា
 សេដ្ឋា នាម។ វិរាគោ សេដ្ឋោ ធម្មានន្តិ “យាវតា, ភិក្ខុវេ, ធម្មា សង្ខតា វា
 អសង្ខតា វា, វិរាគោ តេសំ ធម្មានំ អគ្គមក្ខាយតី” តិ (អ. និ. ៤.៣៤; ៥.៣២;
 ឥតិវុ. ៩០) វចនតោ និព្វានសង្ខាតោ វិរាគោ សព្វធម្មានំ សេដ្ឋោ។ ទ្វិបទានញ្ច
 ចក្ខុមាតិ សព្វេសម្បី នេវមនុស្សទិភេទានំ ទ្វិបទានំ បញ្ចហិ ចក្ខុហិ ចក្ខុមា
 ភគវាវ សេដ្ឋាតិ។

អគ្គានីតិ ឧត្តមានិ។ យាវតាតិ យត្តកា។ អបទាតិ និប្បទា
 អហិមច្ឆាទយោ។ ទ្វិបទាតិ មនុស្សបក្ខិជាតាទយោ។ ចតុប្បទាតិ
 ហត្ថិអស្សរទយោ។ ពហុប្បទាតិ សតបទិអាទយោ។ វូបិនោតិ
 កាមាវចររូចាវចរសត្តា។ អសញ្ញិនោតិ អសញ្ញិកវេ និព្វត្តសត្តា។
 នេវសញ្ញិនាសញ្ញិនោតិ ភវគ្គេ និព្វត្តសត្តា។ អគ្គមក្ខាយតីតិ គុណេហិ អគ្គោ
 ឧត្តមោ សេដ្ឋោ អក្ខាយតិ។

អសង្ខតានន្តិ និព្វានមេវ វុត្ថំ។ វិរាគោតិអាទីនិ ច និព្វានស្សេវ នាមានិ។
 តញ្ញំ អាគម្ម សព្វេ កិលេសាវិវដ្តន្តិ, សព្វេ រាគមទាទយោ មទា និម្មទា ហោន្តិ
 អភារំ គច្ឆន្តិ, សព្វា បិចាសាវិនយំ ឧបេន្តិ, សព្វេ អាលយា សមុគ្គាតំ គច្ឆន្តិ,

វដ្តានិ ឧបច្ឆន្ទនិ, តណ្ហា ជ័យតិ, សព្វបរិធាហា វុបសម្មន្តិ, វដ្តទុក្ខំ និរុដ្ឋតិ
និព្វាយតិ។ តស្មា តំ ឯតានិ នាមានិ លភតីតិ។

ធម្មោ ច កុសលក្ខតោតិ តស្ស សត្តនោ ធម្មោ ច កុសលោ អនវដ្ឋោ,
អនវដ្ឋត្តា ឯវ បដិបក្ខេហិ រាគាធិហិ កិលេសេហិ សព្វតិក្ខិយវាទេហិ ច
អបរិក្ខតោ។ តានិ តីណិវិសិស្សរេតិ ឯតានិ តីណិ រតនានិ លោកេ
សព្វរតនេហិវិសិស្សន្តិ គុណាវសេន សព្វលោកំ អតិសេន្តីតិ អត្តោ។

សមណបទុមសញ្ញាយោ គណោតិ បទុមសធិសានំ អរិយសមណានំ
សមូហសម្ពាតោ គណោ។ បទុមន្តិ ហិ បរិបុណ្ណាសតបត្តស្ស សរេវហស្ស
នាមំ។ អរិយបុគ្គលា ច សព្វថាបិ បរិបុណ្ណគុណាតិ បទុមសធិសាវុត្តា។ វិទូនំ
សក្កតោតិ វិទូហិ បណ្ឌិតេហិ សក្កតោ។ នវវរទមកោតិ នវវរោ ច បុរិសានំ
ទមកោ នាយកោ ចាតិ អត្តោ។ លោកស្ស ឧត្តរីតិ លោកស្ស ឧបរិ ឋិតានិ,
សព្វលោកេ ឧត្តមានីតិ អត្តោ។

និរុបទាហោតិ រាគបរិធាហាធិហិ អនុបទាហោ។ សច្ចនាមោតិ
អរិភជនាមោ យថាភុច្ឆគុណេហិ អាគតនាមោ។ សព្វាភិក្ខុតិ សព្វលោកំ
អត្តនោ គុណេហិ អភិភវិត្វា ឋិតោ។ សច្ចធម្មោតិ វដ្តតោ
ឯកន្តនិស្សរណភារេន អរិភថោ សហ បរិយត្តិយា នវវិជោបិ លោកុត្តរធម្មោ,
តតោ ឯវ នត្ថញ្ញោ តស្ស ឧត្តរីតិ តស្ស ឧត្តរិ អធិកគុណោ អញ្ញោ ច ធម្មោ
នត្ថីតិ អត្តោ។ អរិយសង្ឃោវ និច្ចំ សព្វកាលំ វិទូហិ សព្វបណ្ឌិតេហិ បូជិតោ។

“ឯកាយន”ន្តិ កាថាយ ឯកាយនន្តិ ឯកំ មគ្គំ។ មគ្គស្ស ហិ -

“មគ្គោ បន្តោ បថោ បដ្ឋោ, អញ្ញាសំ វដ្តមាយនំ;

នាវា ឧត្តរសេតុ ច, កុល្លោ ច ភិសិ សង្គមា"តិ។ (ចូឡនិ.

ចារាយនត្ថតិកាជាតិធម្មស ១០១) -

ពហូនិ នាមាតិ, ស្វាយំ ឥធម៌ អយននាមេន វុត្តោ។ តស្មា ឯកាយនន្តិ ឯកមគ្គំ, ន
ទ្វេធាបថក្ខតន្តិ អត្តោ។ អថ វា ឯកេន អយិតព្ពន្ធិ ឯកាយនំ។ គណសង្គណ្ឌិកំ
បហាយ វិវេកជ្ជេន បរិវិត្តេន បដិបន្និតព្ពន្ធិ អត្តោ។ អយន្តិ វា ឯតេនាតិ
អយនោ, សំសារតោ និព្វានំ គប្បន្តិតិ អត្តោ។ ឯកស្ស វា សព្ពសត្តសេដ្ឋស្ស
ភគវតោ អយនោតិ ឯកាយនោ។ កិញ្ញាបិ ហិ តេន អញ្ញាបិ អយន្តិ, តថាបិ
ភគវតោ សោ អយនោ, តេន ឧប្បាទិតត្តា។ យថាហ - "សោ ហិ, ព្រាហ្មណ,
ភគវា អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា"តិអាទិ (ម. និ. ៣.៧៩)។ អយតីតិ វា
អយនោ, គប្បតិ បរត្ថតិកា អត្តោ។ ឯកស្សី ឥមស្សីយេវ ធម្មវិនយេ អយនោ, ន
អញ្ញត្ថាតិ ឯកាយនោ។ យថាហ - "ឥមស្សី ខោ, សុភទ្ធ, ធម្មវិនយេ អវិយោ
អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ឧបលព្ពតី"តិ (ជី. និ. ២.២១៤)។ អថ ច បុព្វភាគ
នាមាមុខការនាយ បរត្តោបិ អបរភាគ ឯកំ និព្វានមេវ អយតិ គប្បតិកា
ឯកាយនោ, តំ ឯកាយនំ។

ជាតិខយន្តនស្សីតិ ជាតិយា ខយសង្ខារោ អន្តោ ជាតិខយន្តោ។ ជាតិយា
អច្ចន្តខយន្តោ និព្វានំ, តំ បស្សីតិ ជាតិខយន្តនស្សី។ "មគ្គំ បជាតាតិ
ហិតានុកម្មី"តិបិ ចាថោ។ តស្សត្ថោ - វុត្តប្បការំ ឯកាយនសង្ខាតំ មគ្គំ
សយម្ពញ្ញាលោន ភគវា បជាតាតិ, ជានន្តោ ច តេន តេន ហិតេន សត្ត
អនុកម្មតីតិ។ ឥនាទិ តស្ស មគ្គស្ស ឯកាយនការំ, តីសុបិ កាលេសុ
ឯកន្តនិយ្យានតញ្ញាវិការេតុំ "ឯតេន មគ្គេន ភិសុ បុព្វេ, ភិស្សន្តិ យេ ច ភិសុ
ឱយ"ន្តិ អាហា។ តស្សត្ថោ - យេ អតីតមន្ទានំ កាមោយាទិចតុព្ពន្ធិ ឱយំ ភិសុ,
យេ តំ អនាគតមន្ទានំ ភិស្សន្តិ, ឯតេហិ ច ភិសុ, តេ សព្វេ ឯតេនេវ មគ្គេន, ន

អញ្ជើញជាតិ។ វិសុទ្ធិបេក្ខាតិ ចតុរោយនិត្តរណេន អច្ឆន្ទវិសុទ្ធិ និព្វានំ អបេក្ខន្តា,
បរិនិព្វាយិតុកាមាតិ អត្ថោ។

ឯវំ ធុរិយម្បិ សាសនបដ្ឋានំ នាធាសុត្តបទានិ ឧបាហារន្តេន វិភជិត្វា ឥនានិ
សំកិលេសភាគិយាធិហិ សំសន្និទ្ធា ទស្សេតុំ បុន “លោកិយំ សុត្ត”ន្តិអាទិ
អារទ្ធី។ តត្ថ ទស្សនភាគិយេន ច ភាវនាភាគិយេន ចាតិ និព្វេជភាគិយេន។
និព្វេជភាគិយមេវ ហិ ទស្សនភាគិយំ ភាវនាភាគិយន្តិ ទិដ្ឋា ភិទ្ធីទ្វា ទស្សិតំ។
លោកិយញ្ច លោកុត្តរញ្ចាតិ លោកិយំ លោកុត្តរញ្ច សុត្តំ,
សំកិលេសភាគិយាធិហិ ទស្សនភាគិយាធិហិ ចាតិ ឧកយេហិ និទ្ទិសិតព្ពន្ធន្តិ
អធិប្បាយោ។ យស្មី សុត្តន្តិអាទិ និទ្ទិសនាការទស្សនំ។ តត្ថ
សំកិលេសភាគិយន្តិ សំកិលេសកោដ្ឋាសសហិតំ, សំកិលេសត្ថទីបទន្តិ
អត្ថោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។

ឯវំ លោកិយត្តិកស្ស សំកិលេសភាគិយាធិហិ ចត្វហិ បទេហិ សំសន្ននំ
ទស្សេត្វា ឥមំនា នយេន សេសតិកានំ សេសបទានញ្ច សំសន្ននំ សុវិញ្ញេយ្យន្តិ
តំ អនុទ្ធវិទ្ធា សំកិលេសភាគិយាធិនំ សមតិក្កមនំ ទស្សេតុំ “វាសនាភាគិយំ
សុត្ត”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យទិបិ សំកិលេសភាគិយំ សុត្តំ, វាសនាភាគិយញ្ច
សុត្តំ លោកិយមេវ។ តថាបិ លោកុត្តរសុត្តានិវិយ លោកិយសុត្តានំ
វាសនាភាគិយំ សុត្តំ សំកិលេសភាគិយស្ស សមតិក្កមាយ ហោតីតិ ឥមមត្តំ
ទស្សេតុំ “វាសនាភាគិយំ សុត្តំ សំកិលេសភាគិយស្ស សុត្តស្ស
និគ្សាតាយា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ និគ្សាតាយាតិ បហាធាយ។ សុត្តសីសេន ចេត្ត
សុត្តត្ថោ គហិតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ យស្មា ច វោទានធម្មាវិយ សំកិលេសធម្មានំ
ទស្សនក្ខមិសមតិក្កមនេនេវ ភាវនាក្ខមិ អធិគន្ធព្ពា, តស្មា “ភាវនាភាគិយំ
សុត្តំ ទស្សនភាគិយស្ស សុត្តស្ស បដិនិស្សក្កាយា”តិ វុត្តំ។ យស្មា បទ

អសេក្ខន្ធម្មសុ ឧប្បន្នេសុ មគ្គការណ៍កិច្ច នាម នត្ថិ។ ឈានការណ៍នាម
ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថា ឯវ ហោតិ, តស្មា “អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ
ការណ៍ភាគិយស្ស សុត្តស្ស បដិទិស្សក្លាយ, អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ
ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារត្ថ”ន្តិ ច វុត្តំ។

ឥធានិ តិកបទេហោវ សំសន្និទ្ធា ទស្សេតុ “លោកុត្តរ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។
ឯកពិជីនាតិអាទិសុ យោ សោតាបន្នោ ហុត្វា ឯកមេវ អត្តការំ ជនេត្វា
អរហន្តំ ចាបុណាតិ, អយំ ឯកពិជី នាម។ យថាហា -

“កតមោ ច បុគ្គលោ ឯកពិជី? ឥធមកេច្ឆា បុគ្គលោ តិណ្ណំ
សំយោជនានំ បរិក្ខយា សោតាបន្នោ ហោតិ អវិទិតាតធម្មោ និយតោ
សម្ពោធិបរាយណោ។ សោ ឯកំយេវ មាទុសកំ ភវំ និព្វត្តេត្វា ទុក្ខស្សន្តំ
ករោតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ ឯកពិជី”តិ (បុ. ប. ៣៣)។

យោ បន ទ្វេ វា តីណិ វា កុលានិ សន្ធាវិទ្ធា សំសរិទ្ធា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ,
អយំ កោលំកោលោ នាម។ យថាហា -

“កតមោ ច បុគ្គលោ កោលំកោលោ? ឥធមកេច្ឆា បុគ្គលោ
តិណ្ណំ... បេ... បរាយណោ។ សោ ទ្វេ វា តីណិ វា កុលានិ សន្ធាវិទ្ធា
សំសរិទ្ធា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ កោលំកោលោ”តិ (បុ.
ប. ៣២)។

តត្ថ កុលានីតិ ភវេ។ ទ្វេ វា តីណិ វា ឥធមេត្ថ ទេសនាមត្តមេវ។ យាវ
ធម្មភវា សំសរន្តោបិ កោលំកោលោ ហោតិ ឯវ។

យោ បន សត្ត ភវេ សំសរិទ្ធា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ សត្តក្ខត្តបរមោ
នាម។ យថាហ -

“កតមោ ច បុគ្គលោ សត្តក្ខត្តបរមោ? ឥដេកត្វោ...បេ....
បរាយណោ។ សោ សត្តក្ខត្តំ ទេវេ ចេវ មាណុសេ ច សន្ធាវិទ្ធា សំសរិទ្ធា
ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ សត្តក្ខត្តបរមោ”តិ (បុ. ប. ៣១)។

កោ បន តេសំ ឯតំ បភេទំ និយមេតីតិ? កេចិ តាវ “បុព្វហេតុ
និយមេតី”តិ វុទ្ធន្តិ។ កេចិ “បឋមមគ្គោ”, កេចិ “ឧបរិ តយោ មគ្គា”។ កេចិ
“តិណ្ណំ មគ្គានំ វិបស្សនា”តិ។ តត្ថ បុព្វហេតុ និយមេតីតិ វាទេ បឋមមគ្គស្ស
ឧបនិស្សយោ កតោ នាម ហោតិ។ ឧបរិ តយោ មគ្គា និរុបនិស្សយា ឧប្បន្នាតិ
អាបជ្ជតិ។ បឋមមគ្គោ និយមេតីតិ វាទេ ឧបរិ តិណ្ណំ មគ្គានំ និរត្តកតា
អាបជ្ជតិ។ ឧបរិ តយោ មគ្គា និយមេតីតិ វាទេ “បឋមមគ្គេ អនុប្បន្នេ ឯវ ឧបរិ
តយោ មគ្គា ឧប្បន្នា”តិ អាបជ្ជតិ។ វិបស្សនា និយមេតីតិ វាទោ បន យុជ្ជតិ។
សចេ ហិ ឧបរិ តិណ្ណំ មគ្គានំ វិបស្សនា ពលវតី ហោតិ, ឯកពិជី នាម ហោតិ។
តតោ មន្ទតរា កោលំកោលោ។ តតោ មន្ទតរា សត្តក្ខត្តបរមោតិ។ ឯត្ថ ច
យោ មនុស្សេសុ ឯវ សត្តក្ខត្តំ សំសរិទ្ធា អរហត្តំ ចាបុណាតិ, យោ ច
ទេវេសុយេវ សត្តក្ខត្តំ សំសរិទ្ធា អរហត្តំ ចាបុណាតិ, ឥមេ ន ឥធាធិប្បតោ។
យោ បន កាលេន ទេវេសុ, កាលេន មនុស្សេសូតិ វោមិស្សកនយេន សំសរិទ្ធា
អរហត្តំ ចាបុណាតិ, សោ ឥធាធិប្បតោ។ តស្មា “សត្តក្ខត្តបរមោ”តិ ឥទំ
ឥធម្មកវោកិណ្ណាវុជ្ជជ្ឈាសយស្ស វសេន វេទិតព្វំ។ វុជ្ជជ្ឈាសយោ ហិ អាទិតោ
បជ្ជាយ ធន ទេវលោកេ សោធម្មត្វា អកនិជ្ឈេ ឋត្វា បរិនិព្វាយិស្សតិ។

តត្ថ យោ សទ្ធិំ ធុរំ កត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ និព្វត្តតិ, សោ មគ្គក្ខណោ
សន្ធានុសារី នាម ហោតិ។ ជលក្ខណោ បន សន្ធាវិមុត្តោ នាម ហុត្វា វុត្តនយេន

ឯកព័ទ្ធជីអាទិត្យនោះ ហោតិ។ យោ បន បញ្ចំ ធុរំ កត្វា សោតាបត្តិមគ្គំ និព្វត្តតិ,
សោ មគ្គកូលោ ធម្មានុសារី នាម។ ជលកូលោ បន ទិដ្ឋិប្បត្តោ នាម ហុត្វា
ឯកព័ទ្ធជីអាទិត្យនោះ ហោតិ។ ឥឡា អដ្ឋង្គំ វិមោក្ខានំ អលាភិនោ វសេន វុត្តំ។
លាភី បន ជលកូលោ កាយសក្ខី នាម ហោតិ។ តត្ថ យេ
សទ្ធាវិមុត្តទិដ្ឋិប្បត្តកាយសក្ខីនាមកា តយោ សោតាបន្នា, តេ ឯកព័ទ្ធជីអាទិត្យ
តិហោវ សង្កហេត្វា វុត្តំ - “បញ្ចហិ បុគ្គលេហិ និទ្ទិសិតព្វំ ឯកព័ទ្ធជីនា... បេ...
ធម្មានុសារីនា” តិ, វេ បញ្ចហិ។

ទ្វាទសហិ បុគ្គលេហិតិ សកទាគាមិមគ្គដ្ឋោ, សកទាគាមី,
អនាគាមិមគ្គដ្ឋោ, អភេទេន អនាគាមី, អន្តរាបរិនិព្វាយិអាទយោ បញ្ច,
សទ្ធាវិមុត្តទិដ្ឋិប្បត្តកាយសក្ខីនោ តយោតិ ភេទេន អដ្ឋាតិ, វេ ទ្វាទសហិ។
តត្ថ ហិ យោ អវិហាទីសុ តត្ថ តត្ថ អាយុវេមជ្ឈំ អប្បត្វា បរិនិព្វាយតិ, អយំ
អន្តរាបរិនិព្វាយី។ យោ បន អាយុវេមជ្ឈំ អតិក្កមិត្វា អរហត្តំ ចាបុណាតិ,
អយំ ឧបហត្ថបរិនិព្វាយី។ តថា យោ អវិហាទីសុ ឧបបន្នោ អសម្ពារេន
អប្បយោគេន អរហត្តំ អធិគច្ឆតិ, អយំ អសម្ពារបរិនិព្វាយី។ យោ បន
សសម្ពារេន សប្បយោគេន អរហត្តំ អធិគច្ឆតិ, អយំ សសម្ពារបរិនិព្វាយី។ ឧទ្ធំ
ឧបរូបរិ ព្រាហ្មលោកេ ឧបបត្តិសោតោ ឯតស្សាតិ ឧទ្ធំសោតោ។ បដិសន្ធិវសេន
អកនិជ្ជេ គច្ឆតីតិ អកនិជ្ជគាមី។

តត្ថ អត្ថិ ឧទ្ធំសោតោ អកនិជ្ជគាមី អត្ថិ ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិជ្ជគាមី, អត្ថិ
ន ឧទ្ធំសោតោ អកនិជ្ជគាមី អត្ថិ ន ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិជ្ជគាមីតិ។ តត្ថ យោ
ឥធម អនាគាមិជលំ បត្វា អវិហាទីសុ និព្វត្តោ តត្ថ យាវតាយុកំ បត្វា ឧបរូបរិ
និព្វត្តិត្វា អកនិជ្ជំ ចាបុណាតិ, អយំ ឧទ្ធំសោតោ អកនិជ្ជគាមី នាម។ យោ បន
អវិហាទីសុ និព្វត្តោ តត្ថេវ អបរិនិព្វាយិត្វា អកនិជ្ជម្បិ អប្បត្វា ឧបរូបរិ

ព្រហ្មលោកេ បរិនិព្វាយតិ, អយំ ឧទ្ទំសោតោ ន អកនិជ្ជកាមី នាម។ យោ ឥតោ
ចរិត្វា អកនិជ្ជយេវ និព្វត្តតិ, អយំ ន ឧទ្ទំសោតោ អកនិជ្ជកាមី នាម។ យោ បន
អវិហាទីសុ ចតុសុ អញ្ញាតវស្មី និព្វត្តិត្វា តត្ថេវ បរិនិព្វាយតិ, អយំ ន
ឧទ្ទំសោតោ ន អកនិជ្ជកាមី នាម។ សទ្ធាវិមុត្តាធម្មោ វុត្តវិភាគាយេវ។

នវហិ បុគ្គលេហិតិ ឯត្ថ អដ្ឋង្គិមោក្ខានំ អលាភី អវហា បញ្ញាវិមុត្តា
នាម។ តេសំ បន លាភី វិក្ខម្ពនសមុប្បេទវិមោក្ខវសេន ឧភាហិ ភាគេហិ
រូបកាយនាមកាយសង្ខាតតោ ឧកតោ ភាគតោវិមុត្តត្ថា
ឧកតោភាគវិមុត្តា នាម។ សមសីសិនាតិ ឯត្ថ តិវិជោ សមសីសី -
ភិយាបថសមសីសី, រោគសមសីសី, ជីវិតសមសីសីតិ។

តត្រ យោ ហំនាទីសុ ភិយាបថេសុ យេនេវ ភិយាបថេន សមន្នាគតោ
ហុត្វាវិបស្សនំ អារកតិ, តេនេវ ភិយាបថេន អវហត្ថំ បត្វា បរិនិព្វាយតិ, អយំ
ភិយាបថសមសីសី នាម។ យោ បន ឯកំ រោគំ បត្វា អន្តោរោគេ ឯវិបស្សនំ
បដ្ឋបេត្វា អវហត្ថំ បត្វា តេនេវ រោគេន បរិនិព្វាយតិ, អយំ រោគសមសីសី
នាម។ បលិពោធសីសំ តណ្ហា, ពន្ធនសីសំ មាណោ, បរាមាសសីសំ ធិដ្ឋិ,
វិក្កេបសីសំ ឧទ្ធច្ចំ, កិលេសសីសំ អវិជ្ជា, អធិមោក្ខសីសំ សទ្ធា, បគ្គហសីសំ
វិរិយំ, ឧបជ្ឈានសីសំ សតិ, អវិក្កេបសីសំ សមាធិ, ធស្សនសីសំ បញ្ញា,
បវត្តសីសំ ជីវិតិជ្រ្ជិយំ, កោចរសីសំ វិមោក្ខា, សង្ខារសីសំ និរោធាតិ តេវសសុ
សីសេសុ កិលេសសីសំ អវិជ្ជំ អវហត្តមគ្គោ បរិយាធិយតិ, បវត្តសីសំ
ជីវិតិជ្រ្ជិយំ ចុតិចិត្តំ បរិយាធិយតិ។ តត្ថ អវិជ្ជាបរិយាធាយកំ ចិត្តំ ជីវិតិជ្រ្ជិយំ
បរិយាធាតុំ ន សក្កោតិ។ ជីវិតិជ្រ្ជិយបរិយាធាយកំ អវិជ្ជំ បរិយាធាតុំ ន
សក្កោតិ។ អញ្ញំ អវិជ្ជាបរិយាធាយកំ ចិត្តំ, អញ្ញំ ជីវិតិជ្រ្ជិយបរិយាធាយកំ។
យស្ស ចេតំ សីសទ្ធិយំ សមំ បរិយាធានំ គច្ឆតិ, សោ ជីវិតសមសីសី នាម។

កង់ បង្កំ សម្រំ ហោតិតិ? វាសមតាយ។ យស្មិញ្ចា វាវេ មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ,
សោតាបត្តិមគ្គេ បញ្ច បច្ចវេក្ខណានិ, សកធាតាមិមគ្គេ បញ្ច, អនាតាមិមគ្គេ
បញ្ច, អរហត្តមគ្គេ ចត្តារិទិ ឯក្ខន្ធវិសតិមេ បច្ចវេក្ខណាញាលោ បតិជ្ជាយ
កវុដ្ឋំ ឌីតវិទ្យា បរិនិព្វាយតោ ឥមាយ វាសមតាយ ឥទំ
ឧភយសីសបរិយាធានម្យិ សម្រំ ហោតិ ឆាម។ តេជាយំ បុគ្គលោ
“ជីវិតសមសីសី”តិ វុច្ចតិ, អយមេវ ឥធាធិប្បតោ។ ឯវំ សុញ្ញតវិមុត្តាធម្មោ
តយោ សទ្ធាវិមុត្តោ បញ្ញាវិមុត្តោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ សមសីសីតិ សត្ត
សាវកា អរហន្តោ, បច្ឆេកពុទ្ធា, សម្មាសម្ពុទ្ធាតិ ឥមេហិ នវហិ បុគ្គលេហិ
អសេក្ខភាគិយំ សុត្តំ និទ្ទិសិតព្ភំ។

រាគចរិតោតិ រាគសហិតំ ចរិតំ ឯតស្ស្យតិ រាគចរិតោ។ រាគេន វា ចរិតោ
បវត្តិតោ រាគចរិតោ, រាគជ្ឈាសយោ រាគាធិកោតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ
សេសេសុបិ។ រាគមុខេ បរិតោតិ រាគបរិយុដ្ឋានេ បរិតោ, បរិយុដ្ឋិតរាគោតិ
អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

វាសនាភាគិយំ សុត្តន្តំ លោកិយំ សត្តាធិដ្ឋានំ វាសនាភាគិយំ សុត្តំ។
លោកិយំ សត្តាធិដ្ឋានំ សំកិលេសភាគិយញ្ចិ សុត្តំ រាគចរិតេហិ បុគ្គលេហិ
និទ្ទិដ្ឋំ។ តត្ថ “លោកិយំ, សត្តាធិដ្ឋាន”ន្តិ បទទ្ធយំ អនុវត្តមាណំ កត្វា វុត្តំ
“វាសនាភាគិយ”ន្តិ។ សីលវន្តេហិតិ សីលវន្តាធិហិ បុគ្គលេហិ។
បកតិសីលន្តិអាទិ យេហិ សមន្នាគតា, តេ បុគ្គលា។ តេសំ ទស្សនេន បុគ្គលានំ
ឧបលក្ខណំ។ អថ វា ធម្មាធិដ្ឋានំ បកតិសីលាធិវសេន, សត្តាធិដ្ឋានំ
បកតិសីលវន្តាធិវសេន វេទិតព្ភន្តិ ឥមស្ស នយស្ស ទស្សនត្ថំ “សីលវន្តេហិ
និទ្ទិសិតព្ភ”ន្តិ វត្ថុ “បកតិសីល”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តំ បកតិសីលាធិនំ បញ្ចាដ្ឋំ ឯវ
គហានំ និទស្សនមត្ថំ,

បត្តិទានអត្តនុមោទនធម្មស្សវននេសនាទិដ្ឋិដុកម្នាទីនម្បិ ចេត្ត សម្ភវតោ។
តេសម្បិ វា ឯត្ថវ សង្កហេត្វា ទស្សនតំ “បញ្ញា”តិ វុត្ថំ។

តត្ថ បកតិសីលន្តិ សម្បត្តិវតិសីលំ។ ចិត្តប្បសាទោតិ កម្មជលសទ្ធា
រតនត្ថយសទ្ធា ច។ ញាណំ បញ្ញាយ និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ យស្មី សុត្ថេ បញ្ញា អាគតា,
តំ សុត្ថំ ញាណន្តិ និទ្ទិសិតព្ពំ។ ន កេវលំ បញ្ញាបរិយាយេនេវ, អថ ខោ
បញ្ញាទ្រិយាទិបរិយាយេនបិ យត្ថ បញ្ញា អាគតា, តំ សុត្ថំ ញាណន្តិ និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ
ទស្សតុ “បញ្ញាទ្រិយេនា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តស្សត្ថោ - ហេដ្ឋា វុត្ថោ ឯវ។ យំ វា
បនាតិអាទីសុ យំ វា អញ្ញំ កិញ្ចិ បញ្ញាយ អធិវចនំ។ សព្វំ តំ យត្ថ កត្តចិ សុត្ថេ
អាគតំ, តំ សុត្ថំ ញាណន្តិ និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ អត្ថោ។

អដ្ឋត្តិកពាហិវេហិតិ យស្មី សុត្ថេ អដ្ឋត្តិកានិ អាយតនានិ, ពាហិរានិ ច
អាយតនានិ អាគតានិ, តំ សុត្ថំ តេហិ អាយតនេហិ ញាណំ ព្រោយ្យន្តិ
និទ្ទិសិតព្ពំ។ បញ្ញាបិ អារម្មណភូតា ព្រោយ្យន្តិ ព្រោយ្យតោវិសុំ កត្វា បញ្ញា
វុត្ថោ។ តថា ហិ បញ្ញា ញាណន្តរស្ស អារម្មណន្តិ កត្តចិ សុត្ថេ ព្រោយ្យភាវេនបិ
វុច្ចតិ។ យំ កិញ្ចិ អារម្មណភូតន្តិ យំ កិញ្ចិ ញាណស្ស វិសយភូតំ រូបាទិ។
អដ្ឋត្តិកំ វា ពាហិវំ វាតិ វា-សន្នេន ឡិទ្ធិវិកាទី សង្កណ្ឌាតិ។ សព្វំ តំ សង្ខតេន
អសង្ខតេន ចាតិ សព្វំ តំ យថាសម្ភំ សង្ខតភាវេន អសង្ខតភាវេន ច ព្រោយ្យន្តិ
និទ្ទិសិតព្ពំ។ ព្រោយ្យធម្មវសេន ហិ ព្រោយ្យសុត្ថំ ព្រោយ្យន្តិ វុច្ចតិ។

យំ វា បន កិញ្ចិ ភកវា អញ្ញាតវចនំ ភាសតីតិ
លោកិយលោកុត្តរាទិសុត្ថេសុ ឯកស្មី សុត្ថេ ទ្វេ។ តេសុ យំ វា បន កិញ្ចិ
អញ្ញាតវចនំ ឯកស្សេវ កថនំ ភាសតិ និទ្ទិសតិ។ សព្វំ តំ យថានិទ្ទិដ្ឋំ
ធារយិតព្ពន្ធិ តំ យថា សព្វំ សុត្ថំ លោកិយាទីសុ យទិ អញ្ញាតវសេន, អថ

ឧកយវសេន យថា យថា និទ្ទិដ្ឋំ, តថា តថា គហេតព្ពំ, តំ តំ បដានភាវេន
និទ្ទិសិតព្ពន្ធិ អត្ថោ។

កិលេសសហិតញ្ញោវ កម្មំវិចាកស្ស ហេតុ, ន ឥតវន្តំ វុត្តំ “ធុរិយា ហេតុ
យញ្ញា កម្មំ យេ ច កិលេសា” តិ។ សមុទយោ កិលេសាតិ ឯត្ថ “សមុទយោ” តិ
ឯតេន សមុទយបក្ខិយា វុត្តោ។ “កិលេសា” តិ ច កិលេសវដ្តោ, សំកិលិដ្ឋាតិ
អត្ថោ។ យំ ទិស្សតីតិ យំ យំ ទិស្សតិ។ តាសុ តាសុ ភូមិស្វតិ
បុព្វជ្ជនភូមិអាទិសុ។ កប្បិយានុលោមេនាតិ កប្បិយេន ច កប្បិយានុលោមេន
ច។ តត្ថ កប្បិយំ ចាឡិយំ សរូបតោ វុត្តំ, កប្បិយានុលោមំ មហាបទេសវសេន
នយតោ ទស្សីតំ។ បដិក្ខត្តការណេនាតិ យេន ការណេន ភគវតា យំ
បដិក្ខត្តំ, តេន ការណេន តំ និទ្ទិសិតព្ពំ។ ឯកន្តេន សរាគាទិសំវត្ថនមេវ ហិ
ភគវតា បដិក្ខត្តំ, តំ សរាគាយ សំវត្ថនាទិការណេន និទ្ទិសិតព្ពំ។ ធម្មស្សាតិ
អសម្ពុតធម្មស្ស។ អរិយធម្មានន្តិ មគ្គជលធម្មានំ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ឯត្ថ ច យថា សំកិលេសភាគិយាទីនំ អញ្ញមញ្ញំ សំសគ្គតោ អនេកវិដោ
បដ្ឋានភេទោ ឥច្ឆិតោ, ឯវំ លោកិយសត្តាធិដ្ឋានាទិសំសគ្គតោ អនេកវិដោ
បដ្ឋានភេទោ សម្ភវតិ។ ចាឡិយំ បន ឧកយត្ថាបិ ឯកទេសទស្សនវសេន
អាគតត្តា នយទស្សនន្តិ វេទិតព្ពំ។ សក្កា ហិ ឥមិនា នយេន វិញ្ញនា តេ
និទ្ធាវេតុន្តិ។ យថា ច សំកិលេសភាគិយាទីនំ លោកិយាទីនញ្ញំ វិសុំ វិសុំ
សំសគ្គភេទវសេន អយំ បដ្ឋានភេទោ អនេកវិដោ លព្ពតិ, ឯវំ ឧកយេសម្បិ
សំសគ្គវសេន អយំ នយោ យថាវហំ លព្ពតេវ។ លព្ពតិ ហិ លោកិយំ សុត្តំ កិញ្ចិ
សំកិលេសភាគិយំ, កិញ្ចិ វាសនាភាគិយំ។ តថា លោកុត្តរំ សុត្តំ កិញ្ចិ
និព្វេជភាគិយំ, កិញ្ចិ អសេក្ខភាគិយន្តិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឯវំ សោឡសវិដេ បដ្ឋានេ អដ្ឋវិសតិវិដំ បដ្ឋានំ បក្ខិបិទ្វា, អដ្ឋវិសតិវិដេ ច
បដ្ឋានេ សោឡសវិដំ បក្ខិបិទ្វា យថាវហំ ទុកតិកាធិគេនេន សម្ពុតោ
បដ្ឋានវិភាគោ វេទិតញ្ចោ, សោ ច ខោ តីសុ បិដកេសុ លព្ពមានស្ស សុត្តបទស្ស
វសេន។ យស្មា បន តានិ តានិ សុត្តបទានិ ឧទាហរណាវសេន និទ្ធាវេទ្វា ឥមស្មី
អត្ថវិត្តារិយមាទេ អតិបបញ្ចោ ហោតិ, អតិភារិយា ច នេត្តិសំវណ្ណានា, សក្កា
ច ឥមិនា នយេនវិញ្ញាណ អយមត្ថោ វិញ្ញាតុំ, តស្មា ន តំ វិត្តារិយម្ហ តេនេវ ហិ
ចាឡិយំ អញ្ញមញ្ញសំសគ្គវសេន បដ្ឋានវិភាគោ ឯកទេសេនេវ ទស្សតោ, ន
និប្បទេសតោតិ។

សាសនបដ្ឋានវាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និកមនកថា

ឯត្តាវតា ច -

ហារេ នយេ ច បដ្ឋានេ, សុវិសុទ្ធវិនិច្ឆយំ;

វិភជន្តោ នវដ្ឋស្ស, សាសនស្សត្ថវណ្ណានំ។

នេត្តិប្បករណំ ដីរោ, គម្ពីរំ និបុណញ្ចោ យំ;

អទេសយិ មហាថេរោ, មហាកក្ខាយនោ វសី។

សទ្ធម្មាវតរដ្ឋានេ, បដ្ឋានេ នាគស្ស្រយេ;

ធម្មាសោកមហារាជវិហារេ វសតា មយា។

ចិរដ្ឋិតត្ថំ យា តស្ស, អារទ្ធា អត្ថវណ្ណានា;

ឧទាហរណាសុត្តានំ, លក្ខណានញ្ចោ សព្ពសោ។

អត្ថំ បកាសយន្តី សា, អនាកុលវិនិច្ឆយា;
សមត្តា សត្តវីសាយ, ចាឡិយា ភាណាវាវតោ។

ឥតិ តំ សង្ខារោន្តេន, យំ តំ អធិគតំ មយា;
បុញ្ញំ តស្សានុភាវេន, លោកនាថស្ស សាសនំ។

ឌុកាហេត្វាវិសុទ្ធាយ, សីលាធិបជិបត្តិយា;
សព្វេបិ ទេហិនោ ហោន្តុ, វិមុត្តិរសភាគិនោ។

ចិរំ តិដ្ឋតុ លោកស្មី, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនំ;
តស្មី សគារវា និច្ចំ, ហោន្តុ សព្វេបិ ចាលិនោ។

សម្មា វស្សតុ កាលេន, ទេវោបិ ជគតីបតិ;
សទ្ធម្មនិរតោ លោកំ, ធម្មេនេវ បសាសត្វតិ។

ឥតិ ពទរតិវិហារវាសិនា អាចរិយធម្មចាលេន កតា

នេត្តិប្បករណស្ស អត្ថសំវណ្ណានា សមត្តាតិ។

នេត្តិប្បករណ-អដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។

